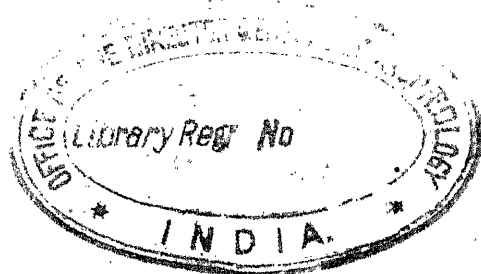

GOVERNMENT OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. 32233

CALL No. 063.73105/V.K.A.W

D.G.A. 79

DE FRANSE WOORDEN IN HET NEDERLANDS

DOOR

J. J. SALVERDA DE GRAVE.

ALFABETIES REGISTER

BEWERKT DOOR

J. J. B. ELZINGA.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

DEEL XX N°. 1.

AMSTERDAM.

JOHANNES MÜLLER.

Februari 1920.

VERHANDELINGEN
DER
KONINKLIJKE AKADEMIE
VAN
WETENSCHAPPEN

32233

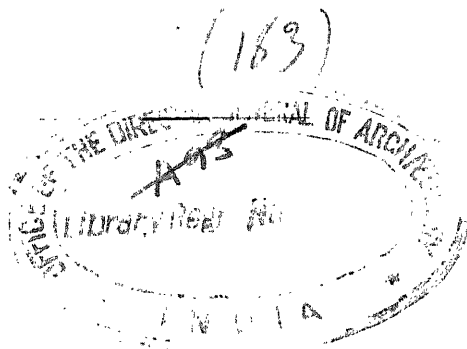
AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS.

DEEL XX

063.93105

V. K. A. W.

AMSTERDAM — JOHANNES MÜLLER

1920.

**CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.**

Acc. No. 32232

Date. 31. 7. 57

Call No. 063. 93105

V. K. A. W

INHOUD.

1. J. J. SALVERDA DE GRAVE. De Franse woorden in het Nederlands. Alfabeties Register bewerkt door J. J. B. ELZINGA.
 2. C. C. UHLENBECK. A survey of the non-pronominal and non-formative Affixes of the Blackfoot verb A contribution to the knowledge of Algonquian word-formation.
 3. F. MULLER JZN. Latijnsche woordverklaringen op semantisch-taalhistorischen grondslag.
 4. J. DE LOUWER. De Volkenbond een mijlpaal op den weg der rechtsontwikkeling.
-

DE FRANSE WOORDEN IN HET NEDERLANDS

DOOR

J. J. SALVERDA DE GRAVE.

ALFABETIES REGISTER

BEWERKT DOOR

J. J. B. ELZINGA.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

DEEL XX N°. 1.

AMSTERDAM.

JOHANNES MÜLLER.

1920.

VOORBERICHT.

Zij die mijn geschrift over *de Franse woorden in het Nederlands* hebben geraadpleegd, en ook ik zelf, hebben vaak betreurd dat daaraan een alfabetiese woordenlijst ontbrak. Zij zullen de Heer J. J. B. ELZINGA, die zich wel het opofferende werk heeft willen getroosten er een te vervaardigen, ten hoogste dankbaar zijn voor zijn nauwgezette arbeid, en niet het minst is dat degeen wiens boek daardoor in bruikbaarheid wint.

Deze gelegenheid heb ik aangegrepen om enkele aanvullingen en verbeteringen aan te brengen, waarvan ik een zeer groot deel eveneens aan de Heer ELZINGA heb te danken.

Groningen, April 1919.

J. J. SALVERDA DE GRAVE.

ALFABETIES REGISTER.

N.B. De kursief gedrukte cijfers verwijzen naar de Woordgroepen op blz. 38—102.
Voor de woorden met *c* met de klank *k*, zie bij *k*. Voor *x* zie ook bij *ks*. Voor *ph* ook bij *f*.

A

aalmis 133
aalmoes 15, 133
aalmoesenie 61, 154
aalmoeseniëre 173
aalmoesniëre 84, 230, 257, 290, 297, 314
aalmoessemer 260
aalmoezenie 314
aalmoezenier 15, 61, 173, 230, 260, 314
aeme 9
aanpaert 334
aanrekommanderen 334
aergelieus 202
aers 23
aert 321
aarts 23
aas 87, 131, 321
abandon 58, 248, 303
abasseren 214
abast 277
abat 24
abatement 304
abattoir 69, 130
abbedesse 24
abbet 24
abbie 24, 231
abbordaan 234
abbreviature 64, 160, 303
abbrivateur 11
abces 42, 136
abd 24
abdie 24
abdis 24
abdisse 24
abdi 24
abedie 24
abeel 70, 136, 218
abel 93, 115, 131, 323
Abeliaert 235
Abeliart 278, 292

abergoel 55, 166, 283
aberjoel 218
abet 24
abetijt 247
abiteren 234
ablatif 11
ablocatie 11
abnormaal 90, 129
abominabel 90
abondant 101, 222
abondantie 101, 179
abonderen 102
abonnee 70, 147
abonnement 70
abonneren 70
abord 13, 143
aborderen 89
aborsie 14
abortiëren 16
abot 24
aboucheren 89, 211
à bout portant 91, 179
abrégé 16, 46, 147
abregeren 89
abreie 95, 147, 329
abrikoos 15, 83, 149, 321
abrikozen 301, 302
absenteren 70
absint 83, 188
absoluut 324
abstersif 13, 42, 156
abstinentie 94
abstraheren 22, 38
absurd 330
absurditeit 90
abt 24
abuis 99, 108, 160, 258, 330
abundant 222
abuseren 58
abusif 13
abusioen 85

DE FRANSE WOORDEN IN HET NEDERLANDS.

aceteus 82, 150
 acetyleen 40, 181
 achanten 177
 achement 93, 223, 257
 achement 79, 257
 achemeren 79, 223, 224, 257
 achemure 79, 160, 223, 231, 257, 261
 acyrologie 19
 Adaem (appel) 178
 adagie 11
 adamant 81, 236
 adaptatie 101
 additioneel 51, 147
 addulatrice 11, 156
 ademant 236
 a devise 29
 adgredieren 16
 adheriteren 14, 58
 adhesie 02
 adie 175
 adieu 90, 108, 124, 175, 255
 adigew 175
 adjectijf 16
 adjointeren 340
 adjournement 57, 182
 adjourneren 57, 212
 adjouteren 13, 211
 adjudant 54, 179
 adjunkt 02
 adjusteren 03, 209
 adjuteur 13
 adjutrice 11, 156
 administrateur 02, 150
 administreren 02
 admiraal 54, 56, 129, 232, 303, 330
 admirabel 90
 admiraliteit 56, 147, 314
 admolitie 13
 adoberen 55, 211
 ad octo 15
 adoleren 14
 adoptatif 11
 adoptif 13
 adorabel 90
 adorateur 85
 adoreren 85
 adouceren 03
 adquiesceren 18
 adres 17, 70, 135
 adresseren 76
 adstringent 42
 adulteratie 13
 adunitie 14
 adversant 58, 84
 advertentie 70, 181

adverteren 31, 69, 89, 107
 advertisement 182
 advies 59, 155
 adviseren 59, 207
 adviseur 02, 150, 207, 328
 advocatie 59
 advoy 57
 advoyement 57, 182
 advoyeren 14, 57
 advokaat 59, 230
 advokatie 336
 advokatuur 337
 advoué 59
 advoueren 14, 89, 107, 210
 advijs 155
 aeisement 75, 214
 à faire (nemen) 33
 afbirkulen 334
 afconterfeiten 334
 affabel 85, 131
 affaire 59, 67 329
 affalgieren 53
 affameren 55
 affameur 18
 affarant 56
 affare 167
 affectaet 15
 (zij) affecteerden (zich) 33
 affecteoes 151, 233
 affectueux 13
 affektioneren 98
 affektueus 85, 151, 233
 affelgieren 196
 affere 134, 135
 affiche 45, 156, 244
 affineren 03, 224
 affleren 240
 afflict 11
 afflictif 11, 156
 affluenza 18
 affodil 77
 affodille 157, 158
 affoleren 53, 202
 affrettement 68
 affreus 90, 92
 affront 91, 113, 186
 affronteren 91, 111, 302, 340
 affuit 55, 160, 253
 affute 95
 afgodie 339
 afgodier 339
 afgronderen 302
 afkaveren 334
 à force van 108
 agaet 81, 273

agaceren 84
 agent 67, 69, 181
 agentuur 67, 337
 ageren 59
 aget 312
 aggreëtie 51
 aggredieren 16
 aggreëren 92
 aggregeren 17
 agilitéit 13
 agitateur 11
 agitator 51
 (zich) agiteren 98
 Agnus Dei 15
 agoen 211
 agrariër 311
 agresseren 14, 84
 agressief 54, 156
 agreste 83, 137, 257
 agret 214, 257
 agriculteren 340
 agrimonie 17
 aguet 54
 agijn 283
 ayboi 251
 aiboy 196
 aieren 84, 214
 ailaes 214
 air 40, 93, 134
 aise 97, 167
 aisel 310
 aisement 182, 238
 aiseren 84, 214
 aisin 214
 aisuer 196
 ajuin 82, 185, 186, 223, 276, 284, 285,
 286, 297, 299
 ajuus 175, 255, 297
 acaet 129
 acare 283
 acatoen 56
 acanten 316
 akcentueren 38
 acceptabel 11, 90, 131
 acceptant 67, 179
 akceptatie 67
 akcepteren 67
 accepteur 13, 67
 akces 29, 88
 accessoir 101
 accessoor 169
 akcessoires 45, 130
 accidient 94
 accidentaal 129
 accidenteel 101, 147

akelei 24
 akeleie 24
 aket 274
 accablement 97, 182
 acket 15
 acketteren 15, 16
 akkiet 87, 155, 252
 akklameren 69
 akklimatiseren 40, 319
 accointancie 226, 227
 akkolade 40, 56, 64, 129, 245
 accoladeren 340
 accomberen 16
 accommodabel 84, 131
 accommodement 84, 107
 akkompagneren 31, 46
 accomplissement 101, 182
 akkoord 84, 108, 113, 143, 324, 330
 accoorden 326
 accordabel 13
 (van) accorde (zijn) 115
 accorden 316
 akkorderen 84, 111, 326, 330
 accort 143
 accoucheur 41, 150
 accoutrement 182
 accoutreren 79, 211
 akkrediteren 52
 accretie 13
 accrocheren 84, 107
 accumulator 40, 68
 accuratesse 336
 accusabel 131
 accusable 11
 accusatif 11
 accusatoir 11, 57, 130
 acoert 304
 acoleie 24
 acolie 24
 acollissie 304
 aconisiëren 316, 340
 aconiseren 254
 acotoen 55, 185, 201, 218
 acottoen 201
 akoustiek 40, 45, 155
 akousties 40, 311
 acouten 54, 177
 acouteren 341
 acquent 84, 191
 acquenteren 84, 227, 283
 acquentieren 326
 acqueste 295
 acquiescement 92, 182
 acquiescentie 92, 181

- acquiesceren 18
 acquiteren 227
 acquisiteur 63
 acquitanse 84, 179, 227
 acquiteren 58, 207, 283
 aore 82, 131
 acrimonie 153
 acrylogie 19
 akrobaat 60
 aksijns 28, 52, 53, 154, 261, 291, 301, 304
 akte 57, 246
 akteren 340
 akteur 46, 150
 aktief 07, 85, 156
 actief 156
 actionaris 62
 aktioneren 07
 aktiviteit 85, 147
 aktrice 46, 58, 156, 246
 aktueel 29, 90, 147
 actueus 101, 150
 acuut 42
 alabaustrijn 229
 à la bonne heure 01
 à la fortune du pot 01
 à la rigneur 01
 alarm 54, 122, 132, 212
 alarmeren 54
 alart 133
 à la suite 55
 albaester 131
 albast 06, 131, 277, 281, 303
 album 76
 albumine 40, 187
 alchimie 40 153
 alchimist 15, 40, 157, 242, 246, 265
 alegre 13, 97, 137
 aleie 147
 Alein 157, 190
 Aleys 157
 Alemaenge 285
 alembic 15, 155
 alembijt 40, 155, 236, 288
 Alenchoen 184, 262
 alerm 132
 alerme 132
 alerte 111, 121
 alewiere 213
 alexandrijn 46, 187
 alfabeties 38, 311
 alferes 15
 alfijn 87, 187, 276
 algebräes 40, 311
 alianse 262
 aliantse 262
 aliënabel 58, 131
 aliet 52, 172, 252, 288
 alignement, 111, 330
 Alijs 157
 aliment 122
 alimentatie 58
 alimenteren 82, 237
 alkohol 40, 128
 alkoof 76, 78, 149
 Alla 91, 111
 allee 09, 77, 147
 allegatio 309
 allegheringhe 309
 allegorie 40, 153
 allegueren 13
 alleye 15
 Allez 111, 124
 alliage 63, 130
 alliantie 52, 179
 allijn 157, 308
 alliteratie 46
 alloi 56, 152
 allongatie 13
 allongeren 13
 Allons 91, 111, 124
 Allons donc 91
 alloo 63, 168, 195
 allopaathi 41
 allopathie 41, 153
 allozie 281
 allumeren 77
 allures 245, 246
 alluviaal 39, 129
 Almaegen 286
 Almaenge 178
 almanak 40, 128
 Almangien 285
 Almanie 284
 almarie 130, 169, 275, 280
 almaris 76
 almatike 255, 297
 almeie 290
 almenier 257
 almisce 162
 almissier 313
 almoniere 277.
 almore 169
 almosniere 288
 almuis 262
 almuys 160
 almutse 276
 aloor 65, 169, 231
 alose 15, 82, 141
 alowiere 81, 173, 210
 alselieren 290

alsijn 290
 alstronomijn 290
 altaar 15
 alterabel 18
 alternatief 38, 156
 alternatief 16
 alterneren 102, 229
 aluin 42, 76, 189
 aluwire 174, 212
 alve 249
 alzemist 265
 amandel 83, 178
 amandeleit 83, 147
 amarant 45, 178, 242
 amarelle 9
 amaril 63, 200
 amarulent 11
 amasseren 102
 amateur 45
 amaus 176, 321
 amazone 86, 185, 244
 ambassade 52, 129, 245
 ambassadeur 52
 ambassadeur 150
 ambassaduer 150
 ambassadeure 151
 ambassaetscap 338
 ambelen 15, 86, 178
 amber 84, 219
 ambitie 34, 328
 ambitieus 51, 85, 150
 amblant 56
 ambroos 39, 168
 ambrozijn 39, 187
 ambulance 54, 179, 244
 ameen 85, 181
 ameide 274
 amelgieren 196
 Amelis 158
 amende 58, 181, 183
 amende honorable (doen) 91
 amendement 51, 182
 amenderen 51
 ameniteit 85, 147
 amerael 232
 ameril 81, 156, 304
 amestice 293
 ametist 293
 ameublement 76, 303
 amfibie 40, 153
 amfitheater 45
 amfitsie 202, 290
 amiabel 85, 181
 amiabiliteit 13
 amiete 157

amidoen 184
 amie 84, 153
 Amieins 183
 amys 15, 30, 84, 319
 amiraal 219
 amirande 84, 176, 303
 amit 61, 157, 303
 ammanie 313, 339
 ammanrie 313
 ammer 249
 ammiraal 219
 ammunitie 54, 323
 amnestie 54, 153
 amni 111
 amoderatie 34
 amœniteyt 11
 amoers 84, 150, 321
 à mon intention 108
 amoorse 86, 143
 amoreus 16, 84, 150
 amoreuse 15, 324
 amors 150
 amortificatie 15, 58
 amortificeren 58
 amortisabel 52, 131, 258
 amortisatie 15
 amortiseren 52, 58, 340
 amouraaltje 233, 301
 amourette 84, 108, 135, 246
 amoureux 16, 107, 115
 amours 107
 amourse 321
 amoveren 11
 ampart 290
 ampel 16, 128
 amphibologie 38, 153
 ample 16
 amulet 59, 135
 amusant 90, 179
 amutse 218
 amuzement 87, 182
 amuzeren 97
 anachorect 61
 anachronisme 38, 157
 anacorijs 155
 analyse 38, 40
 analyseren 40
 analogie 21, 38, 153
 analogies 38
 analoog 22, 38, 141
 ananas 83
 anarchie 21, 51, 153
 anathemisatie 11
 anatomie 40, 41
 anatomies 40

- anatomiseren 11, 41
 anatoom 335
 ancienneteit 62, 231
 ancienniteit 147, 231
 ancien regime 91
 andein 63, 190
 andolie 82, 164, 279
 andijvie 82, 156, 219
 anekdote 46, 216
 anemie 42, 153
 anemies 42, 311
 angelic 11, 156
 angeloit 142
 angelot 8, 68, 142
 angien 219
 angier 297, 314
 angoen 223, 285
 Angou 270
 anguisse 98, 170, 273
 anguivisse 292
 angwisse 171
 Aniauwe 177
 aniline 40, 187
 animael 40
 animeren 85, 92, 329
 animeus 98, 150
 animositeit 85
 anizette 83, 135
 anjelier 314
 Anjouwe 177
 annate 15
 Annet 246
 Annette 135
 annexeren 52
 annonce 70, 186, 244
 annonceren 13, 70
 annone 13
 annooi 170
 annoot 168
 annumeratie 13
 annumereren 13
 annunciesse 24
 anoniem 46, 187
 anonymiteit 309
 anooi 97
 annoot 296
 ansijn 115
 ansjovis 265
 anssoye 168, 265
 antecedent 57, 62, 181, 304, 327
 antemuraille 23
 antemuralia 23
 antenuptiaal 12
 anterieur 101, 107
 anthologie 38, 153
 anthraciet 77, 155, 253
 anthropologie 21, 39, 153
 anthropologies 39, 311
 antichambre 76, 78, 264
 antichambren 340
 antichrist 16
 antidateren 62
 antidot 42, 141
 antidotaal 15, 16
 antiek 45, 155
 antieren 117, 274
 antijck 14, 155
 antijketeit 232
 antijcks 14
 antike 116
 antikitair 314
 antikiteit 45, 147, 232, 272
 antikwaar 272
 antipathie 85, 153
 antipoden 39, 44
 antirevolutionair 41
 antisepties 41, 311
 Antoinet 246
 Antoinette 135
 antsouwe 15, 82, 144, 265, 292
 anweit 290
 anwisse 273
 apart 111, 195, 323, 325
 apathie 42, 153
 apeel 136
 apel 136
 aperçu 90
 aperitif 13
 aperment 202
 apertich 338
 apertise 99, 155
 aplein 190, 323
 apoint 15
 apointment 15, 57, 182
 apointeren 57, 226
 apokrief 38, 156
 Apollijn 60, 187
 apologie 38, 153
 apophtegme 13
 apoplexie 41, 42, 127, 153, 290, 304
 apostaat 60, 129
 apostasie 60, 153
 aposteme 41, 189
 apostemereren 41, 239
 apostielje 156, 243
 apostille 57
 apostilleren 57
 apostolic 11, 61, 156, 311
 apostrof 245
 apostrofe 38, 141

apostumeren 11, 42, 239
 apoteker 311
 apotekerij 154
 apotheek 16
 apotheker 42
 apothekerij 42
 apothicaar 167
 appaiserén 84, 214
 appareil 42, 134
 apparent 101, 107
 apparentie 101, 107, 181
 appareren 14
 appart 195
 appast 87, 132, 257
 appatissement 52, 182
 appél 57
 appelkozen 301, 302
 appellant 57
 appelle 295
 appendijtschap 76, 156, 237, 262
 appensement 58, 182
 appetiet 155
 appetijt 94, 155, 247
 applaudisseren 45, 340
 applicatie 17
 appointeren 328
 appoort 61, 143
 apport 90
 apporteren 31
 apposerén 57, 201
 appré 111
 appreciatie 85
 appreciëren 85
 apprêteren 64
 approche 17, 142
 approcheren 94, 201
 approvianderen 335
 appui 84, 170
 appuyeren 62, 217
 apteek 16
 aptekerij 127
 après coup 91
 à propos 91
 apulle 283
 aquarium 40
 aquirent 22
 Aquitaenge 178
 Aquitane 178, 284
 Aquitanie 178, 284
 aquitanse 283
 arabi 56, 153, 324
 Arabier 336.
 arabijn 308
 araegne 269
 aranje 28

arant 205
 arbiter 58, 157
 arbiteren 232
 arbitrage 52, 130, 245
 arbitrair 85, 134, 213
 arbitrice 11.
 arcedie, 24
 arceeren 290
 archaïsties 338
 archeologie 38, 44, 153
 archeologies 38
 archeoloog 38, 141
 archief 50
 archier 54, 173, 281, 288
 archipel 30, 128
 architect 45, 137
 architraaf 45, 129
 architrave 13
 archivaris 50
 archoen 262
 arcion 15
 arde 321
 ardent 98
 ardeur 149
 arduin 65, 186, 202
 ared 135
 arfois 202
 argeweren 240
 argine 17
 arguwacie 38
 aryango 292
 arismetike 39, 156
 aristokraat 51, 129
 aristokratie 51, 153
 artistokraties 51, 311
 arkade 45, 64, 129
 arc turkois 55
 arke 15, 21
 arkebuse 160
 arket 65, 135
 arkier 55, 173, 196, 288
 arcte 13
 armarijs 281
 armature 15
 armborst 55, 127
 armborstier 54, 173
 armee 54, 147
 armeie 147
 armesinne 7
 armesinnen 7
 armosijne 15
 armozijn 80
 armure 15, 55, 64, 160
 arnase 274
 aroma 15

aromatiek 155
 aromatiseren 83
 aromatisch 83, 311
 aronde 15, 71, 186
 Arondeal 137
 aroom 82, 185
 arrabel 15, 16
 arrangement 46, 76, 182
 arrangeren 13, 33, 46, 76, 219
 arrement 57, 182
 arrentement 15, 67, 182
 arrenteren 15, 67
 arrest 58, 135, 137
 arrestabel 15, 58, 131
 arrestant 58, 179, 325
 arrestatie 58
 arresteren 58, 199, 257, 304
 arrieregarde 54
 arrivement 13, 77, 182
 arriveren 77, 207
 arrogant 85, 179
 arrogantie 11, 85, 179
 arrouseren 71, 211
 arsater 24
 arsatie 24
 arsedie 336
 arsedien 24
 arsediere 24, 336
 arsenaal 16
 arsenal 16
 arsenick 156
 arsenie 24
 arsenick 42
 arset 21
 art 45, 99
 arte 332
 artelrie 232, 279
 artentike 290
 artesies 311
 arthritike 156, 297
 arthijcke 156
 artichant 15, 16, 82, 176
 artiest 45, 157, 207, 246
 artificieel 41, 147
 artike 297
 artikel 66
 artillerie 55, 153, 232, 279
 artillerist 309, 336
 artillerij 241
 artillerije 153, 241
 artillier 55, 303
 artiltike 290
 artisaen 63, 178
 artischok 16, 266
 artist 15

artistiek 45, 155
 Artoes 168
 artritiko 41
 arts 24
 artse 24
 artsenij 24
 artset 24
 artsier 265, 267
 artsir 174
 artsoen 56, 181, 262
 artijckel 16
 artijke 15
 asare 42
 asaut 258
 asceet 60, 131
 ascenseur 11, 76, 78
 asceties 60, 311
 ase 321
 asemure 262
 asfyxie 42, 153
 asiment 214
 asjet 259
 ascouten 257
 aspendier 333
 asperge 82, 137, 267, 321
 aspergen 17
 asperges 15, 17, 321
 aspersie 268
 aspirant 70, 179
 assaelgieren 53, 155, 290, 304
 assaent 176
 assai 295
 assaisieren 301
 assaisin 229
 assaisine 15, 58, 258, 295, 301
 assaisineren 229
 assaisineur 15
 assaisoneren 83, 214
 assasineur 258
 assassin 13, 187
 assassinaat 13, 58, 129
 assassine 187
 assassineren 58
 assassineur 58, 150
 assaut 53, 176, 321
 assaute 321
 assectatie 15
 asseie 166
 asseleren 64, 230
 asselgieren 196
 asseneren 223
 asseradeur 210
 asserateur 16
 assereren 210
 assessereren 340

assesseur 62
 assureur 16
 assidueit 13
 assigieren 6
 assignatie 67
 assigneren 67, 207
 assijs 15, 28, 241
 assimileren 17
 assimuleren 17
 Assiso 231, 283
 assistencie 84, 181
 assistent 41
 associatie 62
 associé 63, 147
 associëren 63
 assopieren 63, 211
 assue 208
 assuradeur 67, 314
 assurance 67, 179
 assurance 62, 85
 assureren 67
 astant 11
 astragaal 65
 astrant 86, 111, 113, 210, 202, 325, 329,
 335, 338

astrologie 40, 43, 153
 astrologist 336
 astromijn 297
 astronomie 40, 43, 153
 astronomien 40
 astronomist 338
 astronomijn 193
 astrononiem 193
 asument 238
 atelier 45, 147, 322
 atement 286
 atheïsme 60, 157
 atheïst 60, 157, 336
 atheïsterij 336
 atmosfeer 40
 atoer 79, 164
 à tout hasard 108
 à tout prix 91
 atracteren 11
 atrement 76
 atreus 307
 atreux 14, 16
 atriment 238
 atroce 90
 atrociteit 13
 atroos 142
 atsameren 224
 atsemure 262
 attaché 52, 147
 attache 130

attacke 84
 attaque 42, 131, 247
 attaqueren 54, 84, 107
 attenderen 89
 attent 335
 attentaat 129, 237
 attentaat 51
 attente 99, 181
 attentie 85
 attentif 13, 99, 156
 attenuatie 15
 atterminatie 57
 attermineren 57
 attest 336
 attiek 65, 155
 attraper 121
 attraperen 84
 attristeren 13, 97, 207
 atroce 16
 aubade 88, 129
 aubain 15, 17, 58, 68, 190, 241
 aubeel 218
 auberioen 55, 185, 218, 269
 aucerois 83, 169, 218
 audacie 98
 audacious 98, 150
 au dèpourvu 33
 audiencier 15, 57, 173, 218, 237
 auditeur 54
 auditrice 11, 156
 au fond 91
 augeren 15
 augure 39, 218
 Augustijn 273
 au courant 91
 auctentijk 294
 auctentisatie 11
 auctentiseren 294
 auctor 150, 291
 aureool 59, 141
 au revoir 91
 au sérieux (nemen) 91
 autentiek 155
 autentiseren 57, 319
 autentijck 155
 auteur 17, 46, 150, 218
 authentiek 57, 218, 237
 autografe 38, 64, 153
 autokraat 51, 129
 autokratie 51, 153
 automaat 63, 69, 129, 218
 automaties 63, 311
 automobiel 86, 155, 218
 autorisatie 62
 autoriseren 62, 218

autoriteit 50, 62, 85, 117, 147, 218
 Auteurs 168, 262
 Aufurre 169
 auweet 197
 Auwestijn 233, 273
 auxili 15
 auxiliair 56, 134
 Avalois 39, 169
 avance 15, 121
 (bij) avance 91, 107
 avancement 15, 54, 182
 avanceren 236
 avances 85, 90, 179
 avans 111, 330
 avantage 90, 107, 220, 236, 268
 avantages 107
 avantages 13, 90, 150
 avantage 94, 130, 267
 avantgarde 54
 avantperse 15, 83
 avantprijs 65, 155
 avaricieus 11, 85, 150
 aveel 283
 avecaat 230
 avelane 83, 190
 Aveloos 168
 avenant 93, 179
 Avengoen 285
 Avengon 184
 Avenyoen 284
 Avennes 257
 avent 181
 aventrone 25, 58, 297, 301
 aventueren 162
 aventure 237
 aventuur 16
 avenue 99, 159
 Avenzoen 285
 averoen 42, 185, 288
 averone 185
 avers 63
 averij 301
 avosereren 236
 aviditeit 11
 avocatie 15
 avoes 90, 258
 avoezen 90
 avoi 90, 168, 196, 251
 avoir une oreille en campagne 33
 avontasie 220, 268
 avonturen 98, 162
 avonturer 310
 avonturier 95, 111, 173
 avontuur 16, 94, 111, 115, 160, 220, 245
 avontuurier 13

avoor 208
 avot 274
 avoueren 107
 à vue 46, 159
 awaet 54, 167, 274, 290, 323
 aweet 135
 aweit 167
 awet 135
 azen 258
 azijn 83, 214, 290, 310
 azuur 45, 195, 196

B

baai 39, 44, 80, 166, 172, 324
 baecie 294
 bael 58, 67, 129, 131, 279
 baeldie 280
 baelge 130, 279
 baelgide 293
 baeliuwe 292
 baeljou 175
 baeljuw 195
 baanderheer 293
 baanraets 138
 baenreche 135
 baanrets 263
 baenrits 139
 baenroche 261
 baanrots 127, 140
 baanrotse 56, 139, 293
 baanruts 139
 baer 39, 131, 241
 baerdgie 254
 baerdse 132, 270
 baerke 132
 baerle 310
 Baertaenien 286
 baessche 255
 baestaert 195
 baetceleer 255
 baetselaar 312
 baetseler 265, 266
 baetselier 173
 baetsuleer 231
 babbaert 148, 218
 Babel 137
 babelie 329
 Babylone 185
 babijn 202
 bacchant 178
 bacchante 39
 bacheleer 56, 147, 231
 bachuut 294
 badiment 238, 253

badinage à part 91
 badine 81, 187, 245
 baffeteren 209, 336
 baffetoen 336
 baffusen 7
 baffuus 55, 160, 247, 258
 bag 273
 bagage 77, 112, 130, 245, 267, 273
 bagatel 90, 113, 136, 246
 bage 81, 129
 bagge 129
 bagijn 199, 329
 bahoele 15
 bahu 15
 bahukist 15
 bahukiste 333
 bahute 18
 bahunt 76, 160, 161
 bai 77, 166
 bayaert 214
 baie 83, 166
 baignoire 45, 130
 (hoogh)-bailliu 32
 bailluage 52, 130, 314
 bainais 249
 baise 26
 baisse 67
 baiveel 136
 bajonet 55, 135
 bak 70
 bakelaar 15
 bakelaris 15
 backeneel 314
 bal 87, 131
 balade 10, 306
 balaffre 131, 145
 balafre 54
 balais 81, 167
 balanceren 69
 balans 67, 178
 balansce 261
 baldakijn 51, 276, 291, 310
 balefroit 169
 baleie 307
 balein 81, 190
 baleis 167
 balengier 56, 173, 237
 baleren 87
 baleyden 15
 baleye 10, 15
 baleys 10
 balie 55, 67, 130, 279, 280, 330
 baliemand 333
 balierkijn 65, 173, 205
 balieu 175

balijs 56, 153, 279, 293
 balioen 208
 baliu 175
 baljuw 52, 57, 127, 175, 195, 196, 279
 balkon 76, 78, 185
 ballade 46, 129
 ballaffre 15
 balle 131
 balleen 10, 68
 balleys 15
 ballet 45, 135
 ballingier 237
 balloen 10
 ballon 69, 87, 185
 ballotage 62, 130
 balloteren 62
 balordo 18
 balote 34, 142
 balourd 18
 halsame 24
 balsamene 24, 297
 balsamien 41
 balsamier 173, 277
 balsane 54, 295
 balsem 24, 277
 balseme 24
 balsemiek 70, 155, 330
 balsemien 77, 187
 halustrade 45, 129, 245
 baliuwijne 337
 balzu 290
 bamboche 18
 banaal 90, 99, 129
 banaliteit 99, 147
 band 101
 bande 178, 181
 bandekijn 277, 291
 bandelier 55, 173, 234
 banderolle 55, 141
 banderotse 293
 banderije 56, 154, 231, 232, 293
 bandiet 58, 252
 bandiment 51, 182, 293
 bandoen 56, 181, 303, 332
 bandolier 234
 bandoneren 303
 bandoor 47, 247
 bandrie 232
 banduin 15
 banduun 186
 banette 223
 banier 54, 173, 203, 219
 banckerote 164
 banket 88, 135, 329
 banketeren 34, 88, 115

banketsel 337
 bankier 67, 173
 bankroet 67, 164
 bankroeten 341
 bankroetier 67, 173
 banlucke 51
 banner 203, 219, 220
 bannissement 58, 182
 baraat 321
 barade 321
 baraet 85
 barak 41, 131
 barakaan 80
 baraterije 15, 58, 151
 barbaar 6, 30
 barbaars 338
 barbacane 15, 55, 178
 barbarien 188, 193
 barbaries 338
 barbarisch 15
 barbarij 153
 barbe 335
 barbecaensel 337
 barbeel 82, 136
 barbelcane 290
 barberijn 41, 187
 barbette 18
 barbier 55, 80, 173, 241
 barbieren 341
 bardasse 15
 barde 55, 56, 132, 254, 255
 bardessche 266
 bardie 255
 bardizaan 247
 bardoen 213
 bare 241
 bareel 67, 136
 barenteren 98, 290, 304
 baret 80, 135
 barge 68, 112, 132, 268, 270
 baricade 13
 baricave 13, 70
 barillier 76, 173
 bariseel 67, 136
 bariton 46, 128
 bark 68
 barkaan 229
 barke 15, 132
 barcoen 286
 barlannen 87, 178
 barnage 138
 baroen 185
 barok 90, 142
 barometer 40, 43
 baron 56, 185

barone 184
 barones 90, 336, 337
 baronnie 51, 153
 barouchet 336
 barrière 69, 131, 144, 243
 barrikade 39, 129
 barrikaderen 102
 barse 268
 barsie 268
 Bartaenge 200
 barteeren 9
 barteghe 264
 bartereer 313
 barteren 15
 bartessche 200
 bartoen 68, 185, 200, 286
 barure 247, 248
 basaen 15
 basament 18
 base 65, 80, 295
 baselaar 55, 167
 baseleer 135
 baseler 311
 basement 65, 304
 basis 255
 haskoert 77, 165, 253, 323
 bas-contre 46
 baskule 67, 160, 243, 245
 bas-relief 45, 127
 bassecamere 76, 323
 basseye 15, 15
 bassetten 87
 bassin 69, 182
 bast 77, 181
 bastaard 58, 91, 132, 195, 203, 257, 311
 bastaardinne 337
 bastaardij 58, 153, 329
 bastaelge 293
 bastant 15
 bastei 15
 basteye 15
 bastillie 55, 279
 bastion 55, 185
 bastoen 30, 81, 185, 257
 bastoneren 257
 bastonnier 57, 237, 315
 bat 87, 131
 bataelde 280
 bataeldie 280
 bataelge 53, 130, 195, 279
 bataelgeren 331
 bataelgieren 53, 279
 batalie 8, 279
 batalje 130, 243
 bataljon 54, 185

- batament 238
 batelgieren 229
 batelieren 279
 batement 301, 304
 batementer 340
 batementspel 333
 batterie 76, 154
 batiest 80, 157, 158
 batist 157, 248
 batoneren 86, 326, 328
 battaelge 195
 batteneren 328
 (op de) batterie (brengen) 330
 batterij 54, 112, 153
 (op de) batterij (brengen) 122
 batture 63
 baubijn 197
 baude 335
 baudeken 310
 baudekijn 218
 havet 80, 135
 baviaan 41, 197, 219
 bavoche 336
 bavijt 139, 209
 bazuin 54, 217, 260, 329
 beatifiëren 61
 Beatrijs 263
 beau monde 91
 bedauwer 54, 176, 337
 bedeel 57, 136
 bedeguaerd 15, 70, 253
 bedel 15
 bedelle 295
 bediskussiëren 334
 bedisputeren 334
 beduerwerker 281
 beedjān 63, 191, 268
 beelderij 339
 beelfroot 199
 Beerte 137
 beest 28, 70, 113, 137, 257
 beestalie 70
 beeste 241
 beestiael 95
 bef 80, 136
 beffe 92
 beffen 341
 beft 210
 begaert 61, 204
 beggaert 205, 311
 beggine 205
 begijne 80, 187
 begine 204
 begoevernanche 262, 334
 begijn 61, 187, 273
 begijne 295
 behen 15, 65
 behorderen 211
 bei 83, 166
 beiaard 56
 beyaard 213
 beianie 268
 beiers 21
 beignee 83, 135, 143
 beilfroot 200
 beilion 196
 bek 40, 80, 136, 329
 becarinen 334
 beckelaris 70
 bekkeneel 55
 bekkineel 307, 314
 belechiere 88, 172, 264, 323
 belensier 290
 belet 210, 279
 belfoort 69
 belfroot 127, 168, 169, 199, 203, 252, 286
 belgade 269
 belgioen 208
 Belioen 213
 beliou 196
 bellateur 22
 bellefleur 83, 127
 belletrie 297, 336
 bellier 15, 70, 173, 315
 belliqueux 51, 150
 (in) bellonc 39, 186, 257, 330
 belluc 15
 bellunc 186
 beloën 207
 belue 41, 159
 belvedere 70, 134
 belijn 70, 187
 bemaetsen 23
 hemurmureren 334
 ben 87, 181
 bende 54, 181, 245
 benediën 59, 153, 316
 Benediktijn 61, 187
 benedijen 115
 benefice 22
 beneficeren 318
 beneficiant 324
 beneficiënt 15, 16
 beniere 220
 beniuin 77, 191, 234
 Benoot 168
 benijt 223
 benzine 40
 bepeinzen 334
 beraet 196

- berbeer 173
 berceau 77, 149
 berdeel 203, 213
 berduerwerker 203
 berge 132
 beril 81
 berke 132
 berkoen 196
 berline 77, 187
 bern 93, 183, 286
 bernage 42, 56, 130, 196, 211, 291, 301
 bernagie 15
 bernier 86, 173
 bersen 86, 137, 316
 Bertaenge 178
 Bertaenzen 285
 bertauden 61, 176
 bertesche 199, 286
 besaen 65
 besaesge 261
 besane 8
 besant 68
 bescaerteren 50, 334
 beschuit 83, 170, 200
 bescot 169
 besingelen 335
 besjoer 269, 283
 besoegne 185
 besogne 94, 96, 185, 243
 besoigneren 59
 besonie 284
 besoniëren 284
 besonje 284
 bespaersen 334
 bespeculeren 334
 beste 137
 bestialies 338
 bestofferen 334
 bestuderen 334
 betaelge 293
 bête 99
 bête noire 91
 beteunie 186
 betiel 247
 bêtise 90
 beton 65, 184
 betonie 42, 185
 betrachen 261
 beukelaar 55, 212, 312
 beulerije 339
 beulje 339
 beurs 81, 165, 248, 321
 beurzen 258, 321
 beveraas 328
 bevernaerd 15, 307
 bevernel 15, 247, 248
 bevernelle 307
 biart 215
 biberen 22
 bibliografie 38, 153
 bibliografies 38
 bibliothèque tournante 76
 bidet 76, 134.
 bice 81, 134
 bienseance 90, 107
 bienvenu 85, 159
 bienvenue 85, 159
 bi expresse 29
 bifurkatie 52
 bifurkeren 52
 bigame 15, 58, 178
 bigamie 58, 153
 bigar 336
 bigareren 45
 bigot 60
 bigotterie 60, 153
 bijt 257
 bijouterieën 81, 153
 biket 15
 bil 15, 16
 bilan 279
 bilioen 65, 207
 biljarderen 87
 biljart 29, 87: 132, 253, 279, 322
 biljet 8, 76, 77, 135, 207, 210, 279
 billet doux 91
 billoien 68, 184, 207, 279
 billoien (getal) 100, 184, 279
 billion 8, 185
 binocle 45, 142, 145
 biograaf 38, 46, 129
 biografie 38, 46, 153
 biografies 38, 311
 biologeren 310
 biologie 41
 bioloog 335
 bisactse 81, 205, 262
 bisant 205
 biscot 200
 biscuit 45, 64, 83, 170
 bise 41, 70, 86, 155, 258
 bisse 80, 157
 bitoor 210
 bivak 54, 207, 234
 bivakkeren 54
 bizar 86, 90
 bize 324
 blaam 92, 108, 113, 115, 119, 178, 257, 315
 blaamte 315, 338
 blaffaart 132

- blaffuert 68
 blamen 30
 blameren 92, 108, 257
 Blancefleur 219
 Blancefloer 150, 265
 Plancefluor 15)
 blancheren 63
 blank 68, 178
 blanke 295
 blanket 81, 135
 blanketten 337
 blancmanger 83, 219
 blancmengier 220
 blanderceel 83, 136
 blaseneren 237
 blasphematie 13
 blasphematrice 156
 blasfemeerle 320
 blasfemereren 60
 blasoenen 15
 blasier 308
 blasineren 238
 blazoen 39, 184
 blazoeneren 39, 237, 314
 blazuin 289
 Blensefleur 220
 Blensefluor 151, 162
 blessuur 54, 160
 bliant 80, 176
 bliter 15, 94, 311
 bloemist 340
 Bloes 169
 bloesje 245
 bloeze 80, 164, 245
 bloezetje 245
 blokkade 56, 306, 338
 blokkeil 65, 136, 339
 blokkeren 56
 bloeket 65, 135
 blond 93, 95, 113, 186, 328
 Blondeel 137
 blondine 93, 95, 124, 187, 243, 245, 329
 bluffen 164
 blutse 289
 bobijn 64, 187, 202
 bocheljoen 339
 bocheus 93, 151, 261
 bochioos 151
 bochus 201, 390
 boege 164, 165
 boegget 77, 135, 211
 boekanier 39, 44, 173, 211
 Boekee 134, 253
 boekel 29, 55, 93, 165
 boekelare 212
 boeket 88, 135, 211
 boelage 339
 boelen 342
 boeleren 342
 boelien 208
 boeljou 82, 185
 boelrie 339
 boen 31, 185
 boerde 50, 165
 boerden 89, 317
 boerdereren 89, 212, 317
 boert 165, 241
 boerten 341
 boesge 270
 boetpredicatie en action 33
 boetseel 67, 136, 202, 211, 262
 boetseren 45, 202, 317, 328
 boeverie 211
 boezeroen 80, 112, 184, 211, 268, 281
 hof 42, 243
 boffen 164
 bofit 139, 209
 bohorderen 56
 hokaal 76, 129
 bokel 165, 240
 bokelaar 212
 boket 211
 bokkel 165
 boele 241
 boerael 283
 boeraen 80, 212, 283
 boleraen 211, 290
 bolge 77, 165
 bolghe 164, 268, 270, 276
 Bollien 211
 bom 55, 64, 186, 255, 282
 bom (schiettuig) 55, 249
 bombaerde 55, 182
 bombaerdier 54, 173
 bombancie 87, 179
 bombarderen 55
 bombardieren 292, 318
 bombare 47
 bombarie 98, 329, 338
 bombazijn 80, 187
 Bommezijn 249
 bon 67, 70, 185, 329
 bonbon 83, 184
 bonde 255
 bondoneren 220, 303
 bonefaes 130
 boneffant 25, 283, 323
 bonenfaut 60, 222, 237
 bonette 80, 222
 bongnet 135

bonhomie 85
 boniet 39, 155, 223
 bonifiant 237
 bonjoer 283
 bonjour 90, 124, 269
 bon-mot 89, 119, 322
 bonne 186, 255
 bonnefooi 127, 168
 bonnet 13
 bonsoir 90, 130
 bon-ton 91
 bon-vivant 95, 329
 boorden 317
 boorduren 202
 Boos de Vincennes 105
 bootse 42, 45, 142, 144, 243, 262, 289, 336
 bootsen 316, 317
 bootseren 201, 211
 bootseus 262
 boradie 268
 borage 42, 130, 211
 horaide 268
 boras 40, 130
 borat 80, 131, 211
 Bordeaux 83, 303
 bordeel 69, 95, 136, 212, 248
 borderel 92, 136
 borderen 202, 317
 bordes 76, 78, 137, 199, 200, 253, 264,
 265, 266
 bordessche 187
 bordest 296
 bordoen 46, 60, 185, 212
 bordure 160
 borduren 65, 202, 311
 borduur 87, 281
 boreel 80, 136, 211
 Borghengioen 185
 Borghengioene 212, 239, 285
 Borgoenie 185, 281
 Borgoenzen 285
 borkaan 197
 borse 165
 bortoen 200
 bos 24
 bosaen 197
 bosant 205
 boscalie 271
 bosch 24, 271
 bosine 187, 217
 bossaen 197
 bosscalie 279
 bossce 24
 bosschaelje 70, 129, 271
 bosschage 70, 112, 130, 271

bosse 169
 botanie 308
 botanies 41, 311
 botaniseren 41
 botse 142
 bottaelge 197
 bottel 128
 bottelarij 76, 153
 bottelier 76, 173, 211, 279
 bottelje 211
 botteloef 68, 211
 bottelrie 153, 211, 232, 279
 bottine 80, 187, 243, 245
 bottoen 70, 185, 248
 bouchet 269
 boucraen 212
 bouderen 85
 boudoir 76, 78, 130
 bouffante 80, 179, 242, 244
 bouffon 69, 185, 211
 bougie 77, 153
 bouilli 82, 153
 bouilloire 76, 130
 boulevard 28, 69, 253
 Boulewerk 64
 Bourboen 184
 bourdeel 212
 Bourgogne-wijn 83, 185, 243, 303
 bourrat 211
 boussine 217, 260
 boutade 89, 129
 boutaille 138
 bouteille 76, 134, 211
 boutelje 134, 243
 bouwe 335
 boverie 70, 154, 211, 328
 bovet 250
 bovier 70, 173, 211
 Bowier 251
 braaf 98, 113, 129, 245, 250, 324, 329, 330
 Braes (St. Joris) 39, 44
 braesge 130, 261
 Brabantsoen 185, 262
 brachiere 55, 173, 261
 braggaard 79, 132
 bragoen 271
 brayeren 318
 brak 198
 brackoen 63, 185
 branche 66
 brandeel 55, 136, 311, 313, 339
 brandere 311
 brandereel 313, 339
 brandkar 127
 brandoen 77, 185

- brancard 28, 42, 253
 branke 70, 178, 266
 brancoen 290
 branle 87, 178
 bras 67, 68, 130
 brassage 63 130
 brassalet 263
 brassen 9, 87, 130, 316, 317, 328
 brasseren 87, 315, 317
 brasserij 87, 153, 336
 brat 213
 bravade 98, 123
 brave 242
 braveren 98
 brazelet 81, 135, 263
 brein 183
 bres 55, 135, 265
 bresil 63, 158, 279
 bressche 266
 bretel 80, 136
 breteur 200
 bretenrig 333
 bretteur 84, 150, 201
 breuk 144
 breuvage 111
 brevet 15, 54, 135
 breviature 303
 brevier 11, 60, 308
 brief 76, 172
 bries 70, 155
 brigade 54, 129, 245
 brigadier 58, 173
 brigandine 55
 brigant 54, 179
 brigantine 56, 187
 brigue 51, 155
 brigueren 51
 brijzelen 311
 briket 77, 135
 bricol 54, 141
 bricole 15
 bricoleren 9, 15, 46, 87
 bril 42
 briljant 64, 81, 90, 179, 279
 briselen 154
 briscale 141, 293
 britse 87, 156
 britsiere 196, 262
 brizelie 158, 279
 broche 76, 81, 142, 144
 brocheren 64, 65
 brochure 38, 160
 broddier 93, 173, 329
 broetse 143
 broke 267
 broket 336
 bronie 55, 185, 284
 brons 45, 63, 186, 214
 broos 80, 335
 brootse 9, 15, 142, 267
 brotse 142
 brouaedse 83, 130, 210, 270
 brouilleren 31
 brouillon 38, 185
 brouwet 210, 292
 brouwieren 205
 bruet 82, 135, 212
 bruetse 144
 bruinagie 301
 bruinelle 93, 136, 225, 314, 324
 bruinieren 63
 bruinet 225, 314
 bruinete 225, 314
 bruncel 136, 137
 brunelle 34, 42, 136
 brunet 80, 135, 241
 brunette 93, 95, 124, 135, 329
 brusc 34, 70, 161
 bruskeren 80
 brutaal 111, 324, 328, 331
 brutaliseren 86, 331
 brutaliteit 86, 147, 329, 337
 bruteur 201
 brutse 142, 144
 bruusk 86, 161
 bruuskeren 209
 bruwacts 212, 270, 292
 bruwijne 70, 187, 292
 budye 164, 263
 buerde 165
 bueren 63
 buette 25
 bufel 160
 buffe 84, 160
 buffel 34, 41, 160, 240
 buffelen 82, 311
 buffet 76, 135, 139, 209, 210, 248, 250
 buffon 212
 buggere 60, 165, 241
 buggerie 15
 buggerie 60, 154, 212, 213
 buggerije 154
 buggle 34, 42, 160
 bui 172
 buis 68, 69, 160, 170, 297
 buitertiere 247
 buizerd 71, 311
 buket 67, 135
 bucfel 294
 buckel 165

Bulgarije 39
 Bulgioen 212
 bulioen 208
 bullet 8
 bulletien 187
 bulletin 70, 182, 322
 bulletijn 187
 Bulloen 184
 Buldeel 136
 bultel 76, 136, 287
 bunder 310
 Buranie 178, 202, 283
 burat 15
 bure 112
 bureau 28, 320
 bureauist 45, 314
 bureel 28, 62, 136, 320
 hurin 64
 burnet 286
 buro 62, 76, 149
 burre 80
 bus 76, 169, 328
 busch 24
 buschunt 201
 busine 217
 buskool 297
 husschalie 202
 hussche 24, 255
 buste 45, 93, 95, 161, 243, 328
 butineren 54
 butoor 74, 141, 209, 248, 257
 butse 144
 butseel 202, 212
 buuste 246
 buutseel 202, 212

C

ça dépend 91
 cederen 84
 cedieltje 156
 cedille 38
 ceel 59, 62, 261
 ceintuur 80, 160, 245
 ceiser 83, 158, 261, 297
 celebritéit 45
 celdonie 15
 celibaat 61, 129
 celibatair 88, 134
 celidonie 42, 185
 cellulair 58, 134, 243
 cembeel 53, 136, 261
 cement 65, 181
 cementeren 63

cenakel 60, 131
 cenatuer 39, 255
 cengel 181
 cenobiet 61, 155
 censureren 52
 censuur 46, 160
 cent 68, 335
 centauroen 185, 336
 centhorie 221
 centi 67
 centime 309
 centimeter 22
 centken 309
 centrale 63
 centralisatie 52
 centrum 51
 cerebrijn 17
 ceremoniaal 87
 ceremonieus 86, 150
 ceron 185
 cerote 15
 certateur 22
 certein 101, 190, 261
 certe partije 11
 certifikaat 41, 62, 129
 ces 15
 cesse 295
 cessen 100, 136, 139, 261, 316, 317
 cesserén 199, 261, 317
 cessionant 15, 16, 324
 cessionaris 58
 c'est à refaire 33
 c'est plus fort que moi 91
 cesuur 46, 160
 cetin 188
 chabotte 63, 142
 chaerse 259
 chagrijn 97, 111, 113, 119, 187, 261, 265, 288
 chagrineren 120
 chaise longue 76
 chalcografie 64, 153
 Chaloen 184
 chamare 259
 chambree 54, 147, 266
 chambrière 86, 134
 chammerande 65, 178, 219, 265, 266
 champagne 83, 178
 champanje 243
 champignon 82, 112, 185, 323, 330
 champignon de fortune 33
 champiter 290
 chance 264, 268
 chantage 58, 130, 245
 Chanteleer 147, 264
 chantement 60, 182, 264, 266, 304

- chanteuse 46, 119
 chantuaire 259
 chantuarie 259
 chapeau (bas spelen) 33
 chaperoneren 87
 charade 87, 129
 charcheren 269
 charge 45, 54
 chargeren 12, 45, 269
 charitabel 70, 85, 131
 charlatan 41, 128, 178
 charmant 85, 111, 179
 charmeren 13, 85
 charter 50, 132, 265, 281
 chartreuse 83
 chass'net 65, 336
 chassis 64
 chatouille 278
 chaude pisse 32
 chauffeur 86, 150
 chaussee 70, 117, 172, 201, 218, 266
 cheel 261
 chef 52, 54, 134
 chembeel 261
 chemeneie 267
 chemie 40, 153
 chemin 64
 chemise 80, 156, 264, 266
 chemiset 135
 chemisette 80
 chemist 40, 157
 chemielje 156
 chenille 80
 cherre 259
 cherubijn 60, 187
 chevacl 77, 131, 264, 266
 chevaclrie 266
 chevalerie 50, 151, 264
 chevauchie 50, 236, 261, 267
 chibolle 261
 chie 70, 94, 155
 chicaneren 59
 chicanerie 59, 153
 chicaneur 14, 59, 150
 chicard 337
 chieftin 217, 232, 267
 chiere 93, 115
 chierf 110, 259
 chierlijkheid 115
 chiffonière 76, 134
 chifon 259
 chignon 80, 185
 chiment 261
 chimere 99, 131
 chimist 15
 chirograaf 129
 chiromauce 39, 153
 chirurgie 41, 153, 264
 chirurgien 233
 chirurgijn 28, 41, 193, 261, 268
 chissen 261
 chiteit 261
 chivaetsie 205, 236, 265
 chloroformiseren 42
 chokola 83, 261
 chocolade 306
 choqueren 33, 53, 202, 261, 265
 chorte 259
 chrestomatie 38, 153
 chromolithografie 64, 153
 chronologie 38, 154
 chronologies 38, 311
 chucade 259
 चुुere 259
 चुुक 259
 चुukad 259
 चुukade 259
 चुuker 259
 cibolle 164
 ciboreye 10
 ciceroen 185
 cichorei 82, 147
 cider 83
 cideroen 253
 ciere 9
 cieren 9
 ciglatoen 80, 185, 261
 cijfer 40, 157
 cicanerie 265
 cicaneur 265
 cicatrice 41, 156
 cykloon 30, 185, 245
 cykloop 39, 141
 cicoreye 10
 cylinder 63, 188
 cylindries 40, 311
 cimbcl 310
 ciment 261
 cine 87, 188
 cinoper 64, 142
 cintroen 290
 cip 58
 eipel 261
 eiper 261
 cipier 58, 173, 207, 208, 261
 eippe 295
 circuit 170
 circuite 295
 cirkulaire 62, 131, 213
 cirkuleren 102

circumstance 117
 circumvallatie 55
 cirografe 59
 cirome 282
 cirone 42, 185, 191, 261
 cyroop 235
 cirorgien 193, 261,
 cirurgein 28
 ciseleren 45, 63
 cissen 139
 cistaerne 138
 cisterne 77, 137, 261
 citadel 55, 136
 citeide 321
 citeit 69, 147, 261, 321
 citole 47, 141, 261
 citroen 83, 184, 253
 civet 81, 135
 civetein 231
 civiel 54, 58

D

daerdie 255
 daergie 254
 daert 55, 132, 251, 255
 dabondant 323
 dadel 24, 41, 83
 dalfijn 277
 Dalheem 190
 dalmatike 61, 156
 dam 87, 178
 damas 131
 damasceren 63, 229
 damasckeneren 15, 239
 damast 15, 77, 80, 83, 128, 131, 296
 dame 90, 103, 178, 246
 damfijn 277, 291
 damme 178
 dammes 128
 damnabel 60, 131
 damoiseel 90, 136, 235
 damoisele 90, 136
 damoiselle 136
 damoseel 235
 Daneel 137
 dangereux 85, 101, 150
 dangerois 152
 dangier 85, 94, 173, 219, 297
 dangieren 86
 Danieel 137
 Daniël 137
 dans 87, 90, 178, 241, 319
 dansen 87
 danseres 336

dantsen 262
 dare 254
 dariole 83, 141
 daserie 339
 date 57
 dateren 62
 deballotage 333, 333
 deballoteren 333
 débarqueren 13
 debat 62, 131, 253
 debattant 321
 debatteren 62
 debanchant 325
 debauché 13, 95, 149
 debaucheren 95
 debiel 155
 debiet 66, 93, 155, 252
 debiteren 89
 debiteur 67
 debitrice 67, 156
 Debo 163
 debonnaire 85, 131
 deborderen 13
 débouché 67, 117, 211
 debrouilleren 13
 de but en blanc 91
 debuteren 46, 209, 252
 debuut 46, 160, 252
 decent 79
 decharge 62, 132
 dechargeren 62
 deci 67
 decifrereren 38
 decimaal 67, 129
 decime 11, 22
 decisief 90, 156
 deditie 13
 dedommagement 14, 57, 182
 dedommageren 107
 dedude 321
 deduut 97, 170, 253, 304, 321
 deen 190
 defaillance 179
 defaillancie 179
 defaillant 179
 defailliant 67, 328
 defalcatie 40
 defaroucheren 13
 defarroucheren 331
 defatigatie 14, 333
 defatigeren 13, 333
 défaut 29, 57
 defaveur 85, 149
 defavoriseren 13
 defekt 324

defektueus 90, 150
 defendeur 15, 59, 150
 defensatijf 336
 defense 55, 181
 défenseur 55
 defensief 54, 156
 deferentie 13, 86, 181
 deffault 176
 defectueus 99
 defieren 53, 233
 defiguratie 13, 34
 defigureren 13
 defilé 54, 147
 defileren 54, 207
 definitief 7, 101, 156
 defrayeren 62, 199
 defroyeren 215
 degasteren 13, 54
 degommeren 61
 degoutant 90, 179
 degouteren 211
 degoutteren 13, 211
 degradatie 54
 degraderen 54
 deguiseren 79
 dein 86, 190, 282
 deité 60, 147
 dejeunee 88, 147
 dejeuneren 88, 224
 dekadent 46, 181
 decanteren 22
 decapiteren 13
 decatiseren 64
 deken 15
 dekenie 339
 dekenier 336
 declamatoir 45
 deklarereren 77
 declinatoire 15, 57, 130, 169
 declinator 169
 declineren 33
 decollatie 13
 decolleren 13
 dekolleteren 79
 decor 45, 141
 decorateur 45, 150
 decoratie 13
 decourageren 92
 decretatie 34, 51
 dekretieren 51
 delayeren 9, 57, 214
 delegatie 62
 delegeerde 15
 delectabel 13
 delectatieus 336

delicieux 150, 261, 321
 délicieux 13, 90 103
 deliëren 13
 delijt 97, 156
 delikaat 86, 331
 delikatesse 13, 86, 136, 329
 delinquant 179, 181
 delinquent 58, 181
 delisieux 262
 delivereren 53, 288
 délivrance 54, 66, 179, 262
 delogeren 75
 deloyaal 85, 129
 deloyal 13
 demandement 182, 331
 demanteleren 55
 demanueren 14, 22
 demasckeneren 55
 demein 223
 demêloir 64
 demembreren 13
 dementi 89, 90, 153
 demi 303
 demi-monde 95
 demi-saison 80, 185, 303
 demissie 51
 demokraat 51, 129
 democratie 51, 154
 democraties 51, 311
 demoliëren 318
 demoniaak 22, 60, 129
 demoniac 22
 demoralisatie 95
 demoraliseren 95
 dengier 220
 denier 68, 173
 deniëren 89
 denombren 13, 99
 denouement 90, 107
 densiteit 40
 denteren 221
 dentiest 41
 denture 95
 dentuur 93, 160, 219, 245
 département 51, 52
 dépêche 29, 50, 52, 135, 244
 dependentie 15, 101, 181
 déplaisant 13, 179, 199
 déplaisir 13, 155
 deplorabel 90, 131
 depo 67, 149
 deponant 183
 deponent 181
 deportatie 13
 deporteren 7, 100

depositant 57, 179, 181
 deposeren 57
 depraveren 95
 depreciatie 68
 depreciëren 68
 depressie 13
 deprimeren 13
 deputatie 87
 deputeren 52
 deraillement 52, 182
 derailleren 52, 195
 de raison 91
 derangeren 84
 derideren 13
 de rigneur 91
 derisie 13
 dérogeert 107
 desadvoi 57, 168
 desanimeren 13, 92
 desarmatie 333
 desarmeren 54
 desastre 94, 131
 desavoëren 210
 desavoueren 57
 descendant 94, 181
 descendentie 40, 181
 dessein 190
 desert 101
 deserteren 54
 deserteur 54
 desfavoriseren 85
 desfieren 13
 deshabilleren 79
 desherederen 58
 desideren 14
 desidieus 22
 desinfekteren 42
 desinfektie 42
 desireus 13
 desireux 98, 150
 desconsolatie 333
 desconsoleren 333
 desmeleren 13
 desobligeren 85
 desobservatie 333
 desobserveren 333
 desolaat 90
 desolatie 13
 despage 68, 265
 despageren 68
 desperancie 97, 179
 despereren 97, 108
 despijt 304
 despointement 57, 182, 226
 despoot 33, 51, 141, 245

despotiek 51, 155, 311
 despoties 311
 despotisme 51, 157
 desroi 101, 168
 dessaiseren 199
 dessacratie 333
 dessacreren 60, 333
 dessein 90, 108, 182
 dessert 88, 137
 dessin 45, 182
 desfacheren 13
 desterier 283
 destorberen 98, 212, 304, 326
 destour 13, 164
 destourbanche 101, 179, 212, 257, 262
 destourbancie 304
 destourneren 13, 212
 destrier 56, 173, 257
 desuniëren 13, 225
 detachment 54, 182
 detacheren 13, 54
 detail 89, 130
 detailleren 89, 195
 detenteren 237
 determineren 41
 determinisme 38, 157
 detonatie 55
 detoneren 46
 detriment 94
 deus 87, 90, 149, 319
 deuteronomium 15
 devanceren 13
 devancier 13, 51, 173
 Develee 134
 devies 39, 89, 155
 deviseren 89
 deviseur 40
 devoir 130
 devoor 95, 168
 devosioen 184
 devotie 60
 devotieus 60, 150
 devoueren 59, 210
 dezijn 213
 diabolic 60
 diaboliek 155, 311
 diabolies 311
 diacony 13
 diadeem 229
 diadragant 42
 diakones 41, 136, 242
 diakonie 21, 61
 dialekt 322
 dialekties 338
 dialoog 45, 141

diamant 81, 206
 diamargaritoen 42, 181, 206
 diamaroen 34, 42, 185, 206, 234
 diameroen 234
 diapason 46, 185
 diarree 42, 146
 dichten 28
 dieet 41, 134
 diertein 253
 Dies 175, 319
 diëte 242
 diëteren 13, 41, 42
 Dieus 175
 diffamateur 13, 58, 150
 diffamoos 91, 150, 307
 different 84, 107
 differentiaal 40, 306
 difficile 85, 155
 diffikuleren 62, 85
 difform 13
 difformiteit 13
 diffusie 13
 diffuus 13
 digestievisite 87
 dignitaris 51
 Digoen 270
 dijc 17
 dije 17
 diktee 70, 147
 dicteren 28
 dictionaire 38
 dilai 57, 166
 dilatoor 57
 dilettant 45, 179
 dilevereren 205
 diligence 77, 179, 244
 diligens 244
 diligent 85, 99
 diligenteren 62
 diligentie 13
 dilovie 304
 diminueren 7, 30, 46
 diminutif 13
 dynamies 40, 311
 dynamiet 55, 155
 dynastie 51, 154
 dinee 88, 147
 dineren 88
 diodeem 229
 diplomaat 52
 diplomatie 52, 154
 direkt 324
 direktieur 62, 150
 direktie 62
 direktrice 62, 156, 246

dirigeren 46
 disavantage 94
 disaventatie 236
 discipline 54, 304
 disciplineren 54
 disciplinie 338
 disgratie 51
 discanter 9
 diskoereren 89, 211
 di-koers 89, 165, 327
 discoert 143
 discoort 84, 143
 discordantie 179
 discorde 30
 discorderen 115, 117
 discort 143
 discourtois 86, 130
 discourtoisie 86, 154
 discrecie 99
 diskrediet 95, 127
 diskreet 86, 113, 131, 252
 discret 134
 diskussie 62
 diskuteren 89
 discutieren 17
 dislocatie 13
 dislociëren 318
 disloqueren 86
 disodder 281
 disordre 101, 143
 dispache 265
 dispade 41
 dispatcheur 336
 dispenseerre 320
 dispensier 62, 173
 dispatatie 240
 displezier 97, 127
 disponeren 67
 dispoost 143
 dispositijf 156
 dispost 9, 85, 143
 disproportie 101
 disputioen 38, 297
 dispuut 38, 160
 disreputatie 13
 disrespeet 13
 dissenier 260
 dissennier 60, 173, 238
 dissensie 14
 dyssenterie 42, 154
 dissentie 14
 dissimulateur 13
 dissonant 46, 179
 distemperentie 82
 distillateur 64, 150

distillatie 64
 distilleerderij 153, 315
 distilleren 64, 232, 315
 distorberen 102
 distraitt 99, 134
 distraktie 99
 distribuant 324
 distribueren 64, 102, 107
 distrikt 52, 157
 disturberen 213
 diveers 137
 divers 137
 diversch 105, 255
 diverteren 97, 108
 divertissement 45, 97, 182
 dividend 67, 181, 309
 divine 324
 divisie 54
 dizaine 64
 dobbel 7, 165
 dobbele 68, 238
 dobbeleel 65, 133, 211, 238
 dobbelen 28, 87, 165, 317, 323
 dobbeleren 102, 211, 317
 dobbelet 80, 135, 211, 288
 dobbelice 211, 262
 dobbeliche 262
 dobbelier 7, 288
 dobbelierken 7
 doblier 76, 173, 211
 doblise 262
 doblitse 77, 156, 211, 232
 docent 22
 docile 86, 155
 dodaan 257
 Dodineel 137
 doeane 52, 67, 178, 210, 246
 doeanier 52, 67, 173, 210
 doezel 310
 dogmatiek 38, 155
 dois 152, 321
 doctoer 70, 150
 doktoraal 70, 129, 324
 doktrinair 38, 134
 Dolé 134, 253
 doleancie 61, 97
 dolenancier 336
 doleus 99, 150
 dolfijn 44, 187, 197, 291
 doliancie 179
 dolomiet 44, 155
 doloreus 97, 150
 domein 54, 190, 222
 domeine 242
 domestic 156

domineren 310
 domino 87, 123
 donateur 70
 donatrice 70, 156
 dondeine 55, 190
 done 15
 doreren 65
 dormter 15
 dorper 31
 dorpernie 339
 dors 62
 dos 80, 142, 328
 dosaal 60, 129, 258
 dosseren 62
 dossine 211
 dote 58, 141
 douagiere 90, 173
 douarie 58, 210, 292
 douarière 13, 90, 134
 doubleeren 87
 doubleren 13, 64
 doublure 46, 160
 douceur 84, 329
 douceurs 85, 149
 douche 81, 164
 Douché 134
 Doufé 134, 253
 douleur 97, 149
 Dourlé 134
 d'outre tombe 108
 doxaal 8
 dozijn 67, 112, 187, 190, 211, 308
 drachmon 68
 dragant 34, 42
 dragee 254
 dragie 83, 153, 196
 dragioer 76, 169
 dragoen 39, 184, 273
 dragon 55, 185
 dragonder 337
 draineren 70, 221
 draket 339
 drapenier 313
 drapeniere 337
 drapereie 158
 draperen 45, 64, 76
 draperie 29, 64, 76, 154, 231, 254
 draperier 313
 draperiere 64
 drapier 64, 173, 254, 313
 drapparie 231
 drawonkel 44, 186, 292
 dreigerie 339
 drek 208
 dressereren 86, 199

dressoir 254, 252
 dressuur 80, 160, 245
 dretsoor 76, 169, 200, 262
 driakel 253, 301
 drivage 339
 drogerij 67, 153, 273, 339
 drogist 67
 dromedael 280
 dromedaer 167
 dromedaris 41
 dro sen 68, 142
 druide 39, 175
 duagiere 212
 duarie 130, 275
 dubbel 39, 87, 112, 165, 240
 dubbeleren 212
 dubbelt 296
 dubloen 20, 68
 du bout des lèvres 33
 ducesse 15, 39, 136
 duel 84, 136
 duelleren 84, 340
 duy 160
 duit 171
 Duyverman 209, 237
 Duiverment 286
 duc 39, 160
 dukaat 15, 68, 129, 130, 321
 ducas 139, 321
 dukaton 68, 185
 du Neem 181
 dupe 85, 160, 246
 duperen 85
 duplyck 155
 duplycke 243
 dupliek 57, 155
 durabel 111, 332
 durable 121
 duren 100, 108, 168, 304
 dureren 202
 duur 336
 duut 304
 duvelarie 231
 duvelerie 60
 duvelie 60, 154, 339
 duwagiereghe 337
 duware 130, 276, 292
 duwelarie 339
 duwelerie 339
 duwelie 315
 duweren 58, 212
 duwiere 69, 173, 217, 253
 duzijn 212
 dwelier 339

E

Eau de cologne 81, 149
 eau des carnes 42
 ebatement 257
 ehbenhout 123
 ebdomadarie 61, 130, 275
 ebene. 63, 181, 205
 echee 94, 134
 Edewaert 132
 Edisse 139
 edukatie 70
 Eduwart 132
 eester 77, 137
 effaroucheren 98
 effekt 7
 effecten 68
 effectief 90, 111, 330
 effectivement 90
 effektueren 67
 effeminatie 86
 effort 85, 94, 142
 effrayeren 98
 effroyeeren 200
 egaal 11, 16, 90, 101, 111, 129, 324
 egayeren 97
 egalieren 102
 egaliseren 102
 egaliteit 101
 egards 86, 130, 273
 egelenter 288
 egelentier 237
 Egyptien 39, 193
 eglantier 70, 173, 236
 eglenter 173, 174
 eglipseren 271
 egoïsme 85, 157, 214
 egoïst 85, 157, 244
 egoïsties 338
 Ei 90, 108
 eilaas 214
 eise 167
 eisel 214
 ejakulatie 41
 ejuun 223
 ecarté 87, 147
 ecarteren 87
 ekipage 68, 77, 130, 257
 ekipement 55, 182
 ekiperen 55
 eclaireur 54, 150, 199
 eclat 87, 129
 eklatant 29, 90, 179
 eklipseren 87
 ekonomie 39, 94, 154

- ekonomies 311
 ekonomist 39, 157
 ekonoom 39, 85, 94, 185
 eksamineren 70
 eksereren 54, 326
 ekskusabel 85, 131
 ekskusatie 89
 ekskuseren 90
 ekskuus 89, 90, 92, 113, 160
 ekspres 13, 90, 111, 136
 elan 90, 178
 elasticiteit 40, 147
 elastiek 40, 81 155, 311
 elasties 40, 311
 elegant 79, 93, 95, 179, 324
 elegie 40, 151
 elegies 333
 elektricien 40, 63, 182
 elektriciteit 40, 147
 elektriek 52, 69, 155, 311
 elektries 40, 63, 311
 elektriseren 42
 electuarie 42
 element 329
 elementair 38, 70, 134, 237, 243
 élève 70, 134, 245
 elimineren 40
 elisier 42, 155
 elite 90
 elitrope 230
 elixer 83, 157, 311
 eloquent 90
 elpendier 28
 elucidatie 38
 elijt 60, 156
 emael 130
 email 45, 63, 130, 176, 196, 257, 279,
 303, 321
 emailleren 45, 63, 195, 196, 279, 303
 emballage 67, 130
 emballeren 67
 embarras de richesse 91
 ember 7, 180
 embrachieren 55, 261
 embrasseren 85
 embre 7
 embryologie 41, 154
 embryoloog 335
 embrouilleren 99
 embuscade 54, 129
 embusche 54, 160
 emeide 183, 187, 257, 283
 emenderen 38
 emeraude 242
 emergentie 40
 emfaze 46
 emigrant 52, 179
 emigreren 52
 eminent 99
 emissie 68
 emitteren 68
 emolumenten 62, 182
 emotie 98
 empeschement 94, 182
 empescheren 36, 94, 102, 107
 empieteren 57
 empirance 63, 179
 employ 107
 employé 66, 195
 employeren 102, 107, 111, 112, 215
 emplooi 46, 168
 empressionement 84, 182
 encycieliek 61, 155
 encyclopedie 38, 154
 encyclopedies 311
 en detail 66, 91
 endivie 156, 221
 endossement 68
 endosseren 68, 202
 endureren 94
 energie 85, 154, 267
 energiek 85, 155
 energies 270
 enervatie 97
 enervement 97, 182
 enerveren 97
 en famille 91
 enfin 90, 113
 enfreinte 34, 57
 engagement 31, 46, 88, 113
 engageren 46, 88, 113
 enghellot 8
 engien 8, 55, 188, 219, 221, 268, 270, 283
 engijn 188
 engoberen 64
 en gros 66
 enioen 223
 eniung 177
 enkadreren 45
 encanailleren 86, 95, 219
 enclave 52
 enclaveren 52
 encourageren 92
 enkt 181
 ennuieren 97
 ennuieux 97
 enorm 324
 enormiteit 90
 en passant 91, 179
 enqueste 28, 36

- enquesteren 50, 257
 enquête 28, 36, 50, 257, 272
 enrageren 97, 108
 en règle 91
 enregistreren 57
 enrolleren 54
 en route 91
 ensien 268
 entameren 102
 entelmes 8, 258
 entelmoes 8, 281
 enten 70, 181
 entenaille 333
 enterinement 57, 182
 enterineren 57
 en tête à tête 91
 enthousiasme 98, 327
 enthousiast 98
 enthousiasties 98, 338
 entomologie 40, 44, 154
 entomologies 40, 311
 entomoloog 335
 entourage 90
 en tout cas 81, 129
 entr'akte 45, 131
 entrecours 17, 52
 entree 45, 147
 entreye 8
 entremets 8, 82, 88, 136, 258, 281
 entre nous 91
 entrepot 67, 149
 entrepreneren 94
 entreprinse 155
 entreprise 94
 en veine 91
 enveloppe 76, 142
 envie 85, 221
 envoyé 52
 en vogue 91
 epaulet 55, 135, 246
 epidemie 41, 154
 epidemies 41, 311
 epikurist 82, 309
 epilaci 283
 epilencie 41, 205
 epilensic 283
 epilentie 288
 episode 46, 141, 245
 epoque 29, 46, 141
 equaal 14
 equanim 34
 equiliber 86, 157
 equipage 245
 equipagie 267
 equipollent 18
 equitabel 85, 131
 equivalent 125
 equivalentie 40
 equivoque 89, 90, 141
 erauden 321
 craut 274
 ermerijn 274, 313
 ermine 39, 187
 Ermijn 39, 187
 erre 10
 errement 10, 77
 erroer 150
 erroneus 34, 99
 erruer 99, 149
 ersateren 24
 ersatre 24
 ersatrie 24
 erts 23
 esbatement 45, 60, 238, 253, 257
 esbatonnement 301, 314
 esgaal 16
 esgal 14
 eskader 29, 54, 56, 131, 257
 eskadron 54, 185
 escalade 55
 escarpe 55, 80
 esclandre 95
 esconferen 155
 eskorte 54, 143, 247
 eskörteren 54
 escurie 56, 154, 257
 esmael 257, 279
 Esmoreit 147, 257
 espauie 17, 55
 espeie 55, 147, 257
 esprit 99
 esprit de corps 91
 essaai 52, 166
 essaelgeren 53
 essayer 311
 essayeren 52, 214
 essayeur 52, 213
 essanchon 76, 256, 262
 essentiel 38, 147
 estafette 54, 135, 247
 estaminet 69, 135
 esthetics 311
 estime 16, 86
 estimeren 105, 117
 estraderen 52
 estrapade 58
 etablissement 66, 182
 etablisseren 75, 340
 etage 76, 78, 130, 245
 etagère 76, 134

etalage 67, 130
 etaleren 67
 etape 54, 130, 247
 etat-major 54, 129, 141
 etheries 338
 ethiek 38, 155
 ethyl 40
 ethnograaf 30
 ethnografie 30, 151
 etiket 76, 135, 216
 etikette 51, 87, 135, 216
 etymologie 17, 38, 151
 etymoloog 335
 etui 81, 170, 322
 evalueren 301
 evenement 90, 94, 182
 eventueel 90, 147, 324
 evertueren 94
 evident 90, 181
 ewangelier 336
 exactioneren 34, 51
 Examiroen 184
 exasperatie 85
 exaspereren 85
 excellencie 90
 excellent 90, 108
 excelleren 102
 excentriciteit 86, 147
 excentriek 86, 155, 311
 excentries 40, 311
 exceptioneel 90, 147
 excess 41
 excessief 90, 155
 exegese 38
 exekuterer 54
 executeur 33, 58, 150
 executoor 150
 exekutorie 57
 exempteren 54
 exhaustie 14
 exigentie 90, 181
 exigenties 107
 exileren 51
 eksklusief 85, 156
 excoriatie 42
 excuse 91, 105
 excusant 324
 exoine 17
 exorbitant 29, 66, 179
 exorbiteren 34
 expectoratie 41
 expediënt 94, 95, 181
 expediëntie 34
 expediëren 67
 expéditeur 67, 150

experiment 60, 231
 exploitatie 63
 exploiteren 57, 63, 195
 exploot 57, 168, 253
 explooteren 216
 exponent 40, 181
 exponeren 42
 export 127, 336
 exporteren 67
 exporteur 67, 315
 exposé 46, 90, 147
 exposeren 45
 expositie 45
 expres 90
 expresseren 31
 expugateur 22
 exquis 90, 92
 expireren 100
 exterieur 101
 externaat 70, 129
 extime 16
 extraet 167
 extrajudicieel 57, 307
 extract 42
 extraordinair 57
 extraordinaire 108
 extravagantie 94
 exue 31, 58, 159, 292

F

fael 130, 279
 faelge 130
 faelgen 317
 faelgeren 195
 faelgie 130
 faelgieren 155, 317
 faelgiert 85
 faeliant 321
 faeljant 250
 faas 30, 167, 255, 258
 faesen 82, 250, 281, 316, 317
 fabel 46, 131, 249
 fabricage 63, 306
 fabriceren 63, 232, 317
 fabriek 63, 155, 290
 fabriekant 63, 179
 fabrieken 315, 316, 317
 fabriqueur 63, 329
 fabrijske 155
 fabuleerre 320
 fabuleus 94, 150
 fabuleuze (prijs) 29
 façade 65, 129

- face 93
 face à main 81
 facement 239, 250, 251, 262
 facet 64, 135
 facetieus 99
 fâcheux troisième 91
 fachoën 261
 facie 329
 faciënde 181
 facilitéit 85
 façon 79, 185
 fadde 250
 faëton 77, 128
 fagoel 143, 152, 265
 faïence 45, 64, 179
 failleren 44, 67, 99, 108, 195
 faillissement 58, 67, 182, 336, 337
 faire contre fortune bon cœur 107
 faisaen 214
 fuisse 45
 fait 167
 fait accompli 91
 faits et gestes 91
 faiture 93, 160, 214, 341
 faitijs 93, 156, 214, 263
 fackeel 22, 312
 fakkel 22, 77
 faconde 186
 faconden 89
 faksimile 64, 128, 146
 facteur 66
 faktitief 38, 156
 factoir 152
 faktor 40
 faktorij 67, 153, 314
 faktuur 67, 160, 245
 fakultatief 31, 101, 156
 facntheit 117
 falbala 84, 128
 Faleidisch 16
 falen 99, 108, 111
 faliande 321
 falie 80, 130, 279
 faliekant 30, 112
 falise 39, 155
 faljiet 58, 67, 155, 246, 252
 fallacie 85
 fallant 57
 fallie 130
 falorde 85, 165
 faloirde 77, 165
 falsifikatie 66
 fambliek 281, 290
 fameus 90, 150, 324
 famielje 156, 243, 279
 familiaar 85, 113, 324
 familiariteit 85
 familie 94, 96, 125, 156, 279
 fanatiek 59, 155, 311
 fanfare 47, 129, 246
 fantaseren 46, 99, 108, 229, 233
 fantasie 99, 108, 154, 229
 fantasij 154
 fantast 99
 fantastiek 99, 155, 311
 fantastijck 155
 fanterie 304
 fantoen 185, 282
 fantome 185
 fantoom 99, 108, 185, 257, 282
 fantsoen 185, 277, 291
 farceren 82, 317
 fardeel 94, 136, 195
 farmacie 41
 farnizage 65, 200, 250
 farous 16
 farsse 132
 fasaen 178, 214
 fasceel 77, 136, 214, 215, 263
 fascheren 85
 fase 245
 fassaen 260
 fasseel 250
 fasselhout 310
 fastaen 209
 fat 79, 129, 145, 328
 fatale 7
 fatalisties 338
 fataliteit 59, 90
 fatchoen 262
 fatigabel 34
 fatigant 31, 90, 179
 fatigeren 29, 82
 fatigue 94, 303
 fatijts 263
 fatras 99
 fatseelhout 262
 fatsoen 65, 184, 195, 218, 262, 329
 fatsoeneren 102, 237, 314
 fatsoneren 237
 fauce 255
 fauceren 218, 255
 faulte 277
 fausbourg 69
 faussebraye 55
 fausseporte 55
 fausset 46, 135, 201
 faut 9
 faute 250
 faute de mieux 91

- (bij) faute (van) 91, 107
 fauteuil 76, 150
 fantsoen 55, 197, 218, 291
 faux pas 91
 faveel 89, 136
 favel 249
 favele 131, 241, 288
 faveleren 89
 favelie 46, 89, 154, 249
 (onder het) faveur 91, 107
 favisage 218
 favorabel 90, 131
 favori 93
 favoriet 90, 252
 favoriseren 84
 favoriseur 34, 84
 favorite 86, 155
 fazant 82, 260
 feber 251
 febriciteit 42
 federatie 52
 fee 28, 60, 147
 feeërie 45, 154
 feen 21
 feerie 60
 feest 28, 87, 113, 137, 257, 329
 feestte 137, 241
 feesten 316
 feesteren 87, 199, 203
 feet 135
 feie 28, 147
 feiferen 47, 158
 feil 99, 112, 167, 250, 279
 fein 188
 feinde 29, 192, 253
 feinen 192
 feisaen 214
 feit 101, 108, 113, 115, 117, 119, 125, 167
 feiture 214
 feituren 341
 feitjys 214
 fekalieën 93, 324
 fel 85, 108, 111, 115, 319, 324, 329, 330
 felicitatie 88, 111
 feliciteren 88, 111, 326
 felise 196
 fellaert 337
 felle 295
 felloen 184, 205, 319
 felonie 39
 femele 40, 70, 136, 310, 324
 feminijn 93
 femme 93
 feniks 39, 128
 fenomeen 40, 181
 fenijn 250, 251
 feodaal 39
 ferdeel 196
 ferefeit 203
 feriën 198
 ferlet 64
 ferm 85, 111, 113, 137
 fermelieën 250, 251
 fermenteren 64
 fermentuit 25, 52, 168, 290
 fermerie 69, 199
 fermerije 154
 fermiteit 85, 147, 231
 fermilie 190
 fermiteit 231
 ferneel 136
 fernieren 290
 fernijeren 330
 feroi 250
 feroos 16
 ferpel 85
 ferret 210
 ferronière 81, 134
 ferteit 55, 147
 fertele 174
 fertoen 68, 185
 ferveur 98
 feseel 215, 263
 feselle 263
 festein 210
 festiëren 318
 festiviteit 87, 147
 festoen 69, 184
 festoyeren 87
 festoneren 81
 festijn 88, 187
 fetaelge 208, 250
 fêteren 87, 199
 fetijs 215
 feuilleton 70, 185, 322
 fever 41, 173, 174, 251
 fevrier 40, 173
 fi 90, 153
 fiacre 77, 131
 filament 205, 238, 250
 fiantie 34, 85
 ficelle 111
 fiche 76
 fichu 80, 159
 fideel 85, 134
 fidel 16, 134
 fieber 111, 251
 flecken 8, 155
 felain 329
 fielet 230

- fielt 91, 108, 112, 113, 119, 155, 250, 251, 296
 fielterij 336
 fiënte 93, 181
 fiënten 77, 316
 fier 83, 108, 111, 113, 115, 119, 172, 329
 fieren 85
 fierilafance 15
 fiers 319, 338
 fiertre 60, 174
 fievelafors 111
 figue 28
 figurant 46, 179
 figureren 31, 45
 figureus 150, 234, 250
 figuur 64, 93
 fijcken 155
 fijn 99, 101, 108, 111, 113, 187, 188, 324
 fijnancie 207, 314
 fijnen 21, 316
 fijneren 9
 fjt 8, 42, 154, 250, 272
 fiks 85
 flaetse 70, 130, 262
 filanthroop 85
 filanthropie 85, 154
 filanthropies 85
 flaterie 60, 134
 flatorie 141
 file 87
 filet 60, 82, 134, 135, 203, 206, 279
 filget 206, 279
 filiaal 66, 129
 filigreinglas 64
 filologie 38, 154
 filologies 38, 311
 filoloog 38, 141
 filosoferen 38
 filosofie 38
 filosofen 38 193
 filosofijn 193
 filosoof 38, 141, 245
 filter 76
 filtreren 76, 207
 fimel 310
 fimele 205
 finaal 67, 90, 330
 finalic 309
 finament 238
 finanche 262
 financie 52, 67 179
 financieel 68, 307
 financier 68, 173, 262
 financies 112
 finanties 330
 fine fleur 91
 finement 100, 182
 finen 100
 finere 320
 fineren 40, 62, 64, 290
 finesse 99
 fingeren 99
 finieren 155
 finsen 25
 fiole 250
 fiolet 250
 fiool 76, 141
 Firapeel 137, 217
 firmerie 200, 231
 fisaen 215
 fisicien 40, 193
 fisiciëne 193
 fisicijn 193
 fysiek 41, 155, 311
 fisieren 250
 fisike 40, 156, 250
 fysiologie 41, 154
 fysionomie 93, 111, 154, 233, 250, 283, 297
 fisch 52
 fiskaal 57, 129
 fiskere 337
 fisseel 215
 fisseelhout 262
 fistein 210
 fisteleren 340
 fisteren 200
 fsiijn 297
 fitemus 15
 fitsau 25, 176
 fixeren 27, 45, 93, 303
 fizentjern 298
 flackieren 283
 flageolet 47, 135
 flagitieux 34
 flagrant 58, 179
 flahuet 198
 flaioteren 47, 292
 flair 99, 135
 flakon 81, 185
 flambeel 136, 320
 flambeeu 137
 flamboos 281
 flambouw 77, 176, 320
 flanel 80, 136
 flank 54, 178, 329
 flankeren 54, 283, 329
 flankeur 54
 flassaerge 76
 flassaert 76, 132
 flassart 132
 flattere 91, 148, 320

- flatteren 31, 91, 108, 195
 flatteus 91, 207
 flauwiel 210
 flauwine 210
 flauwiteit 340
 fledercijn 127, 248, 294
 flegmatisch 85, 94, 155, 311
 fleiten 163, 171
 flerecijn 41, 127, 187, 248
 flettrissure 58
 fletteren 196
 fleuiten 162
 fleur 94, 96, 150
 fleuret 55, 201, 202, 206
 fleute 162
 flexe 7
 flits 55, 139, 205
 flitse 242
 floers 80, 165, 206, 250, 251, 258, 328
 floite 162
 floiten 162
 flore 7, 150
 Floreins 183
 Florence 39, 44
 floreren 63, 211, 318
 floret 201
 florettier 289
 floretzijde 64
 florissant 63, 93, 179
 florisseren 340
 florijn 68, 187
 flottielje 56, 156, 243
 flourette 202
 flourtee 324
 flouwijne 8
 Flovent 203
 fluente 43
 fluim 93, 95, 189, 250
 fluit 47, 160, 198
 fluiten 163, 316
 fluitist 336
 flume 70, 163, 189
 flute 162
 fluten 162
 fluweel 80, 136, 206, 209, 250, 251, 292
 fluwiel 140
 fluwine 76, 187
 fluwijn 86, 187, 210, 212, 289
 flux de bouche 327
 fobaerdie 92
 fobaert 92, 138
 foberdie 336
 foele 69, 164
 foelen 143
 foeleren 211
 foelie 63, 83, 152, 279, 328
 foeliën 64
 foer 152
 foerage 54, 77, 211
 foerageren 54
 foerier 54, 173, 211
 foernereren 67, 212, 318
 foernituur 65
 foeteren 97, 164, 341
 foi 60, 85, 168
 foyer 45, 147
 foïne 210
 fairie 143
 fokken 342
 fockeren 342
 folen 143, 317
 foleren 84, 211
 folie 99, 154
 folleren 211
 fundament 65, 182, 222, 238
 fundamenteel 38, 307
 fundamint 183
 fondateur 150
 fondatie 70
 fondement 93, 95
 fonderen 102, 222
 fonderer 337
 fonds 68, 186
 fonetiek 38, 155
 fonograaf 47
 fontanel 93, 95, 136
 fontein 70, 71, 76, 190
 fonteinen 341
 fontic 67, 156
 fooi 77, 112, 168, 250, 251, 303
 fool 99, 142
 foortse 143
 foortsier 202
 foraedse 211, 270
 foraan 190
 force 111, 112
 forceren 46, 58, 63, 262
 forche 262
 forchier 262
 forcier 262
 fordse 270
 fore 69, 168
 fooreel 55, 136, 211
 fooreest 70, 137, 257
 fooreestier 229, 314
 forefeit 288
 forein 211
 forel 136
 forenstier 290
 foreren 54, 211

- forestier 52, 173, 229
 foret 209
 foretteren 86, 315
 forettier 86, 173, 232, 315
 forfait 203
 forfaiture 58
 forfeit 31, 58, 167
 forge 66, 143
 forier 211
 foreren 311
 form 28
 formaat 64, 129
 formaliseren 85
 formaliteit 62, 147
 formarie 231
 formeel 57, 101, 147
 formelioen 200
 formentiteit 83, 286
 formeren 102, 108
 formerie 200
 formoir 34
 formoor 45
 formule 40, 160, 215
 formulier 60, 329
 forneise 167, 212
 fornese 135
 fornieren 212
 fornissement 55, 182
 fornoise 168
 fornuis 77, 168, 213, 250
 fors 93, 324
 forseren 202
 forsie 262
 forsier 262
 fort 55, 91, 142
 fortificatie 55
 fortroche 261
 fortresse 262
 fortretse 55, 135, 232, 262
 fortse 94, 143, 262
 fortseren 286
 fortsier 77, 173, 202, 262
 fortsig 338
 fortuin 94, 111, 115, 189
 fosse 70, 142
 fosseide 253, 321
 fosseit 70, 147, 321
 fosset 201
 fossette 55
 fossiel 39, 155
 fostein 209
 fotograaf 45
 fotograferen 45, 233
 fotografie 45, 154
 fotografieden 293
 fotografies 45, 311
 founceren 53
 foulard 80, 130
 fourein 211
 fourgon 54, 66, 185
 fournisseur 55, 160, 245
 fourrageren 111, 122, 329
 fourragier 54
 fout 99, 108, 115, 176
 foutief 101, 156
 foutu (zijn) 91
 fouwijne 210
 fovisage 87, 201, 323
 fraenge 179, 180
 fragmentaries 38, 338
 frai 250
 fraicel 67, 136, 214
 fraiel 136
 fraieur 98
 frais (de la conversation) 91
 fraise 138
 frait 62, 167
 fraite 67
 frak 80
 fraktie 40, 42, 51
 frambesie 83
 framboos 83, 112, 168, 281
 franchijn 262
 frandie 268
 franje 65, 79, 112, 179, 268, 269
 frank 51, 68, 178, 250
 franke 295
 Francois 169
 Fransoos 168
 frappant 90, 179
 frapperen 98
 frase 46, 167, 245
 fraude 58, 85, 141, 176
 frauderen 58, 85
 frauduleus 58, 150
 frazes 90
 fredon 7, 15, 46, 185
 frees 64, 80, 135, 138, 144, 167, 245
 Freese 136, 145, 258
 fregat 56, 129, 145
 freise 167
 freit 167, 171
 fremineer 152
 fremineur 61, 150, 297
 freminoor 150
 frenegie 261
 frenesie 98, 154, 231, 261
 frengieren 79, 221
 frenie 181
 frens 291

freuse 268
 frequenteren 84, 237
 frere 61, 147
 frese 83, 84, 135
 freseren 79
 fresie 338
 fret 63, 67, 86, 135, 203, 209, 210, 341
 fretboor 333
 fretten 341
 freurie 69, 154, 204
 frieel 215
 (voor de) friem 91
 friemelen 289
 friere 148
 fries 45, 80, 155
 frigiditeit 17
 frijten 294
 frijt 83, 156, 324
 frijten 159
 frikadel 82, 136
 frikandau 82, 149
 fricassee 82, 147
 fricasseren 82
 fringe 183
 fringsteren 7, 46
 friseren 8, 80, 207, 263
 friseur 80, 150, 327
 frisket 64, 135, 250, 286
 friten 159, 341
 fritsieren 203
 frivoliteit 98
 frivool 98
 frochieren 261
 frode 141
 froieel 215
 froisseren 91, 195, 201, 202, 261, 262,
 263, 286, 290
 froit 170
 frok 61, 142
 fronsein 188, 262, 308
 fronselen 311
 fronseren 290
 fronsse 93, 186
 front 54, 70, 111, 122, 186
 fronthamer 63
 frontier 54, 173
 frontispice 45
 frontsijn 65, 187, 188, 262, 283, 308
 fronde 85
 frootseren 201
 frotsieren 201, 262
 frotsijn 283
 froude 176
 frugaal 94
 fruit 28, 83, 170, 253

fruitage 83
 fruitagie 9
 fruiten 82, 159
 fruiterie 67, 154, 217
 fruitier 67, 173, 217
 frutenier 313
 frutier 313
 frutseleren 314
 frutseren 202
 fruweel 278
 fruweren 289
 fu 98, 152, 250
 fuelge 152
 fuer 66, 152
 fueren 289
 fuge 10, 15
 fulgie 77, 202, 212
 fulmineren 60, 209
 fumeie 41, 147
 fumele 205
 fumoos 83, 150
 fumositeit 41
 funktionaris 62
 fureur 85
 furfature 202, 214
 furieus 85, 150
 furnieren 213
 fuse 7, 10, 15, 46, 160
 fuseie 54, 69, 147
 fuselier 54, 173
 fusilleren 54, 232
 fust 67, 257
 fustaen 190
 fustalie 67, 76, 130, 209, 279
 fuste 68, 295
 fustein 80, 190, 209, 257
 fute 59, 170
 futiel 90, 155
 futiliteit 90, 147
 futselen 270
 future 85, 107
 futuur 101
 fuum 41, 101, 189, 329
 fuweren 212, 250, 292

G

Gaai 33, 71, 166, 270
 gaal 64
 gaele 42, 129
 gaarde 132
 gaardenaar 312
 gaardenere 173
 gaardenier 76, 173, 314
 gaerderie 339

- gaernizoen 195
 gaersoen 195
 gaas 80, 245, 260, 273
 gabe 90
 gabele 136
 gabelle 52, 136, 273
 gabion 55
 Gabriël 137
 gaffanoen 283
 gaffeloen 250, 309
 gaffenier 54
 gage 54, 105, 130, 268, 274, 325
 gagement 336
 gagieren 75
 gai 97, 166
 gaie 268
 Gaignepein 248
 gaillard 15
 guillarde 111
 gaillardise 97, 108
 gaiel 143
 gayol 143
 gniol 58, 141, 214, 270
 galange 83
 galant 86, 179, 273, 328
 galanterie 80
 galanterieën 67, 327
 galbaan 42, 178
 galderij 293
 gale 131
 galeard 8, 15
 galearde 8, 132
 galei 64, 68, 146, 273
 galeide 293
 galentine 82, 236
 galeon 8
 galeote 8
 galerie 69
 galerij 65, 76
 Galestroot 142
 galetijn 187, 205
 galiaert 97
 galigaen 83
 Galilien 193, 232, 309
 galioot 68, 142
 galiot 142
 galite 281
 galjaren 341
 galjart 64, 87
 galjas 56, 130
 galjoot 142, 273
 galjot 142
 gallicisme 38, 157
 galloot 276
 Galois 274
 galon 84, 185
 galonnen 81
 galootse 142, 265
 galop 86, 142, 274
 Galopijn 187
 galoppade 86, 129
 galoppe 295
 galopperen 86, 274, 315
 galotse 142
 galvanies 40, 311
 galvaniseren 42
 gamalien 187, 232, 309
 gambiet 87, 155, 252
 gambuyn 82, 186, 270
 gan 194
 Ganeloen 185
 ganfanoen 223
 garance 64, 179
 garancine 40, 187
 garanderen 66, 236
 garant 66, 178, 274, 295
 garantie 66, 179, 274
 garbeleur 336
 garboille 34, 69, 161
 garchoen 262
 garde 54, 132, 274
 gardebras 55, 274
 garde-champêtre 111, 302
 garderobe 76, 274, 338
 gardiaan 193, 194, 274
 gardine 213
 gareel 77, 136, 231, 270, 280
 garenderen 236
 gargatte 131
 gargoense 270
 gariere 10
 Gariet 135
 gariete 10
 garite 54, 155, 274, 281
 garlange 255
 garment 297
 garnaaits 262
 garnate 83, 264, 286, 307
 garnement 79, 182, 274
 garneren 274
 garni 76, 153
 garnison 8
 garnissement 79, 182, 274
 garnituur 64, 79, 160, 245
 garnizoen 29, 55, 184, 195, 274
 garrelen 233, 317
 Garscoenge 290
 garsoen 56, 184, 195, 262
 garson 185
 Gart Jan Peter 302

- Gascoene 185, 284
 Gasscoeniaer 337
 gasterie 339
 gastreren 341
 gastries 42, 311
 gastronomie 88, 154
 gastronom 82, 88, 185
 gauche 90
 gauge 55, 64, 69, 176, 270
 gaugieren 64, 69, 218, 270
 gaugier 15
 gaveline 55, 187, 270
 gaveloot 142, 270
 gavelot 142
 gazon 77, 185
 geabsorbeerd 99
 geacheveerd 45
 geaffekteerd 86
 gealicert 31, 30
 geanimeerd 87
 geantiqueerd 33
 geappeinteert 226, 227
 geappoenteren 334
 geassorteerd 67
 gebarbelcanen 337
 gebenedijd 153
 gebesogneerd 33
 gebigarreert 31
 geblameren 334
 geblaseerd 95
 gebordert 31, 101
 geborneerd 31, 99
 gebousculeerd 33
 gebrouilleerd 84
 gebruseert 31, 202, 265
 gecessen 334
 gechis 334
 geciviliseerd 86
 gedangieren 334
 gedanteerd 30, 219, 310
 gedecideerd 85, 324
 gedeputeerde 52
 gedestrueren 334
 gedisteleerd 232
 gedistingeerd 33, 86
 geëchauffeerd 94
 geëchanteerd 33
 geëngageerd 31
 geëngient 310
 (de) Geer 136, 145
 gheeste 270
 geëxalteerd 97, 98
 geferteleert 286
 gefiguert 310
 gefinen 334
 gefluweelt 310
 geformeren 334
 gefortuneerd 94
 gefreteleert 30, 310
 gefretteleert 314
 gefringet 310
 gefuereert 31, 63, 202, 310
 gegauffreerd 64
 geglosen 334
 gegraduateerd 54
 geimagineert 297
 geinkrimineerd 57
 gecannelleerd 64
 gekarteelt 30, 310
 gecasseleert 260, 278
 gecasseljeert 278
 gecasseren 334
 gecasteleert 260
 gecastiën 334
 gecommuniceert 30
 gekonfedereerden 30
 geconformeren 334
 geconforteren 334
 geconterfeiten 334
 geconvinceert 30
 gecostumeerd 99
 gecostumeert 310
 gecostumeren 334
 gecri 334
 gecroneert 310
 ghelaysiert 56
 gelaistieren 260, 304
 gelatine 83, 187, 204, 205, 245, 267
 gelatineren 64
 gelavie 288
 gelei 83, 147, 204, 267
 gelf 144
 gelieërd 85
 gelogeren 334
 gelotternie 288
 ghelous 8
 gelaw 288
 gemagineert 297
 gemangiërt 31, 206, 285
 gemaniëreerd 86
 gemaniert 329
 gemèleerd 87
 gemeniteit 340
 gemureert 31, 65
 genatuert 101, 310
 gendarme 58, 267
 gendarmerie 58, 154
 (in) gêne (leven) 33
 genealogie 39
 genealogies 30, 311

genealoog 335
 generaal 54, 129, 270
 (in 't) generaal 117
 generabel 34
 generaliseren 38
 generaliteit 147
 generen 86, 221
 genereusiteit 107
 genereux 85, 88
 genet 41, 135, 268, 270
 genetkat 41, 135
 genette 270, 295
 geniaal 99, 129, 329
 genialies 338
 genialiteit 337
 genie 54, 99, 111, 154
 genitoires 93
 genoffel 269
 genre 45
 gent 93, 181, 268
 gente 63, 191, 270
 gentel 93, 181
 gentil 85
 gentillesse 85, 107
 genture 63, 227
 geograaf 22, 39
 geografie 39, 154
 geologie 39, 154
 geoloog 39, 141
 geopresseerd 97
 gepayen 334
 gepaisen 334
 geparenteerd 14, 94, 96, 303, 310
 gepassen 334
 gepassineert 97, 238, 310
 gepassioneerd 237
 gepaveien 334
 ghepeins 30
 gepeupel 69, 152
 gepijs 157
 geplankiert 31, 65
 gepleit 334
 geplumen 334
 geprenten 334
 geprinden 334
 geprisen 334
 geproeven 334
 geprijs 334
 geprijs 310
 gepunt 310
 gepuren 334
 gequiten 334
 gerangeerd 95
 gerangiert 329
 gerant 62, 179

gherarchie 270
 gerbe 132
 gereciproceerd 33
 gereformeerd 61, 302
 gereiden 293
 gereiderie 339
 gerekommandeerd 33
 gerepareert 117
 gereserveerd 86
 gerfau 86, 176, 253
 geridon 76, 112, 185
 gerlande 196
 Germein 190
 gernier 76, 173, 286
 geroffel 145
 Geronde 207
 gerridon 273
 gerruleren 71, 233, 317
 gersoen 196
 geruïneerd 111
 gescaekt 310
 geschakeerd 32
 geschakeld 341
 gescoffieren 334
 gesoccoreren 334
 gesoigneerd 93, 95
 gesommeren 334
 geste 94, 137, 246
 gestruweren 334
 get 134
 getemperen 334
 getermend 31
 getrahijnt 99
 getreint 198
 getrielt 198
 getros 334
 getroubleerd 42, 303
 geule 15, 39, 150
 geünieerd 39
 geus 39, 149, 273
 gevelouteerd 64
 geviseren 334
 Gy 319
 Ghye 252, 274, 291, 319
 gierant 176
 gigant 93
 gile 92, 155, 273, 274
 gilen 92
 gymnastie 308
 gymnastiek 86
 gynecologie 154
 gynecoloog 335
 gynekologie 41
 gioele 215
 Ghfoet 142

- ghiolier 58, 173
 giostre 16
 giostrenen 16
 gips 45, 65, 157
 girgole 294
 giroffel 83, 142, 143, 206, 290
 girole 82, 141, 291
 gyromantie 30, 154
 Gironde 207
 girout 275
 gisare 283
 gisarme 7, 55, 132, 207, 274, 283
 gise 101, 155, 274
 giste 77, 157, 257
 git 81, 312
 gitaar 131, 273
 gitarne 138
 giterne 47, 137
 glaatsse 15, 70
 glacé 147
 glacé's 80
 glacis 55, 153
 glai 171
 glaie 166
 glaive 167
 glandule 93, 160
 glaveloot 142
 glavie 55, 130, 275
 glaviote 55, 142
 glaviotte 142
 glazuur 64, 160, 262
 gleie 166
 gleis 45, 167
 gli 171
 glycerine 42, 187
 glykose 40
 globaal 101, 129
 globe 39
 gloi 170
 glorie 126
 gloriëren 60, 85, 232, 233
 gloriëtte 77, 135
 glorieus 60, 151, 324
 glorioos 151
 glosen 38, 329
 gloseren 38
 glot 91, 94, 164, 319
 glotoen 211
 glotternie 94, 154, 287, 315
 glottoen 184, 211, 319
 glui 65, 170, 171, 273, 288
 glutine 40, 187
 gobelin 76, 182
 godderen 89, 201
 Godefrote 321
 godes 339
 goedsie 270
 goeffre 39, 44, 164
 goegiaer 54, 253, 255, 312
 goelet 68, 135
 goesting 337
 goëte 164
 goevernante 76, 179, 211, 244, 246
 goevernement 51, 182
 goeverneren 51
 goeverneur 76, 150
 goevioen 211
 goffener 173, 297
 gokelie 313, 339
 gokelrie 313
 gole 93, 150
 golf 70, 71, 113, 143, 144, 273, 321
 goliaert 91, 94, 132
 goliaes 91, 94
 golternie 287
 golve 250
 golven 321
 gom 41, 186, 273
 gomelastiek 76, 155, 231, 323, 325
 gondelier 39, 173, 230
 gonfanoen 185, 222, 283
 gonfanon 54
 goniometrie 40, 154
 gordinage 76, 130
 gordijn 76, 112, 187, 193, 197, 212, 241, 271
 gordijne 241
 gorelle 54, 135, 167, 257, 288
 gorgerijn 55, 187, 308
 gorgias 80, 129
 gorgier 241
 gorgiere 55, 173
 gorgoel 65, 197, 273, 279
 gorgone 278, 309
 gorreal 280
 gortier 290
 gote 164
 Gotiek 45, 155
 gotiere 15, 65, 173, 211
 gottier 211
 goture 15, 34
 gouache 45, 130
 goublet 76, 135, 211, 232
 gougaer 211
 gouge 164
 goulardwater 32, 42, 128
 gourle 165, 328
 gourmanderen 94
 gourmandise 94
 gouteren 211
 gouvernael 68, 129, 211, 279

gouvernanche 54, 179
 gouvernante 39
 gouvernantie 211
 gouverneerre 320
 gouvernement 211
 gouverneur 52, 151, 211, 273, 320
 gouwiere 83, 173
 governante 211
 gouverneren 211
 govioen 74, 82, 185, 211, 271
 graal 39, 198
 graander 310
 gracelik 309
 graciens 93, 95, 151, 273
 gracioos 151
 graderen 231
 gradueel 60, 101, 147
 grafies 38
 grafiet 63, 76, 155
 graieel 292
 gramarie 38, 43, 130, 275
 gramarien 38, 43, 193, 219
 gramerie 132
 grametse 15, 132
 grammarijn 193, 219
 grammatica 14
 grammatist 34
 grammatistica 14
 gramutse 133, 139
 granaat 55, 81, 83, 129, 273
 granaatappel 32
 grandesse 34
 Grand Hôtel 127
 grandioos 90, 149
 grand merci 90
 grand mercis (segghen) 7
 Grand-Theater 127
 grandule 278
 granen 71
 granje 255
 grant 198
 granulatie 42
 granuleus 42, 150
 grappe 83, 84, 130
 gratifikatie 62
 grauwele 197, 251
 graveel 34, 41, 70, 136, 197, 251, 273
 Gravein 190
 gravelig 329
 graveloot 55
 graveren 45, 64, 273
 gravernie 339
 graveur 45, 64, 150
 graviditeit 22
 graviteit 42

gravure 45, 160, 245
 greffeel 312
 greffie 135, 139, 145
 grei 29, 147, 252
 greie 294
 greien 253, 293
 grein 70, 80, 83, 190, 273, 329, 330
 greine 64, 190
 greinen 341
 greineren 340
 grenadier 54, 173
 grenaet 15
 grene 190, 295
 greniaert 223
 Greseel 137
 gret 147
 greveren 85
 griddelijn 207
 gridelijn 45, 187, 207, 257
 grief 85, 97, 108, 113, 119, 172, 273, 341
 grieven 316, 341
 griffie 57, 76, 139, 273
 griffier 52, 57, 173, 273
 griffioen 39, 184, 273, 292
 griffioen 8
 grimas 94, 111, 130, 132, 133, 224, 262,
 265, 273
 grimats 262, 263
 grimeren 46, 224
 grimmagie 8, 265, 306
 griniaert 223
 groeffel 143
 groegniart 222
 groep 45, 51, 164
 groepen 317
 groeperen 317
 groeveren 197
 groffel 206
 grognieren 97, 222
 Groinen 191
 grongaert 285
 grongen 97, 285, 317
 grongeren 317
 groniaert 98, 284
 groniart 222
 (de) Groot 31
 gros 64, 67, 142, 273
 gros bonnet 91
 groselier 53, 173, 279
 grosser 310
 grosseren 62
 grosserij 63, 153, 273
 grossier 66, 67, 173, 273
 grot 39, 44, 142
 grote 11

grotesk 31, 90, 332
 grotissen 341
 groveren 197
 gruiet 52, 173, 217
 gruwier 217
 grijphoen 8
 guardon 85, 92, 185
 guéridon 273
 guichet 15, 76, 274
 guide 54, 155, 274
 Guillenville 290
 guillocheren 64
 guillotine 39, 187
 Guinepin 284
 guirlande 69, 179, 245, 255, 273
 guisarme 274
 gule 151
 guliaert 202
 gum 186
 gupe 270
 guts 63, 164, 270, 273
 gutte 164
 guttural 38, 129

H

Haeiten 97, 167, 304
 haakbus 55, 301
 haekebuseren 55
 haasaard 127
 haast 94, 131, 257, 324, 325
 haasten 316, 326
 haetsche 130, 266
 haetse 262, 265
 haetsier 9, 281
 habberguil 163
 habel 288
 habiel 99
 habil 155
 habilement 279
 habillement 79, 182, 232
 habitué 45, 69, 90, 147
 habitueren 79, 232, 233, 234
 habituwacie 75
 habijt 79, 155
 hache 55, 130
 hachee 82, 307
 hachi 82, 153, 258
 hafteel 70, 336
 hagetrunk 301
 haiten 167
 hakebusier 54, 173
 hakkenei 77, 147
 haket 59, 135, 274
 hakketeren 340

halembijc 288
 haliet 288
 halmelnere 290
 halmeniere 288
 halsbergier 55, 173, 314
 halsbergoel 314
 halt 90
 halte 52, 132
 halveren 341
 hamei 70
 hameide 274
 hameie 290
 hanché 290
 hangmat 272
 hansjop 163
 hanssop 32, 80, 163
 hanteren 84, 115, 274, 332
 hantieren 318
 happenen 58
 hapschaar 58, 127, 167, 266
 hapscheer 135, 330
 harange 51, 179
 harangeren 51
 harangeur 51
 harasseren 94
 harceleren 84
 harceeren 45, 290
 harderen 8
 hare 60, 167
 harlekijn 69, 128, 187
 harmonie 46, 47, 154, 275
 harmoniëren 85, 319
 harmonies 101, 311
 harmonieus 46, 150
 harmonium 47
 harnachement 77, 182
 harnas 54, 64, 128, 133
 harnasch 271, 274
 harnassen 77, 265, 341
 harniceur 66
 harniceurs 34
 harnis 133
 haro 17, 18
 harpist 46, 157
 harpoen 34, 68, 184
 harpoenier 336
 harpois 169
 harpuis 68, 169
 harquebuse 288
 Harstelle 136
 hartsier 288
 hasaert 132
 hasard 132
 hasarden 87
 hassaert 260

hasteur 25
 hatelet 82, 135, 257
 hatie 58, 85, 198, 332
 hatine 58, 187, 198
 Hattemist 339
 haubert 55, 137
 hausse 68, 149
 hausteur 76, 197
 haut-relief 45
 havenen 342
 haveneren 342
 haverij 301
 havickier 339
 havot 67, 142, 274
 hazard 87, 127, 260
 hazarder 87, 326
 hazardeus 98, 150
 hazeleren 341
 hebergement 34
 heerschappij 339
 (van) Heyde 31
 hekto 67
 helaas 90, 108, 113, 258
 heliograaf 335
 heliografie 40, 54, 154
 heliografies 54, 311
 helioskoop 40
 heliotroop 77, 141, 230, 275
 hellebaard 55
 hellebaarde 249
 hellebardier 54, 173
 hellewaarde 249, 301
 helmwaardier 314
 helmet 55, 135
 hennepier 63, 173
 Hennewier 173, 235
 Henriette 135
 herald 276
 heraldiek 30, 155
 heraldies 30, 311
 heraudie 154
 heraut 54, 205, 275, 321
 herbarist 9
 herbarium 41
 herbergerie 60, 154, 329
 herbergier 308
 herbergierer 337
 herboriseren 41
 herborist 9, 41
 herdderen 8
 herederen 58
 hereditair 41
 heremiet 275
 heremijtagie 267
 heresie 231

heresien 336
 heretike 60, 156
 herie 339
 herisie 60, 154
 herisien 60
 heritage 58
 herite 60, 155
 heriteren 58
 herkier 196, 288, 322
 herkulies 338
 hermafrodities 338
 hermeneutiek 38
 hermerijn 313
 hermetics 40, 311
 hermijn 80, 187, 275
 hermitage 61, 130, 232, 275
 hernas 196
 heroïek 155
 heroïeq 98
 herrie 338
 hers 45
 hersenier 339
 hersoen 262
 hertsier 288
 hessen 139
 heul 42, 335
 heur 150
 heureux 94, 97
 hybrides 46, 338
 hideus 90, 150
 hydraulika 40
 hydrofobie 42, 154
 hydrografie 39, 154
 hydrografies 39, 311
 hiërarchie 60, 154, 270
 hieraut 207
 hiëroglief 38, 156
 hygiëne 41
 hygiënies 41, 311
 hilariteit 90
 hyperbool 46
 hipilentie 288
 hypnotisme 41, 157, 244
 hypochonder 42
 hypochondrie 42, 154
 hypodidascalus 10
 hypokriet 85, 155
 hypocrijt 155
 hypocrisie 85
 hypocrisije 154
 hypotheekair 68, 134
 hypothese 38, 134, 138, 242, 275
 hippodia conus 10
 hippodroom 69, 185
 lysop 60, 141

hissen 139
 hystermement 288
 hoboïst 336
 hoelette 70, 135, 211
 hoelic 41, 77, 164, 279
 hoeraar 312
 hoerier 32, 312, 339, 340
 hoes 76, 164, 262
 Hoedijn 308
 hoestijn 209
 hoetse 103, 164
 hoirie 58, 216
 holette 211
 homagie 86, 130, 267
 homeopaat 41
 homeopathie 41, 154
 homiletiek 38, 155
 homme d'affaires 75
 homologeren 18, 58
 homoniem 101, 187
 Hongarije 39
 honneren 91, 274
 honnête 90, 107
 honneurs 87, 150
 honnieren 222
 honorabel 30, 90
 honorair 62, 134
 honoreren 62, 86
 hoofs 31
 hooghsael 8
 hoorten 163
 horde 39, 143
 horderen 55, 77, 274
 hordieren 212
 hordij's 55, 77, 156, 212, 231, 261, 263, 274
 hordijts 263
 horeest 288
 horizontaal 40, 129
 horlodium 268
 horloge 65, 84, 112, 142, 245, 268, 270,
 275, 281
 hormone 288
 horologie 267, 270
 horoskoop 39
 horreur 90
 horribel 328
 hors d'œuvre 82, 88, 142
 horten 163
 hoseel 80, 211
 hospitaal 41, 69, 128, 232, 275, 297
 hospitaler 310
 hospitalier 41, 61, 173, 297
 hospitaliteit 84
 hostagie 288
 hosteil 148

hostelier 69, 173, 278
 hostiel 85
 hôtel 69, 134, 275
 hotelier 69
 houbron 10
 houchieren 211
 houchieringe 76
 honsche 261, 262
 houweel 70, 113, 136, 202
 hovaardij 339
 hovelieren 314
 hoveneren 313
 hovenier 339
 hoveren 313, 314
 hu 53
 huberon 10, 71
 huerten 161
 Hugenoet 39, 142
 huik 80, 171
 huipe 71, 160
 huissiel 140
 huissier 57, 173
 huizeren 341
 huken 89, 266, 316
 humble 98
 humeur 29, 93, 97, 98, 108, 113, 150,
 225, 275
 humoor 150
 humoristies 311
 hune 56, 68, 189
 hart 93, 161
 hurten 84
 huseel 65, 136, 140, 212, 258
 hussen 139
 hustineren 53, 239, 257
 hustijn 53, 187, 209, 257
 hutselen 341
 hutsen 94, 144
 huusseel 258
 huwen 69, 292
 huzaar 54

I

Ibe 41, 155
 ideaal 38, 129
 idealiseren 38
 idealisties 99, 338
 idee 38, 146, 207
 idee fixe 91
 idele 60, 157
 identiek 40, 155, 311
 identiteit 58, 147
 idioot 99, 108, 141
 idolaat 85, 281, 307

- idoliseren 340
 idoon 93, 191, 329
 ydropije 41, 156
 ignobel 90
 ignorant 90
 ignoreren 90
 yclavielt 66
 ile 70, 157, 257
 illegaliteit 57
 illiberaliteit 34
 illiquide 7, 58, 155
 illoyaal 304
 illuminatie 69
 illumineren 69, 304
 illusionist 336
 illusoir 90, 130
 illustreren 45, 209
 il ne s'agit que de bien voir la chose 107
 imaedse 270
 imaes 176
 image 60, 130
 imaginair 90, 90, 134
 imagineren 90, 108
 imaus 196
 imbeciel 99, 155
 ymuer 225, 275
 immatriculatie 70
 immatriculeren 70
 immaturiteit 34
 immeuble 58
 immigrant 52, 179
 immobiel 94, 155
 immondiciteit 34
 immoreel 95
 immortaliseren 46
 immortel 46
 immortelle 88, 134, 246
 immoreel 147, 307
 impartibel 34
 impasse 94
 impenitencie 60
 imperiaal 77, 129, 327
 imperialist 39, 157
 imperieus 85, 150
 impertinent 57, 86, 181
 impertinentie 86, 181
 impetrant 57
 impetueus 98, 150
 impetueusiteit 314
 impiëteren 340
 impitoyabel 86, 131
 impliciet 155
 imploïabel 34
 imponeren 85
 impopulair 51, 134
 import 127, 336
 importabel 34
 importancie 85, 111, 179
 important 85
 importantie 281, 304
 importeren 67
 importeur 67
 importuneren 84, 86, 107
 imposant 85, 179
 impost 52, 143
 impregeneren 288
 imprenabel 55
 impressionabel 98, 131
 impressionisme 336
 impromptu 47, 159
 improvisatie 46
 improviseren 46
 imprudent 99
 impudent 86
 impudiciteit 94
 impudicq 94
 impulseur 34
 imputeren 205
 inaliënabel 58
 inaugureel 70, 147
 inaugureren 69
 in belloze 39
 incertitude 98
 incident 7, 51, 181
 incidenteel 336
 incivil 86
 indecent 79
 indemneren 31, 57
 independent 85
 indifferent 86, 108
 indifferentie 98
 indiskreet 86, 113, 134
 indiskretie 86
 indispoost 34, 42
 indispositie 42
 indissolubiliteit 40
 individu 38, 92, 159, 329
 individualiseren 38
 individualiteit 38, 147
 individueel 101, 147
 indocile 86
 indociliteit 85
 indolent 99, 181
 indolentie 99, 181
 indomptabel 85
 industrie 63, 154
 industrieel 63, 147
 industrieux 94
 inegaal 101
 inegaliteit 101

- inekskusabel 86, 131
 inert 86
 inestimabel 101, 107, 131
 inexistent 13
 inexisteren 13
 inexorabel 86
 inexorabiliteit 22
 infaam 90, 178
 infanterie 51, 154
 infanterije 154
 infanterist 326
 infekteren 42
 infectie 42
 inferieur 54, 90, 150
 inferioriteit 101, 147
 infermerije 154
 infirmerie 41, 54, 154
 influenceren 102, 237
 influentie 17
 informatie 62
 informeren 57, 90, 328
 infortuin 94
 infrangibel 31
 infrequent 22
 infringeerre 320
 infructueus 101, 107
 ingenerabel 34
 ingenieur 52, 63, 150
 ingenieus 90, 99, 150
 ingien 8, 304
 ingrediënt 83
 inguun 223
 inhabil 155
 inherentie 38
 inhereren 22
 initiaal 64
 initiatief 51, 156
 injurieux 91
 injurioes 151
 incapabel 90, 131
 incapaciteit 90
 incarceration 58
 incarnaciaen 185
 incarnatif 42, 156
 inkasseren 68, 214
 inklineren 98
 inkluis 62, 160, 329
 inklusief 101, 324
 incommoditeit 101, 107
 incompatibel 57, 62, 157
 inkompetent 57, 181
 inkompetentie 99, 181
 inkonsekwent 38, 324
 inkonsekwentie 38, 181
 inconstant 86
 incontinentie 11
 inkonveniënt 94, 181
 incorporeel 38
 inkorrekt 7, 86, 137
 incoupabel 57
 incredul 90
 inkt 76, 181, 183, 272, 296
 inculpabel 31
 innocent 98
 innamerabiliteit 22
 inobediënt 86
 inondatie 70
 inonderen 70
 inprenten 99, 108, 311
 inqueste 137, 257, 272, 304
 inquietude 98, 108
 inquisiteur 39
 insekt 40, 137
 inseraat 70
 insertaat 324
 insigne 81, 188, 243, 284
 insinuant 85
 insinuatie 85
 insinueren 9
 insociabel 84, 131
 insolvel 58
 insolvent 58, 67, 181
 insolventie 34, 58
 inspekteren 62
 inspekteur 62
 inspektrice 62, 156
 inspicient 22
 inspireren 46
 instaleren 195
 installatie 62
 installeren 62, 75, 195
 instantanee 45, 147
 instantelijk 309
 instantie 57, 179
 instinktief 93, 156, 324
 instituteur 70
 institutrice 70, 156
 instituut 70, 160, 252
 instrument 225
 instrement 225
 instruktief 31, 70, 99, 156
 instrument 42, 47, 288
 instumentaal 46, 129
 instrumentatie 46
 insubordinatie 54
 insufficiënt 101, 181
 insupportabel 90, 131
 insurgent 51, 181
 int 272
 integraal 40, 129

intègre 98, 137
 integrerend 32, 38
 intellektueel 99, 147
 intemperant 94
 inten 183
 intendance 54, 179, 244
 intendant 51, 54, 179, 181
 interdicent 13
 interdicente 13
 interdijs 60, 156
 interessant 90, 111, 113, 325
 interesseren 66, 85, 99
 interest 76, 127
 interieur 75, 76, 150
 interineren 18, 304
 interkommunaal 52, 129
 interlineair 38, 134
 interliniair 231
 interlinie 64, 284
 interlocutoor 169
 interlocutorie 57, 141
 in terminis 11
 internaat 70, 129
 interpellatie 51
 interrogatorie 57, 141
 interval 46, 127, 131
 intervenient 22
 intiem 85, 113, 187, 243
 intimiteit 85, 147
 intitulatie 34, 62
 intituleren 90
 intolerantie 59
 intonatie 90
 intreie 8, 147, 304
 intrensiek 101, 111, 309, 324
 intrige 45, 51, 85
 intrigeren 85
 intrigue 155, 245
 introïte 60, 155
 introniseren 60
 intrusie 86
 invalide 42, 54, 155, 245
 invalideren 51
 invaliditeit 42
 invariabel 90
 inventare 59, 167
 inventariëren 59, 235
 inventaris 283
 inventeren 99, 237
 inventeur 63
 inventief 99, 156
 inventoir 169
 investituur 51
 invitatie 33
 inviteren 87

yoien 268
 ypoërisie 154
 ironie 90, 154
 ironiek 90, 155, 311
 irraisonabel 99
 irreguleer 173
 irregulier 61, 101, 173
 irrelevant 34, 57
 irresolutie 98
 irriteren 84
 Isengrijn 187
 isoleren 42
 issue 207
 issuere 312
 issuwe 292
 issuwier 312, 336
 ivare 170
 inventoor 283
 ivoor 41, 168
 ivoorie 141

J

Jabot 80, 149
 jacinet 81, 294
 jacint 188
 jagonce 81, 262
 jak 80, 81, 268
 jakhals 41, 127
 Jacobijn 61, 187, 268
 Jacoppijn 248
 Jacopijn 248
 jaloers 84, 108, 113, 119, 126, 165, 268, 291
 jaloës 8
 jaloëzie 84, 108, 113, 154, 234, 268
 jalon 54
 jalonneur 54
 jalosie 234
 jalours 8
 Jampenois 265
 jannette 77, 268, 270
 jannever 301
 japon 80, 81, 185, 209, 268, 297
 jaquet 80, 135
 jargon 90, 185
 jarre 67, 131
 jasmijn 15, 77, 187, 268
 jaspe 81
 jeest 46, 137
 jeeste 241
 jegenhrolle 304
 Jelis 158
 jeloës 8
 jenever 70, 83, 173, 174, 240, 251, 268
 jenewer 28, 251

- jeniever 28, 173
 jenoffel 268
 jent 268
 Jeroen 184, 282
 Jeromè 282
 Jhesoen 185
 jeste 137
 Jesucel 60, 339
 jeu 162
 Jezuïet 61, 155
 jezuïeties 61
 jezuïties 311
 jezuïtisme 61, 157
 joderie 32, 69
 joeste 56, 165, 257
 joesteerre 320
 joestement 56, 212
 joesteren 56, 212
 joesterie 56, 154, 212
 joesterne 297
 joestieren 318
 joestierre 320
 Jofroot 252
 joie 268
 joye 81, 97, 168
 joyen 269, 341
 joylec 309
 jockeren 265
 joconse 262
 jolivecheit 309
 jolijf 154
 jolijs 309
 jolijt 97, 154, 309, 324
 jongleren 69, 222
 jongleur 69, 150, 222
 jonkerie 339
 joncture 41, 93, 160
 Joris 268
 journaal 212
 jornay 15, 172
 jorneede 147
 jorneie 80, 147, 212
 joste 15, 16, 165
 josteren 16
 jostieren 212
 journaal 62, 69, 129, 212
 journalist 70, 157
 journalistiek 308
 journeie 212
 jouweel 202
 joviaal 85, 129
 Jovijn 46, 187
 ju 28, 82, 159, 162, 175, 258, 267
 jube 60, 160, 268
 jubilatatie 60
 jubilee 62, 268
 judiciair 57
 judicieel 57
 judicious 99, 150
 judie 268
 Jufroot 202
 jüge 57, 160, 268
 jugement 57, 182
 jugeren 57, 209
 juglier 15, 202, 308
 juype 160
 juys 15, 160, 258
 juist 90, 108, 111, 113, 161, 268, 324
 juyst 15
 jujube 34, 42, 160, 161, 267
 juleie 205
 julep 209
 julerie 67, 154, 232
 Julien 193
 jupe 80, 160
 jupeel 80, 136
 Jupijn 187
 juppe 160
 juratoir 57
 jurer gros 33
 justement 336
 justeren 63, 304
 justichier 262
 justicier 57, 173, 262
 justiciëren 57, 233
 justifiëren 57, 319
 juun 297
 juus 28
 juusten 69
 Juvenel 132, 307
 juweel 81, 136, 202, 268, 292
 juweellier 314
 juwelier 9, 67, 173, 202, 229, 279
 juweren 87, 212
 juwiel 140

K

- Kaai 8, 166
 kaeye 8, 294
 caeliau 70, 177
 kaap 70, 71, 129
 kaapstander 68, 127, 248, 337
 kaart 39, 44 132
 kaarten 341
 caertenaer 50, 312
 cactse 87, 262, 266
 kaatsen 86, 87, 180, 262, 266, 328
 kabaal 69, 131, 335

kabaes 130
 cabaeseken 258
 kaban 70, 178, 242
 cabaret 69, 135, 229, 290
 cabarettier 69, 173, 232, 315
 kabas 81, 130, 258
 kabassen 317
 kabasseren 317
 kabel 68, 131, 198, 240, 249, 266
 caberet 229
 kabinet 51, 76, 112, 135, 219, 327
 cabo 15
 kaboel 69, 164, 279, 335
 cabootse 82, 142, 262, 321
 kabotse 289
 cabret 229
 cabretter 310
 cabrettier 229
 kabriolet 77, 135
 kabriool 94, 111, 143
 kabuis 165
 kabuishoofd 93, 144, 265, 333
 kabuiskool 82, 112, 160, 297
 cache 261
 kachelot 82, 142
 cachén 133
 cachenez 80, 147
 kachet 76, 135
 kacheteren 76
 cachette 13, 135
 kachette 259
 cachetteren 315
 kadanceren 46
 kadans 46, 179
 cadas 34, 64, 130, 281
 kadaster 52, 131
 kadastraal 52, 129
 kadastreren 52
 kade 69, 293, 294
 cadé 79, 134, 329
 cadence 181
 cadens 183
 kader 54, 131
 kadet 54
 cadijn 25
 kado 88, 113, 119, 126, 149
 café 69, 146
 cafeïne 40, 187
 caffa 80
 caffærd 15, 41, 71, 85, 132
 kaffoor 195, 218
 cage 77, 130
 cagliaerd 15, 306
 cahier 76, 147
 cahorsijn 234

cailge 92
 kaitijf 214
 kajack 261
 cajoleren 91
 cajoleur 91, 150
 kajuit 68, 160, 261, 292
 cacadul 159
 kakografie 70, 154
 calabasse 15
 Calaes 167
 calaenge 179, 180, 266, 269
 calaens 273, 338
 calamair 22
 calament 42, 182
 calamer 76
 kalamijn 41, 187, 196, 236, 287
 calamiteus 52, 150
 caland 198
 kalander 71, 77
 calanderaar 64, 312
 calandie 268
 kalandijse 155
 calange 57, 179, 181, 268, 285
 calangeren 57, 58, 236, 266, 301
 kalant 195
 calanterije 15
 calcedone 81, 185, 191
 calcedonie 185
 calceyen 174
 calcinatie 40
 calcineren 40
 kalefaten 341
 kalefateren 341
 calegne 181
 kaleidoscoop 45
 Caleis 157, 167
 kalemijn 198
 kalende 69
 kalender 40, 235, 310
 calendier 60, 173, 237
 calengeren 236
 calengier 255
 calengieren 9, 30
 calengierre 320
 calengierrere 337
 caleur 40, 150
 kalfaten 68
 Calijs 157
 calijt 76, 155, 156, 266
 calkoen 56, 266, 277, 309
 calcte 166
 caliber 16, 55, 63, 157
 calibre 15
 kalier 202
 kalifaat 39, 129

kaliko 80, 149
 caliothe 15
 kalisse 202, 304
 kallandijse 9
 kallant 9, 195
 kallanterij 336
 kallanterije 9
 kalligraaf 45, 129
 kalligrafie 45, 154
 kallonderen 269
 kalm 85, 98, 113, 132
 kalmel 82, 136, 269, 266, 328
 kalmeren 92, 98
 calmus 15
 kalomel 42, 136
 calomme 202
 caloor 150, 213
 kalorie 40, 154
 kalorifer 245
 kalorifère 77, 134
 kalot 80, 142
 kalsie 277
 calsiende 172, 266
 calumniatrice 58, 156
 calumnie (calomnie) 58, 92, 107, 154
 calumnies 58, 150
 Calvare 60, 130, 276
 kalvijn 25, 83
 canahieu 175
 canahu 81
 kamant 94, 226
 Cambier 128, 173
 cambreie 147, 266
 cambret 290
 cambuiskool 290
 camee 81
 kameel 44, 136, 266
 camehu 175, 229
 kamel 136, 310
 kameleon 44
 camelin 83, 187
 cameloot 142
 camelot 80, 142
 kamenade (kemenade) 24
 kamenade (carbonade) 249, 231
 kamenier 70, 173, 249, 266, 281, 337
 kamer 241
 kameraad 85, 113, 245
 camerade 242
 cameraer 312
 cameraert 296
 kamere 241
 cameressie 309
 camerettier 229
 cameriere 249

kamerierster 337
 kamfer 77, 179
 kamille 297
 camise 266
 camiuwe 175, 292
 kamizole 330
 kamizool 80, 112, 141
 cammage 52, 130, 249
 kammenet 249
 cammeraet 13
 kamos 169
 camocaat 80
 camoos 34, 266
 kamp 53, 54, 179, 266
 campaegne 266
 campaendie 286
 campaenge 178
 campane 284
 campanie 284
 kampanje 68, 70, 178, 243, 286
 campe 23
 campelier 290
 kampen 23
 kamperen 54
 kamperfoelie 70, 152, 266, 279, 290
 campernoel 152
 kampernoelie 82, 219, 220, 266, 272, 278,
 290, 338
 kampioen 23, 53, 184, 266, 314
 campijls 290
 kamuis 65, 93, 160, 169, 330
 kanaal 70, 71, 113, 136, 140, 148
 canale 295
 kanalisatie 52
 kanaliseren 52
 canalie 130, 279
 kanalje 92, 113, 130, 243, 279
 kanapee 76, 146
 canard 90
 cancelaer 312
 canceleren 62
 cancelgeren 278
 cancelieren 93, 266, 278
 kandeel 83, 136, 266, 291
 kandelaar 77, 266, 312
 kandelaers 9
 candeur 98, 150
 candijt 296
 kaneel 28, 69, 83, 112, 136, 148, 221,
 241, 246, 266
 kancele 246
 kaneps 112, 266
 kanel 136, 310
 canesie 60, 154, 266, 314
 canevaets 130, 263

- canevas 80, 130, 219, 231, 232, 250, 251,
 263, 321
 canevasch 255
 caneverts 132
 canewet 264
 canewets 251
 kangiant 80, 179
 kaniant 269
 kaniel 110
 canifas 231, 250
 kanjer 92
 cannewet 219, 321
 kannibaal 39
 canijn 223
 canoene 61, 191, 266
 canon 80
 kanon 55, 185
 kanonesije 25, 154
 kanonick 60, 61, 155
 kanonisatie 61
 canoninxdie 311
 canonneren 13, 55
 kanonnier 55, 173
 canosie 235
 kans 87, 179, 206, 262, 266
 canselere 173
 kanselier 50, 173, 266
 kanteel 65, 136, 266, 328
 canterije 60, 154, 332
 kantielje 81
 kanton 39, 44
 kantonneren 54
 kantoor 62, 169, 185, 223, 327, 329
 kantse 262, 263
 kanzant 268
 kaoetsjoek 41
 kaoline 64, 187
 caoursijn 234
 kap 80, 81, 130, 266, 329
 capabel 99, 111, 131
 capaciteit 99, 147
 cape 16, 130
 kape 295
 capeau 320
 capeel 80, 136, 195, 266, 290, 320
 kapel 60, 136, 195, 266
 capelet 80, 135, 266
 capelier 61, 173, 231, 266
 capellerie 60, 154
 capelrie 9, 232
 capelijne 80, 187
 capement 65, 182, 266, 304
 kapen 15
 kaper 335
 kapestant 248, 296
 Capet 135
 kaphuen 8
 kaphoen 8
 capiel 140
 capillair 40, 131
 kapitaal 66, 94, 112, 129
 kapitalisatie 68
 kapitaliseren 68
 kapiteel 13, 45, 46, 52, 136, 266, 307
 kapitain 29, 30, 54, 190, 231, 241, 266
 capiteinre 337
 capitius 151, 292
 kapitael 60, 281
 capitorie 213, 230
 capitulaer 60, 324
 capitulant 15, 61, 179
 kapitulatie 55
 kapituleren 55
 caplijs 231, 263
 caplijts 54, 156, 263, 266
 kapoen 82, 181, 266, 291
 kapoot 142
 kapot 104, 111, 113, 329
 kapothoed 333
 kapotjas 55, 142, 333
 kapotje 42
 cappeel 195
 kappel 195, 203, 310
 cappelaar 312
 cappellerie 266
 kappuy 8
 caprice 88, 97, 156
 capricie 338
 capricieus 97, 150
 caprifolie 15
 kaprioel 143
 kapriolizeren 94, 319
 kaproen 80, 184, 232, 266, 289, 291, 335
 capruun 186
 kapsule 42, 160, 243, 245
 captiuncule 15
 captius 59, 151
 captijf 156
 kapuceijner 82, 112
 capuin 186
 karaat 63, 129, 195, 198
 karabijn 54, 55, 187
 carabijnen 15
 carabijneren 15, 54
 carabijnier 54, 173
 karaf 76, 131, 198, 242, 296
 karakter 29, 60, 98, 108, 113, 131
 caract 297
 karakteriseren 46
 karakteristiek 101, 155

karambole 303
 karamboleren 87
 karamel 83, 136
 karantaine 52, 60, 182, 244
 carate 295
 karbaas 133
 karbeel 65, 136, 140, 202
 karbies 133, 290
 karbonaadje 245
 karbonade 82, 112, 129, 249, 281
 karbonkel 81
 karbonnade 245
 carcer 11
 carcereren 11, 15
 cardebeniet 15
 kardeel 68, 136, 202
 kardeelslag 64
 Cardeloot 142
 cardenaalse 338
 cardewaen 202
 cardinaal 15
 kardoes 55, 164, 253
 kareel 65, 136, 140, 195, 272, 282, 307
 carene 15
 carenten 15
 carentene 15
 caresse 84, 136
 caresseren 84, 229
 cargesoen 67, 184, 230
 carine 54, 97, 187
 carijn 54, 187
 karikatuur 45, 160, 245
 kariljon 47, 185
 carint 188
 cariot 70, 142, 266
 carisme 288
 cariteit 266
 carkan 178
 carkant 58, 179
 karkas 40, 131
 karke 138
 Karlemeine 190
 carline 15
 carmer 61, 83, 202, 310, 338
 karmijn 45, 187
 karmozijn 45, 187, 235, 286, 308
 carnacioen 60
 carnaliteit 22
 karnaval 60, 127
 carneel 339
 carnel 339
 carneol 202
 carnier 76, 173, 266
 carnaelie 202
 karnoffel 290

karoesel 69, 136
 caroi 54, 266
 karonje 91, 108, 111, 113, 119, 185, 198,
 243, 266, 284, 286
 karos 77, 111, 142, 328
 karpandijn 291
 carpandijn 286
 karpel 76, 135
 karpie 8, 42, 154, 266
 carpiteel 329
 carquois 169
 carré 54, 147
 carreel 195, 282
 carretier 70
 carrière 15, 94, 134
 carriere (steengroeve) 66, 173
 karrooie 168, 266, 294
 karsaai 80
 karsauwe 223
 carsp 138
 karspeel 83, 136, 307, 329
 carspet 200
 Karspinois 286
 Cartaenge 285
 carte 132
 carte blanche 91
 carteel 55, 136, 266
 karteel (quarteel) 272
 cartel 136
 cartelage 93, 130, 266
 carter 266
 carteroen 272
 Karthuiser 266, 337
 cartiel 140
 cartier 272
 karton 65, 185
 kartoneren 65
 kartouw 55, 176, 213, 253
 carveel 136, 229, 287
 carvitse 286
 karweel 68
 karwei 94, 96, 113, 119, 147, 202, 251,
 293, 328
 karwij 83, 251
 kas 131
 cas de conscience 107
 kasacke 80, 131, 261
 kaseem 182, 221
 caseïne 40, 187
 kasjot 58, 142
 kaskedieten 111, 121
 kaskenade 90, 111, 237, 273, 330
 kaskien 80, 187
 kaskijn 187, 229
 casquet 55, 135

- kassatie 57
 casse 76, 266, 328
 kasselrije 154, 254
 kasseren 57
 kasset 246
 kassette 76, 135, 195, 246, 259
 cassetten 64
 cassiede 218, 262, 293
 cassie fistule 15
 kassier 68, 173
 cassine 15, 258, 295
 cassioen 83, 185, 195, 292
 cas subject 11
 kast 131
 kastaenge 178
 castaengien 70, 173, 266
 castaenze 285
 castanie 284
 kastanje 70, 83, 112, 178, 195, 243, 266, 284
 kaste 39, 131
 kasteel 55, 136, 195, 257, 266
 castel 136
 kastelein 55, 190, 266
 casteleine 55, 266
 kastelenij 266
 castelet 266
 castelleren 190
 kastelnij 56, 153
 castelrie 55, 154, 232, 254, 266
 castien 153, 241
 kastilie 7
 kastijden 86, 108, 153, 241, 266, 293, 316
 castiment 70, 182, 239, 266
 kastoer 80, 141
 castrametatie 55
 kastrol 76, 141
 castume 213
 casuffel 240
 casufle 241
 casugele 271
 kataleptie 42, 154
 katarakt (waterval) 39, 44, 131
 katarakt 41, 131
 katarraal 42, 129
 catarre 10
 katastrofe 94, 141, 244
 catechisatie 15, 16
 cateel 148
 kategorie 38, 154
 categorisch 13
 Kateline 281
 cateile 94, 148, 266, 295
 catel 148
 kater 67, 266, 303, 311
 katern 76, 196, 272
 kathedraal 60, 129
 catheyl 11
 catheylen 15
 katholiek 60, 155
 catholijck 155
 katoen 80, 111, 184, 201, 202
 catoen 185
 katijf 94, 115, 156, 214, 266, 328
 katijvig 338
 kattijf 214
 caucilioen 67, 314
 caucioen 314
 cauffoor 218
 cauriel 140, 197
 cause 57, 117, 176
 causerie 90, 154
 causeuse 76, 149
 cautele 11, 15
 cauteleux 90
 cauter 70, 219
 cautioen 57, 185, 218
 cautionaris 34, 58
 cautoen 202
 cautside 174
 cautsiede 218, 262
 cautsieden 69
 cauwarde 166
 cauwerchine 259
 cauwersijn 67, 197, 234
 kauwersuene 67, 309, 329
 kauwaerde 83, 165, 210, 292
 kauworde 165, 213
 caval 8
 kavalerie 54, 154
 kavalerist 309, 336
 cavalier 87, 147
 cavalière 33
 kavalkade 86, 129
 kave 25
 kaveete 58
 kavel 249
 caveren 11, 22
 cavernius 151, 292
 kaviaar 15, 16, 82, 129
 kavië 23, 130, 271, 275
 cavillateur 22
 caville 41, 156, 266
 kawaan 41, 234
 kazematten 330
 kazerne 54, 137, 247
 kazernerer 54
 kazjueel 261
 kazoffel 163
 kazueel 90, 111, 113, 261
 kazuffel 160, 163

kazuifel 67, 160, 163, 249, 250, 251, 271
 kediet 281
 keel 31
 keenvets 232
 keffuwe 25, 292
 kei 166
 keisteen 301
 keitjff 214
 kelier 203
 kelmijn 196, 236
 kelrie 339
 keltsiede 196
 kemenade 9, 24
 kemeneie 24, 76, 147, 239, 267, 307
 kemenije 9
 keminel 76, 136, 266
 kempe 23, 24
 kempen 23
 kempioen 314
 kerdiet 281, 286
 kerke 67, 137, 266
 kerkerier 315
 kernalje 290
 kerseme 286
 kersoude 77, 176, 283
 kersouwe 223, 283, 290
 kersp 93, 137, 257, 286
 kerspe 83, 137
 kerspen 80
 kerspet 83, 135, 199
 kerstael 286
 kerstaenge 196, 290
 kerstent 297
 kerveel 196
 kerviese 262
 kespe 281
 ketsen 94, 132, 139, 265
 ketsoore 77, 169
 ketjff 215
 keu 87, 149
 keurs 80, 143, 144
 keuvel 80, 112, 209, 310
 kevie 23, 130, 275
 kien 87, 187, 245
 kierebus 7
 kijvage 339
 kilo 67
 kimmenade 24
 kinematograaf 69
 kinine 42, 187, 245
 kiosk 69, 142
 kiskedi 121
 kitsen 139
 kivitein 267
 Klaas 297

Claeys 167
 claere 138
 claerheit 288, 302
 klabbot(vis) 82, 142, 195, 289, 321
 klabbotse 289
 clagengieren 301
 Clayn 31
 clameur 150
 klandestien 67, 187, 243
 klandizie 67, 155, 338
 klant 67, 179, 195, 198, 266
 klapoor 41, 169
 klappage 339
 clapperie 339
 Claradijs 294
 clareit 83, 147, 288, 302
 klaret 147, 325
 clarette 54, 307
 clargie 200
 klarinet 47, 135
 klarinettist 336
 klaroen 54, 184, 214
 klassiek 38, 155
 klassificatie 38
 clause 13
 klauwier 66, 197, 251
 klavier 47, 173, 197, 251
 cleere 137
 cleergie 199, 263
 Cleis 167
 klemijn 198, 287
 Clerevaus 176
 klerezie 154
 klerezij 60, 154
 clergesse 64, 136, 312
 clergie 199
 clergiet 61, 172, 199, 252
 klerk 38, 60, 62, 137, 330
 clerkersse 312, 315
 Clermonde 321
 Clervas 176
 kletsoire 289
 kleur 45, 150, 213
 kleuren 111, 341
 cliché 45, 64, 147
 clicheren 64
 kliek 51, 155
 kliënt 59, 181
 cliënte 59, 134, 244
 klimaat 39, 44, 129
 kliniek 41, 155
 klinket 301
 klisteer 42, 134, 207
 clisterie 338
 clochepied 32

- cloec 143
 cloester 169
 cloestier 281
 klok 76, 142, 143, 286
 klokkenist 339
 klomme 203
 klooster 61, 169
 cloosterere 173
 cloosterheere 288, 302
 cloosterie 154, 315
 cloosterier 61, 173, 281, 288, 302
 cloosterir 174
 klots 80, 142, 198, 265, 272, 273
 klovenier 55, 173, 213, 336
 clover 55, 152, 213, 329
 klozet 22
 cluever 152
 kneel 221
 knier 281
 coadjuten 14
 coadjuten 61, 150
 koaliseren 52
 coalitie 51
 cobebe 209
 kochenielje 64, 156, 243
 kode 52, 57, 141, 245
 kodiëlje 87
 coebelle 281
 coefer 143
 koëfficiënt 40, 181
 koejeneren 84, 211, 237
 koeket 202
 Coenradijn 314
 koepee 77, 147
 koeplet 46, 135
 koepon 68, 185, 211
 koerageus 211
 koerakter 197
 koerant 70, 211, 324
 koerantiër 336
 koerazie 98, 111, 113, 211, 268
 koereren 112
 koerier 77, 173, 211
 koers 67, 68, 112, 165
 koert 8, 77, 165, 253
 koertage 68, 130
 coertier 15
 koertisaen 51, 178
 koertisaene 8, 9
 koertisane 95, 178
 koertiseren 84, 212
 koertois 8, 212
 kieskoës 54, 165
 kpeest 90, 111, 164, 165, 287, 296
 koeste 8, 287
 koesteren 341
 koesijn 94, 187
 coetelas 211
 koets 76, 164
 coetschen 266
 koetse 8
 koetsen 64, 94, 164, 265, 266
 koetsie 264
 koetsier 76, 173
 koetskoepee 333
 koetswagen 333
 coever 250, 336
 koeveren 102, 111, 164, 304
 koevereren 211
 koevert 76, 88, 322, 327
 coeverture 162, 211
 koezien 111
 koezijn 112, 124
 cofer 142, 145, 165
 coffelie 158, 283
 coffeltoer 250, 280
 koffier 76, 77, 142, 143
 coffertonie 211
 cofferture 211, 250
 coffie 145
 coffiture 230
 koffoor 201
 cofie 55, 141
 cognac 83, 129
 cogniteur 22
 cognossement 67, 182, 235, 240
 coherentie 181
 cohier 52, 53, 173, 197
 kohort 39, 143
 coiffieren 80
 coiffeur 80, 150, 195
 coïncideren 102
 kokanje 46, 178, 243
 kokarde 81, 132
 cocatrijs 41, 156
 kokelie 158
 cokentrijs 290
 kokeral 71, 197
 koket 68, 98, 135
 koketteren 85
 koketterie 98, 154
 Cockaenge 178
 cockaert 92, 182
 cockielje 111, 112, 156
 cockijn 91, 187
 cockille 83, 158
 cockilie 156
 cocadril 159
 kokon 40, 64, 185
 colature 42, 82, 160

colbert 80
 kolder 80, 202, 203, 293, 310, 328
 kolen 317
 colere 41, 134
 koleren 211, 317
 colerie 41, 338
 colerien 41, 308
 colerije 156
 colerijn 308
 koliander 281
 koliek 42, 155
 colier 202
 coliere 56, 173, 295
 colifichet 63
 colire 174
 colits 156, 232, 263
 collateur 58, 150
 collation 88, 185
 collationeren 38
 collatoor 150
 collé 87, 147
 collegataris 58
 kollege 50, 70, 135, 245
 college (kollega) 70
 kollegiaal 331
 collegiant 61, 306
 collegist 336
 kollektant 60, 179
 kollekteren 31, 60
 kollektie 38
 collerette 80, 103, 135
 collet 80, 135
 collette 295
 collice 15, 17, 295
 collier 173, 202
 kolokwint 15, 42, 188, 272
 kolom 65, 203
 kolonade 45, 129
 kolonel 8, 54, 136
 kolonisatie 52
 koloniseren 52
 kolonist 336
 kolonne 54, 244
 koloriet 322
 colorijn 231
 kolossaal 90, 92, 113, 129, 324
 colovere 211
 coloverine 55, 187, 211
 colpoen 101, 135, 276
 kolportage 67, 130
 kolporteren 67
 kolporteur 67, 150
 colse 276
 coltier 67, 173, 212, 276
 coluer 211

colure 151
 colijke 155
 colijs 82, 156, 231, 232, 263
 comanderie 56, 154
 combat 54
 combinage 306
 kombinatie 99, 101
 kombinieren 99
 kombot 68, 112, 141, 290
 combustibel 63, 157
 kombustie 69
 komediant 306
 komedie 45, 327
 comendoer 222
 comensaelge 328
 comestevet 282
 comestavelen 341
 komestibles 83, 157
 komfoor 76, 112, 169, 195, 201, 218, 266,
 291
 komiek 99, 155, 311
 comite 68, 155, 222
 komijn 83, 187
 comijs 155
 komitee 62, 146
 komkommer 82, 186, 222, 249, 282
 kommandant 68, 179
 kommanderen 54, 219
 kommandeur 56, 219, 222, 236, 283
 comme ça 91, 111
 comme il faut 91
 commelduer 151, 283
 commendeur 150, 220, 222
 kommendoor 150
 kommensaal 221
 commensaelge 54
 commentateur 13, 150
 kommer 336
 kommercieel 66, 307
 commere 94, 147
 kommeren 58, 97, 186, 249, 304, 329
 comméren 341
 kommers 87
 kommersspel 137
 kommies 62, 155
 kommijt 155, 222
 commise 58
 kommissariaat 58, 129
 kommissie 62
 kommissies 91, 111
 kommissionair 68, 135
 commistie 40
 commis-voyageur 66
 committent 67
 committimus 11, 15

commixtie 13
 commode 76, 141, 243, 245
 commoenze 285
 commune 286
 commonie 69, 185, 191, 284, 286
 kommod 141, 243
 commovement 182
 commun 13, 90, 189
 kommune 39, 189
 communiant 61
 communiceren 61
 kommuniëren 60, 61
 communicabel 131
 communicant 61, 179
 communicatoir 337
 communiqué 70, 117
 communiseren 319
 commuun 69, 189
 compabel 197, 290
 compaen 84, 190, 222, 319
 compagniën de gardes 105
 kompakt 101
 kompanjie 54, 154, 284
 kompanjon 31, 63, 185
 comparaison 13, 185
 komparant 59, 179
 komparitie 57
 comparuit 11, 15
 kompas 68, 131
 compassen 102
 kompatibel 57, 157
 compatriot 13, 77, 141
 compeer 111
 compein 190
 kompelzant 287
 compendieus 38
 compere 90, 147
 kompernael 220
 kompetent 57, 181
 kompetentie 13, 57, 181
 compier 148
 compinage 82, 238
 complainte 11, 57, 190
 complaisant 111, 121
 kompleteren 102
 complexie 116
 complice 58, 156
 complice 60, 153
 kompliment 86, 111, 113, 182
 komplimenteren 88
 komplimenteus 86, 307
 comploot 141
 komplot 51, 141
 komplotje 329
 komplotteren 51

complotteur 336
 componeren 318
 komponist 309, 336
 compoost 143
 comportabel 11
 comportement 182
 composant 58, 324
 composeren 57
 composeur 13, 336
 kompositie 46
 compost 143, 222, 257
 kompôte 83, 257
 compoteur 22
 compotrice 22
 kompres 42, 136
 comprobatio 13
 comproberen 13
 komptabiliteit 67, 147
 comptant 13
 compulsoir 57, 169
 compulsoriën 169
 concentratie 54
 concentreren 220
 koncentries 40
 concerneren 102
 koncerteren 90, 107
 concessionaris 63
 konciërge 62, 137
 konciliant 85
 conciliatoir 51
 conciliëren 85, 107
 concinniteit 22
 condensatie 13
 condensator 40
 condenseren 13
 condependent 13
 condependentie 340
 condependeren 340
 condescendentie 13, 85, 181
 condiceren 13
 condiscipel 70, 157
 konditie 327
 konditioneel 57, 101, 147
 konditioneren 64, 66
 kondoleance 88
 kondoleancie 179
 kondoleren 88, 326
 conduite 54, 95, 170, 247
 kondukteur 52, 150
 conduit 69, 170
 confedereren 52
 konfektie (kleren) 79
 confectie 83
 konferentie 50, 62, 181
 konfereren 50

confes 60
 confessant 61, 324
 confesseren 60
 confessional 60
 confessionaris 61
 konfessioneel 60, 147
 confessoir 58, 169
 confessoor 60, 150, 231
 confessuer 150
 confiance 85, 107
 confident 13
 konfidentie 90, 181
 konfidentieel 90, 147
 configuratie 39
 confilie 156, 158, 283
 konfiture(n) 83, 160, 245, 246
 conflagratie 13
 conflagreren 13
 confois 162
 confonderen 92
 confoort 92, 143
 conformité 147
 conformiteit 91, 107, 147
 confort 114, 143
 confortatijf 42, 156
 konfrere 59, 134
 konfronteren 57
 confuse 295
 confusen 341
 confuus 94, 341
 konfuus (verlegen) 86, 98, 111
 konfijt 13, 83, 156, 328
 konfijten 341
 congé 54, 62, 147
 konger 82, 186, 333
 kongestie 42
 kongres 62
 congrue 270
 konijn 82, 86, 112, 187, 222
 conineren 86
 koningin 312
 de Coninek 31
 conincstavel 54, 249
 conincstavele 127, 329, 335
 conincstavelerie 54, 154, 328
 conjunct 13
 conjunctif 13
 conjuncture 94, 160
 conjurament 60, 182, 238
 conjurateur 13, 51, 150
 conjuratie 51
 conjure 60
 conjurisoen 51, 60, 185
 concaviteit 40
 konkelbine 290, 291, 302

concluderen 11
 conclusie 11
 konkoers 58, 82, 165
 concomitancie 38
 konkommer 282
 concoqueren 13
 konkordaat 39
 concordant 13
 konkordantie 38, 46, 179
 concordancie 101
 concorden 84
 concubine 111, 112, 302
 konkurent 67, 181
 konkurentie 67, 181, 340
 konkurreren 340
 connexiteit 11
 connotatie 13
 conquadratie 13
 conquadreren 13
 conquest 54, 137
 conquesteren 13, 199
 conquesteur 13
 conreiden 25, 77, 79, 146, 293
 conreien 25
 conreit 172
 conroet 168
 conroot 54, 168, 171, 222, 252
 consacreren 60
 conscientie 126
 konscientieus 99
 conseil 92, 107
 konsekwent 38, 321
 konsekwentie 38, 181
 consent 92, 181
 consentaren 148
 consentement 13, 92, 182
 consertateur 22
 konserf 82, 303, 322
 konsert 46, 137
 konservatief 51, 309
 konservatoire 46, 130
 conserve 242
 considerabel 90, 131
 consideratie 94
 considerant 57, 179
 konsigne 54, 188, 243
 konsigneren 33, 67
 konsistencie 101, 181
 konsistorie 303
 konskriptie 54
 consolatoir 169
 consolatrice 156
 konsole 76, 141
 konsolideren 68
 consommatie 82

consommeren 82
 konsonnant 38, 179
 consoorte 143
 consorte 58, 66, 143
 consoude 222
 conspirateur 13, 51, 150
 konstabel 127, 341
 konstant 101, 179
 konstateren 38, 324
 constavelie 25, 54, 154
 constipatijf 42, 156
 constituant 58, 179
 konstitutie 51
 konstitutioneel 51, 147
 constrente 192
 constringibel 157
 konsulaat 52, 129
 konsulair 52, 135
 consulant 13, 22
 consulent 22
 konsult 41, 161
 consumatie 15
 konsument 82
 consummateur 82
 contabel 67, 131
 kontagieus 42
 contant 179
 kontant 67, 179
 kontanten 324
 contemplerre 320
 content 84, 97, 181
 contentement 97, 108, 182
 kontenteren 98, 100
 kontentieus 62
 contenu 101, 159
 conter 32
 konterboer 32
 conterfaten 167
 conterfeit 93
 conterfeiten 45, 167, 341
 conterfeten 135
 conterfoorde 321
 conterfoort 65, 80, 113, 321
 conterfort 143
 contergarde 25, 68
 contermarsch 64
 conterneester 68
 conterpers 65
 conterpoos 168
 contersaie 51, 136, 214
 contigniteit 13
 continancie 93, 179
 kontinentaal 39, 129
 contingent 38, 181
 kontingent 54, 181

kontinueel 90, 147
 continuieren 62
 contoir 169
 contoort 222
 kontrabande 52, 127
 contrabanderen 340
 kontradans 87, 127
 kontrakt 12, 66, 131
 kontraktant 66, 179
 kontrakteren 66
 contractie 13
 contraer 101, 130, 324
 contraineren 36, 86
 contrainte 57
 -contramanderen 87
 contramine 33, 187, 243, 245
 contrapunt 46, 127
 contrarie 91, 107, 115
 kontrariëren 85, 232
 kontrasein 51, 127, 192
 kontrasigneren 51
 kontrast 101, 131
 kontrasteren 102
 contra-teneur 46
 contraveniëren 58
 contraventeur 25, 58, 150
 contraventie 58
 contraverseren 59
 contre 121
 contrebalance 333
 contreborghe 32, 67
 contrebrief 32, 57
 contrecedulle 333
 contrefort 65
 contrefosse 333
 contreie 70, 112, 147
 contrecarreren 85
 contremant 335
 contremijnen 55
 contrepont 9, 17, 191
 contrepois 66, 169
 contrerie 132
 contrescarpe 9, 55, 132
 contrescharpe 333
 contreseghel 32
 contributie 30
 kontrole 45, 142, 244
 kontroleur 52, 150
 kontrovers 38, 137
 controvertieren 315
 contrijt 97
 contumaceren 58
 contumacie 57
 contumelieus 91, 150
 convaers 138

conveers 137
 konvenabel 90, 131
 convenance 29, 52, 179
 convenanse 262
 convenant 52
 konveniëntie 94, 108
 conveniëren 318
 convent 183
 konventioneel 101, 147
 convers 137
 konversabel 90, 134, 331
 konversatie 90, 258
 converseeren 33
 konversie 68
 konverteren 68
 conviciateur 22
 convicteur 22
 conviëren 87
 conviers 140
 konvooi 68, 168, 328
 konvoyeren 77
 konzenielje 290
 coolen 76, 149
 coonreit 171, 222
 koöperatief 67, 156
 koor 60, 152
 koord 65, 143
 coorweide 202
 coperkel 251
 coperrose 40, 211, 315
 copertorie 251
 kopie 62, 112, 154, 201
 kopiëren 62, 232
 kopieus 82, 150
 kopij 65, 154
 kopiist 62, 314
 kopist 157
 koppel 67, 86, 165
 koppelen 95, 304, 328
 coppetasse 76, 333
 coppie 201
 koraal 28, 47, 60, 61, 81, 129, 198
 coraat 197
 Coradijn 314
 coraedje 268
 corage 211, 268
 corageus 150, 211
 coragie 267
 coragieus 98
 corangeline 81, 187
 corbeel 83
 corbeil 140
 corbelle 281, 307
 Corbi 174
 Corbie 172

corbiel 140
 korchet 259
 corde 143
 cordegarde 132, 254
 kordelier 61, 173
 cordewaen 231
 cordewanier 65, 173
 cordewanner 310
 kordiaal 85, 129
 kordialiteit 85, 147
 cordois 159
 kordon 55, 185
 corduwaan 202
 corduwaan 65, 234, 292
 cordijscolve 159, 283, 333
 cordijskolf 301
 coreel 197
 koreie 8, 10, 87, 147
 coriander 281
 corier 57, 173
 coriere 278
 corisijf 240
 korist 46, 157
 corliaen 91, 191, 212
 kornak 39
 corne 83, 143
 kornelle 83, 309
 cornemuse 47, 160
 cornemuser 311
 corneol 81
 kornet 54, 135
 kornet (muts) 80, 135
 corniculair 17
 cornier 65, 173
 kornis 65, 156
 kornoelie 279
 kornoelje 83, 164, 279, 309
 kornuit 330, 331
 Cornuaelge 129, 279
 coronel 8
 coroniste 288
 corperieren 304
 korporaal 54, 129
 korporatie 69
 korporeel 90, 93
 corps 101
 korps (muziek-) 69, 143
 corre 143
 korrekt 7, 13, 86, 137
 korrektief 99, 101, 156
 korrektioneel 58, 147
 correngeren 290
 correptie 15
 korrespondent 67, 181
 korrespondentie 66, 76, 181

korresponderen 76
 korridor 76, 78, 141
 corrigibel 98, 108
 corruptibel 13
 corrolif 10
 corrosif 10
 cors (keurs) 25, 143
 kors 165
 corselet 55, 135
 korset 29, 80, 135
 corsier 8, 56, 173, 212
 korspet 200
 corsuffel 197, 290
 kortant 101, 253
 cortauwe 212
 kortegaard 54, 132, 245
 kortegaarde 254
 kortelas 55, 130, 211, 290, 291
 cortelasse 8
 korteleette 291
 cortois 169, 212
 cortoisie 212, 235
 cortoisikolf 301
 cortosie 240
 kortouwe 212
 korvee 54, 147
 korveeën 341
 korveel 197
 korvet 56, 135
 corweide 202, 293
 cose 101, 141, 336
 kosmetiek 80, 155
 kosmografie 40, 154
 kosmopoliet 39, 155
 cossen 211
 cossoude 283
 cossu 94
 kost 82, 113, 165, 330
 coste 67, 142, 143
 kosten 102, 108, 113, 165, 257
 koster 60, 165, 313
 costerie 60, 154, 212, 303
 costillier 54, 173, 212
 costiment 197
 costuin 282
 costume 51, 212, 257
 kostumeren 79
 costumier 51, 173
 costumier 79, 147
 costumière 79, 134
 kostuum 29, 79, 189, 246
 cosijn 187, 211
 kotelette 33, 82, 135
 koterie 87, 154
 cotidiaan 100

cotidiane 41, 194
 kotiljon 87, 185
 cotisatie 62
 cotoen 201, 202
 cottoen 201
 couché 111
 coucheren 94
 Couchy 261
 confer 165
 coulant 66, 179
 couleren 76, 211
 couleur 211
 couleur de rose 91
 couleuvre 211
 coulisse 45, 156, 211, 246
 couloir 76, 130, 211
 coup 101
 coupabel 58, 211
 coup de grâce 91
 coupe 65
 coupel 165
 couperen 87, 211
 coupeur 65, 79
 coupeuse 79
 courage 130
 courageren 84, 211
 courier 111
 courir 328
 courses 86, 165
 coursier 8, 212
 courtage 13, 212
 courtauwe 77, 176, 212
 courtier 212
 courtois 86
 courtoisie 8, 86, 154, 212
 courtosie 235
 Courtrosijn 193, 212, 235
 kous 80, 176, 262, 266
 cousinage 13, 94, 130
 coustume 212
 coûte que coûte 91
 coûte qui coûte 33
 kouter 70, 165, 177, 219
 couter 219, 311
 conteus 94, 150
 Coutsy 262
 couverkel 76, 137
 coveel 136
 covel 81, 136
 covele 209
 covenant 15, 84, 179
 covent 15, 30
 coverkief 80, 172, 211, 267
 covertoeer 65, 169, 211, 213, 229, 230,
 250, 280

- covertoir 169
 couverture 76, 160, 162, 211, 229, 230, 250
 couverturen 163
 covine 84, 187, 211
 covint 183
 cowarde 210
 kozen 84, 108, 141
 kozijn 65, 187, 197, 258, 328
 kraal 28, 129, 198, 279, 328
 kraat 198
 krabbeel 286
 kraeyweye 8, 10
 kraes 131
 kraf 198
 kraft 296
 crayeerre 320
 craieren 208
 crayon 45, 185
 kramerij 339
 cramosijt 153, 296
 kranig 338
 krant 213
 krap 273
 crapoen 289
 crappaudeel 55, 136, 236
 crappaudiene 188
 crappandine 81, 187, 236, 291
 craproen 289
 kras 101, 131
 crasier 67, 173, 258
 krauweie 202
 kraweie 10
 creancie 67, 179
 creancier 67, 173
 createure 162
 creatrice 156
 kreatuur 92, 329, 331
 crèche 70, 135, 244
 credencie 51, 52, 181, 262
 credencier 51, 173
 kredensse 262
 credentzer 310
 credevitse 294
 krediet 67, 112, 153, 204, 252, 281, 328
 krediteren 67
 krediteur 67
 creditrice 67
 credule 99, 160
 crei 158
 creieren 158, 208
 krek 90, 113, 254, 330
 crème 45, 83, 181
 krent 83, 188, 203, 303
 kreool 39
 krep 135
 cresse 137
 kresp 137
 cresse 15, 28, 257
 krestael 131
 creveel 287
 creveetse 135
 crevetse 65, 82, 135, 262, 286, 294
 crevitse 156
 cri 53, 153, 158, 329
 cri(e) 295
 criature 205
 criem 245
 crieme 58, 187, 188
 criëren 53, 206
 crieren 233
 crigieren 292
 krije 153
 crime 243, 245
 criminel 148
 krimineel 58, 90, 111, 324, 330
 krinolien 245
 krinoline 80, 187, 245
 krip 28, 80, 88, 139, 257
 crisepasse 81
 crisme 60, 139, 257, 286, 288
 crismier 60, 173, 200, 257
 crisolite 81, 155
 kristal 64, 131, 286
 kristallisatie 40
 kristalliseeren 40
 kristallijn 64, 187
 kritiek 38, 46, 90, 155, 311
 kritiseren 38, 329
 croendie 286
 crois 15
 croisé 64
 croiseren 15, 60, 216
 krokodil 159
 cronement 51, 182
 croneren 51
 kroniek 38, 155
 cronge 198
 croniste 38, 157, 242, 288
 cronijcke 155
 kroon 21, 51, 185, 213
 croonge 185, 285
 croos 67, 169, 253
 kroot 82, 193
 crootse 61, 142, 262
 kroppier 211
 croquette 83, 135
 crotse 142
 krotte 69
 crudeel 16
 cruel 16, 85, 136

kruin 186
 kruis 263
 kruisette 70, 135, 314
 kruizen 263
 crupiere 77, 173, 212
 cubebe 42, 134, 209
 kubiek 40, 155
 cubiculair 76, 135
 cueillote 52, 142, 206
 cuenijn 222
 cuer 152
 kuetsse 164
 cuffie 144
 cufie 144
 kuit 171
 kul 93, 164, 243, 279
 kulas 55
 culc 254
 culcete 277
 culct 254
 culiere 202
 cullecte 288
 culmes 333
 culpatie 13
 culte 76, 165, 166, 277
 culter 165
 cultiveren 70
 cultures 246
 culuevere 219
 cumpaen 222
 cumpost 222
 curaetse 130, 217, 262
 kuras 55, 130, 262
 kurassier 54, 173
 cureie 15, 87, 147
 cureit 17, 61, 147
 curie 55, 172
 kurieus 90, 151
 curios 151
 curiositeit 38
 kuris 133
 curliaan 213
 currier 212, 213
 cursael 213, 324
 cursarijs 41
 kursief 38, 65
 cursoir 22
 cuscute 41, 160
 kussen 76, 211, 212, 310
 kussier 339
 kussijn 310
 cussineel 55, 212, 307
 kust 70, 71, 113, 142, 144, 257
 custe 242
 custen 165

custenaer 313
 kuster 165
 custerie 213
 custode 62, 141, 213
 custodie 142
 custume 213
 kuterdekut 290
 kutsen 139
 cuul 93, 160
 kuur 160
 cuverlkief 212
 cuverture 212
 cuwaert 98, 212
 cuwe 67
 cuwoerde 212
 kwaliteit 66, 147, 272
 kwansuis 159, 272
 kwanswijs 301
 kwantitatief 101, 156
 kwantiteit 66, 101, 147, 272
 kwart 39, 272
 kwarteel 272, 336
 kwartier 39, 40, 173, 272, 328
 kwartijn 336
 kwasijs 159
 kwetsen 53, 132, 262, 272
 kwetsuur 53
 kwijt 101, 154, 272, 326
 kwijten 58, 67
 kwinken 342
 kwintessens 38, 127
 kwitantie 67, 179, 207, 272
 kwiteren 67, 207, 272

L

Laeie 70, 166
 laerd 82, 84, 132
 laerdier 195
 laas 131
 laesse 167, 258
 laeter 310
 laetse 130, 133, 262
 labaster 303
 labberdaan 82, 234
 labberdaen 178, 323
 labeur 94, 150
 labeure 295
 labiaal 38, 129
 labyrint 39
 laboor 150, 195
 Labourdaen 234
 laboureren 70
 labourieux 94
 labure 151

- Lacen 297
 lacheren 55, 90, 107, 261
 Laci 338
 la face contre terre 107
 lagaen 68, 178
 laidingieren 91, 237
 laisser-aller 86, 147
 lakei 76, 166
 lakeien 341
 lackaedsie 339
 lackai 166
 lakoniek 85, 98, 155
 lakrisse 302
 lactuare 130, 276
 la la 91, 111
 lambel 39, 136
 lamble 65, 179, 280
 lambourde 65, 165
 lambris 76, 155
 lambrisseren 70, 258
 lambrizing 238
 lambrosure 70, 160, 234, 258
 lambruce 77, 160
 lamentabel 324
 lamenteiren 148
 lamere 7
 lammaris 281, 323
 lamoen 77, 184, 224, 225
 lamoene 269
 lamoetsie 86, 143, 224, 225, 268, 270, 291
 lamp 77, 179
 lampe 297
 lampene 297
 lampenist 45, 52, 157, 313
 lampetkan 333
 lampion 69, 77, 185
 lampraes 82, 176, 290, 321
 lampreel 82, 136
 lamprei 68, 82, 171, 337
 lampreide 25, 293
 lance 262
 Lancelot 142
 lanceren 66
 lancet 42, 135
 lanche 262
 lanceren 52, 262
 lancier 54, 173
 langepee 32
 lanier 86
 lans 55, 179, 262
 lanspesaet 54
 lantaarn 77, 112, 137, 138
 lanteerne 137
 lanterlu 87, 159, 233
 lanterlui 159, 161
 lanterne 137
 lantier 290
 lapathen 264
 lapidaer 40, 167
 laps 100, 131
 lard 132
 larderen 82, 84, 195
 lardier 76, 173, 195
 largent 323
 larve 9
 larven 9
 las 94, 130, 131
 lasche 98
 lascif 94
 Lase 258
 laseren 262
 laserie 315
 lasse 262
 lastaedse 68, 270
 lastage 130
 lastagie 267
 lastdrager 32
 latent 90
 latier 173, 208, 310
 latierboom 77
 latimeer 77, 173, 282
 latineerre 282
 latineren 239
 latinisme 38, 157
 latoen 63, 184
 latouwe 163, 175
 latrine 205
 latsure 160, 231, 262
 lattuwe 214
 latuwe 82, 163, 214, 292
 lauderen 57
 laurier 28, 173, 218
 laurierboom 70
 laurijn 42, 83, 187, 218, 324
 lauweit 197, 251
 lauwer 28
 lavaie 172
 lavament 238
 lavas 83, 137, 265, 266, 291
 laveie 251
 laveien 317
 lavement 42, 182
 lavendier 77, 173, 236, 255
 lavendierster 337
 lavengier 255
 lavenier 255
 laveren 68, 211, 213, 317
 lavetse 7, 265
 laveure 77, 163
 la virarde 87, 323

lavoir 169
 lavoor 77, 169
 lavuit 168
 lawaai 172, 197, 251
 lawet 323
 laxatief 42, 156
 lazaret 128
 lazars 319, 333
 lazuur 323
 lebijt 323
 ledekant 208, 231
 Ledenaert 293
 ledikant 70, 207, 231, 296
 leembendt 127
 Lefeber 137
 legalisatie 59
 legaliseren 52, 59
 legateren 314, 340
 legatie 52
 legende 39, 181, 245
 Legier 173
 legioen 39, 184
 legitiem 58, 187, 188, 243
 legitime 7
 legitimeren 58
 legitimist 39, 157
 legumes 82
 lei 23
 leie 23, 40, 86, 166, 329
 leis 86
 leise 167, 258
 leist 296
 leitiere 217
 leckfrite 329
 lekkage 339
 lekkerie 154, 339
 lekkeris 302
 lectiere 298
 lectrine 70, 205
 lektuur 46, 160, 245, 329
 Lelyaert 132
 lelie 77
 lemiere 225
 lemmel 23
 lemnen 23
 lemmer 23
 lemnet 23, 127
 lemoen 112, 224
 lemoense 224, 268, 291
 lempel 23
 lemuen 186, 224
 lendenier 339
 lenement 77, 127, 182
 lengaedze 89, 130, 221
 lens 40, 180

leoen 207, 208
 lepreus 42
 les 24
 lèse-majesté 51, 147
 lesse 24, 135
 lest 93
 letargicien 40
 lethargicien 308
 lethargie 42, 154
 letse 132, 133
 letter 38
 letterage 57, 288
 letteraghie 270
 lettier 208
 leure 87, 152
 Levant 39
 levee 17
 leverancier 336
 leverantie 66, 179, 207, 288, 332
 leveren 66, 207, 288, 317
 levereren 207
 leversoen 66, 185, 207, 235, 286
 leverssche 291
 lexe 24
 lexikograaf 38
 lexikografie 38, 154
 lexikografies 38, 311
 lezarde 40, 132
 liaal 205, 216
 liache 261
 liaert 77, 132, 206
 liaertsc 338
 liaison 85, 185
 lias 62, 130, 206, 262
 liasseren 62
 Libaen 178
 libel 51, 335
 libelleren 57
 liberaal 29, 51, 85, 108, 115, 129
 liberalisme 51, 157, 244
 liberalisties 338
 liberarie 288
 liberteit 52
 libertijn 39, 187
 librarie 34, 67, 154, 235, 314
 librarier 67, 173, 235, 314
 libre-parcours 77, 165
 librie 298, 314
 librier 298, 314
 licencieert 232
 licensiert 233
 licentieert 70
 licentiëren 54
 licentieux 95
 liche 261

licoor 150
 lidekant 207
 lieaert 207
 liëren 206
 liërt 132
 lieutenant 16, 218
 lieverei 207
 lievereie 207
 lieveren 207
 lift 78
 ligue 39, 51, 155
 lijferai 332
 lijn 101, 108, 113, 188, 243, 284, 285
 lijniaal 207, 314
 lijpaerd 207
 likeur 83, 150, 272
 likwidatie 67
 likwideren 67, 272
 lila 45, 128
 lymfaties 42, 311
 limiere 225
 limiet 70, 155, 246
 limoeie 224, 268
 limoen 83, 184, 207, 224
 Lymogie 267
 limonade 83, 129, 245
 linagie 94, 130, 267, 284
 linagier 94, 173
 line 68, 187
 lineair 38, 135
 linge 285
 lingerie 77, 154, 221
 lingers 33
 lingoot 63, 142
 linguïst 38, 157
 linguïstiek 38, 155, 311
 linguïsties 38
 liniaal 70, 129, 284
 linie 188, 243, 284
 liniëren 76
 linteel 65, 136
 lion 41, 185, 206
 liquide 7, 58, 155
 liquoir 272
 lyriek 40, 155
 lis 130, 135, 139, 262
 lise 70, 335
 lisseuse 64
 liste 56
 litaerge 40, 132
 litanie 154
 lithograaf 65
 lithograferen 65, 233
 lithografie 65, 154
 litier 241

litiere 76, 207, 208, 290
 litigieux 57
 litse 133, 139, 156, 262
 litterair 46, 135
 liturgie 60, 154
 liveie 288
 leveren 317
 livereren 207
 livessche 266
 livrei 76, 147, 207
 lobeel 339
 lochtenaer 312
 lochtingier 312, 339
 lodderie 339
 loddernie 339
 lodderijndoosje 81, 323
 loenie 269
 loens 93, 95, 266
 loer 7
 loeremier 202
 loetgieren 267
 loge 45, 142, 245, 268, 271
 logeabel 76, 131
 logee 84, 147, 324
 logement 69, 182, 238, 329
 logeren 75, 77, 111, 115, 201, 268, 318, 328
 logesijn 193, 232, 263
 logicaal 34, 38
 logicien 38, 193
 logies 77, 156
 logike 38, 156
 logiment 238
 logijs 156, 231, 263
 logijst 263, 287, 296
 loi 68, 168
 Loy 168, 297
 loyaal 85, 88, 103, 129, 195
 loyeren 268
 loit 162
 loiten 162
 lokaal 62, 101, 129
 lokaliteit 332
 loket 339
 lokomotief 52, 156, 245
 Lombaerd 132
 lombard 67, 222, 249
 lombarde 295
 lombardier 336
 lombert 311
 lombre 249
 lommer 70, 186, 249, 323
 lommerd 94, 249, 311, 329
 lonce 186
 longe 77, 186

longepée 257
 longhe 7, 46, 186, 270
 longie 82, 269
 loods 77, 142, 245, 270
 loodsieren 270
 looye 268
 looserije 313
 loosse 270
 Lorain 241
 Lore 152, 168
 Loreine 190
 lormenier 313
 lormier 66, 77, 173, 313
 lornjeren 81, 202
 lornjet 81, 82, 135
 losch 165, 265, 266
 losengier 46, 173, 236
 losie 313
 loupe 81, 82, 164
 louvoyeren 107
 Louwen 197
 loveren 211
 lovensche 137
 lovie 271, 334
 lubricq 94
 lucide 99, 155
 luguber 90
 luim 97, 113, 189, 282
 luine 282
 luipaard 40, 127, 311
 luister 87, 161
 luit 47, 160, 198
 luitenant 16, 54, 128, 179, 218
 luiteren 84
 Lucrese 263
 luctueux 34
 lumeneux 239
 Lumeniere 313
 lumiere 55, 111, 173, 225, 313
 lumieren 341
 luminieren 304
 lumineus 90, 150
 lunatije 99
 lus 65, 139, 262
 lusch 165
 luster 161
 lustre 64, 76
 lustreren 45
 lute 162, 295
 lutementeren 340
 luten 65, 160
 luterdrank 31
 luterén 65
 luuster 335
 luxe 94

luxueux 94, 150
 luxure 94
 luxurieux 94, 151, 327
 luxurios 151

M

Macckelatuere 233
 maelfacteur 58, 150, 195
 maelge 130, 279, 303
 maelgeren 195, 303
 maelgerie 45, 154, 279, 304
 maelget 66, 135, 139, 195, 196, 332
 maelgetten 316
 maelrie 279
 maelrovie 271
 maelsac 333
 maelse 280
 maeltote 195
 maeltraets 130, 290
 maelvesie 195
 maerber 132
 maerce 262
 maerge 132
 maerle 132, 138
 maerschalk 29
 maerschalkerie 56, 314
 maerschalkie 154, 314, 339, 340
 maerschalcien 232
 maerse 138
 maerspiet 76, 172, 195, 252
 maertel 132, 136
 maertsche 266
 maertse 132, 262, 265, 291
 maertsieren 265
 maesle 101, 131, 132, 146, 257
 maetche 55, 130, 262, 291
 maetse 23, 24
 maetsen 23
 macedoine 83, 178
 machache 7
 mache 23
 Machiel 208
 machinaal 63, 129, 324
 machine 63, 112, 187, 245
 machine de guerre 91
 machinist 63, 157, 331
 machue 55, 159, 261
 machijs 261, 263
 macis 83
 maçon 60, 185
 maçoniek 60, 155
 madam 178
 madame 90
 maderijn 63, 187

- magazijn 66, 187
 magheleine 270, 281
 magistratuur 52, 245
 magneel 55, 136, 238, 283
 magneet 40, 134
 magnesia 40
 magnifiek 90, 113, 155, 324
 magnifiek 155
 magistratuur 160
 Mahoen 282
 mahomerie 60, 154, 197, 231, 237, 238
 mahomet 197, 237, 238
 maier 23
 maillie 25
 maillit 139
 maillon 64
 mailloten 42, 142, 316
 main 18
 mainbour 18
 main ferme 18
 main forte 18
 Mainfroot 226
 main garnie 18
 mainiere 221
 main levee 18
 mainmise 18, 58
 main morte 18
 mainplevie 58, 153
 main souveraine 18
 maintenanche 54, 179, 226
 maintenue 95, 97
 maintenir 95, 283
 maintenue 58, 159
 maintien 30, 101, 107
 main tierce 18
 maioer 150
 maisel 67, 136, 214
 maisel 136
 maisiere 65, 173, 199, 214, 215, 260, 328
 maisneie 174
 maisnide 241
 maisniede 75, 172, 174, 214, 260, 288,
 290, 329
 maiteneren 283
 maitres 95, 199
 majestueux 93
 majeur 40, 150
 majoor 54, 150, 268
 macadamiseren 69
 makade 269
 makage 339
 makagie 269
 makerele 136
 makerelle 95
 mackereel 231
 macopijn 339
 makreel 82, 136, 232
 makron 83, 185, 229
 maculature 64, 160, 233
 mal 166
 malaatsch 255
 maladerie 41, 154
 maladie 41, 154, 229
 malaise 31, 66, 135, 144, 245
 malakiet 41, 155
 malandrijn 95, 187
 mal à propos 90, 91, 149
 malate 254
 maledie 229
 maledien 153, 316
 maledijden 293
 maledijen 80
 malefilloen 231
 maleie 199
 malemeseie 251
 malengien 85, 114, 221
 maleren 279
 maleveseie 195, 288
 malevolent 22
 malexeren 42
 malget 195
 malheur 94, 322
 malheureux 97, 111
 malicieux 33, 92, 150
 malie 55, 68, 87, 130, 279
 maliëren 55
 malingre 111
 malcontent 97, 181
 malcontentement 34
 malloot 92, 127, 142
 mallote 7, 42, 141, 205, 295, 297
 malmelade 280
 malrovie 42, 142, 290
 maltote 52, 142, 195
 maltraiteren 84
 malversatie 62
 malveseie 146, 195
 malvesie 153
 malvesij 278
 malvezij 83, 153, 251
 mama 90
 mameer 90, 147
 mamerie 238
 Mamet 60, 238, 314
 mametterie 154
 mammerie 231
 mamonet 314
 mamsel 90, 136
 manche 80, 103, 179
 manchet 80, 135, 242

- mandaat 62
 mandarijn 83, 187
 mandele 10
 mandement 16, 61, 182, 219
 manege 86
 manoeuvre 54, 151
 mange 55, 335
 mangeneel 237
 magneel 283
 maniak 99, 129
 manie 42, 154
 manielje 243
 manier 101, 108, 113, 115, 125, 173, 219, 330
 manieren 117, 329
 manifest 51, 137
 manigette 83, 135
 manikele 55
 manille 87, 156, 158
 mankement 63
 manken 179, 317
 mankepiet 32
 mankeren 41, 102, 219, 317, 326, 328
 mankoliek 297
 manoeuvre 111
 manoeuvres 121
 manoir 17
 manquerelle 290
 manteneren 226
 manteneringhe 313
 manteneren 51, 155
 manterie 85, 151, 219, 283
 manteringe 309, 313
 mantielje 243, 328
 mantille 80
 manuaal 324
 manufacture 67
 manufakturen 160, 328
 manufakturier 67, 173
 manuskript 38
 marabout 81
 marand 10
 marasch 271
 maraskijn 83, 187
 maraud 10, 15, 95, 149
 marbel 280
 marber 66, 132
 Marcelis 158
 marcepen 190
 marchand 66
 marchanderen 66
 marchandise 66
 marche 70, 132, 265
 marcheren 54, 331
 marchereren 60, 261
 marchieren 70
 marchaussee 54, 231
 marel 87, 136, 256
 marellen 136
 mareeagie 70, 130, 267
 margant 202
 margarine 82, 187, 245
 margaritoen 81, 185
 marge 62
 margelleine 230
 margie 132
 margineel 57, 307
 marglier 15, 61, 173
 Margriet 155
 mariage 87, 88, 130
 mariage de raison 91
 marichal 231
 marine 29, 56, 70, 125, 187, 245
 marineren 82
 marinier 56, 68, 196, 237, 239, 331
 mariolain 77, 190, 230, 269, 281
 marionet 69, 135
 marisauchie 53, 77, 231, 261, 265, 266
 marcassiet 41, 155
 markeren 31, 87
 markies 90, 155
 markiezaat 51
 marle 70, 132, 257
 Marline 210
 marlijn 200
 marmelade 83, 129, 280
 marmer 280
 marmet 290, 307
 marmoise 249, 335
 marmoese 249
 marmoyate 138, 139
 marmoset 45, 135, 231
 marmot 29, 41, 45, 112
 marnier 239
 maroderen 95
 maroene 15, 83, 184, 295
 marok 254
 marokijn 65, 187
 maronier 237
 maronnier 237
 marotte 9, 69, 142, 254
 marque 101
 marqué 324
 marqueterie 64
 marquise 55, 64, 76, 155, 245
 mars 67, 68, 137, 138, 263, 265, 303
 Mursaelge 138
 marsch 54, 90, 132, 244
 marscheren 264
 marsenier 200

marsepein 83, 190
 marserie 200
 marsoen 202, 309
 martagon 77
 marteel 66, 136
 marteerlijk 290
 martel 132, 280
 marter 80, 86, 280
 martéren 312
 martiel 140
 Martijn 187
 martirie 301
 mascet 213
 maseur 90
 masiere 214
 Maskaroen 184
 maske 131
 masker 86, 87, 281
 maskerade 88, 129, 229
 maskeren 45, 341
 massa 101, 113
 massacre 54
 massacreren 54
 massage 41, 130, 245
 masse 63, 67, 68, 130, 131, 262
 massel 281
 masseren 41, 87
 masseur 41
 massief 101, 108, 156
 massien 245
 massijts 156, 263
 massikot 260
 massilieer 199, 229, 269
 massiveté 14, 34, 101, 147
 massiviteit 40
 massue 262
 masteluin 70, 83, 185, 186, 200, 254
 mastijk 65, 155
 mastijn 77, 187
 mastick 155
 mastikot 45, 65, 260
 mastin 15
 mat 29, 94
 mataal 205
 matant 90, 246
 matefeloen 185
 matefeloene 42, 231, 295
 matèlot 33
 materfillon 290
 materiaal 63, 115, 129, 325
 materialisme 60
 materialist 60
 materialisties 338
 materie 283, 290
 materieel 101, 147

maternel 85
 matglas 64
 matinee 45, 46, 147
 matineus 94, 150
 matoen 213
 matras 76, 112, 130, 290
 matrassé 262
 matratse 262
 matres 214
 matrijs 63, 65, 93, 155
 matriculeren 304
 matrilagie 230
 matrilogie 38, 154, 281
 matrimonieel 307
 matroos 68, 149, 278, 321
 matsen 63
 matshamer 333
 matsuwe 262, 292
 matten 87, 315, 317
 matteren 63, 87, 317
 mattiene 187, 188
 mattine 60, 187, 195
 matuen 186
 maturatijf 42, 156
 maumerie 197
 maumet 197
 maxime 38, 46, 187
 mechanic 34
 mecaniseren 65
 mechanisme 40, 157
 medalie 130, 279
 medalje 45, 130, 243, 279
 medaljon 81, 185
 medecijn 34
 mediaan 65
 medicien 188
 medicineren 41
 medicinieren 239
 medicijn 41, 187, 302
 medicijner 337
 medisance 33
 medoc 83
 meenstrie 290
 meercerie 67, 154, 199
 meerchi 53, 199, 262
 meerle 71, 137
 Meerline 199
 meersener 199
 meersse 137
 meester 23
 meestere 281
 meesteres 312, 315, 339
 meesterie 101, 154, 290, 314
 meesterigge 312
 meesterinne 310

meesterse 312
 *meesterije 154
 Mei 23
 meide 23, 293
 meider 23, 293
 meier 23
 meiraan 23, 24
 meiere 23
 meieren 23
 meierie 23
 meierij 23, 52, 153
 meillet 196
 meinen 316
 Meinfroot 226
 meinioot 225
 meisalgier 200
 meisniede 214
 meisniere 297
 meissenier 56, 75, 173, 288
 meister 23
 meistreel 223, 283
 meiteneren 226
 mekaniek 63, 65, 155
 mecopijn 339
 Melaan 207
 melaats 41, 196, 254, 338
 melange 83
 melanckolije 154
 melanckolijck 155
 melancoleren 97, 233
 melankolie 97, 108, 154
 melankoliek 97, 113, 155, 297, 311
 melancolien 308
 melancolijn 308
 melancolios 97, 150
 melancoliseren 319
 melanse 15
 melanze 83, 187
 meleie 53, 257
 meleren 87, 199
 meliorament 34
 melisoen 127
 melisse 15
 melizoen 283
 melleie 147, 199, 200
 melodie 46, 154, 329
 melodieus 46, 151
 melodios 151
 melodij 154
 meloen 83, 181
 meloene 295
 memoires 38, 46, 130
 memorie 99, 108
 memoriseren 27, 99, 118, 125
 memoriste 336

menaceren 87
 menage 75, 130, 245
 ménagère 303
 menageren 33, 85
 menagerie 69, 154
 menagie 267
 menagier 76, 173
 menagierig 338
 menderen 99, 220
 mendicant 95, 179
 meneën 85
 menel 158
 menestrandie 69, 154
 menestreel 69, 223
 menestreere 320
 menestreerre 307
 Menfroot 226, 252
 mengieren 82, 220
 meniere 220
 menioet 143
 menioot 224, 281
 menisoen 184, 233
 menistreur 150
 menjoot 284
 menoazie 111, 263
 menok 87
 menot 272
 mensioen 41
 mensniede 290
 mentenee 221, 226, 238, 307, 324, 327
 menteneren 226, 318
 menterie 309
 mentinee 238
 mentioen 89, 185
 mentioneren 90
 menu 88, 159
 menuet 87, 135
 minute 224
 merancolie 278
 merber 132
 merbre 132
 mercenier 39
 mercerier 313
 merci 90, 113, 199
 merdaelge 69, 129, 279
 meri 93, 153
 meridiaan 40, 191
 merinos 64
 merisoen 283
 merite 99, 105, 108
 meriteren 90, 107
 merju 175
 mercantist 336
 mercuriaal 309
 merlaen 82, 178

- merle 132
 merlijn 87, 199, 256
 meronier 196
 Mersalie 196
 merse 137
 mersenier 67, 173, 199, 313
 merser 67, 310
 mertelen 312
 merveille 90, 101
 merveilleux 90
 merveljes 107
 mesaise 97, 167, 324
 mesaventure 94, 160
 meschant 98
 meschief 267
 mesel 41, 136
 mescanse 94
 mescaveren 67, 68
 meskief 94, 172, 267
 meskif 174
 mescontent 97
 mescontenteren 97
 mesniede 214
 mespele 25
 message 77, 130
 messagie 267
 messagier 77, 173, 199, 200, 229, 260, 290
 messe 60, 136
 messelgier 229, 290
 messelioen 185, 254
 messengier 290
 messeniede 251, 260, 288
 messie 338
 Messire 115
 nester 23
 mesusage 58, 130
 mesusance 58, 179
 mesuseren 58
 metaal 63, 131, 132, 205
 metafoor 46
 metalle 131
 metalliek 68, 155
 meteor 40
 meteorologie 40
 methode 38, 141, 204
 metier 63, 147
 metriek 40, 46, 155, 311
 metsagier 260
 metse 23
 metselaar 23
 metselen 23, 341
 metser 23
 metsenaer 23
 metsier 199
 metsiergat 260, 333
 mettael 205
 meubel 76, 78, 125, 152
 meubeleren 288
 meubelair 202, 314
 meubileren 76, 288
 meublement 303
 mezane 15
 Michiel 172
 middelcine 302
 miel 83, 172
 mielge 8, 70, 156
 mignardise 91
 mignon 90
 migraine 42, 182, 244
 mijl 70, 154
 mijn 55, 187
 mijne 10
 mikrobe 42
 mikroskoop 40
 mikroskopies 40, 311
 Milaan 178, 207
 mile 8
 milicien 54, 182
 milieu 88, 303
 milionair 94
 militair 54, 135
 mille 67, 157, 158
 milli 67
 milliard 100, 132
 millioen 100, 181, 279
 million 68, 185
 millionair 135
 mimiek 46, 155
 mine 45, 93, 187, 188, 329, 330
 mineraal 41, 129, 224
 mineralogie 41, 154
 mineraloog 335
 minere 41
 mineren 55, 224, 326
 mineur 46, 150
 mingnoot 285
 mingoot 285
 miniem 90, 187, 243
 minioot 93, 142, 224
 minister 29, 51
 ministerie 51, 134
 ministerieel 51, 147
 ministreel 145, 281
 ministrel 145
 minnares 339
 minnerse 339
 minnesoen 127
 minoot 284
 minstreel 46, 69, 147, 223, 224, 283
 minuteren 59

minutieus 90, 150
 minuut 100, 108, 221
 myopie 42, 154
 miraal 303
 miraclere 297
 mirakuleus 90, 150
 mirande 176
 miraude 303
 myriade 100, 129
 mirliton 47, 127
 mirobolant 42, 296
 mirre 41
 mis 139
 misanthroop 85
 misanthropie 85
 misavontuur 304
 mise 57, 155
 mise en scène 45, 155
 miserabel 90, 111, 131, 324, 330
 misère 94, 96
 miséricorde 55, 113
 miséricordieux 85
 misfortuin 301
 miskief 304
 mécontentement 108, 304
 misniede 215
 mispaeien 85, 97, 166, 304
 missagier 200
 missie 52, 60
 missionaris 60
 missive 50, 156, 245
 misteluin 200
 mysterieus 90, 150
 mysticisme 60, 157
 mystiek 60, 155
 mystificatie 85
 mystificeren 85
 mistral 39
 misuus 58, 304
 mythies 39, 311
 mythologie 38, 154
 mithridaet 15
 mitrailleuse 55, 149
 mitte 303
 mobel 152
 mobiel 98, 155
 mobilair 76, 202, 309
 mobilisatie 54
 mobiliseren 54
 mode 29, 141, 245
 model 8, 136, 142, 161, 166
 modelleren 45, 315
 modereren 98
 modern 90
 modernisties 338

modest 98
 modieste 157, 216
 modieus 336
 modiste 79
 moele 63, 161
 moeleren 45, 211
 moelie 280, 335
 moelje 68, 164, 278
 moene 61, 191
 Moer 143
 moerallis 42
 moeras 70, 71, 197
 moeselen 245
 moeseline 80, 187
 moesje 81, 164, 244, 266
 moete 152
 moetsen 87, 164
 moezel 310
 mof 81, 144, 165, 278
 moffel 81, 165
 moiré 80, 195
 molaats 197
 molage 52, 130, 211
 moleic 200
 molekule 40, 160
 moleren 211
 molest 31
 molestacie 58
 molette 56, 125
 mollet 301
 mollificatijf 42, 156
 mólster 294, 311
 momborie 339
 momentaneel 100, 307
 momenteel 324
 mommaerter 66, 132
 mommie 65, 154
 mommoorter 301
 mompeer 147
 Mompeerkerk 147
 Momplier 173
 monarchaal 51, 129
 monarchie 51, 151
 mondatie 34
 mondicatijf 42, 156
 monfreer 90, 107
 monikerie 313
 monikie 313
 monioot 225
 Monjoie 168
 Monjou 39
 Monjouwe 175, 292
 Monju 175
 monmartre 132
 monocle 81, 142, 145

- monodie 21
 monografie 38, 154
 monomachie 21
 monomanie 42, 154
 monopolie 330
 monopolieën 292
 monotheïsme 60, 157
 monseigneur 64
 monsieur 90, 111, 115, 121
 monster 54, 66, 186
 monstrancie 179
 monstrans 25, 60
 monstrueus 90, 151
 monstruoos 151
 montaegne 178
 montaenge 39, 285
 Montalbaan 178
 montane 284
 montanie 284
 montanje 178
 monteren 45, 63, 77, 222
 montet 290
 monteur 63, 150
 montioir 231
 montoir 152
 montoor 150, 231
 monture 121
 montuur 63, 65, 111, 160
 Moor 30, 80, 141, 168
 (de) Moor 31
 moorasch 197
 moordenares 312
 moraal 95, 129
 morceel 262
 mordmaal 15
 Mordret 135
 moreel 77, 90, 95, 136, 307
 Moreie 146
 moreit 64, 147
 morel 83, 136, 197, 303
 morelle 42
 morellen 197
 morfine 42, 187
 morfologie 39, 154
 morgant 81, 179
 morgue 85, 143
 Moriaan 30, 194
 morielje 82, 156, 243
 morion 55, 185
 normaál 42, 129
 morositeit 97
 morseel 101, 136, 262
 marseelen 341
 morsel 136
 mort 44
 mortaliseren 340
 mortaliteit 39
 morteel 312
 mortel 41
 mortepaeye 54, 166
 mortepaye 323
 mortier 55, 173
 mortifiëren 60
 mortirie 301
 mortorie 53, 141
 morture 53
 morvesie 197, 278
 mos 71, 165
 moscaat 209
 mosch 265, 266
 mosier 215
 mosquet 212
 mosquetier 212
 mosschel 24
 mossel 24, 68, 82, 165
 mosselgier 200
 most 83
 mosterd 83, 311
 motaal 205
 mote 70, 142
 moteel 132, 138, 307
 molet 47, 135
 motie 62
 motief 99, 108, 156
 motiveren 90
 motor 22
 mots 164, 336
 motsetse 15
 mottoen 82, 184, 186, 211
 motijf 156
 mouche 64
 mousseren 83, 211
 mouvement 87, 90, 178, 211
 movement 211, 212
 mozaiek 45, 66, 155
 muffle 144
 muil 80, 160
 muite 51, 86, 152
 muiten 86, 341
 muiteneren 54, 239
 muizel 310
 muizen 99, 160
 muizeneren 313
 muleter 294
 muniment 57, 182
 munitie 54, 325
 muraal 65, 129
 murael 279
 murage 65
 mureren 209

murmereerre 320
 murmureerre 308
 murmurier 308
 mus 165
 musaerdie 99, 154
 musaert 99
 muscet 213
 musele 47, 136, 310
 musen 47, 316
 museren 99
 musette 47
 musiceren 46
 musicien 46, 193
 musijcke 155
 muskaat 83, 271
 muskadeel 136
 muskad-el 83, 136, 241
 muskadelle 241, 295
 muskandel 290
 musket 86, 135, 213, 271
 musketier 54, 173, 308
 muskettier 9, 315
 musculeux 93
 muskwet 272
 musqueton 55
 musschaet 271
 mussel 24, 165
 mustafse 130, 213, 265
 mustele 86, 136, 213
 musure 67, 160, 205
 mutin 54
 mutinatie 54
 muts 80, 160 218, 262, 276, 297
 mutsen 164
 muttoen 212
 mutueel 101
 mutuel 16
 muuskaat 209
 muziek 46, 112, 155
 muziekaal 46, 129
 muziekant 46, 179, 232

N

Naerduis 213
 nacioen 51, 184
 naïef 99, 156
 naïveteit 99
 najade 39, 129
 nacare 47, 167, 195
 nacarijn 336
 naccare 195
 nampt 58, 179
 mampteren 58, 318
 namptiseren 258

namptissement 58, 182
 namptiseren 310
 nappense 64
 narkotiseren 310
 nasaal 39, 129
 natatorie 60
 natiere 162
 nationaal 34, 51, 53, 125, 129
 nationaliteit 51, 53, 147
 nativiteit 39
 natore 163
 natte 76, 93, 131
 naturael 324
 naturalisatie 52
 naturaliseren 52
 naturalist 41
 naturalisties 338
 naturel 39, 98, 134
 natureren 98
 naturien 41, 193, 308
 naturijn 308
 natuur 41, 160
 naveel 68, 82, 136, 320
 naveeu 137, 320
 naveide 68, 147
 naveil 140
 navenant 32, 90, 108, 111, 179
 necessaire 81, 135, 243
 Neele 135
 negatief 45
 negatoir 34, 57
 négelentier 288
 negerij 39, 314
 neglentier 323
 negligé 80, 147
 negociant 66
 negotie 66
 negotiëren 66
 negromancie 179
 nekrologie 46, 154
 nekromantie 60, 154
 n'en déplaise 91
 neologie 39, 154
 neologisme 39
 nerveus 42, 150
 nervositeit 42, 147
 niet 93, 101, 113, 135, 253, 324
 neutraliseren 40, 102
 neutraliteit 52, 147
 neutre 52
 niael 216
 nieule 175
 nieuwele 83, 175, 288, 292
 nigromancien 60, 193
 nihilist 39, 157, 244

nikotine 40, 187
 nitroglycerine 55, 187
 niveau 70, 101, 149
 nivelleren 52
 nobel 98, 108, 142, 240
 noblesse 94
 noele 175
 noen 60, 115
 noga 83, 128
 noiaal 215
 noiael 278
 noyen 304
 noieren 304
 Noyoen 184
 noise 169
 nole 175
 nomade 39, 129
 nomadies 338
 nombre 249
 nombreux 101, 150
 nominaal 68
 nommer 249
 nompareilje 16, 279
 nomparijl 16, 279
 nonaktief 335
 nonaktiviteit 52, 147
 nonchalance 33, 86, 179, 244
 nonchalant 86, 179
 nonsens 90, 128, 181, 222
 noordeis 288, 323
 noot 141
 normaliseren 340
 Normandie 236
 Normendie 236
 nose 94, 168
 notabel 90
 notariaat 59
 notarieel 59, 307
 notemuskaat 83
 noteren 31, 68, 99
 notificeren 52
 notifikatie 62
 noureren 6
 nourriture 82
 nous verrons 91
 nouveauté 79, 147
 nouvelles 90, 107
 novele 89, 136
 nouvelle 211, 212, 246
 novice 61, 156
 noviciaat 61, 129
 nuance 45, 179, 244
 nul 30, 40, 160
 nulliteit 99
 numerair 135

numeriek 100, 101, 155, 330
 numismatiek 39, 155
 nummer 101, 108
 nuwele 175

O

Obederen 318
 obediencier 61, 173
 obediëren 318
 obediënt 86
 obeli 288
 objectiviteit 38, 147
 oblie 83, 212
 oblier 67, 173, 147, 211, 233
 obligatie 68
 obligeant 30
 oblivieux 22
 obsceen 94, 181
 observant 335
 obstruktionisme 336
 oceaan 39, 178
 odeur 150, 329
 odeurtje 81
 odieus 90, 150
 oederen 212
 oerdineren 202
 oerfrois 81, 169, 202
 oest 198
 offenseren 91, 237
 offensie 91
 offensief 54, 156
 offer 59, 143
 offerande 59, 179, 288
 offerhande 302
 offerte 66, 137
 office 76, 111
 officiaal 60
 officiant 60, 179
 officie 202, 290
 officieel 51, 147
 officier 54, 62, 173, 262
 officieus 51, 150
 offisjeel 259
 offisjeus 259
 offeren 87
 oftalmoloog 335
 ogijf 65, 156
 oir 58, 169
 oytrieren 233
 ojuin 222
 oker 45, 48, 142
 okkasioneel 90, 147
 occasoen 57, 184, 216, 299
 occasuun 186

occoisoneren 57, 216
 okkuperen 70
 ocsoen 216
 ocsoeneren 216
 oktant 68, 179
 oktrooi 69, 168
 oculaer 167
 okulair 41, 135
 okulist 41, 157
 ofefant 232
 olie 60, 83, 141
 olifant 28, 41, 250
 oliflamme 54
 olijf 83, 241
 olijve 241
 olympies 311
 olivant 250
 olivier 41, 173
 oliviere 173
 olm 70, 288
 olografies 58, 338
 Omars 319
 omber 87
 ombrage 71, 85, 108
 ombrageren 71
 ombrageux 71
 ominous 59, 150
 ommelet 83, 135
 omnipotent 60
 omniscientie 99
 onabel 111
 onboen 111
 onboent 296
 on dit 90
 onereus 90, 150
 onereux 94
 ongeciviliseerd 86
 ongement 42, 182, 222, 285
 ongent 42, 181, 222
 ongepassioneert 98, 108
 ongepermitteerd 90
 ongioen 285
 onyckel 81, 157
 onioen 184, 222, 284
 oncompleet 305
 onctie 60
 onctueus 60
 onnoyaalheid 114
 onneren 274
 onpaar 305
 ons 67, 186, 244
 ontramponeren 334
 ontsnapperen 305
 oor 168
 oorde 143

oorlic 81, 135, 201, 230, 279
 oosterlucie 9, 77, 127
 Oostinje 269
 opaac 101
 opaal 81
 openeren 341
 operateur 42, 112, 150, 329
 operatie 42
 opereren 42
 operette 45, 135
 opereux 22
 operist 336
 operment 40, 281, 286
 opiniâtre 86, 131
 opinie 33
 opiniëren 292
 opinieux 85
 opinioen 90
 opportunisme 51, 157
 opposant 57, 58, 179
 opposeren 57
 opril 55, 172, 279
 optiek 40, 155
 optimist 98, 157
 opulant 179, 181
 opulent 94, 181
 orage 70, 130
 orageux 70
 oragie 267
 oranghe 270
 oranje 28, 83, 179, 245, 269, 292
 oranjerie 77
 Oranjist 157
 orateur 51, 150
 oratore 61, 169
 Orbeis 167
 orbiculaire 40
 orchidee 77, 146
 orde 61, 101, 108, 113, 143
 ordeis 65, 169, 212
 ordelment 290
 ordenaren 148
 ordenen 102
 order 54, 66, 143
 ordenen 274
 ordichen 263
 ordijsen 263
 ordijts 274
 ordijtsche 261, 263
 ordiment 301
 ordinaal 293
 ordinaire 57, 90, 111, 135, 329
 ordinaire 26
 ordinanche 262
 ordinancie 262

ordinarie 262
 ordineer 320
 ordineren 238
 ordoyeeren 34
 ordonancie 179
 ordonans 54
 ordonneren 54
 ordonnancie 51
 ordonnantie 105
 ordonneren 54, 60, 85, 111
 orduis 169
 ore 150
 oreest 70, 201, 329
 orfeverie 63, 154, 231, 288
 orfroot 170
 organiek 51, 155, 311
 organisatie 62
 organisator 62
 organiseren 62
 organsinzijde 64
 orgeade 83
 orgel 24, 47
 orgelieus 150, 230
 orgelious 85, 152, 202
 orgelist 302
 orgie 88, 154
 orgueilleus 16
 orguel 152, 329
 orguilleus 16
 oriënt 39
 oriënteren 99, 237
 originaliteit 99, 147
 origineel 90, 99, 307
 origineeliteit 314
 orijne 187
 orillion 25, 80
 orillon 55
 orisoen 60, 184
 orison 185
 orlement 283
 Orliens 183
 Orliëns 181
 orloy 268
 orm 143
 ornaal 233
 ornament 283
 ornement 290, 301
 ornoazie 298
 ornement 238
 orografie 39, 154
 orografies 39, 311
 orphaveri 231
 orpijn 187
 orreloedse 270
 orthographie 230

orthodoxie 59, 154
 orthografie 39, 154
 orthografies 39, 311
 orthopedie 41, 154
 ortroieren 235
 oscileren 40
 ostade 80
 ostage 54, 130, 297
 ostagie 10
 ostagier 54, 173
 ostelgier 278
 ostellier 232, 315
 ostelrie 69, 154, 232
 ostruits 9
 otroieren 92
 oubliancie 99, 179
 oubliant 99, 179
 oublie 212, 288
 oubliëren 99
 oui 90
 Oursin 258
 oust 70, 165
 outrage 91, 130, 219
 outrageren 91, 211
 outrageur 91
 outraghe 270
 outragie 267
 outroi 211
 ouverture 47, 160, 245
 ouvrage 94
 ovaal 45, 129
 oxydatie 40
 oxyde 40, 155
 oxyderen 40
 oxygeen 40, 181
 ozon 40, 185
 ozune 285

P

Paai 111
 paeide 293
 paaien 91, 108, 113, 119, 166
 paeyement 213
 paelge 70, 129, 279, 335
 paelgiun 251
 paelguine 186
 paar 101, 108, 113, 167
 Paard 31
 paere 23, 132
 paerlon 195
 paerkement 195
 paerment 239
 paars 45, 137, 138, 140, 255, 260
 paert 132

paes 60, 167
 paesge 270
 paetse 270
 paëus 24
 pacifiek 54, 155
 paffuut 247, 256
 page 76, 116, 130, 270, 291
 pagien 46, 187
 pagiment 238
 pagineren 65
 pai 241
 payavel 67, 131, 249
 paye 63, 68, 166, 171, 293
 paiement 182, 215, 238, 303
 païen 60, 193, 317
 payeren 317
 paille 45, 130, 243
 paillet 83, 135
 paillette 295
 paiment 239
 paymint 183
 paintier 221
 payoen 283
 pair 39, 134
 pais 101, 155
 pais 30, 167
 païsen 304
 païseren 84, 303
 païsier 57, 173
 païsierre 320
 païsel 98, 157, 249
 Paytau 216
 payijn 193
 pakers 213
 packeel 339
 pakket 52, 67, 135
 palaes 167, 195
 paladijn 39, 56, 187
 palafroet 231, 252
 palage 93, 306
 palais 167
 palane 213
 palas 167
 palatijn 187
 palefroet 56, 169, 231
 palefroit 169
 palei 58, 146
 paleie 213
 paleis 51, 93, 167, 195
 paleograaf 39
 paleografie 39, 154
 paleografies 39, 311
 paleontologie 39, 154
 paleren 280
 Palestin 188

palesijn 56, 187
 palet 45, 55, 64, 135
 paletot 80, 127, 149, 253, 291
 palezijn 229
 palfermier 286
 palfrenier 76, 173, 232
 palie 130, 279
 palieren 202
 palijsten 202
 palijtse 156, 262
 palissade 69, 129
 palissaderen 69
 palisse 55, 77, 156, 262
 paljas 69, 130
 paljet 279
 pallaes 195
 palle 70, 80, 129, 131
 palliatief 42, 156
 palloen 10, 145
 palloer 163, 281
 palloor 309
 palmeel 66, 136, 314
 palmei 202, 290
 palmeie 223
 palmenteren 297
 paloor 169
 paltrok 127, 291
 paltijn 290
 palure 280, 309
 pamflet 54, 135
 pampernoelie 272
 pampernoelje 278
 pampier 290
 pampoelie 7, 10
 pampoene 223
 panage 18
 pauchier 173, 262
 pand 80, 296
 pandunen 248
 paneel 56, 65, 136, 219
 panegyriek 46, 155
 paentier 290
 paneren 82, 281
 paneteren 83
 paneterie 76, 154
 panetier 67, 173, 219, 220, 221, 232
 paniek 45, 54, 155, 311
 panijs 82, 155
 pankier 173
 panneel 219
 pannesteel 127, 136
 pannetier 219
 pansaard 93, 219
 pause 23, 93
 panser 263

pansert 296
 pansier 262
 pantalon 80, 128, 185
 pantenier 291
 panter 41, 310
 pantere 81, 134
 panthiere 140
 pantoeffel 165
 pantoffel 80, 165, 297
 pantser 55, 219, 220, 263, 310
 pantsier 262
 pantijzen 41, 155
 Panurge 329
 papa 90
 papair 174
 papauw 60
 papegaai 41, 166
 papegoi 168
 papeie 205
 papelaerd 231
 papelaert 85, 132
 papelardie 85
 papelare 312
 papelart 132
 papengaai 290
 papeterie 67, 154
 papier 64, 112, 173, 195, 322
 papilion 251
 papiljot 80, 142, 248
 pappelioen 339
 pappier 195
 papioen 41
 papulare 231
 paraaf 62
 parabool 40
 parachute 69, 160
 parade 54, 129, 245
 paraderen 54
 paradoxaal 99, 129
 paradijs 281
 paraferen 62
 paraffine 40, 187
 parafrase 46
 parage 94, 130
 paragraaf 38
 paralyseren 42
 paralyzie 42
 parallel 40, 134
 parament 238
 parant 79
 parangon 101, 185
 paraplu 81, 170
 parapluie 170
 parasities 41, 338
 parasol 81, 141

paravijs 155
 par bouche 33
 parchele 262
 parchemin 190
 parchonnere 58
 parciael 8
 pardel 128
 pardiel 248
 pardon 184, 195
 pardon 84, 184
 pardoneren 84
 pardonnabel 131
 pardonnement 34, 92
 pardze 291
 pareide 202
 pareil 101, 131
 parel 138
 parelmoer 31
 parement 79, 182, 239
 parentage 94, 130
 parenteren 14
 parenthese 46, 131
 pareren 79, 86, 112, 280, 281
 paresse 94
 parforcejacht 33
 parfum 81, 189
 parfumeren 81
 parfumerie 81
 parfumeur 81
 pari 86, 153
 pariëren 86
 parisie 68
 park 23, 29, 77, 132
 parkement 195
 parket 57, 135
 parlement 238
 parlement 29, 51, 89, 182, 238
 parlementair 51, 54, 135
 parlementeren 54, 297
 parliment 238
 parloer 281
 parloor 76, 78
 parlorkamer 333
 parlot 30, 333
 parmentier 65, 173
 parmentrie 65, 154, 254
 parmenrie 254
 parmezaan 83, 178
 parmezaans 338
 parodie 45, 154
 parodieëren 45
 parodoen 288
 parool 54, 141, 143, 198
 parpein 65, 190, 304
 parpoent 213

parse 138
 parselen 316
 part 30, 90, 101, 107, 108, 111, 132
 partage 58
 partagie 130, 267
 part doen 90, 107
 partenier 313
 parterre 45, 136, 244
 partiael 8
 partialiteit 85
 participant 58, 112
 partie 153
 partieel 51, 147
 particularisme 51, 157
 partikularisties 338
 partikulier 90, 101, 108, 173
 parti pris 91
 part noch deel 30
 partriseerre 320
 partrisiër 86, 308
 partrijsseren 260
 partseel 262
 partij 51, 67, 87, 112, 113, 153, 281, 293
 paruik 199
 parure 79, 160, 231, 247, 280
 parvenu 86, 159
 par voies et par chemins 91
 parvijs 60
 Parweijs 167
 pas 82, 93, 115, 258
 paseker 200
 paskwil 46, 112, 156, 158, 243, 279, 330
 paspoort 77, 127, 143, 232
 paspoorte 295
 pasquin 187
 passabel 90, 108, 131, 249
 passade 77
 passaedse 270
 passage 52, 69, 70, 130
 passagier 52, 77, 173
 passaie 268
 passant 70, 179
 passanten 55
 passavel 131, 249
 passe 295
 passediesje 87
 passediezen 155
 passedijzen 155
 passement 81, 182
 passen 65, 93, 96, 317
 Passenier 216
 passepasse 10, 69, 131
 passe-partout 81, 131, 253
 passeport 231
 passereren 62, 94, 113, 117, 317

passe-temps 87
 passief 67, 86, 156
 passioneren 98
 passivel 157, 249
 past 132, 257
 paste 83, 132
 pastede 147
 pasteel 200
 pastei 82, 257
 pasteide 293, 294
 pasteie 147
 pasteye 15
 pastel 41, 136
 pasterne 202
 pasteur 150
 pasteuriseren 76
 pastgeld 333
 pastille 42, 156, 243
 pastoor 61, 150, 328
 pastorel 70, 307
 pastorie 21, 60, 61
 pasture 86, 160
 patas 77, 265
 pateel 60, 278
 pateist 158, 248
 patene 60
 patent 63, 93, 181, 329
 patenteren 63, 237
 paterarke 301
 paternoster 60
 pathologie 41
 patholoog 335
 patiënt 41, 181, 327
 patiëntelic 309
 patiënteren 98, 108
 patiëntie 82, 181
 patiëntig 338
 patijn 80, 187, 195
 patisserie 83
 patois 39
 patriarch 301
 patrijs 39, 82, 86, 154, 155, 199, 200, 263
 patrijzen 263
 patrioot 141
 patriot 51, 141
 patriotties 51, 311
 patroel 283
 patroeldie 280
 patroelje 54, 112, 122, 164, 242, 279, 328
 patroeljeren 54
 patroensche 312
 patronaetscip 338
 patronage 84
 patronersse 312
 patrones 34, 61, 136, 312

patronis 139
 patroon 45, 55, 63, 68, 283
 patrooneren 45
 pattois 169
 pattijn 195
 puttoffel 283
 paulioen 233, 298
 pauperisme 39, 52, 157
 paupier 197
 paus 24
 pautenier 91, 95, 97, 173, 218
 pauteniëre 81
 pantoniëre 173
 pauvas 167, 197
 pauwelgone 185
 pauwelioen 197, 251
 pauwelioene 30
 pauze 45, 176
 pauzeren 94, 96
 pavais 167, 197
 pavei 252
 paveien 253, 341
 pavement 69, 76
 paveren 69
 paves 21
 paviljoen 64, 185, 186, 197, 233, 251
 paviljot 248
 pavois 55, 169
 peauter 256
 pecie 77, 173, 261
 pedaal 86
 pedagogie 25
 pedagogie 70, 154, 308
 pedant 99, 179, 204
 pedantisme 99, 157
 pede 55
 pedercelle 24
 pederier 25
 pederiere 25
 pedriere 55
 pedestael 131, 217
 pediezen 281
 pedoen 185
 peelgrimage 199
 peelgrijn 24, 199
 peen 192
 Peerlkamp 199
 peertsch 137, 255, 260
 peersche 265, 266
 peertse 137
 peets 135
 pei(e) 295
 peie 171
 peignoir 80, 130
 peine 58, 91, 111, 192

peinsteren 291
 peintre 221
 peinzen 24, 283
 peis 53, 91, 135, 167
 peisen 283
 peisteren 157
 pejement 68, 213, 238, 239
 peket 67, 135
 pekuniar 94, 135
 pekuniel 90, 148, 307
 pelager 39, 131
 pelegrijn 24, 133
 pelegrijnmaedse 270
 pelëie 213
 pêle-mêle 91, 135
 pelerien 245
 pelerijne 295
 pelerine 80, 187
 peleure 163
 pelgrim 24, 60, 133, 282
 pelgrimage 60, 130, 199, 203
 pelgrimaze 268
 pelgrimins 337
 pelgrijn 24
 pelgrijnmaedse 314
 pellarijn 230
 pelle 336
 pellen 82
 pellerin 187
 pellies 80, 205
 pellorijn 58, 295
 peleton 54, 185
 pelserie 336
 peltenier 313
 pelterij 65, 153
 peltier 65, 173, 232, 313
 penancier 173
 penant 65
 penchant 98, 179
 pendanten 81
 pendeloque 64
 pendioen 286
 pendule 76, 160, 221, 245
 penetrant 42, 99
 penibel 90, 157
 penide 83, 155
 penioen 284
 penitancie 60, 179
 penitencier 60, 173
 peniteren 22
 penne 65, 80, 181
 pennoen 54
 pennon 284
 pennoncheel 127
 pennonchel 54, 136

- pens 23
 pensee 77, 147, 219
 penseel 45, 136, 224, 262
 pensen 21
 pensener 62, 310
 penserie 336
 penseus 97
 pensier 67, 173, 220, 304
 pensif 99
 pensioen 62, 184, 220
 pension 219, 220, 221
 pensionaat 29, 70, 129, 221
 pensionaire 28, 75, 135, 219, 221, 243
 pensionaris 62
 pensioneren 52, 62, 237
 pensjon 259
 pentier 220, 232
 penzen 24
 peonie 191
 pepel 23
 pepoen 83, 184
 pepsine 40, 187
 perceel 59, 196, 262, 327
 perche 266
 perchemein 188, 267
 perdeel 248
 perdoen 196
 peregrimeren 60
 perelieus 232
 peremptoir 57
 peremptories 338
 perfektioneren 94
 perfide 85, 155
 perfors 85, 111, 196, 323
 perhuicke 8
 peryckleus 151
 perifrase 46
 perifraseren 46
 perikelous 94
 perikeloos 151
 peril 94, 156
 perilleus 101, 150, 232
 periode 39, 141, 245
 periodiek 42, 155, 311
 peripetie 90, 154
 perk 23
 perkament 38, 65, 182, 188, 195, 238,
 267, 290, 296, 298
 perkel 280
 perkement 290
 perkussie 55
 perloment 196
 perlorijn 290
 perlot 30
 permanent 62, 181
 perment 298
 permissif 31
 permost 297
 pernicious 90, 150
 Peroene 185
 Perone 185
 perpendikulaire 40, 101, 135
 perpetuel 90, 148
 perplex 330
 perplext 296, 297
 perpoent 213
 perprijs 213
 perrewet 135, 213, 248, 288
 perroen 8
 perron 26, 65, 185
 perruycke 8, 199
 pers 69, 77, 137
 perse 265
 persen 317
 perseren 317
 persienne 182
 persiennes 76
 persiflage 46, 130
 persiko 83, 128
 persint 286
 persker 83, 200, 266, 280, 310
 perskerboom 333
 personaetschap 338
 personage 46, 130, 245
 personagie 267
 personaliteit 84, 91, 147
 personeel 16, 52, 63, 148
 personifiëren 46
 personifikatie 46
 personzie 111
 persoon 61
 persoonre 337
 persoor 70, 169
 perspektief 45, 156, 245
 persijn 83, 187
 pertche 70, 137, 264, 265
 pertide 293
 pertinent 57, 90, 181, 324
 pertinentie 38, 57
 pertizaan 55, 247
 pertris 154, 199
 pertse 265
 pervaart 290, 296, 330
 perwet 111
 (en) pesant 101, 196
 peseker 281
 pessarie 42
 pessimisme 60, 157, 244
 pessimist 98, 157, 244
 pesteel 55, 136

pesteren 137
 pesterie 67, 151, 314
 pestier 67, 308
 petanse 262
 petansie 281, 304
 Petau 177, 216
 petei 281
 petieterig 333
 petilleren 83
 petitionement 51, 182
 petitioneren 51
 petitoir 57
 phaëton 111
 Phariseen 193
 Pheson 184
 phiselmeie 158, 283
 phisolomie 30
 pias 112, 196
 pièce de résistance 91
 piedestal 45, 131, 217, 322
 piek 55, 85, 155
 piekenier 54, 173, 313
 Pier 172
 Pieres 319
 piers 140
 pies 157, 158
 (en) piessant 196
 piesseren 196
 piëteit 59
 pieus 59, 150
 pigmee 39
 pygmeen 190
 pijcke 155
 pijkenaar 312
 pijekier 313
 pijnappel 127, 224
 pijp 47, 87, 154
 pijpen 316
 pijpengaal 70, 129
 pijtoor 248
 Pikaert 132
 pikant 90, 179
 pikanterie 336
 pikeren 31
 piket 54, 135
 pikeur 86, 150
 pikkedillen 101, 156, 158, 200, 229, 243,
 330
 pikkeldillen 279
 pic-nic 88, 155
 pilaar 297
 pilaarne 297
 pilage 54, 130, 279
 pilagie 267
 pileren 279

pilgrimaedse 200
 pilier 45, 172
 pillen 139
 pilleren 207, 279
 pillet 196
 pillieren 54
 piloot 68, 142
 pilorisatie 58
 piloriseren 58, 233
 pilterije 200
 piment 83, 182
 pimpel 23
 pimperneel 82, 136
 pimpernel 83, 217
 pimpernele 136
 pimperlille 136
 Pinabeel 137
 pinnacle 224
 pinakel 65, 127, 131
 pinas 68, 224
 pinceel 224, 262
 pince-nez 81, 82, 221
 pincet 42, 64, 135
 pinche 66, 188, 262
 pincheel 262
 pinchieren 94, 224, 262, 317
 pinet 10
 pingel 285, 310
 pingelen 285
 pingier 45, 308
 pingion 185
 pingoen 285
 pinioen 184, 283
 pinnasse 224
 pinsoen 227
 pinnsche 261
 pinsse 262
 pinssen 94, 262, 317
 pint 67, 188, 191
 pioen 77, 191
 pion 87, 185
 pionier 55, 173
 pionnieren 341
 pioot 112, 122
 piot 54
 piotter 337
 pip 24
 pipeide 40, 158, 205
 pipi doen 111
 pippe 24
 Pippijn 205
 Pipijn 187
 pipse 24
 piqué 64, 80, 147
 piqueren 207

- piraat 68, 129
 piramide 39, 155
 pyramide 245
 Pires 319
 piroen 185
 pyrotechnies 40, 311
 pirouette 69, 135
 Pirs 174, 241, 319
 pis 93, 157, 158
 pis-aller 90, 147
 piscikultuur 70
 pisoen 216
 pissade 93, 306
 pissolet 10
 pistache 83, 130, 244, 328
 pistole 58, 141, 144, 244, 245
 pistolet 7, 8, 10, 55, 135
 pistool 7, 68, 141, 144, 245
 pitanchier 61, 173, 262
 pitancie 61, 173, 262
 pitse 174, 262
 pitsier 339
 plaecin 190
 plaen 190
 plaestenare 281
 plaaster 131, 167, 257
 plaesterare 65, 281, 312
 plaat 55, 131, 328
 plaats 101, 108, 113, 125, 130, 132, 262
 plaatsche 261, 262
 pladene 24
 pladerboom 24
 pladijs 8, 82, 154
 plafond 65, 76, 186
 plafoneren 65
 plagiaat 46, 129
 plaidier 59, 308
 plaidieren 59, 214
 plaidise 154, 196
 plaie 41, 166
 plainte 57
 pluisant 93, 179, 214
 plaisanterie 90, 107
 plaisir 30
 plaister 167
 plait 167
 plakkaat 51
 plakkaat 307
 plackerie 339
 plamen 282
 plan 45, 178, 328
 planckijs 336
 plan de campagne 91
 planeboom 24
 planen 282
 planeren 63, 71
 planiere 304
 plank 63, 179
 planket 135
 plankier 65, 173
 plankiet 65, 172, 252
 plankit 139
 plansoen 262
 plantage 69, 306
 planteit 82, 101, 111, 147, 219
 plantioos 101, 151, 219, 233
 plantsoen 69, 181, 262, 329
 plarie 24
 plasande 321
 plasant 214, 321
 plasdank 168
 plaster 132, 167
 plasticiteit 45, 64, 147
 plastiek 45, 155, 311
 plat 101, 108, 113, 131
 plataan 70, 178
 platdijs 8
 plateau 70, 149, 322
 plateel 76, 111, 112, 136, 195, 247
 platiel 140
 platteel 195
 platijn 289
 plavant 248, 289
 plavei 69, 147, 289
 plavuis 65
 plebaan 25
 pledenerboom 24
 plee 76
 pleester 137
 pleideerre 320
 pleidoer 59
 pleidooi 59
 plein 69, 70, 101, 114, 190, 303
 pleineren 314
 plein-pouvoir 51, 130, 221
 pleister 42, 65, 112, 167
 pleisteren 77, 167, 289, 291
 pleit 59, 68, 167
 pleite 295
 pleiten 341
 pleitieren 340
 pleizier 155, 214
 plenipotentiaris 52
 plentius 151, 221
 plentues 233
 pletie 76, 289
 pletse 132
 pleuresie 41, 151
 pleurisje 154
 plezier 36, 97, 113, 215

plezieren 341
 plisant 215
 ploie 295
 plombeet 248
 plombeie 28, 55, 147
 plomberen 42
 plomme 28
 plompet 248
 plooi 55, 79, 168
 plooiën 79, 316
 ploraal 306
 ploten 94, 142, 206
 plotte 87, 142
 plovijts 70, 156, 263, 292
 pluche 80, 160, 206, 244, 264
 pluis 80, 160, 161, 336
 pluisteren 287
 pluizen 80, 160, 265, 316
 plumagie 71, 80, 130
 plumeau 76, 149
 plunje 269
 plutokraat 335
 plutokratie 51, 151
 plus 241, 265
 pluvier 71, 173, 287
 pó 76
 pocioen 42
 podaghel 42, 131
 poder 165
 poeder 42, 70, 165, 255
 poederen 81
 poedre de simpathie 17
 poelage 82, 130, 211
 poelarde 82
 poelde 280
 poele 82, 164
 poelet 82, 135, 328
 poelge 278, 280
 poelie 8, 164, 278, 338
 poelier 67, 173, 314
 poellie 8
 poelment 82
 poeme 185
 poengeel 55, 136
 poengieren 53, 222, 284, 285
 poensoen 226, 301
 poent 191
 poenten 42, 52
 poenter 52
 poenture 227
 poer 255
 poerlekazie 111
 poesier 10
 poesoën 216
 Poessenier 216

poester 10
 poëterie 46, 154
 poëtiseren 46
 poets 248
 poëzie 46, 154
 poëzij 154
 pof 248
 poffet 248
 pogernie 339
 poi 170
 poil 64, 169
 poinsoen 185, 226, 262
 point 68, 117, 191
 point d'honneur 98, 111
 poinsoen 55, 67
 pointe 31, 90, 241
 pointer 45, 193, 311
 pointilleren 45, 219
 pointilleur 336
 pointsoen 262
 pointsonneren 226, 262
 peinture 45, 160, 227
 pointureren 45, 227
 poisoen 83, 184, 216
 poison 185
 Poitan 177, 216
 poitenier 218, 313
 poitevin 68, 187, 216
 poitevineren 68, 239
 poitier 162, 209, 218, 313
 poytieren 17
 poitierscap 328
 pocalise 304
 poke 81, 266
 poket 329
 poksack 333
 polane 80, 190, 211
 polarisatie 40
 polei 65
 poleie 211
 polement 288
 polemiek 51, 155, 311
 polemies 38, 311
 polemiseren 340
 polffer 24
 policeren 282
 polichinel 69, 136
 polychromie 45, 154
 policieren 261, 317, 340
 poliep 42, 155, 246
 polieren 63
 poliet 86, 107, 252
 polygamie 39
 poliment 64
 polioen 42

polytechnies 40, 311
 politen 264
 polytheïsme 60, 157
 politie 58, 312
 politiek 51, 53, 155, 312, 328
 politiseren 51, 319
 pollane 211
 polonaise 83, 87, 135, 215
 pols 93, 165
 polst 296
 poltron 98
 polver 24, 277
 polijsten 63, 262, 287, 317
 pomade 80
 pomboos 151, 247
 pome 185
 pomegranate 83
 pomeie 25
 pommeie 83, 147
 Pompeie 146
 pompelsie 290
 pomperie 154, 313
 pompernie 313
 pomperij 87
 pompeus 90, 108, 151, 247
 pompier 69, 147, 197
 pompoelie 7
 pompoen 83, 184, 222
 pompoene 295
 pompon 54, 185
 pon 297
 ponchoen 262
 ponciel 67, 140
 poncificaal 10
 pongetijf 82, 156, 232
 pongioen 54, 185, 284, 285, 286
 pongoest 53, 168, 285, 287, 296
 pongijs 53, 222, 231, 263, 285
 pongijst 263, 287, 296
 ponjaard 55, 203, 222, 284, 311
 puncture 38
 ponnael 55, 129
 pont 191
 ponticiteit 82, 147
 pontifikaal 10, 324
 pontifikaat 61, 129
 ponton 68, 185
 pontonnier 54, 173
 pontoun 185
 pontuen 186
 pool 80, 169
 poort 204
 portaal 202, 203
 poortenaar 312
 poortenaar 313

poorter 313
 poorterie 336, 339
 poortier 314
 poes 100, 108, 141, 168, 328
 poese 9
 pop 87, 164
 popel 152
 popelare 255
 popelart 197
 popelioen 233
 popelsie 127, 304
 popilioen 185, 233
 poppe 9
 poppe 9
 poppe 9
 populair 51, 135, 324
 populariseren 38
 populasse 69, 130
 populeux 69
 populier 70, 173
 populioen 42, 231, 233
 populoen 231
 porchevant 259
 pordesch 248
 porete 82
 poreus 40, 101, 150
 porfier 45, 155
 porie 338
 porcaspijn 86, 187
 porperrijn 288
 porpoent 80, 191, 212
 porprijs 55, 212
 porreide 209
 porret 135
 porse 140
 porselein 64, 82, 190, 262
 portaal 76, 202, 204, 329
 Portaenge 248
 Portange 200
 portant 45, 65, 179
 portatif 47, 156
 portebrisee deur 333
 portefeuille 51, 76, 81, 281
 portemonnaie 81
 portie 281, 330
 portiek 45, 155
 portier 76, 173, 202, 204
 portière 76, 134
 Portouw 290
 portraiture 45, 160, 214, 235, 281
 portret 45, 135, 253
 portretteren 340
 portuur 86, 111, 160, 197
 pose 45, 141
 poseren 45
 positief 47, 90, 156, 324

- possederen 16
 possideren 16
 post 52, 142
 posteerne 137
 posteide 197
 postel 304
 postelein 112
 posteme 304
 poste-restant 214
 poste-restante 52, 179
 posterioriteit 147
 posterne 65, 137
 posterij 52, 153
 postiljon 52, 77, 185
 postille 38, 156
 postillioen 185
 postulaatgulden 25, 129
 postulaet 68
 postume 189
 postuur 93, 111
 potaetje 268
 potaeghe 202
 potage 82, 130
 potagier 76, 173
 Potau 216
 potent 22
 potentaat 30, 51, 129
 potente 264, 309
 potestaat 129
 potpourri 47, 127, 153
 potreinen 87
 pottaedse 270
 pottage 202, 203, 315
 pottay 268
 pottecarie 127, 154
 Pottevin 216
 pottoen 248
 poudre de riz 81
 pouf 76, 164
 pourchelaine 262
 pourchevant 218
 pour cause 91
 pour la bonne bouche 91
 pourparler 90, 147
 pourpein 304
 pourpoint 191, 212
 poursiewant 259
 poursiewant 54, 179, 218
 poursuite 54
 pousse-café 88, 146
 poussereren 31, 33, 84, 211
 pontenier 218
 pouvoir 111
 pover 94, 142, 240, 329
 povere 324
 pozen 94
 pragmatiek 52, 155
 prayeel 214
 praieri 215
 praierie 70, 154
 prairie 30, 44, 154, 199
 prakkezeren 99, 111, 232, 254
 prakties 324
 praktijk 41, 59, 155
 praktijkcke 9
 praktikabel 101, 131
 praktiseren 41
 praktizeren 232, 254, 319
 praktizijn 41, 193, 263
 praline 83, 187
 praterie 25
 pravande 202
 prealabel 62
 prebende 61, 181
 precedent 62, 181
 precesseur 34
 prêcher un converti 91
 precies 90, 99, 111, 155, 258, 324
 précieux 90, 108, 151
 precioos 151
 precipiëren 22
 precipitant 98, 108, 325
 precipitantie 22
 precisie 90
 predecage 306
 predemnatie 22
 predicade 306
 predicator 60, 150
 prediceren 22
 predifinieren 34
 predikant 61
 pree 289
 preester 137
 priefatie 46
 prefekt 39, 52, 137
 prefektuur 52
 preferentie 98, 181
 prefereren 98
 preficiëren 22
 prefigureren 22
 prei 82, 147, 202, 203
 preieel 213
 preiel 136
 preit 70, 147
 prejudiceren 318
 prejudiciabel 57
 prejudiciëren 57
 prejudé 90
 precair 90
 precarie 58

- precognitie 34
 prelature 61, 160
 prelefaat 31, 52
 prelegateren 314
 preliminairen 52, 135
 prelude 47, 160
 preluderen 47
 premier 51, 147
 première 45, 131
 Premonstreit 61, 147
 Prendeloor 141
 prenden 93, 123, 316
 prendre de mauvaise part 33
 prendre son courage à deux mains 91
 prens 188
 prent 45, 64, 192, 328
 prenten 64, 341
 prenterie 336
 preokkupatie 97
 preokkuperen 97
 preparatoir 57
 presbyteriaal 39, 292
 preseance 51
 presencie 181
 present 29, 54, 88, 101, 108, 113, 115,
 126, 181, 286
 presentabel 87, 131
 presentatie 51
 presenteren 88
 presenteren 87, 111, 237
 (in)presentie 34
 preservatief 42, 156
 preserveren 41
 preses 22
 president 62, 181
 presomptie 85
 pressant 85, 179
 presse 136
 pressen 54, 316, 328
 presse-papier 76, 147
 presseren 85, 199
 pressure 160, 231
 prest 67, 85, 137
 presteren 22
 prestidigitateur 69, 150
 prestige 85, 125, 156, 245, 267
 presumptueus 85, 150
 presupponeren 99
 pretendent 51, 181
 pretenderen 89
 pretensie 85
 pretentieus 85, 150
 preter 25
 (zich) prèteren 33
 preterie 69, 154
 preferiëren 22
 pretext 89, 137
 prens 98, 151, 260
 preuts 260, 329, 331
 preuve 24
 prevande 203
 preventief 58, 156
 prevot 86, 149
 priedel 77, 136, 215
 priem 282
 priensoen 290
 priester 60, 174
 priesterage 314
 priestrage 61, 130, 314
 prij 28, 331
 pijnse 8
 prijs 8, 54, 67, 115, 154, 156, 245
 priijsteren 157, 289
 prijzen 316
 prilleus 206
 primaat 60, 129
 primair 42, 135
 primeur 82, 90, 92, 150
 primitief 324
 primogenituur 51
 princesse 262
 princhier 262
 princier 51, 173, 262
 principaal 66, 101, 105, 107, 129
 principe 95, 156, 246
 principieel 336
 pringael 256
 prins 90, 108, 188
 prinses 90, 108, 136, 262
 print 192
 prioeresse 61, 136
 priore 61, 149, 295
 prioreit 61, 62
 prioriteit 46, 147
 prise d'eau 69, 155
 prisie 67, 172
 prisoen 53, 58, 185, 282
 prison 112, 185
 prisonier 53, 58, 173
 prisonnier 237, 315
 prisume 186, 282
 privande 203
 privé 94
 priveie 76, 147
 privilege 51, 135, 245
 privilegiëren 51
 procédé 63
 procederen 59
 procedure 59, 160, 245
 proces 59, 136

processioen 60, 185
 prodigiaal 94
 prodigieren 85
 prodigieus 90
 produktie 63
 proel 143, 198
 proeve 38, 152
 proeven 341
 proeveljaar 341
 proeven 82, 99, 113, 211, 316
 profes 136
 professioneel 148
 professoraal 70, 129
 professoraat 70, 129
 profeteren 60
 profetes 60, 136
 profetie 60, 154
 profetije 154
 profiel 45, 155, 322
 profiler 286
 profijt 94, 96, 111, 113, 117, 156, 211
 profil 155, 158
 profitabel 101, 131
 profiteren 94, 96, 117, 211
 prognostiqueur 40
 program 45, 178
 progressisties 338
 proieel 215
 prois 152, 330
 projekt 63
 projekteren 40, 63
 projektie 38
 projektiel 55, 155
 procurer 234
 procurator 150
 procureere 59, 148
 procureerre 320
 procureirre 148
 prokureur 59, 150, 233, 234
 prokurist 62, 157, 309
 proletariaat 51, 129
 prolifiek 93, 155
 prolongatie 67
 prolongeren 67
 proloog 45, 141
 promenade 31, 54, 129
 promissioen 60, 185
 promissione 185
 promoveren 70, 212
 prompt 29, 85, 329
 pronosticatie 40
 proofst 24
 prooi 28, 53, 241, 329, 331
 proosdij 61, 154, 315
 proost 24

prootsch 151
 proper 93, 96, 117, 142, 240
 propertiet 93, 147
 propice 156
 propijne 77, 187
 propijs 68, 324
 proponent 81, 181
 propoost 89, 107, 143, 296
 proportie 281
 proportioneel 52, 148
 proposje 281
 proposereren 62
 propositie 62
 proprietaris 58
 proseliet 60, 155
 prosint 183
 prosodie 46, 154
 prospective 156
 prosternatie 60
 prostituee 95, 97, 147
 prostitueren 95
 protégé 84, 147
 protegeren 84, 267
 protektionisme 52, 157
 protektionist 52, 157
 protektionisties 338
 protest 66, 89, 137
 protestant 61, 179
 protestantisme 61
 protokol 45, 142
 protocolleren 340
 prouffijt 211
 prouveren 99, 211
 provaetse 138
 provanche 179, 262
 provancheren 340
 provancie 82, 262
 provande 82, 179, 211
 provandier 288, 302
 prove 24, 57, 152
 proveche 261
 proveetse 135
 proveie 208
 proven 211
 provenche 181
 provendaar 312
 provendare 313
 provende 181
 provendeheer 288, 302
 provendenare 313
 provendere 173
 provendier 61, 173
 provene 24
 provenen 24
 provenie 24

provenu 66, 159
 provest 24
 provetse 98, 135, 202, 262, 292
 provensier 308
 provianderen 23, 340
 proviserer 337
 provisie 66, 67
 provisioneel 90, 331
 provisionel 148
 provisoor 64, 150
 provoceren 16
 provoost 52, 143, 303
 provoqueren 16
 prude 98
 prudent 99
 pruderie 98, 154, 209
 prueche 202
 pruiik 80, 160, 201
 pruim 83, 282
 prul 278
 prulle 289
 prume 25
 prumeren 65, 289
 pseudoniem 40, 187
 psyché 76, 146
 psychies 41
 psychologie 38
 psychologies 38
 psycholoog 335
 publiek 33, 45, 101, 113, 155
 publiciteit 70
 pudicq 94
 puerment 160
 puermentlike 333
 puester 10
 pui 65, 170, 171, 328
 puiide 293
 puimsteen 23, 63
 puiproen 8
 puissant 94, 179
 puit 283
 pul 76, 128, 164, 283, 297, 304
 pulle 164, 289
 pulpit 156
 pulpijt 76, 156
 puls 165
 pulver 24
 pulveren 24
 pulvier 287
 pulwren 24
 pulwijne 8
 pume 186
 pumeel 55, 136
 punaise 76, 135
 pungiant 222

pungieren 222
 pungrijs 156
 pungrijs 222
 puniëren 54, 318
 punieren 284
 punktuatie 46
 punktneel 85, 148, 222
 punt 29, 39, 101, 108, 113, 125, 191, 283
 puntsoen 301
 pupilariteit 58
 puppe 164
 Puppijn 205
 puree 82, 147, 209
 puritein 39, 44, 190
 puriteins 338
 purper 80
 purpurijn 80, 187, 213
 purreie 202
 purse 248
 pusje 281
 pussoen 216
 pusuun 186
 putaker 213
 putakers 41, 131, 212, 301, 338
 pute 91, 95, 97, 160, 319
 puterie 95, 154
 putier 95, 115, 162, 173, 209
 putir 174
 putoor 87, 169, 248
 Putouw 216
 Putouwe 177, 292
 putrifëren 102
 puts 68, 248, 321
 putte 160
 puttier 10
 puur 108, 330
 puurge 57, 161

Q

Quaertroen 67, 185, 232, 272
 quaetdie 339
 quadrille 87, 156, 243
 quadrillepapier 64
 quadrilleren 340
 quadrillioen 100, 184, 272
 quadruplet 86, 127
 quadruplijeke 57, 156
 quadrupliseren 57
 quant à moi 91
 quantité négligeable 91
 quarantaine 68
 quareel 55, 272
 quarele 84, 97, 136, 272
 quartaan 190, 272

quarteel 9
 quartein 190
 quarteine 41
 quarteleeën 30
 quarteleren 58, 272
 quartenier 313
 quateern 272
 quaternel 58
 quatrijn 272
 quatter 87
 queeste 99, 137, 272
 quelloot 206
 querelle 107, 136
 querelleren 84
 querelleux 84
 quessen 262
 queste 137, 336
 questeert 296
 questeren 320
 questieus 336
 questioneren 70
 quincailerieën 67
 quinckeren 342
 quinquernel 58, 136, 272
 quintaenge 178
 quinteerne 137
 quinteine 50, 190
 quinterne 10, 272
 quintuplet 86, 127
 quiproquo 90
 quiracie 210
 quiratie 41
 Quirijn 187
 quissier 55, 173, 241
 quyte 117
 quiteine 283
 quiterne 196
 qui-vive 91
 quohier 272
 quote 52, 272
 quoteren 52, 272
 quotiënt 40, 181
 quotiseren 52, 272

R

Raeyeren 7, 213
 raap 251
 raepiamus 8
 raepier 70, 173
 raar 90, 108, 111, 329
 raetsoen 195
 rabat 9, 67, 69, 70, 87, 131, 257
 rabatteren 17, 67
 rabauderije 154

rabaut 208, 301
 rabauw 115, 208, 253
 rabbijn 61, 187
 rachat 57
 Rachel 137
 rachine 261
 racine 70
 rade 293, 294
 radie 338
 radikaal 51, 70, 129, 324
 radiografie 41, 154
 raffinaderij 64, 153
 raffinaleur 64, 314
 raffineren 63, 64
 rage 268
 ragie 85
 ragout 82, 164
 rai 40, 166, 293
 rai(e) 295
 rayeren 7, 8, 63, 304
 railleren 92
 raillerie 92, 154
 raillerie à part 91
 rayon 55, 185
 raisonabel 99, 111, 131
 raison d'être 91
 raisoneren 90, 199
 raisonnement 90
 raket 55, 82, 87, 135, 202
 racket 241
 rackette 242
 racketten 316
 raccommoderen 10
 raconteren 90
 racontreren 10
 racoutreren 79
 ramaedsie 270
 ramagie 71, 130, 267
 ramasseren 102
 Ramelgies 232
 rammei 337
 rammoer 225
 rammoormeester 9
 rampaard 132, 219, 311
 rampant 39, 179
 rampeneren 237
 rampineren 238
 rampone 91, 186, 257
 ramponeren 91, 117, 237, 257, 328
 rampu 111
 randuinen 94, 186
 rang 55, 179, 273
 rangeren 52, 219, 267
 rancket 290
 rankeur 8, 150

- rankoor 85, 150
 rankuere 295
 rankune 8, 85, 189, 246
 ransoen 262
 ransoneren 262
 ranssoen 9
 rantsoen 53, 55, 184, 198, 219, 221, 262,
 283, 290
 rantsoeneren 54, 262, 237, 314
 rantsoneren 237
 rapalje 69, 130, 243, 279
 rapant 283
 Raphaël 137
 rapier 55, 173
 rapine 54, 187
 rappel 57, 136
 rappeleren 99
 rappier 315
 rappoort 143
 rapport 62, 64, 143
 rapporteren 51
 rapporteur 51, 150
 rapprochement 85, 107
 rapsodie 47, 154
 rarefactie 40
 rareficeren 40
 rariteit 101, 147
 ras 39, 44, 80, 129, 131
 rasure 231
 raseel 68, 136
 raseelschip 333
 raseil 140
 raseren 55
 rasie 263
 rasier 67, 173
 rasine 187, 262
 raspaelge 130
 raspen 82, 131
 rasside 223
 rastelier 77, 173, 257
 rastement 200, 304
 rasteren 92, 200, 304
 rasteren 83, 184
 rasteren 200
 rasure 62, 160
 ratificeren 52
 ratijn 80, 187
 rationeel 99, 148
 ratjetoe 55, 164, 243, 280
 rauwbauw 208, 301
 ravage 90, 112, 130, 330
 ravalleren 102
 ravazie 268
 ravelijn 55, 187
 ravijn 70, 187
 ravissant 90, 179
 ravisement 97
 ravisneur 95
 ravotten 86, 292
 razernij 339
 razerij 339
 razijn 214
 razzia 39
 reaai 330
 reaccuseren 57
 reaktie 101
 reaktionair 51, 135
 realisatie 101
 realiseren 68
 realiteit 38
 rehas 92
 rebbe 144, 153
 rebebe 47, 134
 rebebie 338
 rebecke 47, 295
 rebellic 338
 rebruceren 232
 rebuten 52
 recensie 46
 recent 90, 181
 recept 328
 receptie 87
 recerce 263
 reces 25, 51, 136
 recette 45, 246
 recherche 58
 rechercheur 58, 150
 rechtfermierd 302
 recidivist 58, 157
 reciet 45, 47, 155, 252
 recipiëren 87
 recit 90
 reciprociteiten 33
 reciproke 31, 84, 90
 reciteren 252
 reçu 52, 159
 redakteur 70, 150
 redaktie 70
 redeneren 341
 rederijker 301, 309
 rede 134, 166
 redhibitoir 57, 58
 redigeren 70
 redit 89, 156
 redites 90, 105
 reditie 338
 redondatie 22
 redonderen 22
 redoute 55, 164, 247
 redres 29, 91, 135

- redresseren 31, 95
 ree 131
 reede 293
 reël 38, 148, 324
 reeschaaf 67, 166
 referaat 38, 324
 referent 62, 324
 reformant 324
 refereren 90, 107
 reflectie 40
 reformatie 61
 refractair 55
 refrein 46, 190
 refresche 335
 refrescheren 34
 refriceren 16
 refriqueren 16
 refrisschinge 32
 refugie 30, 147
 refuseren 92, 107
 refutabel 38
 refuus 25, 92, 108, 160
 regaal 40, 42, 129, 324
 regal 229
 regard 91, 93, 99, 105, 111, 112, 132
 regelier 233
 regenereren 63
 regent 51, 181
 regente 51, 181
 regentes 336
 regentinne 337
 reget 69, 135
 regeur 207
 regie 52, 154
 regiem 243
 regieren 65
 regilier 233
 regime 41, 187, 240, 245
 regiment 29, 51, 54, 182
 regisseur 45, 150
 register 62, 157
 registratie 52
 registreren 52, 53, 207
 reglement 62, 182
 reglementair 62, 135
 reglementeren 62, 237
 regleren 102
 regret 97
 regretteren 97
 regulacie 101
 regulair 34
 regularinne 310
 regularisse 310
 reguleur 63, 150
 regulier 61, 91, 111, 173, 233
 rehabilitatie 58
 rehabiliteren 58, 84
 reie 46, 171
 reimerchoen 53
 reimeren 53, 192, 198, 249
 reinaerdie 99, 154, 314
 reine 51
 reine-mère 51
 reklame 60, 178, 246
 recolement 57
 recolissie 83, 156, 202, 262, 304
 rekommandabel 91
 rekommandatie 92
 rekommanderen 84, 92
 recompense 85, 92, 101, 107, 181
 recompenseren 85
 reconciliabel 57
 reconfortatie 92
 reconforteren 92
 rekonvalescent 42
 reconveniëren 58, 318
 reconventie 58
 recoort 89, 143
 recort 143
 reconrs 84, 165
 recouvrement 182, 211
 recouvreren 211
 recreancie 58, 179
 recreatif 87, 156
 recredentie 18
 recreut 163
 recreuteren 163
 rekruteren 55
 rekrunt 296
 rektificeren 70, 232
 rektifikatie 70
 rekuleren 55
 rector 70, 150
 rectorike 294
 recuperabel 34, 58
 rekwest 50, 137, 257, 272
 rekwestreren 50, 291
 relascheren 58
 relateren 89
 relatief 91, 107
 releef 28, 83, 172, 174
 relef 172, 174
 relevabel 34
 releve 295
 relevement 9, 57, 182
 releveren 57, 98
 relief 172
 reliëf 28, 45, 56, 88, 134, 322
 relievement 314
 religieus 151

religioen 185
 religione 184
 religioos 151
 reliquie 60
 reliquien 154
 remanent 181
 remarque 90
 remarqueren 90, 107
 remboers 67, 165, 219
 remboerseren 67
 remburseren 213
 remedie 9
 remedieren 233, 319
 remegie 255
 remenant 101, 179
 remeren 192
 remise 52, 68, 77, 155, 245
 remisie 338
 remitteren 68
 remonstrancie 57, 179
 remonstrant 61, 179
 remonstrantie 18
 remonstreren 7, 61
 remontoir 65, 82, 130
 remoor 150
 remoors 97, 143
 remors 143
 rempart 60, 132, 221
 remplaçant 55, 179, 219
 renaissance 45, 179
 rendez-vous 33, 85, 164
 renegaat 60, 129
 renet 83, 135, 226
 renforteren 314
 rencontre 16, 84, 186
 rencontreren 84
 renommee 94
 renonce 87, 186, 329
 renonciatie 58
 renons 244
 rente 67, 181
 rente à vie 58
 rentenier 94, 113, 173, 313
 rentier 313
 rentseneren 237
 rentsoen 221
 renvers 290
 renversael 290
 renverseren 102
 renvoyaen 317
 renvoyeren 50, 62, 195, 317
 renvooi 28, 50, 62, 168, 221
 repaer 68, 167
 reparabel 101
 repareren 126

repas 60, 88, 130
 repertoire 45, 130, 241
 repeteren 46
 repetitie 46
 repliek 57, 155
 replijck 155
 replijcke 9, 212
 repondencie 181
 reposit 94
 reposeren 94
 represailles 33, 54, 130
 represalie 130, 279
 reprijs 46, 155
 reprimande 70, 179, 245
 reprise 65
 reprochant 324
 reproche 92, 142
 reprocheren 92
 reptiel 40, 155
 republiek 51, 53, 155
 republikein 51, 190
 republikeins 338
 republijke 155
 repulsie 98
 reputatie 94
 reputatieus 336
 requérant 58
 requisitoir 57
 reren 80
 rescontre 16
 reseluut 230
 resentieren 85
 resentment 85
 reserve 55, 67, 137
 reservoir 60, 130
 reservoor 10, 169
 resident 52, 181
 residentie 181, 303
 resideren 91, 107
 residu 40, 159
 resignatie 98
 resistencie 101
 resolutie 51, 90
 resoluut 85, 252, 324
 resolveren 22
 respekt 28, 86, 137
 respektabel 98, 131
 respekteren 86
 respectif 7
 respectivelick 7
 respijt 9, 28, 56, 156, 257
 respondant 58, 179
 respondencie 76
 responsabel 62
 responsabiliteit 62

- ressort 57, 143
 ressorteren 57
 rest 101, 113, 115, 137
 restalir 174
 restant 66
 restaurant 69, 179, 230
 restaureren 45, 230, 281, 317, 340
 restauweren 281
 restement 58
 resteren 102
 restoir 16, 58, 164
 restoor 16, 58, 164, 257
 restoren 102, 316, 317, 340
 resultante 40, 244
 résumé 39, 147
 retardement 101, 182
 retenue 86
 reticule 84, 160, 243, 245
 retoer 77, 164, 303
 retorijcke 156
 retorike 46, 156
 rhetoriseren 319
 retorisijn 38, 46, 193, 263
 retoucheren 45, 211
 retourneren 67, 212
 retraite 55, 247
 retract 58
 retractabel 34, 58
 retranchement 17, 55
 retrancheren 55
 retireit 167
 retrencheren 16
 retret 135
 retroactif 57
 retrospectief 45, 156
 renbe 144, 152, 153
 reumatyck 42
 reumatijcke 156
 reünie 70
 reüsseren 94
 revanche 8, 54, 84, 111, 265
 reveel 69, 136, 205, 251
 reveil 204, 279
 reveille 55, 134
 revelen 311
 reveleren 51
 revelje 243
 revellie 204, 243, 279
 reven 42, 134
 revenge 8, 265
 revenge 8, 181
 revengeren 84
 revensie 265
 revenu 94, 159
 revenue 294, 295
 revers 63, 94
 reversaal 58
 reversale 324
 reviel 140
 revindicatie 18, 57
 revolte 51, 143
 revolveren 51
 revolutie 51
 revolutionair 51, 135
 revue 55, 159
 rez-de-chaussée 76, 78
 rezultante 179
 Rhône 185
 riant 70, 91, 179
 ribald 276
 ribaudekijn 55
 ribauderie 95, 154, 236
 ribaudie 95, 154, 236
 ribaut 94, 95, 176, 207, 253
 ribbe 144, 153
 richard 91
 Ridder 31
 ridiknuul 91, 160, 243
 rierewaerde 217
 rifeleren 288, 326
 rigeur 86, 150, 207
 rigoreus 234
 rigoreus 86, 150, 234
 (de) Rijk 32
 rijn 46, 187
 rijscaelde 280
 Rijssel 251, 260, 288
 rijst 296
 ricochet 55, 135
 ricochetteren 340
 rimoor 225
 ringeneren 285
 rinnoweren 287
 rioel 143
 riool 69, 141
 riote 84, 142
 riotens 84, 150
 riskeren 98, 111, 207
 Risseeuw 137, 213
 ritsoen 221, 283
 rivaal 125
 rivaalge 70, 129, 279
 rivage 70, 130
 rivalie 279
 rivaliteit 125
 riveren 63
 rivier 29, 70, 71, 86, 113, 173
 roaans 64, 338
 roband 208
 robbat 197, 257

robbe 141, 153
 Robbechon 262
 Robbeert 137
 robe 80
 robe de chambre 33
 Robetsoen 262
 roboratie 31
 robuust 93, 161, 243
 robijn 81, 187, 209
 rochiere 39, 173
 roete 77, 164
 roetse 143
 roeuwaard 8
 roeuwe 8
 roffiaan 95, 178
 roffioel 82, 143, 197, 250
 royaal 85, 108, 111, 129, 324, 329
 royeel 68, 148
 royeren 8, 62, 215, 216, 317
 roke 267
 roketier 66, 173
 rococo 45
 rol 46, 59, 142
 rollade 302
 rollen 86, 203
 rollener 77, 310, 313
 rollet 301
 roman 46
 romance 47
 Romanelle 136
 romanie 83, 154
 romans 338
 romantiek 308
 romanties 99, 311
 romboïdaal 40, 129
 Romein 39, 44, 65, 190
 romeins 338
 rommoer 225
 romoer 225
 rompture 41, 160
 ronche 262
 rond 101, 108, 113, 186, 203, 335
 rondas 55, 130
 rondassier 336
 ronde 54, 186, 295
 rondeau 46, 127
 rondeel 25, 46, 136, 328, 335
 rondelle 55, 136
 rondiel 140
 fongnie 42, 185
 ronken 93, 186, 266
 ronse 93, 186, 262
 ronside 77, 155, 222, 223, 283
 rontsoen 220
 rooi 112, 168

rooien 317
 rooilijn 69, 333
 roomenije 154
 roos 42, 324
 roosenier 10, 313
 roosenler 10
 rooset 67, 137
 roost 82, 143
 roosten 63, 82
 rousteie 337
 ros 93, 164
 Rosbeier 311
 rose 45, 141
 rosier 77, 173, 313
 rosin 25
 rosmarijn 77, 187, 257
 rosseel 136
 rosside 283, 293
 rossijde 155
 rossinant 46, 179
 rot 54, 164
 rote 70, 164
 rotier 70, 173, 211
 rots 70, 142, 267
 rotteie 337
 rotterie 339
 roturier 94
 Rouaan 178
 rouleren 68, 211
 roulet 87, 135
 route 247
 routine 62, 211
 rouwaard 8
 rouwagie 339
 rozet 63, 77, 81, 135
 rozijn 83, 187, 215
 rubant 81, 296
 rubriceren 38, 232
 rubriek 38, 64, 156
 rubrijeke 156, 242
 ruche 81
 rude 25
 rudoyeren 84, 107
 Ruem 212
 Rugier 212
 ruie 70, 170
 ruïne 70, 187, 245
 ruïneren 94, 113
 ruïneus 94, 150
 ruineux 91
 ruissotte 142, 295
 ruiterij 339
 rumatiek 42, 156, 308, 324
 rumatiekig 338
 rumaties 42, 329

rumoer 69, 112, 113, 150, 225
 runce 186
 rusche 70, 161
 rusen 201
 ruse 26, 99
 rustiek 70, 156, 312
 rustier 70, 173, 308, 336
 rutele 41, 136
 rund 99, 324
 ruwaard 54, 132, 311
 Ruwaan 212
 ruwaert 274
 ruweel 205, 251
 ruzie 338

S

Saedsoen 8
 saai 7, 80, 112, 166, 241, 258
 saeizoen 214
 saecken 93, 131, 266
 saecker 131
 saalde 280
 saelge 279
 saerge 132
 saermeer 263
 saestelet 265
 sabel 30, 131
 sabeline 80, 187
 sabreur 55, 150
 sabure 151, 251
 saffer 203, 311
 saffier 81, 155, 195
 saffraan 290, 195
 safiër 195
 safraan 83, 178, 195, 288
 saftier 232
 sagrijnen 265
 sayet 7
 saiette 55, 135, 214
 saillant 31, 91, 179, 195
 saillie 154
 sayon 80
 saisie 57
 saisieren 57, 214
 saisine 56, 187, 214
 saisinieren 340
 saissieren 340
 sajët 80, 112, 135, 213
 sac 80
 sakeleren 70, 281
 saccage 54, 130
 saccageren 7, 54
 saccagie 267
 sackeboet 47, 164

sacken 55, 131
 sakker 131
 sakkerdejee 111
 sakkerloot 90
 sacoers 213
 sacours 165
 sakramenteel 60, 148
 sacre 87, 131
 salade 55, 82, 129
 salaed 242
 salariëren 62
 salaris 62
 salemoelze 280
 Salemoen 185
 salet 76, 135, 328
 salie 42, 129, 130, 275, 277, 279, 280
 Salisbiren 162
 salcoers 290
 salmiak 40
 salmodie 60, 154, 277
 salon 76, 185
 salterie 277
 saluatie 86
 saluyt 160
 salutair 101, 135
 salunt 68, 86, 108, 160, 252
 samaar 80, 131, 259
 samare 242
 sambellijn 290
 samblant 107, 179, 219
 sambrande 265
 sambue 77
 sambuse 321
 sambuwe 292
 samit 80, 155, 219, 220
 sammet 219, 220
 Sampaenzen 285
 sampetter 137
 sampiel 290
 sampieter 139, 302
 sampioen 265, 286
 sampsoen 293
 sandaal 80, 129, 219
 sangant 265, 266
 sangfroid 322
 sanglant 54
 sanguinien 41, 94, 193
 sanguinies 311
 sanguwijn 41, 45, 64, 273, 292
 sangwien 187, 188
 sanitair 41, 135
 sanktioneren 51
 sanctuare 259
 sannoffel 269
 sans façon 91

sans façons 91
 sans-gêne 86, 91
 sans conséquence 91
 sanskulotte 39, 142
 sant 190
 santoline 40, 187
 santorie 77, 141, 219
 sapeel 265
 sapheel 248
 sappe 55, 130
 sapperen 55, 195, 265
 sappeur 55, 150, 195
 sarasinois 55, 169
 Sardaenge 178
 sardeine 284
 sardine 187, 246
 sardone 81, 191
 sardijn 81, 82, 187, 216
 sarjant 200
 sarkasties 324
 sarkelen 132
 sarcoet 213
 sarkofaag 39
 sarpeel 67
 sarpeliere 279
 serpent 200
 Sarraijn 39
 sarroop 208
 sarter 265, 266
 Sartrois 152, 195
 satanies 99, 311
 satelliet 39, 40, 155
 sater 8
 satijn 80, 187
 satineren 65, 239
 satinet 80, 135
 satire 46, 155
 satisfactie 108
 satire 281
 naturel 39, 136
 saucier 76, 173
 saucisse 155
 saucisse de Boulogne 82
 saucijs 82, 155
 saucijze 262
 saudeie 62, 147, 219
 saudenier 219
 saudure 219
 saufconduit 170
 saulfconduit 277
 saulge 277
 saultoer 277
 saus 82, 112, 176, 262
 saustelet 197
 saut 177

sautoer 169
 sautoir 39, 169
 sauvage 86, 130
 sauveconduit 54, 141, 201
 sauve garde 54, 218
 sauveren 54, 218
 sauzoen 215
 savel 258
 saventier 290
 savetier 65, 173, 232
 saveur 150
 savie 130, 275, 277
 savoyekool 82
 savoir-vivre 86
 savonet 329
 savor 10, 82, 150
 savor 251
 sawijn 273
 seijs 261
 sceerf 57
 scelereus 95
 scène 45, 181, 244
 scerken 261
 scermetsieren 31
 scerplier 255
 schaak 87, 129, 271, 341
 schaeriant 7, 8
 schaerluin 7
 schaarnutsen 195, 256
 schaars 101, 132, 256, 271
 schaats 86, 256, 262, 271, 330
 schubrenx 271
 schakeren 45
 schakier 87
 schakemeide 293
 schalie 65, 271
 schalkernij 339
 schalmei 47, 158, 195, 239, 266, 293
 schalmeipijpe 333
 schalonic 82, 185, 271
 schampelioen 63, 184, 314
 schampeljoen 112
 schampen 271
 schampilioen 271
 schampioen 314
 schandaal 95, 129, 271
 schandaleus 95, 150
 schandalizeren 329
 schandeel 7
 schanson 256, 262, 271
 schantillioen 271
 schanzeren 266
 schapperen 54, 271
 scharlaken 45, 80, 195, 256, 271, 301
 scharlei 42

scharnier 66, 173, 266, 281
 schaveie 266
 schavot 58, 60, 112, 142, 197, 250, 271, 309
 schavuit 91, 108, 266, 329
 schedantel 266
 schenden 342
 schenderen 342
 schergeant 8, 259
 scherlei 146, 196
 scherluin 7
 schermossen 164, 196, 265
 schermutselen 54, 196, 265, 314, 311
 schermutseling 314
 schermutsen 164, 195, 265, 271
 schermutsinge 314
 scheurbuik 42, 127
 schiere 266
 schilderij 339
 schilmei 197
 schismatiek 61, 156
 schoelde 280
 schoelje 92, 113, 280, 335
 schoffelioen 65
 schoffelture 304
 schofferen 53, 271, 283, 304, 318, 328
 schoffilioen 211, 250
 scholastiek 38, 156
 scholier 70, 173, 256, 271, 310
 schoolre 310
 schoortse 143
 schorpelioen 314
 schorpioen 41, 184, 271
 schorpion 314
 schors 70, 71, 143, 271
 schorseneel 280
 schorseneer 82, 134, 144, 202, 271
 schouden 176, 271
 schrifttoer 70, 169, 314
 schriftture 314
 schrijfvein 207
 schrijven 70
 Schrijvers 32
 schuiffelioen 212
 schuifflet 8
 schuivuit 71, 292
 schuren 76, 271, 316
 schutterij 339
 seance 60, 179
 sebiet 210
 seditieus 51
 seedse 173
 seedze 174
 seerf 137, 140, 259
 seetge 270
 seffraen 196

segrijn 60, 187, 196, 265
 seigneur 115
 seignorie 51, 154, 230, 284, 285
 sein 52, 192, 328
 Seine 87, 192
 seinen 52, 60, 258
 seinnet 333
 seizoen 8, 70, 71, 113, 125, 184, 211
 sejour 75
 sejourneren 75
 sekondair 91, 135
 sekondant 70, 179, 324
 sekonde 100, 186, 295
 seconderen 84, 107
 secondine 41, 187
 second flank 55
 secors 84, 165
 secorsen 316
 secourabel 84, 131
 secours 107
 sekreet 7, 8, 76, 146
 secreit 171, 172
 secret 7, 134
 sekretaire 76, 135, 243
 sekretaresse 336
 sekretarie 69, 154, 314
 secretere 135
 secreteren 340
 secretesse 336
 sekte 101
 sekulariseren 52
 seculier 60, 173
 sekuriteit 29
 sekuur 68
 selderij 293
 seldje 280
 selgieren 304
 selrie 60, 154, 231, 232
 semafoor 52
 semblancie 93, 179
 semblant 91, 93
 semeterre 55, 136
 semibreve 7
 semifuse 7
 semijn 80, 187
 semijte 220, 295
 semiminime 7
 seminarie 61
 sempel 188
 senaturen 151
 sendael 80, 221
 sene 192
 seneie 337
 seneschael 70, 130, 271
 seneschalck 8

- sengel 190
 sengerie 221, 230, 285
 sensatie 94
 sensueel 94, 148
 sent 190
 sententiëren 57
 sentiment 97, 111, 182, 330
 sentimentaliteit 98, 147
 sentimenteel 98, 307
 sentinelle 54, 136
 sepline 304
 sepulcre 39
 sequentie 262
 serafijn 39
 serail 39, 44, 130
 serenade 88, 129, 245
 sergantrie 54, 154, 236
 serge 80, 132, 259
 sergeant 8, 54, 64, 179, 181, 199, 259
 seriant 269
 serie 101, 128
 serieus 85, 99, 150, 324
 serjant 177
 serkemenage 58, 130, 261
 serken 261, 266
 sercoers 290
 sercoet 213
 serment 89, 182
 sermoen 60, 185
 sermone 185
 sermoneren 60, 89, 237
 sermoonen 89
 seroen 185, 261
 serpant 179, 181
 serpelgier 80, 173, 255, 279
 serpent 41, 111, 181
 serpente 295, 335
 serpentine 88, 187, 245
 serpentijn 41, 55, 81, 187, 324
 serre 76, 78, 136, 241
 sertein 22
 servateur 22
 serveel 137
 servet 77, 82, 172, 174
 servies 76, 78, 156, 246
 serviette 172
 serviteur 86
 servoor 10, 76, 169
 sesein 68, 190
 setijn 41, 187
 setse 82, 265
 seureté de corps 55
 seruus 160
 seveer 86
 sevelboom 23
 sevenboom 23
 sextant 68, 179
 sextuplet 86, 127
 sexueel 41, 148
 sidie 268
 sider 261
 siedse 270
 sieffejere 283
 siege 68, 173, 260, 268
 siegelijs 333
 siepel 164, 261, 310
 sier 88, 172, 265, 267, 328, 329
 sieradicen 268
 sierage 336
 siffen 155
 siffleren 47
 syfilities 42, 311
 siflet 8, 47, 135
 sifon 76, 185
 siguar 87
 sigaret 87, 135, 273
 sighe 174, 270
 signaal 52, 129, 207, 284
 signalement 58, 182
 signaleren 68
 signature 62, 160
 signet 81, 112, 136, 284, 285
 sijffelen 155
 sijs 87, 155, 304
 sicamor 237
 sicaneren 14
 sicanerie 14
 sicaneur 14
 siccanse 179, 262
 siemoer 143
 sycomoor 83, 237
 silgieren 54
 silhouet 45, 136
 syllabe 38
 simbaal 47
 symbool 46, 141
 siment 261
 symfonie 47
 symmetric 40, 45, 151
 symmetries 40, 311
 symoniake 60
 sympathie 85, 154
 sympathiseren 85
 simpel 98, 108, 113, 115, 188
 simpelcu 341
 simplicist 336
 simuleren 329
 synagoge 111
 sindael 221
 indeschalek 8

- syndikaat 67, 129
 singel 60, 77, 181, 183, 190
 singenet 285
 singereus 150, 230
 singlatoen 261
 singulier 91, 111, 173
 singereus 85
 singureus 230
 sinioor 150
 sinioorije 154, 284
 sinister 91
 sinjeur 90, 150, 329
 sinjurie 230, 284
 sine 87
 sinober 261
 synode 61, 141
 synoniem 39, 187
 synonymiek 39
 synonymiek 156
 sinopel 39, 142
 sint 60, 190, 258
 syntakties 39, 311
 synthese 38, 134, 242
 sioen 286
 sip 261
 sipper 261
 sippier 207, 261
 sire 90, 155
 sirgant 200
 siroergijn 233, 261
 siroop 28, 141, 207
 sirope 295
 sise 155, 295
 sisein 190
 siseine 67, 295
 Sisiele 155, 262
 sissieren 200, 261
 sissoen 216
 sisterne 261
 sitole 261
 situatie 94
 Sivaal 205, 266
 sizoen 215
 sizoor 55, 169, 325
 sjaal 80
 sjalot 83, 142, 264, 266
 sjanteren 329
 sjas 130, 264
 sjees 77, 134, 144, 264, 328
 sjène 259
 sjeu 329
 scaerlaet 195
 scabreus 31, 90, 150, 271
 skafander 68, 179
 scafant 176, 309
 scallerie 336
 scalootse 271, 301
 skalperen 39
 scampie 91, 339
 scapreel 339
 scapruen 266
 scapulier 60, 308
 scarifiëren 42
 Scarloet 142
 scavote 71
 skelet 41, 136, 271
 scofant 197
 scoffelture 53, 160, 283
 scofferture 290
 scolaar 313
 scolaster 61, 70, 131
 scolasterie 61, 70, 154
 scoleer 307
 scolenaer 313
 scolere 173
 sconfelture 290
 sconfieren 222
 scorbunt 160, 252
 seorgie 77, 271
 scotelaar 312
 scotelare 314
 scouffieren 222
 scowuut 292
 scrivein 62, 190
 scroderie 339
 skrofuleus 42, 151
 skrupuleus 90, 111, 151
 scrupuloos 151
 skrupuul 111
 scureel 71, 86, 153
 scuerse 143, 144
 sculaedse 339
 skulptuur 45
 seurse 144
 sla 82
 slankeren 341
 slavine 80, 187, 256, 272, 314
 sloedse 272
 sluis 60, 160, 256, 272
 smak 68
 smarel 86, 138, 256, 310
 smarande 256
 smeekaardie 339
 smekerie 339
 smekernie 339
 smerlijn 336
 sober 94, 96, 142, 240, 329
 sobrereren 340
 sobriquet 90, 136
 sociaal 33

- socialist 51, 157
 societeit 84
 sockeren 265
 sodomiet 95
 soelaes 92, 130, 263
 soen- 9, 46
 soep 82
 soepel 93, 95, 111, 124, 161
 soes 303, 321
 soeterrein 76, 78, 127, 324, 328
 soevereine 192
 soevereiniteit 147
 soferrein 212, 250
 sofferaan 288
 soffisant 179, 211
 sofflen 93, 165
 sofflet 84, 136, 212
 soffreinen 65, 190, 255, 265, 283
 soffrigaen 229
 sofer 197
 sofisterij 314
 soi-disant 91
 soyen 269
 soignereren 195
 soyr 274
 soiree 87, 88, 147
 soccoreren 84
 solaceren 84
 solaes 7
 solageren 7, 211
 solas 130
 soldaat 56
 soldaterij 122
 solder 276
 soldenaar 276, 312
 solderen 63, 277
 soldier 162
 soldij 54, 153, 277
 solduer 276
 solduur 63, 160, 162, 219
 solement 65, 182
 solemneel 59, 148
 solemp 293
 solempniteit 101, 237
 solfer 277
 solferen 341
 solfraan 290
 solidair 51, 57, 135
 solidariteit 51, 147
 solied 243, 245
 soliede 66, 101, 113, 155, 243, 245, 329
 solitaire 84, 135
 sollen 87, 161, 261
 sollicitant 62
 sollicitatie 62
 solliciteren 62, 233, 328
 solyabel 67, 131
 solvent 67, 181
 som 39, 67
 somber 97, 186, 249
 some 186
 somer 56, 222, 310
 sommage 94, 130
 sommarie 62, 130, 275
 sommatie 55
 somme 94, 186
 sommelier 75, 173
 sommer 249
 sommeren 55, 57, 67, 222
 sommier 173, 222
 sommiteit 38, 147
 somnambule 69, 160
 somptueus 94
 somptuositeit 94
 sonde 42, 186, 245
 sonderen 41, 90, 107
 soort 66, 143, 204, 259
 sope(r)heit 248
 sophistiseren 38, 319
 sopperen 211
 sorbe 83, 143
 sorcerie 60, 154, 231, 262
 sorcoes 281
 sorcoot 80, 142, 212
 sorcotte 295
 sorroop 208
 sorplus 212
 sorsorie 231, 262
 sort 60, 143
 sortabel 91, 133
 sorteren 63, 66, 202, 201
 sortie 45, 153, 303
 sottaen 219
 sottie 69, 151
 soubrette 46
 soud 62, 177
 soudaen 39, 178, 219
 soudenier 313
 soudenierere 337
 sonderen 9, 277
 soudie 219
 soudier 54, 173, 174, 219, 233, 313
 souduur 219
 souduwier 235
 souffisance 101, 179
 souffisant 211
 souffleren 45, 212
 souffleur 45, 150
 soulagement 97, 182
 soulageren 84, 97, 211

- soupee 88, 147
 souperen 88, 211
 sourplus 212
 sourrente 25, 67
 sous-bras 80
 sous-pied 80, 146
 soutane 61, 178
 souterie 47, 134, 218, 277
 souvenir 84, 88, 155
 souverain 54, 190, 212, 232
 souverainiteit 52
 soveie 82, 147, 203, 294
 soverinne 310
 spadénier 339
 spadielje 243
 spadille 87, 156
 spadoen 39, 185
 spaënnier 32
 spaendie 286
 Spaenge 285
 Spaenghen 285
 Spaengien 284
 spaersen 102, 123, 132, 256
 spafuut 256
 spaldier 276
 spanjoel 256, 284
 spanjolet 76, 136
 spanseren 86
 spatule 42
 spauleiren 65, 218, 256
 spaulier 55, 173, 218, 256
 spaventeren 98, 237, 256
 spaventeringhe 328
 speauter 63, 176, 256
 speccerij 83, 153, 256
 specialiteit 41, 117, 329
 specie 68
 specier 67, 173, 256
 specificeren 9, 16, 66
 specifiek 40, 156
 specifïeren 16
 speeliare 293
 spektabel 131
 spektakel 69, 329, 331
 spekulant 68, 306, 324
 spekulatie 68
 spekuleren 68
 spelonk 39, 44
 sperge 304
 spersen 132
 spetael 207, 232
 spetelere 173
 spetelier 297
 spie 153, 256
 spiljoen 86, 284, 287
 spilleren 54, 207, 256
 spinaetse 130, 207
 spinazie 82, 130, 256, 286
 spinet 10, 47, 136, 256
 spinghel 310
 spinjoel 150, 196
 spinzoel 285
 spion 55, 185, 256, 329
 spiraal 65, 129
 spiritisme 60, 157, 244
 spiritist 244, 336
 spiritueel 59, 99, 148
 spittaet 203, 232, 297
 splendide 91
 spon 9
 spondie 268
 spongie 9, 267
 spons 84, 186, 245, 256, 268
 sponsie 268
 spontaneïteit 99
 sporien 10, 163
 spotternij 339
 spotterij 339
 sprinael 273
 springaal 55, 256, 273
 springane 278
 sprincael 273
 sprincaen 301
 sprinsen 263
 spugieren 256, 281
 spui 171
 spurgie 10, 42, 163
 spurgil 10
 spurrie 338
 spijt 97, 108, 113, 119, 120, 156, 253,
 304, 330
 spijten 341
 squinancie 41, 179
 staedse 270
 staedsie 268
 staetge 267, 270
 stafelrije 65, 154, 249
 stage 270
 staghe 270
 stagie 267, 270, 297
 stagnatie 66
 staket 55, 77, 136, 256
 staketselen 341
 stakijts 341
 stalagmief 41, 155
 stalaktiet 41, 155
 stallaedse 270
 stamet 8, 80, 136, 219, 256
 stamijn 76, 80, 187, 256
 stammet 8, 219

standaard 54, 132, 219, 256, 311
 stansoen 185
 stanson 65, 119, 220, 256, 262
 stantsoen 262
 stapeel 65, 136
 starien 10
 stations 336
 statioen 60, 185
 station 52, 185
 statistiek 39, 156
 statisties 39
 statue 60, 159
 statuur 93
 statuut 62
 stavelie 65, 154, 249
 stearine 64, 187
 steemijn 220
 steldaat 293
 stellage 130, 270
 stemijn 220
 stenograaf 51
 stenograferen 51, 233
 stenografie 51, 154
 stenografies 51, 311
 stereometrie 40
 stereoskoop 40
 stereotiep 65, 155
 stereotype 65, 154
 steriliteit 41
 sterpent 293
 stervet 293
 sterzant 293
 stethoskoop 42
 stigmatiseren 59
 style empire 45
 style Louis XV 45
 stileren 38, 332
 stilet 42, 55, 136, 207
 stilist 336
 stive 47, 155, 256
 stoccade 306
 stof 80, 142, 256
 stoffage 76, 130
 stoffereel 76, 336
 stofferen 76
 stollesteren 233
 stontsoen 220
 stop 68, 164, 336
 stoppe 242
 stoppen 256
 storbance 262
 storbancie 304
 storberen 304
 storen 141
 storien 10

stout 32
 stouterne 98, 154, 256, 336
 stramien 187
 stramijn 187, 219, 289
 stratageme 54
 strategie 54, 154
 strychnine 40, 187
 strikt 324
 stroop 28, 83, 208
 strufile 250
 struis 40, 160, 206, 261
 struweel 71, 136, 250, 251
 struwelle 136
 struweren 9, 53, 292
 struwieren 9
 student 179, 181
 student 70, 181
 studie 70
 studieus 99
 studoor 76, 337
 stuge 255
 stupide 99, 155
 subalterniseren 319
 subdiaken 10
 subdijt 51, 156, 269
 subiet 90, 111, 113, 155, 252, 321
 subject 107
 subjektiviteit 38
 subliem 91
 suborneur 95
 subsidiair 58, 135
 subsidiëren 52
 substantieel 82
 substantivies 338
 substitut 10
 substituit 57
 subtiel 91, 155
 subtilen 317
 subtilieren 99
 subtilike 309
 subtiliseeren 38
 subtiel 155
 subijt 155
 sudarie 60
 suffeljaunt 111
 sufficient 181
 suffisant 101, 108, 212, 213, 321
 sullen 165
 sufflet 213
 suffraan 197
 suffragaan 61, 229
 suggereren 41
 suggestie 41
 suiker 83, 160, 259
 suikerij 314

suite 47, 76, 170, 303, 328
 suiverie 339
 sujet 29, 31, 46, 107, 135, 329
 sukade 83, 259, 306
 sukelade 202
 succoers 212
 succurs 165
 succoers 212
 sukses 94, 136
 sulfaat 40
 sulfer 40, 165, 341
 sultan 39, 128, 178, 219, 276
 summeren 222
 summier 62, 173, 222
 superabondant 16
 superbe 91, 173
 superficiel 99
 superieur 62, 66, 99, 150
 superintendant 51
 superintendent 62, 181
 superioriteit 99, 147
 supernatureel 38
 supplier 208
 supplanterre 320
 suppliers 240
 suppliant 57, 111, 179
 suppliëren 91
 suppoost 62
 support 63, 76, 84, 142
 supportabel 91, 131
 supporteren 98
 supposer 99
 surabondance 101
 surabondant 16, 101
 surabonder 102
 sureel 7, 339
 surgent 181, 201
 surgije 153
 surisien 268
 surcoet 143
 surcoot 213
 surnumerair 62, 135
 surplus 61, 155
 surplus 67, 160
 surprenant 91
 surpreneur 34
 surprise 88, 98, 155, 245
 sursaut 94
 surseance 58, 67, 179
 surseance 179
 surveillance 70, 179, 244
 survivant 58
 survivantie 58
 suspens 89, 178, 181
 suspensoir 80

sussen 139
 sustenu 31, 59, 159
 sustenue 294, 295
 sustinancie 82, 179
 suvveljant 111, 330
 suzerein 39, 190
 suzereiniteit 52, 117, 231
 Suzette 136
 swanier 339
 swijnen 342
 swijneren 342

T

Taeye 94, 124, 166
 taak 94, 96, 113, 119, 130, 257, 266, 287
 taekse 287
 taele 129
 taelzore 280
 taan 68, 178
 taerge 132
 taart 83, 132
 taets 66
 taetse 130, 265, 266
 tabagie 87, 154
 tabbaard 80, 132, 203
 tabbaert 311
 tabel 62, 136, 278
 tabelione 185
 tabilioen 59, 185, 231
 tableau 45, 149, 322
 tableau-vivant 87, 179
 table d'hôte 69, 142, 149
 tablet 83, 136
 tablier 111
 taboeret 70, 136
 taboleren 281
 tabor 25
 tabijt 156
 tacit(elyck) 155
 tafel 70, 78, 87, 131, 249, 250, 251
 tafefe 241
 tafolet 70, 136, 249, 250
 tafefletterije 63, 154, 249
 tafelier 63, 173, 249
 tafelment 65, 182, 249
 Taferé 134
 tafereel 45, 136, 140, 249, 250, 278
 taferne 137
 taffe 131, 145
 taftaf 80, 131
 taille 52
 taillerie 67, 154
 tailleur 67, 79, 150
 tailleuse 79, 149

- tak 304
 taks 34, 52, 53, 131, 242
 taksateur 52, 150
 tackse 257
 tackswerk 333
 takt 86, 99, 131
 taktiek 55, 156
 talent 29, 98, 99, 181
 talie 9, 65, 130, 279
 Talifier 173
 talisman 39, 127
 tallagie 52, 130
 talud 52, 160, 296
 tamarisk 83
 tamboer 25, 47, 64, 127, 164
 tamboeren 329
 tamboereren 47, 234, 329
 tamboerijn 47, 234
 tamboreren 234
 tambour 47, 291
 tambourijn 187
 tamburen 151
 tambureren 234
 tamburne 336
 tambuse 54, 258
 tambuur 166
 tanait 172
 tane 178, 295
 taneet 147
 taneit 64, 80, 147, 219
 tanen 326
 tanne 178
 tanneel 225
 taneit 219
 tannen 65
 tannine 40, 187, 295, 309
 tansement 84, 182
 tantafaire 92
 tantaliseren 340
 tante 94, 124, 179, 242, 244, 246
 tantième 68, 182, 244
 tapageus 79, 307
 tapisserie 65, 76, 87, 154
 tapijt 76, 154
 tapijtserie 314
 tapijtsier 65, 173, 262, 263
 taquineren 84, 239
 tarant 44, 179
 tarasse 199
 tarbot 82, 127, 213
 tarceel 86, 136, 300, 310
 tardijf 101
 targe 55, 132, 268, 270
 targhe 270
 tarm 138
 tarmijn 200
 tarpentijn 200
 tarpoeizen 68
 tarriijn 71, 187
 tarriijnvogel 333
 tarse 268
 tartise 77
 tartisie 202, 203, 262, 263
 tartre 64, 132
 tartsche 270
 tartse 270
 taseie 337
 tassaert 304, 306
 tassament 238
 tasseel 136, 260
 tasselment 283
 tasseren 84, 283
 tast 93, 96, 131, 146, 257
 tasteel 260
 tasten 93, 96
 tatoeëren 39, 234
 tatse 130
 tautologie 39, 154
 tavaerne 138
 taveerne 137
 taveernehuis 333
 tavelet 249
 Tavenier 281
 tavenir 174
 taveriel 140, 249
 taverne 69, 250
 tavernie 69, 154, 314
 tavernier 69, 173
 tebabbaert 305
 tebarenteren 53, 196, 305
 teberteren 196
 tedieus 34
 teem 189
 teerm 137
 teersel 310
 teesteie 57, 99, 147, 199, 257
 teestier 77, 173, 199, 257
 teetateet 135
 tefalgiren 305
 tegelerie 32, 65, 154, 314
 teïne 40, 187
 teineit 221
 teint 93, 95, 182
 teinture 64
 tekstueel 148
 tel 148
 telefoneren 52
 telefonies 311
 telefoon 52, 185
 telegraaf 52

- telegraferen 52, 233
 telegrafie 52, 154
 telegrafies 311
 telegrafist 52, 157
 telegram 52
 teliveranse 262, 305
 telivereren 305
 teljaar 76, 150, 196, 280
 teljaar 151
 telle quelle 91
 temayeren 98, 214, 305
 temangiert 53
 tembre 188
 temerair 30, 98, 108
 temmerie 339
 tempeest 70, 115, 137, 241
 tempelier 30, 173, 288
 temperatuur 40
 temperen 63, 181
 tempieste 140
 templaar 312
 templet 80, 136, 221
 temporaire 62, 135
 temporisatie 98
 temporiseren 9, 98
 tempore 63, 160, 286
 temptere 320
 tender 255
 teneel 224
 teneur 46, 62, 150
 tenger 93, 95, 124, 181, 255
 tenoer 150
 tent 54, 60, 181
 tente 42, 192
 tenten 42, 102, 181, 317
 tenteren 317
 tenu 55, 79, 159
 tenuere 151
 tenure 58
 teorbe 47, 143
 teramijn 288
 tercelet 136
 tercie 174
 tere 174
 terlantijn 213
 term 38, 137, 139
 termen 329
 termiet 41, 155
 termijn 57, 187, 199, 241, 288
 termineren 239
 terminologie 38, 154
 termt 296
 ternoi 213
 terpentijn 42, 187, 199, 287
 terras 29, 76, 78, 199, 200
 terrasseren 84, 229
 terre à terre 91
 terrein 55, 70, 74, 113, 190
 Terrewane 234
 terrien 76, 187, 245, 216
 terrine 245, 246
 territoir 52, 169
 territoriaal 52, 129
 terroriseren 85
 tertiair 42, 135
 tertisse 203, 262
 Tervagaen 178
 Tervagan 178
 Tervogant 229
 tescoffieren 155, 305
 testamentearre 320
 testamenteren 58
 testamenteur 150
 testamentoor 150
 testamentoor 58, 150
 testamint 183
 testatrice 58, 156
 testifieren 34, 57
 testoen 68, 184
 tête-à-tête 76, 135
 textiel 155
 textueel 46
 theater 45
 theïsme 60, 157
 theologant 306
 theologie 38, 206
 theologijn 38, 193
 theoloog 245, 335
 theorie 38, 154
 thermometer 40
 thopaas 252
 throon 252
 tic 42, 155
 tichelrie 32
 tierce 100, 174, 262
 tiercelet 217
 tiërcoeren 39, 199, 331
 tierche 262
 tierdse 262
 tierebus 7
 tierentein 112, 290
 tieretein 207
 tierlantijn 79, 187
 tierse 262
 tiertein 190, 232
 tiertijn 80
 tyfeus 336
 timber 29, 47, 182
 timbre 55, 182, 188, 249, 281
 timiane 282

- timide 86, 155, 243, 245
 timiditeit 86
 timmer 249
 timmerage 339.
 timpaan 178
 timpaen 9, 64
 timpe 9, 281
 timperen 83
 timplet 221
 timprage 336
 tineel 224
 tinktuur 42, 160
 tinse 285
 tint 45, 192
 tintelen 341
 tinten 183
 typ 246
 type 93, 155, 246
 typies 91
 typograaf 65
 typografie 65, 154
 typografies 65, 311
 tirade 45
 tiraljeur 55, 150
 tyrannerie 313
 tirannie 54, 154, 313
 tirannye 154
 tiranniek 52, 156, 311
 tirannies 311
 tiranniseren 52
 tiras 200
 tirche 174
 tiretein 232, 253
 firmt 139
 tisane 42, 178, 190
 tiseine 190
 tisique 41, 156
 tisserie 64, 154
 titreren 64
 titulair 55, 135
 titularis 62
 titulatuur 337
 toele 80, 169
 toer 64, 86, 164, 328
 toerbeurt 333
 toerette 81, 136, 211, 295
 toerist 77, 157
 toernooi 56, 168, 212
 toerte 83, 165
 toets 47, 63, 164, 265, 267
 toeveel 69, 250
 toezjoer 111
 toezjoeran 111
 tof 163
 toffel 297
 togecote 55, 142
 toilet 79, 136, 195
 toirsse 265
 toirtijts 202
 tokkelen 341
 tokken 94, 267
 tolerant 59, 85
 tologie 206
 tombe 249
 tomme 249
 toneel 45, 136, 224, 225
 tonelist 336
 tontine 39, 187
 toole 169
 toorts 77, 143, 144, 265, 267
 top 87, 141
 topaas 81, 130
 topas 130
 topografie 39, 154
 topografies 39, 311
 tor 164, 328
 torbel 165
 torcioen 41, 184, 212 -
 toreel 55, 211
 torele 55, 136
 toren 69, 297
 torke 80, 143, 267
 torkeel 81, 232, 298, 336
 torken 143
 torkois 209
 torment 16, 212
 tormenteren 84
 torneel 9, 55, 136, 212
 tornekeel 80, 136, 212, 231, 232, 283
 tornekel 136
 tornesol 77, 141, 212
 tornieren 56, 212, 233
 tornikaal 138
 tornikiel 140
 tornoi 212
 tornoyen 56
 tornoyspel 333
 torpaes 290
 torpedie 336
 torpedist 309, 336
 torre 282, 295
 torrekeel 283
 torrent 39
 torrier 58, 173
 torsche 255
 torseel 94, 136, 212
 torseelen 341
 torsen 94, 165, 286, 326
 tortel 71, 165, 280
 tortelduif 333

- tortijs 263
 tortijse 295
 tortijts 77, 156, 200, 263
 tortse 143
 torture 58, 160
 tortureren 58
 tortuwe 41, 292
 totaal 324
 touchant 90, 91, 179
 toucheren 98
 toujours 121
 tourment 16, 212
 tourniquet 69, 136
 tournois 169, 212
 tournoys 68
 tournure 79, 80, 160, 245
 tournuur 245
 toverneie 158
 traelge 130, 279
 traelse 280
 tractse 87, 130, 262, 328
 trabier 336
 tracee 70, 147
 trache 130, 261
 traditioneel 91, 148
 traffijcke 295
 trafjek 66, 156
 tragie 254
 traine 187
 trainen 93, 187, 198, 328
 traineren 62, 226
 traisoen 85, 185, 233
 traiter 85
 traithiet 252
 traitiet 52, 172, 214, 252
 trajekt 77
 tracasseriën 33
 traktement 62, 182, 336
 trakteren 9, 84, 88, 108, 113
 traktie 52
 tralie 65, 130, 279, 280
 tramette 223, 248
 tramontane 98, 178
 tramult 225
 trance 268
 tranchee 55
 trancheren 85
 frankiel 111, 112
 frankijs 156
 tranquilliseren 84, 107
 trans 65
 transement 289
 transeneren 84, 237, 289
 transgresseren 58
 transineren 238
 translacione 185
 translateren 38
 transparent 45, 179
 transport 67, 143
 transporteur 34, 64
 transposeren 46
 traperen 111
 traperie 254
 trapeze 86, 134
 trapgrai 333
 trapier 254
 trappijern 304
 tras 65, 201
 trase 262
 trasoen 233
 trauvillieren 197
 travael 94, 279
 travaelge 130, 279
 travaelgieren 279
 travailleren 94, 197, 280
 travalie 279
 travailje 66, 112, 130
 traveers 137
 travelgieren 196, 229, 277
 travelieren 279
 travengieren 277, 280, 291
 travers 70, 137
 trebuc 55
 trebuket 67
 tregie 196
 trein 52, 54, 190
 treineren 226
 treiteren 84, 341
 treithiet 214
 tremel 22, 65
 tremelle 22
 trementine 287
 trenchee 16
 trenchoen 262
 trens 64, 291
 trensoen 53, 185, 262
 trepaes 131, 257
 trepan 42, 178
 trepaneren 42
 trepas 52, 131
 tres 55, 135
 treselier 230, 280
 tresie 268
 tresier 314
 tresoor 101, 143
 tresoor 94, 141, 262
 tresoorier 8
 tresoorije 154
 tresorie 52, 154, 314
 tresorier 52, 230, 280, 314

- tretieren 215
 tretiet 215
 trettelement 84, 107
 ttreter 107
 treve 54, 131
 trêves 16
 trevis 16
 trewant 210
 triakel 42, 131, 206, 253, 301
 triangel 39
 triangulair 40
 triangulatie 40
 triboel 69, 150
 tribune 51, 189, 246
 tributarie 52
 tributarig 338
 trichine 82, 187
 tridsoor 200
 tridsoort 296
 triëren 66, 206
 triesoor 205
 triest 88, 91, 97, 111, 113, 119, 157
 trigonometrie 40, 154
 trigonometries 311
 trijp 155
 triko 80, 128, 149, 329
 trikót 128
 triktrak 87, 128
 trillioen 100, 184
 trinen 198
 triniteit 60
 triomf 54, 186, 187
 triomfant 90, 179
 triool 46, 335
 tripe 82, 155
 tripiere 67, 173
 triple-sec 83
 tripliceren 57, 319
 tripliek 57, 155
 triplijck 155
 tripliseren 319
 trisoor 205
 trits 9
 tritsoor 254
 triumf 186
 triviaal 86, 91
 trivialiteit 86, 147
 triwande 321
 triwant 210, 321
 troebel 83, 112, 123, 164, 328
 troef 87, 187, 208, 283, 321
 troen 184
 troenk 187
 troensoen 222
 troep 55, 101, 111, 113, 164, 329
 troeven 250, 321
 troi 87, 168
 Troien 193
 Troyenne 215
 trois 169
 troisièmes pièces 33
 trombone 47, 185
 trompenaar 313
 tromper 311, 313
 tromperen 47
 trompet 47, 136, 222, 223, 248
 trone 184
 tronie 93, 185, 284, 329, 331
 tronk 70, 71, 113, 186, 329
 tronkeborse 33
 tronken 94, 186, 266
 tronsoen 53, 185, 222, 262
 troongie 285
 troonje 284
 tropen 335
 tropies 39
 tros 54, 164, 255
 trosoer 205
 trossen 317
 trosseren 317
 trosseringhe 212
 trot 77
 trotteren 86
 trottoir 69, 130, 322
 troubadour 39, 164, 211
 troubleren 11
 trousseren 79, 94, 212
 trouwant 210
 trouwanterije 154
 trouweel 210
 trovers 137
 trubel 165
 truceman 77
 trufere 320
 truferen 85
 truferie 85, 154, 313
 trufernie 313
 truffe 85, 160
 truffel 83, 160, 310
 trufferen 82, 209
 trufferre 320
 trui 87
 truye 70, 170
 trumeau 76, 149
 trumpet 222
 trunken 186
 trut 144
 trutsman 265
 truwandise 95
 truwant 95, 209, 292

truwanten 341
 truwanterie 95, 154, 313
 truwanternie 313
 truweel 65, 136, 292, 310
 truwel 136
 tsaerdse 259
 tsaermeer 263
 tsaerter 132
 tsaerteren 195
 tsaertereus 151, 265, 266, 288
 tsaestelet 55, 136, 195, 265, 266
 Tsampanois 265, 266
 tsanteren 46, 265, 266
 tsapeel 265, 266
 Tsarel 265, 266
 Tsarels 319
 Tsartois 61
 tseiserne 261, 297
 tsiedse 260
 tsimpel 260
 tsissen 261
 tsoekeren 265
 tsollen 261
 tsoudier 260
 tsout 260
 tsprinsen 263
 tsuekeren 202
 tuberkuleus 42, 151
 tuberoos 77
 tueme 189
 tuf 163
 tuffel 297
 tufsteen 65, 160, 161
 tuifsteen 160
 tulband 9, 80, 127, 209, 296
 tule 80
 tulpe 9
 tumult 225
 tumultueus 62
 turbant 209
 turbel 8, 165
 turberen 102, 213
 turbuleren 11
 turke 144
 turkoiis 209
 turkoois 81, 168, 169
 turseel 213
 tursen 165
 tursioen 202
 turtel 165
 Turijn 39, 44
 tutoyeren 90, 125, 229

U

Ugen 276

uitbonjouren 341
 uitklaren 342
 uitklarereren 342
 ulcere 42
 ultramontaan 51
 unaniem 62, 187, 243
 unanimiteit 62
 unguent 222
 uniek 91, 156
 uniform 55, 143
 unioen 222
 universeel 38, 42, 148
 urbaniteit 86
 urgent 62, 91, 92, 181
 urgentie 62, 181
 urijn 241
 urinaal 76, 233, 293
 urine 187, 245
 urineren 93
 urinoir 69, 130
 urzijn 213, 258
 usaedye 268
 usage 51, 101, 130
 usance 91, 179
 usancie 179
 useren 102, 117
 usurier 68
 utiliseren 33, 94
 utilitair 39, 135
 utopie 51, 154
 uur 100, 115, 151

V

Vaag 91
 vaas 76, 129, 245, 260, 273
 vaesche 255
 vaesen 250
 vadde 250
 vaddoose 8
 vagebond 95, 127
 vaillandise 30, 98
 vaillant 98, 250, 321
 vaillantie 179
 vaillantise 98
 vakant 62, 179
 vakantie 70, 179, 325
 vakatie 62
 vakecinatie 42
 vaccine 42, 187
 vakeineren 42
 valaie 172
 valckenet 55, 315
 valei 195
 valeie 202

valetudinair 42, 135
 valeur 98, 150
 valeureux 98
 valie 250
 valies 77, 156, 260
 valkenaar 312
 valkenet 307
 valkenier 86, 314
 valkenrie 86, 154, 311
 vallei 70, 71, 113, 147, 195, 198
 valleide 293
 valoor 150
 valure 151
 valuweren 292, 304
 van de lantern 302
 vandoose 8, 39, 168, 291
 vaneel 71, 136
 vangarde 132
 vanielje 83, 156, 243
 vanteren 9, 85, 89, 219
 vanterie 85
 variabel 98
 variëteit 41
 vasal 56
 vase 250, 258
 vaselment 76, 182, 214, 230, 238, 239,
 250, 262
 vasoliment 230, 238
 vassaal 131, 251
 vassalagie 56, 130
 vasseel 76, 132, 136, 307
 vassel 132
 vaudeville 45, 157, 158
 vausneur 150, 197, 229, 260
 vaute 177
 vauteren 219
 vautseur 260
 vavator 56, 150
 vavasseur 150, 197
 vavesor 229
 vavisor 229
 vazal 131, 258
 (de) Veer 135
 veersen 341
 vegetariaan 82, 194
 vegetariër 311
 vegetarisme 82, 157
 vegeteren 33
 vehement 91, 205, 238, 250
 veinas 249
 veinzen 283
 veinzen 25
 vellie 304
 velocipède 86
 velocipee 134

velueel 250
 velijn 65, 76, 187
 vendeur 66
 Vendome 186
 vendose 82, 168
 vendu 59, 159
 venerabel 98
 veneries 311
 vengeance 84, 179
 vengeren 84
 veniël 60
 venin 190
 veninen 342
 venineren 342
 venisoen 86, 184
 venison 185
 vensen 25
 ventaelge 55, 130, 279
 ventalie 279
 vente 66, 181
 venteuse 151
 ventilator 63
 ventyose 292
 ventose 42, 151
 ventouse 165
 ventre à terre 302
 venijn 40, 187, 250
 venijnen 341
 verabuseren 85
 veradmireren 334
 veraccorderen 334
 veralterceerd 98, 111, 334
 veramuseren 334
 verassisen 335
 verassureren 334
 verbaal 57, 324
 verbabeert 98, 218, 249
 verhaelgen 335
 verbaliseren 58
 verbastaarden 305
 verbouwereerd 218, 249, 305
 verbrijzelen 94, 123, 154, 341
 verdeffenderen 334
 verdestrueren 334
 verdjuis 160, 268
 verdiverteren 334
 verdomenijeren 328
 verdubbelen 28, 305
 verduren 305
 Verduun 189
 verekskuzeren 334
 verfiereen 335
 verfiersen 335
 verfortsen 334
 vergier 77, 173, 199, 322

- vergieren 69, 281
 verifiëren 62, 232
 verifiëren 52, 62
 verifikateur 52, 150
 verificatie 58
 veritabel 101, 131
 veryus 269
 verjolijën 334
 verjus 160
 verjuns 83
 verkaitijven 335
 Verkinderen 32
 verkleinen 342
 verkleinieren 342
 vercoeveren 53, 165, 305
 verkoeveren 305
 vercombienen 193, 335
 vercoveren 165
 verlaisieren 56, 214, 260, 262, 304, 305
 verlaissieren 326
 verleisieren 214
 vermaetsen 23
 vermaledide 294
 vermaledie 294
 vermaledien 290
 vermaledijen 153, 334
 vermalgen 335
 vermancoleren 297, 334
 vermasceren 334
 vermeiden 293
 vermeien 23
 Vermendois 236
 vermiljoen 45, 184, 199, 200, 250, 279
 vermonteren 56, 305
 verneglijeren 334
 vernei 171
 vernien 316
 verneukeratief 339
 vernis 65, 157, 158
 vernissen 63
 vernoeis 213, 250
 vernolaert 148
 vernoyen 304, 316
 vernuieren 215
 vernoiert 32, 305
 vernooi 97, 170, 305
 verobligeerd 334
 verobligeren 107
 verpeisen 334
 verposeren 305, 317
 verpozen 141, 305, 317
 verrandsoenen 334
 verriergat 9
 verrinneweren 334
 vers 341
 Versailles 130
 verschet 250, 286
 versieren 115, 290, 291, 334
 verspijt 305
 verstorberen 305
 verstoren 305
 versubtilieren 233, 334
 vertasseren 334
 vertramponeren 334
 vertrecken 31
 vertuens 16, 98
 vertuten 330
 vertuterig 111, 330
 verve 91
 verzier 290
 verziete 290
 verzieltjen 292
 vesite 330
 vespereien 56
 vest 80, 137, 328
 vestein 250
 vestement 79, 182, 199
 vestibule 76, 160, 245
 vesture 79
 veteraan 292
 veterinaire 41, 135
 vettewarier 339
 viadukt 52, 296
 viagie 216
 vianoos 55, 150, 168
 vice 62, 156, 261
 viceroy 39
 vicieus 95, 98, 151
 vie 153
 vief 85, 98, 111, 155
 vielgart 93, 132
 vielge 173
 vielgiart 217
 viertuut 207
 vieterjane 292
 vigueur 93, 150
 vigilant 99, 244
 vigilante 26, 244
 vigilantie 99, 108
 vignet 64, 136, 207
 rigourens 85, 151, 234
 vigoureux 93, 250
 vijf 28
 vijfwaerte 8
 vijfgratte 333
 vijfse 155
 vjisen 258
 vijst 262, 296
 vijt 250
 vijfver 77, 310

- vijzelen 341
 vicarie 61, 154, 235
 vikerie 235
 vicomte 30
 victalier 67, 173
 victaliëren 82
 victime 58, 187
 victorie 329
 victorieus 54, 91, 151
 victorioses 151
 victuaelge 279
 victualie 28, 55, 82, 268, 250, 279, 280
 victualiëren 340
 vil 174, 250
 vilan 190
 vilein 95, 111, 112, 114, 190
 vileinje 154, 314
 vilenie 95
 viliaert 132, 217
 vilien 191, 308
 viliere 230
 vilonie 154
 vinderie 339
 vindicatif 85
 viole 250
 violaet 83
 violeite 45, 147
 violen 111, 330
 violencie 30
 violent 91, 92
 violente 29
 violet 45, 112, 136, 230
 violette 77, 136, 250
 violier 77, 173, 230
 violist 314
 violoncel 335
 viool 47, 77, 112, 141
 violonsse 335
 virgier 200
 virginaal 10, 47
 virginael 129
 virtude 312
 virtueus 16
 virtuositeit 46, 147
 virtuuut 98, 100, 160, 200, 252, 321
 visage 93
 vis-à-vis 87, 91, 153
 visazie 130, 268
 visaziemutse 80
 viscoos 101, 150
 vise 63, 155, 295
 viseerre 320
 viseie 93, 147
 visenomije 233
 visenteren 232, 290
 viseren 99, 328
 visieren 250, 268, 281, 290, 318
 visike 250
 visioen 60
 vision 185
 visionair 60, 135
 visione 185
 visionomije 154, 250
 visite 87, 87, 111, 123, 155, 242, 246, 290
 visiteren 77, 115, 117, 123, 232
 visitierre 84, 320
 visomije 297
 visscherij 339
 visseel 250
 vitaelde 280
 vitaelge 250
 vitalie 28, 127, 279
 vitaliteit 41, 93, 147
 vitrine 67, 187
 vitriool 143
 vitriool 40, 141
 vitsche 261
 vitse 82, 139, 262
 vivandier 67, 173
 vivisektie 40
 vivre 41, 157
 vizier 55, 173, 290
 vizioen 185
 vlaei 172, 198
 Vlaenchine 198
 vledereijn 248
 vleie 203
 vlieme 250
 voegement 57, 182, 202
 voes 263
 voghedie 339
 vogue 141
 voyageren 77
 voyage 77, 130, 267
 voie 55
 voye 250
 voilà la question 108
 voile 81, 129, 145, 244, 328
 vois 169
 voiture 66
 vokabulaire 39, 135
 Voket 250
 volage 98
 volant 64, 81, 179
 vole 87, 141, 244
 voleie 74, 202, 203
 voleren 58
 voleur 58
 volgiteren 10
 volière 76, 134

volontair 55, 135
 voltigeren 10, 86
 voltigeur 55, 150
 volume 40, 189, 246
 volumineus 401
 voluptueux 94, 151
 vomitief 42, 156
 vont 325
 voois 46, 168, 169
 voorbijpasseren 334
 vorm 28
 voteren 62
 voute 250
 vouteren 65, 219
 vrai 101, 117, 166, 206, 250
 vranck 250
 vrieseren 8
 vrucht 28
 vue 159
 vulgair 86, 135
 vulkanies 39, 311

W

Waengepaen 190
 waengepain 94, 190, 198, 274
 waerande 8, 295
 waerant 274
 waarde 132, 153, 274
 waerdein 190
 waardecursene 297
 waarden 274, 341
 waerderie 339
 waarderobe 274
 waardierobe 338
 waardijn 52, 190, 197, 274, 308, 328
 waerison 8
 waarmoezenier 339
 waarmoezier 339
 waernizoen 274
 wagon 52, 185
 Walewein 190, 274
 Walois 274
 walop 274
 waloperen 274, 315
 wals 87, 251
 wambaes 167
 wambais 167
 wambas 167
 wambeis 167
 wambies 168
 wambois 168
 wambuis 80, 128, 168, 274
 wapenie 339
 warande 77, 179

waranderen 274
 warde 132
 wardecors 80, 274
 wardecos 281
 warisoen 84, 185, 274
 warneren 55, 195, 274, 318
 wassael 251
 wasteel 83, 136, 257, 274
 wastel 136
 wasteren 54, 257, 274
 weerdijn 196
 wideren 102, 251
 wihot 95, 142, 274
 wiket 65, 136, 257, 266, 274
 Willems 32
 Winceester 137
 winket 290
 woestijn 312
 Wouterlood 128
 wijn bastard 83
 Wijnnobel 142, 284
 (van der) Wijnperse 32

X

Xylograaf 335
 xylografie 65, 154

Z

Zaei 258
 zaecken 258
 zaerter 265
 zadclarie 154, 231, 314
 zaggerijnig 265, 288
 zant 258
 zavel 70, 131, 249, 258, 328
 zavelboom 23
 zeduar 42
 zein 258
 zeinen 258
 zie 63
 zin 57, 191, 258
 zodiaeck 40
 zodiakaal 40, 129
 zoeauf 39, 210
 Zola 128
 zone 55
 zoölogie 40
 zoölogies 40, 311
 zone 185, 244, 245
 zoötomie 40, 154
 zout 258
 zoverinne 192, 278

Aanvullingen en Verbeteringen.

I. AANVULLINGEN.

- P. 26 r. 9. Vgl. Cte de Caix de Saint-Aymour, *Belgicisms* (in *Revue Hebdomadaire*, 12 août 1911).
- „ 27 r. 10. In de Franse spreektaal is *fixer*, „strak aanzien” niet onbekend. Litfré: „On dit fréquemment et même quelques-uns l'écrivent, *fixer une personne pour fixer ses regards sur cette personne*”.
- „ 31 r. 17. De uitdrukking in het leven gaan voor „prostituée worden” komt overeen met fr. *femme de vie* voor „femme de mauvaise vie”, dat ik reeds vond in de *Roman de la Violette*, vs. 5769. *Spiegeleieren* is een vertaling van *œufs au miroir* (tegenwoordig *œufs sur le plat*), dat nog in de tijd van Napoleon werd gebruikt.
- „ 32 r. 20. Prachtig mooi kan een vertaling zijn van magnifiek mooi, dat op dezelfde bladzijde onder 4 zou kunnen worden ingelast. *Karrière maken* is een gedeeltelijke vertaling van *faire carrière*.
- „ 33 r. 10. In HUGENS, *Mémoires*, ed. JORISSEN, p. XLIV: „*Contremines et oppositions qu'y firent quelques-uns*”. Misschien is in de kontramine zijn gevormd naar in de oppositie zijn.
- „ 38 r. 1 equivalent 4.
- „ 41 r. 15 v.o. kuur 4, lazaret 4.
- „ 42 r. 14 v.o. orpijn 2.
- „ 45 r. 1 v.o. theater 4.
- „ 46 r. 23 v.o. kei 1, r. 19 v.o. noot 1.
- „ 47 r. 14 gitaar 4.
- „ 54 r. 20 linie 2.
- „ 55 r. 2 rekrut 4, r. 25 tranchee 4, r. 12 v.o. guts 2.
- „ 56 r. 17 galei 1, koket 1.
- „ 57 r. 24 recouvrement 3, r. 20 v.o. interlokutoor 3.
- „ 58 r. 14 failleren 4.
- „ 59 r. 4 balie 2, r. 1 v.o. tolerantie 4.
- „ 61 r. 21 v.o. synagoge 2.
- „ 62 r. 11 congé 4, r. 21 inkluis 3, journaal 3, r. 8 v.o. adhesie 4, antecédent 4.
- „ 63 r. 21 textiel 4.
- „ 65 r. 1 v.o. guts 2.
- „ 66 r. 9 v.o. evalueren 4.
- „ 68 r. 9 suppleren 4.
- „ 69 r. 16 stage 1, r. 21 v.o. lawaai 3.
- „ 70 r. 9 school 1 (van vissen; zie Rom., XLI, 417), r. 20 bundel 1.
- „ 76 r. 3 kommensaal 2, r. 10 lambrizing 3.
- „ 77 r. 11 v.o. sommier 1.
- „ 80 r. 10 v.o. kapothoed 4.
- „ 81 r. 19 parel 2.

- P. 82 r. 2 v.o. rijst 4.
 „ 83 r. 25 v.o. kandueel 2.
 „ 84 r. 20 allures 4, r. 29 favori 4, r. 31 protecteur 4.
 „ 85 r. 21 bluffen, r. 23 bravoure 4, intimideren 4, r. 33 hostiliteit 4.
 „ 86 r. 15 komplimenteren 4.
 „ 87 na r. 2 Apport 4, Koest 4, r. 9 ranboezen 4.
 „ 90 r. 20 v.o. enorm 4, r. 14 v.o. impardonnabel 4, r. 13 v.o. interessant 4, r. 10 v.o. kwansuis 1, r. 3 v.o. perplex 4.
 „ 91 r. 9 Allez 4, r. 18 enfant terrible 4, r. 26 v.o. in de mouvement zijn.
 „ 93 r. 18 v.o. taille 4.
 „ 101 r. 5 lis 1, perche 1, r. 7 model 3, r. 2 v.o. professionnel 4.
 „ 102 r. 3 horten 1, r. 5 repareren 4, r. 7 verbrijzelen 2, r. 14 concentreren 4.
 „ 111 r. 21 v.o. donné (Zeel. in „voor donné”, d.i. „voor een koopje” en „vergeefse moeite”), embarras (Zeel. ombras), ensuite (Zeel.), r. 18 v.o. un pen (Zeel.), toujours (Zeel.).
 „ 113 r. 3 v.o. olm 1, schors 1.
 „ 115 r. 10 v.o. COORNHERT sprak vlug Frans, zoals bleek uit de Leidse Disputatie, toen hij prof. FEUGERAY in het Frans beantwoordde (Moorrees, D. V. COORNHERT, pag. 72).
 „ 116. Prof. KNAPPERT deelde mij nog de volgende bijzonderheden mede. FRANCISCUS JUNIUS, hoogleraar te Leiden, vertaalt het Franse werk van BOBIN, *De la démonomanie* (1580) in het Latijn, opdat allen het zouden kunnen lezen. PETRUS WESSELIJNG, professor te Utrecht sinds 1735, kent geen Frans en spreekt dus met vreemdelingen Latijn (Bijdr. Hist. Gen., XXXI, 409).
 „ 171 r. 7 v.o. Laufreit 1.
 „ 180. De verandering van an in en is een Pikardies verschijnsel (HAASE, *Das Verhalten der pikardischen und wallonischen Denkmäler des Mittelalters in Bezug auf a und e* vorgedeecktem n, p. 46—48; SUCHIER, *Aucasin et Nicolette*, p. 14).
 „ 188. Dr. HEINSIUS schreef mij dat, naar zijn zienswijze, de klinker in krent zou beantwoorden aan de Franse nasale è, die uit i + nasaal vóór medeklinker is voortgekomen. Het is inderdaad merkwaardig dat, terwijl van prins, simpel de vorm met i de gewone is, in krent de è zoo goed als uitsluitend wordt gehoord. Meestal wordt verondersteld dat, in het Frans, de overgang van in tot nasale è eerst in de XVIe eeuw heeft plaats gehad, maar in de laatste tijd is twijfel daaromtrent gerezen. Daar krent bij ons tot de 2e periode behoort, zou, indien dr. HEINSIUS juist heeft gezien, de Nederlandse vorm deze twijfel versterken.
 „ 198 r. 23 pruik 4.
 „ 202 r. 8 v.o. mariljon 4 (Fr. morion), in ANDRIES PELS, *Gebruik en misbruik des Tooneels*, p. 36; in de uitgave van 1718 staat moriljon.
 „ 219 r. 15 v.o. hummeltje (humble).
 „ 266 r. 2 schaats 2.
 „ 272 r. 12 v.o. met k: carrillon 4.
 „ 278 r. 3 miljoen (meloen).
 „ 280 r. 11 v.o. In mariljoen (zie hierboven ad pag. 202) is lj zeker een „graphie inverse”, waaruit dus blijkt dat de overgang in het Frans van l mouillé tot y reeds in de XVIIe eeuw was begonnen.
 „ Kanduweel (fr. caillouel) is met travengieren te vergelijken.
 „ 283 r. 20. De vorm efant komt ook in Franse dialecten voor (Waals, Henegouws, Normandies, Bourgondies, enz.).
 „ 287 r. 14. De omzetting van r is een algemeen verschijnsel der Franse volkstaal.
 „ 289 r. 17 bluffen 2.
 „ 290 r. 14 v.o. ranboezen (Fr. grabouge), r. 12 v.o. Lampreel, r. 6 v.o. pendaal (pedaal).

- P. 296 r. 17 rekrut. Vgl. A. THOMAS, in de Temps van 4 Augustus 1913; volgens hem is in rekrut de t van Franse oorsprong; het woord zou dan op p. 252 thuis behoren.
- " 301 r. 5 v.o. afgrond (affront), r. 2 v.o. pakkage (bagage).
- " 303 r. 15 premier 4, remontoir 4, vitrage 4.
- " 309 r. 15 agentuur (agencee).
- " 318 r. 6 sorteren 4
- " 329 r. 13 kadetje is misschien te verklaren door Fr. cadet, dat hij het volk voorkomt in de betekenis „bil", r. 25 spektakel.
- " 337 r. 1 v.o. Is doetje een afleiding van Fr. doux?
- " 338 r. 11 v.o. humeurig, hummelig (humble), r. 10 rausig.
- " 340 r. 10 diëteren 4, r. 11 kandideren 4, r. 13 reciproceren 4, r. 14 toiletteren 4. Misschien ook rekruteren; RACINE verwijt in een brief van 21 September 1691, aan zijn zoon, die in Holland reist, dat hij zich bedient van recruter, in plaats van faire des recrues. VOLTAIRE gebruikt het.
- " 341 r. 9 sacken 3.
- " 345 r. 7 v.o. a voi varen behoeft niet veranderd te worden in a noe v. Vgl. op p. 348, s. v. bonnefooi, de oudfr. uitdrukking se mettre a voie.
- " 361. kanduweel, kanjewel. Zie hierboven ad. p. 280.
- " 382. Vgl. voor vendue, Rom. XXX, 633.

II. VERBETERINGEN.

- P. 22 r. 9 v.o. schrap kaveren.
- " 39 r. 19 puritein, r. 22 zoeaaf, beide gespatieerd.
- " 42 r. 6 schrap apoplexie 4.
- " 45 r. 17 schrap antiek 4.
- " 62 r. 9 funktionaris gespatieerd.
- " 63 r. 19 l. patent 3.
- " 69 r. 1 l. adverteren 4.
- " 80 r. 9 v.o. l. klots 1.
- " 81 r. 8 l. brazelet 3.
- " 90 r. 13 l. Adieu 3.
- " 130 r. 20 v.o. l. bossehage 1.
- " 135 r. 19 v.o. l. brunette 3, r. 16 v.o. l. fret (het dier) 1.
- " 136 r. 30 v.o. l. marel 1, r. 22 v.o. l. gareel 2, r. 20 v.o. l. capeel 1, r. 18 v.o. l. crappaandeel 2.
- " 141 r. 17 v.o. l. verpozen 3, r. 14 v.o. l. guiole 1.
- " 142 r. 16 l. schavot 3.
- " 147 r. 8 v.o. l. karwei 1,
- " 150 r. 1 v.o. l. singereus 2.
- " 151 r. 6 l. plantiens 1.
- " 154 r. 24 v.o. l. buggerie 1, r. 20 v.o. l. coninestavelerie 2, r. 16 v.o. l. pomperie 3.
- " 156 r. 10 v.o. l. faitijs 1.
- " 164 r. 23 l. restoor 1.
- " 167 r. 15 l. mesaise 1.
- " 170 r. 17 schrap froit 1, l. fruit 1, r. 8 v.o. l. froit 1.
- " 173 r. 11 l. kohier 3, r. 16 l. scharnier 4, r. 21 l. alowiëre 1, r. 25 v.o. l. gaarde-nier 1, r. 21 v.o. l. collier 1.
- " 179 r. 6 l. calange 1.
- " 181 r. 7 l. acetyleen, r. 27 v.o. l. tenger 4.
- " 184 r. 17 v.o. l. billioen 1.

- P. 185 r. 19 schrap billoen, r. 12 v.o. l. fantoen 2, r. 3 v.o. l. karonje (datum?).
 „ 186 r. 10 l. kommeren 1.
 „ 197 r. 9 l. roffioel 2.
 „ 198 r. 20 l. waengepain.
 „ 199 r. 11 l. cesseren 1.
 „ 202 r. 9 l. borduren 3, boorduren 3, r. 4 v.o. l. arluin 2.
 „ 205 r. 1 l. colliere.
 „ 208 r. 8 l. rabauw 3, r. 13 l. soveie 2.
 „ 209 r. 16 l. fustalie 2.
 „ 211 r. 1 l. gouverneel 2, r. 8 l. polane 2, r. 24 v.o. l. boetseel 1, r. 14 v.o. l. sof-
 fisant 1.
 „ 213 r. 11 l. laveren 2.
 „ 217 r. 10 v.o. l. chiefftein 1.
 „ 218 r. 13 l. authentiek 3, r. 20 l. verbouwereerd 3.
 „ 219 r. 10 v.o. l. plantait 1.
 „ 222 r. 10 l. ponjaard 3.
 „ 230 r. 4 l. capitorie 4
 „ 231 r. 18 v.o. l. tabilioen 1.
 „ 232 r. 4 l. pentier 2, r. 7 l. palfrenier 2, r. 11 l. tweede periode.
 „ 234 r. 8 l. rigourens 2.
 „ 236 r. 4 l. chevauchie 1.
 „ 239 r. 3 l. castiment 1.
 „ 241 r. 15 l. brunet 1
 „ 250 r. 13 v.o. l. facelment 1.
 „ 255 r. 5 v.o. l. serpelgier 2, r. 19 v.o. l. goegiaer 2.
 „ 257 r. 8 l. fustein 2, r. 15 l. hustijn 1.
 „ 261 r. 5 v.o. l. achemure 1, r. 17 v.o. l. certein 3.
 „ 262 r. 6 l. haetse 3, r. 10 l. schaats 2, r. 27 l. financien 4, r. 11 v.o. l. siccanse 2.
 „ 263 r. 5 v.o. l. brasselet 3.
 „ 265 r. 11 l. galootse 2, r. 12 l. ketsen 1, r. 14 l. bres 3.
 „ 266 r. 22 v.o. l. kandelaar 1, r. 10 v.o. l. chaussee 4.
 „ 270 r. 20 l. gareel 2.
 „ 272 r. 19 v.o. l. In den regel vindt men bij ons kw.
 „ 273 r. 13 l. griffioen 1, r. 7 v.o. l. calaens 2.
 „ 275 r. 9 v.o. l. savie 2.
 „ 278 r. 4 l. hostelier 1.
 „ 279 r. 19 l. billoen 1.
 „ 281 r. 20 v.o. l. matrilogie 1.
 „ 283 r. 24 v.o. l. scoffelture 1.
 „ 295 r. 6 l. cassine 2, r. 9 l. priore 1, r. 11 l. torre 1.
 „ 297 r. 14 v.o. l. Loy 2, r. 12 v.o. l. spittaet 1.
 „ 304 r. 5 v.o. l. inqueste 2.
 „ 307 r. 14 l. kaneel.
 „ 309 r. 2 l. komponist 3.
 „ 317 r. 23 l. laveren 2, r. 19 l. dobbelen 1, r. 21 l. grongen 1, r. 23 v.o. l. mankeren 3,
 r. 21 v.o. l. restoren 2.
 „ 318 r. 5 l. floreren 3, l. manteneren 2.
 „ 326 r. 2 l. torsen 1.
 „ 329 r. 22 v.o. schrap odeur.
 „ 337 r. 1 schrap brutaliteit, r. 8 schrap chicard.
 „ 341 r. 13 l. fret 1, r. 16 v.o. l. schermutselen 3.

A SURVEY OF THE NON-PRONOMINAL AND
NON-FORMATIVE AFFIXES OF THE BLACKFOOT VERB
A CONTRIBUTION TO THE KNOWLEDGE OF ALGONQUIAN
WORD-FORMATION

BY

C. C. UHLENBECK.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

DEEL XX N°. 2.

AMSTERDAM.
JOHANNES MÜLLER.
1920.

PREFACE.

This paper was first intended to be only a supplement to G. J. GEERS' doctoral dissertation, but gradually I have come to the understanding that it would be better to include the non-formative suffixes as well as the prefixes, and that there was no reason to confine myself to the adverbial and prepositional elements, but that the usefulness of my work would be enhanced, if I gave also a place to the compositional forms and substitutes of terms denoting parts of the body and other nouns attached to the verb. So its scope was extended to be an alphabetical survey of the non-pronominal and non-formative affixes of the Blackfoot verb, be their character whatever it may. One finds here not only the modifying affixes that correspond to our prepositions, adverbs, conjunctions, which are for a considerable part of verbal origin (as Dr. GEERS has shown), but also such as would be expressed in our languages by independent verbs, by adjectives, and substantives. Even some numeral prefixes are mentioned. So it goes a long way to showing the Algonquian methods of building up the highly complicated verbal forms, and especially the compositional process, called noun-incorporation, is richly exemplified. That it was difficult to draw a line between what I had to register, and what was to be excluded, will be readily admitted by any one who has done work of the same kind. Certainly I might have treated many more verbal stems that are used to define or to modify the meaning of other verbs, but if I had done so, it would have been more recommendable to give a complete list of all verbal stems with accurate indication of the place or places they occupy in the holophrastical word, a difficult and comprehensive task I do not feel disposed to undertake just now. Therefore I have preferred to give what I offer in this paper, though I may have to plead guilty of some scarcely avoidable arbitrariness. As to noun-incorporation, it goes without saying that there must have been many expressions of this kind that I did never meet with. So I think that most names of hunted animals will have been used in verbal compounds, but, of course, I have

registered as compositional elements of the verb only those which occur as such in our texts and notes.

Strictly excluded are all elements of a purely grammatical or formative character, such as the suffixes by means of which nouns are verbalized, or intransitive and transitive, reflexive and reciprocal, permissive and causative verbs are derived. So the reader will look in vain for the suffixes characterizing the accommodative and frequentative verbs, nor will he find anything regarding the formation of denominative derivatives as the transformative, possessive, and factitive verbs. Perhaps one of my next papers will be devoted to the stem-forming suffixes. As long as that paper not yet has been written and published, I can only refer to the scanty notes on that subject in *gabm*.

As appendixes I have added a list of the independent words for parts of the body, and another one of the names of animals, both with references to their compositional equivalents treated in this monograph. For the materials on which these lists are based I am indebted to several intelligent and disinterested persons, among whom, besides JOHN BILLADOUX, of Browning, my regretted friend JOSEPH TATSEY and his eldest boy, JOHN, ought to be mentioned by name.

As to the orthography of the Indian words cited in the present work the reader will find the necessary explanation in *fsb.* § 1.

SOME ABBREVIATIONS.

- Arch. = Internationales Archiv für Ethnographie.
- cmb. = C. C. UHLENBECK, De conjunctief-achtige modi van het Blackfoot, Amsterdam 1913 (vmkawa., Afd. Letterkunde, 4^e Reeks, Deel XII, p. 244—271).
- djbt. = J. P. B. DE JOSSELIN DE JONG, Blackfoot texts, Amsterdam 1914 (vkawa., Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel XIV, N°. 4).
- fsb. = C. C. UHLENBECK, Flexion of substantives in Blackfoot, Amsterdam 1913 (vkawa., Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel XIV, N°. 1).
- fth. = Festschrift VILHELM THOMSEN . . . dargebracht, Leipzig 1912.
- galbm. = C. C. UHLENBECK, Some general aspects of Blackfoot morphology, Amsterdam 1914 (vkawa., Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel XIV, N°. 5).
- Geers = G. J. GEERS, The adverbial and prepositional prefixes in Blackfoot, Leiden 1917.
- nbt. = C. C. UHLENBECK, A new series of Blackfoot texts, Amsterdam 1912 (vkawa., Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel XIII, N°. 1).
- obt. = C. C. UHLENBECK, Original Blackfoot texts, Amsterdam 1911 (vkawa., Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel XII, N°. 1).
- phn. = C. C. UHLENBECK, Philological notes to Dr. J. P. B. DE JOSSELIN DE JONG's Blackfoot texts, Amsterdam 1915 (vkawa., Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, Deel XVI, N°. 1).
- vkawa. = Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.
- vmkawa. = Verslagen en mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFFIXES ALPHABETICALLY ARRANGED.

ai-, au-. This prefix is used to indicate the durative and iterative aspects. So ái-okau is the equivalent of *he is (was) asleep* as well as of *he uses (used) to sleep*, and according to the context áu-aniu has to be translated by *he is (was) saying* or *he uses (used) to say*. The difference between the two aspects may be illustrated by the sentences:

nápi(u) itáiokau, niét α χtai itáiokau, kokúyi *there was an old man sleeping, near a river he was sleeping, in the night* fth. 75.

anistsíksistsíkuists áisamìixk *he used to hunt every day* obt. 23.

For more examples see GEERS 19 sqq.

In many cases -ai- is inserted in verbal forms instead of being prefixed to them. For *he is coming hither* one can say paiúχsapu as well as áipuχsapu. Though GEERS gives some examples of -ai- as infix, it will be useful to give some more:

káüetsopiu *he is sitting on high* fth. 76.

kaiétauatom *they were going over them* obt. 57.

paiískàpixtsiua *who causes the people to make the buffalo-corral* nbt. 38.

saiakapóyinaí'a *he (4 p.) was coming out from the camp* nbt. 87.

kaiíkskàtsiuaie *he was going on one side of them* nbt. 180.

saiékkàtsiuaie *he was kicking it* nbt. 213.

-ai- *sia* v. nai-.

ainau- *finally* v. ino- *long*.

aini- v. in- *down*.

aino- *finally* v. ino- *long*.

aiskχs- v. α skχs-.

aist- (aists-) *close, near*, cf. áistò *he comes near*. See GEERS 21 sq. Here follow some more examples:

aistauánis *if he comes close saying* obt. 23.

áuaistsiksísau (*a herd of buffalo*) *is running near* nbt. 3.

áistomaxkáiau *they are running close* nbt. 16.

áistàumaxkau *he is running this way* nbt. 66.

áistsiksísàn (*the buffalo-herd*) *is running close* nbt. 39.

ákaistapòtsiu *he will come with the carcass* nbt. 149.

aist- *instead.*

áistanitsiauaie *they killed her instead* nbt. 157.

aitəm-ak- *nearly*, a compound of ai-, -itəm-, and -ak- *going to, about to* (cf. autəm-ak-).

áitamakitsuyinipitsiū *they were nearly frozen in the water* nbt. 23 (cf. GEERS 52).

ak- (aks-) *going to, about to, soon, nearly.* See GEERS 23 sq., who has omitted to draw the attention to the use of ak- (n-ak-, k-ak-, m-ak-) as a sign of the future in the conjunctive, and of m-ak- as such in the subjunctive (v. cmb. 18 sq. 23 = vukawa. 12, 261 sq. 266, and gabm. 49 sq.), while mentioning the use of ak- as a kind of tense-prefix of the future in the indicative.

ak- (aks-) *round*, cf. -ako in áutakò *goes around* (v. ot-ak-). GEERS 24 sq. gives some examples of this prefix. His references to „different forms” are to be cancelled, as those forms have nothing to do with ak-. The same may be said about aukanáksistsipuyìsi = au-kanái-ksists-ipuyì-si *when they all stood in a circle*, in which the idea *in a circle* is expressed by -ksists-, and that does not contain the prefix ak-. In támitapəksinìnai *then it* (4 p.) *circled around to* nbt. 156 (cf. itsitəpəksinìnai obt. 27) -əks- (-aks-) is to be considered as the prefix we are speaking of, and what GEERS says about this form is doubtless erroneous. Some more examples: nitəkopatəχpinan (= nitótəkopatəχpinan) itáisoypì *we* (excl.) *are sitting round the table.*

nítsisəmauəksiksísau *they* (grammatically a singular) *made a long run around* obt. 16.

áitakəupiuaiē *there he sat down around* nbt. 184.

áitakautstseua *then it was all over* djbt. 52.

ak- *many* v. akai- *many.*

ək- *already* v. əkai- *already.*

akai-, akau-, ak- *many, plenty, much.* See GEERS 25 sq. and gabm. 26, and cf. ak-ap-, -ikai- *many*, kai- *very.* As GEERS gives only one example of this element as a true verbal prefix

(nimátaikautsipa does not belong here), it will be necessary to illustrate its use by some more forms:

nitsikákotàs *I have very many horses.*

nimátsitakāχkūinixpinan *many of us have also died there* obt. 48.

ákatotāiau (better: ákototāiau) *they had built a big fire (plenty of fire)* nbt. 23.

ómoχtapakaipuyixp *where they were standing most* nbt. 39.

ixtakáumatskaχtakiu *he had given plenty for her* nbt. 52.

íkakāχkoàitsimaie *he had many profits from it* nbt. 56.

áistamakaistùtsimaists *then they gather many of them* nbt. 68.

itanákaiksistapitsinikii *when they then tell many false coups* nbt. 71.

otsítakānnotaχpi *where there are many people skinning* nbt. 164.

máχkitsitakaikamotāniaiks *that many of them might have escaped* nbt. 180.

kitsikākois *you are claiming very much for yourself* nbt. 182.

αkai-, **αkau-**, **αk-**, **-kai-**, **-kau-**, **-k-** *already*. Cf. *ikai-already*. GEERS 26 is right in identifying the verbal prefix **αkai-** with **αkai-** *former, ancient* in nominal compounds. Here belongs also the adjective-verb **ákaisiu** *is old*, which is only used of things belonging to the animate class (not of animals). Though GEERS 26 sq. gives a sufficient number of examples, I shall add a few more:

ákā'χtuitsiu *it was already full* obt. 42.

ákautsim *he had already taken (a stick)* nbt. 179.

ákatoχkoχkemìnai *he (4 p.) has got another wife* obt. 38.

nikáìàpi *I am already an old man.*

nikáuaitskàsi *I have done fighting.*

kikáiaksisai *you are left-handed now* obt. 27.

kikátoχkoχkemi *you have got another wife* obt. 38.

nikáuto *I have come already* nbt. 87.

okáipistsimòk *she was already suspected by them* nbt. 101.

There is nothing remarkable in the use of **αkai-** with imperatives:

ánni ákaitaupit *be already seated there for a moment* obt. 20.

ánnòm ákaitàupik *be already staying here for a while* nbt. 212.

ak-ap- *often*, a derivate from **ak-** *many* (v. **akai-**). The only example given by GEERS 28 that belongs here is **nitsikákapanistutisip** *I very often do it*. The others belong to **-ik-ap-**, which combines with **ai-** to **aikap-**.

akau- *many* v. **akai-** *many*.

αkau- *already* v. **αkai-** *already*.

-ake- *woman*. The independent word is **àké(ua)**.

táinakēsāpskaukik *then put a woman's dress on me* nbt. 16.

akim-, -(i)kim- *at (to) the upper end of the lodge*, cf. -kimo (-kinau) *goes to the upper end of the lodge*. The form *akim-* is only found in the adverb *akimóχtsi*. I have nothing to add to GEERS 28 sq. (the form cited from nbt. 125 belongs to the independent verb).

-ako- *wolf* v. *mak o-*.

-ako- *belly* v. -o k o a(n)-.

ak-un-, k-un-. An adhortative prefix like a χ k - u n -.

akúnitapàuop *let us go there* nbt. 125.

kunitapàuop *let us go there* nbt. 149.

kunatskáuopi *let us go back* nbt. 98.

kúnaχkaiòp *let us go home* nbt. 158.

The same elements *ak-* and *-un-* (cf. -u n a u-?), though separated by *-it-*, are found in *nitákitunnioàtau* (better: *nitákitunniùàtau*) *I will eat her*, where *-unn-* seems to emphasize the intention.

aχk- (a χ k s-). A modal prefix indicating potentiality in its widest sense, the syntactical relations of which have yet to be examined, though some preliminary work has been done by GEERS 29 sqq. Cf. also cmb. 16 sqq. 26 sq. = vmkawa. 12, 259 sqq. 269 sq., and gabm. 41 sq. 44. 46 sq. GEERS might have mentioned the use of *aχk-* with numerals, when it may be rendered by *about* (gabm. 33):

áχsikəmāipiau *there may be about ten of them* nbt. 236 (cf. áχkauàkaiimi *there may be more of them* nbt. 236).

kyázχkaišoayea (= ki áχkaišoaii'a) *and about four were (his steps)* djbt. 69.

Also a χ k - a p -:

ázχkapàuyia (= áχkapàuyi'a) *about six* djbt. 64.

aχk- (a χ k i-, a χ k y-) *home*. See GEERS 34 sq. and cf. a χ k y - a p -. Some more examples of *aχk-* (a χ k y -):

ənnaxkyótòmoχsit *now go home and tell the women to come out* (literally: *now go home and gather for yourself*) obt. 35.

matsítaxkyoχtòmoχsiu *then again she went home for help* (properly: *to gather for herself*) nbt. 145.

itaxkyánistsiu *then she went home to tell her* nbt. 145.

nitsítaxkyòyixpinan *we then went home to eat* nbt. 232.

nanistsisəmaxkyòpìxpinàni *so long it was that we stayed at home* nbt. 238.

aχk-ap- v. aχk- (modal prefix).

aχk-un- An adhortative prefix like ak-un-. See GEERS 35 sq. Some more examples (in three of them aχk- and -un- are separated by -it-):

áχkitunnasatsikìnamaipzskàup *that we may have a scrape-leg dance* nbt. 34.

áχkitunotoaii *let us take them* Arch. 23, 242.

áχkitúnnioyì *that they might eat* nbt. 117.

aχkúnauaiπwòyi *he might go far* (or, perhaps better, *let him go far*, though it may be freely translated by *before he goes far*) nbt. 99.

The forms kúnaxkaiòp and kunitapáuop, cited by GEERS (with wrong references) as examples of aχk-un- will not belong here, but to ak-un-.

aχky-ap- *home, at home*. Cf. aχk- *home* and see GEERS 34 sq. Some more examples may be given here:

stámistàpaxkyàpasainikàiyiu *he just was crying while running away home* obt. 43.

itaxkyápsummòsiu *then she carried her water home* nbt. 144.

áχkyàpauanii *they flew home* nbt. 189.

nisótamaxkyàpomaxkaxpinan *then we went back to camp* nbt. 232/233.

nitákaxkypauyi *I shall be eating on my way home* Arch. 23, 242.

aχs- *good, well*, cf. áχsi *good*, áχssiu (an.), áχsiu (in.) *is good*. Besides the examples given by GEERS 127 some more may be welcome:

áiaχsauatòm *he liked to eat it* obt. 3.

támaxsauànìnaiiu *then they* (grammatically a singular) *had a good scalp-dance* nbt. 18.

máχkaxsapauauaxkàni *that he might go about all right* nbt. 22.

ákoχtaxsautakiòp *may we get them (the horses) all right from (those people)* nbt. 26.

itákaxsimàiu *they then had a good laugh at her* nbt. 135.

sokóχkaxsàipiau *he suddenly made a good corraling* nbt. 184.

áiaχsàpistutsimàists *he was fixing them up well* nbt. 200.

Cf. also the woman's name A'χsitsipim *Came-in-all-right*.

aχs- (aχs-) *backwards* v. oχs-.

aχt- *each, each in his turn*.

ótaxtaikspipokoiauaie *each of them was bitten through the skull by her* nbt. 104.

stázmaχtàmitsiu *then she killed each one of them* nbt. 104.

aχtoátot *go to each of them* nbt. 106.

itαχtápaipstsàtsimiau *then they looked into each one of them* nbt. 130.

itαχtápaispistsàtsim *then he looked into each one of them* nbt. 133.

There is also a longer form aχtui- (aχtoi-), aχtuyi:

stázmaχtoitàtsiniuaie *then she held him to each one* obt. 38.

ákauaχtuyisimàtaman *we shall carry her on our backs, each in his turn* obt. 62.

nitàikixixitaχtoipakixkiniautspinan *we are, each of us in his turn, hit over the head with a stick once in a while* nbt. 240.

-aχt- (-aχt-) *from, along, etc., v. ixt-*.

-aχtsiu- (-aχtso-, -aχtsau-, -aχtsu-) *instead*. Cf. GEERS 36. Some more examples:

itαχtsiuaítistaniàipiksim *then he stuck it in the place of* obt. 31.

sotázmaχtsoàianikapimatsiuaie *then he had him as a single man instead of himself staying with him* nbt. 90.

itαχtsiunàutsim *he then took it instead* nbt. 126.

itsítαχtsiuaísapistan(i)aipiksimai *then he stuck it instead of* nbt. 162.

nitsítαχtsoautasiuanàtau *then I led the (other) horse along instead* nbt. 241.

ákstámataχtsoaisakapòiau *then they will go back out to the field instead* nbt. 242.

ákstámataχtsoaipuxsapùiau *then they will come back instead* nbt. 242.

etsítαχtsoautòma *then he put it in its place* djbt. 48.

mátsitαχtsuaitstsenaie *he then again put it instead* djbt. 49.

Here belong also:

etsítóχtsoauápsspenseäks (itsítαχtsoauápsspinausiaiks) *then he put those eyes in his own sockets instead* djbt. 22.

stámaχtsauaisoauápsspeua (stázmaχtsoaisauauápsspiua) *then he had to go without eyes instead* djbt. 22.

For the compound miksk-aχtsin- see miksk-.

aχtui- (aχtuyi-) v. aχt- *each*.

am-, -om- *over on that side*.

ámaitstsis *when he (the sun) was over on that side* nbt. 29.

kanáumoxpiisaists *if they all turned over* nbt. 34.

nistókiðmoxpiisaists *if they turned over twice* nbt. 34.

-am- *eastward* v. nam- *eastward*.

-am- *only, just* v. nam- *only, just*.

amai- (mai-), -omai- (-aumai-, -umai) *very, very much*. See GEERS 36 sq. and cf. am-ap-.

amáistuyiù *it is very cold* nbt. 23, 24 (also cited by GEERS, but repeated here because it shows the initial form of the prefix).

Some more examples:

kitómaikimmokixpuan *you (pl.) have pitied me very much* obt. 9.

kimáumaisæmitapinakuyiks *why were you seen about during such a long time* obt. 36.

kimáumaisoχkanisks *why do you say so very loud* obt. 41.

itáikipaitapàumomaχkauaie *then, feigning, he ran very fast towards him* obt. 46.

áumaiistsistotutsinikiauauiks *when they bother them too much* nbt. 60.

kitómanksin *you are very mean* nbt. 149.

otsítomaimixpi *where it was deepest* nbt. 151.

otsítomaimixpià (-xpi'a) *where it was deepest* djbt. 22.

otsítomämmikoχpia (otsítomaimikoχpi'a) *where the snow was very deep* djbt. 51.

otsítomaispixp *where it was highest* nbt. 171.

etúmāχkayistsinima *he then cut it open very much* djbt. 40.

I am not quite sure about it, whether áχkaumainitāyii *they must be (very?) crazy* obt. 46 belongs here.

Sometimes initial mai- is found instead of amai-:

máikimniuaie *he pitied him very much* nbt. 95 (also máikimniua nbt. 95).

máipæχkòχsinisikapokomipùmini *his lice have a very bad-death-dirty taste* nbt. 129 (cf. phn. 8 sq.).

máikāχkestotòkeea (-kii'a) *they make us very much ashamed* djbt. 38.

When it is wanted to express an exceedingly high degree, the prefix (a)mai- may be doubled. The combination of mai- with -omai- (-umai-) sounds maumai- or momai-. Examples:

mónaitapìumui (also pronounced máumaitapìmui) *it smells very much as if there were a person* (or, shorter: *there is a strong human smell*) obt. 52.

máumaisæmipòpiiks *they are sitting up very late* nbt. 203.

am-ap-, -om-ap- (-aum-ap-, -um-ap-) *always*, a derivate from amai-, see GEERS 38.

amat-, -omat- *trying*. GEERS 38. Some more examples:

amátsitòtòt *try to come there* nbt. 204.

amátχtχkonimak (amátòχtoχkonimak) *try to find of it* djbt. 57.

tákomatoχkosksinauayaua *I shall try to find them out* djbt. 45.

ami- *up*, see GEERT 38 sq. 128. Cf. *ami-skap-*, *amit-*. Some more examples:

amiómaχkàk run (pl.) up nbt. 173.

itamípikšiau they ran up (the tree) obt. 16 (itámipiksiau nbt. 110).

áitsitapəmyauauaχkainai then she (4 p.) began to walk up to him (climbing the tree) nbt. 110.

otsítəmixtsokitsòokaie then he was chased up (the hill) by him obt. 63.

átsitapamainakaseuna (-iuaic'a) then again it came rolling up (the hill) towards them djbt. 36.

ixtauámisəmiu they would go up from it (that river) to hunt nbt. 66.

-amini- *breaking* v. **-omini-**.

ami-skap- *south*. GEERS 39 sq.

amit- *up the river, westward*, cf. *-amito goes up the river (nisótəmitapəmito I just went up the river to it nbt. 216, nisótəmoχtamito I then walked along up the river nbt. 228, nisótəmoχtsistapamitoχpinan then we went along higher up the river nbt. 229), and ami-*. Some examples are given by GEERS 40. Here are some more:

nitákoχkəmitapaipisì I shall go higher up the river visiting obt. 41.

nisótənamitoməχk I then ran higher up the river nbt. 227 (cf. nisótəməχtamitoməχk I then went along higher up the river nbt. 241, cited by GEERS).

əχkstámətəχkumiosea (-osi'a) that we should not shoot westward (up the river) djbt. 44.

miskšítametəχkùmena he shot westward (up the river) all the same djbt. 44.

-amo-, **-omo-** *in a circle* (cf. **-omo-** *together*).

itámotutsiu then they (grammatically a singular) camp in a circle nbt. 68.

aumótutsisi when they (grammatically a singular) gather for the circle-camp nbt. 68.

-am-ot-ap-, **-om-ot-ap** *all over, all about*. GEERS 40 sq. Cf. also: *áumotapəistutsiminai she (4 p.) did everything she could to it obt. 19.*

kəχksamotapəitsinikitsixpuau you (pl.) might wear your claws out for nothing nbt. 117.

an- (**ann-**) *now*. GEERS 41. Cf. also *gabm. 42*. There seems to

be a derivate *ann-ap-*, though there remain some doubts about it, as in all cases we might assume *an-* (*ann-*) *now*, followed by *-ap-* *about*. Nevertheless I shall treat *ann-ap-* in its alphabetical place. I give here some more examples of *an-* (*ann-*):

anísomaxkàk now run (pl.) on ahead nbt. 27.

ansátoχtomòχsit taste for yourself now nbt. 31.

anamisót now come up nbt. 39.

anístaput now walk away nbt. 182.

znnaχkyótòmoχsit now go home and tell the women to come out (properly: now go home and gather for yourself) obt. 35.

ánnomatapauatsimàχkàk now start (pl.) in to dig the holes nbt. 117.

ánnomatapatoìinait now start to sing the medicine-song nbt. 184.

annomatapáiesakatofau now issue them out to them fth. 76.

annotápszmìsa now go and look for him nbt. 136.

Here seems to belong *an-* in the names of some months. In the name of April we find *ani-* (= *anni-*?) instead of *an-*, but in the other names of months of the type in question *an-* is followed by the durative-iterative element *-au-*. Cf. Arch. 20, 206 and GEERS 42 sq.

an-ap- v. *ann-ap-*.

anat- (*anats-*) *a little*.

anatsáixtsiu it was sticking out a little obt. 47.

áχkaná'χtapauànatsistsinomoyiuaiks he cut a small piece of them (the scalps) for each nbt. 84.

ixtauánatsoyiauaie they ate a little from it nbt. 145.

ákakχtoanatsaixketaxkanaiks he went out to get a little of the meat (of the skinned cows) to cook it nbt. 185.

kákoχtanatsìuyixtsiu he lay with only his mouth sticking out a little nbt. 190.

Is *anat-* (*anats-*) *a little* to be identified with *anat-* (*anats-*), *anæt-* (*anæts-*) *pretty* (*anátsinæm an., anátsinatsiu in. is pretty, looks pretty*)?

anauk- (*anauks-*) *half*. See GEERS 42. It may be mentioned here that I heard the mission-boys of Holy Family say to one another *kitáuanaukatsàps you are half crazy*.

ānet- (*anets-*) v. *anit-*.

-ani *nose*, in *I'kaikaχkani(ua) Nose-cut-already-off* (a woman's name), *káχkanitsiu he cuts off his (another person's) nose*. The independent word for *nose* is *moχksisís*.

ani- *now* v. *anni-*.

ani- (anī-) *down* v. *in-down*.

-anik- (-aniks-) *wing*. The independent word for *wing* (*feather*) is *mamin* (*its wing* is *omīn*). Here belong some names of birds, as *ksikápetapanikimi* *a kind of hawk with light-coloured wings*, *ínāχ-ksikanikimi* *brant*, *mékanikēsuyin* *red wood-pecker*.

noχksístapopitsikanīksisinai *she* (4 p.) *started for the shore with her wings spread* nbt. 151.

anik-, referring to *size* or *age*, v. *manik-*.

-anikæpi- v. *manikæpi-*.

-anisk- (-anisks-) v. *manisk-*.

-aniso- v. *naniso-*.

anist- (anists-) *according to*. Cf. GEERS 77 sqq. and *manist-*. The syntactical relations of *anist-*, *manist-* (-*anist-*) require a thorough special investigation, though already now we can state that the proper meaning of these prefixes (or, better perhaps, of this prefix) is *according to*. So *anistsíksistsikuists* is *according to days* (*every day*), *anistsíkokuists* *according to nights* (*every night*), *ánistapinàkuists* (*ánnistæpinàkuists* nbt. 78) *according to mornings* (*every morning*). Cf. *anist-æp-*. Examples of initial *anist-*:

anistāχkiàpiksatēs *every time he butted it* obt. 17.

anistonu *he was shot every time* nbt. 57.

ánistāpekānināminai *it* (4 p.) *looked as if it were scabby* nbt. 73.

anistsippitomō *he was far ahead* nbt. 83.

anistāinauspi *the way he dressed* (*according to how he dressed*) nbt. 85.

anistsínitæχpiau *how they killed her* nbt. 158.

ánnistōtos *as they came there* nbt. 169.

ánistsinoāsai *every time he was seen* nbt. 213.

anist-æp- (anist-æp-) *according to, such*, as an independent verb *anistápsiu* an.), *anistápiu* (in.). It is often used as a nominal prefix, e. g. *ánni-ánistæpakeu* *such kind of woman* obt. 61, *anistæpitapiau* *such people they were* nbt. 49. Cf. also *skátamanistopin-nauminneāks* (-*anistæpinauminiaks*) *then their wings were growing long* djbt. 62. I have not found it yet as a true verbal prefix, but I suppose it will occur as such once in a while. GEERS 77 sqq. has scattered some examples of *anist-æp-* as an independent verb and as a prefix of nouns among those of *anist-* and *manist-*. Cf. *manist-æp-*.

anit- (anits-) *separately, one by one, in different directions, to*

pieces, cf. ánetòiau *they separate*. See GEERS 43 sq. Some more examples:

akatánitápiksim *he will scatter it* obt. 48.

ánitsìnitsiuaie *he cut it to pieces* obt. 60.

itauánitsitapaχkaìiau *then they went home separately to (their lodges)* nbt. 32.

mátsitænetoχpatsistoyìmai *they (4 p.) had to blow it in two* nbt. 190.

matsitánetsinitoyiaiksaie *they had to blow it in two* nbt. 190.

In anitsipótapoχkistau *he would always lay one of them pointing to (the moon)* nbt. 77 the meaning of anits- is not *always*, as GEERS 44 supposes and the English translation might suggest, but *separately, one by one, one at a time, always one*.

If otáíakanitsinàuspi *how they* (grammatically a singular) *will dress* nbt. 73 is not misheard for otáíakanistsinàuspi, anits- has to be understood in the usual way as *separately*.

ann- v. an-.

ann-ap- (an-ap-, n-ap-) *now*. Cf. an-.

annápaiinimàt *now begin to catch (your horses)* nbt. 3.

anápàutsimàt *now take quickly (our things together)* nbt. 146.

nápaiàkomaxkàt *now try and run away* nbt. 200.

But nápanisàut *now begin to get off about* nbt. 31 is certainly to be analyzed as n- *now* + -áp-anisàut *get off about*.

annau- v. anno-.

annauk- (nauk-) *now*. See GEERS 42.

annauk- *half* v. anauk-.

annet- (annets-) v. anit-.

anni- *now*. See gabin. 42. Perhaps belongs here aniotsítaisiskse-mokuχpi *April* (literally: *when the grass grows*). In énnimatanistòt *now go back the same way* nbt. 221 and énnixpitotsàχkyàpiksiuaie *there he threw his head up out of the water with (him)* nbt. 80 anni- is not to be considered as a real prefix. It would have been better to write: énni matanistót, énni ixpitotsàχkyàpiksiuaie.

annist- v. anist-.

annit- (annits-) v. anit-.

anno- *right here, right there*.

annóixtò *she went this way* nbt. 139.

ænnautsípsæn ænnautsítstsòkai *he put her in his belt, he put her right there* nbt. 147.

But annoistsínoχpaipiu *he jumped down from here* nbt. 166 has to be separated into two words: áannoists(i) ínoχpaipiu.

annoχk- *now*. Pretty often ánnóχk *now* has lost its independence, so that it may be considered as a prefix. See GEERS 41 sq. I give here one more example:

annoχkanáipis *now let them all come in* nbt. 117.

ap- *about*. GEERS 44 sq. A formation of the same kind as máksiniapi *the carcasses about* nbt. 4 (cited by GEERS) is íksisakápiu *the meat about (the camp)* nbt. 6. The verbal prefix ap- and the nominal suffix -api belong to the verb -apo *is travelling about*, e.g. sépiapò *he travelled in the night*, istápuuiiàniki *when we travel about* nbt. 58, minápiapòk *do not go far away* nbt. 156, nitsítómatapàpo *I then began to walk around* nbt. 231. Cf. aχky-ap-, aumat-ap-, it-ap-, ksis-ap-, ksist-ap-, mist-ap-, pin-ap-, puχs-ap-, sak-ap-.

Examples of ap- are to be found on most every page of the texts, and GEERS has cited a good number of them. I shall only add two cases of -ap- preceded by it-, in which it- *there* and -ap- *about* have each its separate semantic value, just to show that, where the combination it-ap- occurs, we have by far not always to do with the compound prefix it-ap- *towards*:

itápsàmiua *he was hunting about there* obt. 60.

áiszmitapàupiau *they lived there about during a long time* obt. 61.

In some cases we find -aup- instead of -ap-:

stámitapaupauaχkaiauaists *then they went about towards them (the Porcupine hills)* nbt. 96.

áχkunoχpokàupoχsoaupā *let us go together to look for my wife* nbt. 96 (twice).

ap- *white*. I have not found it yet as a verbal prefix.

-ap- *eyes*. The independent word for *eye* is moápsspi. Cf. -apini and -oαpssp-.

nitákauanàukapāχs *I shall have one eye shut* obt. 21.

túkskəma noápsspa tákauapànāχs *I will shut one of my eyes* nbt. 141.

tákanaukapanāχs *I shall shut one of my eyes* djbt. 56.

etanāukapanāχseua *he then shut one of his eyes* djbt. 56.

áiaχkənauapànāχsia *they all shut one of their eyes* nbt. 141.

apəm-, -o p ə m- (-u p ə m-) *across*, cf. áupəmə *crosses*, apámoxtsi *across*. GEERS 45. sq. Two more examples:

nitsitəmsokitopəmaipuyi *I then was suddenly standing on the other side* nbt. 218.

etómatapopamoχpàipiuaua *then they began to jump across* djbt. 25.

-apan- *blood*, cf. the independent word áipani. I have no example of **-apan-** as a true verbal prefix. In mátaksapanasíua *kostúmi there will be no blood about your body* nbt. 56 we have to do with a transformative verb, and the literal translation would be: *your body will not be changed into blood*. A form of the same verb is pinápanàs *that it may have no blood on it* (properly: *that it may not change into blood*) obt. 32.

apæt- *behind, back*. See GEERS 46 sq., who gives the independent verb nítapàtau *I was the last one* nbt. 232, the adverb apátóχtsi, and some examples of **apæt-** as a prefix. Cf. also:

áuapatsistaniskapatòmianauaists *they would pull them back* nbt. 62.

áuapatokakiosìnai *he (4 p.) was looking back* nbt. 67.

etapátapiksimma *then he threw them back* djbt. 35.

etapátasüyinimaiea (-aie'a) *then he poured it out back* djbt. 35.

Here belongs also: itauápatskiminuàie *then he began to knock his (the bob-cat's) face back* nbt. 176 (cf. ketsetáuapatskiminuàie djbt. 11).

apæt-oxs- *north*, cf. ápatoχsò *is going north*, ápatoχsoχtsi *north*. The only example of **apæt-oxs-** as a verbal prefix is ápatoχsàisəpiu *he was looking north* nbt. 66. I have nothing to add to GEERS 46 sq.

-apiksi- *throwing*. The very common verb **-apiksiu** has sometimes lost so much of its proper meaning, that it may be considered as a suffix.

kázksainiàpiksiu *it just howled* nbt. 199.

itsaúitsikapiksistsiuaiks *then he rattled with them* nbt. 207.

saáitsikapiksistsis *rattle with them* nbt. 207.

nitáisekaxkapiniàpiks *I am winking*.

-apini *eyes*, akin to **-ap-** and the verb áiapiu *he sees*. The independent word for *eye* is moápsspi (cf. -oxpssp-). The compositional substitute **-apini** is very frequent in nouns and verbs. In many cases it may be properly styled a suffix, in others it retains the character of the principal element in the compound. It often occurs in personal names as Maistápini(ua) *Crow-eyes*, Otská-pini(ua) *Glass-eyes*. Here belongs Pəχkapúyapini *Bright-eye* (djbt. 10), used in jest for *anus*. Other examples of **-apini**:

ákspəpiniu *he has sore eyes* nbt. 127 (ákspapiniu nbt. 161).

ánaukapiniu *he was one-eyed* nbt. 198.

nánəpiniu(a) *has a man's eyes* nbt. 124 sq.

sikápiniu *he has black eyes*.

ótskàpiníu *he has blue eyes.*

ksikápinísin *the white of the eye*, abstract noun of ksikápiníu *is white-eyed.*

kumápinísin *eye-ball*, abstract noun of kumápiníu *is dark-eyed.*

mótokyápinixpísts *eye-lids*, a relative verbal form (properly meaning: *where there are skin-eyes*).

áitskàpiníau *they had dusty eyes* nbt. 1.

otsításksapiniókàiks *they threw dust in his eyes* nbt. 127.

nítástsàpini *I have eye-ache.*

nítáisekaχkapiniàpiks *I am winking.*

ápə̀sàpiníuχsiu *he was wiping about his eyes* obt. 30.

nétsikoχpoapinišənāi (nítisikoχpoapinišínai) *she (4 p.) had her eyes swollen with crying* djbt. 33.

ixtsákoapiniāχpiskiu *he was painted in that way beneath each eye that it looked like tears* nbt. 47.

amó oàpsp mistsii ixtástsapinišuaie *he burned the eye with the stick* nbt. 165.

áuàpinyāχsì *swing your eyes* (properly: *let them swing their eyes*) nbt. 192 (auapínaxsi djbt. 6).

-api's- *wolf, coyote*, cf. the independent word apí'si(ua). The wolf is also called ómaχkapì'si(ua).

nítápi'sauakimman *I chase a wolf (wolves).*

nítápi'sekiaki *I trap a wolf (wolves).*

apit- (apits-), -opit- (-opits-) *from, out of*, etc. GEERS 98 sqq. I shall give some more examples:

aupitsískapə̀təχs *when he was pulled ashore* nbt. 192.

ketopítsiskapataua (ki itopítsiskapataua) *and then he was pulled ashore* djbt. 6.

ákitopitsiniotoyūaie *there she would peel it* nbt. 10.

itsitótapitsisaníua *then she, close to it, said from without ahead* nbt. 94 (here we have -apits- instead of -opits-).

nitsitsíkopitaupiin *she (4 p.) sat by herself away (from the others)* nbt. 100.

In the following cases apit- (-opit-) is combined with -s- (= sai-) *out*:

àkopitsápiksistsiu *he will throw him out (of the lake)* obt. 48.

otopitsótoaxsaie *when she pulled him out (from the boiling water)* obt. 37.

itápitsotsimaists *then they would pull it* (grammatically a plural) *from (the fire)* nbt. 8 (here we have again -apit- instead of -opit-).

ketáupitsotuyeuäks (ki itáupitsotoyiuäks) *and then he pulled them from (the fire)* djbt. 10.

mátanpitsäχpia (-säχpi'a) *they jumped again out (of the fire)* djbt. 66.

The same as apit-s- (-opit-s-) is -apit-sat- (-opit-sat-).

apitsatapiksistsis *throw him out (of the boiling water)* obt. 37.

áupitsatapiksistau *he was thrown out (of the hot ashes)* nbt. 175.

etáupitsatapiksistséeopa (thus to be read instead of etáupitsapt-) *then we throw each other out (of the hot ashes)* djbt. 10.

ketopítsatapiksistàua (ki itopítsat-) *and then he was thrown out (of the hot ashes)* djbt. 10.

Very common is the verb apítsisoð (-opítsisoð) *comes ashore* (see GEERS 99).

The forms áikaχkapitsiuaie and manistsíkæχkapitzkixpiäu, cited by GEERS 98, do not contain the element apit-, -opit-, but they belong to the verbal stem ikaχkapi- *breaking* (a rope, a string, and such like).

-apits- *up against*. Cf. nitsítapitsau omí óχkotoki *I put it up against that rock* nbt. 217. As a true verbal prefix:

itótapitsipuyinai *he (4 p.) stood up against it* nbt. 202.

-ap-okap- *reversed*. GEERS 47. As a true verbal prefix in otápokæ-pinixkakoaii *they were called reversedly by (the people)* obt. 1 and ixtapókapinixkatau *he was called the reverse of it* nbt. 67. Both forms are cited by GEERS.

-apui- *standing* v. nap-, -ap- *standing*.

as- *young, small*, e. g. asínokâmita *young horse*, asómaχkstòki *young mule*, asoχkyáio *young bear*, ásaxtoki *young pine-tree*, asétsiksim *cottonwood-tree* (properly: *small tree*), asétaxtai *creek* (properly: *small river*), asóχk *small pail*. Here belongs also asaxkínau *young married man* (as- + -saxkínau). I have not met with as- as a verbal prefix, though probably it may be used as such.

asi (si-, as-) *just*. Cf. GEERS 47 sq. Some more examples:

ásistaput *just go away*.

asaníkit *just say to me*.

ásikipòpit *just sit down for a moment*.

ásipuxsaput *just come here*.

ásikipaksist *just go out for a moment*.

násotamisæpi *I shall just look over the hill* obt. 63.

kásikipaistæmatsò *I just show you*.

kásikipauàkò *I just run out to you*.

kásikipànist *I just say to you*.

askak- (askaks-) *consenting, being able*. GEERS 48. I only add two examples of this prefix in the sense of *being able*:

mátzskakatsistotoyiua*ts she could not persuade her* nbt. 151.

mátzskaksipokakiua*ts he could not wake up* nbt. 175.

askχs- (askχs-), **askχs-ai-**, **askχs-au-** *always*, a very common prefix. GEERS 48 sq. gives a sufficient number of examples.

asok- *across one another*. GEERS 49. Another example:

táupokasokòpimanàniau *we are mixed up with them* nbt. 63.

ast- v. aist-.

at- (ats-) *again, another, also, too*, a variant of mat- *again*, etc. The vowel of at- and mat- seems to be short, even when accentuated. Cf. about at- and mat- GEERS 81 sq.

átsisámò *again after a long while* obt. 15 (cf. the equivalent mátisámò obt. 16).

atáksamìixk *he was going to hunt again* obt. 23.

máχkstàtakàatskàni *that he should never get a partner any more* obt. 53.

káχkstàtakàatskàni *that you should never get a partner any more* obt. 53.

átomatapàpaskùnakataia*u they commenced again to be shot about* nbt. 6.

átotstuyi*u winter had come again* nbt. 12.

átomatòia*u then they started again* nbt. 31.

atotázmskotoàs *when he took it back* nbt. 52.

átsitapòmaχkan *he ran again to (that place)* nbt. 82.

átóχkotsiuaie *he gave it him also* nbt. 84.

ki omí otázkài átsinoyi*u and he saw his partner again* nbt. 84 (the translation opposite the text is wrong).

kitákatoχkòki *you will also give me that one* nbt. 86.

akatsíniki*u she will kill us also* nbt. 109.

atoχkónoyiia*u they also found another thing* nbt. 127.

átsitotòyinaie *she (4 p.) came to it again* djbt. 35.

átsitapamainakaseuaiea (-aie'a) *then it again came rolling up the hill towards them* djbt. 36.

átakssameua *he was going to hunt again* djbt. 38.

átsipæskünoanikea (átsipæskünoainiki'a) *when you have a dance again* djbt. 56.

minapázsapit *do not look back* nbt. 207.

at- (ats-) *around, in a circle*, cf. áuautsia*u they made a circle* nbt. 16 (cited by GEERS 49). We find it as a verbal prefix in

itatsótopatòm (*the people*) *sat all around it* nbt. 119, and in the compound stem -at-ai-ayi- *running in a circle* (GEERS 49 sq.). It may be useful to give all the places where -at-ai-ayi- occurs:

ákotamiàtaiayiau *they would come in sight running in a circle* nbt. 32.

itáutamiatàiiai *then they came up in sight running in a circle* nbt. 32.

nítáuátaiai *I run in a circle* nbt. 32.

áúataiaiòp *we run in a circle* nbt. 32.

itótamiatàyaiiua *then (the war-party) came in sight running in a circle* nbt. 89.

itámiátayayiu *he then came running in a circle* nbt. 126.

But átsistoχkinatsiuaie (támatsistoχkinatsiuaie), cited by GEERS in this connection, does not contain at(s)- *around*, the idea *round the neck* being expressed by -oχkin-.

atəm- v. autəm-.

-ataum- v. matom-.

atoi-, -atoi- *holy* v. natoi-.

-atoi- *tail* v. -atui-.

-atom- v. matom-.

-ats- (-αts-) *vulva*. The independent word for *her vulva* is ópistænàni. αχkúnitástàtsesopa *let us sit down on it with our vulvae* djbt. 23. etsetístatseseauaiea (itsitástatsisiauaie'a) *then they sat down on it with their vulvae* djbt. 23.

istsitáχkematsiua (ixtsitáχkematsiua) *he pricked her in her vulva with it* djbt. 52.

-atsi- v. -ot-atsi-.

-atui- (-atoi-), -atuyi- (-otuyi-) *tail*. The independent word is moχsoyís (cf. oχs-). We find the compositional substitute in nouns as pinotúyi(ua) *fisher*, áisìkotùyi(ua) *black-tail deer* (nbt. 7 has the plural ísikotuyìks), imitáutuyi(ua) *dog-tail* (an ancient word for *deer*), otátuyi(ua) *fox* (properly: *yellow-tail*?) (a compound of this word is sikotátuyi *black fox*). Cf. also áuatuyi(ua) *deer*, that is explained as *wagging-tail*. In verbal forms:

áukanaistatòikainoàiniki *when all your tails are out of sight* nbt. 117.

áukanaistatoikàiau *all their tails were out of sight* nbt. 117.

au- *durative and iterative* v. ai-.

-au- *sia* v. nai-.

-auapssp- v. **-oapssp-**.

-auakas- *antelope*. The independent word is áuakàsi(ua) (properly: *trotter*), by the side of which the compound saukyáúakàsi(ua) (properly: *prairie-trotter*) is used.

nítáuakasauakimmau *I chase an antelope (antelopes)*.

náχkoákasistotòχsiks *they had antelope-dresses* nbt. 37 (-oapkas- = -auakas-).

auat- (auats-) *self*. See gabm. 36.

auátapáuatok *eat them yourselves* nbt. 194.

ksaχkúu auáttoχpatskoχs *that the earth (herself) was shaking* nbt. 207.

itomátapauátapiksistsiu *then he began to rattle with them* nbt. 207.

auk- (auks-), ok- (oks-), uk- (uks-) *bad, badly*. Cf. -ok-ap-(mak-ap-). Independent verbal forms are kitómauksin *you are very mean* nbt. 149, ikóksinámiau *they were very mean* nbt. 48, íkuk-sinámmin *he (4 p.) is very mean* nbt. 151. As a verbal prefix:

kitáuksistotòki *you treat me badly* obt. 19.

áuksistùtoàinai *he (4 p.) is treated badly* obt. 40.

kitáuksistotàunkiks *those that treated you badly* obt. 48 (kitáuksistotoki obt. 53).

kitákoksistotòko *you will be treated badly* nbt. 141.

áuksistutsìmaχk *that treated them (the snares) badly* nbt. 119.

kitáuksiszmauksistotòki *you have treated me badly a very long time* nbt. 202.

Perhaps belong here:

nítáitsiniönòkskiakàk *it is making (very bad) faces down on me* nbt. 186.

yóksimmèpitsiu (ai-óks-?) *he has always been a (bad?) laugher* nbt. 191.

áisoksakapoksiszaskuyiu *she would suddenly chase them (badly?) out of the brushes* nbt. 103.

auk- (auks-), ok- (oks-) *a while, just*.

nítáuksokau *they (grammatically a singular) slept a while* nbt. 27.

aitoksíkinakisàiks *just their bones were left* nbt. 63.

kíχkaukokos *you must (just) have a child* nbt. 130.

kikətauksipistsimoàua *do you have any suspicion of him* nbt. 200 (or does this form belong sub auk- badly?).

auk- (ok-) *abundantly (?)*.

áukòyiau *they ate their fill* nbt. 160.

itámaukoyiu *he was happy having eaten his fill* nbt. 120.

áísokapokoyù *he ate his fill with good relish* nbt. 175.

nítáístámitàpokùì *then I have really eaten my fill* nbt. 237.

auk- (auks-), ok- (oks-) *raw, raw food, raw entrails, entrails*. Independent words for *entrails* are ópstòkists and piksískàmists. Examples of ok- *raw* in nominal compounds are ókapaìni (*raw flour* (cf. napaiìni *flour, bread*) and ókotokis *raw-hide*. In verbal compounds:

iikázstoksoyù *they eat awfully much (raw food)* nbt. 124.

káχkaukoχkòksuyixpuau *you must have eaten raw food* nbt. 190.

káχkotaiàuksoixp *you can (later) come and eat of the entrails* obt. 35.

kitákstaukùχtsoixpa *will you not eat of (the entrails)* obt. 61.

maχkòksontàχpiaì *that he might eat them (the entrails)* nbt. 24.

áitamauksoyàu *they ate the raw entrails being happy* nbt. 166.

-aukai- *breast*, cf. the independent word máukaiis.

nitsitaukauaukaiaki *I have a bare breast*.

-aukak-, -aukakyap- v. mokak-.

aukəm- v. mokəm-.

auki- (aukiu-), oki- (okiu-) *all*, cf. iki- (ikiu-). As a rule, the „active” verb with prefixed auki- is put in the singular, though from our point of view a plural might be expected.

aukiwemman (aukiu-aiman) *she was wanted by everybody to marry (everybody wanted to marry her)* obt. 50.

áukisokinaiau *they were doctored by all* nbt. 53.

itáukispskìmakatàin *then they all shot up at it* obt. 30.

ixtsitókìimiòp *he therefore then was laughed at by all* obt. 30.

itáukiotàχpummàu *they all went to buy* nbt. 14 (GEERS 55).

pàχtsikàχkokinisàu *they all got off their horses just for a moment* nbt. 30.

istokínisit *burn it all up* nbt. 57.

ákokyaisautsàsaiau *they will all have their guts torn out* nbt. 199.

kemaukstámitokyàupieməχs *why are you making one shelter after the other* djbt. 22.

ketókyookskàsataua (ki itókinokskàsataua) *and then he was run after by everybody (and then everybody ran after him)* djbt. 26 (where -stàsataua is a misprint, or misheard, for -skàsataua).

etókeskunakàtsenaie *they all shot at it* djbt. 48.

ketókyekyakeua (ki it-) *and they all set traps* djbt. 49.

etókepàχpùyia *then they all brushed them* djbt. 50.

ánnyaie nítakáukistutakiau *that are (all) the things they have done* nbt. 63.

Perhaps also in $\alpha\chi\kappa\iota\sigma\iota\tau\omicron\kappa\iota\omicron\kappa\iota\mu\omicron\kappa\iota$ *he may get angry with me* obt. 60.

auko- v. - $\omicron\kappa\iota$ - *lodge*.

aumai- v. $\alpha\mu\alpha\iota$ -.

aumat- ($\alpha\mu\alpha\tau\varsigma$ -), $\omicron\mu\alpha\tau$ - ($\omicron\mu\alpha\tau\varsigma$ -) *starting*, cf. $\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\omicron$ *he starts*. Some examples are given by GEERS 82 sq. (cf. $\mu\alpha\tau$ - *going* in imperatives). It may be useful to give some more of them:

$\iota\acute{\tau}\alpha\mu\alpha\tau\omicron\mu\alpha\chi\kappa\alpha\iota\iota\eta\alpha\iota$ *then he (4 p.) went off on a run* nbt. 26.

$\alpha\kappa\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\iota\sigma\tau\omicron\chi\kappa\iota\pi$ *we shall get close to it* nbt. 26.

$\iota\acute{\tau}\alpha\mu\alpha\tau\omicron\mu\alpha\chi\kappa\alpha\upsilon$ *then he started to run* nbt. 39.

$\mu\acute{\alpha}\tau\varsigma\iota\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\varsigma\omicron\omicron$ *then he started on another raid* nbt. 83.

$\iota\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\eta\iota\upsilon$ *then he started to speak* (that means: *then he sang his war-song*) nbt. 89.

$\sigma\acute{\tau}\alpha\mu\omicron\mu\alpha\tau\alpha\upsilon\eta\iota\upsilon$ *then he started to fly* nbt. 100.

$\sigma\acute{\tau}\alpha\mu\omicron\mu\alpha\tau\varsigma\grave{\alpha}\mu\iota\alpha\iota\kappa\varsigma$ *then they started to hunt* nbt. 109.

$\acute{\alpha}\kappa\omicron\chi\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\omicron\mu\alpha\chi\kappa\alpha\upsilon\pi$ *we shall start to run from* nbt. 173.

$\iota\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\eta\iota\eta\alpha\iota$ *then he (4 p.) began to say* nbt. 184.

$\iota\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\eta\iota\upsilon$ *then he began to say* nbt. 184. 185.

$\mu\iota\sigma\acute{\omicron}\tau\alpha\mu\alpha\upsilon\mu\alpha\tau\alpha\mu\alpha\chi\kappa\alpha\chi\pi\iota\eta\alpha\eta$ *then we started to run* nbt. 232.

Here seems to belong: $\grave{\alpha}\chi\kappa\acute{\epsilon}$ $\iota\eta\alpha\mu\acute{\alpha}\tau\varsigma\iota\upsilon\epsilon\pi\upsilon\eta\iota$ *he stood down in the water* nbt. 146 ($\iota\eta\alpha\mu\alpha\tau\varsigma\iota\upsilon$ = $\iota\eta\alpha\mu\alpha\tau\varsigma\iota\upsilon$?).

Sometimes $\alpha\mu\alpha\tau$ -, $\omicron\mu\alpha\tau$ - is equivalent to $\iota\mu\alpha\tau$ - *nearly*:

$\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\varsigma\iota\pi\upsilon\alpha\eta\upsilon\alpha\iota\kappa\varsigma$ *they nearly got up (they were going to get up)* nbt. 111 (cited by GEERS 58).

$\acute{\alpha}\iota\tau\omicron\mu\alpha\tau\grave{\alpha}\varsigma\iota\eta\iota\mu\iota\eta\alpha\iota$ *then she (4 p.) was nearly breaking it (then she was just going to break it)* nbt. 160.

$\eta\iota\mu\omicron\chi\tau\omicron\mu\alpha\tau\grave{\alpha}\iota\eta\iota\eta\alpha\kappa$ *that is why he nearly catches me (that is why he is going to catch me)* nbt. 197.

aumat-ap- ($\omicron\mu\alpha\tau\text{-}\alpha\pi$ -) *starting*, cf. $\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\alpha\pi\omicron$ ($\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\text{-}\alpha\pi\omicron$) *he starts to travel, he starts* (see $\alpha\mu\alpha\tau$ - and $\alpha\pi$ - *about*). GEERS 50. In $\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\alpha\pi\omicron\iota\sigma\tau\omicron\chi\kappa\iota\eta$ *they* (grammatically a singular) *were coming near to it* nbt. 135 we find the full form $\alpha\mu\alpha\tau\alpha\pi\omicron$ - as a prefix. Some more examples of $\alpha\mu\alpha\tau\alpha\pi$ - ($\omicron\mu\alpha\tau\alpha\pi$ -):

$\iota\acute{\tau}\alpha\mu\alpha\tau\alpha\pi\omicron\tau\varsigma\iota\mu$ *then they* (grammatically a singular) *begin to take them* nbt. 68.

$\iota\acute{\tau}\alpha\mu\alpha\tau\alpha\pi\iota\eta\iota\mu\alpha\upsilon$ *then they* (grammatically a singular) *begin to catch for themselves* nbt. 70.

$\iota\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\pi\alpha\iota\pi\tau\varsigma\iota\pi\omicron\chi\tau\omicron\chi\pi\iota\alpha\upsilon$ *then they begin to bring them in* nbt. 71.

$\iota\acute{\tau}\grave{\alpha}\chi\kappa\acute{\alpha}\zeta\eta\alpha\mu\alpha\tau\alpha\pi\grave{\alpha}\chi\kappa\alpha\iota\iota\upsilon$ *then they all started home* nbt. 81.

$\iota\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\pi\grave{\alpha}\chi\kappa\alpha\iota\iota\upsilon\grave{\alpha}$ *he then started to go home* nbt. 87.

As GEERS observes, in certain cases we find *omatapi-*, e. g. :
ákstzmomatapiðkau *then he will go to sleep* nbt. 59.
itomátapioyiu *then she began to eat* nbt. 105.
itomátapioyiau *then they began to eat* nbt. 117.
nitsítomatàpioyì *then I began to eat* nbt. 226 (cited by GEERS).

-aumin- v. *-omin-*.

-aumini- v. *-omini-*.

aumo- *in a circle* v. *-amo-*.

aumo- *together* v. *-omo-* *together*.

aum-ot-ap- *all over* v. *am-ot-ap-*.

aup- (*op-*) *with*.

nitáksikaupinikipainapistai *I shall feign to dive down stream with him* nbt. 79.

áupixtætsikiotsimaie *he swam to the middle with him* nbt. 80.

áupipimaie *she entered with it* nbt. 160 (cited by GEERS 87).

áupitsipimaie *she then entered with it* nbt. 165.

In *áupokaχkaiimûuaie* *she went home with her* nbt. 124 and *káχkitopoksoyîmau* *that you can eat with him* nbt. 133 we have a compound *aup-ok-* (*aup-oks-*), *op-ok-* (*op-oks-*). Cf. *ixp-ok-*.

-aup- *about* v. *ap-* *about*.

-aupi- *sitting* v. *-opi-* *sitting*.

-aupi- *brains* v. *-opi-* *brains*.

aupit- v. *apit-* (*-opit-*).

aup-ok- v. *aup-* *with*.

aut- *coming, near* v. *ot-* *coming, near*.

aut-ak- v. *ot-ak-*.

autæm- (*atæm-*), *otæm-* *then, now, after a while*. It is sometimes ending in *-mi-* instead of *-m-*, just as the related prefixes *itæm-*, *sotæm-* (*stæm-*), *tæm-*. Cf. GEERS 51. Some more examples:

áutæmitsksinoau *then he was known* nbt. 209.

atámauàuaχkan *he then travelled* nbt. 208.

otámiokàiau *then they slept* nbt. 121.

nitáutæmisistsikò *I am tired now* nbt. 146.

nitákotæmoχtsèni (*nitákotamoχtsèni*) *now I would die by (awls)* nbt. 106 (cited in a wrong place by GEERS 52).

nitákotàmitapo *I shall go there after a while.*

nitákotàmsimi *I shall drink after a while.*

atámànistsis *tell him after a while.*

atámiksipuyinis ápotskinaiks *drive the cows out after a while.*

atámitapot *go there after a while.*

atámsimìt *drink after a while.*

atámiauyit *eat after a while.*

In atámipùχsaput *come up (to my camp) after a while* nbt. 226
GEERS has misunderstood the meaning of English *up to*.

autəm-ak- (autəm-aks-) *going to, on the very verge of, about to, nearly.* GEERS 51 sq. Some more examples:

autəmáksenimai *he (-t p.) was going to die (nearly died)* nbt. 133.

autəmáksakoχsoyiu *it is going to boil over (nearly boiling over)*
nbt. 155.

autəmákotsitauaie (better: -sotauaie) *the rain was going to come near* nbt. 187.

áutəmaksiksistsipəskàup *we have nearly done dancing* nbt. 192.

tautəmákotoàu *I am going to take it (I am nearly taking it)*
nbt. 158.

Sometimes autəm- and -ak- are separated by another prefix:
kitáutəmsauatàksino *I nearly do not see you any more* obt. 29
(cited by GEERS).

áutəmatakəχpi(u) *it was just about to come off too* nbt. 228.

-aut-atsi- v. -ot-atsi-.

autom- (otom-) *first*, cf. itom- and matom-. An example is given by GEERS 67. Cf. also:

autómitsistaniàipiksim *they (grammatically a singular) first stuck them in* nbt. 12.

áutòmomaχkau *he ran ahead* nbt. 19.

áutomisoyiauaiks *they fed them first* nbt. 46.

autómāχtsisoyiauaie *they first feed them with (the tongues)* nbt. 70.

ótomatsitsiuaiks *he overtook them first* nbt. 17.

-auyi-, -auy- (-oy-, -uy-) *mouth*, cf. the independent word maúyi. It is very often met with in nominal and verbal compounds:
itsúyiks *Rough-mouth people* obt. 4.

paksíkoyi *sticky-mouth (bear)*, paksíkoyiskèini(ua) *sticky-mouth-cow, fattest cow* (cf. obt. 35, 39).

imoióyiu *he had a hairy mouth (a moustache)* obt. 4.

kanáipotoiepiəstəχs *that they tie the mouths of all (their dogs) up*
obt. 13.

kákoχtanatsàuyixtsiu *he lay with only his mouth sticking out* nbt. 190.

kínetumoxkànyàkixpuai *you are with bloody mouths* nbt. 190.

netumàχkáuyakeaua *their mouths are bloody* djbt. 17.

nétomàχkàuyakeäks *their mouths were bloody* djbt. 17.

itáísatsiskoyìniuaiks *then he began to split their mouths wider* nbt. 190.

nitáísatsiskuyinokinàn *he split our mouths wider* nbt. 190.

nímoχtaisatsiskuyinokinàn *therefore he split our mouths wider* nbt. 190.

ketáupæskuyìneuäks (ki it-) *and then he stretched out their mouths* djbt. 17.

táupæskùynnaukìnnana *he stretched out our mouths* djbt. 17.

ixtsístsistnyenäuasts (ixtsístsistuyiniuaists) *he put them on for whiskers* djbt. 11.

nitúkχsæskoyòpiu *he sat with grease all over his mouth* nbt. 181.

nátsakoiikokitsìminai *it (4 p.) was just frozen with spittle on its mouth* nbt. 186.

áiñχtsikitànyakiòpiu *they would all just have white mouths from it* nbt. 10.

áiànmoynianuiks *they pull their mouths crooked* nbt. 60.

itsípsitsauyakàyayiau *then they had froth at the mouth from running* nbt. 146.

-ayi- *running* (not *-yayi-*, as I assumed gabm. 60), e.g. ikáiaìñ ótàs *his horse was very fast* nbt. 17, áisakayayìu *they* (grammatically a singular) *ran out* nbt. 20, nitauátaiai *I run in a circle* nbt. 32 (for more places of *-at-ai-ayi-* *running in a circle* see *at-around*). In some cases *-ayi-* tends, more or less, to become a suffix. Such are perhaps:

otoχkíkaiaisinai *that he (4 p.) barked running* obt. 11.

stámistàpæχkyàpasainikàiyau *he just was crying while running away home* obt. 42.

ámixkiayiau *they sang while they were running* nbt. 32.

itsípsitsauyakàyayiau *then they had froth at the mouth from running* nbt. 146.

ékkakoχponiàyiau *they were already out of breath by running* nbt. 146.

-áχk- v. noχk-.

áχkan- v. kanai-.

áχp- *quick motion* v. oχp- *quick motion*.

-**ǻχp-** *with* v. **ixp-**.

ǻχs- v. **oχs-**.

-**ǻχt-** v. **ixt-**.

ek- *very* v. **ik-** *very*.

-**ek-** *back* v. **-kik-**.

-**ekai-** *many* v. **-ikai-** *many*.

ekai- *already* v. **ikai-** *already*.

-**ekin-** *tooth* v. **-ikin-** *tooth*.

emai- v. **imai-**.

emak- v. **imak-**.

emat- v. **imat-**.

enepit- v. **inipit-**.

-**epu-** *summer* v. **nepu-** *summer*.

et- *then* v. **it-** *then*.

-**et-** *one, etc.* v. **nit-**.

etǻm- *then* v. **itǻm-** *then*.

et-ap- *towards* v. **it-ap-** *towards*.

-**et-ap-** *only, alone, real* v. **nit-ap-**.

etom- v. **itom-**.

etsǻχk- v. **itsoχk-**.

etsin- *all* v. **itsin-** *all*.

etsin- *among* v. **itsin-** *among*.

etsoχk- v. **itsoχk-**.

-**i-** v. **mi-** *hard*.

iik- v. **ik-** *very*.

ik- (**iks-**), **iik-** (**iiks-**) *very, very much*. Cf. **kai-** *very* and **ikai-** (**akai-**) *many*. It will not be necessary to give examples of **ik-** (**iks-**), but as GEERS 52 cites only one form containing **iik-** (**iiks-**), I shall add a few more:

iikítamàpiu *it is very funny* nbt. 172.

iiksíkinaxkò *the earth is very soft* nbt. 172.

iiksìpiò *he was very far* nbt. 182.

iiksíkaksu *he was very short* nbt. 218.

nitsíikitokakixpinàni *we then were very careful (about our horses)*
nbt. 223.

-ik- *many* v. **-ikai-** *many*.

ik- *already* v. **ikai-** *already*.

-ik- *back* v. **-kik-**.

-ikai-, **-ikau-**, **-ik-** *many*, cf. **akai-** *many*, **-ik-ap-** *often*, and also **ik-** *very* and **kai-** *very*.

ómoχtapikaiètapiškoχp *from where there are so many people (i.e. where there are not so many people)* nbt. 200.

ixtapíkauopinai *from where there were so many people (i.e. where there were not so many people)* nbt. 200.

nimátaikautsipa *I do not often swim* (cf. GEERS 26).

ikai-, **ik-** *already*, cf. **akai-** *already*. Here belongs aists-
ikai- *of not long ago* (literally: *near-former*), e.g. in aistsíkai-Pekániu
the Peigans of not long ago nbt. 203. As a verbal prefix **ikai-**
is very frequent:

íkatsapàuaipìian *there they walked about already* obt. 58.

íkatsiksistom *she had already put them (near her)* nbt. 11.

íkamatapakìmin *she (4 p.) had already started to hammer it* nbt.
11 (cf. GEERS 26).

íkakanaisòoχtom *he put them already in (the fire)* nbt. 25.

íkatsistapu *he was going away already* nbt. 73 (cf. GEERS 27).

íkanistsuaie *he had already told him* nbt. 80.

otsíkaitokekaxpimaie *where he had camped before* nbt. 94.

nitáksikaitotaipùyixpinan *we shall be standing there near already*
nbt. 106.

máχsikaiinikoaiauaie *they may be killed by him already* nbt. 147.

otsékanistsokinàki *as he had doctored before* nbt. 150.

otsíkaisaièpioχkok *he (4 p.) was already not far away from him*
nbt. 161.

íkatsipstàupiimai *he (4 p.) was already sitting inside of it* nbt. 202.

otsékaitsinòaxpiiai *where she had seen him before* nbt. 202.

áksikāχkùiniu *he might have died already* nbt. 204.

otsékatotòaxpāks *whence he had taken them before* djbt. 8.

kitsékaitotòaxpyaua *whence you have taken them before* djbt. 8.

otsékatokekaxpia (-χpi'a) *where he had camped before* djbt. 67
(on the next page we find the fuller form *otsékaitokekaxpia*).

etsikáiskapena *they (grammatically a singular) already crawled*
djbt. 69.

With *ai-* the prefix *ikai-* combines to *aikai-* (*aik-*):

áikaitsanapotoyü *they* (grammatically a singular) *then would not turn them loose already* nbt. 15.

áikaissaepiskoäu *they* (grammatically a singular) *were already not driven far* nbt. 15.

áikaistapauakàitapiu *from that moment the people were getting many already* nbt. 16.

áikáχkanaiksistsü *they would all be ready* nbt. 107.

áikaistapaiipyäpsapiüai *he* (4 p.) *kept looking about farther away* nbt. 143 (cf. GEERS 27).

ikai- *very* v. *kai-* *very*.

-ikaitapi- v. **-tapi-**.

ikak- *low*, not yet met with as a verbal prefix. The independent forms are *ikáksiu* (an.), *ikakü* (in.) *is low*.

ikaki- *wisely* v. *mokaki-*.

ikaχkapi- (*ikaχkapiu-*) *breaking* (a rope, a string, and such like). Independent forms are frequent: *itáikaχkapikàü* *otsistsists then the rope of her wood (sticks) broke* obt. 14, *tázmatsikaχkàpitsiu then he cut also loose (another one)* nbt. 30, *áikaχkapitsüaie* *he cut him loose* nbt. 30, *okoχkapítaksü* *that he cut loose* nbt. 30, *manistsíkáχkapitzkixpiäu* *how they cut them loose* nbt. 32. As a verbal prefix:

itsítsuiaikaχkapiotsim *then, being in the water, he broke (the string)* obt. 64/65.

itsíkáχkapiuotoyü *he then broke (the rope)* nbt. 228.

ikæm- (*kæm-*) *quick, quickly, fast, eventually, perhaps*, cf. the independent verb *ikázmsiu*, *ikæmó* *is fast*, and *ikæm-* *straight*. GEERS 53. Some more examples of *ikæm-* *quickly, fast*:

nitáksikæmopaki *I shall move my lodge quickly*.

ikæmúnistutsit *do it in a hurry*.

ómáχtàikamipstauaiàkiokoiaü *she* (4 p.) *used to throw them quickly in to them* obt. 36.

itsíkaminakasünai *then it* (4 p.) *rolled faster* nbt. 156.

itázkæmskotækaiipiünai *he* (4 p.) *would quickly turn around* nbt. 170 (*-ækæm-* = *-aikæm-* = *-ai-* + *-ikæm-*).

iksíkæmipiksü *they ran very fast* nbt. 189.

etsíkamenoyänä (*itsíkæminoyünai*) *then she* (4 p.) *caught a glimpse of (his eyes)* djbt. 22.

kamotótoyüäu *in a hurry they went to take it* nbt. 156.

Of *ikəm-* *eventually, perhaps* GEERS has given a sufficient number of examples. Here may be mentioned yet:

kəmítaxpatòmis if *she had a side-husband* nbt. 33.

kámipàkskyài (i. e. *nikámipàkskyài*) *I ought to hit you on the face* nbt. 172.

káməxtatàumomatapauop *I have a mind to begin with you first* (properly: *let us eventually start with it first*) obt. 39.

ikəm- *straight*, cf. *mokəm-* *straight* and *ikəm-* *quick*. As GEERS 54 does not cite any forms that properly belong here, it will be useful to give the following examples:

sistsiu ikámotsistapauaniu *the bird is flying straight away.*

niétaxtai ikámotsikimskau *the river is flying straight.*

-ikan- *exactly.*

ikámítsikanyòtoaxkiaie if *somebody catches it* nbt. 242.

omá áikanyòtakiu *the catcher* nbt. 242.

itsekúnixkuyiù *she hit it exactly* nbt. 243.

-ik-ap- *often*, cf. *ikai-* *many* and *ak-ap-* *often*. With *ai-* it combines to *aikap-*. See also GEERS 28, who gives some examples without drawing a sharp line between *-ik-ap-* and *ak-ap-*. Therefore I shall repeat here the forms with *-ikap-*, *aikap-* cited by him.

mátaksikàpoχtskùnakiòpa *we will not often shoot with it* nbt. 183.

áikapisimianistutsimaie *he does it often secretly.*

áikapisimiitapaumixkau *he is often fishing alone secretly.*

mátaikapapauauaχkauats *he does not often walk about.*

mátaikapautsimatsiks *he does not often swim.*

-ikau- *many* v. *ikai-* *many*.

iket- *over* v. *ikit-* *over*.

iki-, *ikiu-* *all*, cf. *auki-* (*aukiu-*) and see GEERS 55. The „active” verb with prefixed *iki-* seems always to be put in the singular, cf. *ikiómatapò* *they all went* obt. 57, *ikiwókunaiiu* *they were all camping together* nbt. 112. 126 (cited by GEERS). Here is one example more:

ikiwámisamiù *they went all up on a hunt* nbt. 66.

-ikim- v. *akim-*.

ikin- (*kin-*) *soft, softly, gently, slowly, easy*. In nominal compounds as *ikináuksisakui* *soft meat* nbt. 145 (cited by GEERS 54), cf. also *iiksíkinaxkò* *the earth is very soft* nbt. 172. Though

GEERS 54 sq. gives some examples of *ikin-* as a verbal prefix, I shall add a few more:

ikinépuyit *talk slowly.*

áikinautæmisæmuaie *he gently looked over the hill at him* obt.

63 (*ai*kin- = *ai-* + *-ikin-*).

ketsíkinapoaua (*ki its-*) *and then he got up slowly* djbt. 7.

stæmikinnautuyeuäks *then he look them slowly* djbt. 7.

nitsíkinàsæzsæmeua *he very slowly looked out at her* djbt. 33.

ikin- *to small pieces.*

aukanáikinioχpatskoäu *then he was all trampled to small pieces* nbt. 142.

-ikin- (*-ekin-*) *tooth.* The independent word for *tooth* is *moχpékini* (cf. *-oχpekin-*).

nitæstsèkini *I have tooth-ache.*

áitapæχpæksikinäu *he just clattered his teeth* nbt. 119.

-ikisi- *in the centre* (?).

tænikisiksistsixpaie *then it was hit in the centre* nbt. 80.

ikit- (*ikits-*) *over, across, aloft, on top.* GEERS 54 gives only one example. Cf. also:

ákæχtsikitauapiksimaie *moýis he will throw it over the lodge.*

nináuatoχkotsikitæχpaipiskoχtoau omám óχkotok *I could not jump over that rock.*

ákitsikitæχpaipiu notokæ'ni *he will jump over my head.*

káikitotoχpaipiñai (*ki ái-*) *and she* (4 p.) *just jumped over to it* nbt. 138.

mæmæpists itsíkitapaumaχkau *he ran about over the old camp-ground* nbt. 165.

istsikítsixsis *put it there aloft* obt. 33.

stæmiketsauætsiu *he then floated aloft* obt. 64.

itsikétaixtsau *then he was put on top* fth. 76.

itsikétsopiu *then he sat on top* fth. 76.

skinétsiman ákitsikètsauapístau *it will be hung up in a bag* fth. 77.

With the infix *-ai-* the prefix *ikit-*, shortened to *kit-*, combines to *kaiit-*, (*kaict-*), e. g.:

kaiétauàtom *they* (grammatically a singular) *went over them* obt. 57.

káietsopiu *he sits on high* fth. 76.

ikit- (*ikits-*) *back.*

itsíkitaipuyiu *he then stood back alone* nbt. 127.

itsikitsistsipistaiks *those that were tied back (to the tree)* nbt. 133.

ikiu- v. *iki-*.

iksik- *cleanly.*

áitsitsiksikâχpii *they would fall cleanly in it* nbt. 195.

áitatsitsiksikaisapâχpiâiks *then they would fall cleanly back again to them* nbt. 195.

nítsiksíkaisâχpii *they fell cleanly out* nbt. 196.

ikskai- v. kai- *very.*

ikskæn- *early*, cf. ksiskæn-.

ákaitaiksistsiksanyöoyis *as they then had already done eating their breakfast* obt. 3.

nisótæmitsikskanyoyi *I then ate breakfast there* nbt. 231.

Here seems to belong áikskinisomòsiu (better: áikskænisomòsiu) *she went after morning-water* nbt. 124.

ikst- *in a row.*

etoχkénaiκstuiþyena *they were all standing in a row* djbt. 31.

ikyai- (ikyau-) *finally, after a hard struggle, having had a hard time.* GEERS 55. With ai- the prefix **ikyai-** combines to **aikyai-**. To GEERS' examples may be added:

ikyáia(i)sopòkoχpùmatau *finally all of it was bought (they finally bought it all)* nbt. 226.

nítsíkyayayinau (better: nítsíkyaiainau) *I finally caught him* nbt. 228.

nítsíkyaiοχkonoau *I had a hard time to find him* nbt. 241.

ekyáuaχkaie (ikyáuaχkaiiu) *finally she went home* djbt. 33.

nitáikyayâχkònoaiau *I have a hard time to find them* nbt. 235.

nitáikyayâtaχkai *I finally get home* nbt. 236.

ixk- (ixks-), -οχk- (-οχks-) *on, on top of*, e.g. in ixkitópiu *he sits on horseback, he rides.* GEERS 55 sq. Usually the compound form it-οχk- is met with, which in the imperative, conjunctive, and subjunctive is changed to ist-οχk-. Some examples are given by GEERS 66 sq. Here are a few more:

itoχkítaixtsiu æksín *he is lying on a bed.*

sistsíua itoχkítaienixkiopiu mistsís *the bird is singing while sitting on a tree.*

itáisoypoi nitsítóχkitsau istóan *I put the knife on the table.*

itoχkítaiokau nitúnmoi *he is sleeping on a hill.*

itoχkítaipuyiu áinakàsi *he is standing on a waggon.*

nítsítóχkitapi mistsís *I sit on a log.*

kítsítóχkitàupixp *that you are sitting on* nbt. 182.

itoχkítaipuyiau omí nitúmmoi *they were standing on a hill* nbt. 214.

ixk- (ixks-), -oχk- (-oχks-) *gone, ended*, cf. moχk- and see GEERS 56. I shall give some more examples:

kénnimaie ixkixtsíu nitápoχsini *and there ended my running around* nbt. 228.

kénnimaie ixkakáimiau *that is how many they are* nbt. 235.

kénnimaie ixksksínoyiú *that is all he knows about them* nbt. 43 (cited by GEERS 56 in a wrong place).

kánnimaie ixksiná'yena *that was the last he saw of him* djbt. 47.

kánnimaie . . . ixksiná'yenuäks *that was the last he saw of them* djbt. 54.

kénnimaie nimátoχksksinoau *that is what I also know about him* nbt. 57.

ixkan- v. kanai-.

ixkin- (ixki-), kin-, -oχkin- (-oχki-) *round the neck*, cf. the independent word oχkíni *his necklace* (e.g. otokyápokoiaie oχkíni *a rope of raw-hide was around her neck, was her necklace* nbt. 207). It is often met with in verbal forms, though I know only of one case where it may be termed an affix:

mátáχkíniáχsatsíauaiks *they also put them on their necks* nbt. 19.

The other forms containing this element have a derivative character:

itsítsapoχkyàkiuaie *she put it around her neck* nbt. 202/203.

etoχkínneuäks *he put them round her neck* djbt. 22.

mát(o)χt(o)χkínneua *he also put some round his neck* djbt. 5.

támatsistoχkinatsíuaie *he then wore him round his neck* nbt. 79.

ixkíunatòma *he wore it near his neck* djbt. 13.

otoχkínnatoχpi *that he wore round his neck* obt. 65.

ikiátsis kínnatot *wear the whistle round your neck* fth. 76.

-ixkin- *head, hair, horn* v. -kixkin-.

ixkitopi- *on horseback* (cf. ixk- *on, on top of*).

ixkitópisòè *the warriors went on horseback* nbt. 16.

ixkitsiki- (ixkitsik-), -oχkitsiki- (-oχkitsik-) *seven*, see gabm. 27 sqq. It is a true verbal prefix in nitóχkitsikyànistsi *I did it seven times*.

ixp- (p-), -oχp- *with*. GEERS 56 sq. 87 (-oχp- belongs to ixp-). Cf. ixp-ok-, ixp-istap-. Some more examples:

ixpípim *he came in with (the travois)* Arch. 23, 242.

ixpítsaksiu *he went out with (them)* obt. 25.

kixpítsítakotòyinai (better: ki ixpítsítakotòyinai) *and with (that) he (4 p.) then was just about to get to (him)* obt 40.

kixpitómatapòyinai (better: ki ixpitómatapòyinai) *and then he* (4 p.) *started off with (it)* nbt. 170 (cited by GEERS, who seems to have misunderstood it).

nítóχpiksistaχkùmiuaie *he shot at the same time with (him) without taking aim* obt. 30.

tákāχpitsinàpistai *I will dive down with (him)* nbt. 88.

mátoχpsauaiàkatotoa *they* (grammatically a singular) *will not fail to come again with (it)* (i. e. *with your skinning the fat cow*) obt. 42.

In imperatives we find p- instead of ixp-:

páupit cétan *sit with a saddle* fth. 76.

pákixtsisaists *put them with (it)* fth. 77.

ixp-ist-ap-, -oχp-ist-ap- *immediately*, a compound of ixp- and mist-ap-.

sotázmoχpistàpsistsoyìnai *then he* (4 p.) *immediately rattled* obt. 45.

sotázmoχpistàpapistutsimiau *then they immediately faced them* obt. 60.

stázmoχpistapistàpiksìn *then immediately he* (4 p.) *defecated* obt. 64.

sotázmaχpistapαχkusksinòau *then he was immediately known* nbt. 202.

ixp-ok- (ixp-oks-, ixp-oki-), p-ok- (p-oks-, p-oki-), -oχp-ok- (-oχp-oks-, -oχp-oki-) *with, immediately after*, a compound of ixp- and -ok- (cf. aup-ok-). GEERS 106 sq. has given a good many examples. Here are a few more:

ixpókisāχpaipìuaie *he followed then jumping* obt. 19.

ixpókсамистàukunàimiin (thus to be read instead of -miau) *he had them (his wives and his parents-in-law) camping with him for a long time* obt. 34.

nimátoχpokitapomokatsiks itáuatsimmoixkaupi *he did not go with me to church*.

nitoχpókauauαχkàmau *I am walking with him*.

ákoχpokotsisìmau *we shall smoke with her* obt. 27.

áχkitoχpòksotsikaup *let us slide together* obt. 47.

nitákoχpokisòè *I shall go into the water with (him)* obt. 48.

ákoχpokàupop *we shall live together* obt. 61.

nitoχpokáupimau *I was living with her* obt. 61.

áχkstámoχpokαχkaiop *let us go home together* nbt. 93.

itoχpókidiμαχkauaie *she ran after (him)* nbt. 115.

itoχpókiauànian *then they flew towards (him)* nbt. 124.

In imperatives we find p-ok- instead of ixp-ok-:

pókesaksist *go out after (her)* djbt. 58.

ixt- (ixts-), -oχt- (-oχts-) *from, along, during, for, with*, cf. the independent verb ixtó, -oχto *he goes along*, and the related

prefixes $moxt-$ and $noux-$. GEERS 57 sq. 87 sqq. (forms containing $-ox-$ are wrongly given by GEERS sub $mox-$, which in composition retains the initial $m-$). I know one case of $ox-$ ($\acute{a}x-$) at the beginning of a verbal form, viz. $\acute{a}'xstotsimot\acute{a}up$ (thus to be read instead of $-t\acute{a}nop$) nbt. 200.

Some more examples of $ixt-$, $-ox-$ from:

$ixtan\acute{i}kuaie$ *he told us (to abstain) from (it)* obt. 28.

$ixts\acute{i}stapitsii$ *they (the buffalo-painted lodges) started from (those lodges)* obt. 60.

$ixtax\acute{k}\acute{i}iu$ *he went home from (there)* obt. 61.

$ixts\acute{i}manasuaie$ *he became a chief by (from) (it)* obt. 63.

$\acute{a}i\acute{k}skoxt\acute{o}i\acute{n}\acute{a}minai$ $init\acute{a}i$ *it looked, very many of them* (4 p.) *were killed* obt. 17.

$\acute{a}i\acute{k}skoxt\acute{o}y\acute{i}nats\acute{i}asts$ *it looked, there were very many of them* obt. 32.

$st\acute{a}moxktsekixkitoyuaie$ *she then cooked from (it) for him* obt. 39.

$st\acute{a}moxtsoo$ *then he went in (to the river) from (higher up)* obt. 59.

$kit\acute{a}ksta\acute{u}k\acute{a}xsoixpa$ *will you not eat of (the entrails)* obt. 61.

$n\acute{a}'xtapopitsis\acute{o}\acute{a}xsi'a$ *that I will come out of the water from (below)* nbt. 88.

About the forms with initial $tsistap-$ (from $ixts-istap-$) see $mist-ap-$.

Examples of $ixt-$, $-ox-$ along:

$\acute{a}xkunax\acute{t}apu\acute{a}u\acute{a}xkau$ *let us travel along* obt. 53.

$st\acute{a}mox\acute{t}\acute{a}mis\acute{o}$ *then he started up along* obt. 57.

$n\acute{i}mists$ $ixtap\acute{i}puyin$ *they* (4 p., grammatically a singular) *stood about along on the westside* obt. 57.

$ixtsap\acute{o}$ *she walked along* obt. 62.

Here seem to belong:

$nep\acute{u}si$ $\acute{a}koxt\acute{a}ukau$ *in summer they will have the medicine-lodge* obt. 55.

$nist\acute{o}akauk$ $kok\acute{u}yi$ $ix\acute{t}\acute{a}ipia$ *it is myself that can see through the night* obt. 68.

Examples of $ixt-$, $-ox-$ for:

$ixts\acute{i}t\acute{a}xkits\acute{i}uaists$ *they* (grammatically a singular) *rushed for them* obt. 33.

$ixts\acute{i}t\acute{a}xkits\acute{i}naists$ *they* (grammatically a singular) *rushed for them* obt. 34.

$n\acute{a}xksists\acute{a}ms\acute{a}ux\acute{t}apatsim\acute{a}ua$ *it will be since a long time past that I did not care for them* obt. 14.

$nim\acute{a}toxtsikixpa$ *I do not care for (man's lodges)* obt. 41.

Of $ixt-$, $-ox-$ with:

ixtaimáχkiakiu namáχkimatsis *he sweeps with a broom.*

ixtúitsiu piskáni *the corral was full with (the buffalo)* obt. 32.

ixtsitsíkiu *he whistled with (his whistle)* obt. 56.

ixtúinim *she held it with (her fingers' ends)* obt. 61.

ixtúutskinaaχkāuaie *he held it as if it were his horn (literally: he made a horn with it)* obt. 64.

kámχtatàumomatapauop *I have a mind to begin with you first (properly: let us eventually start with it first)* obt. 39.

kitákoχtaiki *you will whistle with (this my whistle)* obt. 55.

-im- *hair, fur*, cf. imoi- *hairy*. The independent word for *fur* is mokúyis.

nitsáikimínai *he (4 p.) was then short-furred* nbt. 191.

kátasàikimii ki otáχkúinii *that is why they are short-furred and yellow* nbt. 191.

-im- *west* v. nim-.

imai-, -omai- (-umai-) *still (already)*, often shortened to im-, -om- (-um-). Cf. GEERS 37 sq. and gabm. 49. Here are some more examples:

imítaixtsiu *it is there yet* obt. 59.

imáúistainokoχkauákimaup *we have still to chase* nbt. 5.

imóχtaipəskaii'a *they still have dances with (these things)* nbt. 99.

emánuayàua (imáinoaiàua) *they are still seen* djbt. 37.

emétānuayaua (imítainoaiàua) *they are still seen there* djbt. 38.

kátamautòatsiksi (kátomautòatsiksi) *has he come already* djbt. 61.

mátomautòatsiks *he has not yet come* djbt. 61.

imak- (imak-) *even*. GEERS 58. Cf. also:

imakáχsisi *even if it was good* nbt. 47.

imakoχtsiksókuiniki *even if it touches you* nbt. 55.

imakóχksipotàuotsìnikaiks *even if they were shooting back at him* nbt. 56.

imakáioχtoàiniki *even if you hear* nbt. 131.

imakétsinitsi *even burned stuff* nbt. 173.

emákstatainik *even if you think regarding him* djbt. 38.

imaxk- v. omaχk-.

imat- (imats-) *nearly*, cf. aumat-. GEERS 58. Some more examples:

ímatsisotoyù *he nearly shot it* nbt. 162.

imátsinetsiu *he was nearly drowned* nbt. 170.

imatátskiisìnai *he (4 p.) nearly fell on his face* nbt. 172.

imatáiniuàie *he nearly caught her* nbt. 197.

imatátsistsinimaie úskitsipaχpi *he stabbed him near his heart* (literally: *he stabbed him nearly in the heart*) nbt. 214.

netsématāχtāyāχtāχkāχsi *I am almost ill with it* djbt. 64.

Here seems to belong: imatípiksiau *they had made their escape* (*they had started on their escape*) nbt. 201. If so, it shows the intimate connection between imat- and aumat-. The usual meaning of imat- *nearly* will have developed from *starting, going to*. As I have observed in its proper place, aumat- (omat-) *starting* also takes, once in a while, the meaning *nearly*.

immi- (imi-) *deep*, as an adjective-verb iumín. Not yet found as a true verbal prefix. Here belongs imikó *the snow is deep*.

imoi- *hairy*, cf. -im- *hair, fur*. This element is found in many nominal and verbal forms, e. g. Imoyíski(ua) *Hairy-face* (a woman's name), Imoyísokàsimi(ua) *Hairy-coat* (a man's name), Imoyístəznik(a) *Hairy-bull* (a man's name), Imoyínəm *Looks-hairy* (a man's name), ákaumatapimoyisiu *he had begun to become hairy* nbt. 119, imoióyiū *he had a hairy mouth* (a moustache) obt. 4, áimoyikožnisau *when the calves had hair on them* (*were hairy*) nbt. 13. Here belongs also imoiáni *robe*. I have not come across imoi- as a true verbal prefix.

-ims- *anus*. The independent word for *his anus* is óos.

ixtsitsímsisatu *he wiped his anus* nbt. 176.

ixtsitsímsisauayea (-aie'a) *he wiped his anus* djbt. 11.

in- (ini-) *down*. GEERS 58 sqq. 128. With ai- this prefix combines to ain- (ən-, ənn-, ɛnn-). Some more examples:

ináipiksistsis *take him down* fth. 76.

ináitsautatsisàpoχtom *then he put them down in on top of (it)* obt. 36.

ináitsistsapautoyiuaie (misheard for ináitsistap-?) *he then took her down out (of his belt)* nbt. 148.

nitáksinitsoκòtatau *I shall spit down on him* obt. 16.

mikskítsinisokotàixk *nevertheless she spat down on him* obt. 16.

itsiniāχpaipiinaí *then he jumped down* obt. 38.

manistsínomatapuxs *when they* (grammatically a singular) *had started down* nbt. 81.

stámotominoχpatsiū *then she knocked him down first* nbt. 110.

ixtsitsínnāχpaipèina *then he jumped down from* (*where it was lowest*) djbt. 13.

ixtsitsínnapiksim *he threw it down from* (*the high cliff*) djbt. 13.

kāχkitsināpiksistāmoki (káχkitsinai-) *that you may take down the carcase for me* djbt. 40.

otáiksistsinnaipiksissea (-si'a) *when he had done taking down the carcase* djbt. 40.

kyotsítsināpotokai (ki otsítsinaipotokaie) *and he was let down by him* djbt. 60 (my analysis of this form phn. 36, accepted by GEERS 105, is wrong).

etsetótsinnapiksimmīnā *and then he (4 p.) dropped (threw) it down to him* djbt. 60.

ketsitápinyauzēnēnā (ki its-) *and then she came flying down to him* djbt. 61.

áiniōmaχkau *he has run down* nbt. 66.

áinaipiksimaists *he pulled them down* nbt. 174.

itániaχkumatsiuaiks *then he was shooting down at them* obt. 17.

itányomistsimin *then he (4 p.) would bite them down* obt. 42.

itánnipotoyiuaie *then they (grammatically a singular) put it down* nbt. 9.

itánistutsiu *then they moved down* nbt. 42.

nitápámmoχpatsiu *she knocked them down in the same order (as they were sitting up)* nbt. 110.

To the verb *ínisau* *he goes down* (see GEERS 59) belongs the adverb *inisóχtsi* *down*.

in- *long* v. *ini-* *long*.

-in- *hand* (?). The independent word for *hand* is *motsís*.

nitásinàki *I am breaking with my hand* (cf. the parallel verb *nitéskàki* *I am breaking with my foot*).

inak- (*inaks-*) *little, small*. For the independent forms see gabm. 19. In proper names we find *kinak-* instead of *inak-*, e. g. *Kínaksàpòp* *Little-plume* (a man's name). Combined with *ai-* to *ainak-* (*ainaks-*), *inak-* is used for *little by little*:

káikakāχtainàksuyēua (ki ai-) *and he was eating of them little by little* djbt. 67.

mátāχtainàksuyēua *he ate of it also little by little* djbt. 67.

inau- v. *ino-*.

ini- (*in-*) *long, a long time*, cf. *ino-*.

etsinnapistotsimma *then he made it long* djbt. 49.

kímauksiniòkaχks *why do you sleep (so long?)* obt. 45.

Here belongs *ini-k-at-* *long already, since a long time*, a compound of *ini-*, *-k-* (v. *αkai-* *already*), and *at-* *again, another, also, too*:

áχksistsinikatakanistaistutoyiuaitsiksaie *it must be since a long time past that he has treated him in that way* obt. 40.

áinikátsitsitskaisotamìuats *he has always* (properly: *since a long time*) *been staying out in the rain* nbt. 188.

The article in(i)- in GEERS 60 is to be cancelled.

ini- (inni-) *seizing, catching*, a very common verbal stem, cf. e. g. itsínniuaie *she caught her* nbt. 151, itsínniuaie *he caught him* nbt. 155, áinniuaie *he has a hold of him*. In certain forms it may be considered as a verbal prefix:

itsísiniäutoyíua *then she got a hold of her* (seized and took her) nbt. 151.

itsísiniäutoyiu *then he reached* (seized) *and caught him* nbt. 154.

itsísiniotoyíuaie *then he caught him* (seized and took him) nbt. 198.

mátaisiniotoyíuaiksau *they could not catch it* (seize and take it) nbt. 156.

In all these cases -ini- is preceded by is- *ahead*.

ini- *down* v. in- *down*.

inik- (iniks-) *angry*, belonging to the independent verb itsiníksiu *then he got angry* nbt. 170.

itáinikspuxpáipiu *then he was angry jumping up* nbt. 170.

itsiníksistapù *then he went away being angry* nbt. 182.

ixtsitsiníksistapipiksuaie *then being angry he threw it away* nbt. 183.

otsítainíksistotòk *she then was treated badly* (angrily) *by him* nbt. 202.

ini-k-at- v. ini- *long*.

inipit- *freezing, cold*, cf. the independent verb inípitsiu. GEERS 60 sq. etomátapenepitòχkomeua (itomátapinipitāχkumíua) *he then started to cry as if he were cold* djbt. 20.

ino- (inau-) *long*. For the independent forms see gabm. 19. Cf. GEERS 60.

ánnoχkotoχtòmaists *he put them in a long row* nbt. 162 (ánno- = ái- + -ino-).

skátamænistopinnauminneäks (-anistæpinauminiaiks) *then their wings were growing long* djbt. 62.

As a verbal prefix, ino- usually refers to a long space of time. In some cases it may be rendered by *already*, in others by *finally* (cf. nanai-, nanau- *finally* with initial n- and Algonquian change). With ai- it combines to aino- (ainau-), of which anno- (see above) is a secondary form.

nimátaksìnnoäχkémixpa *I shall never marry again* obt. 23.

naχksínauayísitoki *he might* (already or finally?) *hit me* obt. 40.

ináuksitaisitauksiu *he never failed* (to the end) nbt. 57.

mátsinauoxkusksinokatsiksaiks *they did not know about her (for a long time?)* nbt. 94.

nítsinauapi'siuàs *I have turned into a wolf now (already?)* nbt. 119.

nítsináxkãxkokaie *he has already given it to me* nbt. 187.

nítsinoxkokaie *he has already given it to me* nbt. 188.

ínãxkõtæxpiu *what has been already given to them* nbt. 188.

mátsinauataisapoxpiuaks *they did not fall back in again any more* nbt. 196.

mátsinaipokakeuatsiks *he did not wake up (already, or perhaps better: any more)* djbt. 11.

mátsinoaipuyòatsiks (mátsinoaipuyiutsiks) *he did not say anything for a long time* djbt. 20.

mátsinoãxkonokoãuauksauaie *he did not find them (a long time)* djbt. 45.

kimátukætsinoãnokixpaa (-ainokixpa'a) *you shall not see me any more* djbt. 58.

matátsinoaipuauatsiksinea (-inai'a) *she never got up again any more* djbt. 59.

mátsinoayokãuatsiks *he did not sleep at all* djbt. 62.

kimátukætsinoanokixpinanaa (-ainokixpinana'a) *you will never see us again any more* djbt. 63.

áinoãxkonoyiu einí *they (grammatically a singular) finally found the buffalo* nbt. 15.

nítãinauãikimmãtsistotòk *he has made me poor (for ever)* obt. 24.

nítãinoaikimmatsistotòk *he has made that I am to be pitied (for ever)* nbt. 110.

nítãinoaiãkitapò *I shall go after you (at last)* nbt. 129.

matãnauaipuyeuatsiks (matãino-) *he would never talk* djbt. 64.

-inok- *elk*, cf. the independent word ponokáu. With ai- it combines to ainok- (ænok-, ennok-).

itãnokãxkumiu *he then yelled like an elk* nbt. 192.

Itsúuinokãxkumi *Yells-like-an-elk-in-the-water* (a woman's name).

nítsinokauakimmau *I chase an elk (elks).*

ákitsinokauãkimaup *there we shall chase elk* nbt. 5.

nítsinokakiaki *I trap an elk (elks).*

Cf. also énnokãxpekinasiuaie *it was with elk-teeth* nbt. 53, a denominative derivate of -inok-ãxpekin- (= ponok-ãxpekin-) *elk-tooth*.

-inok- *happy* v. minok-.

-inokâmit- *horse*, cf. the independent word ponokâmita (-inokâmita) (properly: *elk-dog*).

nítsinokâmitakiaki *I trap a horse (horses).*

ip- *in*, cf. -ipim, áipim *he enters*. GEERS 61 confounds ip- with -spi- *among*. To ip- *in* seems to belong ɕtsípaipaskàyáks *they were dancing in (an elk-head) djbt. 6*, at least if it is not misheard for itsápaipaskàiaiks (it-səp-), of which I am not quite certain. Cf. ip-ist-.

-ip- *standing* v. nip-.

-ipau- *back*.

nítáksipauotoainai *I will take it (his robe) back* nbt. 188.

mátatáipauotomoàuaiks *it is never again taken back from them* nbt. 188.

Belongs here nitáipstsiksipaupauàuaχk *I walk round a little* nbt. 235? Very doubtful.

ip-ist- (ip-ists-), ip-st- (ip-sts-) *in, inside, into*, a compound of ip- *in* and ist- *in*, cf. the adverb ipistóχtsi, pistóχtsi *inside* (also -pstóχtsi, e. g. kanáipstóχts obt. 33). GEERS 61 sq. Some more examples:

nitsítsipstaupixpinan moyís *we are sitting in the lodge*.

nitsítsipstapiksistau káksàkin moyís *I threw the axe into the lodge*.

itsípstskapatòt ponokámitauyis *pull it into the stable*.

káksàkin itsípstaixtsiu *the axe is inside*.

itsípstaupiu nàpioyis *he sat in the house*.

ixtsípstinakàsin (thus to be read instead of ixtsípsinakàsin) *it (4 p.) rolled in (to a door on the eastside) obt. 27*.

ixtoχkánaipestànistùtsixp *inside it was all decorated with (otter-skins, etc.) obt. 33*.

ómáχtàkamipstauaiàkiokoaiu *she (4 p.) used to throw them quickly in to them obt. 36*.

otáitsipstàipuyisaie *when he was standing inside obt. 46*.

áχkitsitsipstaupaupa *that we shall stay therein djbt. 22*.

stámitsipstàupeua (stám-) *then he stayed therein djbt. 22*.

ɕtsítsipstapeuaie *he looked in there djbt. 23*.

ipistsik- (ipistsiks-), ipstsik- (ipstsik-) *a little*. With ai- it combines to aipistsik- (aipstsik-). GEERS 62 sq. Some more examples:

skátamipistsikkauáutoχkyuanä (read: -kyauaniu) *then he was shaking his head very slowly djbt. 6*.

kitátamepistsikatänau (-àino) *I can but see you a little yet djbt. 47*.

áipstsikixsuyü *it was a little dry nbt. 8*.

ipot- *near the door*, cf. the adverb ipotóχtsi. GEERS 62 (the form misksíppotapòiau does not belong here). Another example:

itsíppotananìnai *it* (4 p.) *flew towards the door* nbt. 65.

ipot- *in the direction of* v. pot-.

-ippi-, **-ippo-** v. kepi-, kepo-.

ippot- *near the door* v. ipot- *near the door*.

ippot- *in the direction of* v. pot-.

-ipu-, **-ipui-** *standing* v. nip-.

is- *ahead, in front*, cf. -iso *he goes ahead* and the adverb isóχtsi *ahead, in the future*. GEERS 63 sq. Here seems to belong isoχké-man *second wife* obt. 12. 38 (ótsísoχkeman *his youngest wife* obt. 37). Some more examples of is- as a verbal prefix:

itsísanistsiu (thus to be read instead of itsítsanistsiu *then he said ahead to her* obt. 6 (cf. itsísanistsiu *then he said ahead to her* obt. 37, cited by GEERS).

otsítsisànik *then he was told ahead by him* obt. 39.

aiísopæmotototàiau *they went on ahead across (the river) to build a fire* nbt. 23.

aiísapàumaxkau *he would run about ahead* nbt. 25.

itsitótsisàpiksim *then he threw it in front of him* nbt. 89.

Cf. also:

tákipisaxkùmi *I shall shoot a while* obt. 30.

nitákætsisauàni *I shall again say something* obt. 31.

aiísoχtsikunakàkit *try to shoot at me with it* nbt. 182.

But otsísisæmokùnaiixpi *where they had camped a long time* obt. 62 is probably misheard for otsítsisæmokùnaiixpi.

-is- *four* v. niso-.

isap- *between* (?), cf. sæp- *in*.

ixtsísapiksisàuinai *they* (grammatically a singular) *ran between them (the stone-piles)* nbt. 163.

itsítæχtsiuaisapistàn(i)aiipiksimaiæ *then he stuck it instead of (Belly-fat's arrow)* nbt. 162.

Cf. also ákitsisapistutsop *we shall move to (Writing-stone)* nbt. 6.

-isapo- *Crow Indian*, cf. Isapó(a) *the Crow-Indian tribe*.

aiísapoepuyiu *he speaks Crow Indian*.

-isau- (?).

nitsítsisauàket *I then got on the other horse* nbt. 243.

-isito-, **-isitsi-** v. nisito-.

isk- *backward* v. sk-.

-isk- *instead* v. misk-.

iskunat- *strong*, cf. iskunatápsiu (an.), iskúnatáp̄iu (in.) *is strong*.
iskunátaxkumìks *those that shot hard* nbt. 12.

iso-, isui- *through a lodge*.

ákitsisoinoiyuaie *he will see him through the lodge there (outside)*
nbt. 62.

itáisuàpiu moyists *he could see through lodges* nbt. 109.

-iso- *four* v. niso-.

isok- *heavy* v. sok- *heavy*.

-isoχpski- v. misoχpski-.

ist- (ists-) *in, in to; in the forest, into the forest*. GEERS 64 sq.
Cf. also:

istsístakàkitau (istsístakàkit) *stick your feet in them* obt. 51.

amáitsoàskuists itsitástsokaiau *they will sleep in thick forests* nbt.
60 (-asts- = -aists- = -ai- + -ists-).

ist-, a prefix to denote the superlative, usually combined with kan- (kan-ai-, kan-au-) to istoχkan- (istoχkanai-, istoχkanau-). See gabm. 19 and GEERS 65.

-ist- *away* v. mist- *away*.

ist- *under the water* v. st- *under the water*.

-ist- *two* v. nist- *two*.

ist- (ists-), used in imperatives, conjunctives, and subjunctives for it- (its-) *then*, etc.

istax- *down* (P).

istsístaxkyàuanu *then he threw his face down* obt. 63.

mátsistsístaxkyàuanu *then he threw his face down again* obt. 63.

istaxt- v. staxt-.

-istani- *out of sight*. Does this prefix contain ist- (mist-, -ist-) *away*? With ái- it combines to aistani- (astani-).

áistanisòo *he went out of sight* nbt. 178.

otástanepesäks *when they got out of sight* djbt. 54.

Cf. also:

itaxtsiuaistaniàipiksim *then he stuck it in the place of (Belly-fat's arrow) (without being seen)* obt. 31.

istsítaxtsiuaisapistani(i)aipiksimaie *then he stuck it instead of (Belly-fat's arrow) (trying not to be seen that he did so)* nbt. 162.

áuapatsistaniskapatòmiauaists *they would pull them back (without being seen)* nbt. 62.

-ist-ap- *away* v. *mist-ap-*.

ist-ap-, used in imperatives, conjunctives, and subjunctives instead of *it-ap-* *towards*.

isto- *cold* v. *sto-* *cold*.

istok- *drumming, making noise, making noise with the feet*, cf. *nitzstokiaki* *I am drumming*, *istókimatsis* *drum*.

omí mistsísi itsístoksiksìnau *he beat on that stick with another stick* nbt. 181.

ketápæstokèinä (ki *itápaistokìinai*) *and then she (4 p.) knocked at it* djbt. 32.

ketótistákèuaie (ki *itótsistokìuaie*) *and then he knocked at it* djbt. 33.

itsístokipiksiu *then they* (grammatically a singular) *fled making noise with their feet* obt. 17. nbt. 142.

itsístokipiksataiixk *then he was run away from with noise (then the people ran away from him making noise with their feet)* nbt. 193.

ketsístokipikssatàua (ki *its-*) *and then he was run away from with noise (and then the people ran away from him making noise with their feet)* djbt. 6.

etoχkúnistokixpiksènä (itoχkúnistokixpiksìnai) *then they (4 p.) all ran away making noise with their feet* djbt. 9.

ákotoistòksiskìmaup *let us go and make noise with our feet* obt. 34.

atákotoistòksiskìmaup *let us again go and make noise with our feet* obt. 35 sq.

otsítæstoksiskìmaχp *where he used to make noise with his feet* obt. 39.

-istoki- v. *nist-* *two*.

istoχk- *lying down*. Some examples are given gabm. 59. In most of them *istoχk-* is preceded by *its-*, e.g. *itsístoχkàipuyiu* *he talks while lying*. The only example given there of the simple form *istoχk-* is *kitsístoχkàuyi* *you eat while lying*. Cf. GEERS 68. It will be useful to cite a few more forms containing *istoχk-* or *its-istoχk-*:

itsitòtsistoxkitsìnai *then he (4 p.) lay down on the side of it* obt. 29.

aiístoxkitsiù *he was lying down* nbt. 175.

ketsístāχkitseua (ki *its-*) *and then he lay down* djbt. 10.

kaisísto(χ)kixtsènä (ki *aits-*) *and then he was lying down* djbt. 11.

etsístoxkixtsècäks *then they lay down* djbt. 18.

ketsitòtsistoxkixtseuaie (ki *its-*) *and then he lay down at her side* djbt. 24.

etótsistāχkixtsēuaie *then she was lying down on her back by him* djbt. 39.

itázstoxkopian *then they lie down* nbt. 235 (-astoxk- = -ai- + -istoxk-).

ist-oχk-, used in imperatives, conjunctives, and subjunctives for it-oχk- (v. ixk- *on*).

-istots- *very much* (?).

nitsikastotsioxpinan *we eat a whole lot* nbt. 240 (-astots- = -ai- + -istots- ?).

-ists-ap- *teasing*, cf. istśiu (áztsiu) *aches*.

itázstāpinātsiaie omí okékin *he teased him by eating that brisket* obt. 39 (-astsap- = -ai- + -istsap-).

-istseksinai-tapi- *Snake Indian*, cf. Pitséksinaitapi(ua) *Snake people, the Snake Indian tribe*.

ázstseksinaitapepuyiu *he speaks Snake Indian* (aststs- = ai- + -ists-).

istsik- (istsiks-) *wrongly, amiss*.

etsekippaistsikīnāmā (itsikīpaistsikīnimai) *then he acted as if he made a slip-cut on it* djbt. 40.

itsistsikskāiīnai *then he* (4 p.) *made a mis-cut* obt. 24.

nitāitapistsiks I *made a real slip-cut* nbt. 152.

itsistsiksikskimāie *then he made a mis-step* nbt. 137.

-istsika- *shoulder*. The independent word for *shoulder* is motsikís. otsitsipotsistsikāχpiāie *where her shoulders came together* nbt. 197. nitāispistsikāki *I raise my shoulders*.

Cf. also:

stāzmikakoχkoχtoχpustsixkaiīau *they then only greased their shoulders with (some of the oil)* nbt. 173.

kákoχpustsikaiīau *they only greased their shoulders* nbt. 174.

-istsin- *hoof*. The independent word for *hoof* is moχsistsini (cf. -oχsistsini).

ixpsitoksistsināpiksop *it was between buffalo-hoofs* nbt. 143.

-istsits-, -istsits-an- *first*.

otsistsitsauapiksistaxsaie *when he threw it first* obt. 47.

nitsistsitsaumatapatāχsināni *when we first started to go* nbt. 225.

istómaχkatoñksistsikatōsiua otsistsitsāinakūyis *in the first part of December* (literally: *when December was first seen*) nbt. 238.

In istsisistsáutoχpotāsi *when the first snow comes* nbt. 235 istsisists- seems to have been misheard for istsisits-.

istsoχk-, used in imperatives, conjunctives, and subjunctives for *itsoχk-*.

istunnat- v. *stunnat-*:

istuyi- v. *sto- cold*.

isui- v. *iso- through a lodge*.

it- (*its-*) *then, at a certain moment, there, in a certain place, under certain circumstances*. See gabm. 49 (also 16 sq.) and GEERS 65 sq. I do not believe, this author is right in stating that *it-* in combination with other prefixes is often only used for the sake of emphasis; on the contrary, I think it always refers to some moment, some place, or some circumstance. Where we find it more than once in the same form, there this repetition may indeed be called emphatical.

Initial *it-* is changed in the imperative, conjunctive, and subjunctive to *ist-* (*st-*). GEERS has given some examples of this interesting phenomenon, but it may be welcome to students of Blackfoot to have a few more of them:

istokínisit burn it all up nbt. 57.

stáúsapiksikàit step in it nbt. 75.

istápoχkistòt then lay one pointing to it nbt. 77.

istoxkoχták look (pl.) for wood nbt. 101.

istáuit then say nbt. 196.

istaníkinan then tell us nbt. 105.

istsipópuyis stand it up there nbt. 105.

istsínis if he died nbt. 53.

stókamotspuχpiis if it goes straight up in the air nbt. 242.

stotúisapinàusòkiau that they were imitated in dressing by them nbt. 72.

istápuiinànikí when we travel about nbt. 58.

istsiksíka(i)sapαχkumènikí if you hit it exactly there in the same place nbt. 105.

-it- *one, alone, only, etc.*, v. *nit-*.

-itaxtai-tapi- *Pend d' Oreille*, cf. *Niétaxtaitapi(ua) the Pend d' Oreille tribe (River-people)*.

áitaxtaitapepuyiu he speaks Pend d' Oreille.

itαm- *then*, cf. *autαm-*, *sotαm-* (*stαm-*), *tαm-*, and *it-then*. In all the examples I know of, *itαm-* (*itαmi-*) is followed by *-sok-* (*-sauk-*) *straight, suddenly, aloud*:

etámisaukauatsikàpiksena (itámisokauatsikàpiksinai) then she (4 p.) *suddenly moved her feet* djbt. 42.

etámisauksipaupenea (itámisauksipaupinai'a) *then he* (4 p.) *suddenly sat up* djbt. 58.

itámsokitsipuistàpikšiau *then they suddenly jumped up* nbt. 148.

itámsokitsikinaipūminai *then suddenly he* (4 p.) *was gently coming in* nbt. 201.

itámsokaisaitāmiu *it was then breathing aloud* nbt. 217.

aitāmisokitōto *then suddenly he was coming* nbt. 209.

nitsitāmsokitopāmaipuyi *I then was suddenly standing on the other side* nbt. 218.

itam- *happy*, cf. itāmitakiu *he is happy*. GEERS 128 sq. Two more examples:

itāmaukoyū *he was happy having eaten his fill* nbt. 120.

aitāmauksoyū *they ate the raw entrails being happy* nbt. 166.

Cf. also: aisopokitamāpiu *there would be a perfectly happy time* nbt. 8.

it-ap- *towards*, cf. it-apō *goes to*, ait-apō *is going to*. Some examples are given by GEERS 124 sq., though they are mixed up with foreign matter (his article 1° tap- ought to be cancelled). Here belong itápoχpatškōtsiu *they* (grammatically a singular) *then began to rush towards (them)* nbt. 79, itsitápsuiāχpaipiaie *he then jumped into the water towards (him)* nbt. 80, itsitápsuyistāi *then he dived into the water towards (the other side)* nbt. 88, itsitápsooi *then he* (4 p.) *went into the water towards (him)* nbt. 88, matsitápskomaxkāt *run back again to (him)* nbt. 187/188. Cf. also:

aitapuxpaipiaie *he was jumping over to (it)* obt. 31.

mātsitsitāpuxpaipiu *he then made another jump to (him)* obt. 43.

stāmotomitāpuxpaipū *he then first jumped to (her)* obt. 43.

itāikipaitapāumomaxkauaie *then, feigning, he ran very fast towards (him)* obt. 46.

nitākitapāpikšistau *I shall throw it over to (you)* obt. 47.

itapīpikšiu *they* (4 p., grammatically a singular) *fled to (the mountains)* obt. 49.

itsitāpsodaie *then he went in (to the lake) towards (where his partner was)* obt. 49.

nitākitapsō *I shall go in (to the lake) towards (that mountain)* obt. 57.

nāχkitāpsoot *go in towards it* obt. 59.

kākitapiponināminai *she* (4 p.) *just disappeared towards (a cliff of rocks)* obt. 61.

aitapistutsiu *they* (grammatically a singular) *would move to (Maria's River)* nbt. 21.

kāχkitapistutspixp *that you move over there* nbt. 120.

ákitapistutsòp *we will move to (the corral over there)* nbt. 122.

itsitápsaksìn *then she went out towards (him)* nbt. 124.

áitapòmáχkau *she was running to (where her son was)* nbt. 125.

átsitapamainakaseuaiea (-aie'a) *then it again came rolling up (the hill) towards (them)* djbt. 36.

ketoχkáznapukskasèauna (ki itoχkáznaitapukskasiana) *and then they all ran towards (it)* djbt. 48.

etsetápiskuyeuiaks *then he drove them towards (it)* djbt. 50.

etsitápepoχtòmästs *then she took them towards (her)* djbt. 51.

etsetápsäakseuaie (-saksiaie) *then he went out to (her)* djbt. 59.

otsitapoúuαχkanea (-ni'a) *that she was coming towards (him)* djbt. 59 (my interpretation of this form phn. 35 is wrong).

mázsitəskitapəmyauaneäks (mátsitaiskitapamyauaniaiks) *then they would fly back up to (him) again* djbt. 62.

áχkitsitapəχkyäχsopa *let us paddle over to (it)* djbt. 66.

In the imperative, conjunctive, and subjunctive initial it-ap- is changed to ist-ap-, e.g. istápspyàpiksitau *throw them towards (them) among (them)* nbt. 164 (cf. itápspyàpiksim *she threw them towards (them) among (them)* nbt. 164).

-it-ap- *only, alone, real* v. nit-ap-.

it-οχk- v. ixk- *on, on top of*.

itom-, -otom- *first*, cf. the independent verb. ítomo, -otomo *he goes first, he is on the lead*, and also the related prefixes a u t o m- and m a t o m-. GEERS 67 sq. Here are some more examples:

ítomaipinapo *he was the first that went east* nbt. 218.

ítomaipiksiu *(who) struck first* nbt. 242.

etómepuyèua *the one that was standing first (the leader)* djbt. 13.

étomopomαχpaipiiu (itomopəməαχpaipiu) *he jumped across first* djbt. 25.

étomainitseuaàie (-iua'àiie) *(who) kills it first* djbt. 48.

otsétòmināk *he was first caught by him* djbt. 46 (here we have -itom-).

stámotominoχpatsiu *then she knocked him down first* nbt. 110.

nitákotòmitsip *I shall enter first* nbt. 117.

nitákotomitápamisò *I shall go up there first to (them)* nbt. 168.

áχkotomikaiskatsiop *let us first run a race together* nbt. 172.

Does áitomiainimaie nbt. 152 belong here, and is it to be translated *she was seeing them first* (then áitom- = ai- + itom-), or is it misheard for áitəmiainimaie *then she was seeing them* (aitəm- = ai- + itəm-)?

-itsai- *in sight* (?).

itsáipiksistsiixk *then she pulled it in sight* nbt. 108. Probably itsáí- = its- + -(i)tsai-.

itsäχk- v. itsoχk-.

-itsikin-, -itsiki- *moccasin*, cf. the independent word matsikín, and also -itsin- *moccasin*.

itomátapitsikiniau *then they began to have moccasins made* nbt. 21.

nánauäχkoäpstsitsikinäinai *finally she (4 p.) took her moccasins off* nbt. 151.

itápaisanäakstsitsikiöþ *then we began to put on other moccasins* nbt. 29.

äiksistākstsitsikiau *they had done putting on their moccasins* nbt. 29.

ápztotakiuanitsitsikiu *he makes moccasins*.

itsin- *all*. GEERS 68. Cf. also:

itsínōχpatskoau *he was (all) trampled to pieces* obt. 22.

itsínixkai äisämiu *they were all gone on a hunt* nbt. 8.

itsiniákauöyi *they are (all) plentiful* nbt. 54.

itsiniánistutoyiuaiks *he did the same thing to all of them* nbt. 115.

itsiniótōmaiks *they (4 p., grammatically a singular) took them all away* nbt. 127.

etsinápoχkstsímäks *they gnawed off all the hair from his head* djbt. 6.

itaiákitsinitoyiäksaie *they then blew it all in two* nbt. 189.

stámetsināuminituyeyäuaie *then they blew it all to pieces* djbt. 17.

stámetsinästsišēua (stám-) *then it all melted away* djbt. 52.

With ai- it combines to aiitsin-, aitsin-:

äitsiniotsimiäu *they take them all* obt. 44.

äitsinixkäs *when it is all gone* obt. 54.

otäitsiniopäukaie *he (4 p.) had paid him all (his wives)* nbt. 84.

käχksamotapaitsinikitsixpuau *you (pl.) might wear your claws out for nothing* nbt. 117.

äitsinäχpatskoäu *he was (all) trampled to pieces (trampled to nothing)* nbt. 142.

äitsininipiau *they were all taken down* nbt. 169.

nánauaitsiniakitsiniuasista *finally they were all scarred tongues* nbt. 174.

nánauaitsinitsiuaie *he finally cut it all up* nbt. 190.

otäitsinixkinipokaiks *they bit off all his hair* nbt. 192.

itsin- *among*. GEERS 68. Cf. also itsínōχtom *she put it in among them* obt. 38, etsinäχtōma (itsinäχtōma) *he put it among them* djbt. 50.

-itsin- *moccasin*. The independent word for *moccasin* is matsikín (cf. -itsikin-, -itsiki-).

áuaitsinimau *he makes moccasins.*

kepýi atsikí ánnaié anístsaitsinomòkit *sew ten pair of moccasins for me* nbt. 22.

annúitsinomòkit *make me moccasins* nbt. 22.

náχkitápikænitsinomòkit *make me a pair of scabby moccasins* nbt. 162.

In all these cases we have to do with a denominative verb. The form cited from nbt. 162 is based on a compound stem -apikæn-itsin- *scabby moccasin*.

-itsini- *tongue* v. matsini-.

itsist- *on each side.*

itsístsapomàχk(au) *it would not go straight* (literally: *it would run on each side*) nbt. 227. The prefixes itsist- and -sap-, both meaning *on each side* (cf. sap- *on each side*), are used together to emphasize the idea of deviation from the straight course.

áitsistotanisiñai *they* (4 p., grammatically a singular) *fell down on each side of him* (literally: *they fell down by him on each side*) nbt. 184. GEERS' analysis of this form (p. 113) is to be rejected.

its-istoχk- v. istoχk- *lying down.*

its-itsk- *past* v. itsk- *past.*

-itsiu- *gambling-wheel*, cf. the independent word itsíuan:

ákitaumatapitsiuaikaχtsiau *then they would begin to play the wheel-game* nbt. 35.

nítáumatapitsiuaikaχtsiau *only in that way they started the wheel-game* nbt. 35.

Cf. also the denominative form náχkanistatsiuaχkaiau *how they made the gambling-wheel* nbt. 35, in which -atsiu- seems to be = -aitsiu- = -ai- + -itsiu-.

-itsiu- *fine* v. matsiu-.

itsk- *on the prairie*, cf. the verb -itsko *he goes on the prairie* and the adverb itskóχtsi *on the prairie*. GEERS 69. Some more examples:

stázmitsitskoχkítapitsixp *then it was thrown right on the prairie* obt. 49.

itsítskoχpatskuyi(u) *he kicked into the ground (on the prairie)* obt. 63.

áitsksistutsiñ *when they had moved on the prairie* nbt. 14.

áitskaátsiuaie *he was made to walk the prairie* nbt. 36.

itsk- (itsks-) *past*, cf. the verb -itsko *he goes past*. GEERS 69

gives some examples. Here are a few more showing that *itsk-* by itself is used with the meaning *past*, a fact which GEERS does not seem to have realized to its full extent:

autsítskixpiènikiaiki *when I dance by (you)* obt. 21.

tsítskixpis *when he danced by* obt. 22.

otáitsksiksísàsaie *when they (grammatically a singular) were running by* obt. 35.

otsítsksoχpaipiisaiks *when they jumped out by (him)* obt. 43.

otáutsitskaumaχkàmokaie *he (4 p.) had run past them* nbt. 67.

manistsítsksinitoχsauai *when they cut through (past) the hide* nbt. 145.

tótsitskomaχkàt *run farther on in that direction* nbt. 147.

áuautsitsksipioða (-pioð'a) *he went still farther* djbt. 8.

itsítsksìku *it is a still harder thing* nbt. 63.

For the use of *its-itsk-* (*ots-itsk-*, *uts-itsk-*) in the comparative (of which the above cited form *itsítsksìku* is an example) cf. gabm. 19.

itsoχk- *before, in front of*. GEERS 68. Here are some more examples:

támitsoχkoχpiìnai *then it fell down before (the door of the lodge)* nbt. 156.

itsítsóχkakòtotau *he then built a big fire before (the opening of the hole)* nbt. 195.

nitsítsáχkàpui *I was standing before (the door)* nbt. 238.

etsá'χkapuyèaia *they stood before (the opening of the hole)* djbt. 28.

In the imperative, conjunctive, and subjunctive initial *itsoχk-* is changed to *istsoχk-*, e.g.:

istsá'χkstautos *stick them in front (of the door)* nbt. 106.

istsóχkopìt *sit before (the door)* obt. 28.

-k- *already* v. *akai-* *already*.

-k *foot* v. *-ka*.

-k- *very* v. *kai-*.

-ka (*-k*, *-kau*) *foot (leg)*. The independent word for *foot* and *leg* is *moχkátsis*. Though *-ka* in most cases is to be considered as a suffix, it seems also to be used as a prefix, cf. *káuæskimàiau* *they drove their horses on foot* nbt. 31. The suffix *-ka* occurs in nominal compounds as *Síksika(ua)* *the Blackfoot tribe*, *Méksika(ua)* *Red-feet* (a man's name), as well as in verbal compounds. Examples of this latter use are very frequent:

nitsistsístsek *I have foot-ache*.

nitáztsek *I have a lame foot.*

nitsínok *I have long feet.*

nitsaxksík *I have short feet, sáχksikàu he has short feet.*

nitsíkaχpekaxk *I have a swollen foot.*

nitsipázksaikaki *I have bare feet.*

nitázkàki *I am breaking with my foot* (cf. the parallel verb
nitásinàki *I am breaking with my hand*).

nitápaikàpiks *I move my foot.*

nánapikauaniàiks *they just shook their legs* nbt. 111.

kakóχkototaminikaupit *just hang your feet over the bank* nbt. 151.

Here belongs a group of reflexive verbal forms, in which -k- combines with the reflexive suffix to -koχs(i)-, or -káχs(i)-:

nitákauànauàksikàχs *I shall have one leg up* obt. 21.

tákauanaukitòmikàχs *I will throw out my leg in front* nbt. 141.

áíāχkəzaukitomikàχsiau *they all threw their leg out in front* nbt. 141.

kimátsitanauketomikàχsenä (ki mats-) *and then he* (4 p.) *held again one of his legs up* djbt. 57.

mátsitokəzauəzauketomikàχseia (-ii'a) *they all too had one leg up* djbt. 57.

otsétomikàχsea (-i'a) *that he lifted up a leg* djbt. 55.

Í'nistaikoχsi(ua) *Holds-leg-up* (a buffalo-calf's name) (cf. djbt. 54-57).

In some verbs the idea *foot* seems to be represented by the compound suffix -kau-àtsi:

nitstímmatsekauatsi *I have wet feet.*

nitázekauatsi *I am foot-washing.*

To these does not belong etámisaukauatsikàpiksena (itámisokauatsikàpiksinai) *then. she* (4 p.) *suddenly moved her feet* djbt. 42, where -sauk- expresses the idea *suddenly*, so that its *k* can not belong to the next-following sound-complex -auatsi-. I think the idea *foot* is expressed by the -k- preceding -àpiksena (-àpiksinai).

kai- (-k-) *very, very much*, doubtless originally ikai-, as appears from the assimilation in the combinations itskai-, otskai-, and ikskai-. Cf. ik- *very* and ikai- (akai-) *many*.

káükitsòàpisiu *she is very fine* obt. 18.

káüksim^{ts}matsinoaii *I am very glad to see them* (literally: *they are very gladly seen, or: they are seen very welcome*) nbt. 107 (cf. kaiksímmatsinoaii nbt. 133).

káistotsinàm *he looks very like* (that one I know) nbt. 179.

ítskaipuinaχkumínai *he* (4 p.) *then was neighing very hard* (literally: *he was suffering very much with neighing*) nbt. 207.

ótskaistuyìs *because it was very cold* nbt. 23 (cf. kotskístuyìsi = ki ótskaístuyìsi *and when it was extremely cold* nbt. 12).

otskaíkimessea (-ìsi'a) *that he (4 p.) had treated him very well* djbt. 63.

axkskáunotsìau *they must be awfully hungry* nbt. 156.

A very common combination is iks-kai- (from iks-ikái-):

íkksaíkimmatapsìixk *who was very poor* nbt. 204.

íkskàumaitau *there is awfully much rain* nbt. 222 (cf. ikúmaitau *it rained hard* nbt. 231 and GEERS 36).

áíkksakàuoiaists *there were lots of them* nbt. 200.

áíkksaisokàpiu *it is exceedingly good*.

Belongs kaíkspixtsiau nbt. 130 here, and is it to be translated *they went very, very far off*? Then kai-iks- would be the same as iks-kai-. Or does it contain kai- = *αkai- already*, and ought it to be rendered by *they went already very far off* (GEERS 27)?

Examples of kai-tsiu- *very fine* are given sub matsiu-.

-kai- *already* v. *αkai- already*.

kaiet- v. ikit- *over, across, aloft*.

kaiiisk- v. ksik-sk- *on one side*.

kaiist- v. ksist- *at random*.

kak- *just, only*. GEERS 69 sq. I am in doubt how the forms containing kauk- (káukoxτòkiaiks *they had only their ears left* nbt. 18, áikaukoxτaskunàkiuaie *he just shot with it* nbt. 183) are to be considered. A few more examples of kak- may be welcome:

sotámikakotsit *now take only them* obt. 41.

áxksikakòtoaii *let us take only them* obt. 44.

nitáuakàkotoaii *I was just about to take them* obt. 43.

áikaksinisàu *he only got off (his horse)* nbt. 33.

-**kak-** *leg*. The independent word for *leg* and *foot* is moxkátzis. Kipitáisuiekàksin *Old-woman-stretched-a-leg* (a man's name).

nitáisaipikaki *I stretch my leg*.

nitáuaksikàki *I bend my leg*.

nitáketumekaki *I shall lift up one of my legs* djbt. 55.

etsétomikàkeua *he then lifted up a leg* djbt. 55.

kako-n-, an adhortative prefix, cf. the independent interjection kakó *go on*. As to -n- in kako-n-, I think that we have to do with a shortened form of an-.

kakònomatapúksàsìt *go on and run* obt. 34/35.

kəm- *quick, etc.*, v. ikəm- *quick, etc.*

kan-, **kan-ai-**, **kan-au-** *all*, a very common prefix. GEERS 70 sq. I shall only give some more examples of **ixkan-**, **-äχkan-**, **äχkan-**:

ixkanáutapìtuakiau *they all came home from corraling* nbt. 162.

ixkanáinoau *he was seen by all* nbt. 162.

áitäχkanaipìmiau *then they all entered there* nbt. 15.

itsítóχkənaipim *then they all entered* nbt. 118.

itäχkənaitapò *then they all went to it* nbt. 118.

itäχkənauistapomäχkau *then they all ran away* nbt. 118.

támatoχkənnitautò *then they all came there* nbt. 119.

In **támoχtoχkonoautànistùtsit** *now put it all over (your body)* nbt. 140 **-oxkono-** seems to be = **-äχkən-au-**.

Sometimes we find **äχkan-** at the beginning, a fact GEERS does not seem to be aware of:

äχkanautoyiau *they took them all* nbt. 10.

äχkanaikokìmistotòχsiu *they all wore old lodges for clothing* nbt. 37.

äχkanáiamotòiau *they all came home without having anything* nbt. 162.

It will be observed that the „active” verb with prefixed **kan-** is often, though by no means always, put in the singular.

-k-anist- (**-k-anists-**) *still*, a compound of **-k-** (**əkai-**) *already* and **-anist-** (**manist-**, **anist-**) *according to*. The proper meaning of **-k-anist-** must be *according to as already, according to as before* (= *still*). Some examples are given by GEERS 27 sq. 80, whose analysis of **o-k-anist-** is wrong (**o-** is, of course, the well-known prefixed pronoun). Cf. also:

kənistàpìautomò *he was still far ahead of the others* nbt. 81.

kənistáppiotòmipuyiù *she was still standing far ahead* nbt. 82.

okánistauauaχkəχpi *while he was walking still* nbt. 136.

okánistaiokaχpiaù *while they are still sleeping* nbt. 194.

kannai-, **kannau-** v. **kan-** (**kan-ai-**, **kan-au-**).

-kap- v. **akap-**.

kat- *therefore, that is why*. GEERS 72. Cf. also:

kátaistùnnoyiuaiks *that is why they were afraid of them* nbt. 68.

kátainixkiaua *that is why they sing* nbt. 92.

kátainokinakimiaiiks *that is why they are long-legged* nbt. 176.

kátautsitsimii *that is why they are yellow* nbt. 176.

kátainiopa *that is why we die* djbt. 29.

nikátauanixpinan *that is why we say* nbt. 66.

kæt-, *kæt-ai-*, *kæt-au-*, a negative and interrogative prefix. See *gabm.* 41 sq. 48 and *GEERS* 71 sq.

-kat- (-*kats-*) *liver*, in *otópixkatsoàuaists* *their brains and livers* nbt. 4, *áiksistapaupixkatòmiauaists* *they had done the oiling (of the skins) with the brains and the liver* nbt. 4, *itáupixkatsiuaiks* *then they oiled them with the brains and the liver* nbt. 8. I did not come across *-kat-* as a true verbal affix. The independent word for *liver* is *kinakín* (cf. *-kinakin-*).

-kætsi *foot*, cf. the independent word *moχkætsis* *foot, leg*, and *-oχkætsi*. I never met *-kæts(i)* as a verbal affix. A nominal compound containing this element is *méksikætsi(ua)* *duck (pink-colored feet)*.

-kau- v. *αkai-* *already*.

-kauatsi v. *-ka*.

kauk- v. *kak-* *just*.

-kek- v. *-kik-*.

kepi- (-*ippi-*), *kepo-* (-*ippo-*), *kep-* (-*iṣṣ-*) *ten*, see *gabm.* 27 sqq. It is a true verbal prefix in *nitsíppanistsi* *I did it ten times*.

-ki- (-*ky-*), a compositional substitute of *motokâni* *head* and *mostoksís* *face*.

Examples of *-ki-* *head*:

nítsipaiksikyochiakínai *he (4 p.) stuck his head high up* obt. 45.
átsikikinautæmiðochiakiu *he again very gently looked (threw his head up?) over the hill (at him)* obt. 63.

pinipúchiakik *do not hold your heads up (pl.)* nbt. 39.

áispuxchiakínai *he (4 p.) was raising his head* nbt. 133.

áispuxchiakín *she (4 p.) was raising her head* nbt. 133.

otsipóχkyaks *when he held up his head* nbt. 193.

itáχkanaipāχkyakiau *then all put their heads up* nbt. 244.

itápāχchiakiau *then they put their heads up* nbt. 245.

manistáksaūχkyaks *when he tried to pull his head out* nbt. 192.

etsítsapoχkyakeauaiea (read: *etsítsapoχkyakeuaiea* = *itsítsapoχkyakinaie'a*) *he put his head into it* djbt. 6.

máukætsitsapoχkyakeua *why he put his head into it* djbt. 6.

etsípoχkyakeua *he wore it still on his head* djbt. 6.

itáutāχsokiakiau *then they bow their heads down* nbt. 244.

mátsitāχkanautoχsauχkyakiâu *then all bow their heads down again* nbt. 245.

mátsikakanistapoχkyakanapiua *one never turned his head away from (the soup)* nbt. 7.

anyā'χkyàitsis *when they have their heads up* nbt. 111.

itsénnaukimiuaie *then she put his head down* nbt. 125.

otsítsikinanāχkinokàie *then she (4 p.) gently laid his head down* nbt. 197.

kənáixtsapoχkìsik *lie all of you with the head to the centre of the lodge* nbt. 128 (I am not quite certain about the analysis of this form).

namóχkoχtsipàpauχkyāχs *just from where they lie they must shake their heads* (that means: *just from where you lie you must shake your heads*) obt. 46.

istsitsáikauatāχkyā'χsiu *at first he shook his head hard* nbt. 192.

namó(χ)koχtsipstauuatoχkyàuanit *just put your head in from (there) and shake it* nbt. 192.

kakúχkoχtsipstáuanatoχkyáuanit *just put your head in from (there) and shake it* djbt. 6.

skátamipistsíkkauuatoχkyauanā (read: -kyauaniu) *then he was shaking his head very slowly* djbt. 6.

támanistsipitotsauχkyapiksuaie *then he suddenly threw up his head out of the water right in front* nbt. 79.

ánnixpitotsāχkyāpiksuaie (ánni ixpitotsāχkyāpiksuaie) *there he threw his head up out of the water with (him)* nbt. 81.

itsipúχkiāpiksiu *then he threw his head up* nbt. 133.

aukiāpiksiu (a horse) *gallops* (properly: *is head-throwing*).

nāχksikakàiksyaxsea (doubtless misheard for nāχksikakàikyaxsea = nāχksikakàikyaxsi'a) *that I might club his head* djbt. 37.

I am not quite certain about the analysis of the stem auaxkisi- *shaking one's head* (i. e. *dancing*), e.g. áiakauaxkisiau (thus to be read instead of -auāχkisiau) *they will shake their heads* nbt. 19, áumatapauaxkisin ótakèsin *the women began to shake their heads* nbt. 20, ákai-Pekàniua áuauaxkisixk *the ancient Peigans were shaking their heads* nbt. 85.

Cf. also proper names as Káiaχkyòpi(ua) *Her-head-towards-dried-meat* (a woman's name), Istχkyā'χtso(a) *Holds-his-head-down-Joe* (a man's nickname).

Examples of -ki- *face*:

itsístaxkyàuanu *then he threw his face down* obt. 63.

mátsistsístaxkyàuanu *then he threw his face down again* obt. 63.

itapitoχkyaisinai *he (4 p.) laid his face on (it)* nbt. 202.

etséstaputàkoχkyakènā *then she (4 p.) turned her face away from (him)* djbt. 59.

-kik- (-kek-) *back*. The independent word for *back* is *mokakini* (v. -okakini-). It is often found in nominal compounds as *siksí-kekaie* (*siksíkekaiiu*) *black-striped-back horse*, *Síksíkekaiiáke* *Black-striped-back-woman* (a proper name), *aisá'kuyisikekaie* (*aisá'kuyisikekaiiu*) *bay-striped-back horse* obt. 1. It is also used as a verbal prefix:

itákikàixtsiu *then she lay down on her back* obt. 24.

itákikaixtsiu *then he lay on his back* obt. 65.

ákstəmitakikàixtsiu *then he will lie on his back* nbt. 59.

támakikàixtsiu *then she lay down on her back* nbt. 152.

itótakikaixtsiuaie *he lay on his back right there* nbt. 186.

itáikstsikikasiu *he scratched his back (on that tree)* obt. 16.

əskʰsotapauauakəkəuaniuaie *he was always rolling about on his back* nbt. 186.

Sometimes we find **-ik-** (-ek-) instead of **-kik-** (-kek-), e.g. *Itséka* *Sore-back* (a woman's name), *ápəkaii(ua)* *skunk*, (properly: *white-striped-back*). As a verbal prefix this element seems to be contained in *ixtáisatsikataiau* *with (the knives) they cut the backs (of the bulls) open* nbt. 1.

kixkixt- *in different places, now and then*. GEERS 72. Here belongs also:

nitúkixkixtaxtoipakixkiniautspinan *we are, each of us in his turn, hit over the head with a stick once in a while* nbt. 240.

-kixkin-, **-ixkin-**, **-kin-**, compositional substitutes of *moto-kâni* *head, hair*, and *otskímau* (*its*) *horn*. They are very frequent in nominal and verbal compounds.

Examples of **-kixkin-**, **-ixkin-**, **-kin-** *head*:

ksikixkíni(ua) *white-headed eagle* (cf. djbt. 60 sq.).

okókixkinixpiai *her bump-head* nbt. 110.

inakápaisatsikixkíniokiniki *even if you cut gashes in my head* nbt. 138.

káʰkitapaiakopokixkíniuaie *you must prepare to break his head* nbt. 192/193.

áupokixkiniixkiauaie *they broke his head* nbt. 193.

níkáikaikstsikixkíni *I only scratched my head* nbt. 220.

nitáikixkixtaxtoipakixkiniautspinan *we are, each of us in his turn, hit over the head with a stick once in a while* nbt. 240.

nitsipəksuixkíni *I have a bare head*.

kaxpskíniau *he was hit on the head and swollen* (cf. *káʰpskau* *he has a swelling*).

saiátsekekíniau *he was hit on the head and cut at the same time*.

I am in doubt about the ending of some men's names registered by Dr. DE JOSSELIN DE JONG: *Enókixkíni* *Destroyed head*, *Nínasaukixkínä*

Chief-prairie-head, Saštsikixkinā *Flat-side-head*, Páksikixkina *Smash-head*. Do they properly end in -ini? Do they have absolute forms in -ina, or in -iniua?

Examples of -kixkin-, -ixkin-, -kin- *hair*:

apúyixkiniu *he has brown hair*.

iksíkixkiniu *he has grey hair*.

istsíkixkiniu *he is bald*.

nitzsixinists(i) *I am hair-washing*.

nitáùmixkinitaki *I am hair-cutting*, nitáùmixkinisi *I am cutting my hair*, nitáùmixkinitau *I am cutting his hair*.

aitsimixkíniakiu *her hair is unraveled* nbt. 102 (also: otoká'ni áitsimixkíniakiu *her hair was unraveled* nbt. 101).

otsítomatapipoχksistskínipokaiks *then they began to bite off his hair*, otáútsinixkínipokaiks *they bit off all his hair* nbt. 192 (cf. kyotsítamatapepoχksistsksínäpokäks *and then they began to gnaw off his hair* djbt. 6, and also etsínäpoχkstsímäks *they gnawed off all the hair from his head* djbt. 6).

For *horn* we find -kixkin- (-ixkin-) used in ímaχkixkina, ómaχkixkina *mountain-sheep* (properly: *big-horns*), nowadays also used for *sheep*, and in A'χtsamoàkixkini(ua) *Little-crooked-horn* (a man's name) nbt. 71. But ápotskina *cow* (properly: *white-horns*) and the men's names Ekutsótskina *Red-horn*, Nisoótskina *Four-horns* contain the word otskínau.

kim- v. akim-.

kimi- *water, liquid*, a compositional substitute of áχké *water* (true compounds of áχké are nápiáχké *white-man's-water* = *whisky*, motaiá'χke *water-all-over* = *sea*). Until now I have not met with -kimi as a verbal affix. Some examples of its use may, however, be welcome:

ómaχksikimi *lake* (literally: *great-water*).

áisiksikimi *coffee* (literally: *black-water*), áisiksikimisimàu *he makes coffee*.

áisuiòpoksikimi *tea* (literally: *leaves-water*), áisuiòpoksikimisimàu *he makes tea*.

stókiniu *is cold* (used of liquids, cf. stuyú *it is cold*. Here belongs maníststokimixp *because the water was cold* nbt. 23.

kó'sa inákskiniu (*here*) *is a small cup for liquids* fth. 76.

A variant of -kimi is -komi in ksistokómi *warm water* (cf. ksis-tuyú *it is warm*):

ákaiksistokomisimàu *they* (grammatically a singular) *had already warm water* nbt. 8.

niétαχtaists aiksistókomisau *when the rivers are warm* nbt. 73.

kimmat- (kim mats-), kimat- (kimats-) *to be pitied, poor*. It is sometimes used as an independent adjective, e.g. omá kímmat isoχkéman itotóχkotau *there was a poor second wife that went after wood* obt. 12. Very usual is the adjective-verb kimmatápsiu *he is to be pitied, he is poor*. Examples of kimmat- as a true verbal prefix: nitáinuàikimmatsistotòk *he has made me poor (for ever)* obt. 24 (cf. nitáinoaikimmatsistotòk nbt. 110).

kitáiuksikimmatsistutoau *you have done very poorly to them* (grammatically a singular) nbt. 57.

In nitáikimatskiòpiu *they are sitting with pitiful faces* nbt. 199 it is prefixed to -ski- *face*.

-kin-, used in compounds instead of oχkín *bone* and moχkátsis *foot, leg*.

Examples of -kin- *bone*:

sipiánnikinàk *during the night you must make grease of the bones* nbt. 200.

itomátapinikinàiaiks *then they started to make grease of the bones* nbt. 200.

Also in nominal compounds as sámikin *collar-bone*, mokakékin (makakékin nbt. 40) *back-bone*, kikápitsikinànoaists *your old boiled bones* obt. 38. Cf. also ipáikinaixp *bruised bone*, which seems to be a verbal form.

Examples of -kin- *foot, leg*:

ápstsitsikiniu *he is bare-footed*.

nitsítamikinaiàists *my legs floated away* nbt. 219.

-kin- *head, hair* v. -kixkin-.

kin- *soft*, etc., v. ikin-.

kinak- v. inak-.

-kinaki, a compositional substitute of oχkín *bone* and moχkátsis *leg*.

Examples of -kinaki *bone*:

ákauksikinakim *she has already turned into bones* nbt. 155.

ákauksikinakìminai *she (4 p.) had already turned into bones* obt. 25 (cf. ákauksikinakimminä djbt. 59).

aitoksíkinakisàiks *just their bones were left* nbt. 63.

Examples of -kinaki *leg*:

nitsínokinaki *I have long legs*.

kátainokinakimiaiks *that is why they are long-legged* nbt. 176.

nitsáχksikinaki *I have short legs, sáχksikinakim he has short legs*.

nitsipázksaikinàki *I have bare legs.*

nánaikinakìm *has a man's legs* nbt. 124. sq.

Cf. also nitsistsékinaki *I have a hurting leg-bone.* The independent word for *leg-bone* is inán(i), pl. ináists. As equivalent to nitsistsékinaki the Indians gave me the expression istsiu ináistsi.

-kinakin- *liver.* The independent word is also kinakín.

áitsitsipokàχkinakiniau *they had sweet livers* nbt. 6.

-kinists, a compositional substitute of moχtsìminan *arm* and motsís *hand* (also used for *arm*). Cf. moχkínistsis *elbow.*

Examples of **-kinists arm:**

nitsínokinists *I have long arms.*

nitsaχksikínists *I have short arms.*

nitáuaksikinistsàki *I bend my arm.*

nitáisausikinistsàki *I stretch my arm.*

nitsítakinistskatau (thus to be read instead of nitsítakinixkatau?)
I took him in my arms fth. 76.

Examples of **-kinists hand:**

nitáumokinistsàki *I close the hand.*

imákoχpomokínistsàkis *even if he holds it (the rope) in his hands*
nbt. 29.

itsitsíkinistsàkiop *let us put our hands above it* fth. 75.

nitsístsekinists *I have hand-ache.*

kip- *quickly, soon, just for a moment; falsely, feigning.* GEERS 72 sq. In káχkipaχtoχpuau *I might shoot you (pl.) by accident* nbt. 111 the idea *by accident* is expressed by -paχt-, so that there is no reason at all to assume *by accident* as one of the meanings of kip-. Instead of kimátaikipauiipa, a form cited by GEERS from nbt. 221, is to be read in both places nimátaikipauiipa *I do not say falsely* (that means: *in fun*). As to kixpitsítakotòyinai *and with (that) he (4 p.) then was just about to get to (him)* obt. 40, it does most certainly not contain kip-, but, as GEERS suspects already, we have to see in kixp- a contraction of ki *and*, and ixp- *with*.

Some more examples of kip- *quickly, etc.:*

kipipótak *quickly make a fire* (pl.) nbt. 26.

tákipiòk *I will just sleep a little* nbt. 175.

náχksikipinòaxs *that I may see him soon* nbt. 202.

Some more examples of kip- *falsely, feigning:*

itsitòtsikipaipyàχpiuaie *he feigned to fall by (it)* obt. 36.

itáikipaitapàumomaxkanaie *then, feigning (to be sucked in), he ran very fast towards (him)* obt. 46.

etsekípayinixkasèäks *they then were feigning as if they were dead* djbt. 18.

etsekíppaistsikìnämä (itsikípaistsikìnimai) *then he acted as if he made a slip-cut on it* djbt. 40.

-kits- *finger, toe, claw*, cf. the independent word *mokítsis*, and *-okitsi*.

nítáísaitsekitsàki *I spread my fingers out*.

matakákekitsàχsiau *they had also their (little) fingers cut* nbt. 21.

kúχksamotapaitsimikitsixpuau *you (pl.) might wear your claws out for nothing* nbt. 117.

-ko, **-koni-** *snow*. The independent word for *snow* is *kóni* (*kóniskuyi*). Cf. GEERS 15.

imikóaiē *the snow was deep* nbt. 23.

iiksimiko *the snow was very deep* nbt. 120.

otsítomämmikoxpia (otsítomaimikoxpi'a) *where the snow was very deep* djbt. 51 (cf. *otsítomìnmekāχpia* djbt. 52).

áisuistsikoniāχsiu *he was knocking the snow off himself* nbt. 120.

-komi v. **-kimi**.

-koni- v. **-ko**.

-kot- *being able*. See gabm. 48 sq. and GEERS 73.

-koyi- *calf, colt, pup*, cf. *oxkói* *his son* (also in derivate verbs and verbal compounds, e.g. *áuxkoyimiuaiē* *he called him his son* nbt. 33, *netoxkókuyiskana* *I found him to be my boy* djbt. 47). Examples of **-koyi-**:

ixtáipstsikoyiau *therefrom they held their colts hard inside (their bodies)* nbt. 223.

nítsitsiksikauküyisiu *he had turned into a white calf and lay on top* nbt. 185.

akāχkanáisaikuyiū *all had calves already* nbt. 135.

iməχksíkuyimai *she (4 p.) was big with calves* nbt. 172.

itáumatapsaikuyiau *then they began to have calves* nbt. 224.

sáiaikuyiū *she had pups* nbt. 199.

mánisaikoyiū *she (4 p.) just had a litter of pups* nbt. 104.

-ksaχku- v. **ksiu-** *earth*.

ksau- v. **ksiu-** *earth*.

ksi-, **ksiu-** (**kso-**) *foot (on foot)*, cf. *nitsiksoó* *I went on foot* nbt. 214. The independent word for *foot* is *noxkátzis*. The element **ksi-** is found in the nominal compound *ksiítapi(ua)*, or *ksiítápi(ua)*, *a person on foot* (cf. nbt. 66 sq.). It is also used as a verbal prefix:

áistzimiksiuauáunaxkau *then he would just travel on foot* nbt. 208.

áiksoatāχkoχtaian *they would go on foot for wood* nbt. 10.

It is doubtful whether ákotoistòksiskìmaup *let us go and make noise with our feet* obt. 34, atákotoistòksiskìmaup *let us again go and make noise with our feet* obt. 35 sq., otsítzstòksiskìmaχp *where he used to make noise with his feet* obt. 39 contain -ksi- foot (-istoksi- = -istok- + -ksi-?).

-ksi- *tree, stick*, a compositional substitute for mistísí. In the animate gender -ksim is used, whereas -ksiu refers to inanimate trees and to sticks. So ómaχksiksim *is big*, inaksíksim *is small*; spiksim *is high*, inoksim *is long*, saχksiksim *is short* are only used of animate trees, their inanimate correlatives being ómaχksiksiu, inaksíksiu, spiksiu, inoksiu, sáχksiksiu. See gabm. 19. Cf. also:

omík òmaχksiksiminai *there was a big piece of (living) wood* obt. 29.

omím ómaχksiksimin *over there was a big tree* nbt. 196.

omíma mistísími istáipikaniksiminai *there was a tree, it was a very dry tree* nbt. 195.

amó mistísía íkaistapaisisksiu *this tree was growing higher* nbt. 158.

mistísí inoksiuaie *a long stick* nbt. 180.

áumi aníkoχksiksiu (thus to be read instead of: iníkoχksiksiu) *they were sticks of that size* nbt. 77.

Not quite clear is: omí mistísí itsístòksiksimau *he beat on that stick with another stick* nbt. 181 (-istoksi- = -istok- + -ksi- stick?).

ksik- *past*. GEERS 73 sq. Cf. ksik-sk- *away* and ksik-sk- *on one side*. Here belong:

áuksiksisò *he had just gone out of sight* nbt. 196.

itsáuksikāχpaipiñnai *then she jumped out by (him)* nbt. 138 (itsáik-sikōχpaipiñnai obt. 19).

àkoχtaksiksaumaχkàinai *it would run out by (him)* nbt. 166.

ksik- (ksiks-) *white*, as an adjective-verb ksíksinæm (an.), ksíksinatsiu (in.). I have not found it yet as a verbal prefix.

ksik-sk- *away*. Cf. ksik- *past* and ksik-sk- *on one side*. GEERS 74. I have only met with forms of a transitive independent verb: sótzimiksikskàakaie *she* (4 p.) *then walked away from him* nbt. 168. otáistamiksikskàakaiks *they* (4 p.) *then would just walk away from him* nbt. 169.

ksik-sk- (with infixed -ai- kaiiksk-) *on one side*, cf. the adverb ksíkskoχtsi. GEERS 74. Here belongs:

itsiksikskomaxkau *then he ran to the side (where those were that sat at the end)* nbt. 39.

In *kaiĩkskàtsiuaie* *he went on one side of them* nbt. 180 we recognize a transitive independent verb (no doubt, there is also an intransitive verb *ksĩksko*, *kaiĩksko*). Cf. *ksik-sk- away*.

ksimmat- (*ksimmat-s-*) *happy*.

ótsiksimatoχkòsau *because they were happy to get something to eat* nbt. 118.

kaiĩksimmatsinoaii *I am very glad to see them* (literally: *they are very gladly seen*, or: *they are seen very welcome*) nbt. 107 (cf. *kaiĩksimmatsinoaii* nbt. 133).

Cf. also *nitaĩksimmatsĩmmau* *I greet him* (nowadays used for: *I shake hands with him*). E. g. *nikaiĩksiksimatsĩmau* *I just greeted him* nbt. 231.

-ksis- *nose*, cf. the independent word *moχksisĩs*. Until now I found it only in nominal compounds: *Oĩmaχksksisĩ(ua)* *Big-nose* (a man's nickname), *Naiχkaiχksĩsake(ua)* *Has-nose-woman* (a woman's name), *paiχpaksksisĩ(ua)* *wood-pecker*.

ksis-ap- *down to the river*. GEERS 74. Another example of the independent verb is *stĩmiksĩsapò* *then he went down* nbt. 172.

Here belongs also:

ómaχtaksĩsapsĩmixpi *where they* (grammatically a singular) *would come down to drink* obt. 20.

ksisk- (?).

ĩnniaie ksisksauatĩχkònimau *that was what happened to be found of him* nbt. 143.

ksiskən- *early*. See GEERS 74 and cf. *ikskən-*.

-ksiskstaki- *beaver*, cf. the independent word *ksiskstaki(ua)*. *nitsikĩskstakiakiaki* *I trap a beaver* (beavers).

ksist- (*ksists-*) *done, completed*, cf. the independent verb *-ksistsiu*. See gabm. 49 and GEERS 74 sq. In some cases it may be translated by *since a time past*, e. g.

naiχksistsĩmsaiuχtapatsĩmaua *it will be since a long time past that I did not care for them* obt. 14.

aiχksistsĩnikatakanistaistutoĩuatsĩksaie *it must be since a long time past that he has treated him in that way* obt. 40.

ksist- (*ksists-*) *for nothing, at random, wild*, etc., cf. the adverb *ksistóχtsi*, and see also *ksist-ap*. With the infix *-ai-* it combines to *kaiist-*. GEERS 75 sq. A few more examples may be welcome:

nitsikĩsistoχtauauaiakiok óχkotokiists *he is throwing stones at me for nothing*.

nítóχpiksistaχkùmiuaie *he shot at the same time with (him) without taking aim* obt. 30.

stániksistāχtauáuaχkaua *then he wandered along at random* djbt. 6.

By the side of ksist- (kaiist-) there is a longer form ksistui- (kaiistui-):

nisótamiksistuyitùksasatāu *I then just ran (into the middle of them)* nbt. 219.

ponoká' mita(ua) kaiístuitapuyiū *the horse is standing without use* (cited by GEERS).

kayístoitoàniua (kaiístuitauàniua) *he was saying to himself (properly: at random)* djbt. 67.

ksist- (ksists-) *around*.

aukanáiksistsipuyisi *when they all stood in a circle* nbt. 73.

itaksístutsiu *then they (grammatically a singular) would move around* nbt. 202.

ksistāk- *over, across*. GEERS 76. Cf. also:

itsiksístākāχpaipiu notoká'ni *he jumps over my head*.

itsiksístākāχpaipiū *then he (4 p.) jumped over him* nbt. 205.

ksist-ap- *for nothing, at random, wild, false, falsely, etc.*, derived from ksist- *for nothing*. With -ai- it combines to kaiístap-. Cf. the independent verb -ksistapo. See GEERS 75 sq. Here are some more examples:

itauákaiksistapitsinikii *when they then tell many false coups* nbt. 71.

kaiístapistapomāχkau *he was running away for nothing*.

otómitām kaiístapstsipisiaie *he is whipping his dog for nothing*.

-ksistapi-apikoa- *Dutch (German)*, cf. Ksistápiapikoān *Dutchman (German)* (literally: *a stray white man, not a real white man*).

áiksistāpiapikoāipuyiū *he talks Dutch (German)*.

ksisto-, ksistuyi- *warm*, not yet found as a true verbal prefix. Cf. ksistuyiū *it is warm* (of the weather, of some place, or thing), ksistutsisiū *it is warm* (of the weather), ksistósiū, ksistósim *is warm* (an.).

ksistui- *for nothing* v. ksist- *for nothing*.

ksistui- *warm* v. ksisto-.

-ksistun- *throat*, cf. the independent word moχksistúna.

ixtsitsísiksistùniuaie *he then hit him on the throat with (it)* nbt. 133.

itsítsoχksistùniuaie *he then hit her on the throat* nbt. 133.

ksistuyi- *warm* v. ksisto-.

ksiu- (kso-, ksau-) *earth*, cf. the independent word ksáχkúm(a) (-ksaχku- in isksáχkuspiniu *she had earth on her cheek* nbt. 73). In nominal compounds as ksiuáukàsi(ua) *spider* (properly: *earth-trotter*, or *earth-antelope*). As a verbal prefix:

úitsokàpsksotùnnimiànaists *then they threw loose earth in good shape* nbt. 35.

niétsksauauanistòm *he had them (his lungs) full of earth* nbt. 152.

ksiu- *foot* v. **ksi-** *foot*.

kso- *earth* v. **ksiu-** *earth*.

kso- *foot* v. **ksi-** *foot*.

-kumanoi-tapi- Nez Percé, cf. Kúmanoitapi(ua) *the Nez Percé tribe* (properly: *Dark-blue people*).

áχkúmanoitapepuyiu *he speaks Nez Percé*.

kun- v. **akun-**.

-kutunai- *Kootenay*, cf. Kutunái(ua) *the Kootenay tribe*.

áχkutunáiepuyiu *he speaks Kootenay*.

-kuyi- v. **-koyi-**.

-ky- v. **-ki-**.

-kyai- *bear*, cf. the independent word kyáio(a).

nítóχkyaiekiaki *I trap a bear (bears)*.

mai- v. **amai-**.

mak- *going to* v. **ak-** *going to*.

mak- *short*. I have found it only in personal names of a nominal character.

mak- *bad* v. **mak-ap-**.

mak-ap- (-ok-ap-, -uk-ap-) *bad*, cf. auk- *bad*. As an adjective-verb: makápsiu (an.), makápiu (in.) *is bad*. With ik- *very*: ikókàpsiu (ikúkàpsiu), ikókàpiu (ikúkàpiu). By the side of mak-ap- we find, though rarely, a shorter form mak-.

mako-, -ako- *wolf*, cf. the independent word makúyi(ua).

népuχkanòpskàkò *I was taken a captive by wolves*.

man- *new, young*, cf. the adjective-verb mánisiu (an.), maníu (in.) *is new* and manisk-. GEERS 77. Here belong also manipóka(ua) *new-born child*, mánikàpi(ua), mániká'pi(ua), mánikázpi(ua) *unmarried young man*. I shall give two more examples of man- as a verbal prefix:

mánistsistomaiks *those that had just given birth to a child* nbt. 51.

mánisaikoyin *she (4 p.) just had a litter of pups* nbt. 104.

manik-, -anik- refers to a certain *size* or *age*.

manistápanikoχkìmixpiau *according to their different sizes* nbt. 13.

manikoχkìmixpiau *what size they were* nbt. 13.

ótoχpokanikoχksema (-ksima) *that one that had the same age as he* nbt. 85.

Sometimes we find anik- at the beginning:

ánni anikoχksiksiau (thus to be read instead of: inikoχksiksiau) *they were sticks of that size* nbt. 77.

ánni anikoχkò *it was that big* nbt. 143.

manikápi-, -anikápi- *unmarried young man*, cf. the independent word mánikâpi(ua), mánikâ'pi(ua), mánikápi(ua).

sotámáχtsoàianikapìnatsiuaie *then he had him as a single man instead of himself staying with him* nbt. 90.

ákanikapìmatau *we will have him for a young man* nbt. 193.

In both forms we have to do with a denominative derivate.

manisk- (manisks-), -anisk- (-anisks-) *young*, cf. man-. GEERS 77. 129. That the non-initial form of manisk- is -anisk- appears from ómáχkaniskskèinin *there was a big young buffalo-cow* nbt. 145 (the non-initial form of man- retains the m).

manist- (manists-) *according to*. Cf. GEERS 77 sqq. and anist-. See also the derivate manist-ápi-. GEERS does not mention the use of -anist- in the combinations aχk-anist-, an-anist-, ánni-aχk-anist-, ánni-anist- (see gabm. 42). Nor does he give an example of the independent verb, of which manist- (-anist-) is the abbreviated form, at least in the right place. Such are: tsáχtau tákanistòχpáχtau *how shall I be able to go there* nbt. 74 (cited by GEERS 78), ánni matanistót *now go back the same way* (literally: *now go again according to that*) nbt. 221. What GEERS 27 sq. 80 says about the analysis of o-k-anist- is wrong (see k-anist-). In general, the article manist- in GEERS' monograph requires a thorough revision. Here are some more examples of this prefix:

manistápauauatutsp *how they* (grammatically a singular) *moved about* nbt. 1.

manistáyixpi *how they* (grammatically a singular) *ate* nbt. 1.

manístoχkotàsπiau *how they got horses* nbt. 32.

manistsíkáχkapitákixpiau *how they cut them loose* nbt. 32.

pinanístiksímistàt *do not think thus* obt. 23.

autsiksístanistsènìkiau *when you are through with them* obt. 33.

káχkanistsitapìixpi *how you can live* obt. 52.

noχkanístàpistutsit *fix it according to (that)* obt. 59.

kinétoχkanistaiàkàinoàu *you will always see him accordingly* obt. 67.

kinétoχkanìstoχkot *I still give you (a striped one)* nbt. 28.

kénnyaie nanístksinoau, nanístáuχtsimatàu *and that is what I know about them, what I heard about them* nbt. 37.

kénniaie nauístksinoanan *and that is what we know about them* nbt. 67.

énni nanistútsistapítsixp *that is the way I understand it* nbt. 71.

nanistótaspinan *as we owned horses (separately)* nbt. 223 (cited incorrectly by GEERS).

manist-ap- (manist-ap-) *according to*, cf. manist- and anist-ap-. Some of the following examples are already given by GEERS 77 sqq.

manistápanìkoχkìmixpiaú *according to their different sizes* nbt. 13.

manistápiszmistuyixp *as it was far in the winter* nbt. 13.

manistápakanàpixpi *according to where they (grammatically a singular) were hidden from view* nbt. 16.

manistápiksistàpixp *according to what were the choicest parts* nbt. 33 (manistápiksistàpixpi *as they are the choicest parts* nbt. 120).

manistápikauætapiksixpiaie *as he shook them harder* nbt. 64.

manistápainàuspiaiks *how they dressed* nbt. 72.

manistápsainakuyipi'a *how she had disappeared (properly: how she was not seen any more)* nbt. 94.

manistápomaχksìpiaú *according as they were big* nbt. 110.

manistápopixpiaiks *as they were sitting* nbt. 110.

mat- (mats-); a negative prefix. See gabm. 38 sqq. and GEERS 80 sq.

mat- (mats-) *again, another, also, too*, a variant of at- *again*, etc. Of initial mat- GEERS 81 sq. has given a sufficient number of examples; of non-initial -mat-, however, it will be necessary to give a few more, lest one might get the impression that it is extremely rare.

omátanistoχkòkaie *he was also given by him (4 p.) according to (that)* nbt. 55.

omátsikimmok *he was also pitied by (bears)* nbt. 56.

omátoχkokaie *he was also given them by him (4 p.)* nbt. 57.

kénnimaie nimátoχksksinoau *that is what I know about him too* nbt. 57.

ómatsitaumatapauaiàkiokoaiuaiaiks *they (4 p.) start to hit them again* nbt. 61.

kimátoχkot *I give you them also* nbt. 61.

omátsàpsaie, mátsipapùminai *when it looked again, then it flashed lightning again* nbt. 65.

túkskəm omátsìnitai *again he killed one of them* nbt. 83.

omátsàksi *when she came out again* nbt. 168.

omátanik *she was told again by her* (4 p.) nbt. 129.

mat- *going*, in imperatives, cf. aumat-. GEERS 83 has given a good many examples. Here is one more:

matápsəmok *go and look out for him* obt. 22 (the translation opposite the text is wrong).

matom-, -atom- *first*, cf. autom- and itom- (-otom-).

matómotapòtsists *the pieces he had first brought in* obt. 7.

matómsòtsikat *you must slide first* obt. 47 (cited by GEERS 67).

matómautstuyiu *it was the beginning of the winter* (properly: *winter had first come*) nbt. 7 (cited by GEERS 67).

matómistsitsaukika *bury me first* djbt. 10.

káməχtataumomatapauop *I have a mind to begin with you first* (properly: *let us eventually start with it first*) obt. 39.

áistəmatòmipiksiu *then he will strike first* nbt. 242.

otatómapòtsists *the pieces he had first brought in* obt. 8.

matsini-, -itsini- *tongue*, cf. the independent word matsiní. In the man's name Matsinyáuyi(ua) *Tongue-eater*. Also in some transformative verbal forms:

amói ákitsiniuàsiu *this one is a scarred tongue* nbt. 174.

nánauaitsiniakitsiniuasiaists *finally they were all scarred tongues* nbt. 174:.

matsiu- (matso-), -itsiu- (-itso-) *fine, good-looking, good*, cf. the derivate matso-ap-. I have not yet found it as a true verbal prefix, but it often occurs in nominal compounds and in denominative verbs:

matsóanikâpi(ua) *a fine young man*.

otsitsoótasoauaiks *their fine horses* nbt. 70.

iikitsiuakèu *was a very good-looking woman* nbt. 123.

níməχtaitsiuotaspinan *from (that) we had good horses* nbt. 223.

ixtáitsiuokòsiau *from (that) they had good colts* nbt. 223.

kátaitsiuokòsiau *that is why they had good colts* nbt. 223.

stámekitsòakenä (stámikitsòakeinai) *she* (4 p.) *was a very fine-looking woman* djbt. 53.

ekítsoakènä (ikítsoakeinai) *she* (4 p.) *was a very fine-looking woman* djbt. 59.

With kai- *very* it combines to kaitsiu-, e.g.:

káitsiuokom̐pum *his* (that means: *your*) *lice taste good* nbt. 129 (cf. phn. 8).

káitsiuakèixpaie *that she was a good-looking woman* obt. 61.

matso-ap-, -itso-ap- *fine, good-looking*, cf. matsiu-, from which it is derived. A very usual nominal compound is matsoápanikápi(ua) *fine young man* (cf. obt. 18, nbt. 134). There is also an adjective-verb matsoápisiu, -itsoápisiu (an.):

káikitsioápisiu *she is very fine* obt. 18.

manistsítóápspi *as he was fine* nbt. 163.

nitúyi nitsitsóápsiu *she was just as fine-looking* nbt. 163.

otskáitsoaupssä (otskáitsoápsai) *that he was good-looking* djbt. 50.

mauk- (mauks-) *why*. The forms of the second person with this prefix usually take at the same time a relative suffix. With following -omai- (amai-) **mauk-** combines to **maumai-**. See GEERS 83 sq., who gives a great many examples of the second person. Here are two more of the third person:

máuksaietapiskoiau *why are there no people* nbt. 104.

máukaiksistápanistsuaie *why does he tell something false* nbt. 133.

maumai- *very* v. amai-.

maumai-, combination of **mauk-** and -omai- (amai-) v. **mauk-**.

māχk- (māχks-) *red*, as an adjective-verb māχksinəm (an.), māχksinatsiu (in.). Probably it may be used as a verbal prefix.

māχt- v. moχt-.

mek- v. mik-.

mi-, -i- *hard, strong*. Here belong the adjective-verbs mísiu *can endure, hold out* (of animals), mistúyisiu *can endure, hold out* (of men), miókasiu mískapiu *is strong* (of muscular force, used of men as well as of animals). Cf. also aužksopaiks miníkimiks *hard car-bridges* nbt. 14. GEERS 84 has given examples of **mi-** (-i-) in nominal and verbal compounds. Here are two more examples of it as a verbal prefix:

mínnis *hold her fast* nbt. 207.

ixtáipstsikoyiau *therefrom they held their colts hard inside (their bodies)* nbt. 223.

-mi *hand*, a compositional substitute of motsís:

nitžstsimi *I am hand-washing*.

Does nisótəməsistsimau nokítsisau *I then washed my finger* nbt. 243 belong here?

mik- *red.* I have not found it yet as a verbal prefix, though probably it may be used as such.

misk- *instead, notwithstanding*, cf. *misk-*. GEERS 84 sq. does not distinguish between *misk-* and *misk-*. Here are some more examples of *misk-*:

miskokótsiuaie *he gives it to him instead.*

nimiskokpùmmatop *I bought it instead.*

miskótos *take him instead.*

miskótsit *take it instead.*

Sometimes we find the combination *miskakχtsiu-*, e.g. *miskakχtsiuaumatò* *he went instead* (cited by GEERS), *miskakχtsiutaupit* *stay there instead.*

min- v. **pin-**.

minok- (*minoks-*), **-inok-** (*-inoks-*) *happy*, cf. *minokápiu* *there is plenty* (*imaksínokapis* *even if they had a happy time*, i. e. *even if they had plenty* obt. 1), *áisopoksinòksiau* *they all had plenty of food* nbt. 5, *otsinóksists* *his happy things* obt. 41 (*his choice pieces* nbt. 174), and also *minípokàu* *a child of plenty.*

atáminoksatot *after a while be owner of them* (properly: *be happy with them*) obt. 41.

áitotsinòkimaiaiks *they had there a happy dance* nbt. 19.

mátsinokimakàiks *they* (4 p.) *also had a happy dance for him* nbt. 19.

mátsitotsinòkimaiaiu *they also had a happy dance for him* nbt. 19.

nútsinokàupiau *they sat happy* nbt. 24.

itsinóksistotoyàiu *then they told them the happy news* nbt. 79.

áinokoχkòyiu *he was happy over the food* nbt. 118.

itsinóksoyàiu *then they ate with delight* nbt. 199.

In the four last examples, at least, **-inok-** is to be considered as a true verbal prefix.

-mipum *lice*, see *pin.* 8. Another element of the same value must be concealed in *itsúsazstsisimàiau* *they were searching for lice on their dresses* nbt. 204.

misk- (*misks-*), **-isk-** (*-isks-*) *instead, notwithstanding, all the same, in spite*, cf. *misk-*. Some examples are given by GEERS 85. Here are some more:

miskskápasoixtàtskaua *but he was breaking willows to make a plate* djbt. 10.

misskítsinnapìnakatsèuaie *he then rolled it eastward notwithstanding* djbt. 43.

miskísítametaxkùmeua *he then shot westward (up the river) all the same* djbt. 44.

miskáuanistsèua *he was telling her instead* djbt. 48.

miskskáuanena *he kept saying back in spite* djbt. 49.

áiskoχταχkòyiu *he was getting food from (her) instead* nbt. 145.

Here belongs nitákskoχpùminatop *I shall buy it instead* (wrongly analysed by GEERS?).

In misksíppotapòiau *they went instead in the opposite direction* nbt. 213 the idea *in the opposite direction* is expressed by -ippot- (pot-), which GEERS does not seem to have realized, when writing the article misk-.

misoχpski-, -isoχpski- *musk-rat*, cf. the independent word mísoχpski(ua).

nitsísoχpskyekiaki *I trap a musk-rat (musk-rats)*.

mist- (mists-), -ist- (-ists-) *away*, cf. mist-ap- (and also istani-). GEERS 85 cites as an example: itsístsipuxtuýiaie otoχ-kémaniai *he then ran away with that other's wife* obt. 1. Cf. also: otsístsipoχtoka *his wife then was taken away by (a young man)* nbt. 96, nitsístsipoχtokaχka *who has run away with my wife* nbt. 97, otsístsipoχtoki *who had run away with his (the first one's) wife* nbt. 97, aístsipixtoaua (áístsipixtoau) *the one whose wife had been taken away from him* nbt. 97. We have clearly to do with a true verbal prefix in cases as:

itáistapiksimaie *he would throw it away* nbt. 174 (the verbal stem is -apiksi- *throwing*).

mistótos *you may take him now* (literally: *take him away*) nbt. 87.

áukanaistatòikainoàiniki *when all your tails are out of sight* nbt. 117.

áukanaistatoikàiau *all their tails were out of sight* nbt. 117.

The form itsístsapomàχk(au) (GEERS 86) does not belong here, of course. It contains itsist- and sap- *on each side*. As to tzuistsístamaists (cited by GEERS in the same connection), we have to do with a form of a verb, expressing the idea of *consuming completely, eating up*, that does not seem to contain -ist- *away*.

mist- (mist-at-) *I wonder* (?).

omístatoχtaikaχsetakixpi *I wonder what he is laughing at* (properly: *rejoicing at*) *so very much* nbt. 191.

omístatanistsixpi *I wonder what he has done* nbt. 192.

mist-ap-, -ist-ap- *away*, cf. the independent verb áiistapò *goes away, is gone away*, místaput (místaput) *go away* (see mist- *away* and ap- *about*). See GEERS 85 sq. The form ist-ap- is also found

at the beginning, e.g. *istápístutsiau* *they moved away (to the mountains)* nbt. 49. Here are some more examples of *míst-ap-*, *-ist-ap-* (which always retains its full meaning, and is never used only to emphasize other prefixes, as GEERS seems to suppose):

místápipòtos *take it away and let it loose* nbt. 165.

otsítsipstsistapiksàkaiks *they (4 p.) then fled away inside from him* obt. 25.

aístapistutsis *when they (grammatically a singular) moved away* nbt. 41.

Remarkable are the forms with initial *tsistap-*, which is shortened from *ixts-istap-* (the full form is preserved in *ixtsístapinokà* *mitaisko* *from them originate the many horses* nbt. 209):

tsístapàistseksìnaskoχs *from (that one) more snakes will come in the future* obt. 45.

tsístapaupaumaχkokatiskàχsi (*tsístapapaumaχkokatàiskoχsi*) *from (you) there will be more gophers about in the future* djbt. 10.

tséstapaup(a)uauakàsisknχs (*tsístapapauauakàsiskoχs*) *from (you) there will be more antelopes about in the future* djbt. 13.

About the analysis of *itsitòtsístapiksiuaie* *then she just ran by his side* nbt. 147 and *itázmsokitsipuistàpiksiiau* *then they suddenly jumped up* nbt. 148 I have some doubts. They may contain *-ist-* (*míst-*), in which case the *a* would belong to the verbal stem. If they contain *-ist-ap-*, *-istapiksi-* must be analysed *-ist-ap-piksi-*. The stems *apiksi-* *throwing* (used of almost any quick motion), and *piksi-* *running* are certainly akin to each other.

mokaki-, **-okaki-**, **ikaki-**, *wise, careful*, cf. the independent verb *mokákiu* (*mokákiu*), and see GEERS 86 sq.

máχkokakixkotoaχsau *that they should watch them* nbt. 44.

itokákixkoχtoyinàie *then she watched him* nbt. 115.

ákokakixkixtsixp *we shall watch it* nbt. 119.

nitákokákixkoχtòko *I shall be watched* nbt. 141.

áitsaupaukakìösiu *he then began to look about* nbt. 116.

áukakiosatsiau *they were looking out for (the enemy)* nbt. 212.

itokákianistsiuaie *he then told her wisely* nbt. 149.

Only once I have met with *ikaki-*:

ikakyánistaχpì *what she had been told wisely* nbt. 149.

Derived from *mokaki-*, *-okaki-* is *mokaky-ap-*, *-okaky-ap-*: *kitáukakiapake* *you are a wise woman* nbt. 101.

akáukakyapakeua *she is already a wise woman* nbt. 101.

mokákiapakèin *she (4 p.) was a wise woman* nbt. 216.

Cf. the shorter form *mokákiàke* *the wise woman* nbt. 101 (cited by GEERS).

mokəm-, -okəm- *straight*, cf. ikəm- *straight*. The form okəm- can also take the first place in a compound (GEERS 54 cites okámipuyisāmists *the war-bonnets standing straight up* nbt. 19). GEERS 54 has given some examples of mokəm-, -okəm-. Cf. also:

mokəmotsiu *it is straight*.

nitsikókamoto *I went quite straight*.

In an adverbial compound:

mokəmixtatsikəχtsik *straight in the middle* djbt. 30.

moko-, -oko- *autumn*, cf. the independent noun mokó, mokú, and the verbal expressions mokúsi, áukusi *when it is autumn (in the fall)*.

atotámokoxpotəsi *when it snowed first in the fall* nbt. 7.

mokúiniaiks *buffalo killed in the fall of the year* nbt. 37.

-moks- *arm-pit*, cf. the independent word moksísi.

kákoχpomòksakin *he (4 p.) just pressed it under his arm* obt. 9.

əskχspaumóksàkiuaie *he had it always under his arm* obt. 11.

ipitámoksakinuists *they would put them (their hands) under their arms* nbt. 12.

moχk- (moχks-) *gone, ended*, cf. ixk- *gone, ended* and see GEERS 87. The prefix moχk- is not to be called rare, as GEERS does.

kémimaie nímoχksksinoau *and that is all I know of them* (grammatically a singular) obt. 34 (cited by GEERS).

ómoχksksinooχpi *according to all they knew of them* nbt. 16.

nímoχksksinixpinan *we learned it all* nbt. 58.

kémimaie nímoχkəksksinixp *and that is all I know about it* nbt. 235.

kémimaie nímoχksinoau *and that is all I saw of him* nbt. 219.

moχt- (moχts-) *from, along, for, with*, cf. ixt- and see GEERS 87 sqq. (the forms containing -oχt- ought to be treated sub ixt-, as moχt- always retains its initial consonant). An example of the independent verb to which moχt- belongs is: nitúixk nímoχto *I went in the same direction* nbt. 215.

Here are some more examples of moχt-, showing its non-initial form:

óməχtsinàpiskokaie *he was chased along by him (4 p.) lower down* obt. 63.

nímoχtsistapo *therefore I went away* nbt. 100.

kímoχtspum *I help you with (them)* nbt. 101.

omāχtáukskàsī *where she was running* nbt. 147.

nímoxtauauaiakiau mistsís *I hit him with a stick.*

Here belong all the forms cited by GEERS 97 sq. sub o-moxt-. As he recognized in the initial o- the well-known prefixed pronoun, he ought not to have separated those forms from the others containing the prefix moxt-.

momai- *very* v. amai-.

mot- (mots-), -ot- (-ots-) *all*. By the side of it we find a longer form motui- (-otui-) *all, all over*. See GEERS 89 sq., who gives a sufficient number of examples. Here is one more of motui-, -otui-: otótuitsitòkepùyis *that they were standing all over the camp* obt. 13.

moto-, -oto- *spring*, cf. the independent noun motó, and the verbal expressions motúsi, autúsi *when it is spring (in spring)*. áumatapotò *it began to be spring* nbt. 13. I have never met with moto-, -oto- as a verbal prefix, but there may be scarcely any doubt that it may be used as such.

mots-, -ots- *hand (arm)*, cf. the independent word motsís.

kitsínotsi *you have long hands (arms)*.

nínétotsii *I have one hand (arm)*.

stámòtsineua (stámòtsiniua) *then she took his hand* djbt. 31.

náχksamaitsikitsimýòtsixpa (to be read: -mòtsixpa?) *that I nearly wipe it off with my hands* djbt. 24 (passim).

In kákotseänä (kákotsiinai) *he (4 p.) had only hands* djbt. 39 we have to do with the verbalized noun.

motui- v. mot-.

muxt- v. moxt-.

n- *now* v. an-.

nai- (-ai-), nau- (-au-) *six*. See gabm. 27 sqq. (on p. 29 is to be read áuzstuyìmiu instead of áuzststuyìmiu, the analysis of this word for *he is six years old* being áu-ai-stuyì-mi-u). It is a true verbal prefix in nitáuànistsi *I did it six times*.

nam-, -am- *east, eastward*, cf. the adverb námists *on the eastside*. GEERS 90. Cf. also:

mataiámapiksistsìauaiks *they would also throw them eastward* nbt. 62.

mináminatòk *do not roll it eastward (pl.)* nbt. 156.

áχkunàminakatau *let us roll it eastward* nbt. 156.

mináminakatsis *do not roll it eastward* nbt. 156.

páχtsikaminakatsiau *by little and little they rolled it eastward*
nbt. 156.

nam-, -am- *only, just*. GEERS 90. Cf. also:

nánpaupīnai *she* (4 p.) *only sat up* obt. 27.

ñχkanáiamotōiau *they all came home without having anything*
(literally: *they all just came home*) nbt. 162.

nitsítzmitstsixpīnan kaχtomínaiks *we are the only war-chiefs still*
in life nbt. 217.

áiamitapāumaχkaii *they just ran loose about* nbt. 223.

The form am- also occurs at the beginning of a compound,
e. g. ámistòkzmi *only two* nbt. 110.

nanai-, nanau- (nau-) *finally*, with initial n- and Algonquian
change to ino-. Examples are given by GEERS 90 sq. (the form
áinoñχkonoyiu does not belong here, but sub ino-). Cf. also:

áapaists nánauχtáinikasīmīauaists Áápaítapī *from the blood they*
finally got the name Blood-people obt. 3.

nánoainistainixkataiau (read: nánoanistainixkataiau) *according to*
(it) *they were finally called (Eat-before-others)* obt. 3.

nánoatoχtáinixkataiau *from (it) they were finally again called*
(Skunks) obt. 3 (already cited by GEERS).

nánoatáinixkataiau *finally they were again called (Pelicans)* obt. 3.

nánoatanistáinixkataiau *according to (it) they were finally again*
called (Hard-top-knots) obt. 4.

onáuaítzsksinokoaiiau *they were then finally known by them* (4 p.)
obt. 4.

naniso- (-aniso-), nanis- (-anis-) *eight*. See gabm. 27 sqq.
It is a true verbal prefix in nitánisànistsi *I did it eight times*.

nap- (-ap-), napui- (-apui-) *standing, up*, with Algonquian
change to nip- (-ip-), nipu- (-ipu-), nipui- (-ipui-) *standing,*
up. Cf. GEERS 92. Here belong:

nápaipuyiu *he talks while standing* (cited by GEERS).

nápopuyisimiu *he drinks while standing* (cited by GEERS; the idea
standing is expressed twice).

itápnayakōiyiu *then he would put his lodge up* nbt. 42.

ixtápuiàχkiakiòp *with (that) we raise it* nbt. 70.

itápáχkiakiau *they then put their heads up* nbt. 245.

Cf. also: ómaie apáipuyiuaie *over there is (a man) standing up*
nbt. 79. Do we have here ap- = nap-? Then the idea *standing*
is expressed twice.

nap- *now* v. ann-ap-.

napi-, -api- *English*, cf. nápikoān *white man*.
 áiapepuyiu *he talks English*.

napui- v. nap- *standing*.

nat- (nats-) *just, only*, probably with Algonquian change to nit- *one*. Cf. GEERS 91. Here are some more examples:

nátsakoiikokitsìminai *it (4 p.) was just frozen with spittle on its mouth* nbt. 186.

nátámsisekokitsìminai *it (4 p.) was just frozen with its face twisted* nbt. 186.

kinátsikìim *I just pity you* nbt. 205.

nátokkoχkiskataya (nátokkoχkiskatai'a = ninátokkoχkiskatai'a)
I just had them for a pillow djbt. 7.

nat- (nats-), natok-, natoki- *two*. See gabm. 27 sqq. and cf. nist- *two*. Here belong:

nátokkemiks *who had two wives* nbt. 12.

natokíanasiau *they costed two* nbt. 14.

natokískskomoyiuaie *he gave him two warnings* nbt. 148.

But in nátokyaiažskúnakatsiu *he shot at him twice* nbt. 213 we have not to do with a prefix. It ought to have been written náto-kyai žskúnakatsiu.

nato-ap-, -ato-ap- *holy*, cf. natoí-.

tsítatoapoχkèmatàu *I then got married by the priest (married holy)* nbt. 222.

natoí-, -atoí- *holy*, cf. natoyíu (in.), natósiu (an.) *is holy* (*has medicine-power*), and nato-ap-.

nitáìakatoìinai *I shall sing and pray* obt. 12.

áìakatoìinaiiu *she will sing and pray* obt. 13.

áuatoìinaìinai *he (4 p.) was singing a medicine-song* nbt. 184.

táuatoìinai *I am singing a medicine-song* nbt. 184.

ánnomatapatoìinaìit *now start to sing the medicine-song* nbt. 184.

itomátapatoìinaìin *he (4 p.) then started to sing the medicine-song* nbt. 184.

itauátoìinaìòp *then we sing the medicine-song* nbt. 184.

máχkitatoìinaìxp *where he could sing the medicine-song* nbt. 185.

mátsitatoìinaìu *then he sang again the medicine-song* nbt. 185.

The form atoí- also occurs at the beginning of a compound:

átoiistutsimàists *he made them holy* nbt. 26.

natok-, natoki- v. nat- *two*.

nats- *last*, cf. the independent word nátsauχtsi. Doubtless it

belongs with Algonquian change to nits-ts-. Cf. GEERS 91. Here are two more places where nats- occurs:

omíksi nátsàupiks *those that sat at the end* nbt. 39.

nátsänòpiua (nátsainòpiua) *he is the last one beneath (he is at the lowest end)* djbt. 37.

nau-, -au- v. nai-.

nauk- v. annauk- *now*.

nāχk- v. noχk-.

nāχt- v. noχt-.

nepu-, -epu-, *summer*, cf. the independent noun nepú, and the verbal expressions nepúsi, aipúsi *when it is summer (in summer)*, itáitapisæmepumiu *there they* (grammatically a singular) *stayed till late in the spring* nbt. 1. I have never met with nepu- (-epu-) as a true verbal prefix, but doubtless it is used as such.

net- v. nit-.

ni-, -i- *three*. See gabm. 27 sqq. and cf. niuoksk-.

nim-, -im- *west, westward*, cf. the independent word nímistis. See GEERS 92.

nin- v. pin-.

nip- (-ip-), nipu- (-ipu-), nipiui- (-ipui-) *standing, up*, cf. the independent verbal forms nipuánt *get up*, nitsipúan *I get up*, aipúan *he is getting up*, -aipuyiu *he is standing*. The stem -ipuyi- *standing* is also found at the end of compounds, e.g. itápaistuipuyiu *he then stood about making signs* nbt. 196. Here belongs, with Algonquian change, nap- (-ap-), napui- (-apui). GEERS 92. Cf. also:

nipáupit *sit up* Arch. 23, 241.

námipaupinai *she* (4 p.) *only sat up* obt. 27.

etámisauksipaupenea (itámisauksipaupinai'a) *then he* (4 p.) *suddenly sat up* djbt. 58.

itsipúχpaipiu *then he jumped up* obt. 40.

pinipúχkiakik *do not hold your heads up* nbt. 39.

itsipúχkiàpiksiu *then he threw his head up* nbt. 133.

otsipóχkyàks *when he held his head up* nbt. 193.

itáχkanaiḡχkyakiau *then all put their heads up* nbt. 241.

aiksistsípuiaχkiaχki *when we have raised it* nbt. 70.

itámsokitsipuistápiksian *then they suddenly jumped up* nbt. 148.

itsipáuakoyiuaie *then he got up and ran after him* nbt. 155.

itáksipuskapatsiuaie *then she started to pull him up* nbt. 168.

itsipáitapíksim *then he threw it up* nbt. 179.

máumaisəmipòpiiks *they are sitting up very late* nbt. 203.

kitáksisəmipàitapìsi *as long as you exist* nbt. 208.

nimátsitsipusəmaian *I then looked up at them again* nbt. 214.

nitsitsiepuyàkaχkumi *I then got up and was going to shoot* nbt. 214.

Sometimes the idea of *standing* is expressed twice:

nitsipáipuyi *I am standing*.

itsipópuyiu *he then stood up* obt. 60.

nipu-, -ipu- *summer* v. nepu-.

nipu-, nipui- *standing* v. nip-.

nis-, -is- *four* v. niso-.

nisitsi- (-isitsi-), nisito- (-isito-), nisit- (-isit-) *five*. See gabm. 27 sqq. Here belong:

nisitóianàsiu *it costed five* nbt. 14.

áisitokstakin *it counts five* nbt. 243.

nitsisitánistsi *I did it five times*.

niso- (-iso-), nis- (-is-) *four*. See gabm. 27 sqq. Here belong:

nisóianàsiu *it costed four* nbt. 14.

ixpisústuyìmiauaie *they were four years with (it)* nbt. 43.

nátoχpisustuyìmian *they were four years again with (it)* nbt. 43.

aiísisoaχpi *the four (things) he was fed with* nbt. 2.

nitsísoyisoan *he was fed with four (things)* nbt. 2.

nitsísánistsi *I did it four times*.

nist- (nists-), -ist- (-ists-) *two*. By the side of it we find a longer form nistok- (-istok-), or nistoki- (-istoki-). See gabm. 28 sqq. and cf. nat- *two*. GEERS 65. Cf. also:

naíistoχtapinàmaχkai *takes-gun-on-both-sides* (i. e. *anus*) nbt. 175.

naíistotopatsiixkiauaie *they sat on each side of him* nbt. 193.

In both these forms nist- has combined with the infix -ai- to naiist-.

Examples of nistoki- (-istoki-):

nistókianàsisau *if they costed two* nbt. 14.

nistókiðmoχpìsaists *if they turned over twice* nbt. 34.

nitsistókyànistsi *I did it twice*.

namístokian *only two* nbt. 34.

nist- (nists-), used in imperatives, conjunctives, and subjunctives for nit- (nits-) *one*, etc.

nistok-, nistoki- v. nist- *two*.

nit- (nits-), **t-** (ts-), **-it-** (-its-) *one, alone, only, the same, alike, real, really, etc.* See gabm. 27 sqq. and GEERS 93 sqq. It is to be noticed that in some cases the non-initial form of nit- is also -nit-, whereas in others it is -it-. A derivate of nit- is nit-ap-. Though GEERS has given a good many examples of nit-, it may be useful to add a few more:

Of nit-, -it- *one*:

nitsúinasiau *they costed one* nbt. 14.

mátaitsanàsiau *they costed also one* nbt. 14.

nitsítànistsi *I did it once.*

Of nit-, -it- *alone*:

nitsítapaiiksikai (also: ninítapaiiksikai) *I am walking alone.*

kitsítapaiiksikai (also: kinítapaiiksikai) *you are walking alone.*

nitsítauanistutsixp (also: ninítauanistutsixp) *I am doing it alone.*

kitsítauanistutsixp (also: kinítauanistutsixp) *you are doing it alone.*

kínitauto *you came alone* nbt. 220.

Of nit-, -it- *the same, alike*:

nitúyi nitáuáuaχkaiixk. kyáioi *he walked just the same way as the bear* nbt. 56.

Cf. also kinétoχkanístoχkot *I still give you* (properly: *I give you alike*) (a striped one) nbt. 28, and kinétoχkanístaiàkàinoàu *you will always see him* (properly: *you will see him alike, or: all the same*) accordingly obt. 67. Both places are cited by GEERS, who assumes *always* or *still* as a special meaning of nit-, -it-, which, as it would seem to me, is unnecessary (the more literal translation of énnyaie nitóχkanístoχtaikàkimau *there it is they always cut lodge-poles from* nbt. 7 is: *that is the only place they cut lodge-poles from*).

Of nit-, -it- *real, really*:

nítsapiau *they really saw* nbt. 16.

káχkitsàpìxpuaa *did you really see* nbt. 28.

nítsòkau *he is really asleep* nbt. 30.

nitokékaup *we have really camped* nbt. 31.

Here belongs áitsepuyiu *he speaks Indian*, cf. nitsítapi(ua) *the Indians* (properly: *the real people*).

Some more examples of the emphasizing use of nit-, -it-:

nítsinokàupiau *they sat (really) happy (and not otherwise)* nbt. 24.

énnyaie nitáikaxtsiau *that (and no other) is the way they played* nbt. 34.

nitájnikatā`χp *it was called (thus, and no otherwise)* nbt. 34.

nitáinixkatòm *they* (grammatically a singular) *called them (only those two and no others)* nbt. 34.

énniaie nitáuápskau, nitáikaxtsiù *that (and no other) was the way*

they (grammatically a singular) *used to bet, they* (as before) *used to play* nbt. 36.

kénnyaie nitakútsiu *and now the boiling is (really) ended* nbt. 201 (kénniaie nitakútsiu nbt. 209).

In some cases nit-, -it- may be rendered by *all*. GEERS cites áitsitsòyāχsiu *all of them yelled* nbt. 79. Cf. also: tótaumaxkāi *they all ran by (her)* nbt. 208.

Initial nit- is changed in the imperative, conjunctive, and subjunctive to nist-:

nistáinæk *be seen* (imperative plural passive) *in the same way (as that)* (that means: *look like that*) djbt. 5. 12. 17.

By the side of nit- there is a longer form nitui-, nito-, cf. the independent word nitúyi *the same*. Here belong:

nitúianistāpsi *they are the same* nbt. 53 (cited by GEERS).

ánni nitoápiksimaists *in this way they threw them* nbt. 34 (cited by GEERS).

kínetumoxkāuyākixpuai *you are with bloody mouths* nbt. 190.

netumāχkāuyakeaua *their mouths are bloody* djbt. 17.

nétomāχkāuyakeāks *their mouths were bloody* djbt. 17.

In the three last examples nito- seems to have only an emphasizing force.

Cf. also nitoáke (nitáuàke) *rooster* (properly: *lone-woman*).

nit-ap- (-it-ap-) *alone, only, the same, alike, real, really*, cf. nit-one, etc. GEERS 93 sqq. has given examples of nitap- sub nit- (áistəm-itapotsìminai *he* (4 p.) *then would always swim to* nbt. 75, and nitá-kotomitāpamisò *I shall go up there first to* nbt. 168 do not contain -itap- = nitap-, but itap- *towards*; so they do not belong here).

Another example of nitap-, -itap- *alone*:

áikapisimiitapaumixkau *he is often fishing alone secretly*.

Another example of nitap-, -itap- *the same, alike*:

netapáutsimiāuāsts netápstautsixpiāsts *they were just picking them up in the same places where they were sticking up* djbt. 45.

Examples of nitap-, -itap- *real, really*:

netápáipuyinitšèua *it began to burn really* djbt. 9.

netapázstsoyenä *it burned really* djbt. 9.

áitapòtstuyis *when real winter had come* nbt. 10.

itsítapiòkau *then he slept soundly* (properly: *really*) nbt. 192.

ketsétapeiksòpu (ki itsítapiiksòpu) *and then it began to blow very hard* (properly: *really hard*) djbt. 12.

sotázmetaupìpiuòyaua (-etaup- = -itap-) *then they went very far* (properly: *really far*) djbt. 14.

ketsétapukskàseua (ki its-) *and then he ran with all his might* (properly: *ran really*) djbt. 14.

unítapòmíu *her real husband* nbt. 82.

nito- v. nit- *one*, etc.

nits-apikoa-, -its-apikoa- *French*, cf. nitsápikoa *Frenchman* (properly: *real white man*; when one wants, however, to express the idea *a real white man*, one uses, for clearness' sake, a slightly different word, viz. nitápiapikoa).

áitsapikoaipnyiu *he speaks French*.

nits-ts- *last*, cf. kénmiaie nitsó *and that is all* nbt. 58, and nats- *last*.

nitstsáitapíu *he is living the last of his life* obt. 39. 40.

ni(t)stsáuòmáχkoχpotaii *with the last big snow* (properly: *when it snows big the last time*) nbt. 58.

nitui- v. nit- *one*, etc.

niuoksk-, -oksk- *three*. See gabm. 27 sqq. and cf. ni-. Here belong:

niuókskaipiksiu *he strikes three times* nbt. 242.

nitsókskànistsi *I did it thrice*.

noχk- (noχks-), -oχk- (-oχks-) *to be sure, it is true, though, at least*. Often it is difficult to render this prefix in a proper way. In general we can say that it has a concessive value. GEERS 95 sqq. has given a good many examples, but it may be useful to give some more of them:

noχkoχkókit ixtáχpumàupi *give me money, please* (more polite than: ixtáχpumàupi kókit *give me money*).

náχká'náχkatsatsisàu (noχkánnoχkatsatsisàu) *now you must take care of them* obt. 41.

náχkiksístapiists *the choice parts at least* obt. 41.

nitoχkókoaisimiskàn *I got belly-fat at least* obt. 29. nbt. 159.

káχkak(o)χ(k)osixpixk *that you can boil* obt. 38.

nákoχkoχkèmatau *that I want to marry her* obt. 50.

kákoχkitòmixpixk *that you should marry (him)* obt. 50.

nitáiaiko(χ)koχküixpi *what they will give to me hereafter* obt. 55.

stáinoχkàtoχtsoo *then he went also in from (the same place)* obt. 59.

mátsitoχkotakíuats *he got nothing however* obt. 64.

namóχkifáisiuèpitsit *be just telling lies (though you may be just telling lies)* obt. 67.

namóχkitàipuyit *be just talking (though you may be just talking)*
obt. 67.

kinétoχkanistaiñkàinoau *you will always see him accordingly*
(however) obt. 67.

nimátoχkañksikimmāuaki *I do not pity him very much* obt. 68.

In many cases the non-initial form of noχk- is also -noχk-.
Besides the examples given by GEERS cf. also:

ninā'χkakaii *I have them as partners* obt. 67.

onā'χkitotuisapināus *whom she dressed like* nbt. 73.

onoχkapáipiokōdaiu *they were led about by her* nbt. 167.

The combinations noχk-anist- and noχk-at- are registered
and exemplified by GEERS (see also among the examples of noχk-
given above). By the side of them we find noχk-at-anist-:

noχkátanistoχkutsiñ *he also gave them to him* nbt. 33.

nāχkátanistsinokètakiu *he was also glad* nbt. 144 (cited by GEERS).

As may be seen from such cases, noχk-at-anist- is to be
rendered by *also*, just as the shorter form noχk-at-, though it
would be difficult to define the exact semantic value of noχk-
in these compound prefixes. The syntax of noχk- requires a
special thorough investigation, and is still to be written. GEERS,
however, has done some preparatory work to that end.

noχketsi- (noχkitsi-), -oχketsi- (-oχkitsi-); noχkets-
(noχkits-), -oχkets- (-oχkits-) *different*, cf. the independent
word noχkétsi (noχkítsi). See gabm. 25 and GEERS 97. In the
following cases it functions as a true verbal prefix:

noχkétsipuyiñau *they stood separately* nbt. 181 (cited by GEERS).

átōχketsinausatsiñuaks *he again changed his appearance to them*
nbt. 194/195.

aióχketsinnausēua *he was changing his appearance* djbt. 28.

As to noχketsítotoiau *at last came there (the rabbits)* nbt. 173
I have some doubt about the exact semantic value of noχkets-.

noχt- (noχts-) *from, for, with, etc.*, cf. ixt- and moχt-.
noχtátismistaiau *with (those) again they made the counters* nbt. 35.
noχtástokoχkōyiu *from (that) they* (grammatically a singular)
got plenty to eat nbt. 37.

kināχtáksipaskāχpi *that you might dance for* nbt. 73.

nóχtauauaiakiok mistsís (= ninóχtauauaiakiok mistsís) *he hits*
me with a stick.

-oapsspi (-auapsspi) *eye*, cf. the independent word moápsspi,
and the compositional substitutes -ap- and -apini (which are akin
to the verb áiapiu *he sees*).

ninítóəpsspi (ninítóəpsspi) *I have one eye.*
 etsitoχtsoauāpsspēnausēaks (itsitaχtsoauəpsspinausiaiks) *then he put those eyes in his own sockets instead* djb. 22.

stámaχtsauaisauāpsspeua (stámaχtsoaisauauəpsspiua) *then he had to go without eyes instead* djb. 22.

-oas- *mane.* The independent word is also óàs. In the man's name Náoasita *Cut-mane.*

ok- *bad, badly* v. auk- *bad, badly.*

ok- *a while* v. auk- *a while.*

ok- *abundantly* (ʔ) v. auk- *abundantly.*

ok- *raw* v. auk- *raw.*

-ok- *entrails* v. auk- *raw.*

-ok- *breast*, cf. -okekin-, -okin-, and the independent word mokékin. For *his breast* we find okíni by the side of okékin.

ixpítapòkauāniuaie *she put it in her bosom* obt. 12.

itsápokoanatsiuaie (itsápokau-) *then she put him in her bosom* obt. 29.

-okakini- *back*, cf. the independent word mokakíni. In nominal compounds, e. g. Inyókakinyāχtso(a) *Long-back-Joe* (a man's nickname). In verbal compounds:

ánnātsik okakíni táznsapokakinitoyiuaie *he shot him then right in his back* nbt. 81 (the idea *back* is expressed twice, once by the independent word for *his back*, and once by the verbal affix).

ixpitāχkokakiniāpiks(iu) *he began to buck with (me)* nbt. 232.

itsiksistoχkokakiniāpiksiu *he then stopped bucking* nbt. 232.

mátoχpitomatapoχkokakiniāpiks(iu) *he began to buck with (me) again* nbt. 233.

mátoχpitoχkokakiniāpiksiu *he was bucking with (me) again* nbt. 233.

ponokā́mita āχkokakiniāpiks *a bucking horse* nbt. 240.

-okəm- v. mokəm-.

-ok-ap- v. mak-ap-.

o-k-anist- v. -k-anist-.

-okau- v. -oko- *relation.*

-okekin- *breast*, cf. the independent word mokékin, and the compositional elements -ok-, and -okin-.

nitsipáksaukekinakí *I have a bare breast.*

áisokékininiuāiks *he was feeling their breasts with his hands* (properly: *he was seizing their breasts*) nbt. 181.

Kaiékaukèkiniks *White-breasts* (name of a clan) obt. 4.

ánistaiixkìnai Kaiékaukèkini *she* (4 p.) *was called White-breast* obt. 4.

ápinyaukèkinixk *because she had an albino-breast* obt. 4.

-oki- (-uki-) *lodge*, cf. okóai *his lodge, his home* (-oko-, auko- is also used in verbal forms: nítakokoyiu *he had a lodge of his own* obt. 18, nítaukoskoanàni *we built lodges for them* nbt. 224, itokóisiiskàiau *then they built houses* nbt. 225, áukoiskatòmaists *they took them for lodges* nbt. 12, kitákaukoìèpyoxpuau *I shall keep the lodge for you* nbt. 107, but áistoχkimokoaie *he came close to his lodge* obt. 6 ought to be written: áistoχkim okóaii).

nitukimiu *he camped alone* obt. 6. nbt. 93 (netokímeua djbt. 38).

unnatókimiua *there were few in a camp* (grammatically a singular) nbt. 101.

mánokìmiua *he has a new lodge* nbt. 42.

makokìmiaists *they were (clothes of) old lodges* nbt. 35.

makokìmisokasimiàuaists *their dresses were made of old lodges* nbt. 37.

á'χkanaikokìmistotòχsiu *they all wore old lodges for clothing* nbt. 37.

itápuyakokiýiu *then he would put his lodge up* nbt. 42.

paiotákokiop *it was built out of two lodges* nbt. 45.

Here belongs the verb aukékau (-okékau) *he camps*.

-oki-, a compositional substitute of motokâni *head*, only used (as far as I know) in the expression kaχk-oki- *cutting one's head off*, which occurs very often in our texts:

ixtsitsíkαχkòkiuaie *then he cut his (the snake's) head off with (his flint-knife)* obt. 45.

itαχtáikαχkòkiu *then he cut their heads off with (it)* obt. 45.

itsíkαχkòkitsiu *then he cut off their heads* nbt. 194.

itsíkαχkokitsiuaie *then he cut off his (the other one's) head* nbt. 214.

ketsíkαχkòkitsèuaie (ki itsi-) *and then he cut her head off* djbt. 33.

etsíkαχkòkeuaie *then he cut his (the snake's) head off* djbt. 33.

ákaikoχkòkyänä. (ákaikαχkòkiinai) *his head was cut off already* djbt. 33.

kaχkókitaχsea (-si'a) *that her head had been cut off* djbt. 33.

etsíkαχkokitsèua (itsíkαχkokitsiua) *then he cut his (one child's) head off* djbt. 27.

For *he cuts his own head off* the Indians say káχkokìsiu.

oki- *all* v. **auki-** *all*.

-okin- *breast*, cf. **-ok-**, **-okekin-**, and the independent word *okini his breast*. It is used in nominal and verbal compounds:

manáukin new-breast (young wolf) nbt. 117, cf. the man's name *Manókini(ua) New-breast*.

Staókini(ua) Ghost-breast (a man's name).

kakókin he had only a breast nbt. 152.

kákokineua he has only a breast djbt. 38.

kákokinãna(i) (kákokinãnai) he (4 p.) had a breast only djbt. 39.

nitástsòkini I have breast-ache.

Possibly belongs here *kyotsítatsistokinipikai (ki ots-) and so he was tied under his shoulders* djbt. 60.

-okitsi *finger, toe, claw*, cf. the independent word *mokítsis*, and **-kits-**. The non-initial form of *mokítsis* occurs very often in nominal compounds, as *ómaykokitsis thumb, big toe*, *inákokitsis little finger*, *anáukitsis little finger* (properly: *half a finger*), *auotánokitsis (auótánokitsis) finger-nail* (properly: *shield-finger*), *Akáukitsi Many-fingers* (a man's name). In a verbal form:

niuókskaukitsimai it had three claws nbt. 65.

-oko- (**-okau-**) *relation*, cf. *níksòkoa my relation*.

náχkáχsotsokauãmáχsi that I may become her relation nbt. 26.

-oko- *belly* v. **-okoa(n)-**.

-oko- *lodge* v. **-oki-** *lodge*.

-oko- *autumn* v. **mokó-**.

-okoa- *belly* v. **-okoa(n)-**.

-okoa-is- *belly-fat*, cf. the independent word *okoáisau*, a compound of *okoa-* = *mókoan belly* and *isáu* (pl. *isúists*) *fat*.

nitoχkókoaisimiskàn I got belly-fat at least obt. 29. nbt. 159.

-okoa(n)- *belly*, cf. the independent word *mókoan*, and also **-okoa-is-**.

nitsístisokoa I have belly-ache.

A shorter form **-oko-** (**-ako-**) is found in *áχkinakoχkitsinai who was lying there and who had a big belly* nbt. 159.

-oks- (or **-toks-**?) *knee*. The independent word for *knee* is *motoksís*. We find **-(t)oks-** in the verb *ápistoksisanòpiu he kneels* (e. g. *itsópistòksisanòpiu there he sat down on his knees* obt. 64, cf. also nbt. 243 sq.).

-oksk- v. *niuóksk-*.

-okuyi- *hair, fur*, cf. the independent word *mokúyis hair, fur*. The human hair of the head is called *motokú'n* (also = *head*), or, more rarely, *okúyixkinsini*, a verbal noun of *okúyixkiniu he has a hairy head* (a verb I have never met with save in *okúyixkinsini*), cf. *kixkin-*, *-ixkin-* *head, hair*. For *black hair* the Indians use *sikókuyixkinsini*, for *brown hair* *apuyixkinsini* (a verbal noun of *apúyixkiniu he has brown hair*, belonging to *kixkin-*, *-ixkin-* in the sense of *hair*). One single hair of the human head or body seems to be called *okúyi*.

We find *-okuyi* in nominal compounds as *ksískstákiokuyì beaver-furred (buffalo)* nbt. 162 sq. Examples of *-okuyi* in verbal forms: *imakétokuyitoχkònimàsau if they find only one hair* obt. 19.
imakétokuyitoχkònimainoàiniki if you find only one hair obt. 22.

-oχk- *on* v. *ixk-* *on*.

-oχk- *to be sure*, etc., v. *noχk-*.

-oχkàtsi *foot, leg*, cf. *-kàtsi* and the independent word *moχkàtsis*. The non-initial form of *moχkàtsis* occurs in nominal compounds as *otsísoχkàtsists its fore-legs*, *otápatoχkàtsists its hind-legs*. Also in verbal forms:

ninétoχkàtsi I have one foot (leg).

mátàχkàtsèuatsiks he has no legs djbt. 38.

mátoχkàtsèuatsiksinä he (4 p.) had no legs djbt. 39.

I have never met with *-oχkàtsi*, or *-oχkàts-*, as a true verbal affix.

-oχketsi- (*-oχkets-*) v. *noχketsi-*.

-oχkin- (*-oχki-*) v. *ixkin-*.

-oχkitsi- (*-oχkits-*) v. *noχketsi-*.

-oχkitsiki- (*-oχkitsik-*) v. *ixkitsiki-*.

-oχkoi- *without knowing how* (?).

itoχkóyistapsixtsinai it then went up higher without knowing how nbt. 158.

-oχkoyi- *son* v. *-koyi-*.

-oχksistun- v. *-ksistun-*.

-oχkuyi- *son* v. *-koyi-*.

oχp- *quick motion, jumping motion*, cf. the independent verb *óχpiu* (also at the end of compounds).

stámaukamòtspuχpàipiixk he just jumped straight up near (it) obt. 46.

áíáχpaipiñnai *they* (4 p., grammatically a singular) *jumped (over the cliff)* nbt. 39.

ixtsítóχpaipiu *from there he jumped down* nbt. 171.

sotázmoχtoχpaipiik *just jump from (it)* nbt. 172.

nitsítóχpaipiixp *where I jumped from (it)* nbt. 172.

itomátapoχpaipiiaiks *then they began to jump from (it)* nbt. 172.

itsitápuχpaipiiaiks *then they jumped over to them* nbt. 194.

omáχtáχpauànis *that they* (grammatically a singular) *were jumping off* obt. 13.

itáχpauaniu *then they* (grammatically a singular) *jumped (over the cliff)* obt. 14.

stázmaχpauàniu *then they* (grammatically a singular) *jumped (over the cliff)* obt. 32.

-oχp- *with* v. *ixp-*.

-oχpekin- *tooth*, cf. the independent word moχpékini. The non-initial form of this word occurs in nominal compounds, as ísoχpekists *fore-teeth*. The verb énnokáχpekinasuaie *it was with elk-teeth* nbt. 53 is a transformative derivate of -inok-áχpekin- (= ponok-áχpekin-) *elk-tooth* (énnok- = ái-nok- = ái-inok-).

-oχp-istap- v. *ixp-istap-*.

-oχp-ok- v. *ixp-ok-*.

oχs- *backwards, behind, out of sight*, cf. the independent verb -oχso, and the adverb oχsóχtsi. GEERS 126 is doubtless right in assuming a relation between oχs- and moχsoyís *tail* (the non-initial form of this noun is very frequent in nominal compounds, as Otsikóáχsoyis *Calf-tail*, a man's name, A'páχsoyis *Weasel-tail*, a man's name, ináχsoyi *spoon*, properly *long-tail*, ápáχsoyisokàsists *weasel-tail-suits* nbt. 19, auápáχsoiotoká'nisokàsimaui *they wore shirts of weasel-tails and human hair* nbt. 53, otápáχsuyetseksi *his weasel-skin leggings*, properly *his weasel-tail leggings*, djbt. 51, otápáχsuyetseks djbt. 51, otápáχsoyetseks djbt. 52, as before).

There is no -oχs-oχk- in the way that GEERS supposes. In some of his examples, illustrating the use of oχs-, this prefix is followed by -oχk-at- (= noχk-at-). These have caused GEERS' misunderstanding. Instead of nitsítóχsoko is, of course, to be read: nitsítóχsokotàtau.

Here are some more examples of oχs-:

ixtoχsásainìn *he* (4 p.) *cried from behind* obt. 25.

itáχsoχkátomaxkàmiuaie *he then ran around out of sight towards him* obt. 63. nbt. 170.

noχkáztoχsitsksapòyinai *he* (4 p.) *came also back past* nbt. 147.
ketoχsókatátseuaie (ki it-) *and then he walked suddenly around*
after her djbt. 32.

stámāχsoχpauànneua *he then threw himself back* djbt. 41.

Cf. also Oχsístækskaχtāinau(a) *Stuck-behind-chief* (Story of Belly-fat).

-oχsistsini *hoof*, cf. the independent word moχsistsíni, and
-istsin-.

saiázta-pikoχsistsinínai *he* (4 p.) *had split hoofs* nbt. 64 (saiázta-
pikāχsistsinínai nbt. 137).

-oχsoi- *tail* v. oχs-.

-oχt- v. ixt-.

-oχtoki *ear*, cf. the independent word moχtókis, and -stoki.
ninétoχtoki *I have one ear*.

káukoχtòkiaiks *they had only their ears left* nbt. 18.

nítstætsikioχtòkiokò *I am hit between the ears* (cf. nítstætsikistòkioko
nbt. 184).

-oχtsimin-, -oχtsiminan *arm*, cf. the independent word moχ-
tsíminan.

nitsipázksāχtsiminai *I have bare arms*.

inóχtsiminaniu *he has long arms*.

saxkóχtsiminaniu *he has short arms*.

-om- *over on that side* v. am- *over on that side*.

-om- *very* v. amai-.

-omai- *very* v. amai-.

-omai- *still* v. imai-.

omaχk- (-omaχks-) *big (old); all, whole*. For the independent
forms see gabm. 19.

tázmomaxkatskoχpatsìmaie *then she made it all into one roll* nbt. 12.

átomaxχksisòaiiau *they were also fed a big meal of (berry-pemmican)*
nbt. 32.

ni(t)stsáuòmāχkoχpotaii *with the last big snow* (properly: *when*
it snows big the last time) nbt. 58.

áumaxkainispàixtsiu *the whole camp is quiet* nbt. 69.

By the side of omaχk- we find imaχk-, e. g. imaχkixkina =
ómaχkixkina *mountain-sheep* (properly: *big-horns*). Cf. also:

imaχkákopatsiuaie *she felled the whole of it* nbt. 101.

imaχksíkuyìnai *she* (4 p.) *was big with calves* nbt. 172.

imæχkópīnai *he* (4 p.) *had a big arrow* nbt. 88 (cf. ómæχkopžumi *big arrow* nbt. 89).

om-anist- v. omo-.

-om-ap- v. am-ap-.

omat- *starting* v. aumat-.

-omat- *trying* v. amat-.

omat-ap- v. aumat-ap-.

-omi- *plainly* (*separately?*), in nit-omi-, cf. -omi-anist-.
nítumiainoýuaiks *he saw them plainly* nbt. 189.

-omi-anist- (-omi-anists-) *differently, separately*, cf. -omi-
plainly.

támomyanistàinimiàu *then they cut it in different pieces* nbt. 31
(GEERS 44 is wrong in his observation about this form).

kzáuomianistsinàtsiai *they were all of different colours* nbt. 65.

omisk- (?).

omiksksáuauatskòs *you must not stir him* obt. 48.

-omin- *feather*, cf. the independent word mamín *feather, wing*
(*its feather, its wing* is omín).

etómátapominskàyaua *then they began to pick up feathers* djbt. 66.

skátamænistopinnauminneäks (-anistæpinauminiaiks) *then their wings*
were growing long djbt. 62.

-omini- (-auminì-, -umini-) *breaking off*, cf. nitáuminixp
I break it off, probably a compound of nítsinixp *I break it*. May
-om- be identified with -omi- in -omi-anist-?

etáuminituyeeàuaie *then they blew it to pieces* (properly: *broke*
it by blowing) djbt. 17 (etáuminitùyeeyàuaie djbt. 17).

stámetsinàuminituyeeýàuaie *then they blew it all to pieces* (pro-
perly: *broke it all by blowing*) djbt. 17.

áisokuminitoyiàiksaie *they would blow off a piece of it every time*
(properly: *they would suddenly break it by blowing*) nbt. 189.

-omo- (-aumo-) *together*, cf. -amo- (-omo-) *in a circle*. As
an independent verb: itomoóyi Mátokeks *the Women-society* (gram-
matically a plural) *gathered* nbt. 19 (cited by GEERS 97). Cf. also:
ænnaχkyótòmoχsit *now go home and tell the women to come out*
(properly: *now go home and gather for yourself*) obt. 35. In
ákomoðipiotsèiau *they will have a meeting between themselves* (properly:
they will cause each other to gather) nbt. 69 *we have to do with*

a reciprocal form of the causative. GEERS 97 has given two examples of -omo- (-aumo-) as a verbal prefix. Here are some more:

itáumoaiþiksiu *then he gathered them* obt. 32.

náχkotomoaiþiksistaxs *that I should go and gather them up* obt. 42.

nísótzmitoχkənaumoaukoanani *then we gathered them all up* nbt. 234.

A compound of -omo- and -anist- is -om-anist- *together* (as an independent verb: ényaie nitsítumanistò *in that way they, grammatically a singular, came to be together* nbt. 169):

kənaítomanistomòþim *he would roll them all together* nbt. 22.

omák... mǎtsotzmoχtsaitumanistapaitapinaiks *they then did not live about together in the beginning* nbt. 167.

-om-oχt- (P).

nitómoχtanis(ts)ksinistatsau *therefore I made him think* nbt. 93.

o-moχt- v. moχt-.

-om-ot-ap- v. am-ot-ap-.

op- *with* v. aup- *with*.

-opəm- v. apəm-.

-opi- (-aupi-) *sitting, staying*. This very usual verbal stem may often be considered as a suffix, though it has never quite lost its proper meaning. Cf. gabm. 60.

itoχkítaienixkiopiū mistsís *it is singing while sitting on a tree*.

itapótsopiks *those (i. e. the horses) that had meat on them* nbt. 3.

nítsinokàupiau *they sat happy (or: they were happy while sitting)* nbt. 24.

áioχtoχkoχsòþiks *those that are sick (staying sick)* nbt. 59.

sotáznikakitàpauaupinaí *then she (4 p.) could more only sitting* nbt. 107.

kímaukitauasainiopiχpuaíks *why do you sit there crying (or: why do you cry sitting there)* nbt. 195.

itsíkəmaupiū *then it moved faster while sitting* nbt. 217.

itázstoχkopiau *then they lie down (or: then they are staying lying down)* nbt. 235.

áisistsikòþiaū *they are tired (or: they are staying, or sitting, tired)* fth. 76.

-opi (-aupi) *brains, head*, cf. the independent word ópi *brains* (*his brains*) (for *head* they use the word motokàni).

With the meaning *brains* in nominal (and verbal) compounds
otópíxkatsoàuaísts *their brains and livers* nbt. 4.

áiksistapaupixkatòmiauaists *they had done the oiling (of the skins) with the brains and the liver* nbt. 4.

itáupixkatsiuaiks *then they oiled them with the brains and the liver* nbt. 8.

With the meaning *head (hair)*:

ápopiu *he is grey-headed.*

ápopiixkinai *she (4 p.) was white-headed* obt. 4.

otápopsini *her having white hair* obt. 4.

nítáumatapapopi *my hair becomes grey.*

-opit- v. **apit-**.

op-ok- *with* v. **aup-** *with.*

-osoχk- (P).

osótəmosoχkitsistamòkoaiau *he (4 p.) then had swallowed them* nbt. 148.

ot- (ots-), **aut-** (auts-) *coming, near*, cf. the independent verb **oto** *comes to*. Instead of the short form **ot-** or **aut-** we often find **oto-** (otoi-) prefixed to other verbal stems. Compounds of **ot-** are **ot-ak-**, **ot-ami-**, **-ot-atsi-**, **ot-sat-**. GEERS 100 sqq.

Examples of the full verbal stem **oto(i)-** prefixed to other stems:

istotoiómit *go and marry* obt. 31.

áukanautiñnotau *all went to skin* obt. 33.

matsítotosàtsim *they (grammatically a singular) came again to look at (the snares)* nbt. 118.

itsípiotoisimiñ *she then went in the night to get a drink* nbt. 199.

nítóχpokotoiskunakimau *I went shooting with her* nbt. 217.

nitsítotoikàkima mánistami *there I went to chop (my) poles* nbt. 217.

nisótəmotoiiniim *I then went to catch (a horse)* nbt. 230.

nisótəmotoiinaii *then I went to catch them* nbt. 231.

nitsítotoinau *I then went to catch him* nbt. 241.

nitsítotoiàkixtsixpinan *then we went to lie down* nbt. 241.

Examples of **ot-** *coming*:

itsítóχkanautsistutsiñ *then they all came and camped there* obt. 29.

itotóχkoχtau *she went there after wood* obt. 29.

otáutapoχkoχtàniiñ *when she came home with the wood* obt. 29.

ənnaxkyótəmoχsit *now go home and tell the women to come out* (literally: *now go home and gather for yourself*) obt. 35.

káχkotaiñksoixp *you can (later) come and eat of the entrails* obt. 35.

káχkotaxkòspuaiixk *you (pl.) are wanted to come and stretch your hands out* obt. 35.

itótapotsiau *then they came home with the pieces of the carcasses* obt. 37.

itáutaxkañu *then he comes home* obt. 52.

òtsimotát *go and run home for safety* obt. 53.

áutsipiksìn *he (4 p.) ran home* obt. 53.

itotótakiu *then he went to get it* obt. 64.

nisótzmotoixpinan *we then went over to eat something* nbt. 232.

nitsítotoixpinan *we went there to eat* nbt. 232.

GEERS has given examples of *ot-* *near*. Here are a good many more of them:

itáutsuistùtsiuaie *they (grammatically a singular) used to move to (the big water)* obt. 5.

itsitòtsinisi *they fell down by (his partner)* obt. 29.

itsitòtsistoχkitsiinai *he (4 p.) lay down by (it)* obt. 29.

itótoauaxkàiinai (itótauauaxkàiinai) *he (4 p.) was walking near (him)* obt. 31.

itsitòtsikipaipyāχpiuaie *he feigned to fall by (it) (near it)* obt. 36.

otsítautopixp *near whom he sat* obt. 38.

istaxkanáutsinòkit *hold me to all of them* obt. 38.

totamátapinòkit *begin holding me to (the door-lodge-pole)* obt. 38.

áitotsiniuaie *she was holding him to (it)* obt. 38.

stámuxχtoitáutsiniuaie *then she held him to each one* obt. 38.

autáutaitisksisànai *when they (grammatically a singular) began to run by* obt. 39.

kímaukstámítáutsipuyìsks *why do you just stand near them* obt. 42.

stámukamòtspuxχpàipiiixk *then he just jumped straight up by (the Inhaler's heart)* obt. 46.

itotáupiuiaie *he sat by (it)* obt. 61.

itsitótaipiu *he ran to (it)* obt. 63.

stámítāχkènautsipùyeua (stámítāχkènautsipùyiua) *then they all stood near (them)* djbt. 31.

áutòpatau *he has (certain persons) sitting with him (in his lodge)* nbt. 38.

Here seems also to belong otótoχkèman *his sister-in-law (his near-wife)* obt. 33 (cf. otoχkèman *his wife*).

-ot- *all v. mot-*.

ot-ak- (ot-aks-), aut-ak- (aut-aks-) *around, in a circle*, cf. the independent verb áutakò *goes around* and the adverb otakóχtsi. It is a compound of *ot-* *coming, near*, and *ak-* *around*. GEERS 101. Here are some more examples:

otsitsitotautakskokaie *he was chased around (it) by him (4 p.)* obt. 63.

átaksiksísàs *when they* (grammatically a singular) *were running around* nbt. 40.

aumátápótækixpienäniken (-ki'a) *when we start dancing in a circle* djbt. 55.

káisamotækixpeeaua (ki ai-) *and they danced around for a long time* djbt. 55.

stámomátapótækixpèeaua *then they started to dance in a circle* djbt. 56.

otaxkui- *yellow*, as an adjective-verb otaxkúinam (an.), otaxkúinatsiu (in.). Here belongs nítotaxkuispiu *she had just yellow hair* nbt. 137 (nítotaxkùspiui *he had just yellow hair* nbt. 163).

otəm- *then* v. autəm-.

-otəm- *first* v. itom-.

ot-ami- *in a high place, on high, in sight on a hill, over the hill*, a compound of ot- *coming, near* and ami- *up*. GEERS 101 sq. Here are some more examples:

itótamiaupiu *he is sitting in sight on a hill* obt. 32.

násotamisəpi *I shall just look over the hill* obt. 63.

áikinautəmisəmiuaie *he gently looked over the hill at him* obt. 63.

átsikikinautəmiðxkiàkiu *he again very gently looked (threw his head up?) over the hill (at him)* obt. 63.

itántamianin *he said on high (down to the people)* nbt. 39.

otótamiomaxkàniau (thus to be read instead of: otótomiomaxkàniau) *they came in sight of (a big river)* nbt. 79.

otótamyomaxkàni (thus to be read instead of: otótomyomaxkàni) *when she ran in sight* nbt. 109 (the translation opposite the text is wrong, of course).

itáskotamisapin *the she* (4 p.) *would run back in sight to look* nbt. 146.

nísótəmotamiəupi *I then got on my horse (properly: on high)* nbt. 227.

iskótəmissəpit *go back and look over the hill* djbt. 16.

manístskotamissapsəa (-si'a) *as he looked back over the hill* djbt. 16.

But kináutamisə *he went slowly up to (a lake)* nbt. 180 is to be analysed: (i)kináut-amisə.

-otas- *horse, beast*, cf. ótəs *his horse, his beast*. In verbal forms of a derivative character:

tákitsikoxpitoχkotəspa *a little way from the camp you will get a horse* nbt. 22.

náχtsitəχkòtəs *may I get a horse from (them)* nbt. 26.

manístoxkotàspiau *how they got horses* nbt. 32.

nanistótaspinan *as we owned horses (separately)* nbt. 223.

nímoxtaitsiuotaspinan *from (that) we had good horses* nbt. 223.

In some cases -otas- may be considered as a verbal affix (an „incorporated noun”):

otsítotàsiuanàkaie *he (4 p.) then was leading his (the other's) horse* nbt. 205.

nitsítaxtsoautasiuanàtau *I then led the (other) horse along instead* nbt. 241.

-ot-atsi- *on top of.*

ixtsítákotatsiksisaup *then they began to run along over (him)* nbt. 142.

ixtsítótatsiksisaïn *then they (4 p., grammatically a singular) ran along over (him)* obt. 22.

ináitsautatsisàpoxtom *then he put them down in on top of (it)* obt. 36.

itsítótatsìnisiu *then it fell on top of (them)* obt. 46.

-oto- *spring* v. moto-.

oto-, **otoi-** *coming* v. ot- *coming, near.*

-otok- (-otoks-) *kidney*, cf. the independent word ótòki. Cf. ótoksisìsi *kidney-fat* nbt. 177, and the man's name A'puyotoksi(ua) *Yellow-kidney*.

pinsápotoksinokik *do (pl.) not put your hands in my kidneys* nbt. 103.

sotáñsapotoksinùuaie *she then stuck her hands near the kidneys* nbt. 104.

-otoksk- (-otuksks-) *bark*, cf. the independent word otóksksìis (otúksksìis).

ákitaupitotoksksiuaie *she would knock off the bark of it* nbt. 10.

otápitotoksksaúuiks *they peeled the bark from them* nbt. 10.

-otom- *first* v. itom- and cf. autom-.

ot-omi- *in a high place* v. ot-ami-.

-ots- *hand* v. mots- *hand*.

ot-sat- *near, close by*, cf. the independent verb -otsato *comes near, is close by*, and the adverb otsátotxi *close by*. GEERS 102 (itóttsiu *then he came* nbt. 191 does not belong here!). I have nothing to add.

ots-itsk- v. itsk- *past*.

otskui- (otsku-) *green, blue*, as an adjective-verb ótskùinəm

(an.), ótskùinatsiu (in.). I have no examples of *otsku(i)-* as a true verbal prefix. Here belongs *itótskustoksù he is blue-faced* nbt. 136. Cf. *O'tskústoksi(ua), O'tskúski(ua) Blue-face* (the hero of an old story).

-otui- *all* v. *mot-*.

-otui- *tail* v. *-atui-*.

-otuksks- v. *-otoksks-*.

p- *with* v. *ixp-*.

-p- *in* v. *ip-* *in*.

paian- v. *pan-*.

paiot- v. *pot-*.

paxk- (paxks-) *bad*. In nominal compounds, e. g. *Paxká'χkeyi Bad-water* nbt. 3. In composition with verbal stems:

paxksimóists things that smell bad nbt. 62.

paxksímisikiàists things that smell bad when they are burned nbt. 62.

omá paxká'χsinikai a bad death may she die nbt. 103.

paxkóχsiniokàpakeu a-bad-death-may-she-die-bad-woman phn. 8.

máipaxkòχsinisikapokomipùmini his lice have a very bad-death-dirty taste nbt. 129 (cf. phn. 8 sq.).

There is no reason whatever to identify *paxk-* with *paxt-* (cf. GEERS 103).

paxksist- (paxksists-) *aside*. GEERS 104 gives two examples: *omí mistsísi itsitsípaxksistspiniuaiks he hit them with that stick alongside of their necks* nbt. 181.

ponoká'mitaiks páxksistsepuyiau the horses are standing aside.

GEERS' etymology of this prefix does not seem probable.

paxt- (paxts-) *false, falsely, wrongly, by mistake, by accident*, cf. *paxts-ap-*. GEERS 103. Here are some more examples:

káχkipaxtoχpuau I might shoot you (pl.) by accident nbt. 111 (cf. GEERS 73).

nitsítsipaxtsiok (thus to be read instead of: *nitsítsa-*) *I then happened to fall asleep* nbt. 234.

sayitá'noaipaxtsèinzenikea (saiitúnauaipaxtsìnakiniki'a) if you do not make at all a mistake in picking him out djbt. 55 (also spelt on the same page of djbt.: *sayetúnopaxtsèinzenikea*).

etsápaxtsèinakenea (itsípaxtsìnakinai'a) then he caught wrong djbt. 57.

pax̣ts-ap- *false, falsely*, etc., the same as paχt(s)-, of which it is derived. Cf. kénnyaie mátanistṣipax̣tṣapṣiu *and that was another mistake he made* nbt. 170, and the adverb páχtsapi *by accident*. I never met with paχts-ap- as a verbal prefix, but no doubt it will occur as such.

pax̣tsik *a little*. GEERS 103 gives a sufficient number of examples. The proper meaning of páχtsikatap̣èi (páχtsikaitap̣iñ) djbt. 27 is: *he is living (only) a little*.

pan- *during the night, before day-light*. With the infix -ai- it combines to paian-, but ai-pan- with prefixed ai- is also met with. GEERS 102 has given examples of this prefix. Here belongs also:

nitṣipanautọk *come very early* (pl.) obt. 44.

p̣ap̣ai-, p̣ap̣au- *in a dream, dreaming; happily*.

With the meaning *in a dream, dreaming*:

itṣip̣ap̣aiñḍỵiu *then he saw him in a dream* obt. 62.

p̣ap̣ainimikṣai *those that dreamed about it* nbt. 34.

aịp̣ap̣aisitṣipṣatṣiu *he talks to him in a dream*.

aịp̣ap̣aukau *he is dreaming* (literally: *he dream-sleeps*). The verbal abstract of -p̣ap̣aukau is p̣ap̣aukani *dream*.

Cf. nominal compounds as pap̣áuχkyaịḍị *the bear in his dream* nbt. 55, p̣ap̣aisṭaṃik *a bull in his dream* nbt. 57.

With the meaning *happily*:

itṣip̣ap̣okap̣askoḳiñ *he* (that means: *I*) *was happily chased by it* nbt. 190.

netṣiṭsep̣ap̣aup̣askòḳinea (-inai'a) *I was happily chased by it* djbt. 17.

-pek- *rib* v. **-pik-**.

pek- *wonderful* v. **peksi-**.

-peḳzn- *Peigan*, cf. Peḳáni(ua) *the Peigan tribe*.

aịpeḳznep̣uỵiu *he speaks Peigan* (less usual, however, than ixṭaip̣uỵiu Peḳáni).

peksi- *wonderful*, cf. taḳá peḳápṣịuatṣ *who was a wonderful person* nbt. 162, which proves that the *ks* of **peksi-** has originated from *k* before *i*.

aịpekṣikax̣tṣịau *they had a wonderful game* nbt. 34.

aịpekṣikṣisaṭaị (*they are*) *the wonderful hiders* nbt. 34.

pi- *far*, cf. piúó (pioó) *is far*, and the adverb pioóχt. GEERS 104. Some more examples:

áipisakapòiaiks *they got far out on the prairie* obt. 9.

áipinakàsìn *it* (4 p.) *had rolled far* obt. 27.

áipiàpsamiu *then they* (grammatically a singular) *hunted far about* nbt. 14.

mínatsipiomaχkàt *do not run far any more* nbt. 15.

kitàkaipyàmisoχpuau *you* (pl.) *will go up one by one* (properly: *far between, with intervals*) nbt. 168.

kāipiokskasèaua (ki ai-) *and they had run far* djbt. 14.

káipiomαχkàua (ki ai-) *and he ran away far* djbt. 35.

kéiksìpepikàsèaua (ki iksìpipikàsèaua) *and they had run far away* djbt. 35.

stámèstapipyàuaneäks *then they would fly away far* djbt. 62.

-pik- (?) *rib*, cf. the independent word pekís (μοχpekís) (also in compounds as imitá'χpeki *dog-ribs* nbt. 6).

itánnitspikamàiau *then they split the ribs* nbt. 25.

pixk- *in front*, cf. the adverb píxkoχtsi and GEERS 62 (whose analysis of pixk- is to be rejected). Here belongs also:

itsipíxkiniuaie *he then caught him as he went by* (literally: *he then caught him in front*) obt. 21. 22 (itsipíxkiniuaie nbt. 141).

pixksi-, **pixkso-**, **pixks-** *nine*. See gabm. 27 sqq. Here belongs: nitsipíxksànistsi *I did it nine times*.

pin-, **min-**, a prohibitive prefix, used in the second and third person singular and plural of the imperative. See gabm. 41. 43 sq. and GEERS 105. Instead of min- some of the younger persons pronounce nin-.

pin-ap-, **-in-ap-** *down the river, eastward*, cf. -pinapo, -inapo *goes down the river, goes eastward* (ánnamaie ítomaipinapo *he was the first that went east* nbt. 218, nisótámatksinapoxpinan *then we went down the river back again* nbt. 229, taistámitapipìnapo *I then go a long way down the river* nbt. 235, nisótámpinapìpiaiau *I then sent them down the river* nbt. 236), and the adverb pinápoχtsi *down the river, eastward* (pínapoχts *far down the river* nbt. 210 is to be analysed: pi-ínap-oχtsi). GEERS 105 sq. (kyotsítsinäpotokai djbt. 60 does not belong here, v. sub in- *down*). Some more examples:

ómαχtsinàpiskokaie *he was chased by him* (4 p.) *lower down the river* obt. 63.

itsínapsaipiìn *then they* (4 p., grammatically a singular) *made a charge down the river* nbt. 89 (cf. itáχkázainàipsaipiù *they then*

all charged down the river nbt. 80, cited by GEERS, instead of which is to be read: itáχkázainàpsaipiù).

ixtsínapàutsim *he is swimming along down the river* nbt. 192.

nisótzmatsinàpaχkai *I then went back home down the river* nbt. 226.

ázχkstainapìnakat(a)χsaie *that we should not roll it eastward* djbt. 43.

ázχkstainapìnakàtaie *let us not roll it eastward* djbt. 43.

misskítsinnapìnakatsèuaie *he then rolled it eastward notwithstanding* djbt. 43.

kázχkstānapinākətχsoauaiea (káχkstainapinakataχsoauaie'a) *that you should not roll it eastward* djbt. 44.

-pinapisina- *Sioux*, cf. Pinápisina(ua) *the Sioux tribe*, and -sina-
áipināpisināipuyiu *he speaks Sioux*.

-pisak- *hind-part, thigh*, cf. oápisàkists *its hind-quarters* (e. g. of a cow).

itáitapisakiu *he would hold his hind-part to (the side from where the wind blew)* nbt. 176.

ósotzmomaxkakaitapisaksitòkaie *he then was suddenly shot by him (4 p.) in the thigh, so that there was a gap in it* nbt. 182.

pits- *first*, cf. pitsoχk-.

pitsistúyi *in the first place* nbt. 224.

pitsik- *on one side*, to be assumed because of the adverb pitsikóχtsi (pitsikóχtsim *on one side* nbt. 161).

pitsoχk- (pitsoχks-) *as soon as*, cf. pits-.

pitsóχkitstsisì'a *as soon as it is there* nbt. 92.

pitsoóχksiksiskiminai *as soon as she (4 p.) touched it* nbt. 151.

pitsóχksinoyiaie *as soon as she saw him* nbt. 152.

peitsóóχksipəχtsèinakenä *as soon as he caught the wrong one* djbt. 57.

At the bottom of the page djbt. 45 is to be read in one sentence: Petsóχksināyeauaie, kétskokskasèaua (that is: Pitsóχksinoyiauaie, ki ítskokskasìaua). The translation ought to run thus: *As soon as they saw him, then they ran back*.

pok- *small*, cf. pókimiu (= inákimiu) *is small* (of animals), pókisiu *is small* (of animate things), and also pokáu *child*. It is prefixed to nouns, e. g. pokasókaiis *small trunk*.

iskoχpókauanisiu *he cried himself small back again* nbt. 158.

skátamiskatoχpokāuanissèua *then he cried himself small back again* djbt. 47.

p-ok- *with v. i xp-ok-*.

poχs- v. **puχs-**.

poχs-ap- v. **puχs-ap-**.

pot- in the direction of, facing, towards, in the opposite direction, opposite each other. With the infix -ai- it combines to **paiot-**, but **ai-pot-** and **pot-ai-** are also met with. In the reciprocal conjugation **pot-**, **paiot-** (**pot-ai-**, **paiot-ai-**) is used to emphasize the idea of reciprocity (see gabm. 36).

Besides the examples given by GEERS 107 (the man's name *Sóatsixpòtamisò* *Came-up-over-the-hill-with-the-eagle-tail-feathers* is to be analysed *sóats-ixp-òt-amisò*; so it does not belong here) cf. also:

itàipotskóaiks *he went back facing them* obt. 43.

áipotapàipiu *he turned about towards (the bear)* obt. 64.

istápaipotsinakèkàk *roll it about to one another* nbt. 156.

misksíppotapòiau *they went instead in the opposite direction* nbt. 213.

nitsipótsiszmitskaχpinan *we fought a long time between ourselves (properly: opposite each other)* nbt. 239.

Here belongs also: *paiotákokìop* *it was built out of two lodges* nbt. 45.

-puin- (-**puin-**) *suffering with, very hard, in a hurry*, cf. the independent verb **-pui(i)nəm** *he suffers* (e. g. in the very common phrase: *íksipuinəmiau máχksotòχpi* *they suffered very much for something that they might eat*).

itsipúinaskinàusiu *then he cried in a hurry (properly: suffered with crying)* nbt. 148.

ikápuinanistsiauaie *they told her in a hurry (properly: suffered with telling her)* nbt. 155.

nitáiksipuiinaskok *it has chased me very hard* nbt. 189.

ítskaipuināχkumínai *he (4 p.) then was neighing very hard (properly: suffering very much with neighing)* nbt. 207.

puχs- *hither*, cf. **puχs-ap-**. GEERS 107 sq. Here belong:

kitsipúχsotàsəm *I come here to see you* obt. 15. nbt. 140.

kitáipuχsotàsəm *I come here to see you* nbt. 140.

puχs-ap- *hither*, cf. the independent verb *áipuχsapo* (*paínχsapo*) *he is coming hither*, and the adverb *púχsapoχtsi* *hither*. It is a compound of **puχs-** and **ap-** (*travelling*) *about*. GEERS 107 sq. Cf. also:

omátsipuχsapistutsini *when they moved again this way* obt. 5.

nitáipuχsapaxkàis *when I was going home this way* nbt. 218.

kitsítsipuχsapipuàu *you then got up and came up to me* nbt. 238.

pum-, **pum-ap-** *good*. GEERS 107.

s-, **sa-**, **sə-** *out* v. **sai-** *out*.

saaini- v. **saini-**.

sai- (**sa-**, **sə-**, **sɛ-**, **s-**), **sau-** *out*, cf. **sak-** *out* and **sat-** *out*. GEERS 108 sq. Cf. also:

saiŋ'χpaipiskixtsimaie *nistsépiskan* *he jumped out of the fence.*

káksákin itsáixtsiu moyís *the axe is outside the lodge.*

ixtsá'χpauaniú ksistsikúmistán *he throws himself out of the window.*

matsitáiskasuyiu *then he again drove them up* (properly: *out*) obt. 35.

itomátapsaskuyiu *then he began to drive them out* obt. 39.

itsáutsim *then he put them (the moccasins) off* obt. 51.

stámatsautsim *then he pulled them (the moccasins) off again* obt. 51.

kaksáixtsis *so that you are just sticking out* obt. 52.

otsítsanikaie *he then was told by him (4 p.) from within* (properly: *told out by him*) nbt. 75.

itá'χkánauχsomaχkàú *then they all ran out* nbt. 118.

á'χkitsaipuyiú *that they* (grammatically a singular) *were standing outside* nbt. 164.

ketsáukskaseua (**ki it-**) *and then he ran out* djbt. 24.

sai-, **sau-**, a negative prefix. See gabm. 41 sqq. 46 sq. and GEERS 114 sq.

-sai-, **-sayi-** *Cree*, cf. **Sayí(ua)** *the Cree tribe*.

áisaiepuyiu *he talks Cree*.

saiaini- v. **saini-**.

saiipun- *often* (?).

saiipúniskisàie *if he had often stripes on the sides* nbt. 15 (cf. the preceding **aikskísàie** *if he had stripes on each side*).

saini- *low down*, cf. the adverb **saiáinisoxtsi** (**sááinisoxtsi**) *below, in the lower country*.

nítsainiaupiín *he (4 p.) sat the lowest down* nbt. 110.

itsénnaukimiuaie (**it-sáiny-**) *then she put his head down* nbt. 125.

sak- (**saks-**) *out*, cf. **sáksiu** (**sáksiu**) *he goes out*, and **sai-** *out*. Derived from **sak-** is **sak-ap-**. GEERS 109 sq. Here belong also: **áksákoχsoyiu** *it will boil over* nbt. 155 (cf. on the same page **itomátapsokoχsoyín** *it, 4 p., started to boil over*, instead of which is to be read **itomátapsakoχsoyín**).

ki apinákuyi nítsaksipuàuxsini, nimátotχkotsipuàuxpa *and in the morning when I tried to get up (properly: when I got up) out (of my bed), I could not get up* nbt. 237.

skátzmassàksiputayàks (-aisàksipotaiaks) *then they would try to fly out* djbt 62.

About the analysis of itáisaksisài *they ran out* nbt. 40 I have some doubts: it-ái-sa(k)-ksisài, or it-ái-sá(i)-ksisài?

The form áisokátanitsuaie *each time he would suddenly cut out a piece of it* nbt. 190 does not belong here.

sak- *still* v. saki-.

sak-ap- *out on the prairie*, cf. sákapò *he goes out on the prairie*, and sak-. GEERS 110. Here belongs omáχkanistapsakapomàχkaniai *that one of them might run about out on the prairie* nbt. 17, cited by GEERS among the examples of sak- (is it misheard for máχkanistapsakapomàχkaniai, as omáχksoyis obt. 44 for máχksoyis, or are both forms with o- before m-a χk- really correct?). Cf. also:

itáisakapomàχkàinai *then they* (4 p., grammatically a singular) *were running out on the prairie* nbt. 17.

áisoksakapoksisæskuyiu *she would suddenly chase them out of the brushes* nbt. 103.

otáisàkapipiks *when he ran out on the prairie* nbt. 213.

ixpítsakapistsipatakàyayiu *he then ran out on the prairie with (me)* nbt. 219.

nítsítsakapomàχk *I then ran out on the prairie* nbt. 225.

saki- (sak-) *still*. GEERS 110. Cf. also:

sakyáíokat *be still asleep* Arch. 23, 242.

sákiausiu *she was still picking (roseberries)* nbt. 89.

sákiaikoanimiuaie *she is still playing with him* nbt. 102.

noχksákiaitapiiks *those who are yet alive* nbt. 114.

kítsakiaupixpuau *do you still sit there* nbt. 157.

otsákiauyisau *whilst they were eating still* nbt. 213.

sakáixtsisi *if they are still there* nbt. 127.

sákaixtsiu *it is still there* nbt. 169.

otsítsakaixtsxp *when there were still (buffalo)* nbt. 223.

sako- (sakoi-) *last*, cf. the independent word sakóoχtsi. GEERS 110 sq. has given examples of sako- as a nominal and a verbal prefix.

saxk- (sa χks-) *short*. For the independent forms see gabm. 18 sq.

saxksts- *light (not heavy)*, cf. the independent forms saxkstsím (an.), saxkstsui (in.) *is light (not heavy)*.

saxp- *weak*, cf. the adjective-verbs *sáχpsíu* *is weak, cannot endure very much* (of men, animals, and animate things), *sáχpiu* *is weak, cannot endure very much* (of inanimate things), *sáχpiníu* *is weak of health* (of men and animals), *sáχpiokasiu* (= *mátsokasiu* *is not strong*) *is weak* (of muscular force, used of men as well as of animals).

-saxsi- *Sarcey*, cf. *Saχsí(ua)* *the Sarcey tribe*.
áisaχsepuyiu *he speaks Sarcey*.

səm- *a long time*, cf. the independent verb *-səmo* *it is a long time*. For examples of this very usual prefix see GEERS 111.

sap- *on each side*. GEERS 113. Cf. also:

itsístasapomàχk(au) *it would not go straight* (literally: *it would run on each side*) nbt. 227 (cf. *itsíst-*).

sap- *complete, completely, right*. GEERS 113 sq.

sap- *in, into*, cf. the independent verb: *itsápau omíksim ikstáinakàsiks* *he got into the buggy*. Of a derivative character is *-sap-oχtom* in *ináitsautatsisàpoχtom* *then he put them down in on top of (it)* obt. 36. Cf. *stámsapixtsiu* *then he put it in* obt. 36.

Examples of this prefix are given by GEERS 112 (*stáisápiksikañt* *step in it*, i. e. *in one of my steps*, nbt. 75 does not belong here, but to *sap-* *in the tracks*). Here are some more:

itsítsapuxpaipíuaie *then he jumped in to (it)* obt. 46.

istsápixtsit (*there*) *you must lie in* obt. 52.

itsítsapopiuaie *then he sat down in (the raft)* obt. 57.

itsápaupiu áχkioχsàsis *he is sitting in a boat*.

etsápaupeea (*itsápaupi'a*) *they were sitting in (the nest)* djbt. 60.

áitsápipùyeua (read: *áitsápipùyeaua*) *they were standing in (the nest)* djbt. 60.

stámitsapòpiuaie *then he sat down in (it) (went aboard)* djbt. 66/67.

autsápikisàsasaie *when they* (grammatically a singular) *ran in (between the stone-piles)* nbt. 39.

itsápaupeaskàiaiks *they were dancing in (the elk-head)* nbt. 192.

nikáitaisapìntau *I have already killed him in there* nbt. 195.

sotámatsksápoxpi *then they fell back in again* nbt. 196.

matsksápoxpiit *fall back in again* djbt. 21.

nisótámsapàkaupi *I then got in (to the waggon)* nbt. 226.

nisótámsapàkaupixpinan *we then got in (to the waggon)* nbt. 229.

sap- *in the tracks, on the trail, after, following*, cf. *-sapo* *he follows*, and the preceding prefix. GEERS 111 sqq. Some more examples:

ixtsítsapomaxkau *he followed running along* obt. 9.

sákiãχtsaupauãuaxkau (better: sákiãχtsap-) *he was still walking along in (the buffalo-trail)* obt. 36.

ixtsítsapauaniauaie *then they flew along after (him)* nbt. 190.

sat- *out*, cf. **sai-** *out*. GEERS 110. Cf. also:

itsátapiksim *he then threw it out* obt. 47.

áksatapiksistsiuaiks *he would throw them out* nbt. 52.

etsátapiksimma *he then threw it off* djbt. 65.

sau- *out* v. **sai-** *out*.

sau-, a negative prefix, v. **sai-**, a negative prefix.

sauk- v. **sok-** *straight, suddenly, aloud*.

-sayi- *Cree* v. **-sai-** *Cree*.

sekun- (sekon-) *continually*. Examples are given by GEERS 115 sq., whose introductory remark is erroneous, as appears from:

áisekonästaua *he would continually think* djbt. 30. 52.

áisekonästatsëeauaie *they were continually expecting it* (properly: *thinking it*) djbt. 43.

sepi- v. **sipi-**.

sɛ- *out* v. **sai-** *out*.

si- v. **asi-**.

sik- *stopping*, cf. the independent verb **-siko** *stops*. GEERS 116 sq. Cf. also:

káisiksòpu (ki ái-) *then the wind stopped blowing* djbt. 12.

mázχkssikoχpisä (-sai) *that it would stop rolling* djbt. 43.

sik- *down*.

nitákitaisikàipiksixp *I shall let them down* nbt. 117.

mátãχkənaísikàipiksìpiaists *they were all put down again* nbt. 119.

nitáísikaipiksìxpi *I was the one that let them down* nbt. 119.

áísikapìnimaists *he let them down* nbt. 117.

itáísikapìnimaists *then he let them down* nbt. 118.

átomatapsikàpinim *he began again to put them down* nbt. 119.

In all these places is spoken of snares.

sik- (siks-) *black*, as an adjective-verb **siksinám** (an.), **siksinátsiu** (in.). Cf. **sik-ap-**. Though **sik-** occurs in verbal as well as in nominal forms, I never met with a case where it may be termed a true verbal prefix.

sik-ap- *dirty*, as an adjective verb **íksikàpsiu** *he is very dirty*

nbt. 128 (éksikàpsseua djbt. 49), cf. sik- *black*. We find sik-ap- with the meaning *black* in the nominal compound sikapáipistsi *black blanket* (cf. náipistsi *blanket*).

kitáksikāpistotok *he will make you dirty* nbt. 128.

máipæχkòχsinisikapokomipumini *his lice have a very bad-death-dirty taste* nbt. 129 (cf. phn. 8).

sikχks- *separately*. GEERS 117.

simi- *secretly, on the sly*. GEERS 117. Cf. also:

mátsisimiuiotsimats *he did not take it away secretly*.

pinisímiistapukskasit *do not run away secretly*.

nínoχtaisimipstauaiākiokinàn *she throws secretly in of (them) to us* obt. 41.

-sina- *Sioux, Cree*, cf. Asiná(ua) *the Sioux tribe, the Cree tribe*, and -pinapisina-.

ásinaipuyiu *he talks Sioux, he talks Cree*.

In àχkitsisinákeiop *let us play at Sioux-women* obt. 47 we have to do with a derivate of the nominal compound Asináke(ua) *Sioux-woman*.

sini- *before* (?). GEERS 117.

-sinop- *kit-foæ*, cf. the independent word sínopá(ua).

nitsínopakiaki *I trap a kit-foæ*.

sipi- (sepi-) *during the night*. GEERS 116. Cf. also:

sipiánnikinàk *during the night you must make grease of the bones* nbt. 200.

sisapok- (sisapoks-) *through*. GEERS 117. Cf. also:

sisapóksòtau *it rains through*.

sesipúkaukskauaie (sisapókaukskauaie) *(the hole) came out elsewhere* djbt. 28. This place is also cited by GEERS, but with a misprint in the translation.

-sistsin- *toe*. The independent word for *toe* (*finger*) is mokítsis.

nitápæsisistsiniāpiks *I move my toes*.

sitok- (sitoks-) *in the middle, in the centre; in the middle of the camp, all over the camp, among the lodges*, cf. itsítókoiau moyists *they went among the lodges* nbt. 130, and the adverb sitokóχtsi (sitokóχtsim *in the middle* nbt. 60).

otótuitsitòkepùyis *that they were standing all over the camp* obt. 13.

itáisitokòmaχkau *then (the returning war-party) ran through the camp* nbt. 18.

kákitsitokapoχtasiuanàakaie *he then was just led round about through the crowd by him* (4 p.) nbt. 20.

ixpsítoksistsinàpiksop *it was between buffalo-hoofs* nbt. 143.

itsítisitokopiin *then it sat in the centre of the camp* nbt. 161.

itsítokaixtsiiaiks *they then were lying inside* (properly: *in the centre*) *of (it)* nbt. 189.

sk- (sks-) *backward, back*, cf. -sko *goes back, returns*. When at the beginning of a compound, sk- often shows a prothetic *i*:

iskoχkístotau *put them with the fore-ends back* obt. 51 sq.

iskαχkósii *they stretched their hands back* (that means: *they went back to help to bring in the meat*) nbt. 24.

iskoχpókauanisiu *he cried himself small again* nbt. 158.

GEERS 117 sq. has given examples of this prefix. Cf. also:

kàkskoχtótam *you must put them back* obt. 51.

mátskotsimiau *they swam back again* obt. 58.

nitátskotsixpinana *we shall take it back again* djbt. 30.

máχkatsksipαχsea (-si'a) *that she may arise back again* djbt. 42.

kétskokskaseauna (ki it-) *and they ran back* djbt. 45.

kétskanistseuaie (ki it-) *and he said back to him* djbt. 47.

ánisksinisaut *now come back down* djbt. 47.

kitákætsitskæmiskapæt *I shall pull you up back again* djbt. 60.

-skai- v. kai-.

sk-atæm- *then*. I never heard this prefix used myself, but it occurs pretty often in the stories communicated to Dr. DE JOSSELIN DE JONG by Black-horse-rider. It is evidently a compound of atæm- (v. a utæm-), though it is difficult to account for the initial sk-.

skátamipistsíkkauáutoχkyauanä (read: -kyauaniu) *then he was shaking his head very slowly* djbt. 6.

skátamitspikasùyeäks *then they dried, up there* djbt. 21.

kskatámitapotaminenakasènä (k- = ki) *and all at once it* (4 p.) *rolled towards a hill* djbt. 43.

skátamiskatoχpokàuanissèua *then he cried himself small again* djbt. 47.

skatænómαχkimiaua *then they were getting big* djbt. 61.

skátomaikòanèmeua (skátam-) *then he would have them as play-mates* djbt. 61.

skátamænistopinnauminneäks (-anistæpinauminiaiks) *then their wings were growing long* djbt. 62.

skátæmassäksiputayäks (-aisäksipotaiiaiks) *then they would try to fly out* djbt. 62.

skátāmapotāyäks (-aipotāiaiks) *then they would fly* djbt. 62.

-ski *face*, used in nominal and verbal compounds instead of mostoksis. It occurs very often in personal names. Here are some names of men, containing -ski: O'tskúski(ua) *Blue-face* (the hero of an old story), Sikskínaii *Black-face-man*, Makskiánikápi(ua) *Bad-looking-face-young-man*, Saχkskyóχtso(a) *Short-face-Joe* (a nickname). Names of women containing this compositional substitute are: Áyíkski(ua) *Shady-face*, Imoyíski(ua) *Hairy-face*, Inóski(ua) *Long-face*, Istsiníski(ua) *Chubby-face*, Pistíski(ua) *Night-hawk-face*, Sikskyáke *Black-face-woman*.

Examples of -ski in other nominal compounds and in verbal forms:
 ápskúiks *white-faced horses* nbt. 32.

ixpauákskiu *he had a ridge-scar on his face* obt. 50 (cf. otoχpauákskisini *his having a ridge-scar on his face* obt. 50).

áisaχkskiaiks *they are short-faced* nbt. 176.

sináiski(ua), mísinski(ua) *badger*. The proper meaning of the former name is *striped-face*; about the latter I have got no information.

misoχpski(ua) *musk-rat* (I am in doubt about the meaning of misoχp-).

kokskí(ua) *antelope* (properly: *corner-face*).

namiskí(ua) *lizard* (what is the proper meaning of this name?).

isttsískyòmita *shaggy-faced dog*.

nitásiskiiists *I am face-washing*, nitásiskioχs *I wash my face*, nitásiskiau *I wash his face*.

itásiskiuaiie *she then washed his face* obt. 31.

nisótámāsiskyáχs *then I washed my face* nbt. 241.

nitsítaisaskiáχspinan *then we wash our faces* nbt. 240.

itanápatskiminuàie *then he began to knock his (the bob-cat's) face back* nbt. 176.

ketsetáuapatskìminuàie (ki itsit-) *and then he began to knock his (the bob-cat's) face back* djbt. 11.

ketomátapsitsikskyòtāχseua (ki it-) *and then he began to scratch his own face* djbt. 28.

áisäpskyāχsèua *he was hitting himself in the face* djbt. 28.

nitáikinatskiòpiaua *they are sitting with pitiful faces* nbt. 199.

nitáitsiniomòkskiakàk *it is making (very bad) faces down on me* nbt. 186.

ákaiaimiskèkokitsiminai (-ske- = -ski-) *he (4 p.) was already frozen with his face twisted* nbt. 191.

nátāmiskekokitsìminai (-ske- = -ski-) *it (4 p.) was just frozen with its face twisted* nbt. 186.

nitsitsipiskskyòk *then he cut me across the face* obt. 43.

nakāχkatsitsipiskskyòki *he may cut me across the face* obt. 43.

itsipískskiuaiē *then he cut him across the face* obt. 42.

soksipískskiuaiē *he suddenly cut him over his face* nbt. 213.

ixtsitátsikskiuaiē *they* (grammatically a singular) *blackened their faces with (it)* nbt. 18.

aistámótosikskiu *he then blackened his face all over* nbt. 18.

otáχkúyi ixtáuχpuskinài *they had yellow paint all over their faces* nbt. 53.

otoχpúiskisini *the paint on his face* nbt. 202.

apáχpiskinisáu *you must put paint on their faces* nbt. 19.

itáχpiskinakiu *he then paints the faces* nbt. 71.

itáχpiskiu *he then puts some paint on his (own) face* nbt. 59.

áikakaikixtsíp skyaiáu *they just put red stripes on the faces (of white-faced horses)* nbt. 32.

imatázstskiišinai *he* (4 p.) *nearly fell on his face* nbt. 172.

kámipázkskyài (i. e. níkámipázkskyài) *I ought to hit you on the face* nbt. 172.

kaχpúskiit *scratch your face to make stripes* fth. 76.

Does nísókitsímiskiau *I suddenly made his nose bleed* nbt. 239 contain -ski- *face* (the idea of *making one's nose bleed* may be expressed in a different way, cf. únetumokautsikínokaie *she*, 4 p., *made his nose bleed awfully* djbt. 18)?

-skini *back*, a compositional substitute of mokakíni.

nítázstsoχtsatsikskini *I have back-ache.*

nítáutoχskíniaki *I bend my back.*

itsitsímikskínimíuaie *he threw him on his back against (it)* obt. 47.

so- v. **sui-**.

soat- GEERS 118 assumes such a prefix without giving any proof for it (nitsitsoátáχpinan *we then crossed it* nbt. 219 is of no use here). So the article soat- in his list of prefixes is to be cancelled.

-soats- *tail-feather*, cf. the independent word sóatsis (also at the end of nominal compounds, e. g. mamiátsikinyáχsoátsists *maggie-tail-feathers* nbt. 73).

Sóatsixpótamisò(a) *Came-up-over-the-hill-with-the-(eagle-)tail-feathers* (a man's name).

Sóatsiaiútsi(ua) *Carries-tail-feather-on-his-back* (a man's name).

kanáχsoatsisanokoiaists *they (his arrows) were all ornamented with (eagle-)tail-feathers* nbt. 163.

soi- v. **sui-**.

sok- (soks-), sauk- (sauks-), soχk- (soχks-) *straight, suddenly, aloud*. GEERS 118 sqq.

Another example of sok- (sauk-) *straight*:

nisótəmsaukamìto *I then went straight on up the river* nbt. 231.

Some more examples of sok- *suddenly*:

áistəmsokitotàupiu *then there will suddenly be (a kit-fox in the trap)* nbt. 236.

nitáistəmsokatsìkyàki *then I will suddenly have trapped (a mink) too* nbt. 236.

kisótəmsòkitsino *I then suddenly saw you* nbt. 238.

Another example of sok- *aloud*:

itəmsokaisaitəmiu *it was then breathing aloud* nbt. 217.

sok- (soks-), isok- (isoks-) *heavy*, as an adjective-verb isokú (in.) (isokúists *heavy things* nbt. 223), isoksím (an.), isókimi (of animals) *is heavy*.

miókasiu nínau ikáisokspinakiu *a strong man can lift a heavy weight*.

isoksístisàu *if they had a heavy load* nbt. 223.

sokap- *good, well*, as an adjective-verb sokápsiu (an.), sokápiu (in.) *is good*. Besides the examples given by GEERS 118 cf. also: áitsokàpsksotùnnimiàuaists *then they threw loose earth in good shape* nbt. 35.

mátsokapsksinoau *I do not know very well about them* nbt. 37.

sokápunit *know them well* nbt. 40.

sokápəkssinìm *he knows them well* nbt. 59.

sauumáisokàpsəpsisàu *before they can see well* nbt. 62.

áksokàpaisəpiu *he will see clearly* nbt. 62.

əkaisokapistutòχsit *prepare yourself well already* nbt. 163.

áisokapokoyi *he ate his fill with good relish* nbt. 175.

soχk- v. sok- *straight, suddenly, aloud*.

sopok- (sopoks-) *all, whole*.

imátəχkanaisòpokokàpsiau *they were nearly all bad* obt. 3.

áisopoksinòksiau *they all had plenty of food* nbt. 5.

áisopokitaməpiu *there would be a perfectly happy time* nbt. 8.

sopóksapunstàixk *he used his full medicine-power* nbt. 100.

ikyáia(i)sopòkoχpùmatau *finally all of it was bought (they finally bought it all)* nbt. 226.

sotəm- (stəm-) *then, after a while, just now, just*. Cf. autəm-, itəm-, təm-. As these related prefixes, sotəm- (stəm-) sometimes is ending in -mi- instead of -m-. See cmb. 3 sq. = vmkawa.

12, 246 sq. and GEERS 120 sq. Here are some examples not given by GEERS:

sotázmistapùt *now go away* nbt. 175.

sotázmiapiu *then he could see* nbt. 198 (also: stázniapiu).

nisótámskòtαχkaii *then I turned back home* nbt. 215.

nisótámitotoχpinaniau *we just got there to them* nbt. 215.

nisótámauatsimoiixkamaiau *I just prayed to them* nbt. 215.

sp- *high*, cf. the adjective-verbs mentioned gabm. 19 and repeated by GEERS 121, and the adverbs spóχtsi, spóχtχk, spóχtm *on high* (GEERS 122). In nominal compounds, e. g. spakíksαχko *high cliff*, spístαk *high mountain* (but also: amó spíum mistáki *this high mountain*). As a verbal prefix sp- is nearly always to be rendered by *upwards* or *up*. Besides the examples given by GEERS (tázmisspiuàuaχkau is to be cancelled, as it contains -spi- *among*) cf. also:

ixtsítspαχkumiàu *then they shot up with (them)* obt. 26.

matsítspàχkumiù *then he shot up again* obt. 26.

otspαχkúmsauaie *when they shot up* obt. 27.

itáukispskùnakatàin *then they all shot up at it* obt. 30.

etspázχkeua *then he pushed her up* djbt. 23.

Here belongs ~~spi~~ **-pi** as a compositional substitute of motokâni *head, hair*; and mótokêp *skull*.

Examples of **-spi** *head, skull*:

nitéstsispi (nitsístsispi) *I have head-ache*.

tséeksístsispi (i. e. nitsíiksístsispi) *I have a terrible head-ache* djbt. 27.

sotámi kspiuaie *he just smashed his head* obt. 47.

ótαχtaikspipokoaiauaie *each of them was bitten through the skull by her* nbt. 104.

ikspiáu *he has a crushed skull*.

Cf. the man's name Páksspitoa (Pyáikspitoa) *Got-shot-in-his-head-from-a-far*.

Examples of **-spi** *hair*:

akáispíu *thick bunch of hair* (properly: *much hair*) nbt. 108.

nítotαχkuispiu *she had just yellow hair* nbt. 137.

nítotαχkù(i)spíu *he had just yellow hair* nbt. 163.

-spayi- *Spanish*, cf. Spayíkoan *Spaniard*.

áispayèpuyiu *he talks Spanish*.

-spi- *among*, cf. the independent verb -spíuo (mátsitspiuàtsaie *he then did not go among*, viz. *among the others* nbt. 79). GEERS 61 confounds the prefixes -spi- and ip-. A form of a derivative character is ítspiuχtòm *he put it there among (them)* obt. 32 (ítspiuχtòm nbt. 162).

noχkítspistutsisau ákai-Pekáni *when they moved to (properly: among) the ancient Peigans* obt. 3.

eini ítámsokitspiäupiaui *they then suddenly sat among the buffalo* obt. 14.

kimáukitspiaistámiskokixpuäiisks ákssís *why do you give me then to eat it with (properly: among) round fat* obt. 41 (cf. obt. 44).

áitspyómaχkàs *when he ran into the camp (properly: when he ran among, viz. among the lodges)* nbt. 19.

támispiuàuaχkau *then he went in deeper (properly: then he walked among)* nbt. 80.

itsitáspisámiaui *then he would look for her among (them)* nbt. 96.

istápspyàpiksitau *throw them towards (them) among (them)* nbt. 164.

itápspyàpiksim *she threw them towards (them) among (them)* nbt. 164.

ítspiàukskàsiu *he then ran among (them)* nbt. 219.

otsitspixtsissea (-isi'a) *that it was lying among (them)* djbt. 50.

-spi *head, skull, hair* v. sp-.

spik- (spiks-) *thick*. For the independent forms see gabm. 18.

ításpiksisomàiaui *then they made a thick mat* nbt. 42.

-spini *cheek*. The independent word for *cheek* is motstsípina. Here belongs ápspini(ua) *goose (white-cheeks)*.

áitsikspiniāu *they then had their faces black on the sides (they then had black cheeks)* nbt. 13.

isksáχkuspiniū *she had earth on her cheek* nbt. 73 (how is the initial syllable is- to be explained? GEERS 19 is not aware of the fact, that not only the *i*, but also the following *s*, is to be accounted for).

st- *under the water*, cf. istáiiu *he dives*, and staχt-. Here belongs:

ítástapiniuaie *then she pulled her (the crow's) head under the water* nbt. 151 (cited by GEERS 122).

st- (sts-) = ist- (ists-), used in imperatives, conjunctives and subjunctives for it- (its-) *then*, etc.

stai-, **stau-**, a negative prefix. See gabm. 41. 46. GEERS' conjecture (p. 122) does not seem probable.

staχt- (istaχt-) *under the water*, as an independent adverb stáχtsi (istáχtsi). GEERS 122. Here belong:

istáχtsikokùto *it was frozen under (the surface)* nbt. 219 (cited by GEERS).

ãχké itãstãχtaupiu *he stays under the water* obt. 10 (cited by GEERS).

itsitstãχtapautsim *he is swimming about under the water.*

GEERS cites here some forms of istãχkapi- *crawling (in)*. They belong together with those cited by him sub ist- *in* (p. 64). The analysis of istãχkapi- had better be left alone.

stãm- v. sotãm-.

stau- v. stai-.

sto-, stui-, stuyi- *cold, winter*. Here belong stúi *winter*, stuyú *it is winter, it is cold weather*, stókiniú (of liquids) *is cold*.
istósopu *then there was a cold wind*.

istúsòiau *it was winter when they went on the raid* nbt. 23.

-sto- *body*, cf. the independent word mostúm(i) (inístum *dead body*, káksistomiú *he just had a body* = *he was naked* nbt. 45, áikaksistòmiú *he just had a body* = *he was naked* nbt. 179).

kimátakochtaistòkitòko *you will not be shot through the body with (it)* nbt. 55.

mátakaistokitoàú *he would not be shot through the body* nbt. 55.

ikãmístokitòach *if he was shot through the body* nbt. 55.

mataístokitoàúats *he would not be shot through the body* nbt. 57.

-stoki *ear*, cf. the independent word moχtókis, and -oχtoki. In nominal compounds, e.g. ómaχkstòki(ua) *mule (big-ears)*, kákanotstòki(ua) *owl* (an ancient word, properly meaning *who has large holes in his ears*), Káistoki(ua) *Crop-ear* (a man's name), Sãtapik-stòkitayi *Split-ears* (a man's name).

In verbal compounds:

káχkstokitsiu *he cuts off his (another person's) ear*.

nítákauanaukùpistokiòχs *I shall have one ear down* obt. 21.

tákauanaukùpistokiãχs *I shall keep one ear down* nbt. 141.

áíãχkznaukùpistokiãχsiau *they all kept one ear down* nbt. 141.

etanáukopistokyakeua *then he held one of his ears down* djbt. 57.

otanáukopistokyaksä *that he held one of his ears down* djbt. 57.

ketãχkánauanaukopistokyakea (ki itãχkánauanaukopistokyaki'a) *and then they all held one ear down* djbt. 57.

ixkanáuanaukopistokyakeäks *they all held one ear down* djbt. 57.

nítstãtsikistòkioko *I am hit between the ears* nbt. 184.

-stoksi *face*, rarely used compositional form of mostoksís.

itótskustoksíu *he is blue-faced* nbt. 136. By the side of O'tskúski(ua) *Blue-face* (the hero of an old story) we find O'tskústòksi(ua).

-stom- v. -sto- *body*.

stui- v. sto- *cold, winter*.

-stum- v. -sto- *body*.

stunnat- (stunnats-) *dangerous*, cf. nitáistunnoau *I am afraid of him*.

kitákstunnatsistotòk *he will do some dangerous thing to you* nbt. 205.

Here belongs (i)stúnnatápi *dangerous*:

katánistaistunnatápiu *there is nothing so dangerous as (how we are getting our food)* nbt. 146.

annóχk istúnnatápiu *now there is something dangerous* nbt. 215.

istúnnatápi *dangerous* nbt. 218.

stuyi- v. sto- *cold, winter*.

sui- *in the water, into the water, close by the water; in the fire, into the fire, close by the fire*, cf. the independent verb -soo *goes in (to the water)*. Here belongs the adverb isoóχtsi (potáni isoóχtsim *right near the fire* nbt. 153). It is used in nominal as well as in verbal compounds. GEERS 123 has given a good many examples. Here are a few more:

itsitápsuyistàii(u) *then he dived in to the water towards (the other side of the river)* nbt. 88.

sotámitsüiepuýiñ *then he stood up in the water* nbt. 88.

soiáutoka *put the stone-pot in the fire* obt. 37.

kipitáuansöyiuaki *old women warmed by fire* obt. 48.

ákaísuiixtsiñ *she had already put it on the fire* nbt. 11.

itsüiistsitsimiaists *they then pushed them in to the fire* nbt. 204.

The form íkaikanaisòóχtom *he already put all of them in the fire* nbt. 25 is of a derivative character.

suyisks- (soyisks-) *curly*, cf. the dog's name Soyisksí(ua) *Curly* nbt. 130 sqq.

suyisksánoiòkit *make a curly arrow for me* obt. 30.

áχksuyisksánoiàs *that curly arrows must be made for him* obt. 30 (a passive form of an accommodative verb).

nāχkitápsuisksánoiokit *make a real curly arrow for me* nbt. 161.

otá pistutomòkai nátòkaie suisksánoiòs *she (4 p.) made for him two curly arrows (properly: she, 4 p., made two for him, when she made curly arrows for him)* nbt. 161.

t- *then*, etc., v. **it-** *then*, etc.

t- *one*, etc., v. **nit-**.

təm- *then, after a while, later on, now, just.* It is sometimes ending in -mi instead of -m-. Cf. autəm-, itəm-, sotəm- (stəm-). In telling a story some persons will use təm-, where others would prefer sotəm-. GEERS 124 has given a sufficient number of examples. I shall add only two cases of təm- with an imperative:

təmtsipuχsaput *come here again afterwards* nbt. 77.

təmistapàakit *now get away from me* nbt. 148.

tap- *on the other side, over on that side, over there,* 'cf. the adverb tápóχtsi (amóksi tapóχtsik *those on the other side* nbt. 34, tápóχts *at the other end* nbt. 194). We find the same element tap- in tápopəmāχtsì (thus to be read instead of tápopomāχtsì) *over on that side of the river* nbt. 88. Cf. GEERS 125 (whose first article tap- is to be cancelled, cf. it-ap-). Here belong:

ómi tápinàkit *take hold of (them) over there* nbt. 164.

ámoxk amítóχts tápipìksik *run over that way higher up* nbt. 201 (cited by GEERS in a wrong place).

-tapi- *person, people,* cf. the independent word matápi(ua).

mómaitapìmui (also pronounced: máumaitapìmui) *it smells very much as if there were a person (or: as if there were people)* obt. 52. áitapiàuyiu *is a man-eater.*

áitapiuoyìn *he (4 p.) is a man-eater* nbt. 147.

In kitsíkaitapìsinik *I tell it to you as a story of the ancient people* nbt. 209 the „incorporated” noun is -ikai-tapi- *ancient people*, cf. the independent word ákaitapì(ua).

tatsik- (tatsiki-) *in the middle, to the middle, between,* cf. the adverb tátsikaχtsi. GEERS 125 sq. Here belong also:

nisótəmitstatskyoyixpinan *then we ate there our dinner (properly: then we ate there in the middle, viz. of the day)* nbt. 232.

táiksiststatsikyoyisinan *when we were through dinner (properly: when we had done eating in the middle, viz. of the day)* nbt. 239.

nítstətsikioχtòkiokò *I am hit between the ears* (a variant of the form cited by GEERS from nbt. 184).

-toks- (?) v. -oks-.

-tsai- (?) v. itsai-.

-tsina- *Gros-Ventre,* cf. Atsíná(ua) *the Gros-Ventre tribe.*

áutsinàipuyiu *he speaks Gros-Ventre.*

tsistap- v. mist-ap-.

-tsiu- v. matsiu-.

-uk- *badly* v. auk- *badly*.

-uk-ap- v. mak-ap-.

-uki- *lodge* v. -oki- *lodge*.

uχp- *quick motion* v. oχp- *quick motion*.

uχs- v. oχs-.

-uχt- v. ixt-.

-umai- *very* v. amai-.

-umai- *still* v. imai-.

um-anist- v. omo-.

-um-ap- v. am-ap-.

-umi- v. -omi-.

-umini- v. -omini-.

-un- v. ak-un-, aχk-un-, unau-.

-unau- *at all, by all means* (perhaps it contains the same element -un- as ak-un-, aχk-un-).

pinúnauaiokàt *do not sleep at all* obt. 21.

kitákunaukatskoto *you shall come back again* nbt. 94.

sayitl'noaipæχtsèinækenikea (saiitúnauaipæχtsèinakini'ka) *if you do not make at all a mistake in picking him out* djbt. 55 (also spelt on the same page of djbt.: sayetúnoapæχtsèinækenikea).

unnat- (unnats-) *few*. For the independent forms see gabm. 26. I do not remember having met with it as a true verbal prefix.

-upæm- v. apæm-.

-ustsika- (-ustsixka-) v. -istsika-.

-utsi- *guts*. The independent word is also utsí. In nominal compounds, e.g. isapútsists Crow-guts nbt. 25. In Utsími(ua) *Guts'-woman* (a woman's name) we have an example of this stem as the first member of a compound.

ánni nitsaχkútsisakò *this is the short gut* (that means: *this is the end of the story*) nbt. 181 (ánniaie nitsaχkútsisakò nbt. 200).

itáisustutsisimaiau *then they began to cool the guts* nbt. 26.

ákokyaaisautsisaiau *they will all have their guts torn out* nbt. 199.

uts-itsk- v. itsk- *past*.

-yayi- v. -ayi-.

APPENDIX I.

List of terms denoting parts of the body, those of animals included.

About the initial element *mo-* or *m-* in terms denoting parts of the body see *gabm.* 13 (cf. *fsb.* § 12). In some cases initial *m-* remains throughout the possessive flexion. So the possessive forms of *máukaiis* *breast* are *nomáukaiis*, *komáukaiis*, *omáukaiis*, etc., and *miápinànists* *eye-lashes* (in which *mi-* seems to be the prefix *mi-* *hard, strong*) has the forms *nimiápinànists*, *kimiápinànists*, *omiápinànists*, etc.

In the following list are given references to the compositional forms and substitutes treated among the „Affixes alphabetically arranged”.

ankle-bone (*his*) *otáχkokìnaksin in.*

antler *ístaxtsimàn (an. and in.?), íít (in.).*

anus *oósi an., cf. -ims-. Jocular expressions are: naiístoxtapinàmaχkai takes-gun-on-both-sides, paχkapúyapini bright-eye.*

arm *moχtsíminan in., motsís in., cf. -kinists, -oχtsimin-, and hand.*

arm-pit *moksísi in., cf. -moks-.*

back *mokakíni in., cf. -kik-, -okakini, -skini.*

backbone *mokakékin (makakékin nbt. 40) in.*

beak *moχksís in., cf. nose.*

beard *místóan in.*

belly *mókoan in., cf. -okoa(n)-.*

biceps *ápotstsinau an.*

big toe *v. thumb.*

bill *v. beak.*

blood *aápani in., cf. -apan-.*

body *mostúm(i) in., cf. -sto-.*

bone *oχkín in., cf. -kin-, -kinaki, and also foot, leg.*

bosom *v. breast.*

boss-ribs áiisoísts pl. in.

bowels v. *entrails*.

brains ópi in., cf. -opi, and *head* (*hair*).

breast máukaiis in., mokékin in. For *his breast* we find okini (cf. djbt. 66) by the side of okékin. Cf. -aukai-, -ok-, -okekin-, -okin-.

brow v. *eye-lashes*.

buttocks v. *hind-part*.

calf of the leg moχkinán an.

cheek motstsípina in., cf. -spini.

chest v. *breast*.

chin v. *jaw*.

claw mokítsis an., cf. -kits-, -okitsi, and *finger, toe*.

collar-bone sámikin (in.?).

Crow-guts isapútsists (sapútsists) pl. in.

ear moχtókis in., cf. -oχtoki, -stoki.

elbow moχkínistsis in.

elbow-hair (*its*) osókinistsis (in.?).

entrails ópstókists pl. in., piksískànists pl. in., cf. auk-raw (*entrails*).

eye moápsspi an., cf. -ap-, -apini, -oápsspi.

eye-ball kumapínisin (in.?).

eye-lashes miápinànists pl. in. Also used for brow(s)?

eye-lids mótokyapinixpists pl. in.

face mostoksís in., cf. -ki-, -ski, -stoksi, and also *head*.

feather mamín an., okúyi in., cf. -okuyi-, -omin-, and *hair, wing*.

fin?

finger mokítsis an., cf. -kits-, -okitsi, and *claw, toe*.

finger-nail auótánokitsis an.

flank (*its*) otsímmaxkis in. For *flanks* they use also mánaúyists pl. in.

flesh? The word íksisakò in, seems to mean exclusively *meat*; so it will not belong here.

foot moχkàtsis in., cf. -ka, -kàtsi, -kin-, ksi-, -oχkàtsi, and *bone, leg*.

forehead monísi in.

forelegs (*his*, or *its*) otsísoχkàtsists pl. in.

forepart of the nether leg motsínau in.

foreteeth ísoχpekists pl. in.

fur v. *hair*.

gamble-joint of the buffalo ùkskstsékaχpi (in.?).

grinder v. *molar tooth*.

guts utsí (in.?), cf. -utsi-.

hair of the head motokâni in., okúyixkînsini in., cf. -kixkin-, -opi-, -spi, and *head, skull*. A *single hair* is called okúyi in., cf. *feather*. For *hair of the body* (also for *fur of animals*) they use mokúyis in., cf. -im-, -okuyi-.

hand motsís in., cf. -in-, -kinists, -mi, mots-, and *arm*.

head motokâni in., cf. -ki-, -kixkin-, -oki-, -opi-, -spi, and also *brains, face, hair, horn, skull*.

heart múskitsipaχpi in.

heel motoχtúni in.

hide motokís an. and in. There seems to be a shorter form -okis in makókists *cow-hides* nbt. 53. Cf. -oki- *lodge?*

hindlegs (*its*) otápatoχkàtsists pl. in.

hind-part (*his*) otómoχtotsopopi („his where-we-sit-on”). The hind-quarters of a cow and other quadrupeds are called oápisàkists. Cf. -pisak-, and *thigh, upper leg*.

hip moχkínisàikina in.

hoof moχsistsíni an., cf. -istsin-, -oχsistsini.

horn (*its*) otskínau an., cf. -kixkin-, and also *hair, head*.

instep ispàχkitsékaχpi (in.?).

jaw moχpskínau in. For *chin* they will use moχpskínaists (*jaws*).

kidney ótoki in., cf. -otok-.

knee motoksís an., cf. -oks- (-toks-?).

larynx οχκέτοχksistuna (an. or in.?), cf. *throat*.

leg μοχκέtsis in. By the side of the plural μοχκέtsists *his legs* we find a collective expression μοχκέt nbt. 152. Cf. -ka, -kak-, -kinaki, -οχκέtsi, and also *bone*, *foot*.

leg-bone inán(i) in., cf. *marrow*.

lip motónisi in.

little finger inákokitsis an., anáukitsis an.

liver kinákín in., cf. -kat-, -kinakin-.

lung οχπίni in.

mane óàs (in.?), cf. -oas-.

manifold isíststàn(i) in.

marrow inán(i) in., cf. *leg-bone*.

molar tooth ákòkinisi in.

mouth maáuvi (an. or in.?), cf. -auvi-.

muscle v. *sinew*.

nail v. *finger-nail*.

navel mótoyis in.

neck μοχκόkíni in. A shorter form -okini is found in Σαχκόkiniks *Short-necks* (name of a clan). Cf. ixkin-.

nether part of its back ópaàna (in.?).

nose μοχksís in., cf. -ani-, -ksis-, and *beak*.

nostrils mópèkinanists pl. in.

palate v. *roof of the mouth*.

palm of the hand mítsikisikinistspi (in.?), cf. *sole*.

paunch v. *belly*.

paw v. *hand*.

penis (*his*) ópázuni in.

penis-hairs omístasts pl. in.

rib pekís (μοχpekís) in., cf. -pik-.

roof of the mouth motsistsíni in.

shin v. *forepart of the nether leg*.

short-rib makáutskinaikin (in.?). Also ótsiskàp nbt. 177 (ótsis-kàpoχpi *his short-ribs* nbt. 152).

shoulder motsikís in., cf. -istsika-.

shoulder-blade v. *shoulder* and *shoulder-bone*.

shoulder-bone v. *shoulder*. A distinct word for *shoulder-bone* is moχkàtsíkínan in. Cf. also otsikékin- in otsikékinaχsoàts *shoulder-bone-tail-feathers* (i. e. *snow-bird*) nbt. 20.

sinew asipís in.

skin v. *hide*.

skull mótokep in., cf. -spi, and *hair, head*.

sole mítsikikaχpi (in.?), cf. *palm of the hand*.

stomach v. *belly*.

tail moχsoyís in., cf. -atui-, oχs-.

tail-feather soàtsis in., cf. -soats-.

teat únnikis in.

thigh? Cf. -pisak-, and *hind-part, upper leg*.

throat moχksistúna (an. or in.), cf. -ksistun-, and also *larynx*.

thumb ómaχkokítsis an.

toe mokítsis an., cf. -sistsin-, and *finger*.

toe-nail v. *finger-nail*.

tongue matsiní in., cf. matsini-.

tooth moχpékini in., cf. -ikin-, -oχpekin-.

top of the head, cf. óχtatsikàpis *on top of his head* nbt. 148, kóχtatsikàpinan *the tops of our heads* fth. 75.

upper leg motoksínan in. For the *hind-side of the upper leg* they use imítapisukspi (in.?). Cf. *hind-part, thigh*.

vein máztsiu an.

vulva (*her*) ópistə̀nàni, cf. -ats-.

waist (*his*) opáixpiu nbt. 80.

white of the eye ksikapínisin (in.?).

wind-pipe v. *throat*.

wing mamín an., cf. -anik-, -omin-, and *feather*.

APPENDIX II.

List of the names of animals.

In the following list the names of animals are cited in their short forms, e. g. stázmik, imitá, áuatuyi, sikixtsisó (not stázmika, imitáua, áuatuyiua, sikixtsisóa). Cf. fsb. § 6.

References are given to the few compositional forms or abbreviations of these names treated among the „Affixes alphabetically arranged”.

ant áiskókinau.

antelope áuakàsi, saukyáuakàsi, kòkskí. Cf. -auakas-.
young antelope kòkskípoka.

ass v. mule.

badger mísinski, sináiski.

bat áukspiñki.

bear kyáio. Cf. -kyai-. Taboo-substitutes for *bear* are paksíkoyi (*sticky-mouth*), ómaχkitsisi (*big bob-tail*).

black bear síkoχkyáio.

white bear apóχkyáio.

grizzly bear v. *white bear*.

big bear ómaχkauχkyáio.

young bear asoχkyáio, mániskoχkyáio.

bear-cub kyáiopokà.

beast. For *my beast*, *your beast*, *his beast*, etc., the Indians use nótàs, kótàs, ótàs, etc. Cf. -otas-.

beaver ksískstæki. Cf. -ksískstæki-.

young beaver ksískstækyepokà.

bed-bug paχksimín.

bee namó.

bird. The smaller kinds of birds are called sistsí, whereas piksí is used for big birds. Cf. *chicken*, *hen*.

bitch v. sub *dog*.

blackbird ksení (kseíní).

black-fox v. sub *fox*.

black-tail v. sub *deer*.

blood-sucker *éskstakì*.

blue-bird v. *blue-jay*.

blue-jay *ótskùisistsì*. Cf. *bird*.

boar v. sub *pig*.

bob-cat *natáio*. Cf. *mountain-lion*.

brant *ímāχksìkanikimi*.

buck v. *bull*.

buffalo *einí*.

buffalo-bull *stémik*, *ponixtáiai*.

scabby buffalo-bull *apiksístæmik*.

stray buffalo-bulls *ómomistæmikìks*.

buffalo-cow *skéini*.

fattest buffalo-cow *kyáieskèini* (*kyáioskèini*), *paksí koyiskèini*. Cf. *bear*.

scabby buffalo-cow *apíkskéini*.

buffalo-cows with sucklings *istáχkaχtaiks*.

big buffalo *ómaχkaini*.

leader-buffalo *ító*.

black buffalo *siksini*.

yellow buffalo *otaχkúini*.

beaver-furred buffalo *ksískstækiokuyì*.

young buffalo *maniskéini*.

young buffalo-bull *múnisksistæmik*.

young buffalo-cow *maniskskéini*.

young buffalo-cow two years old *kátsistuyik*, *einíuχkátsistuyik*.

young buffalo-cow four years old *ómaχkoχkátsistùyik*.

buffalo-calf *einípoka*, *unistáχs*. Cf. *-koyi-*.

buffalo bull-calf *stémiksekoän*.

buffalo-calf when it has got hair on it *áimoyikoän*.

white buffalo-calf *ksíkúnista*.

yellow buffalo-calf *otsikóän*.

bug *isksínau*.

black bug *síksksínau*.

potato-bug *patákisksínau*.

bull *stémik* (used of any kind of ruminants).

butterfly *apézni*.

calf *unistáχs* (used of any kind of ruminants). Cf. *-koyi-*.

cat pú'sa.

kitten pú'sepokà.

chicken piksí. Cf. *bird*, *hen*.

chicken-hawk v. sub *hawk*.

colt v. sub *horse*.

cow skéini (used of any kind of ruminants).

cow or *bull* (*domestic*) ápotskina.

domestic bull áisaiǎ'χkumi.

steer stámik. Cf. *bull*.

domestic cow skéini.

black cow síkimi. Cf. *black horse* sub *horse*.

black-and-brown-striped cow sipayími.

light-coloured cow apoyími.

red cow má'χkini. Cf. *red pig* sub *pig*.

roan cow imǎ'χkoaisii. Cf. *roan horse* sub *horse*.

spotted cow sisáksinam.

white cow apí. Cf. *white horse* sub *horse*.

coyote apí'si, kśinaua. The former word is also used for *wolf*.
Cf. -api's-.

crane sékəmi.

crow maistó.

curlew makénimau.

deer áuatùyi, imitáutuyi.

deer-buck áuatuyistəmik.

doe áuatuyiskeinì.

black-tail deer áisìkotùyi (ísìkotùyi).

dog imitá.

male dog napím imitá.

bitch skí'm imitá, skí'miomita.

black dog sikómita.

white dog apiómita.

bob-tailed dog tsísi.

shaggy-faced dog iststsískyòmita.

bird-dog suiómita.

bull-dog áisaiǎ'χkumyòmita.

greyhound íkstsískyòmita.

wild dog ksistómita.

young dog mániskòmità.

pup imitáikoān. For *my pup*, *your pup*, etc., they use nína-soχkoā, kína-soχkoā, etc. (also used of colts). Cf. -koyi-

dove kakó.

duck méksikætsi.

eagle pítau.

white-headed eagle ksikixkíni.

young eagle pítaipokà.

elk ponokáu. Cf. -inok-.

elk-buck (elk-bull) ponokáistæmik.

elk-cow ponokáiskeini.

false-thunder (kind of bird) paχtsíksistsikùma.

female skí'm.

fish mamíu. Cf. *sucker*, *trout*, *white-fish*.

fisher pinotúyi.

flea. For *dog-flea* they use imitáukumiks, for *fox-flea* sinopáukumiks.

fly soisksísi. Cf. *horse-fly*, *mosquito*.

fox otátuyi (also used in the special sense of *red-fox*).

black-fox sikotátuyi.

red-fox otátuyi.

kit-fox sínopá. Cf. -sinop-.

frog matsékapisàu. Cf. *toad*.

goat v. *sheep*.

goose saiái, áspini.

gopher v. *ground-squirrel*.

grasshopper tsikatsí.

ground-squirrel ómaχkokatàu.

grouse kitsítsimi.

hawk. For *chicken-hawk* they use áinnimà, for *sparrow-hawk* pispksí. Another kind of hawk is called ksikápetapanikimi.

heifer kátsistuyik (used of various kinds of ruminants).

hen piksí. Cf. *bird*, *chicken*.

hog v. *pig*.

horse ponokâmita. For *my horse, your horse, his horse*, etc., they use nôtas, kôtas, ôtâs, etc. Cf. -inokâmit-, -otas-.

male horse, napím.

stallion áiomòkau, ómaχksinokâmita.

mare skí'm.

strong horse („hard dog") miómita.

bay horse aisâkuyi.

bay-striped back aisâkuyisikekaie.

dark-bay horse sikáisâkuyi.

black horse síkimi. Cf. *black cow sub cow or bull*.

black-striped back siksíkekaie.

black bald-faced horse sikápski.

blue horse otskúimi.

buckskin horse otaχkúimi.

cream-buckskin horse otaχkápi.

grey horse sikapí.

grey mare sikapískí'm.

iron-grey horse ápsæski.

mouse-coloured horse káinaiskinokùyi.

pinto horse kíxtsípimi.

roan horse imâ'χkoaisii. Cf. *roan cow sub cow or bull*.

sorrel horse otsími.

white horse apí. Cf. *white cow sub cow or bull*.

white-faced horse àpskí.

young horse asínokâmita, manisksínokâmita.

colt ókosípoka. For *my colt, your colt*, etc., they use nínasoχkoà, kínasoχkoà, etc. (also used of pups). Cf. -koyi-.

colt two years old nátokestuyìmi.

colt three years old áiokskaistuyìmi.

black colt sikimíkoän.

white colt apíkoän.

horse-fly ómaχksoisksisi. Cf. *fly*.

kit-fox v. sub *fox*.

kitten v. sub *cat*.

lion ómaiñkini.

lizard namiskí.

louse skínàsi. Cf. -mipum.

magpie mamiátsìkimi.

male nápím.

- marten** v. *fisher*.
medlark soχksísimistàu.
mink siékaii.
monkey émapitsi.
moose síkixtsisó.
moose-buck (moose-bull) sikixtsisúistəmik.
mosquito istsíkinisoisksisí. Cf. *fly*.
mountain-lion ómaχkatàio. Cf. *bob-cat*.
mountain-sheep ímaχkixkìna, ómaχkixkìna, mistáksòmaχkixkìna.
 Cf. *sheep*.
mountain-squirrel mistsíatsèkau.
mouse káinaiskina. Cf. *rat*.
mule ómaχkstòki.
young mule asómaχkstòki, mániskòmaχkstòki.
musk-rat mísoχpski. Cf. *misoχpski*.
night-hawk pistó.
otter ámonisi.
owl sépisto, kákanotstòki.
pelican moχkámi.
pig áiksini.
boar áiksini napím.
sow áiksini skí'm.
white pig apiáiksini.
red pig má'χkimi. Cf. *red cow sub cow or bull*.
small pig inakáiksini.
young pig áiksinipokà, maniskáiksini.
porcupine kaiískáχp.
potato-bug v. sub *bug*.
prairie-chicken kétoki. Cf. *turkey*.
white prairie-chicken apikétoki.
pup v. sub *dog*.
rabbit áatsista.
bush-rabbit sikáatsista.
jack-rabbit ómaχkáatsista.
small rabbit inakáatsista.

rat ómaχksikàinaiskina. Cf. *mouse*.

rattle-snake ómaχksistseksina. Cf. *snake*.

red-fox v. *fox*.

red woodpecker v. sub *woodpecker*.

robin áutaχkànkii.

rooster nitoáke (nitáuàke).

sand-fly kaχpskiáki.

sea-shell ktsí.

serpent v. *snake*.

sheep (*domestic*) ímaχkixkìna, ómaχkixkìna. Cf. *mountain-sheep*.

skunk ápèkaii.

snake pitséksina (pikséksina). Cf. *rattle-snake*.

pretty snake anátsistseksina.

snow-bird apinákuisistsi, otsikékinaχsoàts.

sow v. sub *pig*.

sparrow-hawk v. sub *hawk*.

spider ksináuakàsi.

spring-bird népumakì.

squirrel v. *ground-squirrel*, *mountain-squirrel*.

stallion v. sub *horse*.

sucker kétoχkòmiu. Cf. *fish*.

swan ksikómaχkaii.

swine v. *pig*.

toad matsékapisàu. Cf. *frog*.

trout szsákomiu. Cf. *fish*.

turkey ómaχksiketòki. Cf. *prairie-chicken*.

water-bear (a fabulous animal) suiá'χkyaiò. Cf. *bear*.

water-bull (a fabulous animal) suiéstznik. Cf. *bull*.

weasel. The yellow summer-weasel is called ótau, the white winter-weasel ápau.

white-fish ksikskiómiu. Cf. *fish*.

winter-bird stúisistsi. Cf. *bird*.

wolf apí'si, ómaxkapì'si, makúyi. Cf. *coyote*, and -api's-, -mak o-.

big wolf ómaxkokuyi.

young wolf manáukin.

wolverine ísistsi.

woodpecker páxpəksksìsi.

red woodpecker mékanikèsuyi.

worm káumoiòktsi.

P. 119, l. 4. Read: okíni (instead of: okini).

P. 120, l. 1. Read: in. (instead of: in,).

P 130, l. 2. Read: mak o- (instead of: -mak o-).

CORRIGENDA.

- P. 14, l. 1. Read: GEERS (instead of: GEERT).
P. 16, l. 10 from beneath. Read: (an.) (instead of: an.)).
P. 19, l. 6 from beneath. Read: *Bright-eye* (instead of: *Bright-eye*).
P. 21, l. 4. Read: apit-sat- (instead of: -apit-sat-).
P. 28, l. 4 from beneath. Read: 35.39 (instead of: 35, 39).
P. 44, l. 21. Read: nápioyis (instead of: nàpioyis).
P. 49, l. 3. Put a full stop instead of a colon after stunnat-.
P. 49, l. 12 from beneath. Read: *when we travel about* (instead of: when we travel about).
P. 61, l. 7 from beneath. Read: liquids), (instead of: liquids,).
P. 68, l. 12 from beneath. Read: -ok-ap- (instead of: -ok-ap).
P. 79, l. 18 from beneath. Read: tsítatoapoχkèmatàu (instead of: tsítatoapoχkèmatàu).
P. 96, l. 13 from beneath. Read: *then* (instead of: *the*).
P. 99, l. 6. Read: **paχtsik-** (instead of: **paχtsik**).
P. 108, l. 1. Read: *about* (instead of: *abou*).
-

CONTENTS.

	P.
Preface	3
Some abbreviations	5
Affixes alphabetically arranged	7
Appendix I. List of terms denoting parts of the body, those of animals included	118
Appendix II. List of the names of animals	123
Corrigenda	131

LATIJSCHЕ WOORDVERKLARINGEN OP SEMANTISCH-TAALHISTORISCHEN GRONDSLAG

DOOR

F. MULLER J^{ZN}.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

DEEL XX N°. 3.

AMSTERDAM.

JOHANNES MÜLLER.

1920.

VOORREDE.

De hier achter gedrukte studies zijn ontstaan uit materiaal en onderzoekingen voor een nieuwe uitgave van Fick's Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen. Sinds 1911 was ik door het bewerken van het nieuwe deel, dat voor het eerst de Italische dialecten afzonderlijk zal behandelen, in beslag genomen, toen in 1914 de oorlog een spoedig drukken onmogelijk maakte. Dit deed mij in overleg met de uitgevers besluiten het voltooiën van de laatste redactie voorloopig te laten rusten. Thans is weer een vaste regeling getroffen en zijn druk en verschijnen in de volgende jaren verzekerd.

In 1917 heb ik toen enkele lemmata van de A en de geschiedenis van *bonus* enz. uitgewerkt. Ook hiervan is de uitgave door werk, dat eerder gedrukt moest worden, tot mijn spijt vertraagd. Een register heb ik aan het slot toegevoegd.

Amsterdam.

F. M. Jzn.

INHOUD.

I.	Bõnus, Bẽně, Beāre; de uitdrukkingen voor goed.....	Blz. 1—32
	Indeeeling 1. Overzicht der meest gebruikelijke woorden voor „goed”, o.a. ἀγαθός (5 vlg.), met samenvatting (9); <i>bonus</i> (9 vlg.), <i>beare</i> (10); <i>bellum</i> (11); <i>bonus</i> in de dialecten (15); <i>bonus</i> etymologisch (18 vlg.), <i>bonus</i> morfologisch (20), <i>beare</i> morfologisch (21); de wortel <i>dū-</i> , <i>dō-</i> , (22—27) met overzicht (24, 25); het suppletief karakter (27), in verband met den aard van de comparatie (28); oudste vorm van <i>dō-</i> (30).	
II.	Abolēre, Dēlēre, Oblīvīscī. Littera	31—59
	<i>Abolēre</i> (32), <i>dēlēre</i> (35), <i>oblīvīscī</i> (37); samenvatting (38); de wortel * <i>lei-</i> (38); <i>polīre</i> (40); etymologie van <i>aboleo</i> (42) en morfologie (42); in de dialecten (44); daarnaast <i>ol-</i> , <i>al-</i> (45); <i>tol-</i> (45); <i>alēre</i> (46) naast <i>alē</i> (47); samenvatting (49); <i>adoleo</i> (50). <i>Littera</i> (52—54); <i>lītus</i> (54); in dit verband worden <i>lētum</i> (56) en δηλέομαι (57) besproken.	
III.	Ācer	60—101
	<i>Acer</i> historisch (60), verwanten in de dialecten (61); <i>ōcius</i> (61), <i>occa</i> en verwanten (62). In verband met de morfologie van <i>occa</i> worden <i>ascia</i> (64—70), <i>vespa</i> (65), <i>viscus</i> (71) besproken, om zoo de oplossing van <i>occa</i> te brengen (72); „metathese” bij guturaal+palatale vocaal+dentaal (74 vlg.). Vocaalphasen bij den wortel <i>āk-</i> „scherp, spits” (75); <i>ācro-</i> : <i>ākri-</i> (76 vlg.) en hun oorspronkelijke verhouding (34); analoga (78); oude feminina (79).	

In dit verband wordt de comparatie opgenomen (81 vlg.): het „substantivum” daarin aanwezig (83 vlg.) De comparativus morphologisch (83); de *ī-* daarvan (85—90); de comparativusstam (87) met rhythmische wet (88) in verband met de geschiedenis van het accent (89). De superlativus (92) en daarnaast de comparativus morphologisch één geheel: het substantivum (94).

Het femininum (97) vertoont groote verwantschap hiermede en maakt eerst in dit grootere verband het ontstaan van *ācer* met *ā* duidelijk. Recapitulatie (100).

IV. *Acīpenser* 102—104

Naam, schrijfwijze en beschrijving (102); etymologie als compositum (103).

V. *Alācer* 105—107

Vorm en geschiedenis (105); etymologie als compositum (106 vlg.)

VI. *Admīniculum* 108—133

Omschrijving van den inhoud en de gewone opvatting (109). Wortel **mei-* (109); *minae* (109); *moenia* (111). De opvatting van *minae*, *minare* gestaaft door *ἀπειλέω* (113—116). Daarnaast de in beteekenis verwante wortel **men-* (116): *mentum* (116), *mōns* (117), *promunturium* (118), *mellum* (119), *monīle* (119), *manus* (120).

In *mei*-, *mer*-, e.a. (22 vlg.) vindt men een kleinsten vorm *mē-* „bewegen”, wat taalpsychologisch (123—125) aannemelijk is.

Dit punt van uitgang geeft een oplossing voor: *mūtare* (125) en *movēre* (125) en langs semantischen weg voor vele woorden voor „tijd” en „plaats” in de Indogermaansche talen (126—129). De wortel *mē-* „verlenging” wordt dan beschreven (130—133).

VII. *Adūlārī I*: historische beschrijving en principieele beschouwing 134—153

Omschrijving van *adulari* en vroegere opvattingen (134). Wortel **mē-* in zijn verschillende gedaanten als „bewegen” (135).

Dat voor de meeste woorden van een betee-
kenis „bewegen” met varieerende definities
worde uitgegaan, behalve voor de „nabootsende
woorden, wordt besproken en aangetoond aan
de woorden voor: „spreken” (136), „koud”
(139), „zoet” (140), „bitter” (141), „hard”
(142), „droog” (143), ndl. „droog” (144),
„droogte” (145), „nat” (151). Samenvatting
(151—153).

VIII. Adulārī II: de wortel *uē- in geschie-
denis en omvang..... 154—191

(A uē-, B auē-, C s+uē- met verlengingen)

I A: <u>uē</u> -	154
B: a <u>uē</u> -	155
C: s <u>uē</u> -	155
II A: <u>uēl</u> - met verschillende beteekenissen....	156
B: a <u>uēl</u> - met dezelfde beteekenissen.....	158
C: s <u>uēl</u> -	159
III A: <u>uer</u> - met aan II gelijke of verwante be- teekenissen.....	160
B: a <u>uer</u> -; daarin <i>δείρω</i> „verbind” en „til op” (164); „water” (165), „lucht” (166), „hemel” (167—171).	164
C: s <u>uer</u> -: <i>sermo</i> (172), <i>Ερμης</i> (173):.....	171
IV A: <u>uei</u> -	177
B: a <u>uei</u> -	179
C: s <u>uei</u> - met „verlengingen”.....	179
V : <u>ueu</u> -	180
VI A: <u>ueq</u> u-	180
B: a <u>ueq</u> u-	180
C: s <u>ueq</u> u-	181
VII A: <u>uegh</u> -	181
B: a <u>uegh</u> -	181
C: s <u>uegh</u> -	181
VIII A: <u>ueg</u> -	182
B: a <u>ueg</u> -	182
C: s <u>ueg</u> -	182
IX A: <u>uet</u> -	182
B: a <u>uet</u> -	183
C: s <u>uet</u> -	184
X A: <u>ued</u> -	184

	Blz.
B : <i>aŋed-</i>	184
C : <i>sŋed-</i>	185
XI A : <i>ŋedh-</i>	185
B : <i>aŋedh-</i>	185
XII A : <i>ŋep-</i>	185
C : <i>sŋep-</i>	186
XIII A : <i>ŋeb-</i>	186
C : <i>sŋeb-</i>	186
XIV A : <i>ŋebh-</i>	186
XV A : <i>ŋem-</i>	187
B : <i>eŋem-</i>	187
C : <i>sŋem-</i>	187
XVI A : <i>ŋen-</i>	187
B : <i>aŋen-</i>	189
C : <i>sŋen-</i>	189
XVII A, B : <i>ŋes-</i>	190
Conclusie.....	192—194

Excursen.

I	(bij p. 143, 145). Over den dienst der bronnymphen in Italië. In verband daarmee over lat. <i>l-</i> uit <i>d-</i> : <i>lingua</i> (196), <i>lēvir</i> (196), <i>lacrima</i> (198); samenvatting (201). <i>Lympha</i> , osc. <i>diumpā-</i> (203). De beteekenis van den regen in het Romeinsch geloof (204—208).	195—208
II	(bij p. 152). Over verwantschapsnamen in verband met het suffix <i>-ter(o)-</i> :.....	209—220
III	(bij p. 155). Over lat. <i>vēlum</i> in verband met het karakter van lat. <i>-l(l)-</i> (<i>-ello-</i> , <i>-illo-</i> , <i>ancilla</i> 225, 227)	221—229
IV	(bij p. 160). Over den naam van de „zon” in het Indogermaansch.....	230—234
V	(bij p. 164). Over bouw en stand van den ouden wagen	235—239
VI	(bij p. 168). Over den naam van Oceanus..... (<i>κνανός</i> 241, * <i>κναρός</i> 241. — <i>Κέαρος</i> 243, <i>Ζητος</i> 243; waarde van <i>ζ</i> in het Thracisch en Grieksch 244—249; <i>Ζήτης</i> 249. — <i>Κεάξω</i> 251. — <i>Ὠκεανός</i> 251—256. Het Indogermaansche en Grieksche augment 255.	240—256
VII	(bij p. 170). Over naam en beteekenis van de godin Athena.....	257—261
Register.....		262—282

I.

BŌNUS. BĚNE. BEĀRE.

§ 1. De geschiedenis dezer belangrijke woorden is nog steeds niet voldoende opgehelderd. Zimmermann spreekt in zijn met grooten ophef aangekondigd Etymologisch. Wörterb. d. latein. Sprache aldus, p. 25: „bonus bedeutete ursprünglich also „gebend, mildtätig”” maar al te duidelijk uit, dat hij zich op gevaarlijk terrein begeeft, zoodra hij den grond van Latium verlaat en zich losmaakt van zijn glossen en Lallwörter. Walde neemt ook in zijn tweeden druk Osthooffs etymologie over en verbindt het dus met oind. *dúvas-* n. „hulde, eerbewijs”.

Wij willen nu eerst nagaan, hoe de meest gebruikelijke woorden in de andere Indogermaansche talen voor „goed” op te vatten zijn (§ 2), de semasiologische synthese daaruit trachten te lezen (§ 3), vervolgens *bonus* en de daarmee samenhangende woorden ook in de dialecten behandelen (§ 4—7), om eindelijk tot de morphologische structuur van *bonus* te komen (§ 8—9); de daarin zich openbarende wortel wordt ook elders nagegaan (§ 10); het suppletief karakter van *bonus* wordt in dit verband opgenomen (§ 11); een laatste analyse van deze wortel wordt beproefd (§ 12).

§ 2. De meest gebruikelijke woorden met de beteekenis „goed” geven tot de volgende opmerkingen aanleiding:

A. In het Arisch vindt men: oind. *vásu-* „goed, uitstekend”, waarvan het utr. pl. in dezelfde beteekenis voorkomt als lat. *bona* „goederen”; superl. *vásiṣṭha-*; vooral in het Avestisch wordt dit adjectief zeer veel gebruikt: *varəhav-*, compar. *vahyāh-*, superl. *vahišta-*, zie Bartholomae Altir. Wtb. 1395 vlg., die de beteekenis samenvat als „so wie etwas oder Jemand seiner Bestimmung entsprechend beschaffen sein soll”. Ik twijfel na het doorzien der aangehaalde plaatsen ook niet, of Uhlenbeck heeft gelijk (Aind. Wtb. 279) door het met oind. *vásati* „hij houdt geregeld verblijf” te verbinden. Ook *vasāvi* „schatkamer” laat zich dan hiermee com-

bineeren, zooals reeds Berl. philol. Wochenschr. 1913, 1011 geschiedde; het welbekende gr. *κειμήλιον* „kleinood, sieraad”, in zijn eerste deel met *κεῖ-μαι* „ik lig, ben weggelegd” samenhangend, maakt dit reeds aannemelijk. Hoe het begrip „ergens gewoonlijk zijn, veel met iemand omgaan” zich gemakkelijk ontwikkelt tot: òf objectief „blijkbaar bruikbaar, goed” òf subjectief „dierbaar, genegen”, toont het Grieksch en het Germaansch: wanneer bij Homerus (bijv. Z 518 e. e.) *ἡθεῖος* (: *ἡθός*) „lieve, beste” gewoonlijk gesproken wordt door een jongeren (broeder) tot een ouderen — later heeft men dat voor een integreerend deel der beteekenis gehouden zie Hesychius *ἡθεῖος*...*ἡ σεπτικὴ προσαγόρευσις πρὸς πρεσβύτερον* — is dit in den grond hetzelfde, als de jongere Avesta doet, die het bewuste woord bij voorkeur gebruikt, waarmee men de goden aanspreekt: juist de zwakkere erkent in deze spraakgewoonte een factor, die hem steunt: Voorts is ohd. *wunna* „vreugde, heerlijkheid, *Wonne*”, got *wunan* „zich verheugen” ongetwijfeld met ohd. *wonēn* „wonen” verwant; men moet alleen, juist andersom dan Kluge het doet, van „wonen, geregeld verblijf houden” uitgaan, daar een meening, die (s. v. *wohnen*) dit werkwoord opvat als oorspr. „sich irgen wo freuen” al zeer onwaarschijnlijk is, vgl. ook Falk-Torp-Davidsen s. vv. *rente* en *von*.

Deze verbinding is zeker beter dan Lammans gissing in het glossarium van zijn Sanskrit Reader, dat het woord met den stam *vas-*, praes. *ucchāti*, perf. *uvāsa* „schijnen, lichtgeven” in verband staat, al kan men zich daarbij wellicht beroepen op de parallele ontwikkeling van de tegengestelde begripsaanduidingen: gr. *μέλας* „zwart”: lat. *malus* „slecht” (: *μάλα* „zeer”), vgl. Wundt Völkerpsych.² II, 502. In ieder geval behooren bij oind. *vāsu-*: illyr. *ves-(c)eves* (Hoffmann Makedonen 96 noot), gr. Hesych. *βεσόν* ($\beta = \varphi$) *ἔθος* καὶ ὁ τῶν ἑθῶν ἔμπειρος. *Λάκωνες δὲ βεστικὸν τὸ ἔσον*; gall. *Bellovesus Sigovesus*, oier. *fīu* (uit **vēsu-* ontstaan) „waard”, germ. in *Visigothae* „Edelgoten”. Over de Gallische namen Liv. 5, 34, 35, Dottin Manuel ant. celt.¹ 93 en La langue gauloise [1920] 300, Pedersen Kelt. Gr. I, 51 en 74.

B. Het Armeensch heeft als woorden voor „goed” *bari*, dat met den wortel *bher-*, gr. *φέρω* in verband staat [z. b. en **C.**], vgl. Meillet Esquisse gramm. arm. class. 11, Osthoff Morphol. Unters. VI, 160 en *lav*, dat wel uit *labho-* ontstaan zal zijn en met gr. *ἐλ-ληφ-α* en lit. *lābas* „goed” verwant is, z. Hübschmann Arm. Gr. 451 Meillet Esq. 9.

C. In het Grieksch is men met de bekende uitdrukkingen spoedig klaar: *βέλτερος* of *βελτίων* zijn met oind. *bāla-* n. „kracht”,

κρείττων met gr. *κράτος* „kracht, macht”, en eindelijk *Φέρτερος* of *Φέριστος* met den zelfden wortel *bher-*, gr. *Φέρω* verwant (over de laatste mogelijkheid z. Osthoff *Morphol. Unters.* VI, 159). Moeilijker zijn de beide woorden *ἥς* met *ἑῶν* Gen. Plur., adv. *ἔν*, *εὖ* en vooral *ἀγαθός* „goed”.

Gr. *ἥς*, *ἑός* laat nog steeds de keuze tusschen de synonieme wortels *es-* „zijn” en *ves-* „wezen” onbeslist. Tegen verbinding met oind. *vásu-* „goed” pleit eigenlijk alleen het feit, dat onze Homerustext geen aanwezigheid van **fesu-* in metrischen zin verraad; voor Sommer *Griech. Lautstudien* 6 is dit een onoverkomelijk bezwaar. Doch ook al kan de corrupte glosse bij Hesychius *γεῦ γυνὸν τὶ ἄρα* het verlangde *fesv* (uit **fesu-*) niet brengen, Sommer is te zwaartillend. Immers zijn proportie indog. **su-* „goed”: **dus-* „slecht” = gr. *εὖ*:- *δυσ-* is reeds onzuiver; hij moet daarvoor een vorm **esu-* van den wortel *es-* „zijn” aannemen, die nergens voorkomt, terwijl inderdaad langs dezen weg de *δωτηρες ἑῶν* (S 325 = Hes. Theog. 46) bij Homerus semasiologisch geheel alleen blijven staan. Boisacq *Dict. Etym.* 298 erkent dan ook dat zijn serie: **esu-s* „existant, vivant > vaillant” niet ver genoeg brengt en daarom neemt hij daarnaast — doch alleen voor *ἑῶν*! — verband aan met oind. *vásu-* enz. Nu zal werkelijk het bekende indogerm. praefix **su-* „goed, zeer” (oind. *su-*, arm. *h-*, oier. *so-* enz.) een overoude *u*-afleiding van de wortel *es(e)-* „zijn” inhouden, wier beteekenis men eenigermate aan die van het ndl. *wezenlijk*: *wezen* naast d. *wesentlich* „tot het wezen der zaak behoorend, de moeite waard, aanzienlijk” kan spiegelen. Men zou nu aldus kunnen redeneeren: het oorspr. idg. *su-* had in zijn Griekschen vorm *é-* te weinig klank en kracht: men „versterkte” dus dezen vorm met de *e-* van den wortel *es-* „zijn”. Doch ook deze uitweg loopt dood, zoodra men overweegt, dat men een van beide kiezen moet: of de Grieken „herstelden” de *ε-* in den tijd dat het verband met de wortel *éσ-* nog levend was en gevoeld werd, maar in die zeker zeer oude tijden was de *σ-* zonder twijfel nog in volle kracht en ontbrak dus het motief der versterking; of anders in later tijd verondersteld, vindt het de andere voorwaarde niet verwezenlijkt, het verwantschapsgevoel met dien wortel *es-* „zijn.”

Daarbij komt, dat van dezen wortel *es-* vormen met zgn. Dehnstufte, die wij voor de verklaring van de *η*, uitsluitend bij het adjectivum, noodig hebben, ten eenenmale onbekend zijn: bij het adjectivum **vēsu-* was deze blijkens oier. *fīu* „waard” van oudsher aanwezig. Het accent der Gr. woorden ten slotte (oind. *vásu-*: gr. *εὖ* uit *ἔν*, maar *ἥς*) levert geen bezwaar op na de opmerkingen van

Meillet daaromtrent Mém. soc. ling. 8, 239, Joh. Schmidt K.Z. 32, 373 en vooral Wackernagel Aind. Gramm. II 20. Wanneer Jacobsohn Phil. 67, 513 uit thessal. *ἠενδικος* de reeks *esu* > *ehu* > *heu* reconstrueert, bewijst hij alleen de aanwezigheid van een verdwenen intervocale -σ-, wat natuurlijk even goed (vgl. Sommer Gr. Lautst. 115) **vesu-* toelaat¹⁾.

Men krijgt nog sterker dezen indruk, dat met een grondvorm **esu-* voor het Grieksch niets gewonnen is, als men bedenkt dat het zekerste resultaat van Sommers Griechische Lautstudien in dit woord niet een paar maal, doch overal spiritus asper zouden doen verwachten, een moeielijkheid, waarvoor de constructieve auteur, die inderdaad van dezen grondvorm uitgaat, geen uitweg weet (t. a. p. 8). Op zijn zachtst uitgedrukt is het voorts toch ook eigenaardig, dat de *u-* afleiding hier van dezen vorm van den wortel, van *es-* zou uitgaan, terwijl de van dezen wortel ongetwijfeld afgeleide formaties: *ἔτεός* „werkelijk” (: **etu-* vgl. gr. adj. verb. op -*τεος*: lat. supin. op -*lum*), *ἔτυ-μος* en *ἐτήτυμος* naast Hesych. *ἐτά-ἀληθῆ*, *ἀγαθά* op een subst. verbale *ἐτυ-* (= *se-tu-*): adj. verb. *ἔτο-* (= *se-to-*) wijzen m.a.w. den kortsten stamvorm + zijn thematischen vokaal bevatten.

Doch ook het reeds vermelde ontbreken van *f*-symptomen in het woordbegin behoeft niet al te zeer te verontrusten: op de bekende plaats bij Homerus Ω 527 vlg.: *δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείσθαι ἐν Διὸς οὐδαι / δῶρων, οἶα δίδωσι, κακῶν, ἕτερος δὲ ἔῃων* wijst de hiaat reeds op de mogelijkheid van een weggefallen *f*- (van Leeuwen schrijft daarom *δὲ τ ἔῃων*, vgl. Leaf op deze plaats). Dat voorts voor het korte, zeer vaak gebruikte *ἔυ-*, *εὔ* een mogelijkheid van *f*-verlies eerder kan worden aangenomen dan bij gewone substantiva, blijkt reeds uit het feit, dat de *f*- in woordbegin ongelijk snel is afgefallen, voor *o* en *ω* bijv. vroeger dan voor *oi* (het laatst daarover Brugmann-Thumb Gr. Gramm. ⁴ 46), waarbij hier tenslotte ook nog een zekere dissimilatorische neiging kan hebben meegewerkt: *vesu* > *velu* > *ve^uu* - > *e^uu* (immers ook in het Grieksch openbaart zich de oude tegenzin tegen herhaling van *i, i, u, u* + *i, i, u, u* (vgl. uit den overouden tijd nog *φοῖδα*, niet *φεῖφ-*, (*φ*)*εἰκός*: *φέφοικα*) en zooals blijkt uit de opmerkingen van W. Schulze (K.Z. 39, 612: oind. *yavamat* i.p.v. *yavavat*; ib. 43, 185 over het vermijden van gr. *fi-fi-* en dgl., met de uitbreidingen door E. Fränkel K.Z. 45, 209, Wochenschr. kl. Phil. 1913, 36). Ik meen dus, dat er geen bezwaar bestaat de *δωτήρες ἔῃων* van de Odussee en Hesiodus voor

¹⁾ Hesychius heeft nog: *ἡεα ἀγαθά*, wat de uitgevers in *ἡέα* veranderen.

woordverwanten te houden van het oind. *vasu-da-* of *vasu-dā* „zege-ningen gevend” van een godin o.a. gezegd, terwijl *vasu-dhā* daar een van de talrijke omschrijvingen is van het begrip „Moederaarde”.

ἈΓΑΘΟΣ geeft groote moeilijkheden, zoodat Boisacq in zijn uitvoerige bespreking tenslotte geen antwoord brengt. In het overzicht, dat hier volgt, is een poging gewaagd woorden van verwanten vorm en beteekenis te vereenigen, die uit hoofde van een dezer beide factoren met ἀγαθός verwant, of ook slechts lotgenooten, elkaars lot bepalend of wijzigend, kunnen zijn geweest ¹⁾.

Wortelvorm	Klankwettig verband	Semasiologisch verband	Verwanten
1 meghā(+ dh) —	ἀγαθός < ἠγαθό —	goed	Hes. ἀγαθόν < ἠγαθό — z. 12
2 meghā(+ dh) —	μέγαθος < μέγαθος	grootte	
3 meg(h)ā —	μέγας < megā —	groot	oind. mahi — < megha —
4 meg(h)ā —	ἀγα — < ἠγα —	grootelijks (J. Schmidt Krit. d. Sonanten-theor. 152)	ἀγα-νό-ς, ἀγα. πά-ω (met p-causativum), ἀγαμαι, ἀγαίομαι enz.
5 meg(h)ā —	μεγάλο < megā-lo-	groot	
6 meg(h)ā —	Hes. ἀγαλό-(τιμος) < ἠγα-lo-	groot	ἀγάλλω < ἀγαλ-ω
7 (me)ghā + dh —	got. gōds < ghādho-	goed z. 9	
8 (me)ghā + dh —	γαῖέω < -ghādhejō	zich verheugen (zich te goêd doen)	
9 (me)ghā + dh —	Hes. χαῖσις (< ghādh- ios). ἀγαθός, χρηστός, cf. χαῖος, (z. Hes. en Arist. Lys. 90: lakonisch)	nuttig	
10 māgh —	μέχομαι < magh —	zich meten met	(lit. magoti nuttig zijn, helpen)
11 māgh —	μέχος < māghos	middel	got. māgan kunnen
12 māk —	μέκος < mākos	lengte	lit. mokō'ti kunnen
13 māk —	μακρός < mak-ró-	lang = lat macer, ndl. mager	lat. mācer, ndl. mager „mager”
14 māgh —	macte < mak-tó- of < mag-tó-	verhoogd, geeerd	} cf. lat. magnumtum } air. do'formaig „auget”
15 māgh —	magnus < mak-nó- of < mag-nó-	groot	: μέγας
16 māgh —	oind. maghá — ge-schenk < ma ^x gh-o-	machtig, rijk	lit. magoti nuttig zijn

¹⁾ In het volgende komt ook een enkele maal ontwikkeling voor bijv. in het Gr. van *gh-dh-* > *g-dh-*, niet *k-dh-*, zooals men zou verwachten; op deze mogelijkheid hoop ik elders nog terug te komen. — In γαῖέω, perf. dor. γέγαυα is dan natuurlijk met *ghā^u* + *dh* d.w.z. met een *u*-kleurig aspect van den W. rekening te houden, vgl. gr. γαῖρος, lat. gaudeo.

Het volgende geef ik thans natuurlijk slechts onder de meest uitgebreide reserve aan, zeer wel mij van het gevaarlijke van dergelijke speculaties bewust. In dezen stam dan van gr. ἀγαθός leven in verschillende vormen de volgende bestanddeelen voort: *ma^r/ā^v-g(h)ā^r-dho-*, die men met de volgende omschrijving ten naastebij kan weergeven: „groote-vrucht-brengend”; wij nummeren de drie componenten A + B + C.

A zie ik dan in gr. μᾶν, ook Hom., att. μῆν, μᾶ bijv. (A 234), μέν (vgl. *κᾶ:κεν*, dor. ook *κᾶ*?) te verbinden met de Sanskrit-partikel *s-mā*, *s-mā*, waarover men moge naslaan Brugmann Grundr.² II 3, 1008: de oorspronkelijk quantitatieve deixis in dit geluid vervat gaat over in die van de verzekerdheid; de wortel *mē-* „meten” en **mē*, μή „niet” kunnen hier voorloopig buiten bespreking blijven.

B. *g(h)ā-*, ongeveer „nut” of een „primitiever” beteekenis bijv. „vrucht”, die ik gaarne onderstellen wil, kan vooreerst aanwezig zijn in den naam voor de aarde γᾶ, γαῖα, voorts in de glossen bij Hesychius: χάλα· ἀγαθή en χάλας· ἀγαθός of <χᾶσ-ιος als lacen. <χᾶθ-ιος? ¹⁾; de glosse χηῖνος („landaankoop”: ἀνέομαι?) οἶκος is te onzeker om hier te worden gebruikt. Zie over dgl. benamingen der aarde A. J. Portengen, de Oud-germ. dichtertaal (Diss. Leiden 1915) 47. **C.** *dho-* staat dan zeer zeker met den W. *dhē-* van τίθημι in verband. Veel voorbeelden zijn onnoodig; men vergelijkte slechts woorden als gr. κᾶλα-θος, κῶα-θος, osc. *Callifae* als plaatsnaam naast lat. *cālidus callidus* (Isid. Orig. 12, 1, 52 *qui frontem albam, calidi* (sc. *equi appellantur*), Corp. gloss. lat. II, 96, 31: *callidus λευκομέτωπος* verwant met lat. *cāligo* en gr. κηλὶς vlek.

Als verwante wortel met dezelfde evoluties kan vergeleken worden *tek-*, *teg-*, *tegh-* in de volgende woorden: τέκ-των enz., welks tennis voor een tennis in den wortel niet veel bewijst, daar hij steeds voorkomt in combinatie met een volgende spirant (de *β* van Brugmann c.s.); toch meen ik hier tennis te moeten aannemen, omdat ik dezen wortel gelijk stel aan dien van gr. τέκος „kind”, τίκτω uit τί-τε-ω „ik formeer, breng ter wereld”, οἱ τεκόντες „ouders”, τεκών „vader” (zoo ook Pedersen Kelt. Gramm. I, 89); *teg-*, in τέγος „dak, oorspronkelijk gevlochten dak”, z. Meringer, Wört. u. Sach. 3, 52 over de eenheid van „vlechten”, „weven” en „timmeren” en vgl. voor de beteekenis „timmeren” in het Lat. de bekende plaatsen bij Ennius en (in navolging?) bij Ovidius, waar *texere* wordt gebruikt van schepen: *classis tevitur* scen. 66, *textrinum navibus longis* ann. 477 vgl. Catull. 64, 10, Ovid Fast. I, 504, Trist. I, 4, 9;

¹⁾ Ook in gr. ἀ-χόν „arm” (ἀχυνία Aesch. Ag. 426 met ἀ!) z. Hes. ἡχῆνες eig.: „sine bonis”?? Gewoonlijk: *ἡχανῶν* gesteld.

tegh- in $\tau\acute{\epsilon}\chi\text{-}\nu\bar{a}$ te zien, ware een eenvoudige oplossing, indien niet reeds lang een grondvorm **teks-nū* vermoedelijk uit **teh^t + (e)s-nū* waarschijnlijk was; een dergelijken grondvorm vindt men nog in lat. *lūna*: $\lambda\acute{\upsilon}\chi\gamma\omicron\varsigma$ aangewezen door de overgeleverde tusschenschakels: av. *raōa'sna-* „glanzend”, praenestin. *Lōsna*, opr. *launos* „gesternten”.

Na het voorafgaande lijkt mij de opvatting niet alleen aantrekkelijk, maar ook feitelijk verdedigbaar, dat $\acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\iota}\varsigma$ eigenlijk zou beteekenen: „omvang-, kracht-stellend”: „rijk, overvloedig, krachtig”; met deze samengestelde beteekenis is in overeenstemming, dat hier comparativus en superlativus eerst door zoogen. suppletie (daarover ben. p. 27) uit andere stammen worden betrokken: $\acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\omega}\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma$ enz. komt eerst sinds de LXX voor. In het dialect van Cyprus komt de vorm $\acute{\alpha}\xi\alpha\theta\acute{\alpha}\iota = \acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\eta}$ voor (Collitz-Bechtel 37, 59): eigenaardig is wel, dat hetzelfde verschijnsel ($\gamma > \xi$) zich juist bij het verwante woord $\xi\acute{\alpha}\varsigma$ en $\xi\acute{\alpha}\iota = \gamma\acute{\eta}\varsigma$, $\gamma\acute{\eta}$ in datzelfde dialect vertoont (z. Thumb, Handb. d. gr. Dialekte p. 292).

D. In het Albaneesch heeft men voor het begrip „goed” twee aanduidingen: *mirë* en *mbarë*; het tweede behoort in zijn beteekenis van „goed, gelukkig” bij het welbekende werkwoord *bie* „ik sla, klop” de Albaneesche representant van idg. **bherō*, vgl. G. Meyer Alb. Wtb. 35; *mirë* (z. Meyer ib. 279) is met ob. *milā* „barmhartig” en opruis. *mīls* „lief” verwant.

E. Het Keltisch heeft een suppletieve comparatie: oier. *dag-* „goed”, vgl. gall. *Dago-vassus* eig. „Goede-dienaar” (z. Dottin, La langue gauloise [1920] 93), *ferr* „beter”, *dech* „best”; daar *dech* zeker het best met lat. *decus* enz. te vergelijken is, schijnt dit de etymologie van Jones (A. Welsh Grammar 81): ier. *dag*, cymr. *da* verwant met de *a* in gr. $\delta\acute{\iota}\delta\acute{\alpha}\sigma\kappa\omega$ „ik onderwijs” (zelf weer met lat. *doceo*, *decet* te verbinden) te bevestigen. Een ander woord, in het Iersch zeer gebruikelijk, *maith* „goed” vond tot nog toe alleen een echo in een glosse bij Hesychius $\mu\acute{\alpha}\tau\acute{\iota}\varsigma\ \mu\acute{\epsilon}\gamma\alpha\varsigma\ \tau\omega\epsilon\varsigma\ \epsilon\pi\acute{\iota}\ \tau\omicron\upsilon\ \beta\alpha\sigma\iota\lambda\acute{\epsilon}\omega\varsigma$ (s. Fick⁴ II, 199) waarvan het wel eigenaardig is, dat ook het Grieksch hier de beteekenis „groot” vertoont. Deze woorden met den wortel *mē-* „meten” te verbinden is aantrekkelijk: het oind. $\acute{u}pa\text{-}m\acute{a}ti\text{-}$ als adj. „genaakbaar, genadig” en russ. *materój* „groot, sterk” (z. Meillet Etudes v.-slav. 407) vormen den overgang tot lat. *mānus* „goed”, dat echter met zijn *ā* tegenover *ē* in den wortel *mē-* „meten” groote moeielijkheden geeft. Hoe dit ook moet worden opgelost, in ieder geval vindt men ook hier weer de verwantschap der begrippen „groot, omvangrijk: sterk, goed” terug, die zeer duidelijk voor den dag treedt in de participiale *-ro*-vormen: gr. $-\mu\omega\rho\omicron\varsigma$ in $\epsilon\gamma\chi\epsilon\sigma\acute{\iota}\text{-}$, $\acute{\iota}\delta\text{-}\mu\omega\rho\omicron\varsigma$ „groot in, beroemd door. . .”, oier.

mír (secundair *mór*) „groot”, ob. *-mērū* in eigennamen, vgl. got. *waita-mērs* „wel bekend”, die hunnerzijds duidelijk zich aan de zijde van den wortel *mē-*, niet *mā-* scharen.

F. Van het Germaansch was boven reeds sprake; got. *gōds* „goed” staat met gr. *ἀγαθός* in verband, welke wortel *g(h)ād(h)-* ook weer deze beteekenissen vertoont: „juiste maat in tijd en hoeveelheid: juist, passend (maken)”: oind. *gadh* „vastslaan, vasthouden”, nll. *gade* lit. *godūs* (*ā*) „gulzig”, lett. *gāds* „voorraad”, ab. *godū* (*ō* < *ā*) „juiste oogenblik”, *goditi* „aangenaam zijn”; naast *g(h)ād(h)-* komt ook *ghed-*, *ghad-* voor met de beteekenis: „vatten”, lat. *pre-hendo*, oier. *gataim* „neem weg”, s. Pedersen Kelt. Gr. I, 39. 160, II, 536, Berneker Slav. etym. Wtb. 318; Uhlenbeck verbindt met *ghadh-* (Arkiv 15, 151) ags. *gied* „stafvers” (ontstaan uit **ghad-īo-*) als „passend woord”.

G. In het Litausch is het gewone woord voor „goed” *lābas*, lett. *labs*, vaak als adverbium lit. *labai* „zeer”: ook hier weder dezelfde aanvoeling van het begrip, want het woord hangt met gr. *ἐλθαφα*, wortel *s-lābh-* samen; meer voorbeelden van deze zilverwantschap bij van Ginneken Principes 192.

H. Het Slavisch heeft als algemeen woord voor „goed” *dobrū*, dat als *-ro* derivatie van den wortel *dobh-* „passend-~goed-maken” wordt verklaard, vgl. Meillet Etudes v.-slav. 403 en Berneker Slav. etym. Wtb. 204 — russ. *chorošū* is nog niet etymologisch verklaard, Berneker t.a.p. 398 verbindt het met lat. *servare* —. De algemeene beteekenis van dezen W. *dobh-* is „passend, juist, afgemeten”, zoo heeft *dóbá* in het Kl.-russ. de beteekenis „etmaal”, zie ook Meillet Etudes 252. Ware deze wortel niet hier zoo talrijk en ook elders, bijv. met *-īo*-suffix in ob. *dobti* „beste” vertegenwoordigd, men zou een oogenblik geneigd zijn in slav. *dobrū* een verbinding te zien van het praefix *do-* „naar toe” (daarover onlangs Meillet Mém. soc. ling. 19, 243) + *bhr-* van den wortel *bher-*, zooals men dezen korten stamvorm ook vindt in gr. *δίφρος* „wagenbak, zetel”: men zou dan semasiologisch zijn toevlucht kunnen nemen tot uitdrukkingen als d. *zu-träglich*, gr. *συμφέρει* en *σύμφορος* „batig, voordeelig”.

De verwante talen bewijzen echter, dat wij hier van een wortel met aspiraat beginnende moeten uitgaan: got. *ga-daban* „passen”, *ga-dōfs* „passend”, vgl. ook arm. *darbin* uit **dhabhro-* „smid”, lat. *faber* hetz., lett. *daba* „natuurlijke eigenschap, instinkt”: W. *d(h)abh-* is voorloopig een gegeven X, en brengt ons voor onze semasiologische vragen niets verder. ¹⁾

¹⁾ Wanneer men bij Falk-Torp-Davidsen 1248 leest (s.v. *tapper*, „dapper, bedrijvig”, onoor. *dapr* „zwaar, traag, bedroefd”): „verschieden von der hier vorliegenden idg.

Woorden als lit. *gēras* „goed”, die met *giriū* „ik prijs, loof” (Osthoff Morph. Unters. VI, 158) in verband staan, blijven hier buiten bespreking, daar zij ons voor het begripsverband niets bruikbaars geven.

§ 3. Vatten wij nu het voorgaande kortelijks samen, dan vinden we de volgende uitgangspunten waarbij wij het begrip „lief”, dat in het Albaneesch voorkomt en dat zonder twijfel op een latere zienswijze berust, uitzonderen.

		Wortel
A.	wonen, gewoon zijn	arisch, illyr., germ. ? <i>yes-</i>
B.	passend: 1. uiterlijk („ <i>toga decet</i> ”) lat., kelt.	<i>dek-</i>
	2. geschikt	germ. -balt. -slav. <i>ghād(h)-</i>
	” ” ”	slav. <i>d(h)obh-</i>
C.	groot	kelt. (: <i>mē-</i> „meten” ?) <i>mat-</i>
	grootheid stellend	gr. <i>m-ghadh-</i>
D.	kracht: 1. kracht	gr. a. <i>bel-</i>
	”	b. <i>kret-</i>
	2. dragen (opbrengen ?) z. „ <i>fertilis</i> ”	
	arm., gr., alb.	<i>bher-</i>
	3. nemen	arm., balt. <i>s-lāb(h)-</i>

Aldus blijkt, dat bij levende wezens het goede hoofdzakelijk in actief arbeidsvermogen wordt gezien en wel met den nadruk op het quantitatieve, hier weer omvang meer dan aantal; bij zaken schijnt het kenmerk in hun „aanpassingsvermogen” aan den mensch of hun bruikbaarheid te liggen, waaruit „gewoonte”, vervolgens „genegenheid”, eindelijk „liefde” ontstaat: aanvankelijk behoeft men deze laatste gevoelens zeker niet als uitsluitend den mensch toegedacht te beschouwen.

§ 4. *BONUS*.

De oudste vorm is *DUENOS* op de thans naar dit woord genoemde inscriptie uit den tijd van \pm 350 v. C., waar vermoedelijk *duenos* . . . *duenoi* (?) geen eigennaam is (z. Kretschmer Zs. österr. Gymn. 57, 495;

Wurzel **dheb* „gedrungen, fest sein” ist **dhebh* „passen” in anord. *dafna* „gedeihen” dan komt vanzelf de overtuiging op, dat men hier met één wortel te doen heeft. Reeds Collitz Schw. Präterit. 112 verbindt hiermee oind. *dubhrá-* „gering, armoedig” en Wood Mod. Lang. Notes 21, 227 got. *af-dōbnum* „verstommen”. Wij hebben hier ongeveer weer alle beteekenissen, die wij beneden p. 24 bij den wortel *du-* terug zullen vinden: ook hier een wortel die „groot” (z. opr. *debikan* „groot”), „dik” (oh. *debetū* „dik”, lett. *depsis* „dikke jongen” I. F. 33, 126), „machtig: passend; overmachtig: niet passend, slecht, minderwaardig” beteekent; ja, wanneer men de beteekenissen van *ἐγχαμαί* „ik bewonder”, *ἐγαίωμαί* „acht te groot: word boos”: *ἐγχευ* „te groot” als eenheid begrijpt, zal men hierbij ook plaatsen den wortel *dhabh-* „verbazen” in *ταῖον, τέσηπα* naast *dhab(h)-* in *σάμβος*. Deze mogelijkheid schijnt mij de overweging waard.

I.F. 21, 307): in diezelfde inscriptie komt ook reeds *MANOM* voor, zoodat Kretschmer aanleiding vindt t.a.p. „brav” (zoo ook Hauler ad Ter. Phorm.² v. 115) en „gut” te vertalen; *MANIUS* als eigen-naam vindt men reeds op de beroemde Praenestinische fibula uit de VIe eeuw. Voorts heeft Norden Kunstprosa² 157 waarschijnlijk gemaakt, dat voor den oudsten vorm van het oude gebed bij Cato de Agr. 141 wegens de alliteratie nog aan *duene* en *duono-* gedacht moet worden. *DUONORO* als Gen. Pl. vinden wij in de Scipio-inscriptie (\pm 259 v. C.) en Paul. 58 Linds. zegt kort *duonum bonum*, vgl. de zeker zeer oude spreuk van Marcius bij Fest. 162 Linds.: *quamvis noventium duonum negumate*. In de literatuur heeft reeds dadelijk Iiv. Andr. het woord, Odyss. 28 *duona* = „„goederen,” bezittingen”. Intusschen schijnt de vergelijking van Paul. 109: *in carmine Saliari Cerus manus intellegitur creator bonus* (Aelius Stilo bij Fest. 132 Linds. las *manuos* (als Acc. Plur.) met Varro L.L. 7, 26 (Goetz-Schoell): *duonus Cerus du<o>nus Ianus* er voor te pleiten, dat in de sacrale taal *duonus* en *mānus* ongeveer synoniem waren geworden. Slaat men de plaatsen in den Thesaurus na, dan blijkt voor de oudste tijden het gebruik, waar het woord van menschen wordt gebezigd, zich steeds om de beteekenis „bruikbaar flink, dapper” te bewegen; ook wanneer het als epitheton der goden verschijnt (z. Thes. ling. lat. II 2086), is de beteekenis hoogstens „mchtig en door zijn macht helpend.” Voor de gedachten, waarvan men bij dit woord moet uitgaan, is de comparatie uitermate teekenend: *melior*, *optimus*. Het eerste (reeds voorkomend in het carmen Saliare bij Varro L.L. 7, 26: *melios eum recum*, Maurenbrecher leest: *meliosum recum* = *meliorum regum* of *divum*) hangt samen met *multus*, gr. μέλα (lat. *malus*?, vgl. *male* en *misere* = „zeer” als herhaling in tegengestelden zin van den oorspronkelijken beteekenisovergang?), den voc. att. ὦ μέλε „mijn beste”, μέλει. *Optimus*, oudere vorm *opituma ueiasit* Bücheler Carm. Epigr. 14, Diehl Altlat. Inschr.² 520, CIL. I² 1206, is afleiding van *ops*, zooals *fnitimus* van *fnis*.

Wij vinden hier dus een grondvorm *dueno-*, welks *o* de vocaal der eerste lettergreep in *o* deed overgaan; *bene* en *bellus* (uit *duenelo-*) bewaren het oorspronkelijke.

§ 5. *BEARE* en *BEATUS* Beide komen sinds Plautus voor en hebben ongeveer de beteekenis „iemand goed doen.” Ter illustratie diene het volgende: Plaut. Capt. 137: *foris . . . quod gusto, id beat*, misschien Pseud. 666: *beatus eris, si consudaveris*; dat het verband met *bonus*, *bene* levend was, toont Terentius duidelijk Andr. 106: *o factum bene, beasti!*

Verwantschap met *bonus*, dat zelf uit **dye-no-* is ontstaan, is dus zeer waarschijnlijk; de vraag is slechts, of men in verband hiermede van een gerundivium **dye-jo-* of van een substantivum **dye-ja* moet uitgaan en of de oudere vorm van *bonus* op te vatten is als **dy-ēnos* of als **dyē-nos*; meer dergelijke formatics op *-ēno-* bij Persson Btr. indog. Wrtfisch. 570. Tenslotte is ook een mogelijkheid ter overweging, of **dye+jo-*, dus W. *dyei-* ten grondslag ligt, een wortel, die wij in het Gricksch heel goed kennen in *δέ-δ(ε)σι-και*, *ξ-δ(ε)σι-σα*, *δεινός* enz.

§ 6. *BELLUM* „oorlog” lasch ik op deze plaats in, op gevaar af voor een aanhanger der *κατὰ ἀντιφρασιν* wetenschap te worden gehouden, die immers pronkte met zijn *bellum quia minimè bellum*, of zooals Varro spotte Sat. Men. 64: *Sociis es < hostis >, hostibus socius, bellum ita geris ut bella omnia domum auferas*. Op de oudste plaats Naev. fr. 23 Baehr. heeft men in onze handschriften reeds *b: bellique* doch Ennius schrijft nog (ann. 559) *pars occidit illā duellis*, zooals Varro L.L. 7, 49 het duidelijk uitspreekt: *duellum id postea bellum*.

Behalve de genoemde antiphrastische oplossing is er bij de Romeinen slechts één bekend, die het papier waard is: Paul 58 Linds.: *duellum bellum, videlicet quod duabus partibus de victoria contententibus dimicatur*; ook glossen brengen nog deze wijsheid over IV 230, 35: *duellum bellum duorum hominum*. Van de modernen is Pedersen KZ 39, 379 deze opvatting toegedaan; van Ginneken zoekt als gewoonlijk zijn kracht in semasiologische overwegingen en verbindt het (Principes 225) met *bellus*!

Een kleine wijziging brengt Uhlenbeck nog aan, die vasthoudend aan de etymologie van *duo* niet van een oorspronkelijke beteekenis „zweikampf”, maar van „entzweiung, zwiespalt” uitgaat (K.Z. 42, 553) en voor de beteekenis ook reeds oind. *drésti* „hij haat” vergelijkt.

Over de oudere vormen is het niet gemakkelijk tot grotere nauwkeurigheid te komen. Plautus heeft steeds *dy-*, Ennius en lateren soms *dū-*, z. ook Sommer Hdb². 223. Cicero zegt op een bekende plaats Orat. 153: *nam ut duellum bellum et duis bis, sic Duellum eum qui Poenas classe devicit Bellum nominaverunt, cum superiores appellati essent semper Duelli*. Deze tijdsbepaling komt overeen met de inscriptie op een drinkschaal uit den tijd van den eersten Punischen oorlog: *Betolai pocolom* CIL. XI 6708 vgl. Wissowa Rel. u. Kult.² 151; met de namen *Duilius*, *Duelius* is voor ons doel niet veel te beginnen, z. Schulze Z. Gesch. lat. Eigenn. 90 noot, Solmsen K.Z. 34, 5 vlg., Kroll ad Cic. Orat. § 153.

Ook de Gallische namen *Bellovesus*, *Bellovaci*, *Bellic* (vgl. Dottin Manuel de l'ant. celt. 93, 304 en La langue gauloise 233) kunnen ons hier niet helpen, daar *du-* in het Keltisch zeer waarschijnlijk *d-* is geworden en deze namen vermoedelijk met de godinnenaam *Belisama* in verbinding staan, z. hierover d'Arbois de Jubainville Les noms gaulois chez César 57, Holder Altcelt. Sprachschatz 391, 392 ¹⁾).

De eenige weg, die veilig blijft, is deze, dat men *bellum* zoo vast mogelijk blijft verbinden met zijn negatie: *indūtia*, een plurale tantum zooals *inimicitiae*: het woord dat met *amicus* tegenover *inimicitiae* op één lijn zou staan, ware **dū-s* of **du(v)-os* „vijand” of **duvā* „vijandschap” uit **dū+o-/ā*. Hier schijnt het mij moeielijk verder te komen zonder een beroep te doen op het oude woord *PERDUELLIS*, *PERDUELLIO*. Varro zegt in een niet geheel duidelijke passage L.L. 7, 49: *apud Ennium: „quin inde invitis sumpserint perduellibus” perduelles dicuntur hostes; ut perfecit sic perduellum, et duellum, id postea bellum* eqs., anders Paul. 91 Linds.: *et qui nunc hostis, perduellio* (sc. *apud antiquos dicebatur*) cf. ib. 58. De uitgang *-io* voor het aanduiden van een persoon is zeker zonderling; alleen op lat. *optio* „onderluitenant, vaandrig” en het Etruscische *histrion* (vgl. ook *ludio*) zou men zich kunnen beroepen; te meer valt dit op, omdat Plautus e.a. zich geregeld van *perduellis* bedienen: Amph. 250: *perduelles penetrant se in fugam*, vgl. ib. 643, Cist. 200: *perdite perduelles*, Mil. 222, Pseud. 583, 589.

Hoe is dit woord op te vatten? De volgende analogie acht ik misleidend: het staat namelijk vast, dat men bij de trias *rebellis*, *rebellio*, *rebellare* juist wegens de beteekenis der praepositie *re-* van *rebellare* moet uitgaan, waarnaar *rebellis* postverbaal gevormd werd: eerst hierbij behoort *rebellio*. Gaarne zou men dit aannemen ook voor *perduellis*, en dus uitgaan van een *perduellare*, *perbellare* „de twist tot het bittere eind uitvechten”, daarnaar *perduellis* „een verbitterd vijand”, maar van een werkwoord *perbellare* is slechts één spoor over: Gloss. II, 273, 36: *perbello διαπολεμῶ*; dit is ongetwijfeld een laat werkwoord, dat hier geen rol mag spelen.

De beteekenis, die *perduellis* in het strafrecht behield tot in Cicero's tijd „hoogverraad” geeft ook geen nieuw licht over dit woord: de hoogverrader werd als „vijand” beschouwd, met een werkelijken vijand maar dan in den staat gelijk gesteld; zoo oordeelt ook Mommsen Staatsrecht III 1189: „wenn das Verbot um den

¹⁾ Holder vergelijkt daar *belatu-*, dat hij (307) verbindt met oier. *-ēpil* „hij sterft”, *ēpellu* „ondergang”, deuterotonisch *at-bēla* „morietur”.

Landesfeind zu trauern den als *perduellis* veruntheilten Bürger wohl von Rechts wegen einschlieszt usf.”, vgl. ib. II² 598—601.

Dus moeten wij ernstig rekening houden met een andere mogelijkheid, dat *perduellis* een woord is als *perennis*, een zgn. hypostase dus van *per annum* „door het heele jaar heen”; meer dergelijke woorden met andere praeposities samengesteld bij Stolz Hist. Gramm. 401, 412. Later zijn de oude *i*-stammen (vgl. *inermis*: *inermus*, *elinguem* = *sine lingua* Paul. 67 Linds. naast jonger *clumbum evulso lumbo* ib.) vervangen door *o*-stammen, ook in de hypostase, zoo *per-fidus*; Skutsch verklaart dat bij Stowasser-Petschenig als hypostase uit *per fidem* [*decipere*] of [*fallere*], zeker onjuist, daar een dergelijk gewichtig werkwoord noch „weggelaten” noch ook in gedachte aangevuld kan worden; neen *perfidus* laat de zeer oude beteekenis van *per-* „door, over iets heen, iets overschrijdend, te buiten gaand” nog onderscheiden, toont dus hier overtuigend zijn verwantschap met gr. *παρά-νόμος* (ἄν, πράττων) > *παρά-νομος*; νόó is *per-fidus* eveneens „het gegeven woord te buiten gaand, niet achtend”. Dat dit zoo is, blijkt uit *periurus* „meineedig”, dat geen andere verklaring toelaat; zoo ook Usener Fleck. Jhrb. 117, 71 vlg. en Skutsch zelf Kl. Schr. 165 (= Neue Jhrb. Suppl. 27, 93), ofschoon zijn formule: „über das Recht, über die Treue sich hinwegsetzend” nog te weinig in het leven staat. We hebben hier dus reeds met twee verschillende morphologische fasen, *i*- en *o*-stammen, te doen. Op een andere wijze openbaren zich twee lagen in de volgende woorden: *per-egrē*, *per-egrī*, „in den vreemde; naar het buitenland; uit het buitenland” en *peragrarē*; het eerste een oud woord (eig. *per* + *agrei* als locativus: „over op-het-land heen, buiten de bebouwde kom”), waaraan *peregrīnus* weer afleiding is, terwijl in *peregrē* reeds bij Plautus voorkomt in een fragm., z. Skutsch Kl. Schrift. 170; het tweede, niet alleen omdat van **agrarē* begrijpelijkerwijze geen spoor over is, een hypostase uit *per agrum*, zooals vermoedelijk ook *perlustrare* te verklaren is. Het verschil in tijd blijkt hier natuurlijk ook uit de verschillende vokalen: *pergre*, *peragrarē*, waarvan voor een wordeenheid slechts de *e* klankwettig is.

Hoe past *perduellis* nu in dezen kring van woorden? Het is als *i*-adjectivum blijkbaar een specimen van de oudste laag, maar vast staat dat niet alleen deze maar ook de jongere, de *o*-stammen, in *per* de beteekenis toonen: „door iets heen komend (zoodat men er buiten komt” of „zoodat men het geheel doormaakt”); *perduellis* was dus ongeveer „die door een kracht proef (later: oorlog) gaat” > „die de wapens laat beslissen.”

Zoo ga ik dus uit van een oud collectief femininum: **du-ēla* dat op een lijn stond met *loqu-ēla*, *quer-ēla* enz.; juist zooals *iūgerum* een latere singularis is bij *iūgera* = gr. ξέυγε(σ)-α, een oorspr. s-stam dus, zooals gr. τάλαντον eerst bij gr. τάλαντα, eig. een -nt- stam werd gevormd (z. Kretschmer Glotta 3, 267), zoo is *bellum* een nieuwe singularis bij het als pluralis gevoelde collectivum: *du-ēla*.¹⁾ In deze meening versterkt mij juist de eigenaardige voorliefde voor den pluralis in *inimicitiae*, *indūitiae* (z. b.) en derg. woorden voor handelingstoestanden. Naast -ēla komt, vooral in de oudere tijden, -ella voor: *fugella* Cato 45,6 Jordan, *luella* Lucr. III, 1028, *querella* CIL. XIV, 694, 963, *turbella* Plaut. Bacch 1057, z. Cooper Word-formation in the Roman Sermo Plebeius 32, Georges Lex. lat. Wortf. 394, Stolz Hist. Gramm 509; eigenaardig is, dat ook naast *querēla* later heteroclitisch een ntr. *querellum* voorkomt, z. Georges t.a.p. 581.

Ook in het Grieksch komen verwante formaties voor: van den stam θῦ- naast θυᾶ- heeft men θύλημα en θυάλημα in een inscriptie van Milete, dus Ionisch (ᾶ dus, kort); een andere vorm is θυηλή Hom. I 220: *θυέω van τὸ θύος, een -εσ- stam, zooals ἀνθήλη: ἀνθέω (Bechtel Lexil. Hom. 168), μιμηλός νοσηλός naast μιμέομαι, νοσέω hebben ook zeker ῥ, δῆλος uit *δειηλος en meer voorbeelden bij Brugmann-Thumb Griech. Gramm.⁴ 231; van η/ε verbaalstammen vindt men ᾠελλα uit ᾠελ-ιᾶ bij een -lo- verbaaladjectief (doch z. ben.) ᾠε-λο- „blazend” = cymr. awel „wind, adem”; θύελλα houd ik met Güntert Üb. Reimwortbild. im Ar. und Altgriech. 157 noot, voor een formatie die het synonieme of synoniem wordende ᾠελλα nabootste en zie er dus niet een adjectivum in *θυελός: θύ(ι)ω, „stormend, razend,” zooals Solmsen doet, Beitr. zur griech. Wortforschung 262, waar men nog meer voorbeelden van een dergelijke derivatie op -lo- kan vinden. De glosse bij Hesychius Δύαλος ὁ Διόνυσος παρὰ Παίωσιν zou als macedonisch of thracisch verwant kunnen zijn, wanneer men aan de θυιάδες en θύσθλα denkt uit den Bacchusdienst wel bekend, formeel vgl. Bechtel Lexil. Hom. 170.

Zoo is dan ook *bellum* te beschouwen als een vorm: **du-ēlā*, ouder wellicht **duē-lā*, waarvan de beteekenis was of „twist” (dit zelf ook verwant met *tree*) of „krachtmeting, overweldiging”; het laatste verdient mijns inziens de voorkeur.

Deze weg is, dunkt me, te verkiezen boven een oplossing die van een s-stam uit zou gaan: *du-es-lo-*, vgl. *prēlum* waarschijnlijk

¹⁾ Een dergelijk oud collectivum kan bijv. ook aanwezig zijn in lit *dāna* „brood” fem., van den wortel *dā(u)-* „geven”, vgl. lat. *dōnum* enz. (zie Bartholomae P.B.B. 41, 275).

**pres-lo-* en Sommer Hdb.² 229. Men zou dan aan verbinding met *bestia* (uit **dyes-tiā* zooals *ūs-tium* : *ūs*) en *bel(l)ua* (z. ben.) kunnen denken; wel wijzen volgens sommigen (de Romaansche vormen op *ē*; Meijer-Lübke Etym. Wtb. 1061, 1063 neemt echter *ē* aan en tegenover Plutarchus Βηστίας staat Etym. Magn. Βέστια¹).

Van belang is hier de glosse bij Paul p. 31 Linds.: *bēlūtus bestiae similis*, omdat zij een *u*-stam bewijst, waar door *bēluā* : *bēlū* = *iānuā* : *ianū-* (oudtijds *u*-stam) komt te staan, te meer omdat stammen op *-lū-*, *-nū-*, *-tū-* een onderwetschen stempel dragen. Men vergelijkte naast *bēlū-* en *iānū-* het met het laatste woord synonieme *por-tū* (uit **pr-tu-* vgl. av. *pərə-tu-s* „doorgang, ingang”) naast *por-tā*, dat aanvankelijk slechts „doorgang, ingang” beteekende, in de XII tafelen nog „ingang, deur” dus = *porta* was, vgl. Fest. p. 262 Linds. *cui testimonium defuerit, is tertiis diebus op portum obragulatū ito.* Een reeks godennamen op *-nā* gaat parallel met deze stammen: *Silvānus* : *silva* *Bellōna* : *bello-m* (oudste vorm *BELOLAI* CIL. XI 6708³ ± 250 v. C., *Duelona* Varro L.L. 5, 73, waarschijnlijk ook oudtijds als godennaam *annōnan*²): *annus*, *Portūus* : *portus*, en zoo ook *Neptunus*. Vergelijkt men voorts *patr-ōnus* (: *pater*), *mātr-ōna* (: *mater*) met het Grieksch, waar *πάτωρ*, *μήτωρ* naast *μητρικά* slechts als *ō(u)* stammen (met korte phase *ū*, *ü*) kunnen worden opgevat, dan blijft voor *Bēlōna* ook de aanknooping aan den *u*-stam **bēlu-* (z. boven *bēluā*) mogelijk, waardoor het *ōu*-suffix eenvoudige *o*-phase zou blijken te zijn bij de *ōu*-stammen van het type gr. βασιλεύς, acc. βασιλῆ(ς)-α¹) (over deze nomina Ehrlich K.Z. 40, 352).

§ 7. Keeren wij nu naar ons punt van uitgang *bonus* terug, dan valt zeker op, dat een in het Latijn zoo gebruikelijk woord in de dialekten niet voorkomt. Eenige dialekten schijnen daarvoor een *-ro* participium van den wortel *cup-* in *cupere* gebruikt te hebben; zoo staat in een der kleinere Umbrische inscripties: *Cubrar Matrer bio eso* = „Bonae Matris sacellum (?) hoc” en Varro vermeldt *cu-* of *cipro-* als Sabijnsch, L.L. 5, 159: *nam ciprum sabine bonum*.

¹) Walde sv. *bestia* en Woch. f. klass. Phil. 1915, 792 en Oštir Wört. u. Sach. 4, 217 wegens arm. *gun* „poging” meenen van *dhīēs-* „ademen” (vgl. lit. *dvīšē* „adem, geest” uit te moeten gaan, maar de Armeensche etymologie is fantastisch en ook overigens is de *dh-* slechts voor got. *dius* „dier” enz. noodig, welks grondvorm **deuz-* uit idg. **dheus-o-* reeds aanmerkelijk afwijkt.

²) Ook *anōna* en *annus* eigenlijk **iānō(u)-nā* en *iānū-s* (vgl. *annō-tinus*!), dat, hoewel het eerst voorkomend bij Caesar B.G. 5, 8, 6 toch in verband gezien met *pris-ānus* (vgl. *priscus*, *pris-mo-s* > *primus*, z. paelign. *prismu* „prima”) zeer oud moet zijn, door invloed van *anus* ring? *Iānus* was god van den ingang en van het begin, ook god van het jaar, Wissowa Rel. und Kult. der Römer² 2 p. 104.

Waar is *bonus* gebleven of juist, indien het er geweest is, waarom is het dan verdwenen?

Naast het bekende nomen van den natuurgod *Faunus*, over wien men Wissowa Rel. und Kult. der Römer² 208 vergelijken moge, hebben hier de glossen eenige merkwaardige en zeker dialektische vormen bewaard: *hannii dii agrestes* in het Lib. Gloss. z. Löwe Prodr. 426 en *Fones dei silvestres* in de Gloss. Isid. (?). Hiermede verbindt men al lang de bekende formule in de Umbrische gebeden: *futu fons pacer pase tuaa ocre Fisi* enz. = „esto... propitius pace tua arci Fisiae”; het onvertaalde woord geeft men dan meestal met „favens” weer, Bücheler vertaalt het in den text met „volens,” maar heeft het in zijn glossarium toch met „favens” geïdentificeerd. Voor deze vertaling kan men zich op Verg. Georg. I, 18: *adsis, o Tegeaeae, favens*, beroepen maar veel vaker komt in het Latijn *bonus* voor als epitheton, ook praedicatief, van goden, z. Thes. L.L. II, 2086; vooral de plaats in het Carmen Saliare is hier duidelijk: *duonus Ceres es, duonus Ianus* bij Varro L.L. 7, 26; Plaut. As. 717, waar van Fortuna en Salus gesproken wordt: *ambae sunt bonae*, zooals in den Umbrischen text staat VI a 23: *fos sei, pacer se ocre Fisei*: „sis bonus (?), sis propitius arci Fisiae” en zooals in het Latijn beide uitdrukkingen naast elkaar voorkomen bij Verg. Aen. I, 734: *adsit laetitiae Bacchus dator et bona Iuno; et vos, o, coetum, Tyrii, celebrate faventes*¹⁾.

De interpretatie, die hier een met *faveo* verwante vorm in ziet stuit nu echter op bezwaren; terwille van één plaats VI b 61: *fututo foner pacer* eqs. ziet men zich gedwongen van een grondvorm **fozeni-* (niet *fon-ni-*, vgl. *cavium* CIL. 585, 6 oude vorm, vóór *cautum*) uit te gaan, zie bijv. Buck, Gramm. Osc. Umbr. 187; dit is echter een ²⁾ geheel geïsoleerd voorbeeld van een participium formatie op *-e-ni-*, vgl. v. Planta II, 49. Intusschen wijst de boven aangehaalde plaats zeker op een *i*-stam; van een *o*-stam zou de Nom. Plur. in het Umbrisch *-ur* als uitgang hebben gehad. Te zeggen, dat hier de Nom. Plur. met de vaker voorkomende Gen. Sing. op *-er* is meêgegaan, waarbij de declinatie der *i*-stammen, waar deze beide casus op *-er* eindigden, een kleinen invloed zou

¹⁾ Naast de oud-italische (?) *Fauna* staat van het begin af als een vaste naam, haar alleen eigen, *Bona dea*; deze wordt in een inscriptie van Aquileia CIL. V 757 genoemd naast een god *Fonio*, vgl. Wissowa Relig. u. Kult.² 216. 218.

²⁾ Dit geval is niet te vergelijken met lat. *lĕnis, mĕnis* „dienstvaardig” (Pl. Merc. 105, Paul. 127 Linds.), *sĕgnis*; *-ni-* vormt ook adjectiva (vgl. Macdonell A Vedic Grammar p. 258, Brugmann Grundr.² II, 1, 288), maar in levend gebruik slechts in het Oud-indisch. Vgl. over *lĕ-nis* p. 43 noot.

kunnen gehad hebben, zou een zeer overmatig gebruik van het analogiepanacee zijn. Doch wel is het desnoods denkbaar, dat het volgende woord *pacrer* heeft meegewerkt, om hier dezen eigenaardigen Nom. Plur. in het leven te roepen.

Het blijft dus inderdaad mogelijk van een *o*-stam uit te gaan, hetzij *faŋ(e)no*- hetzij een andere vorm. Is het nu echter niet ook ook semasiologisch waarschijnlijker verwantschap aan te nemen met lat. *bōnus*?

Men kan dus vragen, of niet umbr. *fon-* als *fono-* nit **dyono-* uit *dyeno-* zooals osc. *zicolom* uit **zicelom* (z. v. Planta I 247) kan zijn ontstaan. Al dadelijk zal men hier tegen aanvoeren, dat in de dialecten *dy-* voor volgende vokaal *d-* is geworden, maar de voorbeelden die daarvoor worden aangehaald (Buck, Gramm. 67, v. Planta I, 414) zijn geen van alle in staat, noch afzonderlijk, noch gezamenlijk, deze klankwet aannemelijk te maken, zooals von Planta t.a.p. zelf reeds toegeeft. Wanneer men nu tegenover elkaar stelt osc. *prúfatted*: lat. *probus*, waarin zonder twijfel de wortel *bheŋā-*, *bhū-* „zich ontwikkelen, zijn”, aanwezig is en daarmee vergelijkt de ontwikkeling van de volgende klanken in het Latijn en de dialecten, dan schijnt een ontwikkeling *dy-* > *f* — of minstens *b* — in hooge mate waarschijnlijk.

Indog.	Latijn.	Dialecten.
<i>bh</i>	f (ui) (pro) b (us)	o. f (ust) u. (al) f (u) (= lat. al ba)
<i>dh</i>	f (acio) (con)- d (o)	o. f (a k i i a d) u. (ru) f (ru) (= lat. ru bro s)
<i>g(u)</i>	v (ivus) (tor) v (us)	o. b (i v u s) u. u m e n (< <i>*omben</i>)
<i>d + ŋ</i>	b (onus) (suā) v (is) (≈ suādeo)	f of b b (of v).

Vergelijkt men, dat *g(u)*, met zonder twijfel veel zwakkere en minder zelfstandige labialisering reeds tot *b-* is geworden in de dialecten, en dat in het midden van een woord bij ig. *bh* en *dh* juist in vergelijking met de latijnsche *b* en *d* een bepaald sterke neiging tot verandering in *f* zich openbaart, dan komt men tot de conclusie, dat men voor *d + ŋ* zonder twijfel in het begin minstens *b*, wellicht *f*, midden in het woord zeer waarschijnlijk *b* mag aannemen.

Het Keltisch kan ons hier evenmin verder helpen; weliswaar zijn de punten van overeenkomst, speciaal tusschen de Britannische groep en de Oscisch-Umbrische dialecten, den laatsten tijd steeds sterker gebleken (vgl. A. Walde Über älteste sprachliche Beziehungen zwischen Kelten und Italikern 1917, p. 26 vlg. en passim) en heeft het Keltisch de ontwikkeling *dy-* > *d-* (vgl. Pedersen Kelt. Gr. I, 60), maar

het Keltisch mist eveneens de ontwikkeling *dh- > f-* (Pedersen ib. 109), die het Latijn juist met het Oscisch-Umbrisch verbindt.

Op de juist wegens haar eenvoud aantrekkelijke mogelijkheid van een woord *fono-* \sim lat. *bonus* ook in de dialecten van Italië heb ik hier dus slechts de aandacht willen vestigen.

§ 8. Zoo komen wij thans tot de vraag terug, hoe lat. *bonus* te beoordeelen is. Wij zagen, dat voor de aanduiding van het begrip „goed” door een woord in de meeste indogermaansche talen het idee „sterk” met een bepaalde voorliefde aanwezig was. Nu houd ik mij overtuigd, dat begrippen als „goed: slecht”, „donker: licht”¹⁾ vaak in wortelmateriaal identisch kunnen zijn en dat hier de geheele richting door van Ginneken in zijn *Principes* zoo levendig beschreven en verder vervolgd — een richting die, aldus kort en dus onvolledig aangeduid, het gevoel voor het eerst als een zeer voornamelijk factor in het taalleven beschouwt — licht kan ontsteken en ook *alleen* licht kan ontsteken. Zoo ook hier: het begrip „sterk” leent zich al naar gelang van omstandigheden om aan te duiden „goed, steunend, bewonderenswaardig” en „geducht, te duchten, boos, slecht.” Juist zoo kan de gedachte „twee” zich afteekenen tegen den achtergrond: „waar vroeger een(heid) was”, en dus alle nuances van scheiding, splitsing zich toeëigenen.

Niet weinig was ik dus verbaasd, nadat ik de kern van deze beschouwing voor mij zelf had uitgewerkt, bij van Ginneken *Principes*. 217 een gefingeerden tegenstander van dien geleerde te hooren optreden met een opmerking, die hem eerst met recht tot fictieven dubbelganger van van Ginneken zelf stempelt: „tenez, pour deux il ne fait que donner des mots avec une signification défavorable, mais si à mon tour je rappelle le lat. *secundus*, „le deuxième, le favorable”, *bonus* de *duonus*, et *bellus* de *duellus*...” Ook hier gaat het, zooals zoo vaak bij de combinaties van van Ginneken: absolute geest als hij is, vindt hij met merkwaardig fijnen speurzin telkenmale een nieuw verband, maar het juiste punt iederen keer te bepalen in de historische ontwikkeling; het punt dat voor zijn idee vruchtbaar of alleen bruikbaar is, daartoe is hij vaak te weinig philologisch georiënteerd. Zoo hier: *secundus* beteekent zeer zeker in het Latijn „gunstig”, maar deze beteekenis is hier niet, en dit is ditmaal volkomen zeker uit te maken, van de beteekenis „tweede” uitgegaan, maar uit de beteekenis „volgend” af te leiden, zooals de

¹⁾ Schrijnen Album Kern 321, v. Ginneken *Principes* 215, Wört. u. Sach. 5, 195, Wood Am. Journ. of Phil. 21, 179, v. Ginneken Leuv. Bijdr. 1912, 134.

tegenstelling *adversus* reeds duidelijk maakt; de „tweede” als „de volgende” is iedereen een vanzelfsprekende benaming. Dat verder *bonus* „goed” rechtstreeks en juist van „twee” zou zijn uitgegaan, is ook zeker onjuist. Wat aan onmiddellijke afleidingen van het telwoord **duo* enz. in het Indogermaansch over is, behoort haast uitsluitend tot de latere zgn. distributiva, type lat. *binī* „telkens twee; ieder twee”, germ. **twizna*- hetz., lit. *dvynū* „tweelingen” vgl. Sievers achter Brugmanns Distributiva (= Abh. Sächs. Ges. d. W. 25, V 71 vlg., 1907), Brugmann ib. p. 28, 31.

Men zou zich, in den geest van van Ginneken, kunnen voorstellen, dat het begrip „twee” zich tegenover de armoede van „één” het waardeeringsgevoel van *gelukkigen rijkdom* toevoegde, ongeveer in den trant, waarin Plautus den ouden Callicles laat spreken (Truc. 808): *puer quidem beatus: matres duas habet et arias duas*, waar juist datzelfde woord *beatus*, dat met *bonus* in verband staat, zich weer aanmeldt. Beter is, naar ik mij voorstel, juist het begrip „twee” af te leiden van de voorstelling „sterk”, waaruit „omvangrijk” of „talrijk”: Hiervoor is, zooals wij zullen zien, genoeg bewijsmateriaal aanwezig. Andere etymologische verklaringen der numeralia hebben doorgaans een te fantastischen inhoud. Wanneer Caroline Stewart in Bezzenbergers Beiträge 30, 234 om de voorstelling „twee” te bereiken meent te moeten uitgaan van een zeer hypothetischen wortel *du-* „in die Ferne gehen” en dan laat volgen: „in the initial *du* of *dva* resides the force of separation, „entfernung”, remoteness &c.”, dan helpt ons dat even weinig verder als de mogelijkhedenfantasien van E. W. Fay in het Am. Journ. Phil. 16, 18; 31, 413 en resumeerend 33, 394, waar ook hij de namen der vingers te hulp roept.

In dit verband waag ik het slechts met grooten schroom op een glosse bij Paul. ex Fest. attent te maken 59 Linds.: *dubāt dubitat* en dan de volgende: *dubenus apud antiquos dicebatur, qui nunc dominus*, een schroom die slechts grooter is geworden, toen ik later in mijn aantekeningen terugvond, dat reeds Birt een verwant idee had gehad, zie Rhein. Mus. 52 suppl., p. 70: immers Birts gissingen vooral in dien supplementband zijn vaak wild en avontuurlijk. Toch is het zaak deze mogelijkheid in het oog te blijven houden, daar de verklaring van dezen vorm bij Kretschmer Einl. gr. Spr. 236 noot, waar hij Meringer volgt, — dissimilatie uit *dominus*, *m-n* verandert in *b-n* — onder meer dit bezwaar heeft, dat het de *n* onverklaard laat. Ook een andere glosse laat zich niet zoo gemakkelijk weg interpreteeren: *dubius* διφύς Corp. gloss. lat. II, 56, 6. Of men in *dubenus* met echte *b* te doen heeft van dezelfde origine

als de *b* in *dubius* en *superbus*, of dat men hier een ouden Gleitlaut heeft, die ontstaan is om *u* weer te geven ¹⁾, volkomen op dezelfde wijze, alleen minder frequent optredende, als de Grieksche *ϕ* door *β* (*γ* en *τ*) weergegeven bijv. in Hesychius, is nog de vraag. Ik houd het met het eerste deel van dit alternatief.

In deze meening wordt men nu versterkt, wanneer men ziet, hoe de talengroep, die met de Italische de meeste verwantschap vertoont, de Keltische, in het Oud-iersch *den* „kranig, sterk”, vermoedelijk zeer nauwkeurig dezelfde formatie [*<du-eno-s*] en beteekenis, als wij boven voor het Latijn vonden, laat zien; over dit woord Pokorny K.Z. 46, 151; dat ig. *du-* in het woordbegin ier. *d-* werd, blijkt reeds uit het telwoord oier. *dau* „twee”, zie ook Pedersen Kelt. Gr. I. 60.

§ 9. Thans rest de vraag nog naar de formatie, die wij in *bonus* en *beare* moeten aannemen. Grondvorm is ginds **dueno-*, hier **duēio-*. Hoe is dit te verklaren, hoe is het morfologisch te splitsen??

Een suffix *-ēno* is vooral in woorden uit oudere fasen of met een oudere allure in het Indogermaansch wel bekend, zooals laatstelijk het materiaal van Persson Beiträge z. indog. Wrtfscr. 570 en Brugmann Grundr. 2, II, 1, 268, 265, z. boven p. 10 duidelijk maakt; daarnaast vindt men *-etó-*, waarvoor men allerlei groepen vindt bij Brugmann t.a.p. 401 en in het bijzonder voor de Italische dialecten bij Buck Gram. 181, bijv. umbr. *tasetur* „taciti”, malletu „molitum”. Aangezien beide keeren daarnaast staat een suffix *-otó-* en *-onó-*, ligt het vermoeden voor de hand, dat de hier beschreven eerste vokaal met de zgn. bindvokaal of thematische vokaal identisch is; vormen als het Grieksche *ἀρι-δείκτος* eig. „non semel digito mon stratus, zeer bekend”, naast het athematische gewone praesens *δείκ-νῦ-μι* „ik wijs aan” pleiten hier niet tegen, maar wijzen alleen duidelijk erop, dat deze klinker oorspronkelijk niet uitsluitend met het praesens in verband stond. Ook bij dit suffix heeft natuurlijk de wortel zelf geen klemtoon (vgl. bijv. Brugmann-Thumb Griech. Gramm 4, 235 vlg.), en wij kunnen dus ook bij ons woord de kortste phase verwachten, van een W. *dōu-* wisselend met *dōuā-*, dus *dau-* ~ *duā-* = *dū-* en vóór klinker **duu-*, met *n* infix **du-n-ə-*, gr. bijv. *δύνα-τός*: *δύνα-μαι*.

Reeds boven wees ik erop, dat bij dit woord en zijn familie een *-no*-suffix evenals bij de zgn. distributiva zeer geliefd is; daar komt

¹⁾ Over de verwarring tusschen *b* en *v* in schrijfwijze zie men samenvattend Lindsay Lat. lang. 51.

nóg bij, dat met *bo-nus* in beteekenis verwante woorden: lat. bijv. *mā-nus* „goed”, *mag-nus* „groot” dezelfde afleidingsvorm vertoonen, zoodat men hier een systeem kan vermoeden. Hangt *bonus* ook met *duo* samen, zooals ik aanneem, dan kan men ook op lat. *ūnus* uit *oi-no-* (= oind. *ēna-* demonstratief pronomén; daarnaast in *ē-ka-* „één”, *ē-vá-m* „zoo” = gr. *oĩfos* „alleen”), got. *ains* „één” enz. wijzen.

Wat lat. *beāre* betreft, hier wordt de zaak uiterst ingewikkeld. Men zou kunnen meenen te moeten uitgaan van een subst. fem. **dye-iā* „kracht, gezondheid, rijkdom”, doch hier, vóór het suffix *-iā*, heeft men met de verklaring van de *e* de grootste moeite: voor het aannemen van de thematische vokaal mist men hier iedere parallel. Dan van een (verbaal) adjectief op *-io-*, de zgn. gerundiva van het Sanskrit en het Germaansch (z. Whitney Skt. Gramm. § 963 en 1213, Brugmann Grundr.² II, 1, 183)? Maar vooreerst blijft het bovengenoemde bezwaar dan evenzeer bestaan ¹⁾ doch daar komt nog bij, dat dit suffix in het Latijn, althans als gerundivum, slechts duidelijk voortleeft in een paar resten, waar het verbum met een praepositie is samengesteld: *ex-imius*, *in-feriae pro-pitius* enz., z. Stolz Hist. Gramm. d. Lat. 457 vlg., Buck Gramm. 184, 185. Substantiva met suffix *-io-/iā* komen zonder praepositie voor: *fur-ia*, *gaud-ium*, *stud-ium*, osk. *her-iam* „arbitrium”. Het secundaire suffix *-eo-/eā* dat uit *-eiā* kan ontstaan zijn, van lat. *alveus* (: *alvus*), *caprea*, *cavea*, *solea* behoort zeker tot een andere taalperiode, dan die van een primaire afleiding **dye- eiā*.

Zoo komen wij ook hier eerst dan tot een gaaf resultaat, indien wij van een *i*-stam **dye-i-* uitgaan, waarvan de volle phase was **dye-ei-*; vermoedelijk is dit type aan beide Italische dialecten gemeenschappelijk eigen geweest, indien wij althans zoo *igne(i)-o-* „vurig” en umbr. *spantea* „lateralia” tegenover subst. *spantim-ař* „ad latus” mogen interpreteeren (vgl. Brugmann Grundr.² II 1, 199).

Is dit juist, dan komen wij dus, zonder dat dezen wortelvorm bepaald gezocht hebben, voor *bōnus* en *beāre* tot een wortelphrase *dū-* „sterk” verrijkt met een participiaalsuffix *-enó-* en een conglomeraat *-eio-*, dat zelf een *o*-afleiding kan zijn van een *i*-stam: grondvormen dus: **dye-enó-* en **dye+ei-o-*, beteekenende beide ongeveer „gesterkt” en „kracht-ig”, tenminste in de oudste taalphase. die wij kunnen reconstrueeren.

§ 10. Straks komen wij tot de vraag, wat deze wortelphase

¹⁾ Een participiaalsuffix *-eio-* ∞ *-eto-* *-eno-*, z.b., bestaat nergens, ook in het Oud-indisch niet.

dā- eigenlijk is, thans wil ik trachten zijn omvang en samenhang te overzien.

Wanneer wij thans voor dezen wortel $d\bar{o}^{(u)} \sim doγ\bar{u}$ van een grondbeteekenis uitgaan, is het steeds weer noodig twee opmerkingen te laten voorafgaan: *a.* evengoed als de wortelvorm is de wortelinhoud, de beteekenis, niets meer dan een reconstructie, een hypothese, een verkortingsformule, die een mogelijkheid schetsmatig wil aanduiden; *b.* persoonlijk houd ik mij overtuigd, dat, hoe meer een taalphase tot het primitieve nadert, zij des te meer complex zal zijn, des te meer vormen zal vertoonen, des te meer „wortels” zal tellen wellicht ook. Intusschen geloof ik, dat die grootere gecompliceerdheid van oudere taalphasen vaak, ja meestal zich zal openbaren in kleine infigeeringen, praefigeeringen, suffigeeringen, bestemd om andere gevoelswaarden aan den woordstam toe te kennen, dat bijv. in de toekomst zulk een functie door ons toegekend zal worden aan de semivocalen *i*, *u* op verschillende plaatsen en voor verschillende tijden in het woordlichaam te onderkennen, dat zoo ook de Ablaut in verband met het accent in laatste instantie zijn verklaring zal kunnen krijgen.

Slechts onder dit uitdrukkelijk voorbehoud kunnen wij dan van dit woord of van deze klanken, nl. $d\bar{o}^{(u)}$ -, hetzij als volle phase, hetzij als gerekte phase aannemen, dat de oorspronkelijke beteekenis was „sterk, gezond zijn”. De vraag, die nu voor de semasiologische ontwikkeling van dit gegeven alles beheerscht, is deze: is het denkbaar, dat een primitiever mensch een begrip ervaren heeft, dat kracht in mensch, dier en plant samenvoegde en dit begrip met een bepaald stel klanken heeft aangeduid, al dan niet omgemoduleerd naar gelang deze ervaring betrekking had op mensch of dier of plant; of is het veeleer zóó, dat de linguïstiek, hetzij a priori hetzij op grond van een reeds aanzienlijk, slechts één conclusie toelatend materiaal, in dit geval dus slechts als waarschijnlijkheid, heeft aan te nemen dat een zoodanige combinatie uitsluitend een meer modern mensch kan worden toegeschreven, voor een sprekend wezen uit vroeger tijden — het behoeft daarom nog niet juist een troglodyt geweest te zijn! — tot de onmogelijkheden behoort? Welnu, dat men het laatste zou moeten aannemen, daartoe bestaat, voor zoover ik zie, in de wetenschap der laatste jaren volstrekt geen drang of dwang. Wat bijv. de wortel *bher-* voor wellicht later tijden laat zien, wijst niet in die richting: *fertilis* wordt van den akker gezegd, got. *barn* „kind” dus van menschen, lett. *bérns* „kind” eveneens; het woord *fecundus* dat afgaande op *fēlare*, *filius* uitsluitend van de vruchtbaarheid van het moeder-

dier gebruikt moest worden, wordt ook van den grond gebruikt en al is de laatste gebruikssfeer zeker ook eerst afgeleid, zij spreekt toch onmiskenbaar van een periode, waarin dit overspringen der beteekenis door een associatie dezer beide verwante gebieden van natuurvruchtbaarheid mogelijk was: *fētus* gebruikt bijv. Lucretius ook van planten: *crescunt arbusta et fetus in tempore fundunt* (I, 351), hetzelfde geldt van het adj. *fēlix* van boomen gezegd, (voor suff. vgl. *inven-cus* ~ *iūn-īx*, *mātr-īx*) en van *ūber* = *οὐδάρ*, wanneer gebruikt van den akker, het geldt van den geheelen dienst van *Δη-μήτηρ*, van de Moeder Aarde, waarover men A. Dieterich's bekende monographie moge nalezen, van lat. *māteriēs*: *māter*, eig. „kernhout”, vand. „timmerhout”, = gr. *μήτρᾱ* (z. Solmsen Berl. phil. Woch. 1902, 1140, Dieterich t.a.p. 77). Van een wortel *dō(u)*- waarin een beteekeniskern huisde: gezond, krachtig zijn, meen ik dus te mogen uitgaan. ¹⁾

Hoe is nu in semasiologischen zin de voortplanting van dezen wortel geweest?

Krachtig, gezond

(Secundair)

1 sterk, machtig; geeerd; goed (zijn).

2 zich uitbreiden(d), in omvang toenemen(d), verdubbelen(d): twee; lang, ver (zijn).

3 (trans.) uitbreidend: vermeerderend voor iem d iets:

a. heerschend, overwinnend

α. niet één, niet onverdeeld: uit een, verschillen(d); (subjectief): twifelen(d), angst(ig); verdriet(ig), pijn(lijk) (zijn).

β. (objectief): slecht, (zich) verdeelen(d), twisten(d), oorlogvoeren(d), „sich en tweeën(d)”; haten(d).

γ. (zich) in tweeën splitsen(d): tusschen twee zaken door, door iets heen.

c. geven; doen.

Houden wij nu rekening met deze selectie van mogelijkheden en houden wij daarbij in het oog, dat hierboven tusschen substantivum, adjectivum en verbum geen onderscheid is gemaakt, dat

¹⁾ Voor de overgang: „kracht, zich inspannen” > „strijd”, vgl. lat. *contendere* en ndl. *krijg*, mnl. *crijch* „inspanning”, Frank-v. Wijk 349: de oorspr. beteekenis was „het streven naar, 't met kracht afgaan op ~ strijd” (z. ib. 676) en mnl. *prigen* „zich beijveren, zijn best doen”, ook „omhoog streven, de hoogte in willen”; „zich schrap zetten” of „zich verzetten tegen”, *prijch* „strijdlust, strijd; krijgsroem, roem”; zie ook W. de Vries Tijdschr. ndl. Taal en Lett. 34 (1916), 228.

Phasen:	I	II	III	IV	V	VI	VII
	dē/ōn: dān-	dō- (: dā-)	de/on-	dū-	dū-	dū-ei/i-	dū-e/o-
1 sterk, snel				oind. <i>datā-</i> , <i>dā-ra-</i> gall. <i>-dūnum</i> , lat. <i>dūrus</i> , ags. <i>tūn</i> = eng. <i>town</i>		lat. <i>vis</i> ? lit. <i>vēkā</i> kracht	
2 machtig, gelukkig					<i>δύναμαι</i>		arm. <i>kar</i> (< <i>dū-ra-</i>) „kracht“ Wört. n. Sach. 4, 211, lat. <i>beatus</i>
3 heerschend	got. <i>lēwa</i> orde (en zie III voor <i>-ōl-</i> .)		<i>δοσλος</i> (pass.) (mis- schien beter < <i>dūn-</i> los, sub I, vgl. dor. <i>δώλος</i>)		(<i>τύραννος</i> , <i>Τυρρή- νός</i> ?)		lat. <i>clubenus</i> (?)
4 overwinnend	sl. <i>daviti</i> (? <i>dh</i> ?) „wurgten”					lat. <i>vincere</i> , <i>vici</i> ?? sl. <i>dolěti</i> overwinnen Wört.n.Sach. 4, 211	
5 uitbreidend							arm. <i>kalun</i> Wört. n. Sach. 4, 211.
6 twee		(oier. <i>dā</i> , gr. <i>δω-</i> <i>δευα</i> , uit <i>δφο-</i> , P.B.B. 41, 281)				δ(φ)ίς	lat. <i>duo</i> , gr. <i>δύω</i> enz. I. F. 21, 110, P.B.B. 41, 277.
7 twijfelend					lat. <i>dūhius</i>	got. <i>twēifls</i> , <i>distāzō</i>	
8 angstig						δ(φ)ί(ς)ος τό	
9 verdrietig						mpers. <i>bēs</i> leed	δύη, <i>δυσέος</i>
10 verdeeld							
11 verdeelend						germ. <i>twis-</i> , m. eng. <i>twist</i> tak	
						δ(φ)ί(ς)-, <i>δίά</i> , o.n. <i>toisbra</i> verdeelen	
12 twist						ndl. <i>twist</i>	
13 haat				lat. <i>in-dā-tiae</i>			
14 oorlog				lat. <i>indātiae</i>			lat. <i>bellum</i>
15 geven	lit. <i>dāti</i> , oind. <i>dā-</i> <i>δίδωμι</i> , lat. <i>dōnum</i> <i>διδωναι</i> , <i>vāne</i> . <i>dātus</i> , <i>dāvos</i>		<i>δόνω</i> lat. <i>dantia</i>	oind. <i>dūvas</i> vereering lat. <i>duim</i> ?		germ <i>twīpōn</i>	
16 doen	got. <i>lena</i> ?	(<i>τίζημι</i>)	got. <i>tanjan</i>	oind. <i>duvās</i> energiek		(lit. <i>vēkti</i> doen, maken)	
17 hard z. 1				lat. <i>dārus</i>			
18 slecht					<i>δυσ-</i> , oier. <i>do-</i>		arm. <i>ketē-kē</i> K.Z. 39, 379
19 goed vgl. II	lit. <i>dāna</i> P.B.B. 41, 275 n.						lat. <i>bonus</i>
20 lang ver	sl. <i>davē</i>		<i>δόνω</i> , arm. <i>leven</i> ik duur	oind. <i>dārus</i> , lat. <i>du-</i> <i>rūre</i>			

transitief en intransitief, actief en passief beide even goed denkbaar zijn, dan vinden wij het volgende: (zie pag. 24 en 25).

Reeds een vluchtige blik op dit overzicht (van p. 24 en 25) laat een steeds toenemende vruchtbaarheid van dezen wortel onderscheiden, naarmate men naar rechts gaande nadert tot de versterkte vormen van den korteren worteltrap. De woorden, waarin een vorm met σ of \bar{o} verbouwd is, zijn zoo weinig talrijk, dat men zich moeilijk aan het vermoeden kan onttrekken, dat deze lange wortelvormen ook hier toch weer minder oorspronkelijk zijn of althans dat ze hun volle vruchtbaarheid reeds in zeer vroege tijden grootendeels hebben verloren.

Tot goed begrip van enkele zaken, boven slechts als mogelijk werden aangegeven laat ik enkele aantekeningen volgen, die ik thans met opzet geef juist volgens de vormindeeling der verschillende fasen.

I. $d\bar{o}u-$ (ook $d\bar{e}u-$?). Sl. *daviti* „worgen” heeft misschien $dh-$, z. Berneker 182. Voor lit. *dūti* enz.: literatuur over den wortel met $-u-$, $d\bar{o}u-$, zie Wiedemann Lit. Präteritum 41, Boisacq 186. Misschien leeft $d\bar{e}u-$ voort in $\delta\acute{\eta}ιος$, $\delta\eta\acute{\iota}ω$, vooral $\epsilon\delta\acute{\eta}ιον$ (Eumelus fr. 9, 3, en Apoll. Rhod. 3, 1374) „vernietigen(d), vgl. $\delta\alpha\acute{\iota}$ dat. sing. „strijd” ($d\bar{o}u-$); dan moeten dorische vormen als $\delta\acute{\alpha}ρος$, $\delta\acute{\alpha}ριος$ (bij Aleman 79) door den wortel $d\bar{u}h-$ van $\delta\alpha\acute{\iota}ω$ „branden” beïnvloed zijn, daarover Schulze Quaest. ep. 86 noot en over $\epsilon\delta\acute{\eta}ιον$ ib. 348, Wackernagel Sprachl. Unters. zu Homer (1916), 170 vlg.

III. de etymologie van $\delta\omicron\upsilon\lambda\omicron\varsigma$ is nog onzeker, vgl. onlangs geheel anders Lambertz Glotta 6, 1 vlg. Bij dezen wortel ondergebracht zou het woord in het suffix $-lo$ een aanwijzing van het passief hebben en zich in beteekenis laten vergelijken met: $\alpha\lambda\chi\mu-\acute{\alpha}\lambda\omega\tau\omicron\varsigma$, $\delta\omicron\upsilon\rho\iota-\acute{\alpha}\lambda\omega\tau\omicron\varsigma$ Got. *tanjan* „doen, volbrengen”, daarnaast *tēwa* „orde” (z. K.Z. 45, 281) laat duidelijk de eenheid zien van germ. *tēh-*, *tu-* „sterk zijn” en „vooruit streven” (gescheiden in Fick's Vergl. Wtb⁴ III, 165.

IV. Over $\delta\omicron\acute{\alpha}\nu$ en zijn familie zie ook Osthoff I.F. 5, 279.

V. Dat de taal der Etruriërs de taal is van een volk uit Klein-Azië gekomen, speciaal uit de streken van Lydië, is door de ouden reeds betoogd en wint ook door taalkundige ontdekkingen aan waarschijnlijkheid; Kannengiesser heeft in Klio XI (1911) 26—47 Kretische en Karische namen met Etruskische vergeleken en er duidelijk een gemeenschappelijk namenmateriaal in aangetoond; verder heeft Herbig Kleinasiatisch-etruskische Namengleichungen (Sitz. Ber. München 1914, II) meer materiaal bijeengebracht, zie ook Jacobsohn Berl. phil. Woch. 1914 969—984; de onderzoekingen

van F. Hrozný¹⁾ hebben op de mogelijkheid gewezen dat wij een westelijke uitstraling zouden hebben van een Asiatische taalgroep, waartoe ook het Hethitisch behoort, tenslotte heeft Sigwart Glotta 8, 139 vlg. ook het Sumerisch in dezen tooverkring getrokken. En zeer zeker zijn de banden die het Lydisch met het Etruskisch verbinden overeenkomstig de theorie der ouden al bijzonder sterk, vgl. E. Littmann, Sardis (1916), = Public. of the Americ. Soc. for the Excavat. of S., vol. VI 1. Daardoor zou tenslotte toch een verdere verwantschap met het Indogermaansch kunnen worden staande gehouden. Zoo put ik hieruit den moed om gr. *τύραννος*, dat nog niet verklaard is, voor Lydisch te houden: *-āns* is een Lydisch suffix (zie Littmann 14)²⁾; het Etruskisch heeft geen mediae, het Lydisch heeft ze haast niet meer, zie Littmann t. a. p. 80; zoo kan dus *tur-* < *dur-* zijn ontstaan en de beteekenis zou zijn „heerscher”- tevens winnen wij daarmee wellicht een nieuw bewijs van de verwantschap van Lydiërs met Etruriërs; de naam van *Tyrrhēni*²⁾

*Τυρρηνος*²⁾ zou dan de Etruriërs hebben gekarakteriseerd in hun trotsch volksbewustzijn uit den tijd van hun hegemonie in Italië (de VIII—IV eeuw ongeveer) als de „heerschenden”.

VI. Of het eventueel verwante *vī-*, *vei-* een zuivere klankontwikkeling uit *dyei-* beteekent, of dat *d-* een zeer oude praeformant is, daarover p. 30.

§ 11. Reeds vroeger maakten wij terloops de opmerking, dat zich hier weder dat eigenaardige proces sterk openbaart, dat Osthoff in zijn afzonderlijke verhandeling (Heidelberg, 1899) het „Suppletivwesen” heeft genoemd; nieuwere literatuur over dit verschijnsel bij Brugmann KVG. 296, Gauthiot in de Mél. Saussure 121 over

¹⁾ Zie F. Hrozný, die Sprache der Hethiter (= Boghazköi-Studien Heft 1) 1916. Zijn resultaten worden echter ten deele bestreden door E. F. Weidner, Studien zur Hethitischen Sprachwissenschaft (= Leipziger semitistische Studien VII 1/2), speciaal p. 33.

²⁾ Vgl. Fest. 484 Linds. *Turannos* (sic!) *Etruscos appellari solitos ait Verrius, a Turreno duce Lydorum, a cuius gentis praecipua crudelitate etiam tyrannos dictos*; Paul. 485 heeft: *Turrani Etrusci dicti a Turreno duce Lydorum, a cuius gentis praecipua crudelitate etiam tyranni sunt dicti*. Over het suffix *-āno-*, *-āno-* als typisch Etruskisch en over de naam *Τυρρηνος* Kretschmer bij Gercke-Norden Einl. Altert.-wiss.¹ I 176 vlg., z. ook Jacobsohn, die Philologus 67, 528 in *-āno-* een Thrako-Phrygisch suffix ziet. De vormen met *-s* *Τυρρηνός*, *E-trus-ci* (suffix *-ho*, zie Dittenberger Hermes 41, 84 vlg., Vollmöllers Rom. Jhrber. XI, 1, 35), umbr. *Turscum* „Tuscum”, lat. *Tusci* zouden dan op een *s*-stam wijzen (over dgl. formaties Brugmann Gr.² II, 1, 477): *-s-ko-*. De *r* zou dan hier zeer oud blijken te zijn. Het suffix *-annus*, *-ennus*, *-inna* is een Etruskisch suffix, vgl. Lattes Glotta 2, 269, Herbig in Festschrift für E. Kuhn 172 en IF 37, 173. (In eenigszins andere richting zoekt ik een oplossing in het Gr. Wdb. s.v. *τύραννος* en in een nog niet gepubliceerde studie over de Romeinsche satire).

het Germaansch, Meillet Esq. de gramm. arm. cl. 101 over het Armeensch, over het Keltisch en het Latijn Pokorny I.F. 35, 181 en in het algemeen Wundt Völkerpsych.² II, 13 vlg., v. Ginneken Princ. ling. psych. 238.

Opvallend is hierbij nu tweeerlei: sterker dan eenig ander begrip heeft juist de comparatie van „goed” deze variatie ontwikkeld; hier toch treft men èn in het Latijn èn in het Grieksch een driedelige eenheid aan: *bōnus, mēl-ior, op-timus*, gr. ἀγαθός, ἀμείνων, ἤριστος; voorts valt het op, dat deze eigenschap in hogere mate voorkomt bij de adjectiva van positieve waardeering dan van negatieve, van goede beteekenis dan van slechte (vgl. *mālus, pei-ior, pessimus, κακός, κακίων, κάκιστος*); de zgn. positivus staat tegenover hen in het midden alleen, met verschillende woordvorm voor beide richtingen.

Hier is de oplossing, die van Ginneken, zij het ook niet juist voor deze vraag suggereert, zeker de juiste: deze woorden waren sinds de oudste tijden zoo nitermate zwaar geladen met gevoelsinhoud, dat het gradueele verschil op den achtergrond trad tegenover den vollen inhoud en de beaming-in-eens der zich opdringende voorstelling; kort drukt van Ginneken zich aldus uit (p. 238): het gaat hier juist om die begrips-, d.i. gevoelsinhoud „où le sentiment subjectif et l'appréciation surpassent en importance l'adhésion objective”¹⁾. Laten wij ons hier houden aan het voorbeeld dat ons thans interesseert; de termen zijn daarbij natuurlijk maar benaderingen. Wanneer wij in historische tijden ook deze suppletievormen voor ons zien met het uiterlijke kenteeken van den comparativus en superlativus, dan is dit laatste zeker eerst een product van later tijd; de oude phase moeten wij ons aldus voorstellen, dat daarin een woord de beteekenis had: „goed, sterk”. Aanvankelijk werd nu deze eigenschap voornamelijk van uit het sprekend subject geïnterneerd: „een man sterker dan ik”, — zoo zouden *wij* zeggen — was zonder meer òf „een (voor mij) bepaald stérke man” (waarbij een bijzonder accent in de stem²⁾), zeker ook een gebaar of een blik

¹⁾ Eigenaardig is wel, dat ook de zgn. objectivitätstheorie door Lipps en Heymans in de ethiek geïntroduceerd en met warmte verdedigd — men vergelijke Heymans Ethik p. 238 — ondanks haar groote draagkracht als hypothese, mits juist opgevat, toch eerst zoo laat vooral hier, waar het „goed” en „kwaad” gold, zich toegang heeft weten te verschaffen.

²⁾ In dit verband herinner ik aan het bekende verschijnsel, dat ook in historischen tijd opnieuw niet-vergelijkende uitdrukkingen zich tot comparatieve ontwikkelen, vgl. bijv. gr. βούλωμι . . . ἤ „ik wil liever dan > ik verkies” vgl. Hom. A 117, β 232 eld., Hdt. 3, 40; Lat. *quam* = *magis quam, potius quam, postquam, priusquam*, vgl. bijv. Glotta 6, 185, Eranos 13, 25.

van het oog bewonderende angst waard waren of als waarde inhielden) of men gebruikte een geheel ander woord, dat bijv. beteekende „machtig”: aldus spreekt het vanzelf, dat de latere „positivus” en het oudste van beide was en later in zijn beteekenis de meeste slijtage, de meeste vaagheid vertoonde. Welnu, deze vaagheid maakte haar later juist geschikt om uitgangspunt te *blijven* voor verschillende uitstralingen, die ieder een bepaalden graadmeter langs liepen; oorspronkelijk echter kon hier van vaagheid nog geen sprake zijn, doch zag natuurlijk dát begrip zich de rol van positief toebedeeld, dat de minste spanning en relatief het minst aan gevoelsinhoud in zich bevatte. Ik geloof dus dat Wundt t.a.p. ongelijk heeft, wanneer hij van deze eenzame vaagheid van den positivus aldus rekenschap meent te kunnen geven (II p. 14): „Attribute wie „der gute”, „der grosse” oder ihre Gegensätze haften ganz vorzugsweise an menschliche Persönlichkeiten, und sie bewahren daher leichter als andere, auf beliebige Objekte bezogene Eigenschaftsbegriffe einen absoluten, sie der Vergleichung entziehenden Charakter; zudem aber haben sie, als lobende oder tadelnde Prädikate, von frühe an die Neigung, zu stabilen Redeformen zu werden, in denen qualitative wie quantitative Differenzen verschwinden.” Dat hier de eigenaardige groote rol van het gevoel — wat een onvolmaakt woord toch! — miskend wordt, mag zeer zeker niet als bewijs tegen zijn opvatting worden aangehaald, aangezien dit natuurlijk een petitio principii zou zijn; toch is het haar grootste fout. De inhoud van deze woorden maakt vergelijking juist bij uitstek mogelijk, ja zóó van zelf sprekend, dat niet een bepaald suffix, maar iets veel sterkers, nuanceering van de stem en mimiek, ja een afzonderlijk woord het verschil aangaven. Neen, de hooge spanning van het gevoel, het zeer persoonlijke interesse, dat deze woorden uitdrukken naast hun veelvuldig gebruik verklaren voldoende de slijtage en het spoedig verbleeken van deze woorden.

Is deze beschouwing juist, dan is daarmede tevens de vraag beantwoord, waarom de adjectiva, die „slecht, zwak” enz. beteekenen, regelmatigiger worden behandeld bij de comparatie. In het algemeen zijn zij zeker jonger, hun gevoelswaarde is minder groot, om van ethische gevoelens heelemaal niet te spreken; inderdaad maakte de „struggle for life” het toekennen van het praedicaat „zwak” onbelangrijk, de vorming van een woord voor „zwakker” bijkans overbodig en een luxe; het streven der menschheid heeft altijd *omhoog* (vgl. woorden als lat. *dēterior*: *dē*:- *superior* „superieur”) gewerkt: naar den zwakke, voorbijgestreefd, kijkt men niet om, men klemt zich vast aan den man, die nu nòg sterker is; „zwakker” leeft alleen dan

in onzen geest met die gevoelskracht, die woorden leven geeft en leven laat, wanneer grooter zwakheid gevoelt wordt als *eigen* verzwakking. Dezelfde kracht vinden wij ook aan het werk in de eenheid van verleden en toekomst, door het heden verbonden: eerst zóó en eerst dan is er tusschen zwakke vorm en verleden, ook het praeteritum in de taal eenerzijds, sterken vorm en toekomst waarmee verbonden het heden, ook praesens en futurum in de taal een onmiskenbare verwantschap, die zich in de talen van het Indogermaansch duidelijk uit in het verschil van primaire, sterke uitgangen voor de zgn. hoofdtijden, secundaire, zwakke voor de historische tijden. In dit verband schijnt dus Osthoff Morphol. Unters. VI, 304 een gelukkige gedachte te hebben gehad, door gr. ἀμείνων als latere comparatieveering van **ā-mei-no-* te beschouwen, waarvan de beteekenis dus was: („gelukkig!) niet-minder-geworden”, de veerkracht, die een dergelijke inhoud deed overgaan in „beter” leeft in iedere taal en werd later in de figuur der litotes ook een vast ingredient der beschaafde, d.i. der kunsttaal.

Het bovenstaande heeft voldoende in het licht gesteld, dat ook bij *bonus* zeker van een weinig ethische voorstelling uitgegaan moet worden, zoodat ook hier tegen ons uitgangspunt: „sterk, gezond, welvarend” niet het minste bezwaar oprijst, dit integendeel daardoor tot op zekere hoogte geeischt en aanbevolen wordt.

§ 12. Kunnen wij van dezen wortel *dō(u)-* enz. nog verder iets te weten komen, of blijft zij als geheel gegeven in haar daden en uitingen, maar verder een onbekende? Hierover nog een enkel woord.

Wij hebben boven (p. 26) kort melding gemaakt van de mogelijkheid, dat naast *du-ei-* ook *vī-* zou kunnen staan als zuiver phonetische ontwikkeling uit de eerste vorm. Een andere uitweg ligt echter nog open: het is mogelijk in *d-* een zgn. praeformant te zien, waarvan het bestaan in het Indogermaansch reeds op enkele gedachte woordgetuigen kan wijzen, z. Schrijnen K.Z. 42, 104. 111, Pedersen Kelt. Gr. I, 186: weliswaar vindt men het meestal bij wortels die met *l*, *n*, *r*, *u* beginnen, maar een geval als oind. *áśru-* „traan”: gr. δάκρυ (doch z. ben.) en gr. δόλιχος: lit. *ilgas* „lang” wijzen aan deze verschijning ruimer grenzen, vgl. ook de opmerkingen van Meringer Sitz. Ber. Wien 125, II p. 35, Möller Indog.-Sem. Wtb. 39; ik voeg hier slechts één voorbeeld bij, dat juist bij onzen wortel behoort: lat. *dūco*, gr. Hesychius δαιδύσσεσθαι ἔλκεσθαι, met dezelfde *d-*praeformant tegenover oier. *(to-)ucc-*, dat in het Iersch beteekent „dragen, brengen”, maar in het Cymrisch ook „voeren”, z. Thurneysen Handb. d. Altir. 444, Pedersen Kelt. Gr.

II, 474 vlg., vgl. uitvoeriger Rev. Celt. 24, 171, Zs. f. celt. Phil. 9, 24. Ik neem dan aan, dat in *dūco* het *k* suffix dezelfde causatief versterkende beteekenis heeft, die in lat. *facio*, *iacio* zich openbaart, maar dan heeft men niet van een beteekenis „in tweeën trekken” uit te gaan, zooals ik thans zie dat Möller t.a.p. 50 doet, maar van een oudere beteekenisphase, die nog het idee van „kracht” als kern laat doorschemeren.

Niet dus een zgn. tautologisch compositum in den trant van Brugmanns bekende verklaring van got. *briggan* „brengen”, dat zeker door een verbinding van den wortel *bher-* „dragen” + de wortel *enē-* van gr. *ἔνεργον*, *ἔργος* te verklaren is (z. I.F. 12, 154, Gauthiot Mél. Saussure 117, Glotta 4, 32, Collitz Schw. Präterit. 38), maar een eenvoudige *d*-vóórvoeging, waarvan niemand thans meer kan zeggen, of misschien ook dit woorddeel een oude woordrest is geweest. Behalve het boven aangehaalde kan hiervoor pleiten, dat ook Möller in zijn Indog. Sem. Wtb. 193, 257 voor het Indogermäansch om andere motieven, en wel; van een splitsing van dezen wortel uitgaat: *d*-ou- „twee”.

Is dit juist, dan zouden wij dus hier als eenvoudigsten vorm moeten vinden: *ou-* met een beteekenis van „sterk, gezond, welvarend”. Is hier nog een spoor van over? Het antwoord kan wellicht bevestigend luiden; in lat. *uber*: gr. *οὔζαρ* vinden wij een zeerouden *r/n* stam, *ou-dh-r, y*¹⁾, vgl. Gen. Sing. oind. *udh-n-as*; hier heeft idg. *dh-* vgl. russ. *uděti* „zwellen”, ook weer causatieve beteekenis. Doch niet alleen uit de morphologische structuur blijkt, dat wij hier met een oud woord te doen hebben, ook de beteekenis, die zich over vruchtbaarheid van mensch, dier en grond gelijkelijk uitstrekt (Hom. I 141, 283 *οὔζαρ ἀρούρης*), doch ook het oude gebruik als substantivum en als adjectivum (vgl. Hom. I 135: *πίαρ*, en verder met meer voorbeelden Skutsch Arch. lat. Lex. 15, 35, Fränkel Nom. Agent. II, 118 vlg.) maken, dat wij in dit eene voorbeeld meer vertrouwen mogen stellen dan aanvankelijk wel raadzaam scheen. Dit zal dan wel het oudste taalfossiel zijn, dat hier gravende voorloepig kan worden ontdekt.

¹⁾ Eigenaardig en treffend is, dat ook Hirt Ablaut § 101 en Bartholomae P.B.B. 41, 289, door geheel andere bedoelingen geleid, voor *οὔζαρ* enz. komen tot een gereconstrueerde grondvorm: **ōu-dhōr*, niet *ou-* maar *ōu-*, wat zich dus uitmuntend juist bij dezen wortel **d-ōu-* aansluit.

II.

ABOLĒRE. DĒLĒRE. OBLĪVĪSCĪ.

LITTERA.

De geschiedenis en daarmee het juiste begrip dezer drie woorden is nog steeds vol duistere plaatsen. Walde geeft in den 2^{den} druk van zijn Etymologisch · Woordenboek voor *aboleo* verwantschap met gr. ἄλλυμι, ὀλέω; *dēleo* is volgens hem eerst naar het Perfectum *dēlēvī* nieuw gevormd, *oblīvīscor* brengt hij met *lēvis* „glad” in verband; ook Zimmerman, die zich philologisch zooveel solieder waant dan Walde, komt voor *aboleo* met gr. ἄλλυμι aandrigen. De oplossing is intusschen niet zoo eenvoudig, want ook een werkelijk uitmuntend philoloog als Skutsch laat bij Stowasser-Petschenig het woord *aboleo* zonder etymologie.

Toch is er hier een factor, die een doorslaand gewicht in de schaal kan leggen en het behoort te doen, omdat zij èn de naaste èn de oudste rechten heeft: het Latijn zelf.

Het is eenvoudig onmogelijk Latijn te lezen en daarnaast de beschouwingen, die uit het materiaal van den Thes. ling. lat. voor *aboleo* en *dēleo* als van zelf oprijzen, op zich te laten inwerken, zonder dat men tot de conclusie komt: wat hier onder schuilt, is lichaam en beteekenis van den wortel *lei-* „wrijven.”

Eerst treed ik in een korte beschrijving van deze drie werkwoorden, voornamelijk op grond van eigen aantekeningen, plaatsen die mij frappeerden en dus niet met een vooropgezet idee uit een grooter materiaal werden uitgelezen.

ABOLĒRE. *Aboleo* komt eerst sedert Vergilius¹⁾ voor, in het Romaansch is het onbekend. Vergilius gebruikt het werkwoord viermaal op de volgende plaatsen: Aen I, 720: (*Amor*) . . . *paulatim*

¹⁾ De glosse IV 544, 23, V 316, 5 *oleri deleri* is waarschijnlijk eerst uit *abolere* gewonnen; het schijnt mij onmogelijk van dit gegeven gebruik te maken, al kan ook een andere glosse V 316, 1: *olet renidet* (immers „geurt”, vandaar eerst „glanst van parfum”) een oogenblik dit verstandige voornemen aan het wankelen brengen.

abolere Sychaenum incipit, gaandeweg „verdwijnt” door Amors macht het beeld van den overleden echtgenoot, IV, 197 waar de rampzalige Dido ook de herinnering aan dezen man wil uitwischen: *abolere nefandi cuncta viri monumenta iuvat*, XI, 789: *da, pater, hoc nostris aboleri dedecus armis* ¹⁾, Georg. III 559: *nam neque erat coriis usus, nec viscera quisquam aut undis abolere potest aut vincere flamma* waarbij Servius aanteekeent: *nec lavari nec coqui poterant*, terwijl hij verderop daarvoor *ablu* gebruikt. Hoe dit woord in eenvoudiger taal gebruikt werd, leert Bücheler Carm. Lat. Epigr. 311 uit het jaar 402 n.C.: *qui peccatorum sordes abolere priorum terrenisq. optas maculis absolvere vitam*.

De meeste plaatsen tot den tijd van Seneca verbinden *abolere* gewoonlijk met *nomen* of *memoriam* of wel met substantiva, die in denzelfden kring thuis behooren: Suet. de gramm. 24: *durante adhuc . . . antiquorum memoria necdum omnino abolita*, id. Aug. 32: *diuturnorum reorum nomina abolevit*, Sen. contr. II, 1, 17 is vooral heel duidelijk: *etiam abolitu saeculis nomina per successores novos fulgent*. Eerst Seneca phil. spreekt van *terrae*, Tacitus van *corpus* of *aedes abolitae*. Ten slotte willen ook de glossen gehoord zijn; men vindt (Corp. Gloss Lat. VI 6) onder meer deze uitdrukkingen: *aboleo(r) = ἀπαλείφω*, *oblivisci*, *extinguere*, *delere*, *abstergere*, *de memoria excludere*; *abolita abstersa vel deleta*; *abolitio ἀπαισιφή*; vermelding verdient hier, dat ook het later gevormde *abolēscō* deze termen tot zich trekt: *abolēscō ἀπαλείφω* naast *ἀπακμάζει*, *de memoria excedit*, *ἀπέψησεν* (vgl. *παλίμψηστος*) en Vergilius bezat ditzelfde taalgevoel, toen hij schreef: Aen. VII, 232: *nec vestra feretur fama levis tantique abolescet gratia facti* vgl. Liv. 8, 11, 1: *mēmoriā abolevit*. Vargilius is ook de eerste, die dit verbum gebruikt, Livius kent ook hieraan een perfectum *abolēvi* toe met intr. beteekenis, bijv. III, 55, 6: *cuius rei iam memoriā aboleverat*. Want uit de plaats bij Gell. XX, 1, 13 blijkt volstrekt niet, dat *abolescere* reeds in republikeinsche tijden zoo gebruikt werd.

Het Grieksch gebruikt daarvoor *ἀπαλείφω*, Demosthenes κατὰ Στεφαν. p. 1115, 5: *τότ' οὖν αὐτὸν ἔδει ταῦτ' ἀπαλείφειν κελεύειν, ἃ νῦν οὐ φησι μεμαρτυρηκέναι*, ib. p. 1128, 8: *τι οὖν ἐν τῷ γραμματεῖῳ γέγραπται; τί οὖν οὐ τότε ἀπηλείφου;* En als veel later een homilie van Johannes Chrysostomos in het Slavisch wordt vertaald, dan vindt men ook daar (zie Leskien Handbuch der Altbulg. Sprache⁴ 243): *πηγάξει γὰρ αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ τὸ*

¹⁾ Conington heeft een juist gevoel van de oorspronkelijke beteekenis, wanneer hij (ad loc.) aanteekeent: „it could be possible however to understand the words to mean „grant that this disgrace may be wiped off from our arms”.

καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τῆς ἀμαρτίας ἀπαλείψῃ, welke laatste woorden de vertaler in den cod. Suprasliensis weer geeft met *da i rōkopsanijē grēchū našichū za-gladitū*: hier beteekent het verbum eig. „glad maakt;” ib. pag. 239 vlg. staat *za-gladivū* = gr. ἐξ-αλείψας. Maar als verderop het beeld van het χειρόγραφον wordt opgegeven (ib. pag. 245) staat er: ἵνα τὴν ἀμαρτίαν τοῖς ἀνθρώποις ἀπαλείψῃ ~ *da grēchū ēlorēkomū otū-myjetū* „af-wascht”. Dit is daarom eigenaardig, omdat in het klassieke Grieksch ἐξ-αλείφω de gewone uitdrukking is geweest voor het uitwisschen van het in de was geschrevene, zóó gewoon zelfs, dat reeds Herod. VII, 220 het gebruikt in de beteekenis „uitroeien, vernietigen” τὴν Σπάρτης εὐδαιμονίαν, ja Aeschylus verbindt het zelfs met σπέρμα Πελοπιδᾶν Choeph. 503. Later heeft dus ἀπό in de samenstelling het van ἐξ-gewonnen en zoo is het zeker niet toevallig, dat niet alleen bij de Christelijke auteurs meestal (z. boven ἐξ-αλείψας, als de oudere uitdrukking in het begin van de preek?) maar ook in de papyri uitsluitend ἀπ-αλείφω voorkomt, dat daar natuurlijk in verband met het nieuwe schrijfmateriaal niet „uitwrijven” maar „afwasschen” beteekent, zoodat καθάραν ἀπὸ ἀλίφαδος gezegd wordt van een stuk, waarop geen oud schrift is uitgewischt, zie Preisigke Fachwörter des öffentl. Verwaltungsdienstes Aegyptens (1915) p. 9 en 25.

Reeds nu kunnen we samenvatten, indien we nog hebben gewezen op de voorloopig onschuldige coincidentie, dat **ablino* in het Latijn volstrekt nergens, ook in de glossen niet, voorkomt; Ennius heeft alleen (bij Donatus in Phorm. 339) = Vahlen² Sat. 17: *mor cum alterius ablinias*¹⁾ *bona* (Vahlen *abligurias*, zie ook Hauler ad Phorm.² p. 131), maar dit vers is in zijn textconstitutie te onzeker, evenzeer in zijn beteekenis.

Men mag voorloopig dus zeggen, dat dit alles zich geheel laat verzoenen met een opvatting, die in *aboleo* enz. de stam van *lino* meent terug te vinden en die uitgaat van de techniek van het schrijven bij Grieken en Romeinen. Zelfs de meest krasse beteekenis, die van „verdelgen”, die in tijd achteraan komt, wordt door de zooveel oudere parallel bij Aeschylus en Herodotus geheel in bescherming genomen (z. boven).

Zoo wordt dan door dit materiaal zelf de indeeling gelogenstraft, die men in den Thes. ling. lat. voor ditzelfde materiaal vindt; de

¹⁾ Ik houd het woord toch voor juist, doch met *i*: *ab-lēnio*: *lēnis*, evenals naast *de-lēnio* staat *de-līnio* met assimilatie van *ē* evenals in *filius* < **fēl-iļios*. Dit verband maakt een verklaring van *lēnis* uit *lē(i)-ni-* (over suffix *-ni-* z. boven p. 16), W. *lēi-* „gladmaken” z. *lino* aannemelijk; *lēnis* is dus de tegenstelling van *asper* „ruw, vol uitstekende punten”, *dēlēnīre* van *ex-asperare*; *ab-līnio* eig. „ergens de kantjes, de punten afknabbelen, iets oppeuzelen”?

volgorde moest juist omgekeerd worden. Immers daar wordt aldus gesplitst: I *proprie: consumere, tollere, delere aliquid*, II *translate: in oblivionem perducere, desuescere, tollere*.

Wat de vormen betreft, het Perfectum is op één uitzondering na (CIL. VI 10407°: *quei haec nomina . . . aboluerit*) steeds *abolevi*, het Participium *abolitus* enz., juist zooals *dēleo, dēlēri*.

DĒLERE. Deleo komt voor sinds Cato, is ook in het Romaansch gebruikelijk (prov. *delir* „vernietigen”) en heeft als vormen *dēlēri* (zelden), *dēlētum* en *dēltum*.

Tallooze plaatsen geven *delere* in de beteekenis van *delinere* men vindt ze in den Thes. ling. lat. V, 435, 51 vlg.; voor hem die het gebruik van den stilus kent (Blümner Röm. Privataltertümer 469) is reeds voldoende, dat Quintilianus zegt (X, 4, 1): *creditum est stilum non minus agere, cum delet*. Doch hier zijn wij zoo gelukkig, dat de oudste plaats tevens ook de allerduidelijkste is en dus een dubbele waarde krijgt. Het is Cato frg. orat. Jord. p. 37, waar deze een deel zijner rekenschap over zijn finantieel beheer laat voorlezen om vervolgens punt voor punt de ware maar ongeschikte mededeelingen te „schrappen”: *istud quoque dele, nolunt audire* en eindelijk na eenige dergelijke wendingen (v. 18): *enimvero usque istud ad lignum dele*. Op deze gewoonte staan natuurlijk ook deze uitingen: Cic. epist. frg. IX 3 (= Müller IV, 3 p. 302) *ceris deletis*, zooals Ovid. ars. am. III 495 schrijft: *nec nisi deletis tutum rescribere ceris*, maar dezelfde Cicero schrijft epist. frg. X, 1 (ib. p. 302) *tuli moleste: litterae delitae mihi a te redditae sunt* en ad fam. 7, 18, 2: *non enim puto te meas epistulas delere, ut reponas tuas*; ib. 14, 3, 1: *epistulas, quas ego lacrimis prope delevi*, v. 2, 1, 2. Merkwaardig is, dat ook hier evenals bij *aboleo ablinio* (Ennius) een bijvorm *delinio* voorkomt, maar slechts in de beteekenis „bestrijken”. Het blijkt dus wel, dat de Thes. ling. lat. ook hier wel geen ongelijk maar zeker evenmin volkomen gelijk had door de vormen, die ik opsomde, uitsluitend bij *delino* onder te brengen; de oudere behooren bij *deleo*. *Delino* „afstrijken, afwisschen” bij Chiron is zeker een zelfstandige formatie, die van *lino* uitging en daar ook uitsluitend thuis hoort. Ook hier dus wederom evenals bij *aboleo* (z. p. 33) een dergelijk verschijnsel, dat nl. naast *deleo* een gelijktijdig *delino* van gelijke beteekenis niet voorkomt!

Wat de glossen betreft, ook hier weer hetzelfde schouwspel als boven bij *aboleo*: *λεαίνω, εξαλείφω, απαλείφω*¹⁾.

¹⁾ Ook in het Grieksch komt *ἐκ-λεαίνω* voor, zóó dat uit de beteekenis „glad maken, uitwisschen” de beteekenis „vernietigen” zich heeft ontwikkeld, zie Fränkel Nom. Agent. I 89 noot.

Toch blijft een moeilijke vraag over. Reeds de oude Cato paste gaarne dit verbum op het gehate Carthago toe, van steden is het veel gebruikt, van troepen niet minder gaarne, tot in den tijd van Tacitus toe. Wanneer de Itala Os. 11, 9 schrijft: *non sinam deleri* *Effraim* staat daarnaast in het Grieksch *ἐξαλειφθήναι*, doch voor zoo laten tijd moet men zeker geheel buiten invloed van het Grieksch om het bestaan van een beteekenis „vernietigen” aannemen. Ik wil deze vraag voor het oogenblik nog openlaten na er slechts op gewezen te hebben, dat ook hier wellicht de volgorde van den Thes. ling. lat. zal moeten worden omgedraaid in dien zin, dat men hier de „res incorporeae” den voorrang geeft boven de „res corporeae”: steden, kampen enz. Voorloopig althans kost het ons weinig moeite uitdrukkingen als *religionem delere*, *infamiam* en *ignominiam delere* in ons taalgevoel uit „de schande uitwischen” te voelen overgaan in het versleten, jongere, vage „de schande wegnemen, opheffen”. Was dit eenmaal gebeurd — en dit moest als volkomen in overeenstemming met de wetten der semasiologie vroeg of laat gebeuren —, zoo stond daarmee de deur open voor uitdrukkingen als *Corinto deleto* 145 v. C. op de Mummius-inscriptie. Zoo verklaar ik ook, dat Cicero *delere* bij voorkeur nog met *tollere* verbindt, in zijn oudere geschriften in deze volgorde, later omgekeerd; eenige voorbeelden bij Landgraf Kommentar Rosc. Amerin.² p. 24. Aanvankelijk leefde de oorspronkelijke beteekenis dus nog genoeg in hem om voor den beteekenisovergang in „opheffen” den steun van een duidelijk verbum na zich gaarne te aanvaarden; later kwam *delere*, in die richting geheel ontwikkeld, als het sterkste van de twee gelijkwaardige om den climax achteraan.

Zijn voor deze beteekenisontwikkeling analoga binnen de Italische dialekten aanwezig? Noodig is dit natuurlijk niet. Sommer heeft intusschen (I.F. 11, 15) in umbr. *atero* VII a 11, 27 „malum” een dergelijke ontwikkeling meenen te vinden, daar hij het met **ap-tero* : lat. *tero* „slijten” in verband brengt (oorspr. „Aufgerieben werden”, daaruit „schade, vernietiging”). Ondanks de meegaandheid van Buck (Gramm. Osk. Umbr. 308) is dit onmogelijk: afleidingen van den wortel van lat. *tero* vertoonen nergens *ter-o-*¹) steeds *tr-*, zooals reeds het zinverwante *detrimentum* duidelijk aantoonst. Toch schijnt mij ook *detrimentum*, dat Sommer beter had kunnen vermelden, niet geheel op deze hier gestelde vraag te passen, want in *deleo* „vernietig” bespeur ik voor mij niet een overgang,

¹) Het slechte, eenmaal voorkomende *te. mentum* (Pl. Bacch. 929, z. Fest. p. 498 Linds.) = *detrimentum* staat hier geheel buiten.

zoals Buck die t. a. p. aanneemt: „rub off > destroy” maar veeleer een zeer sterke praeponderantie van het begrip „naam” als vertegenwoordiger niet alleen maar ook als vluchtige essentie van den drager zelf. Men vergelijke ook voor het Latijn de talrijke uitdrukkingen, waarin *nomen* een voor ons onbegrijpelijk groote rol speelt, de „geheime namen” van Rome enz (Paul. 94 Linds. *indigetes dii, quorum nomina vulgari non licet* en verder Pfister Berl. phil. Woch. 1913, 29, 30, Meringer I.F. 16, 164; 21, 313, Gauthiot Mém. soc. ling. 16, 264), de groote beteekenis, die de naam heeft in de *devotiones*, eindelijk hoezeer de Romeinen in hun gebeden er op gesteld zijn alle namen van een godheid te vermelden of althans de onbekende en niet genoemde onder één algemeene formule samen te vatten, vgl. bijv. de formule *devotionis* bij Liv. 8, 9, 6: . . . *divi Novensides, di Indigetes divi quorum est potestas nostrorum hostiumque, dique Manes, vos precor* en daarover Warde Fowler, the Religious experience of the roman people p. 207 en algemeener over de beteekenis van den naam A. Dieterich, Kl. Schrift. 321.

OBLIVISCI. De oudste plaats waar *oblitus* voorkomt is Liv. Andr. 4 Baehrens uit de Odisia: *neque tamen te oblitus sum*, tenzij de woorden aan Appius Claudius Caecus toegeschreven in Saturnische maat (Gramm. Lat. Keil II 384) authentiek zijn: *amicum quom vides, obliviscere miseras*. Voor de beoordeeling van dit werkwoord is belangrijk, dat de gewone volkstaal blijkbaar in den oudsten tijd slechts de constructie met den Acc. kende, terwijl eerst de „beschaafde” taal van Terentius en zijn kring hier den Genetivus introduceerde, waarschijnlijk analogisch, zie ook Bennett Syntax of Early Latin II 88 en 214, Brix ad Pl. Trin. 1018, Glotta 10, 191.

Oblitus is uit *oblivitus* ontstaan, zie Solmsen Stud. z. lat. Lutgesch. 117, Juret Dominance et résistance d. l. phonét. lat. 208. Het Romaansch vertoont alleen het daarvan weer afgeleide *oblittere*. Plautus heeft ook *obliscor*, bijv. Mil. 1359, vgl. Accius 190 488 Ribb.³ Wat de oudste historische vormen betreft, wij hebben geen recht de uitdrukkelijke verklaring van Cassiodorus (Keil VII p. 206, 1) en zijn bronnen in twijfel te trekken: *compositum* (sc. *est*), *scilicet huius simplex latet in antiquis monumentis: livisci enim et livitus, quod nos hodie per elisionem oblitus*. En wat de afgeleide substantiva aangaat, *oblivium* „vergetelheid” komt eerst sinds Lucr. voor, *oblivio* (gevormd als *obsidio*, *religio*, *suspicio*) sinds Cicero. Varro heeft een eigenaardige uitdrukking L.L. V, 10: *quoniam in haec sunt tripartita verba, quae sunt aut nostra aut aliena aut oblivia, de nostris dicam cur sint, de alienis unde sint, de oblivis relinquam*. De beteekenis is niet: „vergeten woorden,” maar blijkbaar: woorden van een zoo

onbepaald, cosmopolitisch uiterlijk dat men niet kan zeggen, of zij eigen of vreemd zijn, „uitgedoezelde woorden”. In de glosse IV 301, 41 *abolere penitus tollere obliviscere* (sic) *vel neglegere* is natuurlijk een laat activum inplaats van het deponens ingeslopen; in dit verband is daarvan dus alleen bruikbaar, dat *abolere* opmerkelijk dikwijls met *oblivisci* wordt geïnterpreteerd. Wat de praepositie eindelijk betreft, zou *ob-liviscor* met het bekende gr. ἐπ-αλείφω overeenkomen, „be-strijken”.

Voor het aanwenden van een dergelijken stam nl. *leiv*, uiterlijk gelijk aan den Perfectumstam, is Paul. 63 Linds. te vergelijken, waar naast *dēsino* voorkomt, zeker uit een ouden text: *desivare desinere* (vgl. *sīvi*, Perf. van *sīno*).

Wij vatten thans het bovenstaande kort samen.

Sinds de oudste literarische tijden vindt men: *obliviscor* en *dēleo*, *dē-lēvi*, *dēlitum* en *dēlētum*: dit laatste werkwoord beteekent: „uitwrijven, doen verdwijnen; vernielen”; het daarna(ast) voorkomende *dēlino*, *dēlinio* beteekent „besmeren”. In den grond, dat behoeft wel nauwelijks betoogd, is de beteekenis „uitwrijven” en „besmeren” volkomen dezelfde. Eerst sinds Vergilius komt *aboleo*, *abolēvi*, *abolitum* op, althans eerst sinds Vergilius vinden we het in de literatuur: beteekenis is „wegwrijven, doen verdwijnen”, *ablino* komt niet voor.

In het simplex *li-no*, *lē-vi*, *lī-tum* van het Latijn herkent men zonder moeite een wortel *lei-* „glad, gewreven”; *lē-vi* dan uit **lei-vai*.¹⁾ Deze wortel komt vaak met *s*-prothese voor en reeds zeer oude afleidingen met *-y-* schijnen zich zóó vast gehecht te hebben aan den wortel zelf, dat ze voortaan in bepaalde omstandigheden met den wortel vereenigd een nieuw geheel uitmaakten voor het sprekende volk: **slei-y-* in ags. *slīw* „zeelt”, *lei-y-* in lat. *lēvis* „glad”, *λεῖος* uit *λεῖφος*²⁾ hetz. Ik geloof voorts, dat W. Schulze zeer zeker gelijk had (Sitz. Ber. Berl. 1910, 807), toen hij voor lat. *saliva*

¹⁾ Het is waarschijnlijk juist uit te gaan van W. *kerēi-*, *lēi- sēi-* (vgl. ook lat. *sē-rus* laat < **sē(i)-ri-s*) voor (*dē*)-*crē-vi*, *lē(i)-vi* *lē(i)-vīs*, *sīvi* uit *sēi-uai* in verband met het homonyme *sē-vi* v. d. W. *sē-*; voor *tero*, *tr-vi*, *trī-tum* (wschl. in plaats van **trī-to-* > **ter-to-*, vgl. **kri-to-* (= Gr. *κρί-τός* en Lat. *certus*) staat ook een W. *ter*+*ēi-* vast door gr. *τηρός*, ndl. *draaien*; lat. *dēvētum* en *trītum* hebben zich naar het Perfectum geregeld, bij *dē-lēvi* vinden wij (z. b.) *dēlitum* naast jonger *dēlētum*. Klankwettig was dus: *-ē(i)-uai* maar *-ēi-tum*, m.a.w. het Latijn vermeed de opeenvolging van twee semivocalen. Omgekeerd heeft het Perfectum zich geschikt in **pō'-styi* > *pōsui* naar *pōsttum*, *dēsivi* of *dēsīi* naar *dēsītum* (vgl. *īvi* ∼ *rēd-īi* bij *eo*), oudtijds nog *po-sīvi* z. Pl. Cas. 853 en in Inscriptions. Waarschijnlijk is de verschillende ontwikkeling *postui* ∼ *dēsīi* veroorzaakt, doordat de *s* na *ō* ginds meer gutturaal was dan na *ē* hier.

²⁾ Dit *λεῖφος* nog over in Hesychius' glosse: *λείρος ἑξάδιος, δεινός, σφόδρα, τελεῖος, καλός*, waar *λείρος* te lezen is, zie Fränkel Nom. Agent I 89 noot (doch zie ben. p. 57).

„speeksel” uitging van de beteekenis „grauw, grijs, smerig”, die hij ook in *salix* „wilg”, oier. *sail* „smerig” terug vond; voor deze vereeniging van de kleur en de klevendheid eener bepaalde substantie in een en hetzelfde woord, dat natuurlijk juist deze substantie aanduidt, is nld. „smeer, smeren, smerig” een bruikbare parallel. Maar dan is zeer zeker ook lat. *livor* verwant, dat een „blauw-grauwe-, lood-kleur” aanduidt (zie Goetz Arch. lat. Lex 15, 532)¹⁾, speciaal van „blauwe plekken op het lichaam” gebruikt, wordt. Hier hoort tenslotte ook *sal* het „grauwe, zoute zeewater” thuis, zooals ook Joh. Schmidt Neutra 253 reeds aanduidde. Een enkel vers moge deze beschouwing verdedigen: Catalepton (Poet. Lat. min. ed. Vollmer, I) 13, 27 vlg.: *neque in culinam et uncta compitalia / dapesque duces sordidas, quibus repletus ut salivosis aquis / obesam ad uxorem redis.*

Maar de kleur „blauw” bleef niet bij het „grauwe” staan, doch verhelderde zich: zooals *liveo* reeds van pruimen wordt gezegd, zoo beteekent cymr. *lliw* „kleur”, lit. *šlyvā* (leenw. uit het Slavisch?) „pruim”, o.b. *sliva* hetz.; in het Germaansch eindelijk vindt men een versterkte vorm **slaih(w)ō* in ohd. *slēha*, nld. *slee* (doorn), waarnaast staat ohd. *slēwa*, Kiliaen *sleeuwe*, z. Franck-van Wijk 614; over de -h- en -u- suffixen Fränkel Glotta 4, 38.

Het bovenstaande zal voldoende zijn om de oude cohaesie van de klanken (s-a-)lēi- aan te toonen en dit is ons welkom, omdat het het Perfectum *lēvi* uit **lēi* + *u-ai* verklaart, omdat het *oblīvīscor* voor ons begrijpelijk maakt en tevens de geheele rol van het Perfectum in een helder licht plaatst. Wij hebben hier dus een van die oude conglomeraten met -u- die voor het juist begrip van het zoogen. -vi- Perfectum in het Latijn onmisbaar zijn: zoo (*neo*), *nēvi* naast *νεῦρον* (uit **snēu-ro-*) ~ oind. *snāw-an*, *pleo* (*plēvī*) ~ oind. *pa-prāu* (ig. **pe-plēu-*) enz.²⁾

Oblīvīscor als oud medium herinnert aan een werkwoord van verwante beteekenis: *re-mīn-ī-scor*, W. *men-*; neemt men hierbij in aan-

¹⁾ Wood heeft hier eens een juist idee gehad (Color-names 98), toen hij *oblīvīscor* met *livor* in verband bracht, maar hij werkt het verkeerd uit door van een beteekenis „fading away”, dus „uit het geheugen verdwijnen” uit te gaan. Hier schrompelen de eeuwen voor zijn blik weer samen tot één klein moment en de beteekenis, die hij *livor* toedicht, zweeft geheel in de lucht!

²⁾ Sommer Hdb. 2 559 laat alle -vi- Perfecta in het Latijn ontstaan zijn uit den aor. **ŕim* (= *ῥ-φῑν*), tot perfectum veranderd in **ŕu!* + *ai* > *ŕni* (z. Sommer ib. 125, Maurenbrecher Parerga zur lat. Sprachgesch. 175). Dit punt van uitgang is hypothetisch en bovendien te klein voor een derg. verschijnsel. Zonder twijfel ligt hier een fundament van oude (nominaal-verbale) *u*-stammen, bijv. *lēi* + *u-*, van het type oind. *mud* + *ū-* „zacht”, *mud* + *ū-* „langzaam”, *tan* + *ū-* „gestrekt, dun” (Brugmann Grundr. II, 1, 176), waarvan Grieksch en Latijn in *λεῖψ-ος* en *lēu-is* „moderniseeringen” geven.

merking, hoe lat. *ob*: gr. ἐπί „aan de oppervlakte, tegenover iemand” (cf. gr. ἐπι-πολῆς) beteekent, dan komt de inhoud van *ob-liviscor* duidelijker naar voren: „zelf iets (in den geest) aan den bovenkant glad maken, uitdoezelen, uitwisschen.” De ontwikkeling is bovendien volkomen klankwettig: *ēi-yai* > *ēvi*, maar *ēi-yī* > *-ivī-* vgl. *fīlius* met *ī* vóór *i* tegenover *fēlare* en *fēliw* (vgl. de Germaansche Umlaut voor het feit, dat *i/i* in *fīlius* sterker werkt dan *i* in *fēliw*).

De vormen, die ten grondslag liggen aan het Latijnsche Perfectum, schijnen dus hier even als elders een grooten invloed te hebben gehad. Is dit niet een overdreven voorstelling? Neen, ik behoef er slechts op te wijzen, hoe *fēc-i* (ἐ-θυκ-α), *iēc-i* (ἦκα uit ἦε-ἦεκ-α) uitgangspunt vormen voor *fācio*, *factum*, *iācio*, *iactum*, hoe een vast verband tusschen Perf. op *-vī* en Supin. enz. op *-tum* reeds zeer sterk geweest moet zijn, om naar die proportie naast *amā-tum* en *finī-tum* naar *sprē-vi*: *sprē-tum*, *plē-vi*: *plē-tum* een *amā-vi* in het leven te roepen (zoo ook Sommer Hdb.² 559). Op zich zelf zou dit dus reeds het volgende als formaties in verband met het Perfectum aannemelijk maken: naast *līvi*: *-līo*, *-lītum*, *-līre*, naast *lēvi*, *-lēo*, *lētum*, *-lēre*. Het eerste is in het Latijn zonder twijfel ook vertegenwoordigd *po-līo*, *po-līvi*, *po-lītum*, *po-līre*, voor het tweede z. ben.

POLIRE komt sinds Plautus, Ennius en Cato voor, meestal in samenstellingen. Ennius zegt ann. 319 (V²): *rastros dentefabros capsit causa poliendi agri*, sat. 11: *campi, quos gerit Africa terra politos*, waarvan Nonius zegt (p. 66 M.) *politiones, agrorum cultus diligentes: ut polita omnia dicimus exculpta et ad nitorem deducta*. Cato spreekt over de *politio* en den *politor* de Agr. 136, en 18, 8 heet het: *si trabes minores facere voles, canalis extra columnam expolito*, Plautus eindelijk heeft Poen. 188: (Ag.) *placet consilium*. (Mi.) *immo etiam ubi expolivero magis hoc tum demum dices: nunc etiam rudest*, vgl. daarmee Paul. 63 Linds.: *depolitum perfectum, quia omnes perfectiones antiqui politiones appellabant*. Hier moet men dus natuurlijk van vormen met accent op het woordbegin uitgaan, zooals *depolitum* die er aldus uitzagen: *ēks-(a)po-leiyai, *dē-(a)po-leiyai; dat hier *-līvi* en niet *-lēvi* ontstond spreekt vanzelf, daar het hoofdwoordaccent hier op *lei-* ontbrak en zodoende sterker de bekende ontwikkeling in de richting der gesloten vokalen plaats vond: *lēvi*: *-līvi* = *caedo*: *-cīdo*. Vgl. zoo *expolīvī* Pl. Poen. 188, *expoleit* (= *-it*) C.I.L. VI 260.

Deze praepositie *po-* uit *apo* (: gr. ἀπό enz.) is in het Latijn welbekend: ik herinner slechts aan *pōno* (uit *pó-s(ē)no, oud perfectum *posīvi*, z. bov., zeker niet toevallig is, dat geen compositum van *pōno* met *ab-* voorkomt!), *porceo* (Paul. 14, 24 Linds.: *arcere pro-*

hibere est. Similiter abarcet prohibet. Porcet quoque dictum ab antiquis, quasi porro arcet, vgl. 244, 7). In phonetisch opzicht herinner ik aan gr. $\pi\acute{\epsilon}\zeta\omega$ „knel, knijp” met $\pi\iota$ - als korte vorm van $\acute{\epsilon}\pi\iota$ z. K.Z. 26, 23 en G. Meyer Gr. Gramm³ 576 noot.

Intusschen blijft toch nog een duister punt de verhouding tusschen *polio* en *dēleo*. Vooreerst het supinum *politum*: verving dit het klankwettige **politum* alleen door den machtigen invloed van perfectum *polīvi*? Ik vermoed, dat ook woorden als *polimentum* meewerkten met \bar{i} uit *ei* (z. gr. $\lambda\acute{\epsilon}\iota\mu\alpha\zeta$ en zijn Slavische verwanten bijv. russ. *slimakŭ* „slak”, die ook \bar{i} uit *ei* hebben). Maar hoe dan bij *dēleo*? Daar vindt men: *dēlēvi* in plaats van het klankwettige *dēlīvi*, daar is *dēlītum* in eenige schuchtere resten overgebleven en elders (later) vervangen door *dēlētum*, analogisch gevormd naar *dēlēvi*. Welnu, hier handhaafde zich aanvankelijk *lēvi* met \bar{e} ook in onbeklemde positie, omdat ook semasiologisch hier het simplex nog duidelijk nawerkte: later, toen eenmaal *dēlēvi* was vastgehouden, kwam het accent op *-lē-* en handhaafde ook toen deze vorm, toen het zinscontact met *līno* juist verbroken was. Het praesens *dēlīno* is zwak vertegenwoordigd, zelf zeker laat en als aanvullingsvorm juist weer door het perfectum *dē-lēvi* \sim *līno*, *lēvi* in het leven geroepen; *ablīno* komt, zagen wij, in het geheel niet voor. Dit versterkt mij in het vermoeden dat beide werkwoorden in het oudere Latijn er ongeveer zóó uitzagen:

<i>dē-le(ī)-o</i>	<i>dē-lēiv-ai</i>	<i>dē-lī-tó-</i>	[<i>dē-lē(ī)-ēre??</i>]
<i>-po-le(ī)-o</i>	<i>-po-lēiv-ai</i>	<i>*-po-lī-tó-</i>	z.b.

Niet alleen hier, doch ook elders is de vereenvoudiging der talrijke indogermaansche praesensklassen, waar het Sanskrit nog een flauw begrip van geeft, niet van het simplex, maar van de composita uitgegaan: evenals de kolonien het moederland, zoo waren ook deze nieuwe levensvormen bij de ontwikkeling in nieuwe banen het stamwoord vaak vooruit. En dit is begrijpelijk: juist het groot aantal der composita moest de aandacht, reeds op de praepositie geconcentreerd, daarop nog versterken, het werkwoord zelf gaandeweg op de tweede plaats terecht doen komen; kwam een dergelijke samenstelling tot eenige zelfstandigheid, vaak ook in beteekenis, dan had zij reeds de kracht haar eigen weg te gaan. Een zeer duidelijk voorbeeld hiervan in de hierin nog vrijere taal der Homerische gedichten is het beruchte $\pi\rho\text{-}\theta\acute{\epsilon}\omicron\upsilon\varsigma$ A 291, dat zeker een thematische vorm is bij $\tau\acute{\iota}\theta\eta\mu\iota$; ik herinner er voorts aan, hoe naast den optativus $\epsilon\acute{\iota}\mu\eta\nu$ in de composita reeds in het klassieke Grieksch $\acute{\alpha}\phi\text{-}\omicron\iota\tau\omicron$ $\acute{\alpha}\phi\text{-}\omicron\iota\nu\tau\omicron$ boven $\acute{\alpha}\phi\text{-}\epsilon\iota\tau\omicron$ worden verkozen. Dat verder *pleo*

in het Latijn eigenlijk niet voorkomt, doch zeer vaak de composita *com-*, *ex-*, *im-*, *re-pleo*, schrijf ik ook tendeele hieraan toe. Een zeer brutale gissing mag ik hier wellicht nog aan toe voegen: lat. *condire* heeft zeker den invloed ondergaan van *condere*, maar identisch is het daarmee toch niet. Misschien is het met *finjo* „knedén” „enz.” cf. *figulus* „pottenbakker” te verbinden, wortel *dheigh-*, vergelijk het beteekenisverwante got. *deigan* „knedén”; zooals *con-do* naast *facio* stond *condio* naast *finjo* als jongere vorm (zonder nasaal-infix), vgl. *via*, dial. *vea* : *veh-o* (W. **uegh-*)¹), zoo *condio* uit **kom-dhei(h)-ō* of *-iō*, of ook nog ouder *-dhei-(i)ō*, part. (analogisch?) *kom-dhei-tō-*; de *n* in *finjo* was slechts in het praesens aanwezig, zooals *factum* bewijst. Hier kwam nog een andere algemeene factor bij: zooals D. Barbelenet aan een uitgebreid materiaal heeft aangetoond (De l’aspect verbal dans Térence 1913)²), heeft Meillet terecht er weer op gewezen, dat ook in het Latijn, evenals in het Slavisch, de composita der verba een sterke neiging vertoonen perfectief te worden; zoodoende kwam bij hen Aoristus-Perfectum op de eerste plaats te staan, de Praesensgroep was een tweede stem in het kapittel geworden en daardoor leende deze zich gemakkelijker voor allerlei innovaties. Plaatst men eigenaardige nieuwe eenheden als *tollo* (: **sustollo*) maar *-sustuli* en *-sublatum* in dit verband, dan wordt dunkt mij alles duidelijk. Dit werpt ten slotte ook plotseling een nieuw licht op de oude vormen *explēnunt explent* Paul. 70 Linds. die nog niet³) verklaard zijn: naar *lino* : *-lejo* en dgl. (z. boven) werd bij *-ple(i)o* een vorm aangevuld (vgl. gr. *πῑμπλάνω*) (-)*plēnunt*, (-)*plēno*, die zich, naast de 2-lettergrepige *-plēmus*, *-plētis* bovendien langer staande hield.

Maar nu ons punt van uitgang: *ABOLĒRE*. Dat het met *lino* en met de beteekenis „striken, smeren, wisschen” in verband staat, is boven aangetoond. Doch: hoe is zijn verhouding tot *polio*, waar-

¹) Men houdt daardoor aan het verband met got. *wigs*, nld. *weg*, lit. *vėžė* „karrespoor” vast, terwijl dezelfde behandeling *gh > h > —* ook wordt gevonden in umbr. *ař-veitu* „advchito”. Het osk. heeft dan *ueai* „wagen” uit **uegh* + *ā* naast *viū* „via”, Umbr. *vea*, *aiu* „via” uit **uegh-iā*.

²) Vgl. ook K. von Garnier I. F. 25, 86—110: *com-* als perfektivierendes Präfix bei Plautus u.s.w.

³) Niet alleen in composita, vgl. *damunt dant* Paul. 60 Linds. en *danunt* Pl. Most. 129 (bij voorkeur op het einde van een vers!). Over deze vormen kan men o.a. vergelijken: Buck Gramin. osk. Umbr. 81 en Juret Dominance 81; zij laten *dant > dan* worden en dan weer *-ont* toevoegen. — Ook in inscripties treft men *-nunt* aan (CIL. I¹ 1175, Bücheler CLE. 4 (± 150 v. Chr.) in een Saturnisch vers: *dōnu dānunt Hércolei / mā.esume mēvelo*). Eenige voorbeelden verder bij Ernout Recueil de textes latins archaïques 71, vgl. verder Fest. 160 en 476 Linds.: *solino idem ait esse consulo*.

om is het Perfectum *abolēvi*, niet **abolivi*, hoe zijn de eerste letters te verklaren, *abo*-?

Een oogenblik zou men aan de mogelijkheid kunnen denken o- ook in het Latijn te houden voor een zgn. prothetische vokaal, in het Grieksch zoo talrijk vertegenwoordigd, zooals Solmsens Unters. z. gr. Laut- u. Versl. 220 zoo duidelijk hebben aangetoond (overzicht bij Brugmann. Thumb. Gr. Gramm.⁴ 173). Zoo heeft men in het Grieksch van denzelfden wortel: *ἀλίνω* uit *ἀ-λιν-ιω*¹⁾ (naast lat. *lino*) „zalven” en met *ἀ-* *ἀλείφω*; op dezelfde wijze geeft in het Grieksch naast elkaar *ῥμῖχέω* „water”, *ῥμῖχλη* en Hes. *ῥμῖξαι οὐρήσαι*. Doch deze vokaal, in het Grieksch zeer gebruikelijk, is in het Latijn een onbekende en terecht zou men dus met een dergelijk voorstel weinig bijval inoogsten.

Wanneer men zich nog eens voorstelt, wat in het Latijn de samenstelling: **apo-leiγ-ai* als Perfectum moest worden dan bleek, wanneer wij met ' en ` het vóór-historisch hoofd- en bijaccent aangeven, uit

έks-^apolē̃γ-ai ex-polīvi te ontstaan, doch uit **άpo-lē̃γ-ai ab-līvi*.

Verder komt men hier niet; en toch moet men hier na het bovenstaande verder komen, te meer daar de afwezigheid van *ab-lino*, als compositum begrijpelijker dan *dē-lino*, ook sterk hiervoor spreekt. *

Een ander moment moet nu hierbij gekomen zijn, dat de ontwikkeling in deze richting heeft geleid; voor de eer eener keuze komen hier slechts twee werkwoorden in aanmerking. Uit deze zullen wij

¹⁾ Morphologisch is geheel te vergelijken gr. *πλύνω*: W. *pleu-*, z. *ὁ πλύν-ός* (of *πλῦ-νός*?)

²⁾ Misschien ook *ἀλέω* „maal”? Wortel *a-lē(i)+γ-* vgl. *ἄλευρον* „tarwemeel” en *ἄλγῃ-αρ* uit *a-lē(i)+γ-ρ/ro*? *ἀλέω* dan uit *alei-ō*, zooals (boven p. 10) *dēleo* of uit *alēi(γ)-ō*: de aor. *ἔλεσσα* (Hom.) moet dan analogie zijn naar *έλεσ(σ)α*. Het verbum is sterk defectief en heeft slechts een verwant in arm. *alul* „malen”. Dit verband, dat op het eerste gezicht zonderling schijnt, wordt aannemelijker door de glosse bij Hesychius: *ἀλέφατα ἔλφῃτα ἢ ἔλευρα*, die Wackernagel Sprachl. Unters. zu Hom. 241 met Hom. v. 108 in verbinding brengt: *ἔλφῃτα τεύχουσai καὶ ἔλείατα*, waar zooals hij aanteekent oude varianten zijn *ἀλέφατα* en *ἀλίφατα*; dezelfde verbinding als in v. 108 ook bij Herod. VII, 119; *ἔλειφαρ*, in de beteekenis van „zalf, parfum” γ 408 kan ook die van „gemalen meel” gehad hebben; dat „malen” en „vette bestanddeelen wrijven” later „inwrijven op het lichaam” tot een en denzelfden stam zouden behooren, is niet onaannemelijk. Met *ἄλγῃ-αρ*: *ἔλεu-ρ-ον* staat volkomen gelijk av. *snān-ard* „pees”: Gr. *νεῦρον* W. *snē^{tt}-* v. gr. *νῆν*: *νῆσω*. Over het verband van de *n*-formatie van lat. *lino*, oind. *lināti* „drukt zich tegen iets aan, plooit zich tegen, is kleefsch”, gr. *ἀλίνω* z. Fränkel Nom. Agent. I, 91 noot, eveneens over lat. *liniunt*, dat echter zeker niet, zooals Fränkel gelooft, oud is maar door kruising van *lino* „strijken, glad maken” met *lénio* „zacht maken” ontstaan is. Lat. *lēnis* is zooals *gravis*, *suavis* een oud femininum van **lē-no-* < **lēi-no-* „glad aan de oppervlakte, niet *τρηχύς*, niet-asper, = zacht”. *Lēnire* is synoniem van *-λεαίνω* bij Hdt. en *λεαίνω* bij Plato (Symp. 191a) van de gladgestreken plooiën van de huid (z. ook boven p. 37).

dus een keuze moeten doen, want zonder hun hulp komen wij hier niet verder. Immers het gaat niet aan, nu maar kortweg te constateeren, dat *abolevi* als Perfectum een contaminatie is van *pōlivi* en *ablēvi*, reeds ontstaan in een vroegeren tijd toen beide werkwoorden nog als tot een stam behoorende werden gevoeld.

De eerste (z. p. 43) der stemgerechtigden is het grieksche: ἀπ-όλλυμι, dat blijkens ὀλ-ώλε-κα en ὀλε-θρος „vernietiging”, ὀλέκ-ω naast ὀλ-ωλα, ὀλλῶμι uit *ὀλ-νῶμι als een wortel *ol(e)*- beschouwd moet worden. Dit werkwoord is tot nu toe nog niet aannemelijk verklaard, wat des te zonderlinger is, omdat men niet de minste reden heeft het als een leenwoord te beschouwen. In het Italisch heeft men tot dusver geen verwanten gevonden, toch meen ik dat hier beide partijen geholpen kunnen worden, wanneer men de volgende passage uit het Umbrisch vergelijkt: VI B 60: *ionie/ hostatu anhostatu/ tursitutremitu /hondū holtu/ ninctu nepitu/ sonitu sauitu/ preplotatu preuilatu*, die gelijkluidend voorkomt VII A 49, *holtu* kan een vorm *hol-tu* of *hole-tu* versegenvoorden vgl, bijv. afiktu „infigito”; ik kies het laatste en beschouw de *h*, die ook in het Latijn bijzonder onvast is evenals in de dialekten (vgl. Ernout Elém. dialect. du vocab. latin 86 en dez. Mém. soc. ling. 13, 335—338) als een misschien slechts grafische en ook phonetisch onbeteekenende verlenging, die hier tengevolge van het streng gebonden en rhythmisch karakter van dit gebed (vgl. C. Thulin, Altitalische sacrale Poesie passim) door het voorafgaande *hondū* al voldoende gemotiveerd wordt meer voorbeelden heb ik I.F. 37, 202 gegeven).

Men ziet, deze combinatie is mogelijk en in het verband past zij beter dan de vertaling, die Bücheler en Buck geven: *iuvēnes / hastatos inhastatos / terreto tremefacito / pessundato aboleto / ninqito inundato / sonato sauciato / *praeplauditato *praevinculato*. Doch de vorm, die wij voor een vorm *abolēvi* noodig hebben, een langewortelvorm *olē-* naast *ole* liet tot nog toe niets van zich bespeuren, noch in het Grieksch, noch in het Latijn.

Toch meen ik, dat wij dit werkwoord nog niet uit het gezicht moeten verliezen, want misschien kan hier de uitdrukking licht ontsteken, die men in Skandinavië en Duitschland ontmoet (vgl. ook Falk-Torp-Davidsen 18, 29) onoor. *allr* „opgemaakt, voorbij”, *verða allr* „sterven”, zw. *sommaren är snart all* „de zomer is binnen kort voorbij”, d. *das Geld ist alle* enz. Dat deze uitdrukking niet van *al*, *alle* gescheiden kan worden, staat wel vast, evenzeer, dat men hier van een vorm idg. **ol-no-* moet uitgaan, welks eerste bestanddeel in oier. *uile* (uit *ol-jo-*) „geheel” terugkeert. Het is dan verder niet te ontkennen, dat deze weer met lat. *alo*

samenhangen en dit alles is mogelijk, wanneer de wortel *ól-*, *al-* oorspronkelijk beteekende „verteren, tot zich nemen”, eerst daaruit zich de beteekenis „voeden”, intr. „zich voeden, groeien” ontwikkelde. Of hierin een nog oudere beteekeniskern te bespeuren valt: „opheffen, op-nemen, tollere” (vgl. ndl. *het geld is op*) is zeer kwestieus; de beteekenis „hoog” van lat. *altus* en „hoog-bejaard” got. *alþeis* „oud” is zeker eerst later ontstaan dan van een dergelijke onzekere primaire beteekeniskern uit.

“Ολλῦμι beteekende dus, zien wij juist, aanvankelijk „verteren”, Het schijnt wellicht aanvankelijk een al te koene combinatie „verteren” > „opmaken” en > „(zich) voeden met” en wat daaruit verder voortkomt; misschien helpt dan de verwijzing naar lat. *vēscī alfa re* „zich met iets voeden” en *vēscus* zoowel „gulzig, vraatziek” als „vermagerd, afgefallen”, voorts *obēsus* „dik” (vgl. *prānsus* en dgl.) en „dun, mager; ingevreten”, wat Gellius (19, 7, 3) met een citaat uit Naevius duidelijk maakt, waarna hij laat volgen: *obesum hic notavimus proprie magis quam usitate dictum pro exili atque gracilento; vulgus enim ἀκέρως vel κατὰ ἀντίφρασιν „obesum”, pro „uberi” atque „pingui” dicit.*

Van hier dringt zich vanzelf een vermetele vraag aan ons op: of dit *ol-* „opnemen, verteren” samenhangt met lat. *tollo* uit *tol-no* „opnemen, dragen” van W. *tel(+t̃)*-, voor de *o*-afwisseling vgl. arm. *tōtum* „dragen, dulden”, gr. *τόλμη* (oorspr. „kracht tot (ver)dragen van spanning, angst enz.?”), *durf, moed*”. Men zou daar gebruik moeten maken van de leer der praeformanten of prothetische consonanten (z. ook bov. p. 27, 30). Schrijnen meent KZ. 42, 106 verschillende duidelijke voorbeeld bewijzen van het bestaan van deze voorvoeging te hebben gevonden.

In *tollo* is namelijk dezelfde wortel aanwezig als in gr. *τελα-μών, ταλά+σ-σαι*, dor. *-τλᾶ-ναι*, lat. *(t)l̃n-tum*; ook hier is de oorspronkelijke beteekenis: „met lichaamskracht dragen, torsen”, z. Hom. *ταλα-ύρινος* „schild dragend” = *Φερε-σσαιῆς, σακεσ-Φόρος* (vgl. Bechtel Lexil. Hom. 307).

Wanneer wij ons nu verder herinneren, dat naast *tol-lo* uit **tol-no* juist in de composita zgn. Aoristi voorkomen met stam *tol-* bijv. Pacuv. trag. 228 (Ribb.³).

Custodite istinc vos, ne vim qui attolat nec attigat (z. ook Lindsay Lat. Lang. 464), jonger *-tula-*, vgl. *tetuli* uit **te-tol-ai*, dat wij dit zelfde *tol-* ook vinden in *tōtūlim* „de pooten hoog opheffend: dravend”, en dat een merkwaardige overeenkomst bestaat tusschen de *n-* praesentia **tol-no* en gr. **ól-vūmi*, dan is het voorloopig zeker het veiligst een splitsing van de wortel *tol-* in

t-ol-, daarnaast *t-el* (+ \bar{a}^w)-, welks tweede gedeelte *el* (+ a^w)- dan in gr. ἐλαύνω uit ἐλαφ-vo- Brugmann Kurze vgl. Gr. § 151 (naast τ-ελα-μῶν) en met *o*-phase in got. *aljan* „ijver”, ohd. *ell(i)an* „ijver, moed” (cf. gr. τ-όλ-μη? „moed”) aanwezig zou kunnen zijn. In het Latijn kon men dan voor deze ontwikkeling der beteekenis vergelijken: *ālācer* „vurig, opgeruimd, flink”, dat men zijn tweede *a* zoozeer opvalt, dat men er nog niet in geslaagd is, het voldoende te rechtvaardigen; (z. ook ben. p. 105) daarom zou een analyse *ala-* (vgl. τ-ελα-, τ-αλα-) + *h-ro-* onmogelijk zijn; slechts aan een tantologische samenstelling zou men kunnen denken (vgl. *ācer* „vurig, flink”) *al-akro-* met denzelfden overgang in de *i*-declinatie als bij *ācer*, maar met de korte *ā*, die gr. ἄκρος heeft; de beteekenis zou dus ongeveer zijn geweest: „groot, hoog in stuwkracht”, later kan *ācer* het zijne er toe hebben bijgedragen om de tweede *a* in stand te houden: *alicer* is vulgair, z. Meyer-Lübke Einf. roman. Sprachw.² 132 en Etym. rom. Wtb. N°. 307. In morphologisch opzicht zou men dan met *al-acer* kunnen vergelijken gr. Φαλ-ακρός kaal, eig. „met glanzenden top of kop”, vgl. Hesychius Φαλός λευκός, en lit. báltas „wit”; de beteekenis is vooral duidelijk in het vers Hom. N 797 vlg.;

ἐν δέ τε πολλὰ

κύματα παφλάζοντα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,

κυρτὰ φαληριόωντα, πρὸ μὲν τ' ἄλλ', αὐτὰρ ἐπ' ἄλλα,

een samenvattende beschouwing vindt men over dezen wortel bij Bechtel Lexil. Hom. 326.

De andere (z. p. 43) der beide deelgerechtigden is de wortel *al-* „voeden”, naast *alē-* (*coalēscō*), *olē-*¹⁾ (*indolēs*) „gevoed worden, groeien”, van Latijnsch standpunt bezien. Een kort overzicht van deze beide, voorzover zij voor het Latijn in aanmerking komen, moet op de volgende punten wijzen:

ALERE komt sinds Livius Andronicus voor, trag. 38 Ribb.³: *quem ego nefrendem alui lacteam immulgens opem*; het Romaansch kent dit verbum niet meer; de beteekenis is „voeden”.

Verwant zijn: gr. ἄν-αλτος (γαστήρ) „onverzadiglijk”, vgl. Hesychius ἄλτος καὶ ἄλτρος. μισθός, oier. *alim* „ik voed”, got. *alan* „opgroeien” (~ lat. *alē-*), terwijl een got. *aljan* „opkweeken” alleen nog in het participium *alīps* „gemest” voortleeft, on. *ala* „voortbrengen, telen”.

¹⁾ Zoo ook Columella 3, 2, 4: *vitis si nec nimis celeriter frondet, nec imbribus putrescit nec siccitatibus abolescit* (vgl. Arch. lat. Lex. 5, 115): maar dit staat geheel alleen en is zeker door *ex-olescit* enz. beïnvloed.

Het daarvan afgeleide participium: *al-tó-*, lat. *altus* komt voor in de beteekenis: „flink uitgegroeid” (of „doorvoed”?) historisch: „hoog-opgeschoten, hoog” (semasiologisch vgl. de opmerkingen Wört. und Sach. V 67, Brugmann P.B.B. 43, 311; het woord wordt gevonden sinds de *Columna rostrata* en Livius Andronicus trag. 31 (Ribb.³): *altum ocrim* „hooge bergspits”; reeds Paul. 7 Linds. zegt: *altus ab alendo*. In de verwante talen antwoordt daarop: m.i.e.r. *alt* „hoogte”, got. *alþeis* (z. Brugmann t.a.p.) enz. „oud”, vgl. cymr. *allt* „reets”; in ons „hoog bejaard” geeft onze eigen taal ons hier een vingerwijzing.

ALĒ „groeien”, waarschijnlijk echter in ouderen tijd „zich verheffen”; dus niet: „groeien” uit de beteekenis „gevoed worden”, zie ook Lidén in zijn *Blandade Bidrag* (= Göteb. Högsk. Årsskrift 1904) p. 7.

Het simplex *alēscō* „uitgroeien” komt sinds Varro voor; composita zijn: (*abolēscō*? sinds Livius), *adolēscō*, perf. *adolēvit* sinds Plaut. Cas. 47: *ad-olevit* „was opgegroeid”, *coalēscō* (sinds Sall., Lucr.; Varro; perf. *coalui* bij Sall. Ing. 87, 3; Varro trekt het samen in RR. I, 41, 2: *ne prius exarescat surculus quam cōlescat*, waar men echter ook een *caulis*, vulg. *cōlis* zou kunnen denken; zeker is *cōl-* voor Lucretius II, 1061 (metrisch noodzakelijk), VI 1068 (metrisch niet noodig), *exolēscō* dat zelf eerst in de laatste eeuw der republiek voorkomt, *ex-olētus* reeds Plaut. Poen. 17: *scortum exoletum*, *ind-olē-s* dat in beteekenis met *in-gen-ium* te vergelijken is en dat blijkens zijn *ind-* zeer oud moet zijn (in de literatuur Plaut. Rud. 423); het daarnaast staande *inolēscō* verraaft zich door zijn *in-*, niet *ind-* als een jongere vorm; het is zeker (z. ben.) een jong woord dat Vergilius (Aen. VI, 738, vgl. Georg. II, 77; onjuist Norden Komm. Aen. VI² p. 311) getuige het „*miris modis*” Aen. VI 738 als zoodanig erkende; *obsolēscō* als Varro L.L. 9, 16 zegt: *his* (nl. *verbis*) *oportet, si possis, non uti: sic enim obsolescent ac postea iam oblitterata facilius corrigi poterunt*, dan denkt men aan de tegenstelling tot *verba solita*; leest men daarentegen Cic. pro Sest. 60: *virtus splendet per se semper, neque alienis unquam sordibus obsolescit*, dan voelt men zich weer in de omgeving van de beteekenis van *lino* „strijken, wisschen, doezelen” en deze laatste is ook het best in overeenstemming met de beteekenis van *ob-*; van *oleo* „groeien” blijkt hier niets; wij leggen daarnaast de plaats Cic. Phil. 2, 41; *in homine... turpissimo obsolebant dignitatis insignia*. Eigenaardig is nu echter dat een kleine bloemlezing van *exolēscō* ook onweerstaanbaar naar dezelfde beteekenis terug-

dringt; men vergelijke uit verschillende schrijvers: *nondum memoria exolevit; exoleta vetustate annalium exempla; exoletum vetustate odium; antiquitus instituta exolescunt; ne disciplina per desidiam exolesceret*. Paul. zegt tenslotte 70 Linds.: *exoletus, qui adolescere, id est crescere desiit* en 5, 12: *et exoletus, qui excessit olescendi, id est crescendi, modum; et inolevit, id est crevit*. Wij zullen dit voorloopig vasthouden. **Prōtēs** uit **pro-olēs* vgl. *pro-pāgo* „kroost, nageslacht”, **subolēs** hetzelfde.

Vatten wij dit samen, dan blijkt, dat wij van dezen wortel naast elkaar moeten erkennen: *al-o* trans. „doen groeien, voeden; (oprichten?)”; **alē-īo*¹⁾ intr. „groeien, (rijzen?)”; daarnaast een trans. *īo-* formatie in *al-īo* in het Germaansch met factitive beteekenis (Streitberg Urg. Gramm. § 206); in het Indogermaansch waren deze *īo-*, *i-* en *ē-* werkwoorden niet streng gescheiden, vgl. Meillet Mém. soc. ling. 13, 363 en vooral 372. Zoo is dan ook begrijpelijk, dat *ad-ultus* uit *ad-altus* (dat in een Christelijke inscriptie weer opnieuw voorkomt en dus nog in zijn componenten leefde) klankwettig zooals *insulsus* tegenover *salsus*, (eerst later?) met *adolēsko* gecombineerd kon worden, terwijl het regelmatig participium van *alo altus* door *alitus* (uit *alō-tō-*) vervangen werd, ofschoon dit laatste eigenlijk met *alō-* als korte phase bij het zgn. intr. *alē-* behoorde; deze voorkeur wordt waarschijnlijk het best verklaard, wanneer men het taalbewustzijn instinctief hier den vorm *altus* deed vermijden, die tot verwarring aanleiding gaf (vgl. Cic. pro Planc. § 81: *locus ipse mutus ille, ubi alitus aut doctus est*, waar *altus*, ware het mogelijk geweest, bovendien nog het voordeel van een niet opgeloste clausula zou hebben gegeven: $\perp \cup \perp \cup \sim$.) Ondere vormen, in glossen bewaard, zijn niet in staat hier veel licht te verspreiden: Paul. 23 Linds.: *alebria bene alentia* kan op een *s*-stam berusten zooals *fūnebri- < fūnes-ri-* of kan *alē + br-i-* zijn (vgl. *salū(t) + br-i-*) zijn: *fero*, en *alē* z. *ind-olē-s*. Minder zeker zijn wij van Paul. 25 Linds.: *aletudo corporis pinguedo*: let men op *exoletus, obsolētus*, dan zou men geneigd zijn hierin een *ē* te speuren en hier zouden wij dan een welkome bevestiging zien van het vermoeden, dat *alēsko* (Varro R.R. I, 2, 5, Lucr. II, 1130) en *co-alēsko* met *ā*, niet *o*, den ouden vorm hebben bewaard.

Maar hoe is dan te verklaren, dat *adolēsko* enz. op een *o* wijst, hoe is deze *o* zelf aannemelijk te maken? Want Sommer Handb.² 108 is wel naief, als hij voor de *o* in *sub-olēs*, in plaats van een nog verder verzwakte, meer gesloten vokaal, zich meent te kunnen

¹⁾ Bij de Perfecta op *-olēvi* en de Participia op *-olētus* (*ex-*, *obs-olētus*) is vermoedelijk het zinverwante *crēvi*, *crētus* ook van beteekenis geweest.

beroepen op de woorden van Fest. 402 Linds., waar van *olesco* sprake is: *suboles ab olescendo, id est crescendo*, vgl. ook Paul. 5, 12. Wie zich wat langer met Festus en andere grammatici heeft bezig gehouden, weet op een dergelijk *olescere* niet te kunnen bouwen en voelt er een bloedeloze abstractie uit de composita in. Het zoo even gegeven overzicht kan hier getuigen.

Mij dunkt, uit het bovenstaande mogen wij het volgende als resultaten opteekenen. Onder elkanders bereik en invloed komen de volgende families:

I. Samenstellingen van *lino*, *-leo* met de beteekenis „wrijven, strijken”.

II. Woorden, van den wortel *al-* „voeden, rijzig maken” en *alē-* „groeien, rijzen” verwant, vgl. Hom. van een meisje ἀνέδραμεν ἔπει ἴσος = 56.

III. Verbaalvormen, die met den wortel **ol-e-* „opheffen, tollere” in verband staan, gr. ἄλλωμι vgl. αἰρέω „nemen, dooden”.

II en III zijn in hooger en ouderdom vermoedelijk identisch; ook met eventueele *t*-praeformant vinden we zoo bij II bijv. gr. τάλις „jong, huwbaar meisje”(?), lit. *talòkas* „huwbaar, volwassen”, bij III lat. *tollo*, gr. τελα-μὶν.

Wanneer wij nu tenslotte er nog op wijzen, dat van de samenstellingen met *-olēsko* diegene, die met de praeposities *ab-*, *ex-* zijn samengesteld, waarschijnlijk bij III hebben behoord: *ab-olēsko*, terwijl daarnaast stonden *co-alēsko* naar II, dan krijgt men een indruk, hoe deze werkwoorden van verwante beteekenis en oorspronkelijk van denzelfden wortel op elkaar hebben moeten inwerken, terwijl daar nog vormen bijkwamen als *ad-ultus* (uit **ad-altus*) die door het Romeinsche oor gemakkelijker als **ad-ollo-* voortzettende werden gehoord.

Zoo begrijpen wij thans ook *aboleo*: de beteekeniskern („weg-wrijven”), — die *niet* door den vorm werd gesuggereerd! — heeft ons hier het meest te zeggen, maar dit werkwoord naast een misschien oud **ab-olēsko* „te gronde gaan” (gr. ἀπόλλυμαι), zelf dus **ab-leo* van huis uit, terwijl daarnaast samenstellingen voortleefden met **—po-leo*: *lino* en misschien *ab-oleo* (III) „te gronde richten”, behield *en* kreeg zoo een *o*, die het klankwettig ontwikkeld, zonder invloed en medezeggenschap van naburige stammen en werkwoorden, niet zou hebben vertoond.

In dit verband is het werkwoord *abolēsko* merkwaardig: het komt eerst voor bij Vergilius en Livius op plaatsen, die ik wegens de sterke familiegeleijkenis met den W. van *lino*, *dēleo* mededeel; Verg. Aen. VII, 231: *nec... tanti... abolescet gratia facti*, Liv. 1, 23, 3: *donec*

cum re nomen quoque vetustate abolevit, III, 55, 6: *cuius rei . . . iam memoria aboleverat*, VIII, 11, 1: *etsi omnis divini humanique moris memoria abolevit*, IX, 36, 1: *aliis omnibus cladis Caudinae nondum memoria aboleverat*; men ziet, ook hier is het alles vereenigende punt weer zooals boven telkens het Perfectum *abolēvi*; alleen Vergilius en na hem Gellius 20, 1, 13 gebruiken een praesens, Gellius van een „wet”; ook hier is de voorstelling weer te uitsluitend die van „uitwischen, wat op schrift, in wetten, in het menschenhart geschreven staat”, dan dat wij hier een compositum: **ab-olē-sco*: ὄλλωμι in eigenlijke stamverwantschap zouden mogen aannemen. Ik houd me dan ook overtuigd, dat eerst Vergilius of zijn tijd een intr. *abolēsko* vormden naar het intr. Perfectum *abolēvit*, dat zelf zijn intransitieve beteekenis weer dankte aan een *adolevit*: *alē* „groeien”. Deze beschouwing zal nog minder bezwaren ontmoeten, wanneer men ziet, dat dezelfde Vergilius naast het vaak gebruikte *adoleo* „een offergave verbranden, doen ontvlammen” als een ἅπαξ λεγόμενον intr. *adolesco* vormt „ontvlammen” Georg. IV 379: *Panchaeis adolescunt ignibus arae*; in dit verband zij het mij vergund ook aan het boven besproken *inolescere* te herinneren.

Dit *ADOLĒRE* eindelijk „doen verbranden” wijst ook vermoedelijk op een verwanten wortel: men moet hiermee verbinden de glosse bij Hesychius ἀλάβρη ἄνθρακες; ἀλάβρη λιγνύς. σποδός . . . ὑπὸ δὲ Κυπρίων μαρίλη (vgl. Aristoph. Ach. 350); ἄλαβα μέλαν ᾧ γράφομεν (zie ook I.F. 34, 241); zoo wordt dan waarschijnlijk, dat ook voor o.ind. *alāta*- n. „vuurgloed, vuur”, idg. *al-* moet worden aangenomen. Bij dit woord kan men nu drie zaken bedenken: vooreerst dat wij boven voor een wortel *al-* als oudste beteekenis vonden „omhoog doen gaan, doen rijzen”, dan: dat deze beteekenis hier onmiddellijk van toepassing schijnt, zoodra men zich duidelijk voorstelt, wat voor een primitieve voorstellingwijze moet geweest zijn „het plotseling levend in vlammen en rook omhoog schieten van wat kort te voren nog als levenlooze massa ter neer lag”; eindelijk dat ook Thurneysen Gött. Gel. Anz. 1907, 800 geheel buiten een dergelijke beschouwing om hier ook tot een oudere beteekenis kwam „das Feuer wachsen machen, es hoch bringen”.

Ook voor *adoleo* „ik verbrand” ga ik dus uit van **ad-al-eio* dat met de indische causativa op *-ayati*, gr. -έω op een lijn te stellen is; dit verklaart dan tevens het eigenaardige lat. *oleo* „ik geur” naast *odor*, gr. ὀδμή enz. Zooals reeds *flagrare* naast *fragrare* door invloed *flamma* (verwant met gr. φλέγω) aanduidt, is vooral door het (wierook-) branden verband tusschen „geur” en „branden” aannemelijk

gemaakt; naast *ad-oleo* uit **ad-aleo* „verbrand” is dan een *adoleo* „doe geuren” — hetzij met het eerste *ad-oleo* indentisch, hetzij onder invloed daarvan uit **ad-odeo* gedissimileerd — begrijpelijk geworden; het simplex ging toen mee. Invloed van *oleum* is juist bij het veelzijdige gebruik van olijfolie en het zelden gememoreerde van een bepaalde geur bij deze olie geheel overbodig. Het recente *adoleo* „geur”, sinds Apuleius: *adolent suaviter*, is waarschijnlijk een nieuw compositum van *oleo*, waarbij het aanwezige *adoleo* „verbrand” door de boven geteekende zinsverwantschap zijn invloed deed gelden (materiaal voor dit recente *adoleo* Thes. ling. lat. I 794, 31).

Daarmee sluit zich dan, geloof ik, de kring om de geschiedenis van de wortels: *al-* en *el-*, *ol-*. Er rest mij nog slechts te spreken over den overgang van **ad-aleo* in *adoleo*, **ex-alesco* in *ex-olesco* (z. boven p. 46 vlg.), voor zoover die phonetisch is, om tenslotte aan de woorden *littera*, *lētum* en gr. *δηλέομαι*, die hier veel zorgen hebben gebaard, een korte beschouwing te wijden.

De gewone gang van zaken is, wat de *o* in een voorhistorisch op het aanvangsaccent volgende lettergreep betreft, aldus: in open lettergrepen ontstaat *i*, in gesloten *e* behalve voor *t* (*insulsus*); juist zoo ontstaat ook in open lettergreep voor gutturale *t*: *o*, later *u*, vgl. CIL. I² 581: *consoluerunt*. Over de vraag, of *ē*, *ē* de voorgaande *l* gutturaal of palataal tintte, is veel te doen geweest. Zeker heeft de school van Meillet gelijk, die gutturalen klank aanneemt (Meillet Mém. Soc. ling. 13, 238 „*l* non vélaire substantant seulement devant *i*” en Bull. Soc. de Ling. 63 (1915), 182, Niedermann Berl. phil. Woch. 1915, 1090); want de voorbeelden *volēns*, *volēbam*, *Hercolēs*: *Hercules* (zie bijv. Diehl Altlat. Inschr.² 71—77, 84, 85) zijn niet weg te redeneeren. Op beide plaatsen vestigt Meillet zeer juist de aandacht op lat. *mille*: het meervoud *milia* pleit duidelijk voor palatale *l* en zoo is dan de geschreven dubbele *l* de gebrekkige weergave van een *l*, die toch vóór *ē* (zelf uit *i* ontstaan palataal bleef¹). Daarmede is ook de zonderlinge *o* in *ad-olēscō* opgelost: zij is uit *a* ontstaan en had in woorden, die als eenheid gevoeld werden in open lettergroepen tenslotte *u* moeten worden; welnu, dit is ook inderdaad gebeurd in het subst. *adulescens*, waar de schrijfwijze met *u* de gewone en juiste der handschriften is, zie Thes. ling. lat. I 794, 52 hetgeen vooral duidelijk

¹) Deze beschouwing van Meillet wint nog aan kracht, indien mijn verklaring (z. ben. p. 111 noot) van *milia*, als oud collectivum, behoudens de *ē*-identisch met gr. *ἐ-μῆλια* juist is. Toen de oorspronkelijke beteekenis „schare, massa” in „duizenden” overging, werd eerst een sing. gevormd, zooals ook het geval was met *littera* (z. ben. p. 52). Vgl. Schr. Gr. Wdb. s. v. *ῥητορ*.

blijkt in het nog sterker substantivische *adulēscētia*. Dat de verbaalvormen op enkele sporadische uitzonderingen (laat *adulisco*) na o hebben, is zich gemakkelijk te begrijpen uit een proportiegevoel, dat daarin een werkwoord *oleo* meende te beleven; want zoo ontstond ook de fictieve vorm *olēscō* bij Festus. (z. b.). Slechts in *co-alēscō* is door dissimilatie de *a* gebleven, wat hetzelfde proces is, dat *sociētus* uit *sociō-tāt-s* tegenover *firmitās* verklaart (contractie > *cōlēscō* z. bov. p. 46, vgl. *cōgo*, *cōpula*: *co-āgo*, *cōipula*).

LITTERA, *LITERA* „letter”, meervoud „brief” komt sinds Ennius en Plautus voor; het Romaansch kent het woord ook met *-ī-tt-*. Voor de juiste opvatting der beteekenis haal ik de woorden aan die men met meer testimonia geciteerd vindt bij Diels Elementum 76 noot: *elementum intellegitur, littera scribitur*.

Ik houd mij overtuigd dat *littera* met *līno* verwant is, wel is waar niet op de wijze, die de Romeinsche grammatici zelf daarvoor hebben aangewezen: Comm. Einsidl. = Anecdota Helvetica 221, 15: *a lītūris, id est tabulis ceratis*, vgl. aldaar CLXXXI, 16; zoo zegt Sergius de litt. etc. 475, 5 sqq.: *vel quod scripta* (sc. *littera*) *de leri possit*.

Tegen de opvatting als *lītūra* pleit in de eerste plaats de semasiologie, want dit beteekent: „het uitwischen” of „de plaats waar letters zijn uitgewischt”, vandaar: „verandering, correctie”, bijv. Cic. Verr. I 92: *in codicis extrema cera nomen infimum in flagitiosa litura fecit*. Morphologisch zou men moeten uitgaan van **lei-tū-rā* (*leiteras* [nog?]) in een inscriptie CIL. I, 198, 34 van de lange wortelvorm, die ook het Perfectum *lēvi* uit **lēi* + *g-ai* voortleeft. Wie dit niet bezwaarlijk acht, zooals ik wel doe, kan voor *-ūra*: *-era* op *pēiero* (*peiiero*): *ūiro* wijzen en voor den overgang van *līt-* in *litt-* op *vitta* uit **vīta* vgl. lit. *vītis* „wilgetak voor het vlechten gebruikt”, over welk verschijnsel men een uitvoerige bespreking vindt in Vendryès, Recherches sur l'effet de l'intensité initiale en latin 120 vlg.

Doch verder komen wij langs de volgende weg. *Littera* is oorspronkelijk het femin. collectivum, later pluralis genoemd, van een *s*-stam **lei-tos* ntr., dat ten opzichte van den wortel met *lei+g-ai* ¹⁾ = *lēvi* (z. b.) identisch is, en hier is de vocaalphase volkomen in overeenstemming met wat wij verwachten, zooals twee voorbeelden uit het Oud-indisch kunnen duidelijk maken: *srōtas-* „rivier” W. *srey-*, *rētas-* „stortvloed” tegenover *riṇāti* „hij laat stroomen”; voor dit heele suffix *-tes-*, *-tos-*, dat een verbinding is van *-t+es*, verwijs ik naar Brugmann Grundr. ² II, 1, 527.

¹⁾ *līnea* „lijn” is natuurlijk niet verwant; de oudere beteekenis was „draad, snoer van touw of vlas”.

Morphologisch was dus het uitgangspunt gelijk aan, dat van lat. *iugerum*, dat eerst later een nieuwe singularis werd bij *iugera* = gr. ξέυγε(σ)α, maar vandaar gingen zij verder verschillende wegen: *iugera* als kollektief gevoeld had een singularis naast zich noodig: *iugerum*, doch *littera* eig. een „samenstel van lijnen, vegen, streepen” = „een letter” werd of bleef enkelvoudig gevoeld en eischte een nieuwen pluralis voor zich op, die ook niet uitbleef, *litterae*; dit laatste dus een proces dat eigenlijk aanvankelijk zuiver semantisch is en met het vormen van nieuwe samengestelde begrippen in morphologisch opzicht in uiterlijken zin evenwijdig loopt. Eeuwen later herhaalde ook deze geschiedenis zich, toen een vulg.-lat. *gaudia*, zooals algemeen bekend is, als femininum werd gevoeld en fr. *la joie* in het leven riep; voor het voortleven en opleven van dit collectief-aanvoelen van den Pluralis verwijst Löfstedt Kommentar Aetheria 135 zeer juist naar het feit, dat bij *gaudium* bijv. de Singularis gedurende de dichtergeneraties van Lucretius tot Claudianus toe slechts eenmaal (Catull. 91, 9) voorkomt, zoodat dit proces zich al heel lang blijkt gepraepareerd te hebben (vgl. ben. p. 111).

Voor het semasiologische zou ik behalve op de algemeene overweging, dat het schrijven in klei op potten die nog gebakken moeten worden, met vegen, smeren heel juist zou kunnen worden aangeduid, verder er op kunnen wijzen, dat Plato bijv. in den Gorgias schrijft (525a) ἡ ἐκάστω ἢ πράξις αὐτοῦ ἐξωμόρξατο εἰς τὴν ψυχὴν, zoo ook Leg. 775d εἰς τὰς τῶν γεννωμένων ψυχὰς ἐξομοργνύμενον ἐντυποῦσθαι, terwijl ditzelfde verbum in het Grieksch ook beteekent „afvegen, uitwisschen”. Men vergelijke doch met ander object *elēvit luto* „besmeren” bij Lucil. 647 Marx. Maar vooral troffen mij als analoga, te meer omdat zij van denzelfden wortel waren gevormd de volgende plaatsen; bij Hesychius staat διφθέρα-άλοιφος γραμματοδιδάσκαλος παρὰ Κυπρίοις, waarnaast men houden moet een andere glosse „ook bij Hesychius” διφθέρα... γραμμάτιον, die ook voorkomt Etymol. Magn. p. 279, 38. Zeker niet toevallig voegt zich hierbij een authentiek stuk, op de bronzen plaat van Idalium (Coll.-Bechtel 60) staat (26): ἰδὲ τὰ(ν) δάλτον τὰ(ν)δε, τὰ πέπιλα τὰδε ἰνα λαλίσμενα, βασιλεὺς κὰς ἡ πτόλις κατέθειλαν „en deze plaat, deze woorden hierop geschreven, hebben de koning en de stad laten aanbrengen enz.”, ook hier dus Cyprus, en zoo staat het ook met de glossen bij Hesychius: ἀλειπτήριον γραφεῖον. Κύπριοι terwijl nadrukkelijk hier het werkwoord der inscriptie daarmee gelijk wordt gesteld: Hesychius ἀλίνειν ἀλείφειν.

Al vaker is mij opgevallen, dat bijzonder talrijk zijn juist de Kyprische glossen en die van Kreta komen, die ons voor Latijnsche

woordgeschiedenis een opheldering geven of beloven: in hoever de tegenwoordige hypothesen over Lydisch-Hethitisch-Etruskisch (zie Schr. bov. p. 25) aan dit vermoeden later een fundament zullen geven, blijve aan de toekomst overgelaten. Over de rol, die Cyprus voor de bemiddeling tusschen O. en W., Syrië en Klein-Azië gespeeld heeft vindt men ook velerlei bij Baudissin Z.D.M.G. 70 (1916), 441.

Maar ook het Latijn zelf kan ons hier nog een kleinen steun geven, ik bedoel het verbum *oblitterare* en het daarvan afgeleide, postverbale *oblitterus* (zie Skutsch Kl. Schrift. 38). Voor het eerst door Accius gebruikt (trag. 43 Ribb.³):

*inimicitias Pelopidum
extinetas iam atque oblitteratas memoria
renovare,*

vgl. Cic. de sen. 21: *qui publici mei beneficii memoria privatam offensionem oblitteraverunt*, en zoo vaak bij Livius, haast altijd met *memoria* of *nomen* verbonden, wat ook hier weer des te meer opvalt, omdat in den vorm volstrekt geen herinnering aan het werkwoord *linere* kon liggen opgesloten voor de Romeinen dier dagen. De Grammatici spreken duidelijk van dezen inhoud: Paul. 253 Linds. *oblitteratum alii ab oblivione, alii a litore, quod ibi notata fluctibus aequari et tolli solent*, Non. 146 M. = 213 Linds. zegt: *oblitterare est obscurefacere et in oblivionem ducere*, vgl. ook Gudeman ad Tac. Dialog.² p. 231. Ik geloof dan ook niet, dat dit verbum behoort tot de klasse der verba op *-erare* (daarover E. Thomas Stud. z. lat. Sprachgesch. 1912, 24 vlg.), evenmin dat het van *littera* „letter” is afgeleid, maar wel, dat wij hier met de sterke, oorspronkelijke beteekenis der praepositie *ob*, ἐπί „bovenop, tusschen den beschouwer en het beschouwde” moeten verbinden het boven in eere herstelde *lītus* < **lei-tos* „het vegen, inwrijven met den vinger, smeren.” Het verband eenerzijds met de morphologische ontwikkeling van *littera*, anderzijds met de beteekenis van *ob-livīscor*, *oblīvīo*, van welke beide *oblīvīo* zeker niet eerst van *ob-livīscor* is afgeleid, is, zonder twijfel ditmaal, vast te houden en behelst geen valschen schijn.

Toch gaat het op semasiologische gronden niet aan met ons **lītus* dat andere substantief *LITUS*, -*ōris* (later ook: *littus*, zie Schr. I.F. 37, 196) gelijk te stellen, zooals Zimmermann Et. Wtb. 75 dat doet als „Strich, Landstrich am Wasser.” Zelf was ik vroeger ook op deze gedachte gekomen en het is mogelijk, dat er later een passende aansluiting wordt gevonden. Is zij misschien zoo te handhaven dat het smalle, heldere strand in Italië zich inderdaad als

een heldere „streep” tegenover het donkerder land en de blauwe zee afteekent? Neen, want voor Italië zouden de feiten daarmede niet in overeenstemming zijn; wel spreekt Plinius van een wandeling langs het strand, maar uit zijn beschrijving in een zijner brieven van zijn buiten te Laurentum (II, 17) blijkt wel dat er van een bepaalde zandstrook¹⁾ of lichte „streep” eigenlijk geen sprake was bij het woord *litus* maar dat het eig. „kust” beteekende. § 1: *desines mirari, cum cognoveris gratiam villae, opportunitatem loci, litoris spatium*; § 25: *haec utilitas, haec amoenitas deficitur aqua salienti, sed puteos ac potius fontes habet; sunt enim in summo. Et omnino litoris illius mira natura. Quocumque loco moveris humum, obuius et paratus humor occurrit isque sincerus ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate corruptus*; § 27: *litus ornant varietate gratissima nunc continua, nunc intermissa tecta villarum, quae praestant multarum urbium faciem, sive mari sive ipso litore utare; quod non numquam longa tranquillitas mollit, saepius frequens et contrarius fluctus indurat*²⁾. Haast kinderlijk klinkt het dan ook, wanneer Zimmermann in een noot laat volgen, nadat hij *litus* als „Strich” heeft ondergebracht (vgl. „landstreek”): „dasz wir im Deutschen unter „Strich” jeden beliebigen Landesteil uns denken können, während *litus* nur als Strich am Wasser aufgefasst werden kann, hat seinen Grund darin, dasz die Eigenschaft des Flüssigseins von *linere* nicht sich trennen lässt, während dies bei unserm „streichen” wol möglich ist.”

Alsof men eenmaal tot het begrip en de beteekenis „streep” of „streek”, „landstreek” gekomen, dan daarin — weer of nog — zou voelen, dat het een streep was door een „natte vinger” getrokken of door het natte element steeds weer opgefrischt! Neen, uit deze beschouwing blijkt slechts duidelijk, dat Johansson gelijk had, toen hij (I.F. 19, 120) meende een ouden *s*-stam *lites*-, die ook in *litus* voortleeft, noodig te hebben voor zijn grondvorm **lits-tā* van ohd. *lista* „rand, zoom”, lit. *lŷstē* „tuinbed, akkerbed”, terwijl een **li-tos* ntr. in ohd. *lid* „lid”, vgl. als *u*-stam got. *liþus* hetz. voortleeft. De Litauische vorm met *y* (= *i*), niet *ē* uit idg. *ei*, wijst weer op W. *-lei*, niet *-lei* (z. bov. p. 3) en veroorlooft ook hier van **lei-tos* ntr. uit te gaan en zoo toch weer tot onzen wortel *lei-* van *lino* terug te keeren, die dan de beteekenis oorspronkelijk zou

¹⁾ Ook uit Minuc. Felix, Octav. III, 2 blijkt duidelijk, hoe weinig daar sprake is van een strand in, onzen zin: *iam liberum litus tenebamus. Ibi harenas extimas, velut sterneret ambulacro, perfundens lenis unda tendebat.*

²⁾ De aanschouwelijkheid van de plaats van Plinius wordt grooter als men moderne photo's bijv. van de bocht van Napels en van Sicilië daarnaast legt; de Bilder aus Italien (in de serie Blaue Bücher) zijn hiervoor zeer geschikt.

hebben gehad: „nat maken; bevochtigen, bespoelen”, vgl. Hesychius ἄλινόν ἀμυδρον. Κρήτες. De rechtstreeksche verwanten van *litus*, dat bij Plautus misschien nog in hss. van den Rudens voorkomt met *ei*, zijn alb. *l'cθ* „begroeide rand, oever” (I. F. 30, 206) uit **loizd-*, ouder **loits-t-*, m.i.e.r. *Letha* „Armorica”, lit. *Lëtuvà* (wel met *ē*! z.b.) „Litauen”. In ieder geval is een familiërelatie tusschen *littera* en *litus* (*littora*)¹⁾ een mogelijkheid, die voor mij een niet geringe aannemelijkheid bezit²⁾.

Eindelijk lat. *LĒTUM* en gr. δηλέομαι! Wij beginnen met het eerste.

Letum komt voor sinds Ennius, die (ann. 398 V²) schrijft: *occumbunt leto*, vgl. Plant. Merc. 483: *quo leto ut peream*. Ook Varro haalt een blijkbaar zeer oud citaat aan (L.L. 7, 42): *ollus leto datus*. Van af Cato komt het bij prozaschrijvers haast niet meer voor, Cicero gebruikt het ad Att. X, 10, 5 duidelijk als dichtelijke reminiscentie of haalt het uit een oude wet aan (de legg. II, 9, 22) *bonos leto datos divos habento*. In later tijd had het voor de dichters een meer persoonlijk accent dan *mors*, zooals Norden Comment. Aen. VI² p. 213 uiteenzet, maar dat kan ook eenvoudig aan het ongerepte van dit woordgebruik moeten worden toeschreven. Wanneer men daarbij nog voegt, dat Vergilius zegt (Aen. V, 690): *Teucerum res eripe leto* en dat Nepos het gebruikt van het gewelddadig gedood worden door menschenhand (*leto afficere*), dan zal men niet licht met Wood meegaan, die (K.Z. 45, 68) van een wortel *lē* + *μ-* „ophouden” uitgaat vgl. ληδέω „ik ben moe”, lit. *lētū* „ik word moe”, o.pr. *au-laut* „sterven” (s. Trautmann Altpr. Sprachdenkm. 307), vgl. lit. *liáujuš* „ik houd op” (*iau* uit *ēu*, zie I.F. 10, 159), ook al zou men hier op gr. καμόντες, κεκμηκότες „de dooden” kunnen wijzen.

Het bovenstaande brengt ons vanzelf tot een wortel, die „weg-teren, wegwijnen” beteekent en die wortel is zeer goed bekend: *lē* + *i*, daarnaast *lei-*, *loi* vóór consonant, aan den anderen kant *lē-* als de twee bekende ontwikkelingen van de idg. lange diphthong: oind. *ñyatē* „hij verdwijnt, kwijnt”, gr. λοι-μός „pest”, Hesychius λοι-τός λοι-μός, λι-μός „honger” (vgl. osc. *limu* „honger”, dat als leenwoord moeilijk te aanvaarden is), Hesychius λει-ρώς ὁ ἰσχνός

¹⁾ Is dit nog terug te vinden in de toch zeker eigenaardige uitdrukking: *litus of oram legere* „langs de kust zeilen”? Dit doet denken aan *littera* maar zal wel toevallig zijn. *Liter-*: *litor-* vgl. *temperi*, *tempestās*: *temporis*

²⁾ De grondbeteekenis „buijen” (anders Minuc. Fel., Oct. III, 4: *oram curvi molliter litoris*... *tegebamus*) waarvan Johansson I.F. 19, 120 uitgaat, zou wel voor „golf” of voor „vlakte tusschen bergen” passen, minder voor „strand, kust, kustlijn”.

καὶ ὠχρός ἢ συντετηκότα (over deze glosse ¹⁾ Fränkel Nom. agent. I 89, Bechtel Lexil. Hom. 213), os. *lēf* „ziek, zwak”, lit. *lēsas* (uit *lei-*) „mager”, *laines* (uit *loi-*) „slank, dun”, ob. *libivā* „dun, mager.” Met al deze beteekenissen vergelijk men dan nog Enn. scen. 109 (V²): *pallida leti loca*, 134 *letum deprever*, 334 *leto dati*, waarmee men de oude formule in de Leges Regiae moet verbinden: *si qui... hominem morti duit* (Bruns⁵ 10), waarin *mors* nog nauw met *morior* samenhangt, van welk werkwoord ook *morbus* „ziekte” is afgeleid (zie Skutsch Forsch. 42: „was sterben macht”), juist zooals *lētum* bij W. *lēi* behoort.

Is zoo gebleken, dat *lētum* met een wortel *lēi-* enz. „in vocht ²⁾ oplossen” (> „in ontbinding overgaan”) samenhangt, welke wortel in lang vervlogen tijden met *el-*, *ol-ēi-*, *al-ē* „opheffen, opdrijven, voortdrijven” op de een of andere wijze of samenhang of zijn weg en lot gekruisd had, het gr. werkwoord *δηλέομαι* moet uit dezen kring geheel worden verwijderd. Wel een merkwaardig resultaat bij twee werkwoorden, die op het eerste gezicht zoo volkomen gelijk schijnen: *δηλέομαι* ~ *dēleo*. *Δηλέομαι* komt sinds Homerus voor, bij wien men de volgende beteekenissen aantreft: „beschadigen, berooven, verbreken (ῥκίω), verwonden, verderven (βροτῶν δηλήμων σ 85)”; men ziet reeds, dat de beteekeniskern met die van *dēlēre*-volstrekt niet congruent is. Daar komt bij, dat de wortel van *deleo lei-* desnoods in gr. *δηλέομαι* aanwezig zou kunnen zijn, doch dit praesens met *ε* is misleidend: en in werkwoordsvormen (slechts futurum en aoristus) en in afleidingen komt slechts *δηλ-* voor. Verder weet men dan ook met de eerste lettergreep *δη-* volstrekt geen raad: van een met lat. *dē* (osc. *dat!*) verwante praepositie is in het Grieksch geen spoor te bekennen. Zoodra men bovendien daarnaast legt de glossen bij Hesychius *δάλλει κακουργεῖ*;

¹⁾ Fränkel spreekt daar over de glosse *λε(ρ)ως · ξεδίως* enz. (z. bov. p. 38) en houdt ook de glossen en uitdrukkingen *λε-ώλεσρος* voor samenstellingen met *λεῖος* „glad”, vandaar „volmaakt, radical”; ik zie echter hier en in de glosse Hesychius *λειο-κόνιτος · ἢ τελεῖως ὥς κόνις διαλελυμένη* iets anders, want *λεῖως* = *τελεῖως* in het interpretament beteekent, als zijnde eenvoudig een etymologisch kunststukje, natuurlijk ook voor de beteekenis niets. Zoo verklaar ik *λειο-* als met *λεῖ-ρος* en *leium* samenhangend (zoo ook de glosse van Hesychius *λείρω* (l. *λεῖρως*?) *· ξεδίως, δεινῶς, σφῶδρῶς, τελεῖως*?) en wel als een zoogenaamd tautologisch compositum, waarvan *λειο-* en *δλε-* in allerlaatste instantie tot denzelfden wortel hebben behoord, en het eerste deel slechts een ouder woord inhoudt dan het tweede (over *δλε-*, [*δλη-*?] z. bov. p. 42). Volkomen gelijk is de geschiedenis van het tautologische nld. *maaltijd*: *maal en jaargang*: *jaar*, het eerste in perspectief gezien = *tijd-tijd*, het tweede = *gang-gang*: oind. *yāti* „hij gaat”, av. *yāva* „jaar” vgl. W. de Vries, Tijdschr. Ned. Taal- en Letterk. 34 (1916) 219.

²⁾ Zoo tenslotte identisch met den W. *lēi-*, die ons boven, ook bij *titus*, bezighield; de semasiologische eenheid is „vochtig”: „glad” ~ „glibberig”.

δαλῆ κακουργῆ (ook, waarnaar Schmidt t. a. p. verwijst, δάειν κακουργεῖν ??), en waarschijnlijk met *ā* (niet *ā*) = oorspr. gr. *ē* elisch κα-δαλνμενοι, dan komt men in verband met δηλεομαι tot een zeer bekende wortel *dēl-* als gerekte phase bij *del-*, *dol-*, korte phase *d_ol-* of *d_ll-* = δᾶλ- „splijten, vaneen rijten; pijn doen”; vgl. lat. *dolāre* „met de hakbijl afhouden”, *dōlium* „vat”; *dolor* „smart”, lett. *dēlīt* „martelen, kwellen” (Prellwitz Bezz. Beitr. 21, 162), ob. *dly*, gen. *delīva* „vat”. Daarnaast staat een andere wortel *del-* „list; listige voorstelling, vervreemding; ontvreemding” in gr. δόλος „list”, lat. *dolus* en met idg. *ē* on. *tal* „bedrog”, ohd. *zālōn* „rooven”; hierbij voeg ik ook nld. *taal*, *tellen*, ohd. *zala* „getal, woorden, het aan iemand ten deel vallende stuk”, on. *tala* „spreken”, omdat zij met oind. *dala-* „deel”, lit. *dalīs* „deel” (zie ook Buck Am. Journ. Phil. 36, 148) en arm. *toṭem* „ik rijg aan elkaar”, *toṭ* „rij, lijn” zeker samenhangen. Vruchtbaar is hier de vergelijking met den wortel *ser-* „aan elkaar rijgen”: hom. ἔεργο „was aaneengeregen”, lat. *sero* „ik rijg samen, vlecht”, *sors* „deel” vgl. *consors*, *sors* „lot” vgl. *sortiri*, ook „rune, de heilige *sortes* van Fortuna”, Wissowa Rel. u Kult. d. Röm.² 260, *series* „rij”, *sermo* „gesprek”, althans volksetymologisch voor de Romeinen (z. ben.) oier. *sreth* (Osthoff Zs. celt. Phil. 6, 415), on. *sprvi* „halsband” = gr. ἔρμος hetz. Bechtel Lexil. Hom. 113. Wanneer men hiermee nl. weer verbindt lat., *dōlium* ob. *dly* „vat”, (z. bov.) dan komt men ook hier eer tot een beteekenis „samenvoegen”, waarvoor ik verwijs naar het bekende vers van Catullus 64, 10: *pineae coniungens incurvae texta carinae*, zooals de Romeinen *sermones nectere*, **tezare*, *serere* ongeveer als gelijkwaardig konden beschouwen. Wat beteekent deze wortel *del-* dan? Ik geloof dat de handeling, die hier mee werd aangeduid, wanneer men ook nog op oind. *dālati* „hij springt los, berst” let, deze is: „het behouwen van een balk, met een werktuig als het σκέπαρον en de splinters afslaan ~ het hout voor de taak, waarvoor het bestemd is, fatsoeneeren” en deze eenheid: „het overbodige weghakken ~ het noodige samenvoegen” geeft dan de sleutel tot al deze beteekenissen, die zoo ver uit elkaar schijnen te liggen. Kortom, hier zou dan Blankenstein Untersuch. zu den langen Vokalen in der *ē*-Reihe te voorzichtig zijn geweest, toen hij (p. 12) *del* I (*dolus*) en *del* II (*dolāre*) als twee verschillende wortels opvatte. Pedersen had gelijk, toen hij (K.Z. 39, 372) *dōlus* (*del* I) met δηλεομαι (*del* II) verbond; alleen ga ik hier niet van den wortel *dēl-*: *dō-*, zie δατέομαι: *δᾶτός = **dō-tō-* „deelen”, maar van *del-* „splijten, behouwen, bewerken” uit; ook Persson Beitr. idg. Wortf. 576 gaat, zooals ik zie, hierin

mede. In laatste instantie ontmoeten echter beide meeningen zonder twijfel elkander. Een dergelijke samengestelde uit verschillende op elkaar volgende fasen bestaande handeling — al weer als latere synthese met een bepaald onderdeel dier handeling als uitgangspunt — heeft inderdaad in de taal al zeer gemakkelijk beteekenisverschuivingen van aanzienlijke strekking in het leven geroepen, waarvoor Meringer materiaal bij elkaar heeft gebracht in zijn serie Wörter und Sachen I.F. 16—19, vgl. bijv. speciaal voor W. *nedh*-I.F. 17, 143 en over den inhoud van het „runenlezen” Wört. u. Sach. 3, 45.

III.

ACER (\bar{A}) „heftig”.

De geschiedenis van dit woord heeft een duistere plek, die daarom des te meer opvalt en hindert, omdat niets uit zijn historische omgeving deze schaduw verklaart: de lange \bar{a} . Die lengte geeft tot de volgende beschouwingen aanleiding.

§. 1. Wat *acer*¹⁾ zelf betreft, het komt als adiectivum van drie uitgangen voor sedert Naevius fr. 54 Baehr. in een Saturnius: *fames acer augeſcit hoſtibus*....; daarnaast vinden wij, het eerst bij Matius dus vóór Varro, een *o*-stam staan: *acro*-, die ook later (nog?) voorkomt, bijv. Carm. Lat. Epigr. (Bücheler) 629, 2: *inde regrediens incidi febribus acris* zóó dat zelfs in het Romaansch deze *o*-stam nog voortleeft, z. Arch. lat. Lex. II, 578, Meyer-Lübke Roman. etym. Wtb. N°. 92: ital. *agro*.

De dialecten leveren het volgende ter verduidelijking: ocs. *akrid* „acriter” (formeel gelijk aan den Abl. van een *i*-stam; de *a* kan kort geweest zijn, (z. ook Buck Gramm. 65), umbr. *per-acri* „opimus”, vgl. voor de beteekenis dezer woorden het grieksche *ἀκμή* „volwassen leeftijd, hoogste bloei” van denzelfden wortel.

In de verwante talen interesseeren ons voorloopig alleen de formaties met *r*-suffixen; ik noem de volgende: oind. *ásri* „hoek, snede”, vgl. voor de beteekenis arm. *asetn* „naald” en lat. *acies acus*, gr. *ἄκρῖς* „spits, top”, *ἄκρος* „hoog”, oorspr. „(hoog) uitstekend, spits”, zooals de oudste plaatsen duidelijk doen uitkomen; ik noem Hom. π, 299: *ἔκ τ' ἔφανε πᾶσαι σκοπιάι καὶ πῥόνες ἄκροι* en voor de vergelijking met lat. *acer* van den geest gezegd Herod. 5, 124: *ἦν γὰρ... Ἀρισταγόρης... ψυχὴν οὐκ ἄκροσ-*, gall. AXRO-TALUS „met hoog voorhoofd”, oier. *ēr* „hoog”, en verder af *a(i)cher* „levendig, hard” (Holder Altcelt. Sprachsch. p. 320. Henry Lex.

¹⁾ De korte *ä* van het verwachte *acro*- vindt men in *acerbus* (< **akro-dho*- of *akro-bho*- vgl. *superbus*), dat vaak met *acer* verbonden wordt: *acria atque acerba* Plaut. Bacch. 628, misschien ook in *alacer*: *allers* (over het verschil *l-l* in verband met het evenwicht der lettergrepen z. ben. p. 107).

bret. mod. 4, Dottin *La langue gauloise* [1920] 223), lit. *asztrūs* „scherp”, ob. *ostrū* hetz.

§ 2. Wanneer wij ons voorloopig beperken tot de dialecten van Italie, vinden wij daarnaast een vorm met *o* in het begin: *ocris*. Dit woord komt bij Liv. Andron. voor (bij Fest. 192 Linds. = trag. 31) *sed qui sunt hi, qui ascendunt altum ocrim*; nog twee plaatsen haalt Festus aan, ook van Livius Andr., waar beide malen voorkomt: *celsos ocris*; ware dit op zichzelf nog niet voldoende om in *ocris* niet als oorspronkelijke hoofdinhoud het begrip „hoog” te hooren, dan zouden ons de woorden van Festus en Paulus overtuigen, waarmede zij *ocris* omschrijven: „*montem confragosum*”; ook hier blijkt dus dat *ocris* eigenlijk beteekende „bergpunt, -spits, -karteling”. Hierbij behoort natuurlijk ook *medi-ocris* eig. „tot halver hoogte reikend”; met eigenaardige oude vormen in glossen Paul. 110 Linds. *mediocimum mediocre* en Fest. 142: *mediocriculo usus est in ea quam dixit Cato in consulatu: „ridibundum magistratum gerere, pauculos homines, medicriculum exercitum obvium duci”* (vgl. de plaatsnaam *Ocriculum*). Ook in Italische eigennamen leeft dit woord voort, bijv. *Inter-ocrea* (vgl. *Inter-anna*) *Ocriculum*; meer bij W. Schulze *Z.Gesch. lat. Eigenn.* 531.

In de dialicten duikt dit woord op: umbr. *ukar*, *ocar* „mons, arx”, marruc. *ocres* „montis”; elders in gr. *ὄρις* „bergtop”, m. ier. *ochar* „hoek, kant”, lett. *akrius* „steen” (z. K Z. 44, 65; idg. *ū* of *ō*?). Er bestaat natuurlijk niet de minste reden *ōcris* aan te nemen met *ō* terwille van het gr. nomen *ὄρυξ* „spits, top” (z. ben. p. 78) vgl. *ὄρυγξ* enz., zooals Schulze dat doet Quaest. Ep. 267 noot; de verzen van Livius met *ocri-* bijv. in den 6^{den} voet van een senarius bewijzen trouwens reeds het tegendeel. Festus laat tenslotte de juiste opmerking volgen (192 Linds.): *unde fortasse etiam ocreae sint dictae inaequaliter tuberae* „scheenplaten”.

§ 3. Daarnaast vinden wij lat. *ōcius* sedert Livius Andron. trag. (Ribb.³) 16, *ocissime* sedert Plautus, (*ociter* bij Apuleius is natuurlijk geen werkelijk Latijn geweest); een zeer oude vorm heeft Paul. 211 Linds. bewaard: *oxime ocissime* (vgl. boven *medi-oximum*). Later werd *ocius* door het ontbreken van een positivus bijna als zoodanig gevoeld, z. Schulze *Z(ur) G(esch.) L(at.) E(igenn.)* 331. Het ontbreken van den positivus wekt een oogenblik het vermoeden, dat wij hier met iets ouds te doen zouden hebben, dat nl. de positivus de korte stam zou hebben gehad: *aku-* (*a* < ig. *ə*), zoo ook Brugmann *Grundr.*² II, 1, 178 (over *acu-ped-ius* (z. ben. 84); toch schijnt mij deze be-

wering voorloopig zeer gewaagd, daar in het Oud-indisch *āsú-*, en in het Grieksch, dat wij kunnen overzien, de positivus met lange vokaal *ἀνός* en zelfstandig en in composita een groote rol speelt, die uit een comparat. **ἀκίων*, waarschijnlijk zelden gebruikt, toch slechts uiterst onwaarschijnlijk zijn *ō* ontleend kan hebben; alleen *ἀκιστος*, niet **ἀκίων* is nl. uit het Grieksch bekend, z. Kühner-Blass I 556. Zoo heeft reeds Osthoff op het onwaarschijnlijke van deze hypothese gewezen, z. Morph. Unters. VI 40 vlg. Misschien leeft de positivus nog voort in een oud compositum: lat. *vēlōw*; het kan, oorspr. van een schip gezegd, een dichterlijk woord zijn geweest met de beteekenis „met vlugge zeilen” (z. ben.).

In ieder geval is ook dit woord in de verwante talen voldoende bevestigd: oind. *āsú-* „snel” (idg. *ā* of *ō*), gr. *ἀνός* hetz., kelt.: corn. *dioc* „langzaam”, obret. *dianc*, bret. *diék* „lui, traag” (z. Henry Lexique bret. mod. 96).

Tenslotte zou ook de semasiologische verwantschap dezer woorden op bezwaren kunnen stuiten: „scherp” ~ „snel”; vermoedelijk is het laatste uit het eerste voorgekomen. Vooreerst een duidelijk bewijs van de mogelijkheid: bij Hesychius staat *ῥῥύς ταχύς, δριμύς. Φρόνιμος*; maar ook dat „scherpte, puntigheid” met „snelheid” correlaat zijn, wist toch de zeker niet minder praktische mensch uit die vroegere tijden evengoed als wij: scherpe kiel en scherpe ploeg en scherpe messen waren al overtuigend genoeg en ook in moderne talen komt dit contact telkens weer boven, vgl. engl. *sharp, sharply*.

§ 4. Een voor het Latijn duidelijke aanwijzing van de oorspronkelijke beteekenis dezer familie krijgen wij in het lat. *occa* „eg”, dat sinds Cato in een denominativum voorkomt: de agr. 33, 2 *sic occato*, van den wijnstok gezegd; voor *ō* pleit ook het Romaansch. Voor den zakelijken inhoud van dit woord verwijs ik op Plautus Capt. 662, Blümner Rom. Privataltert. 563, Pauly-Wissowa V, 1983, I.F. 17, 131. Wat Plautus schrijft, Amph. 183: *mihi os occillet probe* houd ik met Schulze ZGLE. 462 voor een inval van het oogenblik, voor morfologische doeleinden onbruikbaar.

In het Grieksch komt, bij Hesychius slechts, voor *ῥῥίνα. ἐργαλείον τι γεωργικόν, σιδηροῦς γόμφους ἔχον, ἔλκομενον ὑπὸ βοῶν*, duidelijk onze „eg”; verder vinden wij ohd. *egida* „eg”, zie Fick Vergl. Wtb.⁴ III, 8, cymr. *ocet* hetz., lit. *akė'tės*¹⁾ of *akė'czios* hetz.

¹⁾ Het lit. woord komt meestal voor met *ek-*, niet *ak-*: *ekė'czos* „eg”, ook lett. *ezēschas* (beide uit **akē-tiā*), afleiding van het denominatieve lit. *ekė'ti*, lett. *ezēt* „eggen” (z. Leskien Bildung der Nomina im Lit. 395). Het verbum staat in het Litausch zoo

Ook hier blijven echter nog moeilijkheden over: in de Litausche woorden verwacht men, indien zij behooren tot den wortel *ak-* met palatale gutturaal *asz-*, niet *ak-*; toch bestaat er, dunkt me, geen reden om zoo geresigneerd als Güntert het doet (I.F. 37, 82) twee verschillende wortels aan te nemen: *āk-* „scherp” en *ok-* (= *og-*) „spits”. Wij hebben hier eenvoudig met een feit van dissimilatie te doen, zooals Meillet het (Etudes -v. -slove 178 en Mém. soc. ling. 13, 244) uitvoerig heeft toegelicht en zooals Vendryès in de Mém. Saussure 312 voor het Keltisch, ook juist weer bij spiranten, als vaak voorkomend heeft aangewezen ($\vec{d} : \vec{d} > \vec{d} : \vec{b}$ of $\vec{b} : \vec{d}$); zoo vermeed het Oud-bulgaarsch **zqsi* „gans” om er *gqsi* voor te blijven spreken, ofschoon de *ǵh-* palataal was, zoo heeft het Slavisch *svekrŭ* „schoonvader” met *k*: idg. *k̑* doch het Oud-indisch *śvāsura-* evenals het Litausch *szeszuras*: het moeilijke klankwettige resultaat *s...š* is dus door dissimilatie of assimilatie uit den weg geruimd. Gaat men de lijst bij Brugmann Gr.² I. 546 na, dan krijgt men den indruk, dat juist de zgn. Dauerlaute (*k̑, ǵ, r, l, s*) vaak hier dissimilatorisch werkzaam zijn geweest: vgl. bijv. oind. *klāmyati* ~ *śrāmyati* „hij wordt moe”, lit. *klausyti* „luisteren” ~ ob. *sluchŭ* „gehoorzaamheid”. Hetzelfde geldt dan ook van idg. **ak-ǵā*, waaruit lit. *akė-*, dialek-tisch *ekė-*. Een dergelijke neiging vinden wij in het Litausch door de opmerking van Sommer „Die indog. *iā* und *io-* Stämme im Baltischen” (= Abh. Sächs. Ges. d. Wiss. XXX 4, 1914) p. 87, 88: dat bij den strijd tusschen *-ē* en *-ja* uitgangen in den Nom. Sing. in het algemeen de *-ē* zich uitbreidde, behalve na dentaal, omdat daar de nieuw ontstane *cz, d* te veel afweek van den vorm met *-tē, -dē*, te zelfstandig was en te veel invloed had, zoodat hier omgekeerd de *-ja(-czios* enz.) Gen vormen andere annexeerden.

Maar ook de Grieksche vorm *ῥέινυ* stelt ons voor eigenaardige moeilijkheden: de quantiteit van de *i* is niet bekend. Wanneer men overweegt, dat *ῥέινυ* zonder twijfel met *ῥέις* „scherp” samenhangt en dat van *ῥέος* „(wijn)-azijn” een afleiding *ῥέινυς*, spec. *ῥ. ῥίος*, bestaat, welks *ι* zeker kort is z. Aristoph. Eq. 1304, zou men geneigd zijn ook het woord voor „eg” een korte *ι* te geven. Doch nu heeft Johansson Beitr. z. gr. Sprachk. 107: *ῥέινυ* vergeleken met gr. *ῥέινυ* (ī!) „bijl” en *ῥέινος(ι)*: *ῥέις* „slang” en met got. *alei-na* (als de *ei* [= *ī*] niet als got. *ī* uit idg. *e* bedoeld is) van de wortel *o-le-* „buigen” in gr. *ῥάλε-νυ* (*ω* misschien inplaats van *o* uit de composita zooals

goed als alleen, slechts *seilēnu*, „ik kwijl”, denominativum van *seilē* „speeksel” staat daarnaast (vgl. Kurschat Lit. Gramm. p. 351). Doch ook het Oud-pruisisch heeft *aketes*; waarschijnlijk is deze overgang van *a* > *e* een zuiver dialektverschijnsel (z. Bezenberger Bezz. Btr. 23, 297) in het Litausch en Lettisch.

λευκ-ώλενος waar het volgens Wackernagels Dehnungsgesetz regelmatig was): lat. *ulna* „elleboog”. Bekijkt men nu Johanssons voorbeelden op de keper, dan zal reeds dadelijk de vergelijking *ἐχίνος*: *ἐχίς* bevreemden, daar *ἐχίνος* blijkens lit. *ežys* „egel” *gh*-palataal, *ἐχίς* volgens het gelijkwaardige *ῥφίς* „slang” *gh*-labiovelaar heeft; Boisacq Dict. étym. gr. 302 compliceert dit geheel nog onnoodig door voor *ἐχίς* van een *gh*-, gewone velaar, uit te gaan; onnoodig want noch het Keltisch noch het Iraansch eischen hier *gh* in plaats van *gh*, zie Pedersen Kelt. Gramm. I, 107, Reichelt Awest. Elem. § 60. Toch acht ik dit geen voldoende motief om de vergelijking geheel op te geven, ten eerste omdat wisseling tusschen palatale en labiovelare gutturalen zeer vaak voorkomt (z. Persson Btr. idg. Wortf. 52, 270 vlg.).

Ook de vergelijking *ἄξινη* vertoont een zwakke plaats: verwant is zeer zeker lat. *ascia* „bijl” uit **ak'sia* zooals *viscum* uit *vikso* = gr. *ἰξός*, maar juist deze combinatie van den wortel *ak*- „puntig, spits” + *s*, identisch met een *s*-stam *akes*- in *τάνυ-ήκης* „met lange punt” maakt dat wij slechts noode de Germaansche vormen buitensluiten, die dienzelfden *s*-stam vertoonen en in beteekenis zich uitmuntend aanpassen: got. *agizi* „bijl”, vgl. os. *acus*, ohd. *acchus* hetz. Doch wanneer wij zonder vooropgezette bedoelingen deze in ouderen vorm reconstrueeren, komen wij tot een idg. *agʷ(e)s*-, niet *ak-es*; indien men intusschen den reeds weer gesuffigeerden *s*-stam als uitgangspunt neemt, kan men van idg. **aks-ī* uitgaan voor alle west-germaansche woorden, zooals ook Kluge Etym. Wtb. s.v. *Axt* doet evenals Kluge-Lutz Engl. Etym. sv. *ax(e)*^{II} [op de laatste plaats wordt voorzichtiger gesproken van „pre-teut. *agési agzi (aksí)*”]. Het lijkt mij juist, deze mogelijkheid niet al te spoedig los te laten, daar zij en groote waarschijnlijkheid op zichzelf bezit en men, accepteert men werkelijk een idg. media, met de vergelijking oind. *ágra*- „spits, top, begin” niets verder komt (zie ook Uhlenbeck Aind. Wtb. s.v.).

Eigenaardig is, dat parallel met de moeielijkheid der Germaansche woorden een verschil in het Latijn loopt:

I Wortel *ak*- „spits”: *ἄξινη* lat. *ascia* (≈ got. *agizi*, ohd. *acchus*, ags. *æa*?)

II Wortel *ag*- „voeren”: *ἄξιων*, *ἄμ-αξα*, lat. *avis*, ohd. *ahsa*, ags. *eaw*.

Het verschil tusschen I en II bestaat onder meer hierin, dat in I een tenuis, in II een media als palataal in den wortel oorspronkelijk werd aangetroffen. Maar dit kan het verschil in de Latijnsche woorden resp. *avis* en *ascia*, toch niet geheel verklaren; want in lat. *vespa*

uit *vop* + *s-ā* van den wortel **uebh-* „weven” ¹⁾, vgl. *ὑφάνω*, treedt ook een media aspirata op en de behandeling correspondeert toch juist met I (wortel *aġ-*). De oorzaak moet dus ook elders liggen, al kan zij ten deele hier gezocht en gevonden worden. Immers, stellen wij naast elkaar een verbinding van *ak+s* en *ag+s*, dan zal in de meeste talen voorloopig het product zijn *aks-* maar vooreerst zal er een chronologisch verschil bestaan en zal dus dit product in het eerste geval eerder bereikt worden dan in het tweede; voorts zal in een dialectgroep, die door sterke aspiratie neiging tot spirantiseering vertoont (s. Jespersen Lehrb. d. Phonet. ² 103), zooals de Germaansche dialecten in verschillende perioden en zooals de voor-historische phase der Italische idiomen, de eerste verbinding eerder aan de neiging om in *axs-* of iets dergelijks over te gaan toegeven dan de tweede; ten slotte zal in de meeste gevallen de tweede combinatie door een sterk groepbewustzijn gedragen langen tijd of steeds in de uitspraak nog een zeker spoor van de vroegere stemtoon meedragen, vooral wanneer daarnaast nog duidelijk als verwant gevoelde vormen met *ag-* voortleven. Dat deze beschouwing ook voor het Latijn geldt, blijkt uit de zgn. wet van Lachmann en uit een paar bijzonderheden bij de praepositie *ad* (zie ook Schr. K.Z. 49, 115). Zooals bekend geeft de zgn. wet van Lachmann (*ad* Lucr. I 805) rekenschap van de tegenstelling *actus*: *factus* ~ *ago* en *facio*; zie de Saussure Mém. soc. ling. 6, 246, Meillet ib. 15, 265 en Mél. Saussure 98, Buck Cl. Rev. 1913, 122. Nam men tot nog toe aan, dat — als ik het zoo mag formuleeren — de stemtoon van de media, vóór de stemlooze tenuis verdwenen, zich was gaan voegen bij de voorafgaande klinker, van meer belang schijnt mij de opmerking van A. Grégoire, die langs experimenteelen weg vaststelde (Rev. de phónet. 1911, 270—92), dat *p* bijv. een langere mondsluiting (occlusion, Verschluss) heeft dan *b*, terwijl juist daardoor *a* vóór *b* langer is dan voor *p*, een opmerking, die ieder met zijn eigen gehoor als juist kan verifieeren. Ik vermoed echter, dat hier nog iets anders bij kwam. Wanneer men nl. in het Latijn de zgn. verba frequentativa doorloopt (men vergelijke het materiaal bij Cooper Word-formation in the Roman Sermo Plebeius p. 207 en Stolz Hist. Gramm. d. Lat. 604), dan valt op, dat de verba op *-itare* in de oudste specimina, — later gaan zij met Participium op *-to-* mede, — zoo dikwijls vóór den uitgang *-itare* juist een media hebben: wel het

¹⁾ De verbinding van „wesp” en „bij” met „weven” loopt natuurlijk over de honigraat en de broedcellen, vgl. d. *Wabe* ~ *Weben*. Zie ook Keller Die antike Tierwelt II 481 over de *Wespenwabe*. In **uebh(e)s-ā* hebben we morfologisch een oudere verbinding van hetzelfde soort als *γένοϛ* ~ **γενοσ+ā* > *γενέη*.

bekendste is naast *agere agitare*, waarvoor men **actare* of **actitare* zou verwachten, Paul. geeft p. 21 Linds.: *acetare dicebant quod nunc dicimus agitare*; vergelijk *accubitare* (*cub-*), *rogitare* (*reg-*), *tuditare* (Ennius) naast *tudites* Fest. 480: *tudites malleos appellant antiqui a tundendo*; voorts *venditare*, *volitare*. Ik acht het niet onmogelijk, dat in deze voorkeur nog een korte en zwakke nawerking te bespeuren valt van de etymologische verwantschap in dergelijke vormen, voor zoover die in het volk voortleefde; men liet een tijd lang in plaats van *actus actare* uit te spreken nog een *ak^e-tāre* of liever *ag^e-tāre* hooren; *ace-* bij Paulus is dan archaische schrijfwijze ¹⁾ en *age-t(are)* is de woordklank ongeveer, die aan het andere slotresultaat *ac-tus* voorafging.

Immers, wat met de praepositie *ad* is gebeurd (z. bov. p. 63), wijst in deze zelfde richting: zooals bekend is, komt voor labiale klanken (bijv. *arbiter*, *arfuere*, *arvocitat*, maar ook in de woordvoege Paul. p. 24 Linds. *apor apud*, meer bij Ernout Elém. dialect. d. vocab. latin p. 111—114) inplaats van *ad ar* voort en dit is bij het bekende dentale karakter van de italische *r* (Seelmann Ausspr. des Lat. 307, 328) geheel begrijpelijk: Seelmann wijst op hexameters, die aldus eindigen zonder daarom als spondiaci gevoeld te zijn: *dena ar^egenti*, of *resper^egebat*. Hier bevinden wij ons gelukkig op volkomen vasten grond, daar de anaptyxe in de oskisch-umbrische dialecten bijv. osk. *aragetud* „argento” hetzelfde bewijst (vgl. Schr. I. F. 37, 187). Maar juist voor dezelfde praepositie hebben deze dialecten, alleen in grooter verband opgenomen, een ontwikkeling in de richting van *r* doorgemaakt, t.w. in het Umbrisch tusschen vokalen; hier vinden wij bijv. naast elkaar *ařpes* „adipibus” en *ařpes*. Wanneer zoo *ař-* ook voor consonanten voorkomt: *ař-fertur* „*affertor, flamen”, *ařveitu* „advehito”, dan zijn dit al dadelijk dezelfde medeklinkers, die in het Latijn *ar-* vóór zich zagen. Vandaar breidde het zich ook tot stemlooze mutae uit: *ař-kani* „cantum”, *ař-peltu* „appellito”. Buck is dus zonder twijfel te angstig (Osk. and Umbr. Gramm. 83), wanneer hij hier twee verschillende processen ziet en dus *ař-* voor consonant overal beschouwt als analogie naar *ř* uit intervokale *d*; trouwens, hoe zou hier van analogie sprake hebben kunnen zijn? Wanneer men bovendien ziet, hoe volkomen met lat. *apor* (Paul. p. 24 Linds.) op het wordeind overeenkomt de Umbrische postpositie: *spinam-ař*, *asam-ař* „ad columnam, ad aram”, dan moet men wel concludeeren, dat Buck en anderen hier

¹⁾ Men kan in dit verband de uitdrukking (en woordspeling?) van den ouden Cato vergelijken: *crassator* ~ *grassator* Gell. 11, 2, 5.

slachtoffer werden van het geschreven woord, dat toch slechts een onvolmaakte teekening is, en dat dus een kort inzetten of hier voortduren van den stemtoon door de *r*, *ř* heen, niet in het schriftbeeld opneemt.

Intusschen, bij het samenbrengen van twee klanken, bijv. *g* + *s* moge het langer duren vóórdát het resultaat *x* = *ks* bereikt is, dan bij *k* + *s*-, wanneer zich tenslotte niet een nieuwe klank daardoor vormt zooals de Umbr. *ř* die een eigen waarde heeft, dan is toch het resultaat in beide gevallen gelijk en gelijkwaardig voor de verdere ontwikkeling, m.a.w. de latt. *x* in *vixi* van *vivo* *fixi* van *figo* en *vinxi* van *vincio* hebben later gelijke lotgevallen, op zichzelf beschouwd.

Iets anders moet dus de oplossing brengen van de vraag boven gesteld: waardoor verklaren wij:

ak:- lat. *ascia* (≈ got. *agizi*)

aj:- lat. *avis* ohd. *ahsa*?

Hier maak ik gebruik van een synthetische onderzoeking van Meillet Mém. soc. ling. 12, 14—34: *de la différenciation des phonèmes*, waarin hij een phonetische ratio tracht op te sporen voor de invloeden van consonanten eenerzijds, vokalen aan den anderen kant in onmiddellijk contact met elkaar. Achtereenvolgens bestudeert hij bijv. bij de medeklinkers de verbinding van: I sifflant (*s*, *ś*, *z*, *ž*) + spirant (*f*, *β*, *x* = *χ*) p. 17; II nasaal + spirant p. 19 enz. enz.; bij I blijkt overal de sifflant de sterkste „continu”, de spirant wijkt en wordt „occlusif”, bij II *n* en *m* blijven, de spirant wordt „occlusif”. Wanneer men zoo de verschillende beschouwingen samenvat, dan kan ik de resultaten het best voor de consonanten in de volgende „hierarchie” aaneenrijgen, wanneer wij daarbij dadelijk aansluiten bij de 1^e groep, die de vokalen omvat: 2. *r* en *l*, 3. *n* en *m*, 4 sisklanken, 5 spiranten, 6 explosivae, of om het nog algemeener uit te drukken het Indogermaansche materiaal wettigt de conclusie, dat bij de syllabengrens in woord of woordenrij de stem het laagste punt in deze rij, d.i. zoo mogelijk de (stenlooze) explosiva, zoekt om zich vervolgens weer tot het hoogste punt van iedere syllabe, meestal de vokaal te verheffen. Dit komt voortreffelijk overeen met de beschouwingen van Jespersen, die (Lehrb. d. Phonetik² 191) voor de definitie van een lettergreep den factor „Schallfülle” invoerend ook tot de volgende afdalende reeks komt 1. vokalen; 2. *r*-klanken; 3. *l*-klanken en nasalen; 4. spiranten en sisklanken; 5. explosivae.

Passen wij dit nu toe op het Germaansch: idg. *-ks-* in *aks-* „as”

uit *ag-s-*, een zeer oude *s-* stam, wordt door de klankverschuiving *-hs-* d.i. χs : ohd. *ahsa*, d. *Achse*, tegenwoordig weer uitgesproken *akse* volgens en in overeenstemming met de stellingen van Meillet z. bov. Maar een idg. *akes-* of *akyes-* dan?

Het ligt voor de hand, dat een klank als de *h* in ohd. *ahsa* (= χ), die zich in een vaste verbinding ontwikkelt een betrekkelijke stabiliteit krijgt. Daar komt in het onderhavige geval nog bij, dat het hier een verbinding met *s-* betreft: gaat de *s-* vooraf, dan zijn, zooals bekend is, de verbindingen *sp-* en *st-* tegen de Germaansche klankverschuiving immuun, terwijl de *sk-* eerst zeer laat en ten deele bezwijkt, vgl. got. *skauns*: ndl. *schoon* en verder bijv. Dieter Laut- und Formenlehre der altgerm. Dial. 315; immers deze familie is verwant met os. *skaunwōn*, „schouwen, zien”, got. *us-skaus* „voorzichtig”: *ὑπο-σκό(φ)ος* „die het offer bekijkt, waarneemt”, lat. zonder *s* *caveo*. De eigenaardige prothetische vokaal in de Romaansche ontwikkeling: fr. *épine* < vulg.-lat. **espina*, *école* uit **escōla*, aanvankelijk *i-* (zie Diehl Vulg. lat. Inschr.² 209—19, Grandgent Introd. to Vulg.-lat. § 230) berust op dezelfde opmerkingen van Meillet en dus op het evenwicht en de stabiliteit der explosivae juist in deze verbindingen. Welnu, hetzelfde geldt, zij het ook in andere mate, van de omgekeerde verbindingen *ks*, *ps*, *ts*: voor spirantisch worden hebben zij in het woord begin geen aanleg, en in het woord (dus vaak heterosyllabisch) ontwikkelen zij de spirans eerst betrekkelijk laat. Toch is het juist er hier op te wijzen, dat wij niet met moderne ooren een derg. spirantisch worden met een zeker wantrouwen moeten bekijken. Een proef is hier het bekende gr. $\lambda\upsilon\chi\rho\varsigma$, lat. *lūna*, praenestin. *lōsna*, algemeen uit een grondvorm **luks-no-/a* verklaard. Het eigenaardige is hier nl., dat de σ ondanks zijn positie — schijnbaar tusschen consonanten in — toch evenals overal elders in het Grieksch in een overging en zoo de voorafgaande *k* aspireerde, waaruit later de spirans χ ontstond. Zij het ook later dus, uit idg. *ahs-* ontwikkelde het Germaansch zeker een *ak^hs* > $a\chi s$ [geschreven *ahs*] door deze aspiratie, die weldra zuiver negatief slechts de ontbinding van de „zuivere” *k* uitspraak beteekende.

Maar naast $\lambda\upsilon\chi\rho\varsigma$ in het Grieksch staat in het Latijn *lūcerna*, wat voorloopig op een grondvorm **lūkes-ī-na* (vgl. Hirt P.B.B. 23, 310) wijst¹⁾; het verband met gr. $\lambda\upsilon\chi\rho\varsigma$ wordt des te inniger, indien dus *lūcerna* met zijn χ in het Latijn alleen staat. De woorden

¹⁾ Ook **loures-īna* zou als grondvorm mogelijk zijn volgens de verhouding van *acer*: *ācerbus*.

op -*erna* zijn reeds vaak besproken: Johansson (Beitr. gr. Sprachk. 110 noot) ziet er een zeer oude formatie in, overblijfsel van *r/n*-stammen; Jacobsohn Herm. 45, 83 en Stolz I.F. 22, 244 deelen in het algemeen deze opvatting; Bechtel Lexil. Hom. 301 wijst nog op den griekschen uitgang -*apvo*- in *σκέπαρον* „hulbijtel”, *κέαρον* „bijtel”; voor *caverna* is deze opvatting al bijzonder aannemelijk, omdat gr. *κύαρ* „holte” en arm. *sor* uit idg. *houro*- „holte” den hoogen onderdom van *r* in dit woord bewijzen.

Aan den anderen kant is voor woorden als *catēna* „ketting” uit **kates-nā* ¹⁾ een verwante opvatting als hierboven voor *lucerna* werd aangewezen noodzakelijk. Daar bij de familie van *lūceo* een *r*-stam niet aanwezig is, kunnen wij desnoods ook *lucerna* als vervorming van een oud **lūkes-nā* (gr. *λυχνός* uit **lūk(e)s-nā-*) naar de talrijke woorden op *-erna* begrijpen, indien men een grondvorm *lūces + ī-nā* (: **leukes- = fisciā : fiscus, domīnus : domus*) niet wil erkennen. Dat het oude *lūcerna* den invloed van het late gr. leenwoord *lanterna* (uit *λαμπτήρ*) zou hebben ondergaan, zoals Skutsch bij Stowasser-Petschenig aanneemt, is uitgesloten.

Hier en elders wordt dus waarschijnlijk, dat, naast fasen van *s*-stammen als *ak̃s*- (van W. *aġ*-), ook later nog vormen voorkwamen — hetzij later gevormd, hetzij langer bewaard — met vokaal vóór de *-s*-: *ak̃es*- (van *ak̃*- „spits, scherp”). Nu is een van de zekerste overtuigingen op fonetisch gebied, een overtuiging die ook uit die boven samengevatte studie van Meillet nieuwe kracht put, dat de intervokale positie speciaal van explosieven zwak is (zie ook Juret *Dominance et résistance d.l. phonét. lat. p. 11*): scherpe uitspraak van een bepaalde taalgemeenschap of bijzondere bescherming door het accent zijn voor hun in stand blijven vaak al onmisbare voorwaarden. Dat dus een idg. *ak̃es*- al spoedig en vroegtijdig de ontwikkeling in de richting van (vgl. het Germaansch) *ax̃es*- begonnen is, is waarschijnlijk. Juist wanneer deze eerder begonnen en verder gevorderde spirant nu met *s* of met een andere „superieure” (z. bov. p. 67) consonant in contact komt, dan moet de dissimilatie, de verwijdering in de hiërarchische schaal (ib.), met des te meer kracht aan het woord komen en de vergevorderde

⁴⁾ De verschillende morphologische mogelijkheden zou men dus bijv. in de volgende woorden kunnen zien:

1 -es-nā in lat. *kātes-nu*

> cūlēna

2 -es + ĭ-nā in lat. *l(o)ükēs + ĭ-nā*

> lucerna

3 -(e)s + ž-nā in gr. ok(e)s + ž-no-/ā

> ὁξίνης, ὁξίνη?

4 -es + \bar{i} -($n\bar{a}$, of derol. suffixen) in gr. $ah(e)s + \bar{i}$ - $n\bar{a}$

> 22.1.1.1

" " " in lat. *kat(e)s + ĭ* (z. boven 1)

> *c tssis* „helm“, vgl. *c tssī-lā*

„Hauben-lerche“ en > *cassia* „jagernet“.

spirant weer tot de omschrevenheid en vastheid van de explosiva terugbrengen. Laten wij hier het concrete voorbeeld beluisteren. Naast elkaar denken wij twee woorden: A. idg. *aĥsā*, germ. ohd. *ahsa* „as van het wiel”; B. idg. *aĥes-* of *aĥyes-* „punt, spits”; een afleiding wordt daarvan gevormd met suffix *ī/īā* of met *-nā*, waarschijnlijk in een aanvankelijk „ablautende” deklinatie: *aĥes-ī*: **aĥs-īās*, als klanken eenvoudig in deze lettergrepen uiteenvallend **a/ĥe/sī*: **aĥ/ĥsiās*; doch ook zonder „Ablaut” moest een idg. woord als **akes-nā*, als in het Germaansch onder het woordaccent op de eerste lettergreep **áχsna* tegenover het bovengenoemde niet verwante *ahsa* in de ontleding zijner klankdeelen zich, grof aangeduid, ongeveer in deze verhouding vertoonen: **aĥs/sna*: **aĥ/hsa*, het nauwere en nieuwere contact met de *s* blijkt ook van dezen kant uit bekeken in een woord als **aĥsnā* te moeten leiden tot een snellere „terugkeer” tot de oorspronkelijke explosiva.

Dit werpt dan een nieuw licht op de gotische en ohd. woorden voor „bijl”: *agizi* en *acclus*, *achis*; het is een formatie verwant met de participiumformaties op *-yes*: m. *-yōs*, f. *-ys-ī/īā* (z. Brugmann Grundr.² II, 1, 563; 3, 953 — zelf waarschijnlijk weer verwant met de nomina op *eĥe- ~ ēĥ-* in gr. **βασίλῃς > βασιλεύς*, Acc. Pl. *βασίλῃ(ς)-ās > att. -έας* —, formaties die blijkens *ἀγυιά* „weg”, *αἰθυία* „meeuw” oudtijds een ruimer beteekenis hadden; grondvorm **aĥ+yes-ī*, gen. **aĥ+us-īās*; voor de *e-* trap, tegenover de gewone *o* bijv. in het Grieksch, verwijs ik bijv. herakl. *ἐρρηγεία*, ther. *ἐστᾱκεία* (z. Buck Greek Dialects 110, vgl. Joh. Schmidt. KZ. 26, 354), een vorm die ook naar Rome overwoei in Ennius’ *agēa* (ann. 492; meer bij Schulze Quaest. ep. p. 261). De grondvorm, waar ons het Gotisch boven toe bracht, is ook juist dezelfde, als voor het balto-slavische Part. Perf. Act. moet worden aangenomen, *-ves-ī*, *-us-ī* later naar de casus obliqui vervormd (zie Vondrak Vergl. slav. Gramm. I, 496, Brugmann t.a.p. 564), waarmee het vrouwelijk geslacht van got. *agizi* in overeenstemming is. Dat wij bij *-yes-* inderdaad met een „ablautenden” vorm te doen hebben, is algemeen bekend; het Germaansche intensiteitsaccent kon hier dus zooveel te gemakkelijker zijn absorbeerenden invloed op de binnen-lettergrepen uitgeoefend hebben.

Wanneer zoo een voorloopig accoord tusschen de Germaansche vormen en *ascia* is geconstateerd, dan wekt het vertrouwen, dat bij een ander woord, dat dezelfde bijzonderheid als *ascia* vertoont, nl. lat. *vespa*, het Germaansch ook weer deze eigenaardigheid herhaalt en van de idg. grondvorm **vopsa* als grondvormen voor het Germaansch naast elkaar toont: *vapsa* en *vabhesa*,

in het Angelsaksisch voorts de volgende vormen: *wæps*, *wæfs*, *wæsp*.¹⁾

Concreet voorgedragen vinden wij dus de volgende mogelijkheid:

Indog.	I	II	III	IV
1 <i>ak̂es-</i> >	oer-germ. <i>aχes-</i>		later <i>aχ^(e)s-</i>	> <i>ak^(h)s-</i>
2 <i>ak̂+ues-</i> >	oer-germ. <i>aχues-</i>	(Got. <i>*ahviz-</i>)	later <i>aχ^{u(e)}s-</i>	> <i>aq^{us}s-</i>
3 <i>ak̂+us-</i>		germ. <i>aχus-</i>		
4 <i>ak̂-s-</i>		germ. <i>aχs-</i>	> modern <i>aks-</i>	in <i>d. Achse</i> .

Ohd. *acchus* kan dan het resultaat zijn van een „ablautend” paradigma: idg. *ak̂+ues-ī*, gen. *ak̂+us-īūs* = germ. (III, 2) *aq^{us}s-* × (II, 3) *aχus-*; got. *aqizi* van germ. *aχues-i* (= got. **ahviz-i*) × *aχ^us-īūs* (= got. **aqiz-*). Voor de „ablautende” declinatie vgl. idg. *sém-ī*: *sēm-īūs* in gr. *μία*: Gen. *μῆς*; zoo ook waarschijnlijk oudtijds **γᾶ-ιᾶ*: gen. *γᾶ-ιᾶς* vgl. Joh. Schmidt K.Z. 26, 354 en z. Brugmann I.F. 29, 202.

Thans dus een dergelijke vraag voor het Latijn: hoe zijn de vormen *ascia*: *Wak̂-*, *viscum* „vogellijm”: gr. *ἰξός*, *vespa* uit **vopsa* (vgl. Solmsen Stud. z. lat. Lautg. 25) te verklaren?

In verband met het bovenstaande zal men hier de oorzaak moeten zoeken in een later kontakt en dus moeten uitgaan van vormen als: **akesia*, **vikeso-*, **vehl's-ā*: **vep^(e)sā*. Daarbij is in het oog te houden, dat wij hier te doen hebben met een volkomen zekere overgang, waarvan wij slechts de oorzaak hebben te bepalen; uitgangspunt en resultaat zijn gegeven. Slechts voor *viscum* is dit niet zonder meer duidelijk.

Viscus, *-um* „vogellijm”, eig. „mistel” komt sinds Cato agr. 95, 2; voor de beteekenis van het woord zie Plautus Bacch. 50: *viscus merus est vestra oratio*. Verwant zijn: gr. *ἰξός* hetz., ohd. *wihselā*, d. *Weichsel* (*kirsche*), lit. *vīsznė*, ob. *višnī*, *višnja* „Kirsche” vgl. V. Hehn Kulturpl. 7, 401, Lidén Stud. idg. Sprachf. 28, 1 en I.F. 18, 496. Ik verbind het met lat. *vīcia* „wik(ke)”, dat een *k*-versterking is, evenals *vincio* van den wortel *uei-*, in lat. *vīeo* „vlecht,” (vgl. ook Mod. Lang. Notes 17, 8 en ben.). Zoo is dan ook dit woord met zijn *i* (blijkens uit het Romaansch zie Körting³ s. v.) begrijpelijk als **vikes-o-*, vgl. lett. *wik-ne* „rank”: lat. *vī-tis* „rank”.

De vraag in zijn eenvoudigsten vorm luidt dus; kunnen wij uit dergelijke grondvormen **vikes-o-*, **akesia* de metathese tot de his-

¹⁾ Op mijn vraag naar de historische onderlinge verhouding dezer drie vormen in het Angelsaksisch was prof. J. H. Kern zoo vriendelijk mij te antwoorden, dat teksten en glossen geen duidelijk antwoord op deze vraag geven.

torische vormen *viscum*, *ascia* begrijpen? Wij zullen door er het woord bij te voegen, waar het ons eigenlijk om te doen was, *occa* en *occare*, deze vraag schijnbaar compliceeren, in werkelijkheid vereenvoudigen; de praehistorische vorm van de laatste woorden bleek **okita* te moeten zijn, misschien, maar minder waarschijnlijk, **oketa*.

Heeft een eventueel bezwaar tegen de middellijke of onmiddellijke opeenvolging van *k+t*, *k+s* en de daaruit ontstaande *kt ks* (a) ook elders in het Latijn zijn sporen achtergelaten? Voor eerst moet men het praehistorische klankenstel *ks*, *kt* (bijv. *octo*), zooals boven bleek buiten rekening laten en voorts bedenken, dat in zeer vele gevallen het stamwoord met *k* van elders steeds weer in staat was binnen te dringen. Ook mag men tegen een overgang *k^{et} > k^ek* niet het Grieksche *τίκτω* uit *τι-τκ-ω* uitspelen, want deze overgang staat in het Grieksch geheel alleen (zie Brugmann-Thumb. Gr. Gramm.⁴ 159); doch hier komt nog bij dat bij een wortel *τεκ-* een praesens *τίκ-τω* voor het taalgevoel even gemakkelijk te aanvaarden was als *σκίδ-νῃμι*, W. *σκεδ + ασ-* naast *σκεδάννυμι*, terwijl de werkwoorden op *-πτω* (labiaal), *-ττω* (gutturaal en dentaal) dezen uitgang op *-τω* nog dubbel aannemelijk maakten; een werkwoord als *πίπτω* met *p + t* had daardoor niets te duchten. Daar kwam nog bij, dat de leer der oude grammatici, dat „de reduplicatie kort moet zijn”, in dezen dogmatischen vorm zeker onjuist, toch eigenaardig weergeeft, wat zich het Grieksche taalgevoel uit de feiten had moeten samenlezen; welnu *πτ-*, *κτ-* hadden in het woordbegin voor de spraakmakende gemeente geen bezwaar: men vergelijke de eigenaardige regelmatigheid *πτολίεθρον: πτόλις: πόλις*, *κτῆμα* en att. *κέκτημαι* naast ion. *ἔκτημαι*; anders stond het met **τιτκω*: een splitsing *τι-τκω* was hier voor een Grieksche mond onmogelijk en een Griek was nu eenmaal gewend dat een dergelijke splitsing wel mogelijk was.

De feiten, die nu een licht op deze ontwikkeling laten vallen, zijn, dunkt mij, de volgende:

1. Zeer bekend is de overgang van idg. *-tro-* en *-tlo-* in italisch *-cro-* en *-clo-*; dat dit feit niet tot het Latijn beperkt is, blijkt uit osc. *puklum* „filium”, paelign. *puclōis iouiois* = *Διοσκόροις* (naast *cnatois* „gnatis”): oind. *pu-tra-* „zoon”, z. ook Conway. Ital. Dial. 650, (vgl. ook gr. *ἄν-τρον* [W. *an + ā^v-*] ~ *ἄν-τλος* [W. *sem-*]). Ten deele heeft men hier *-dhlo-*, zoo in *ἐχέ-τλη*, z. *γενέ-θλη*, vgl. Schr. Gr. Wdb. s.v.).

2. In het Paelignisch komen twee feminina voor, die corresponderen met lat. substantiva op *-trix*: *sacara ciritrix* en *pristafalaciritrix*, resp. = „sacratrix” en „praestabulatrix” zie Pauli Altital. Stud. V, 93. De eerste *i* van den uitgang *-ciritrix* is zonder twijfel

een zeer korte epenthetische vokaal geweest, vgl. Pauli ib. V 61.

3. Eenig licht kan hier ook ontsteken de geschiedenis van *kt* in de dialecten. Er zijn hier twee perioden, vgl. Buck Osc. Umbr. Gramm. § 142 vlg.:

a. Oorspronkelijk *-kt-*, d.w.z. *k + t* of *g + t*, waar tusschen geen vokaal in de uitspraak verloren ging wordt *-kt-*, waarvan de *h* zoo zwak is, dat hij in het Umbrisch soms verdwijnt: osk. *ehtrad* „extra”, umbr. rechte „recte”, Speture „Spectori.”

b. *kt* eerst later door syncope op elkaar stootend blijft in het Oskisch, ook dan, wanneer men aanvankelijk met *g + t* te doen had: *factud* „facito”, *actud* „agito”; het Umbrisch heeft daar bijv. *aitu*, *aitu* „agito”. Buck ziet daar t.a.p. in deze Umbrische ontwikkeling slechts een verwording van *kt > it* en vergelijkt fr. *fail* uit *factum*.

Maar vooreerst is deze ontwikkeling vele eeuwen later te dateeren. Doch ook overigens is het uiterst onwaarschijnlijk, dat het proces in het Umbrisch in aard gelijk, eventueel zelfs een voorlooper van het proces in het Romaansch zou zijn; immers dit doet zich uitsluitend voor op een geographisch gebied, dat vroeger door Kelten werd bewoond en wordt dus meestal met de typisch keltische overgang van *kt > χt* en *pt > χt* (vgl. oier. *secht*: lat. *septem*, *ἐπτά*) in causaal verband gebracht, z. Meyer-Lübke Einführung² § 220, Grandgent Introd. to vulg. Lat. § 266, Bourciez Elém. d. ling. romane p. 191. Het moet dus al weinig waarschijnlijk heeten, dat buiten dit gebied, op niet Keltischen bodem hetzelfde gebeurd zou zijn, vooral omdat het Oskisch, dat bij primaire *kt* ook tot *kt* komt hier eenvoudig *-kt-* vasthoudt na de zg. „syncope”; bovendien zou hier de ontwikkeling van de sekundaire *-k-t-* al verder gevorderd zijn dan die van de primaire, vgl. umbr. *aitu*: rechte. M.a.w. de umbrische *-it-* der latere ontwikkeling is niet te verklaren, uitgaande van *aktūd* maar van *aktītūd* of *aktītūd*; phonetisch beteekent dit hetzelfde als bij 1 en 2.

Vatten wij dit samen, dat blijkt daaruit, dat een palatate vokaal, meestal en het sterkst *i*, de *k* in den mond wat betreft zijn articulatiebasis zóó ver naar voren schoof, dat de grens werd bereikt, waar het verschil tusschen *t'* en *k'* niet meer te onderscheiden is. De dentale *r* had dezelfde uitwerking.

En plaatsen wij deze veranderingen nu in het probleem, dat ons bezighoudt, *ascia* enz. dan is ook hier weer sprake van een secundaire wederzijdsche bewerking van een gutturaal¹⁾, meestal gevolgd

¹⁾ Ik noem hier de labiaal van *vespu* niet afzonderlijk, omdat deze tegenover de in het Latijn steeds scherpe bij de alveolen gevormde (zie Seelmann 304) s even ver

door een palatale vocaal, oorspronkelijk of later ontwikkeld (zooals in *pōculum* naast *pōclō* bijv. in Plautus reeds als mogelijkheid volledig ontwikkeld zie Plaut. Capt. 740 en Lindsay ad Capt. p. 16) + *t* of *s* (*ascia* < *akēs-ia* of *r*; **het betreft hier dus de volgorde gutturaal + palatale vocaal + dentaalklank**). Nu valt ook licht op umbr. *aitu*: *akitu*, aangezien de uitgang van den Imperatief vast was en zich niet liet verdringen > *atitu* en hieruit: *aitu*, waarschijnlijk een tijdlang als ± **aittu* gehoord. Maar in **okita* konden de klanken zich vrijer ontwikkelen en op dit confinium breve, zooals Tacitus zou zeggen, ontwikkelden en verwisselden de consonanten zich in verband met de volgende vokalen: *k* + pal. vocaal + *t* + gutturale of velare vocaal wisselden > *t'* + *k*, waardoor de natuurlijke articulatiebasis van *t* tegenover *k* hersteld was en de klanken ongedwongen tot hun recht kwamen. Lat. **okita* (= ohd. *egida* mnl. *ēghede* uit **akitā* vgl. ook in het opr. Elbinger Glossarium 255: *egde* = *aketes* > *ot(i)ka* > *otka* > *occa* moest hiervan wel het gevolg zijn, vgl. **siti-ko-* > **sitko-* > lat. *siccus* eig. „dorstig”, dan „droog”.

Een oogenblik zou men kunnen meenen hiervan nog een spoor te ontdekken in de glosse bij Paul. 59 Linds: *dumecta antiqui quasi dumecita appellabant, quae nos dumeta*; zoo althans geeft Grandgent het in zijn *Introduct. to Vulg. Lat.* 113; Lindsay geeft aldaar *dumiceta* en deze lezing is ook ongetwijfeld juist, want de verlenging *dumecita* is voor een Romein onbegrijpelijk, terwijl *dumicēta* het woord op een lijn stelde, ook in lettergrepenaantal, met *ilicētum*, *salicētum*, vgl. *nucētum*¹⁾. Voor deze plaats bij Paulus is dus een meer zuiver philologische behandeling het eenige remedie; als taalgegeven is zij onbetrouwbaar en dus onbruikbaar.

Een ruimer basis en dieper inzicht vinden wij voor de boven beschreven feiten, wanneer wij de phonetische oorzaak voor deze verschijnselen trachten op te sporen. Dit gelukt in verband met de boven (p. 67) uiteengezette theorie en door de voorlichting van de

naar voren ligt als het *k/t* punt naar achteren in den mond; bovendien wijzen sommige feiten, speciaal in het Keltisch, op *pt* > oier. *cht* (bijv. *secht* *n-* < idg. *septm*) dus op een gutturaal in plaats van een labiaal vóór den dentaalklank. Speciaal in ons geval interesseert ons hier voor *vespa* *oud-bret. glosse *guohi fucos*, corn. *guhien* „wesp”, die beide als grondvorm **vesca*, niet **vespa* onderstellen, zie Rev. celt. 15, 220.

¹⁾ En ook *bucētum*? Zoo gelooft voor *bucētum* ook Walde op Brugman's gezag: zeker onjuist, want de vorm met *i* (zie Solmsen K.Z. 31, 14) is vermoedelijk ouder, te meer daar juist (zie boven) de uitgang *-cētum* gemakkelijk als analogieformatie te begrijpen is en de verwante woorden *καῖρος* „ligplaats, legerstede” gall. *Kairo-βριξ* = *Ceto-bricca*, got. *haiþi* „veld, ndl. *heide*”, ook cymr. *coed* „bosch” (vgl. ook Pedersen Kelt Gr. I, 57) *i* < *ei* (≈ *oi*) aanbevelen.

woorden lat. *alvus*, *nervus*, *parvus* (z. ook bov. p. 39). Voor *nervus* althans vinden wij weer — en thans zeker niet toevallig — de boven besproken korte tusschenvokaal: door av. *snā-varə* (oind. *snā-van-*) ~ gr. *νεῦρον* (< **νηῦρον*) vinden we ook voor het Latijn een grondvorm **(s)nēu-ro-*, voor *alvus* zal beneden, met een geheel ander uitgangspunt, een oudere vorm **nēlo-* vanzelf blijken. Ook *paruos* < **pau-ro-s* = gr. *παῦρος* naast *pau-co-s* is een sprekend bewijs.

Vereenigen we nu de boven verzamelde gegevens, dan vinden wij daarin een familietrek:

	ouder	jonger	vgl.
1	<i>k^es</i> of <i>p^es</i>	<i>sk</i> of <i>sp</i>	lat. <i>ascia</i> , <i>viscus</i> , <i>vespa</i>
2	<i>k^et</i>	<i>tk</i> > <i>kk</i>	lat. <i>occa</i>
3	<i>kⁱt</i>	door „Systemzwang” <i>tⁱtⁱ</i> , niet <i>tⁱkⁱ</i>	u. <i>aitu</i>
4	<i>u^rr</i> en <i>u^el</i>	<i>ru</i> en <i>lu</i>	lat. <i>nervus</i> , <i>alvus</i>
5	<i>tr</i> en <i>tl</i>	<i>kr</i> en <i>kl</i>	o. <i>puklum</i>

De gevallen 1—4 hebben de korte tusschenvocaal met elkaar gemeen, in geval 5 heeft zich een korte tusschenvocaal later ontwikkeld: Plautus heeft *pūclum*, Gen. *pūcli*, Nom. later *pūculum* en dan analogisch ook Gen. *poculi*. Het geval neemt een eigenaardige positie in: het toont voor het Italisch aan een door syncope ontstane nieuwe diphtong *ēu* (uit *e/ue*) in een periode, toen de oorspronkelijke diphtongen zich reeds sterk in de richting van monophthongiseering verschoven hadden. Brengt men nu hiermee de phonetische hiërarchie der klanken naar hun „Schallfülle” samen, dan vindt men al deze verschijnselen verklaard en vereenigd in de (onbewuste) neiging om de eerste lettergreep van een woord zoo mogelijk een vaste afsluiting te geven en tevens de tweede lettergreep van dat woord op het diepste punt d.w.z. met de van de beide in aanmerking komende konsonanten minst sonore, minst schallvolle te laten beginnen (*k* als gutturaal is minder sonoor dan de dentale *t*. Hierin meen ik een typisch gevolg te zien van het prae-historisch intensiteitsaccent op de eerste lettergreep. Doch dit hoop ik elders uit te werken.

§ 5. Thans keeren wij tot ons punt van uitgang terug: lat. *acer*. Wat wij tot nu toe vonden, was het volgende (de gutturaal eenvoudig met *k* weergegeven):

<i>āk-</i> lat.	+ <i>ro/-ri</i>	„scherp, spits, hevig”
<i>ok-</i> gr.	+ (<i>e</i>) <i>s</i>	als <i>oks-</i> „scherp”, -ίνη „eg”
<i>ak-</i> gr.	+ <i>ro</i> : + <i>ri</i>	„(scherp), spits, hoog”: „hoogte”
<i>ok-</i> lat., germ., balt.-sl.	+ <i>i-ta</i>	„scherp, puntig ding, eg”

<i>ok-</i> gr., lat.	+ <i>ri</i>	„hoogte”
<i>ōk-</i> oind., gr., lat.	+ <i>u</i>	„snel”
<i>ak-</i> lat., germ.	+ (<i>u</i> ?) <i>es-</i>	„bijl”.

Dit overzicht maakt nog duidelijker, wat ik in den aanvang zeide, dat lat. *acer* een zeer geïsoleerde positie inneemt. De lange stam vindt men minder alleenstaande eig. slechts met de *o*-phase, in *ἀκός*, *ācior*; verder vindt men naast elkaar *ak-* en *ok-* in vrijwel gelijke functie, wat gr. *ἄκρῖς* en *ὄκρῖς* het duidelijkst kan illustreeren. De zuivere *s*-stam, blijkens de afleidingen al heel oud, vindt men slechts bij *ok-*; de *-ro* afleiding bepaalt zich tot *ak-*. Kan men van hier uit nog verder komen?

Scrupuleuse en onvoorwaardelijke handhaving van de klankwetten zal hier zeker onmiddellijk een „halt!” toeroepen. „Ge zijt reeds geheel op den verkeerden weg”, zoo heet het dan wellicht, „gij moet onderscheid maken tusschen idg. *ak-* met palatalen gutturaal, en *og-* met zuiveren velaar”! Inderdaad, dat is de gewone opvatting die men op vele plaatsen vindt, het laatste nog bij Güntert I.F. 37, 82. Daarbij beroept men zich dan voornamelijk op vormen uit de satom-talen, waar men in plaats van de verwachte *sz* of *s* in het Balto-slavisch een *k* ontmoet, in casu op lit. *akstis*, *akstinas* „puntig stokje, prikkel”. Maar men ziet wel dadelijk reeds, hoezeer de verklaring, die wij boven (p. 69 vlg) voor de germaansche en latijnsche vormen (got. *agizi*: lat. *ascia* enz.) voordroegen, ook hier licht ontsteekt: de litauische vormen zijn met suffix *-ti-*, resp. *-tinas* (vgl. lat. *crās-tinus*, *pris-tinus*?) gevormde afleidingen van de boven gedemonstreerde *s*-stam **ak-es-*, die in het Litausch *asz-* moest geven. Het is wel duidelijk, dat door de latere onmiddellijke aanraking van idg. *k+s* = lit. *sz+s* het stadium *sz* niet bereikt werd en door een begrijpelijke dissimilatieneiging *k-s* ontstond (zie bov. p. 63). Ik meen, dat deze ontwikkeling, op zichzelf begrijpelijk, ook het materiaal in zich bergt voor een verklaring van de merkwaardige parasitische *-k-* in litauische woorden als in *duksas* „goud” (normaal is *sz* na *k* in het Litausch) tegenover opr. *ausis*, lit. *aiksztis* „harts-tocht” naast *āistra* hetz. (zie v. d. Osten-Sacken, I.F. 23, 376, twijfelend wegens *sz*, niet *s*, maar zulk een *sz* na *k* is waarschijnlijk analogisch), *dúksauti* *dúksauti*: (*s*!) „zuchten”; over dit verschijnsel Leskien I.F. 32, 208, en vooral v. d. Osten-Sacken I.F. 33, 192 over lit. *alksnis* „els”: ob *jelicha* uit **(j)alisa* Berneker Slav. Et. Wtb. 453; ook hier is telkens sprake van een *s*-stam, waar door zgn. „syncope” de gutturaal teruggedreven werd! De phase, waarop dit mogelijk was, was zeker veeleer lit. *cz* (= *tš*) dan *sz* (= *š*); men

vergelijke, hoe het uit het Poolsch ontleende *serdecznikas* „pin aan den disselboom” in het Litauisch meestal voorkomt in dezen vorm: *szerdększnis* (Leskien Bildung d. Nom. im Lit. 595). Dit naast elkaar voelen van *sz* (in *sz—s*) en *hs* of *hsz* (uit *h*: [—] *s*) maakte, dat soms een *h* ook „ingeschoven” werd in woorden, die nooit een palatale gutturaal in den wortel bezeten hadden.

§ 6. Zoo blijft ons goed recht dan verzekerd de stammen *akl-* en *oq-* ~ *okl-* voor identisch te verklaren. Hoe goed dat is, leert juist de veelzijdigheid van beteekenissen, die eenige glossen openleggen: „scherp, puntig, ruw; hoog; hard, toornig”. Het zijn de volgende lemmata bij Hesychius: *ὀκρίάζων τραχυρόμενος; ὀκρί-βαντας ἐμβάτας* in verband met de volgende: *ὀκρίβας ὄχημα ἡνιόχου* en *ὀκρίβας οἱ μὲν ὄνον φασίν, οἱ δὲ ἄγριον κριόν (!), ἄλλοι κλίμακα. κυρίως δὲ τὸ λογεῖον, ἐφ’ οὗ οἱ τραγωδοὶ ἡγωνίζοντο. τινὲς δὲ κιλίβας τρισκελῆς, ἐφ’ οὗ ἴσταντο οἱ ὑποκριταὶ καὶ τὰ ἐκ μετεώρου λέγουσιν; ὀκριόεν. τραχύ. σκληρόν. στερεόν. ὀργίλον* en tenslotte *ὀκριόωντο· ἐτραχύνοντο. ὀργίζοντο. μεταφορικῶς ἀπὸ τῶν ἄκρα πολλὰ ἐχόντων λίθων. ὀκριδς γὰρ κυρίως ὁ τραχὺς λίθος.*

§ 7. Om deze schijnbare chaos in licht en duister af te scheiden, zal het noodig zijn, die bijzonderheden te verzamelen, die als onregelmatigheden, ja als hinderlijk onregelmatig te noteeren zijn.

Deze zijn: het „verkeerde” accent van *ἄκρος* (daarover ben. p. 100) in plaats van **ἄκρός*, zooals de woorden op *-ros* steeds oxytonon zijn (Vendryès *Traité d’accent. gr.* § 212) op zeer enkele uitzonderingen na, die zeker in verband staan met de diptong in de eerste lettergreep *Θούρος* „onstuimig”, *κραῦρος* „hard, droog”, *παῦρος* „klein”, *πέπειρος* „rijp”, *Φλαῦρος* „onbeteekend”; het opvallende feit verder, dat in het Latijn wel *ōcior*, *ōcissimus* (eerst laat *ōciter*) voorkomt, maar geen *positivus* (over een flauw spoor, haast uitgewischt, beneden een enkel woord); tenslotte de merkwaardige en zeker niet toevallige overeenkomst met de geschiedenis van het woord *sacer* „aan de goden verbonden: heilig, vervloekt”.

Van *sacer* komen namelijk een paar oude vormen voor, die geen *o-* stammen, maar *i-* stammen zijn. Zoo haalt Fest. 420 Linds. op een zeer verminkte plaats eenige bewijzen uit Cato en Plautus aan: Men. 289 *quibus hic pretieis porci veneunt sacres sinceri?* Rudens 1208: *sunt domi agni et porci sācres*; bovendien vindt men daar ook nog een substantief *sacrima*, dat Paulus aldus beschrijft: *sacrima appellabant mustum, quod Libero sacrificabant pro vineis et vasis et ipso vino conservandis*, men kan in morfologisch

opzicht onmiddellijk het Homerische *κάλλιμος* vergelijken, (vgl. ook Brugmann-Thumb. Griech. Gramm.⁴ 219, z. ben. p. 76) dat uitsluitend in de Odyssee voorkomt (en eenmaal in de Hymnen: XXX, 5 τέκνα) gewoonlijk met *δῶρα*, *οὔρος*, *χρῶα* of *ῥπα* of het gr. *ῥκίμον* een specerij vgl. Paul. 193 Linds.: *ocimum Graecum, et a celeritate nascendi est dictum*, van denzelfden wortel dus, waarmede wij ons juist bezighouden. Welnu, in dit zoo even genoemde *sācri-* is de *ā* lang op de plaats in Plautus' Rudens, terwijl de oude scenische poesie der Romeinen een korte vokaal gevolgd door muta cum liquida regelmatig als korte lettergreep, met syllabengrens vóór de muta cum liquida sprak, vgl. Lindsay Captivi p. 38. Wat die adjectiva op *-imos* betreft (materiaal bij Kühner-Blass II 288, 299), voorloopig wijs ik er slechts op, dat twee van de alleroudste zijn: *ῥκίμος* en *Φαίδιμος*: naast het een staat het zeer oude substantivum *ῥκκαρ* „weerbaarheid”, een oude *r/n*-stam, waarvoor men de verwante casus obliqui moge vergelijken, die van Leeuwen opsomt Enchirid. dict. epicae p. 215 sq., naast het andere een *-ρος* adiectivum *Φαιδρός* „stralend”.

Letten wij eindelijk nog op een zeer oude vorm, te eenzaam om door dien invloed van andere zoo te zijn vervormd, te talrijk toch ook weer om aan een toeval te worden toegeschreven, de vorm die hier ons het meest interesseert *ῥκ-ωκ-ή* „spits”, vgl. *ῥγ-ωγ-ή* „leiding, tocht; zoolang men niets zekers daaromtrent weet, is het eenig bruikbare, dat men de vorm zooals hij daar voor ons staat, als gegeven zonder meer aanneemt en niet met volkomen in de lucht zwevende hypotheses als die van Hirt Handb. gr. Laut. u. Formenl.² 174: *ῥγωγή* uit **ῥγο-αγή* zich zelf zand in de oogen strooit. In ieder geval vereenigt zij de beide phasen, die ook voor ons uitgangspunt zijn: *ῥk-* en *ōk-*.

Als schema, waarin dan de historische vormen zich zonder geweld laten opnemen, zie ik het volgende, dat ik voorloopig slechts bij wijze van programma geef met de veronderstelde accenten.

Adiectivum:

masc. *ak-rós* of *ákr-os*

fem. *ákr-ī* of *ōk + eḡ-ī/iā*, *ōk-i-*

Comparatie:

comp. *ōk + ī-īos-*

superl. *ak + í-st(h)o-*

Substantivum:

n. (*akī*?) ; in compositum *-ākes*; *ōkes*? : *ākés* ~ *āks* ⊥ als *s*-stam met phasenwisseling (Ablaut), vgl. *πένθος*: *πάθος* (uit **pythés-*) en Brugmann Grundr.² II, 1, 516.

Daar deze oude en zeer ver uiteenliggende polen aanwijzende

phasenwisseling met het afsterven van den verwekkenden en handhavenden invloed van het vrije indogermaansche accent fossiel werd, ontstonden tusschenvormen zoowel bij den ouden *-r-* of *-ro-*stam als bij den *s-*stam, vormen dus met vocaal tusschen *ō* en *ā* m.a.w. met *ō*: **okēs-us* = *ὀξύς*, *oki-tā* ¹⁾ vgl. superl. *āk* + *i-st(h)o-*, *okr-i-*. Zoo krijgt dan ook het merkwaardige feit zijn verklaring, dat de vormen met *ok-* alle den indruk wekken van secundaire afleiding te zijn.

§ 8. Voor ik thans de bovengenoemde vormen van enkele aantekeningen voorzie, zij het mij vergund eenig materiaal te vermelden dat de op de vorige bladzijden uitgesproken voorstelling kan versterken.

Een zeer oude stam in het Grieksch leeft in het woord voor „vet” voort. Zooals in het Nederlandsch „vet” is het gr. *πίαρ* substantivum en adiectivum tegelijkertijd, zie Hom. *ι* 134: *μάλα κεν βαθὺ λήιον αἰεὶ/εἰς ὄρας ἀμείοιεν, ἐπεὶ μάλα πῖαρ ἔπ' οὖδας*; wij hebben hier natuurlijk niet zonder meer het ntr. van *πῖων*, zooals van Leeuwen geloofd, Enchir. dict. ep. 216, maar een formatie die in waarde en geschiedenis volkomen met gr. *οὔθαρ* (*ἀρούρης*), lat. *uber* „uier” en „welig, vruchtbaar” te vergelijken is; den lezer kan ik hier verwijzen naar de uitmuntende beschouwing van Skutsch: „Adjektivierung des Substantivs”, speciaal over *über* Arch. lat. Lexicogr. 15, 39 = Kl. Schriften 313, met eenige uitbreiding Fränkel Nom. Agent II 118, Wackernagel Gött. gel. Nachr. 1914, 39 vlg. Zooals bekend is, hebben wij in dit woord een dier zeer oude *r/n-*stammen voor ons, waarover men van de oudere literatuur afgezien, het nieuwste vindt bij Fränkel K.Z. 42, 114—127, vgl. Hirt. I.F. 32, 290 en Schwijzer K.Z. 46, 165 vlg. Een duidelijk voorbeeld is volgens mij ook de Homerische heldennaam *Ἀλκᾶθους* *N* 428 en *Ἀλκᾶ-μένης* Thuc. 8,5,1 tegenover het gewone *Ἀλκι-* in samenstellingen *Ἀλκίνοος* enz., zooals men kan naslaan bij Fick-Bechtel Gr. Personennamen 379 en 53 en Histor. Personennamen 35, 37. Wanneer men daarnaast nog de eigennamen plaatst *Ἀλκῆν* en *Ἀλκων* ²⁾ (ib. 53) — het accent is natuurlijk onbetrouwbaar — komt men tot een paradigma *alkē*, Gen. *alkē-tos*, *alkē-* dan in

¹⁾ Deze vorm op *-i* (vgl. boven p. 78 *κάλλι-μος*: *τὸ κάλλος*) staat in composita en afleidingen geregeld in bepaalde verhouding tot substantiva op *-es* of adiectiva op *-r-o-s* vgl. *κῦδι-άνειρα*, *κῦδι-μος*: *τὸ κῦδος* of *κῦδ-ρός*, vgl. Caland K.Z. 31, 267, Wackernagel Verm. Btr. 8, Bechtel Glotta 1, 74 en Lexilogus. Hom. 54 en 207. Zoo vinden wij dus hier idg. *ak-es*- ntr., *žk-ro-s*, superl. **aki-st(h)o-* = *τὸ κῦδος*, *κῦδ-ρός*, *κῦδι-στο-ς*.

²⁾ Als *Ἀλκων* tenminste niet een zgn. „Kurzname” is.

Ἀλάθος; daarnaast *alk-ōn-*; zooals *-ων:-α (< η)* ook *-ωρ:-αρ (< ρ)*, zie τέκνωρ en τέκνωρ. Hier vinden wij dus niet een verkorten *ā*-stam, zooals Wackernagel veronderstelde K.Z. 28, 132 en nog onlangs, zonder een verklaring te geven, Kretschmer aannam bij zijn verklaring van Ἠρᾶ-κλέης (Glotta 8, 121).

Juist zoo vinden wij naast elkaar πίων, gen. πίονος „vet” adj., fem. πίειρα, ntr. (subst.) πίαρ „het vet(te)”; de vormen in het Indisch met hun accent zijn hiermede, in volmaakte overeenstemming: masc. *pivarā-* = *πίφαρος*, fem. *pīvar-i* = gr. *πίφερ-ια > πίειρᾶ*, vgl. Johansson Bezz. Btr. 18, 45. Andere woorden komen deze voorstelling te hulp: naast πρέσβειρα uit **presguer-ia* ontbreekt een masc. **πρεσβερός* nog wel, maar het subst. op *-u* uitgaande *πρέσβων* (*πί(φ)ων*) is op een ionische inscriptie gevonden (I.F. 28, 249); naast γεράρος Hom. Γ 170 „eerbiedwaardig” staat γέραιραι Z 296, naast νεφάρος B 289: Νέφαιρα μ 133, zoo vermoedelijk **χεφάρος* naast ἰο-χέαιρα, zooals Bechtel Lexil. Hom. 88 uiteenzet. Eindelijk **ἐταρός* (acc.): *ἐταιρᾶ < ἐταρ-ια*; daaruit *ἐταίρᾶ*, *ἐταιρος*, vgl. Wheeler Gr. Nominalaccent 59, Schulze Quaest. ep. 82, Fränkel K.Z. 43, 219.

In later tijden is nu in het Grieksch velerlei door elkaar geloopt, althans dien schijn heeft het: γεραι- in γέραιρα vinden wij terug in den comparatious en superlatious: γεραί-τερος, γεραί-τατος, naast πίειρα „vet” en πέπειρα „rijp” vindt men in de comparatie eveneens vormen met *-αι-* *πιαί-τερος*, *πεπαί-τερος*, waarbij *πέπειρᾶ* fem. eerst naar *πίων:πίειρα* bij *πέπων* ontstaan is (K.Z. 43, 216), waarbij dan in hoogste instantie de overoude eenheid van *r/n*-stammen nog in laatste rimpeling voortleeft in de historische samenhoorigheid van adj. op *-αρος* en verba op *-αίνω* (K.Z. 42, 114), terwijl naast deze verba in composita vaak eerste deelen voorkomen, die op *αι-* uitgaan, vgl. κραται- (*βιος, πέδον, πούς* enz.) weer tegenover *-κράτωρ* (ib. 120). Wij zijn hier duidelijk in zeer ouden tijd, waarin wij het suffix *-es*, nog los naast den wortel, kunnen afsnijden, evenzeer als *-ro-*, *-r-*, *-ᾱ/ōn-*, *-i-*, *-ai-*. Van hier valt dan ook in eens licht op den regel van Caland (z. bov. p. 79 noot), want zuiverder proportie dan *-i-*: *-ro-* = *-ai-*: *-aro-* kan men niet vinden of bedenken. Voor het verband met ons vraagstuk zal het goed zijn hier meer in bijzonderheden te treden; vooraf ga, dat Fränkel K.Z. 42, 121—125 in deze *-ai*-vormen Locativi van *ā* stammen ziet.

Met de comparatie, dat bleek reeds, staat dit vraagstuk in het nauwste verband.

Zoo komen wij dan thans op onze eerste vraag terug (z. bov. p. 79) en vragen of niet, evenals naast *pivarā-*: *pīvarī*, *πί(φ)ερό-*:

$\pi\epsilon\iota\rho\tilde{\alpha}$ stond, zoo ook in het Latijn er verschil bestond tusschen $\tilde{\alpha}kr\acute{o}$ - masc. en $\tilde{\alpha}kr\text{-}\tilde{i}$ fem., juist zooals dit verschil inderdaad aanwezig is tusschen $\tilde{s}\acute{a}cro$ - (* $\tilde{s}\acute{a}k\text{-}r\acute{o}$ -?) en $\tilde{s}\acute{a}cri$ - (* $\tilde{s}\acute{a}k\text{-}r\text{-}\tilde{i}$?) Tot deze vormen voor het femininum komt men nl., wanneer men hier een latere verhouding $\tilde{\alpha}k\text{-}:w = \tilde{a}k\text{-}$ als uitvloeisel van een algemeen principe aanvaardt (voor $p\tilde{i}$ - geldt dit niet daar het als kortste phase te beschouwen is van de wortel $p\tilde{o}i$ - „drinken, zich drenken” (vgl. $\pi\tilde{i}\nu\omega$: $\pi\acute{\epsilon}\pi\omega\kappa\alpha$). Zoekt men het hooger op, dan moet men wellicht als stamvormen aannemen $\tilde{\alpha}kr\acute{o}$: $\tilde{o}kri$:- dit laatste is echter voorloopig onaannemelijk, daar geen enkele historische vorm meer een idg. $\tilde{o}kri$ - weerspiegelt en $\tilde{o}kri$ -, gr. $\tilde{o}k\rho\iota\varsigma$ als kontaminatie van $\tilde{\alpha}kri$ - gr. $\tilde{\alpha}k\rho\iota\varsigma$ en $\tilde{o}k(r)i$ te beschouwen, een volkomen overbodige en onbewijsbare veronderstelling zou zijn. (z. ben. p. 100).

Wij zullen dus, op dit punt gekomen, wat verder om ons heen moeten zien en nagaan, of dit verschijnsel inderdaad zoo alleen staat.

§ 9. Het is dus hier de vraag, de beteekenis te bepalen van die $-i$ - die met $-ro$ - afwisselen van de $-ai$ - en $-aro$ -, die daarmede afwisselen; ik meen het probleem slechts schijnbaar te compliceeren door ook de \tilde{i} , \tilde{z} in de comparatie in het debat te betrekken.

Over de **comparatie** der zgn. adiectiva schreef het laatst Osthoff in zijn Morphol. Unters. VI 70 vlg.: hij bestrijdt de meening van Meillet Mém. soc. ling. 11, 6 vlg. en van Brugmann, die dezen volgt Grundr.² II, 1, § 289 en 431, dat nl. de superlativus evenals de comparativus de volle, niet verkorte phase van den wortel heeft bezeten. Nu speelt het Grieksch hier een voorname rol: naast het adiectivum $\kappa\rho\alpha\tau\acute{\upsilon}\varsigma$ staat het substantivum τὸ $\kappa\rho\acute{\alpha}\tau\omicron\varsigma$ en τὸ $\kappa\rho\acute{\epsilon}\tau\omicron\varsigma$, comparativus is ion. $\kappa\rho\acute{\epsilon}\sigma\sigma\omega\upsilon$ met ϵ , superlativus $\kappa\rho\acute{\alpha}\tau\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$, $\kappa\acute{\alpha}\rho\tau\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$; maar daarnaast komt als comparativus voor dor. $\kappa\acute{\alpha}\rho\rho\omega\upsilon$, kret. $\kappa\acute{\alpha}\rho\tau\omega\upsilon$, beide uit $\kappa\alpha\rho\tau\text{-}\lambda\omega\upsilon$ met kortste vocaalphase, zie Buck Gr. Dial. 42; het is natuurlijk heel gemakkelijk deze laatste comparativi als analogieformaties naar den superlativus op te vatten, zooals men dat dan ook vindt bij Brugmann-Thumb Gr. Gramm.⁴ 246 en even weinig moeite kost het Brugmann Grundr.² II, 1, 557 $\kappa\rho\acute{\alpha}\tau\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$ in plaats van $\kappa\rho\acute{\epsilon}\tau\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$ onschadelijk te maken door het onder den invloed van het adj. $\kappa\rho\alpha\tau\acute{\upsilon}\varsigma$ te plaatsen. Dergelijke analogiegladiatoren zijn moeilijk te bevechten, maar hier vraagt men zich toch: waarom heeft zich juist eerst de superlativus geregeld naar den positivus en eerst naar dezen superlativus weer de comparativus? Want òf de comparativus onderscheidde zich te veel van den positivus om evenals de superlativus diens invloed te ondergaan, of dat onderscheid beteekende zeer weinig en dan is de bovenstaande indirecte weg ten

eenenmale overbodig. De woorden van Brugmann Grundr.² II, 1, 557 zijn dan ook raadselachtig of smokkelen een nieuwen *a* binnen: „die in urgriechischer Zeit eingetretene Differenz κρέσσω : κράτιστος entstand durch Anschluss des Superlativs *κρέτιστος an κρατύς; der Komporatio blieb von dieser Ausgleichung damals noch unbetroffen, weil er durch sein σσ lautlich weiter ablag als *κρέτιστος; erst einzeldialektisch wurde auch er angeglichen, dor. κάρρων uit *κάρσ(σ)ων, gort. κάρτων aus *κάρτ(τ)ων”; van welken vorm ging men dan „einzeldialektisch” uit? Van een anderen kant dringt zich de onmogelijkheid van een dergelijke beschouwing aan ons op, wanneer wij lezen hoe ongelijkwaardige vormen in dit betoog (Brugmann-Thumb. Gr. Gramm.⁴ 246) vereenigd worden: „die Wurzelsilbe des Komparativs scheint von Haus aus hochstufigen Vokalismus gehabt zu haben, wurde aber öfter durch Angleichung an den Positiv und Superlativ verändert z.B. μάσσων für *μήσσων (μήκιστος) nach μακρός, dor. κάρρων, kret. κάρτων = *καρσσων/*καρττων statt κρέσσων (!) nach κράτιστος, bezw. κάρτιστος, βράσσων statt *βρέσσων (lat. *brevior*) nach βραχύς.”

Wat leeren ons nu hier de eigennamen? Uit Fick-Bechtel Griech. Personennamen p. 173, vlg. dez. Die histor. Personennam. d. Gr. 256 vlg. geef ik het volgende:

Κρατί-δημος		Δημο-κράτης
Καρτί-νίκος	tegenover	Νικο-κράτης
Κρατι-σθένης		Ξένο-κράτης enz., enz.

Deze taal is, meen ik, duidelijk genoeg: κρατί-, καρτί- staan met τὸ κράτος, τὸ κρέτος „kracht” (zelden, bijv. Μينو-κρέτης) rechtstreeks in verband. Als dan verder (p. 176) voorkomen: Κραται-δάμᾱς en Κραται-μένης, dan is het onmogelijk deze met Fick-Bechtel uitsluitend op κρατύς te laten slaan, wanneer men er de volgende namen van de eerste categorie naast legt: Καρτί-δάμᾱς en (*Κρατι-μένης): Μενε-κράτης en Μενο-κράτης.

Zoo blijven wij èn voor κρατί-, καρτί- en voor κραται- (vele voorbeelden besproken door Fränkel K.Z. 42, 120) bij het substantivum, welks vocaalphasen κρέτος en κράτος zich volkomen dekken met de vormen πένθος en παθος, waarover wij boven (p. 77) spraken.

Daar geen van beide partijen nu, noch de Unitariers die met Meillet-Brugmann voor comparativus en superlativus gelijke, nl. volle vocaalphase aannemen, noch zij die met Osthoff in den superlativus de korte phase bespeuren, er in geslaagd is de tegenpartij te over-

tuigen, is dit voor beide meeningen een ongunstig symptoom en verdient het aanbeveling na te gaan of de theorie van het substantivum als grondwoord hier licht kan ontsteken.

§ 10. De literatuur over dit onderwerp vertoont onverwikelijke afmetingen. Het meeste vindt men, zooals van zelf spreekt, besproken bij Brugmann en zijn Grundrisz² II, 1, 547—562, Osthoff Morph. Unters. VI 70—156 en Güntert I.F. 27 1—72: de beide het laatst genoemde artikelen zijn in hetzelfde jaar (1910) verschenen; Güntert komt (p. 38 vlg.) tot dezelfde conclusie als zijn leermeester Osthoff, dat ondanks de vertoogen van Meillet en Brugmann de superlativus een verkorte vocaalphase van den wortel aanwees. Den doorslag geven hier dunkt mij, de verhoudingen in het Germaansch, waar in enkele oude vormen verschil in consonantisme tusschen comparativus en superlativus op verschil in accent, evenals op phasenwisseling (Ablaut) tusschen positivus en comparativus wijzen, zie Kluge P.B.B. 8, 520, Vorgesch. d. altgerm. Dial. = Pauls Grundr.² 481 vlg.

Men heeft hierbij nu, zooals bekend de twee comparatiesystemen angstvallig uit elkaar te houden: A met comparativus *-iūs-* enz., superlativus *-isto-*, B *-tero-*, *-temo-* enz. Hoe zij in tijdsverhoudingen tot elkaar staan blijkt het welsprekendst hieruit: van de zgn. *es*-stammen worden comparativi naar beide methoden gevormd; het Grieksch is hier weer heel duidelijk: naast $\acute{\epsilon}\chi\theta\text{-}\acute{\iota}\omega\nu \sim \acute{\epsilon}\chi\theta\text{-}\omicron\varsigma$, $\acute{\epsilon}\chi\theta\text{-}\rho\acute{o}\varsigma$ staat $\acute{\omicron}\rho\acute{\epsilon}\sigma\text{-}\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma$, niet meer zooals bij $\acute{\epsilon}\chi\theta\text{-}\acute{\iota}\omega\nu$ van den wortel gevormd, maar van den vol ontwikkelde *-es* stam, volkomen gelijk aan $\acute{\alpha}\gamma\rho\acute{o}\text{-}\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma$ enz., $\beta\alpha\varsigma\iota\lambda\acute{\epsilon}\upsilon\text{-}\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma$. Dit is eigenlijk reeds gelijk aan een duidelijke verklaring, dat de zgn. primaire comparatie zich richt naar den wortel, niet naar zijn *-ro-*, *-es-* enz. -afleidingen. Dat kan dus ook uitsluitend de inhoud van den zgn. regel van Caland zijn; methodisch verkeerd is het dus dezen regel zoo uit te leggen, alsof *-ro-* adiectiva met de comparatie zonder *-ro-* niet slechts een historisch geworden eenheid vormen, maar ook reeds primair met elkaar in verband zijn gevoeld.

De eenvoudigste toestand waarvan men nu heeft uit te gaan, is deze, dat het woord, dat later substantief heette, het accent op de wortelsyllabe had en dus volle klankphase van de vocaal, het adj. op *-u-* in de meeste casus het suffix bekleemtoond had, soms de wortel. Normaal was dus in het Grieksch τὸ $\epsilon\tilde{\upsilon}\rho\omicron\varsigma$, adj. $^{*}\epsilon\tilde{\upsilon}\rho\upsilon\varsigma$ naast gen. $^{*}\tilde{\upsilon}\rho\acute{\epsilon}\sigma\text{-}\acute{\omicron}\varsigma$ vgl. oind. $ur\acute{u}$ -; daaruit kwam het historische paradigma met vaste plaats van het accent: $\epsilon\tilde{\upsilon}\rho\acute{\upsilon}\varsigma$, $\epsilon\tilde{\upsilon}\rho\acute{\epsilon}\omicron\varsigma$ enz. voort; deze zelfde opmerking geldt dus ook voor de historische vorm $\acute{\alpha}\kappa\acute{\upsilon}\varsigma$

met *ō* maar accent op de *ú*. En nu wordt ook duidelijk, waarom de latijnsche comparativus *ūcior* enz. geen positief heeft: deze week in vokaal van den comparatief af. Hij leeft nl. nog voort in het latijnsche woord voor „havik”; die positivus was dan *āku-* en met aansluiting aan den comparativus *āku-* = *accu-* met de geminatie van *vacca*, *vorri* (zie Schulze ZGLE. 418) tegenover oind. *vaśā*, *vorare* (*vorri* = *edūces* in een glosse)¹⁾.

accipiter, gen. *-tris*, sedert Plantus Bacch. 274: *accipetrina* (daarover Skutsch I.F. 14, 485 = *gallina*: *gallus*, zie ook Arch. lat. Lexicogr. 12, 201); romaansch en reeds laat-lat. volksetymologisch *acceptor*, vulgair zelfs *ἀρχεπτορεμ*, zie Diehl Vulg.-lat. Inscr. 863. Het substantivum komt sinds Lucilius 1170 Marx voor. Dat men later het woord in het Grieksch weergaf (IIIe eeuw na Chr.) met *ῥέξ-πτερος*, waaruit het deminutief voortkwam *ξυπτέριον*, n.gr. *ξιπτέρι* (zie Meyer-Lübke Einf. roman. Sprachw.² 141), is niet alleen uit „*akkipiter* mit stark vorgeschobenem palatalem *k*” begrijpelijk, maar bepaald reeds uit de geassibileerde uitspraak, die bij geminatae nog eerder intrad; dit woord pleit dus niet tegen verbinding met *ἀκός* en vóór vereeniging met *ῥέξ*. *Accipiter* is dus: *āki-pet-ro-s*, van den W. *pet-* „zweven” van *πέτομαι* en *πίπτω* en lat. *penna*. Men kan dus het best vergelijken: oind. *āśu-patvan-* „snelvliegend” en gr. *ἀκός-πτερος* hetz. Volksetymologische invloed van *accipere* kon natuurlijk niet uitblijven en is dus ook voor de *-cc-* van belang, vgl. verder Mém. soc. ling. 11, 186. Deze voorstelling wordt gesteund door Paul. 92 Linds.: *acupediū dicebatur, cui praecipuum erat in currendo acumen pedum*.

Brengen wij dit inzicht nu over op den wortel *syād-* „zoet”, dan verwacht men dus:

ntr. **syādos* = gr. *ἥδος* „genot”; adj. **ādús* (< *syad-*)²⁾, comp. *syād-īnos- ἥδιος*.

Het got. *sūts* heeft, indien de *u* lang is wat niet vaststaat, *ū* = idg. *-ua-*; is de *u* kort, dan is het de kortste vokaalfase van *uā-* nl. *ū-*; de beteekenis in het Gotisch is „rustig”, bijv. *slawandein jah sulja ald* eig. „een zwijgenden en zoeten (rustigen) tijd”. Deze beteekenis is hier (zie ndl. „zoetjes aan” enz.) natuurlijk volstrekt geen reden om met Ehrlich Unters. z. griech. Betonung 132 het van *syād-* „zoet” los te maken of het dan zelfs met Wood Class. Phil. 9, 149 met gr. *εὔδω* „ik rust, slaap” te verbinden. Zoodra men boven-

¹⁾ Vgl. ook *acupenser* (z. ben. p. 102).

²⁾ Hetzelfde vindt men ook bij Brugmann Grundr.² II, 1, 177 vlg., vgl. Osthoff Morphol. Unters. VI, 40.

dien de plaatsen voor den comparativus *sutizo* op slaat: Mt. 11, 24, vgl. 22: *airpai Saudaumje sutizo wairjiþ*, gr. ... *ἀνεκτότερον ἔσται*, lat. *remissius erit*, Mc. 6, 11: *sutizo ist* waar Grieksch en Latijn deze passage niet hebben, blijkt dit duidelijker.

In de West- en Noordgermaansche dialecten is echter de volle wortelvorm van „comparatief + substantief” ook in het adjectief aanwezig, het duidelijkst in os. *swōti* met de fem. *ī* evenals in het lat. *suāvis* uit **suādih-ī-s*; doch de got. vorm *suts* (z. bov.), waarschijnlijk met *ū* en gr. **ἄδύς* hebben *-ū- ~ -yū-* uit *-uo-*, wat in het Grieksch bijv. duidelijk voortleeft in *ἔφ᾽ ἄδον* Aor. < **é-srad-om* naast het Perf. *ἔαδα*, *ἔφ᾽ ἄδα*? : *syād-*, terwijl wij juist deze beide vormen naast elkaar in oind. *svadati* „hij kruidt, maakt smakelijk”, en causat. *sūdayati* hetzelfde aantreffen.

§. 11. Een enkel woord is hier ook noodig over den comparatiefuitgang, straks in verband met den superlatiefuitgang.

Volkomen zeker is slechts het volgende: Indog.

oind. N.S. *-īyān*; A.S. *-īyañs-am*, cas. obl. *-īyas-* | *īṇ, īñs, īñs*
z. Whitney Skt. Gr. § 463—470, Meillet Mém. soc. ling. 13, 46.

gr.	<i>-īwñ</i> ,	<i>-īwñ</i>	<i>īo(σ)-</i>		<i>īṇ, īñ, īñs-</i>
lat.	<i>-iūs-</i>	:	<i>-is in (magis)</i>		<i>īūs-, īs</i>
got.	<i>-iza(n)</i>				<i>is-on</i>
lit.	<i>-esnīs</i>				<i>(i)es-n</i>

Gaat men dit na, dan blijkt de lange *ī* alleen vast te zijn in het Oud-indisch, in het Grieksch is hij lang of kort, elders kort of verdwenen. Toch is er één geval, waarin het Oud-Indisch in plaats van *-īyas -yas*, d.i. *ias* vertoont, uitsluitend na een korten klinker, bijv. *nāv-yas* „nieuwer”, *tāv-yas* „sterker” naast *tāvīyas* (maar ook verbum *tavīti* „is sterk”), weliswaar meestal *vāsīyas* „beter”, *pañyas* „beroemder”, maar daarnaast vormen met *-yas*, zie Whitney Skt. Gr. § 470, Meillet Mém. soc. ling. 13, 46, Macdonell, A Vedic Grammar (1916) 96. Dat dit geen toeval is, blijkt wel uit het feit, dat het Iraansch uitsluitend dezen korteren vorm gebruikt, av. *vah-yah-* (< **vas-yas-*), *ās-yah-* „sneller” (< **ās-yas-*) zie Reichelt Avest. Elem. § 284; in het Oud-Perzisch komen geen voorbeelden voor, Meillet Gramm. du vieux Perse 146.

Hoe staat het Grieksch hier tegenover? Homerus kent in den comparatief slechts *ι* en heeft slechts *-iov-*, nooit de samen getrokken vormen *-iω* uit *-ios-α* enz., die het Attisch heeft, vgl. v. Leeuwen Enchir. dict. epic. 243 vgl. Wat de dialecten betreft,

ware de $\bar{\iota}$ lang, het zou niet blijken, gesteld zelfs dat accenten genoteerd waren, want de comparativi trekken het accent zoo ver mogelijk naar voren (Kühner-Blass I 426). Wat betreft het verschil tusschen $-\nu$ - en $-(\sigma)$ -, de vormen van het Kretische dialect (zie Thumb Gr. Dial. 131) $\pi\lambda\iota\nu\varsigma$ naast $\pi\lambda\iota\omicron\nu$, $\pi\lambda\iota\omicron\nu\omicron\varsigma$, $\pi\lambda\iota\omicron\nu\alpha$, $\kappa\alpha\rho\tau\omicron\nu\alpha\nu\varsigma$ spreken voor de ν ; de bijvorm $\pi\lambda\epsilon\sigma$ - in het Lesbisch, Cretisch, Arkadisch-Cyprisch (ib. 276) is voor geen van beiden te gebruiken. Wat ten slotte aan vormen, die samengetrokken zijn, $-\iota\omega$, $-\iota\omicron\upsilon\varsigma$ enz. bij Homerus voorkomt, kan men na Wackernagels Sprachliche Untersuchungen zu Homer des te gereeder als Atticismen bij Homerus beschouwen, al noemt Wackernagel deze reeds vroeger besproken categorie ook niet uitdrukkelijk. Eindelijk, wat het Attisch zelf aangaat, Moeris p. 32 zegt: $\acute{\alpha}\mu\epsilon\acute{\iota}\nu\omega$ 'Αττικῶς, $\acute{\alpha}\mu\epsilon\acute{\iota}\nu\omicron\alpha$ 'Ελληνικῶς (d.w.z. Hellenistisch) en de feiten zijn daarmee volkomen in overeenstemming: in de meest authentieke gegevens, de inscripties van Attica, komt $-\omega$, $-\omicron\omicron\varsigma$ 18 maal voor tegen 1 maal in een „dichterlijke” inscriptie $\pi\lambda\acute{\epsilon}\omicron\nu\alpha$, zie Meisterhans-Schwyzzer Gramm. d. att. Inschriften³ p. 151. Eén bijzonderheid hebben wij voor het vervolg nog noodig: in het Ionisch schijnt een strooming te bestaan om de vormen met ν tot het masc. en fem. te beperken, de gecontraheerde vormen, met $-(\sigma)$ - dus, bij voorkeur te gebruiken bij het neutrum plur., waarbij — vermoedelijk door de gewone gelijkvormigheid van beide casus: $\acute{\alpha}\lambda\eta\theta\acute{\iota}$: $\acute{\alpha}\lambda\eta\theta\acute{\eta}$ enz. meegesleept — zich dan ook de acc. sing. masc. en fem. komt voegen (Kühner-Blass, I, 427). Het kost moeite hier niet het voortleven te bespeuren van dat oude n -suffix, gr. $-\omega\nu$ (bijv. $\sigma\tau\rho\alpha\beta\acute{\iota}\varsigma$ „scheel” tegenover $\sigma\tau\rho\acute{\alpha}\beta\omega\nu$ „de scheele”, vgl. Solmsen Btr. z. gr. Wortfrsch. 33, 53 vlgg., Petersson P.B.B. 40, 92. 108).

Is het te stoutmoedig hier den volgenden weg aan te wijzen, die een doortocht door deze bezwaren kan banen? Dat in de Germaansche en Litauische vormen (z. bov. p. 85) van het comparatief-suffix samenkoppeling van *de twee* suffixen op $\nu + \sigma$ heeft plaats gehad, heeft Thurneysen zeer waarschijnlijk gemaakt (K.Z. 33, 555); en dat wij in de Oud-indische vormen op $-\bar{y}\bar{a}ms$ = $^{*}\bar{y}\bar{a}ms$ ¹⁾ dezelfde contaminatie, slechts in omgekeerde volgorde, voor ons zien, lijkt mij de meest eenvoudige verklaring voor deze vormen. Ook in den Griekschen vorm neemt men sinds Thurneysens „ontdekking” een

¹⁾ Hetzelfde vindt men ook in het suffix van het part. perf. act.: idg. $-\bar{y}\bar{a}ms$, sterke stam oind. $-\bar{y}\bar{a}ms-am$ acc. met hetzelfde nasaal-infix (vgl. ook Brugmann Grundr.² II, 1, 564), waarvan — in beide gevallen — in het Iraansch geen spoor aanwezig is. Brugmann's verklaring van dezen nasaal uit den plur. ntr. op $-\bar{a}msi$ (ib. 518) is, daar het hier in de eerste plaats het masc. (sing. en plur.) betreft, al zeer onwaarschijnlijk.

uitgang *-ιον-* aan, die uit *-*ios-on-* ontstaan zou zijn. Mogelijk is dit natuurlijk, te bewijzen is het echter evenmin als het tegendeel: en dat in het Grieksch naast de sterke vorm *-ιον* een zwakkere *-ιον* gemakkelijk zich baan kon breken, vooral naast de korte vorm op *-ιο(σ)-* uit **-ios-*, is een eenvoudige mogelijkheid, waarmee terdege rekening gehouden moet worden.

Maar ook de quantiteit van den comparativus *-ι* heeft een verklaring noodig. Güntert I.F. 27, 29. 37 toont in zijn overzicht over de mogelijkheden eener verklaring en door zijn eigen desperate poging een vier-deelige genesis op te stellen (!) maar al te duidelijk, dat men hier te ver gezocht heeft. Voor zijn verklaring: oorspronkelijk *ι*, dat als „auslautender Vokal erster Kompositionsglieder” verlengd werd, is een volkomen ongeregeld en onbepert ingrijpen van de analogie noodig, iets wat dunkt mij nooit tot aanbeveling van een theorie strekt. Zelf voert de schrijver deze ongelukkige theorie ad absurdum, door van de vormen **σοφότερος* (dat N.B. niet voorkomt) en *σοφότερος* uit te gaan (t.a.p. 35), wat dan eenerzijds als zuivere stam, aan den anderen kant in *σοφω-* (vgl. *ούτω-ς* bijv.) als adverbium, eig. „Instrumentalis” gedefinieerd wordt; de auteur ontziet zich ten slotte niet aan te nemen, dat men, uitgaande van het oorspronkelijke *σοφότερος* met als eerste lid een bepaalden casus, naar *μελάντερος*, *γλυκύτερος* nu ook **σοφότερος* (dat niet bestaat!) was gaan vormen met als eerste deel een zuiveren *o*-stam; van casus tot stam, wel het tegendeel van wat ongeveer de geheele taalstudie tot nog toe verkondigd had! Waardoor komt de auteur tot zijn ongelukkige theorie? Door een zekere eigenaardige vormelijkheid, een dogmatiek, die de taal veel te weinig als levende klank tracht te hooren; „neen, beter”, zoo heet het dan, „is het uit te gaan van een bepaalden casus”, die men dan naar hartelust laat voortwoekeren. Met ditzelfde, typisch Deutsche, verschijnsel hangt ook weer het groote gewicht samen, dat de schrijver toekent aan een argument als het volgende: *σοφότερος: πονηρότερος* kan niet met rhytmische eigenaardigheden samenhangen, want dan zou men ook **γλυκύτερος* moeten ¹⁾ verwachten. Ten eenenmale onjuist; want dat de beide uiterste vokalen minder gemakkelijk zich verlengen, dan *a*, *e*, *o*, is een opmerking, die historische taalstudie en moderne taalbeschouwing om strijd aan ons opdringen en terecht heeft Meillet in de reeds genoemde studies (Mém. soc. ling. 15, 265 en Mém. Saussure 98, zie ook Etudes etym. v.-slav. 122) over Lachmanns wet bij de

¹⁾ Wanneer in den Rg-veda viermaal *purātama-* voorkomt (zie Güntert I.F. 27, 33), staat dit met een eventueel gr. *γλυκύτερος* volstrekt niet op één lijn, daar oind. *u* een *oe*-klank, gr. *υ* echter, althans in de dialecten, waarvan wij deze voorbeelden hebben, *u* was.

verklaring van lat. *strictus* (*strig-*): *actus* (*ag-*) zich zoo uitgedrukt: „ceci tient à ce que *i* et *u* se prolongent en principe moins facilement que *e* et *o* et surtout que *a*.” Een oplossing is dus nog niet gevonden, en hoe eenvoudiger deze zal uitvallen, hoe beter het zal zijn. Wij moeten dan ook nog verder zoeken dan de theorie van Hirt, die het laatst (Hdb. gr. Laut. u. Forml.² 411) zijn lange en korte basen voor de tegenstelling *i* : *ɪ* verantwoordelijk maakt: *ɪ* zou dan kortste vokaaltrap van *ēi*-basen zijn; voor een paar woorden kan hij een dergelijke base leven inblazen, de overgrootste meerderheid heet natuurlijk analogie-slachtoffer.

Wanneer men nu de volgende vormen overweegt, is de conclusie wellicht te grijpen en tevens te begrijpen:

oind. *nav-γas-* of *nav-ῑyas-*

gr. *κρετ-ῑων* > *κρέσσων*

hom. gen. sing. v. *πατήρ*: *πατέρος* λ 501 (tegenover oind. *pitúr* < *patῑ-s*, vgl. gr. *πατρά-σι* < *patῑ-si*), elders *πᾶτρός* (= op. *pid'a^h*).

hom. dat. sing. v. *πατήρ*: *πατέρι* slechts 4 maal, ofschoon = oind. (locat.) *pitári*, elders *πᾶτρί* (juister *πατ/τρί*)

κουφότερος ~ *σοφώτερος*.

Men mag hier, wat de Homerische vormen betreft, niet tegen aanvoeren, dat deze vormen zeer sterk den dwang van het metrum ondervonden hebben. Immers de rhythmische theorie (zie Saussure Mél. Graux 737—48, Meillet Mén. soc. ling. 12, 219 en onlangs 21, 193, voor het Vedisch Ehrlich Unters. gr. Betonung 20 (vgl. E. Hermann I.F. 34, 340), waar het hier om gaat, dat nl. het Grieksch een opeenvolging van drie korten vermeed, geeft vermoedelijk tegelijk juist de verklaring van het ontstaan van de dactylische versmaat. Een van de eigenaardigheden der Homerische taal, het buitensporig vaak gebruiken van een dativus op *-ɪ* uitgaande of met *-i* in arsi (v. Leeuwen Euchir. dict. ep. 79, 87, 92) wordt door dezen tegenzin tegen een *patéri* ig., gr. *πατέρι* eerst volkomen begrijpelijk; de andere mogelijkheid, verlenging van een der klinkers midden in het woord, bijv. **πατηρι*, was natuurlijk te gewelddadig¹⁾.

Dat vooral rhythmische voorkeur hier aan het werk was en zoo-doende juist fijne klanknuances hun invloed deden gelden, blijkt nog duidelijker uit de eigenaardigheid, dat hier — en hier alleen — ieder geval van *muta cum liquida*, afgezien van *βλ*,

¹⁾ Over gr. *πλέωνος*: *πλείωνος* z. p. 91. Dit graphisch verschil-tusschen: *-ei* en *-eɪ* doet meer vermoeden bovendien, dan deze onvolmaakte phonetische transcriptie in werkelijkheid openbaart.

γν enz. ook later positie maakte (vgl. Choeroboscus in Bekkers Anecd. Gr. III 1286 bij Kühner-Blass I, 557): ware dit niet zoo, men zou met een kleine nuanceering der ο ο ο als in *πικρότερος*, niet **πικρωτερος* geen vrede hebben gehad. En wanneer Meillet (Mém. soc. ling. 13, 46) toch in sommige gevallen de twee-lettergrepige wortels voor de *z* verantwoordelijk maakt, betreft dit natuurlijk slecht de *i* op zichzelf, niet de lange *ī* juist, vgl. sind. *vari-yas-* „breeder”: *vāri-man-* m. naast *vari-mān-* ntr. „breedte”.

In het algemeen zal men dergelijke rhythmische eigenaardigheden zooveel mogelijk moeten losmaken van ons eigen germaansch taalgevoel met zijn overheerschend intensiteits-accent. Bij de opsomming (boven p. 85) valt al dadelijk op, hoe de lange *ī*, vast in het Oud-indisch, onvast in het Grieksch, verdwenen in de overige talen, daarmee de historische lijn volgt van Oost naar West, van oudere taalphase naar jongere. Is dit toeval? De lijn, hier gevolgd, geeft tevens de ontwikkeling aan, die leidt van het vrije, hoofdzakelijk muzikale (= hoogte) accent naar het gebonden hoofdzakelijk intensieve (= sterkte) accent.

Men houde verder in het oog, dat het hier niet een kunstmatige verlenging betreft om een zekere monotonie te verbreken, zooals vaak gedacht wordt, maar dat het hier een fundamenteele wet betreft der psychologie, dat meer dan twee opeenvolgende waarden, onderling gelijk, hier hetzij in sterkte, hetzij in hoogte, hetzij in tijdsduur, hetzij in klankqualiteit, — éénmaal gegeven of meermalen herhaald —, altijd en overal de neiging vertoonen zich te groupeeren om een dominant, d.i. zich te differentieeren (men vergelijke Ebbinghaus Grundriss der Psychologie 66, Grundzüge d. Psychol. 1919, I 749, Lipps Leitfaden der Psychologie 173, en voor de taal speciaal van Ginneken Principes de linguist. psychol. 252 vlg., 360).

Een feit nu is het, dat van de drie voornaamste factoren van het accent: hoogte, lengte, intensiteit, de intensiteit als hoofdfactor historisch in het Indogermaansch de laatste is, het meest omvat, het machtigst de anderen absorbeert; tusschen lengte- en sterkteaccent bestaat een onverzoenlijke strijd, waar men hen maar aan-schouwt, hoogte- en lengteaccent kunnen eeuwen lang in vrede naast elkaar leven. Dat zich dus een rhythmisch-quantiteerende neiging kon openbaren bij een hoofdzakelijk muzikaal woordaccent, spreekt vanzelf; dat later deze neiging tot nauwelijks ons oor bereikende aanloopjes beperkt bleef, toen het woordaccent, ook nog lengte en hoogte in zich omvattend, voortaan in de eerste plaats als krachtdruk zich ging manifesteeren, lijdt geen twijfel. En daarmee

is dan voorloopig in zeer algemeene trekken het eigenaardig levensbeeld van den comparativus \tilde{z} , \tilde{z} , \tilde{z} geteekend.

In dit licht beschouwd beteekent ook de wet van Wheeler (Wheeler Gricel. Nominalacent 60, Vendryès *Traité d'accent. grèque* 148) — $\circ \circ > \circ \circ$ niets anders dan een consolideering der verschillende accentwaarden zóó, dat men in plaats van op de eerste lange lettergreep een quantiteitsaccent op de derde een hoogteaccent, thans kreeg op eerste en tweede samen een gecombineerd hoogte-lengte accent. Kende men van deze wet den terminus a quo, men zou ook het tijdstip weten, waarop het Grieksch (Indo-germaansch) accent nieuwe zijden zijner energie is begonnen te ontwikkelen. Verwant hiermede is het voor-historisch intensiteitsaccent in het Latijn op de eerste lettergreep naast een aanvankelijk meer hoogte-, naderhand meer intensiteits (oorspronkelijk vrij, later gebonden) woordaccent, historisch soms op andere syllaben doch meestal met het eerste samenvallend.

Eigenaardig is een andere strooming, die hiertegen in schijnt te gaan, ik geef daaraan den naam: het streven naar evenwicht¹⁾. Een voorbeeld vindt men behalve in lat. *inferus: infrā*, bij Meisterhans-Schwijzer *Gramm. d. att. Inschr.*³ p. 152 in de declinatie van Gr. *πλείων*. De verdeling is hier nl. zoo geregeld, dat: voor lange vokalen algemeen ϵ wordt geschreven *πλείων(ν)*, *πλείους*, voor korte vokalen ϵ en ϵ wisselen en als ntr. alleen *πλέον* voorkomt. Wackernagel *K.Z.* 29, 144 zoekt de oorzaak in **πλέϊον* met circumflexus: dit toch was de eenige vorm, waar het accent als circum flexus in zijn grootste kracht op ϵ viel ($\acute{\epsilon}$), in de andere vormen met acutus op de ι . Maar van Ginneken *Principes d. ling. psychol.* 365, Ehrlich *Untersuchungen zur Natur der griechischen Betonung* (1912) 149 vlg. hebben mijns inziens wel bewezen, dat voor het voor-historische en klassieke Grieksch een intensiteitsfactor van noemenswaardige beteekenis in het Grieksch niet aanwezig is geweest. De oorzaak moet dus elders liggen.

Het zoo zuiver mogelijk muzikale accent heeft met quantiteit en intensiteit geen strijd uit te vechten; het staat in den meest eigenlijken zin hooger. Eerst wanneer zich intensiteitsfactoren mengen in toonhoogte of toonduur ontstaat wrijving, die moet worden opgelost. Het Latijn geeft, zooals bekend is, twee zeer overtuigende complexen van verschijnselen: de syncope en de wet der brevis brevians

¹⁾ Onlangs zoo ook Meillet *Mém. soc. ling.* 21, 201, die idg. (*sñu*)-ou-s (volle phase-korte phase) tegenover (*di*)-u-os (korte phase-volle phase) stelt. Voor lat.: *inferūs* \sim *infrā*, *validūs* \sim *valdē* z. Vendryès *Recherches sur l'intensité initiale* 236 (C. Juret *Dominance et résistance* 121 ziet in de vormen met *e* anaptyxe, wat natuurlijk onmogelijk is).

(Iambenkürzung); voor het eerste geeft Vendryès *Recherches sur l'effet de l'intensité initiale* p. 185 de volgende formuleering: „c'est dans le conflit de l'intensité initiale et de la quantité, que réside la cause des phénomènes de syncope”, volkomen hetzelfde is eigenlijk van toepassing op het vraagstuk der Iambenkürzung, dat in engere formuleering gewoonlijk aldus gegeven wordt: twee syllaben een iambe vormend veranderen zich in pyrrichus (◡ ◡), wanneer de nadruk (woordaccent of ictus) op den langen lettergreep volgt of hem voorafgaat: in *vīdē* ◡ — was een strijd van belangen, die men zich het best kan indenken, wanneer men zich voor oogen houdt dat ook verschil in tijdsduur reeds accent van een bepaalde soort beteekent (uitmuntend van Ginneken *Principes d. ling. psychol.* 358).

Wanneer men nu als proef ◡ ◡ ◡ neemt en een dezer drie syllaben krijgt een hoogtenadruk, is dit tevens het ontstaan van het muzikaal accent. Een verlenging van een dier 3 lettergroepen om de ◡ ◡ ◡ te vermijden (z. bov. p. 85) op een plaats onafhankelijk van het accent toont aan, dat het eigenlijk „accent” nog zuiver of hoofdzakelijk muzikaal was, zoodat een nieuwe differentiatie daarnaast moest intreden.

Uit het feit, dat het Grieksch der IVe eeuw een vorm als *πλείονος* niet meer tot *πλείονος* werd, ja, dat uit *πλείονος* zelfs *πλέονος* kon worden, blijkt dus, dat het accent bezig was krachtelementen in zich op te nemen. Immers juist deze laatste gaven reeds de noodige differentiatie, zoodat van een verder quantitatief differentieren van ◡ ◡ ◡ geen sprake meer kon zijn, en wel het allerm minst van een ander der beide niet geaccentueerde lettergrepen. Waarom nu deze verkorting-vereenvoudiging van *ει* tot *ε* niet intrad in *πλείων*, is implicite boven reeds gezegd bij de bespreking der brevis brevians: ook hier zou men ◡ — gekregen hebben. Wij vinden hier dus veeleer: het volgen van een natuurlijke phonetische drang in de taal, zich overal uitend behalve daar, waar bezwaren daartegen voelbaar werden (in *πλείων*); daar komt nog bij, dat deze verandering voor de klank al heel weinig beteekende: men kon *πλέον* schrijven, men sprak toch **pleiōn* (◡ ◡) naast *πλείων* **pleiōn* (—). Want wanneer *ποιέω* in dezen tijd in *ποέω*¹⁾ veranderde (vooral IVe eeuw v. C., zie Meisterhans-Schwyzler³ 57, G. Meyer *Griech. Gramm.*³ 228), waar op *οι* een *ε* klank, geen *ο* klank volgde (dus steeds *ίεροποιός*), dan is dat iets, dat in dezelfde richting wijst als de overgang van *πλείον(-)* in *πλέον*; immers de overgang van *ε* naar

¹⁾ Men moet in dezen tijd natuurlijk steeds van de gecontraheerde vormen uitgaan: *ποιῶ*, *πο(ι)εῖς*, zoodat van een dissimilatie *πο(ι)εῖς* geen sprake kan zijn.

o loopt van zelf over \dot{i} van o naar ε veeleer over η dan over \dot{i} (zeer grof graphisch uitgedrukt). Toch bleef in $\pi\sigma\acute{\epsilon}\omega$ de i -klank door den invloed der vormen op $-\acute{\omega}$ en $-\sigma\upsilon-$ bestaan, zooals blijkt uit de vormen uit den tijd van het jonge N. T., die hun beste verklaring vinden, wanneer men uitgaat van een ww. $\pi\sigma\acute{\iota}\omega$ (zie Radermacher Neutest. Gramm. 34), terwijl ook in den keizertijd $\pi\sigma\iota\acute{\omega}$ op de inscriptie weer regelmatig met ι geschreven wordt. (Meisterhans t. a. p.)

Het gaandeweg meer en meer intensiteitsaccent wordende Grieksche accent openbaarde zich dus aanvankelijk in zeer onbeteekenende veranderingen, waarbij bij $\pi\lambda\epsilon\acute{\iota}\omega\upsilon$ nog eenigszins meegewerkt kan hebben het dubbelzinnige van den vorm als $\pi\lambda\acute{\epsilon}\omega\upsilon$ (: $\pi\lambda\epsilon\acute{\iota}\omega\upsilon$, : $\pi\lambda\acute{\epsilon}\omega$ „ik vaar”, : $\pi\lambda\acute{\epsilon}\omega\varsigma$ „vol”): dergelijke suspicies zijn zeer gevaarlijk in de meeste gevallen, hier echter hebben wij in Aristot. Poet. c. 25 een aanwijzing, dat het door de Atheners van zijn tijd inderdaad als bezwaar gevoeld werd (zie Wilamovitz Ilias und Homer 60 noot) in het Iliasvers \mathcal{K} 252.

Zoo herstelt en stelt het accent, dat in de richting van intensiteitsaccent zich ontwikkelt, een zeker evenwicht in het woord: $\pi\lambda\epsilon\acute{\iota}\omega\upsilon$ — — tegenover $\pi\lambda\acute{\epsilon}\acute{\iota}\omega\upsilon\varsigma$ $\cup\cup\cup$; want van den verlegenden invloed van het hoofdzakelijk intensiteitsaccent blijkt in de klassieke talen niets. Eerst de ontwikkeling naar Romaansche toestanden in het Vulgairlatijn kent dit verschijnsel, wanneer nl. eerst de oude quantiteiten verdwenen zijn, maar ook hier is dit toch eigenlijk meer naar het karakter der lettergreep (open \sim gesloten) geregeld, dan naar het accent alleen; dat intusschen het accent ook hier meesprak, blijkt uit $ten\acute{e}b(e)rae$ uit $ten\acute{e}brae$, zelfs in gesloten lettergreep, z. Meyer-Lübke Einf. roman. Sprachw. ² 114, 119. Ook hier is de overeenkomst met het Grieksch weer treffend, want de zgn. wet van Barbelenet voor het Latijn (vgl. Vendryès Recherches sur l'intensité initiale 183: „il n'y a chute de voyelle intérieure par absorption ou par syncope, que si la ou les syllabes suivantes jusqu'à la fin du mot inclusivement forment au moins deux mores”) betreft dus de tweede lettergrepen in woorden van het type $\sim\cup$ — of $\sim\cup\cup\cup$, bijv. $infr\acute{a}$ uit $infer\acute{a}$ — \cup — of $\bar{u}p\acute{il}io$ uit $*ou(i)-polio$, zie Vendryès t.a.p. 233, doch laat woorden van den vorm $\pi\lambda\acute{\epsilon}(i)\omega\upsilon\varsigma$ $\sim\cup\cup$ in hun middenlettergreep met rust, juist zooals ook in het Grieksch het geval bleek te zijn.

§ 12. Het bovenstaande, opgemerkt in verband met den comparativus, deed een eigenaardig element \ddot{i} ontdekken, dat zich in quantiteit regelde naar de behoeften van het woord. Dat deze rege-

ling verband hield met de quantitatieve rhytmiek ¹⁾ van het woord zagen wij. De superlativus komt, zien wij juist, deze meening bevestigen. Waut in geen enkele taal heeft de primaire superlativus ook maar een spoor van een lange *i*; en dit is ook juist wat wij verwachten moeten als de bovenstaande beschouwingen juist zijn: hier toch was voor verlenging niet de minste reden, daar de *i* hier in zgn. gesloten lettergreep stond (oind. *-iṣṭha-*, gr. *-ιστος*, lat. *iuxta* uit **iugista*, got. bijv. *hard-ista* „hardst”, ohd. *jungisto* „jongst”.

§ 13. Zoo komen wij tenslotte tot de vraag, die ons het meeste belang inboezemt: wat was dan die *i*, en hoe ontstond de comparatie?

Wanneer wij denken aan woorden als gr. *μυχρότατος*, aan de comparatie op *-αίτερος*, *-αίτατος* zooals *παλαιότερος*: *παλαιός*, *πάλαι γεραίτερος*: *γεραίός*, bijv. oind. *śanais-tarām* „zachter, langzamer” naast *śanais* den positivus, ook *śanakāis*, dan ziet men hier duidelijk locativus naast instrumentalis pluralis het materiaal voor deze woordvormen leveren. Indien men verder het voorste gedeelte van den slavischen comparativus op *-ě* bijv. *nově-* vergelijkt met gr. *οὔτω(ς)* — het Slavisch heeft hier *ě* uit oorspr. *ē*, niet uit *oi* of *ai*, vgl. Vondrák Altkirschenslav. Gr.² 89 — dan zal men toch ook het eerst een Instrumentalis van een *ε/ο* hier meenen te bespeuren. Reeds boven (p. 84) wezen wij toen op den vierden term in deze proportie *ἀγρότερος*, *σοφώτατος* (stam): *μυχρότατος* = (casus) *ὀρέσ-τερος* (stam): *μήκιστος*, *ἥδιστος*, (*μέγιστος*). Gaat men hier nu terade met het lat. *magister*: *magis*, *sinister* enz., die een analyse **magis-tero-*: **mag-iōs*, korte phase *mag-is* aan de hand doen, dan zou men voor het Oud-indisch en het Grieksch ook tot *μέγισ-το* kunnen komen en dit suffix *-το* met *δέκα* (< **dek̑m*): *δέκατος* (< **dek̑m-tos*) ²⁾ willen identificeeren. Voor sommige gevallen is dit denkbaar. Doch vooreerst zijn de bewuste Latijnsche vormen eerst zeer laat en combineeren zij de suffixen der primaire en der secundaire comparatie, voorts is van dezen kortsten vorm van het comparatiefsuffix, *-is-*, in het Oud-indisch en het Grieksch geen spoor gevonden. Men wordt hier dus met zachten drang naar een

¹⁾ Hoe sterk deze rhytmische factor voor de oudere fasen van het Indogermaansch is geweest en hoezeer zij plotseling van zeer vele, ver uiteenliggende verschijnselen een oplossing geeft, heeft Meillet voor het Vedisch onlangs aan een rijk materiaal aangetoond *Mém. soc. ling.* 21, 193 vlg.

²⁾ Het semasiologisch verband van de ordinalia met de comparatie ligt voor de hand, de laagste zijn comparatie-formaten *πρώτερος*: *πρῶτος* eig. „voor-ste tegenover de volgende” „*secundus*”: *sequi*, lat. *primus* < *pr̥is-mo-*, nld. *eer-der*, *eer-ste*.

andere analyse dezer vormen geschoven: *μήμι-στος* en *μέγι-στος* en hier bevinden wij — niet zonder schrik — ons plotseling op het oorlogspad van den avontuurlijken geleerde uit Texas, E. W. Fay, die een tijd lang van dezen wortel **st(h)ā(y)-* zooals hij hem schreef, een particulier, hem door welhaast niemand betwist jachtterrein heeft gemaakt (Am. Journ. Phil. 33, 377; 34, 15); *μέγι-στος* kan voor mij slechts zijn een vorm, die oorspronkelijk, lang geleden, ongeveer beteekende „in grootte, in kracht, in bloei staande” ¹⁾. De comparativus is ook hier gevaarlijker; met den wortel *ei-* of *iē/ō-* „gaan” (oind. *yāti* „hij gaat”, gr. *ῥα*, ndl. *jaar-gang* zie W. de Vries Tijdschr. v. Ndl. Taal en Lett. 34, 219) is hier niets te beginnen, daar een Locativus hier niet thuis hoort en bovendien de *nt*-stam *ient*: *eont-* (lat.), *ῥόντ-* (gr.), *yant-/yat-* (oind.) al aanwijst, dat wij met den grieksch-nominativus van het participium *-ῶν* hier niets verder komen. Wanneer men echter rekening houdt met de zeer groote waarschijnlijkheid, dat de *es/os*-stammen met den wortel van het verbum substantivum *es-* identisch zijn, dat dus τὸ μήκος eig. „het lang zijn/lengte” beteekent (bijv.: „zijn lengte [= zijn lang zijn] reeds gaf hem een overzicht”; over de *es*-stammen in dit verband en hun vocalisatie Hirt I.F. 32, 231), dan schijnt een andere mogelijkheid een kleine kans te geven hier tot begrijpen door te dringen. Houden wij „vast, dat boven een *ī-* „casus” is geïsoleerd, die vermoedelijk met den zgn. locativus verwant was en passen wij deze analyse toe op de gotische en baltische vormen got. *sūtisan*, balt. lit. *kartēsnis* **karti-esnī*: *kartūs* „bitter” naar het fem. (zoo ook Brugmann Grundr. ² II, 1, 550. 561), dan vinden wij dus:

$$\begin{aligned} sūti-zan- &< \text{idg. } \perp s-on- \\ karti-esn-ī &< \quad -es-n-ī \text{ fem.} \end{aligned}$$

Daarnaast geeft dan het Latijn: *i + ōs*, *i + os*, *i + — s*

Grieksch: *i + ōn*, *i + os*, *i + — s* (+ *on*?)

Oind.: *i + ōns*, *i + os*.

Worden wij niet haast stap voor stap ook hier evenals bij de *es-*

¹⁾ In dit verband is het gr. woord voor „hoog” van beteekenis: van een *s*-stam *ὑπερ-* (: *ὑπό*, compar. *ὑπερος*; de superl. *ὑπ-ατος* is evenals *-ατος* een latere, Grieksche formatie) is de Locativus *ὑψι* „in de hoogte” (vgl. Wackernagel Sprachl. Unters. zu Homer 213); daarvan wordt de bekende superlativus gevormd *ὑψι-στος* „in de hoogte staande, zich bevindende” (*ὑψηλός* is misschien van den Instrumentalis gevormd, met de *ē*-uitgang overgenomen van de *o/e*-stammen zooals in het Oud-indisch, vgl. Brugmann. Grundr. ² II, 2, 193 vlg.). Voor *-λο*-suffix vgl. *χαμη-*: *χαμαί* = oind. Instrum.-uitgang *-a* (< *ē* of *ō*): Instrum. v. d. *o*-stammen en pronomina *-ēnū* (< *o* + deiktisch *i + nū*), vgl. voor *-nū* den Gr. instrum. *ἦνα* met Locat.-beteekenis. Voor *-o* vgl. dan naast *χαμηλός* *χαμαῦλός* en *χαμᾶλός* (vgl. *ἀνᾶλός*, *-δός*) met *α* < *o*.

stammen naar denzelfden wortel *es-* „zijn” gedreven, met zijn verschillende vocaalphasen: *-es-*, *-os-* welbekend van de *es*-stammen, *-ēs-*, *-ūs-* als verlengde trap (*περι-μήκης*, *sēdēs*: ἔδος, αἰδώς naast ἡδέσ-θην en αἰδ-ομαι, lat. *hon-ūs*: *honestus* (z. ook Joh. Schmidt Pluralbild. idg. Ntr. 145 vlg. *aurōra*: αὔρας, grondvorm **au(e)s+ūs-ā*), *-s-* (*praesens*, *sons*, gr. ὦν < **sōn(t)*, oind. *san*, *satya-* „werkelijk zijnde, waar”. De eenige vorm, die moeielijkheden geeft, is de Grieksche uitgang *-ίων*; men zou daaruit den langen vorm, behoorende bij den korteren van got. *sufizan-* kunnen lezen, nl. *i + sōn = ὦν* part. praes. < *s-ōn*, maar vooreerst is dit toch geen *-nt-* stam en is het veiliger de verlengde phase van een thematische vocaal in deze beschouwingen betreffende een ver verleden met voorzichtigheid aan te wenden; bovendien heeft men daarmee toch nog geen verklaring voor den oind. uitgang: *ī-yāms-*, daar een uitval van intervokale *s* daar onmogelijk is.

Daarom blijf ik op het boven (p. 86 vlg.) ingenomen standpunt en zie in de *n* dier verschillende taalgroepen de aanduiding van het persoonlijke (zoo thans ook Brugmann Grundr.² II, 1, 550), het geslachtelijk-levende tegenover het neutrum, dat van oudsher deze *n* miste. Hiermede is geheel in overeenstemming, dat Hirt, met een ander uitgangspunt en met een ander doel voor oogen, in die *ī* (I.F. 31, 23) juist ook een klanksymbool vindt, dat „bei belebten Dingen Verwendung fand”. En dit is ook begrijpelijk, zoowel a priori als ook wanneer men de uitdrukkingsmiddelen der taal doorlicht. Het latere paar suffixen: *-tero-* voor den comparativus, *-temo-* voor den superlativus staan vermoedelijk met den wortel *-ter-* „overschrijden” (oind. *tirás* „door, over iets heen”, lat. *trāns*) en *tem-* „snijden”, (vgl. Havet Mém. soc. ling. 6, 23, de Saussure Mém. Havet 468 over lat. *aestimare*, verder *fini-timus*, *mari-timus*, ook *in-timus*, *ul-timus* (vgl. het oind. regelmatige suffix *-tama-*) in verband. Ook hier wordt dan langs anderen weg waarschijnlijk gemaakt, dat comparativus en superlativus dezelfde vokaaltrap bezeten hebben, maar ook dat de superlativus met primaire of secundaire uitgang niets in zijn vorm meedroeg, wat hem in beteekenis den voorrang verschafte boven den comparativus. Wellicht valt zoo ook een weinig licht op de overoude beteekenis van den superlativus als „elativus”, met de beteekenis „zeer, in hooge mate”.

Zoo zouden dan de Grieksche uitgangen *-ίων* met zijn *v* een persoonsinhoud geven aan het suffix *i-ūs*: wortel *ēs*; in het Oud-indisch < idg. *i-ōns* is de *n* daarin geïnfigeerd met even groote vrijheid als dat in de VII praesens klasse het geval was (*ri-ná-k-ti* „hij laat open, los, achter”, pl. *ri-ñ-j-anti*, wortel **leiqⁿ*). De Grieksche uitgang

-*ion* kan dan, wanneer men het ontbreken van het -*nt*-suffix niet zwaar telt, als *i-son-* met got. *i-zan-* worden geïdentificeerd of als analogieformatie van -*i-ōs* naar -*i-ōn* worden opgevat.

Wat eindelijk de *ī* (ȳ) betreft, Hirt heeft in het genoemde opstel (I.F. 31, 1—23) aan dezen „casus” den naam van *casus inde-finitus* gegeven, maar dezen nietszeggenden naam toch op één plaats iets meer inhoud gegeven, waar hij zegt (p. 4, 17): „das *ī* bedeutete die Zugehörigkeit”; de verklaring die Sommer, Hdb. lat. Laut. u. Formenl.² p. 341, dan gegeven heeft van de *ī* Gen. Sing. der *o*-stammen in het Latijn past volkomen in dit betoog en steunt het zijnerzijds (zoo ook Hirt t. a. p.) en de eigenaardige verbale samenstellingen, die Wackernagel Mél. Saussure 125 besproken heeft, bijv. oind. *krūrī-ky-* „wond-maken”: „wonden”, *lucrī-facio* „winst maken” maken deze heele these in mijn oogen zoo sterk als een dergelijke stelling maar zijn kan. Dat de locativus op *ī* (ȳ) zich zoo zou legitimeeren als een van de alleroudste naamvallen, is volstrekt geen verzwarende omstandigheid voor deze theorie, veeleer een aanbeveling, gegeven de oude formatie van dezen naamval, bijv. in het Oud-indisch, nl. *met en zonder casussuffixa*, en de zeer oude vorm in het Grieksch **πολ(ι)*, waarnaar Gen. *πόλ(ι)ος* > *πόλεως* zich richtten.

§ 14. Met de hierboven ontwikkelde theorie is nu in overeenstemming, dat hetzelfde element met -*i-*, dat in de primaire comparatie een rol speelt, juist zoo ook voorkomt als eerste deel van composita; in het Grieksch bijv. vindt men bij Homerus met *καλλι-* samengesteld, niet met *καλο-*: *-άνασσα* (nom. propr.), *-άνειρα* (hetz.), *-γύναικα*, *-ζῶνος*, *-θριξ*, *-κολώνη* (nom. propr.), *-κομος*, *-κρήδεμνος*, *-πάργος*, *-πλόκαμος*, *-ρέεθρος*, *-ρροος*, *-σφῦρος*, *-τριχος*, *-χορος*; daarnaast het adj. *κάλλι-μος*, vgl. *ἔχθρι-μος* (z. bov. p. 78 vgl.). De secundaire comparativus *καλ(λ)ι-τέρως* (Collitz-Bechtel 1156, 3 zie Güntert I.F. 27, 27) wordt eerst van hieruit begrijpelijk en toont aan, hoe sterk deze eigenaardige vormen in het taalbewustzijn stonden. Reeds Wackernagel heeft dan ook op deze vormen als eerste deel der composita gewezen (Verm. Beitr. 10), maar de consequentie nog niet geheel aangedurfd, dat wij hier met het later zgn. substantivum te doen hebben. Toch zijn soortverwante eigennamen, die ook bij hem voorkomen, duidelijk genoeg, daar zij als eerste deel hebben *Θαρσι-*, *Θερσι-*, *Καρτι-*, *Κηδι-*, *Μοιρι-* (waarschijnlijk trouwens laat naast *Μοιρα-*); Güntert I.F. 27, 41. 46 erkent dit dan ook, doch slechts voor een klein aantal.

§ 15. Om tenslotte tot het femininum terug te keeren (z. p. 80, 81), de fem. uitgang \bar{i}/\bar{i} , waarmee wij ons ook boven bezighielden, wisselt in het Oud-indisch en elders, zooals bekend is, met \bar{a} : een reeks voorbeelden van beide gevallen vindt men bij Hirt I. F. 31, 2. Wat de uitgang \bar{i} betreft, valt het volgende op te merken: 1°. het accent staat bij voorkeur op de \bar{i} ; 2°. het accent heeft neiging het femininum tegenover het masculinum te varieeren (z. ben.) oind.: *arāya-*: *arāyī* „een vrouwelijke daemon”, *éta-* „snel; een soort ree”: *enī* „een ree”; *éni* „snel” fem., accent naar het masc., *vīka-* „wolf”: *vīkī*; andersom *rātrām*: *rātrī* „nacht”, *vānā-*: *vāni* „muziek”, *śyeta-*: *śyēni* „wit”. Ook hier krijgt men weer zeer sterk den indruk, dat \bar{i} dient om te substantiveeren en te individualiseeren; voor een begrip als „nacht” herinner ik bijv. aan de eigenaardige, ook in het Ionisch proza voorkomende benaming (Herod.): $\epsilon\upsilon\phi\rho\acute{o}\nu\eta$ „nacht”, waar naast den n -stam $\epsilon\upsilon\text{-}\phi\rho\upsilon\text{-}$ het suffix \bar{a} dezelfde dienst als \bar{i} verricht.

Ook hier is het verschil natuurlijk ouder dan de gelijkheid; maar bovendien blijkt uit got. *wulfs* „wolf” \sim on. *y/lgr* „wolvín” door den zgn. „grammatischen Wechsel”, dat Oud-ind. en Germ. beide op een tegenstelling wijzen: $*\mu_l'q^{u-o}$:- $*\mu_l'q^{u-\bar{i}}$. Maar de oorspronkelijke verhouding moet nog ingewikkelder zijn, want l is een verkorte phase en kan onmogelijk den oorspronkelijken vorm weergeven. Het mannelijk moet dus in nog ouderen tijd in het eigen paradigma van accent gewisseld hebben en een dergelijken toestand vindt men werkelijk nog terug in het Litauisch, waar *vīlkas* tot Kurschat's I^e klasse behoort en dus in het enkelvoud slechts in de vier grammaticale casus het accent op den stam heeft, elders en in het meervoud, niet alleen stootend maar ook sleepend, op de tweede en derde lettergreep (Kurschat Gramm. lit. Spr. 150, 153). Daarnaast staat in het Litauisch het fem. *vīlkė* met \bar{i} . Men kan dit natuurlijk onmogelijk voor de representant van \bar{i} ($> \bar{i}$) houden, daar van een twee-lettergrepige base hier geen spoor meer over is: het accent is in *vīlke* vast, steeds op de eerste lettergreep (Kurschat t. a. p. 184); daar $\bar{e} = -ia$ (idg. \bar{i} : $i\bar{o}$) sleepend geïntoneerd is, bijv. *žolė* „plant, gras”, kan men hier ook de wet der oxytona met beide lettergrepend stootend beklemd (Hirt Idg. Accent 94) niet te hulp roepen en men komt dus ook hier weer tot de wet der „opposition des genres”, (vgl. Vendryès *Traité d'accent*. gr. 151).

Zoodat de oorspronkelijke tegenstelling is geweest: $*\mu_l'q^{u-o-s}$ (uit $\mu_l'q^{u-o-s}$, Dat. bijv. $\mu_l'q^{u\bar{o}i}$, fem. $\mu_l'q^{u\bar{i}}$ van den wortel $s\text{-}\mu_l'q^{u-o}$ van gr. $(\text{f})\epsilon\lambda\chi\omega$, lit. *velkù* „ik trek” lat. *vellere*); daarnaast $vīlkė < \mu_l'q^{u-\bar{i}}$, met stootende intonatie, dat zich plaatste tegenover de meer-

derheid der casus van het masculinum en daardoor juist op de eerste lettergreep vast bleef: immers de woorden met vaste accentueering hebben die alle op de eerste lettergreep in den vorm van een acutus. Zoo richtte ook hier het femininum naar het masculinum, er zich tegenover afzonderend, vgl. nog de tegenstelling in het zeker zeer oude woord lit. *dēvas* „god”: *dēvē* „godin”, die in het Oud-indisch reeds gelijk is gemaakt tot *devā*: *devī*.

Deze differentieering werkt echter zelfs bij de (latere) *o*-stammen ook nog na in het Grieksch *μηρός* „dij”: plur. (eig. kollektief femininum) *μήραι*; meer van dezen aard en de oudere literatuur vindt men bij Wackernagel *Altind. Gramm.* II 20—22.

§ 16. Hoe zelfstandig het femininum aanvankelijk stond tegenover het masculinum blijkt uit het speciaal voor het individueele (niet abstracte) vrouwelijk geschapen suffix *-ti-*, dat men vindt in oind. *vrkāti-* (**uḷqʷó-ti-*) „wolfmensch, gevaarlijk mensch” *yurati-* (**ṛiurh-ti-*) „jong meisje”, os. *magap* (< **maghót(i)*: *magu* „jongen”) „meisje”, en misschien in gr. $\perp \tau\iota\varsigma$ naast $\perp \tau-$ of $\perp \tau\eta\varsigma$ (: masc. $\perp \tau\eta\varsigma$ = fem. $\perp \tau\rho\iota\alpha$, $\perp \tau\rho\iota\alpha$: masc. $\perp \tau\eta\rho$), zooals Wackernagel dat in zijn *Akzentstudien* II (Gött. gel. Nachr. 1914) 37, 41, 43 uitmuntend heeft uiteengezet.

§ 17. Ook deze synthese zal echter een paar eigenaardigheden moeten buitensluiten. Deze *i* in het compositum, bijv. *κῦδι-άνειρα* is voor het Oud-indisch gevaarlijk. Daar toch treffen wij vaak composita aan met *mahi-*, die men na het bovenstaande in idg. *meg(h)-i-* zou willen analyseeren. Doch daarnaast staan vormen met *mahā-* (Whitney *Skt. Gramm.* § 1155, Wackernagel *Album Kern* 150, *Altind. Gramm.* II 58): het onderscheid tusschen deze beide is weer rhytmisch-quantitatief geregeld. Bovendien geven, zooals wij boven reeds herinnerden, de *α*'s in gr. *μέγας*, en ion. *μέγα-θος* duidelijke aanwijzingen, dat hier idg. **meg(h)-a-*, niet **meg(h)-i-* aanwezig is.

Een andere moeilijkheid ligt in *γέραιρα*; men moet hiervoor van masc. *γερὰ-ρός*, fem. **géra-rī/ia* (weer niet wisselend accent!) uitgaan en komt dan zoo tot *γέραιρα*; doch daarnaast staat *γεραιός*: dit uit *γερὰ-ιος* af te leiden, parallel met *γερὰ-ρός*, verbiedt *γῆρας* met *η*, niet *ε*, en ook het accent vgl. *δίκη*: *δίκαιος*, *πύλη*: *πυλαῖος*; *γεραι-* als het ware uit *γέραι-ρα* te distilleeren, is te gewild, te meer daar $\perp \rho\alpha$ voor het taalgevoel geen suffix was, wel $\perp r'a$ of $\perp ra$ met palatale *r*. Men moet dus voor *γεραιός* inderdaad van een *γερὰ+i-* uitgaan. Een vermoeden is het daarbij, niet meer dan

dat, dat oorspronkelijk naast $\gamma\epsilon\rho\alpha\text{-}\rho\acute{o}\text{-}\varsigma$ als feminum fungeerde, niet $*\gamma\epsilon\alpha\text{-}r\acute{i}$ maar $*\gamma\epsilon\alpha\text{-}\acute{i}$, juist zooals naast $\kappa\upsilon\delta\rho\acute{o}\varsigma$ stond $\kappa\upsilon\delta\iota\text{-}\alpha\nu\epsilon\iota\rho\alpha$ en eerst laat $\kappa\upsilon\delta\rho\iota\varsigma$ als analogieformatie voorkomt (Pick-Bechtel Gr. Personennam. 181; over $\theta\omicron\upsilon\rho\omicron\varsigma : \theta\omicron\upsilon\rho\iota\varsigma$ met dezelfde strekking Wackernagel Akzentstudien II (Gött. gel. Nachr. 1914) 42 1). Zoo zou dit oude femininum $*\gamma\epsilon\alpha\text{-}\acute{i}$ (\acute{i} waarschijnlijk tenslotte identisch met het deiktische \acute{i} van $\omicron\upsilon\tau\omicron\sigma\text{-}\acute{i}$, dat ook steeds het accent naar zich toe trekt!) het geheel alleenstaande accent $\gamma\epsilon\rho\alpha\iota\acute{o}\varsigma$ verklaren. Wanneer men daarnaast echter ziet, hoe naast de compositievormen op $\text{-}\alpha\iota\text{-}$ vaak verba voorkomen op $\text{-}\acute{\alpha}\iota\omega$ (z. ook Fränkel K.Z. 42, 120), speciaal bij $\kappa\rho\alpha\tau\alpha\iota\text{-}$, en dat naast $\gamma\epsilon\rho\alpha\iota\acute{o}\varsigma$, $\gamma\acute{\epsilon}\rho\alpha\iota\rho\alpha$ een werkwoord $\gamma\epsilon\rho\alpha\iota\rho\omega$ zooals naast $\kappa\alpha\theta\alpha\rho\acute{o}\varsigma$ $\kappa\alpha\theta\alpha\acute{\alpha}\rho\omega$, voorkomt, dan zal men niet zoo licht als Fränkel doet, dit oude $\text{-}\alpha\iota\text{-}$, — juist vaak in $\kappa\rho\alpha\tau\alpha\iota$! — voor een locativus van \bar{a} -stammen gaan houden, maar wel $\gamma\epsilon\rho\alpha\iota\rho\omega : \kappa\alpha\rho\tau\acute{\alpha}\iota\omega$, vgl. $\mu\iota\alpha\iota\text{-}\phi\acute{o}\nu\omicron\varsigma : \mu\iota\acute{\alpha}\iota\omega : \mu\iota\alpha\rho\acute{o}\varsigma$ (= $\pi\iota\alpha\iota\text{-}$, $\pi\iota\acute{\alpha}\iota\omega$, $\pi\iota\alpha\rho\acute{o}\varsigma$) enz., gaan beschouwen als laatste uitgolving van de oude $r/n(s)$ stammen, waarover wij boven (p. 80, 81) reeds gesproken hebben. Een r -stam als $*\gamma\epsilon\rho\alpha\rho$ voelen wij onder vele dezer formaties nog even kloppen²⁾, fem. eigenlijk $*\gamma\epsilon\rho\alpha\rho\text{-}\acute{i}$?

§ 18. Zoo blijkt uit deze onderzoeking een groote oorspronkelijke vrijheid van het femininum tegenover het masculinum en van de comparatie tegenover den positivus, en van den eersten term van het compositum tegenover het latere adiectivum. Zou dan een eigenaardigheid, die alleen in de alleroudste taalphase van het Indogermaansch historisch wordt aangetroffen, in het Vedisch, wel een simpele analogieërvorming zijn, zooals Wackernagel Altind. Gramm. II 59 aanneemt: daar (Rg-Ved. V, 62, 6) komt voor $\acute{a}\text{-}\kappa\rho\alpha\upsilon\iota\text{-}\hbar\alpha\sigma\tau\alpha\text{-}$ „geen bloedige handen hebbend”, („statt $\kappa\rho\upsilon\upsilon\iota\text{-}$. . . , durch den Einfluss von ved. $\kappa\rho\alpha\upsilon\iota\text{-}\varsigma$ „rohes Fleisch”,

¹⁾ Men vergelijke ook oind. tuvi+s-mant- , íuvi+s-uma- , waar i weer onzeker is, $\text{tuvis-} : \text{kravis} = \text{gr. } \kappa\rho\acute{\epsilon}\phi\acute{\alpha}\varsigma$, idg. $*\text{kreyas}$, maar in oind. $\acute{a}\text{-}\kappa\rho\alpha\upsilon\iota\text{-}\hbar\alpha\sigma\tau\alpha\text{-}$ (z. ben.) is $i = \text{idg. } i$, want $\text{kravi-} : \text{kríuvā} = \text{\kappa\upsilon\delta\iota-}\alpha\nu\epsilon\iota\rho\acute{\alpha} : \text{\kappa\upsilon\delta-}\rho\acute{o}\varsigma$.

²⁾ De oudere toestand moet deze zijn geweest: gr. masc. $\pi\acute{\iota}(\text{f})\text{-}\omega\nu$, fem. $\pi\acute{\iota}(\text{f})\text{-}\alpha\rho\text{-}\acute{i}$ of $\pi\acute{\iota}(\text{f})\text{-}\epsilon\rho\text{-}\acute{i} \sim \text{ntr.}$ (als adj. z. bov. p. 74) $\pi\acute{\iota}(\text{f})\text{-}\alpha\rho = \text{oind. masc. } \text{pívan-}$, fem. $\text{pívur-}\acute{i}$ (de masc. $\pi\acute{\iota}(\text{f})\text{-}\epsilon\rho\acute{o}\varsigma$ en $\pi\acute{\iota}(\text{f})\text{-}\alpha\rho\acute{o}\varsigma$ en oind. pívurí- zijn eerst later op grond van het fem. gevormd, z. ook Fränkel K.Z. 42, 119. Zoo vinden we voor het begrip „oud”: masc. $\gamma\acute{\epsilon}\rho\alpha\nu$ (oudtijds stam $\gamma\epsilon\rho\nu\text{-}$ vgl. gr. $\acute{\alpha}\kappa\omega\nu$ z. ben. p. 100), fem. $*\gamma\acute{\epsilon}\rho\alpha\rho\text{-}\acute{i}$, of misschien ouder $*\gamma\acute{\eta}\rho\alpha\rho\text{-}\acute{i}$ (z. ben. p. 100 over $\acute{o}\kappa\text{-}\acute{i}$, $\acute{a}\kappa\rho\text{-}\acute{i}$) verbum $\gamma\epsilon\rho\alpha\iota\rho\omega$ vgl. $\kappa\alpha\theta\alpha\acute{\alpha}\rho\omega$ en eerst daarna masc. $\gamma\epsilon\rho\alpha\rho\acute{o}\varsigma$; deze fem. hadden waarschijnlijk oorspronkelijk het accent op de eerste lettergreep. Het accent der masculina op $\text{-}\rho\acute{o}\varsigma$ is dan vermoedelijk de gewone oxytonese der adj. (part.) op $\text{-}\nu\omicron\text{-}$. Het nog oudere $*\gamma\epsilon\rho\alpha\text{-}\acute{i}$, (later door $\gamma\acute{\eta}\rho\alpha\rho\text{-}\acute{i}$, misschien ook $\gamma\eta\rho\alpha\text{-}\acute{i}$) $*\pi\acute{\iota}(\text{f})\text{-}\alpha\text{-}\acute{i}$ in composita voortlevend, op één lijn met $\kappa\rho\alpha\tau\alpha\iota\text{-}$ ($\kappa\rho\alpha\tau\epsilon\rho\acute{o}\varsigma = \text{lat. } \text{piet}\acute{o}\varsigma$) is dan misschien de oudste vorm van het femininum (of collectivum) geweest. Over derg vormen op $\text{-}\alpha\iota\text{-}$ Fränkel K.Z. 42, 120 vlg.

terwijl het adiectivum, waarvan *-kravi-* afgeleid heet te zijn *krūrā-* „bloedig” is; wanneer wij naarnaast nu leggen *kravy-ād* „rauw vleesch etend” (voor *-ād* vgl. (ēd)-ωδ-(ή) en voor de beteekenis ἀμ-ηστής), dan behoeft hier volstrekt niet het „substantief” *kravis-* (s-stam) zich te hebben gemanifesteerd, maar wij vinden hier, en niet toevallig, dezelfde verhouding als tusschen *dūrīyas-* „verder” en *dūrā-* „ver”, tot zelfs in het accent toe.

§ 19 RECAPITULATIE:

Ons uitgangspunt was *ācer-*; de *i*-stam en de lange *ā* weken af van wat wij verwachtten.

In den *i*-stam uitte zich de groote invloed later van het vrouwelijk (zie Joh. Schmidt Pluralbild. d. Ntr. 61 vlg., Fränkel Nom. Agent. II 132 noot), *syāvis* bijv. is uit *syādū-i-s* ontstaan.

Het femininum bleek met comparatie en compositievorm ten nauwste verwant.

De comparatie had den langsten wortelvorm, de compositievorm (*πυρι-η κή* naast *πυριαντέω* een hypostase uit *πυρι-αντός*; zie Wackernagel Dehnungsgesetz 39; ten deele anders Bechtel Lexil. Hom. 289; eerst later werd dit nomen zelfstandig in het Grieksch, althans volgens Hesychius: *ἡκέ* δξύ en *ἡκή* ἀκωκή) vertoonde denzelfden vorm. Welnu, als ook in den *i*-stam van vele adjectiva het femininum reeds zijn invloed heeft doen gelden en als dit als een van de drie categoriën beschouwt moet worden, die langen wortelvorm hadden en het accent verplaatsten tegenover het mannelijke, dan staan nog verschillende wegen open:

I naast *ak-ró-* stond een fem. *āk-ī-*, (vgl. boven p. 99 noot over **γερα-ī* ~ **γήρα-ī*), eerst later naar het masc. in *ākrī* veranderd. Het oude masc. was dan waarschijnlijk een *n*-stam: **āh-ōn* (zooals *πῖ(ρ)-ων*, nog voortlevend in Gr. *ἄκων* speer (later *-οντ*-stam evenals *γέπων*, z. bov. p. 99 noot).

II naast *ak-ró-* stond een femininum *ōkr-ī* (z. b. p. 99), dat later naar het masc. in *ākrī* overging.

III evenals bij *sācro-*: *sācri-* schiep het proportiegevoel tusschen masc. en fem. in accentplaats en vocaalphase, indien dit ook elders bekend was, naast *āk-ró-* een fem. *ākrī-*; het gr. *ἄκρος* in plaats van **āk-rós* onderging dan in accent ook zijnerzijds den invloed van de tegenpartij, van het femininum. Doch waarschijnlijker is, dat *ἄκρος* zijn accent dankt aan het feit, dat het moderniseering of *o*-afleiding was van den ouden *r*-stam *akr/r* (z. bov. p. 99).

§ 20. Voor deze geheele verhouding van substantief en adjec-

tief verwijs ik ten slotte naar Wundt *Völkerspsych.* ² II, 12: „hier-nach werden auch die dem einzelnen Nominalbegriffe zugehörigen begrifflichen Modifikationen ursprünglich in Allgemeinen als dem Substantiv wie dem Adjektiv zugehörig empfunden worden sein, aus welcher relativen Gleichwertigkeit sich dann erst durch die vorwiegende Bedeutung der Gegenstandsbegriffe für das Denken das Substantivum als der herrschende Begriff allmählich dem Adjektivum als dem von ihm abhängigen gegenüberstellte. Dies bestätigen mannigfache Erscheinungen, die auf indogermanischen Gebiet gerade diejenige Eigenschaft des Adjektivums bietet, die es hier vorzugsweise dem substantivischen Nomen gegenüber kennzeichnet: die Bildung der Steigerungsformen“. Duidelijker nog zegt het van Ginneken, waar hij de overeenkomst tusschen femininum, collectivum en adjectivum als potentialiteitsbeaming samenvat (*Princip. d. ling. psychol.* 92): „la signification purement féminine aussi bien que le sens collectif se laissent fort bien dériver de l'adhésion de potentialité. En effet chez tous les peuples non-civilisés la femme n'est toujours que celle, qui tient de l'homme, quelque chose qui est dans un rapport intime avec l'homme“.

Is het niet alsof de taal hier een wonderlijk zuiver beeld der beide geslachten in de natuur spiegelt: het vrouwelijke uit het mannelijke geboren, maar zich dadelijk stellend tegenover hem als zijn hulp, steunend door samengaan, en sterkend, bevestigend door tegenstelling, door polariseering van al zijn levensuitingen?

IV.

ACIPĒNSER.

Als oudsten vorm van dezen vischnaam vinden wij: *acupenser*, daarnaast stond in het klassiek Latijn een vorm met *-i-*; de *u*, die nog uitkomt in het Romaansch, is de oorspronkelijke *u* daar in de latere, vulgaire ontwikkeling van een overgang van *i* in *ü* voor een labiaal geen sprake meer kan zijn. De vorm *aquipenser*, die men daarnaast aantreft bijv. bij Paul. 20 Linds.: *aquipenser genus piscis* is natuurlijk een volksetymologie met *aqua*. Bij Plinius Nat. Hist. 9, 60 en Nonius 550 M. hebben de beste codd. *acc-*, vgl. gr. ἀκκιπήσιος, in glossen ἀκκιπήσιν. Het woord komt het eerst voor in een frig van Plautus, daarna bij Lucilius 1240 Marx *omnia in ista consumis squilla atque acupensere cum decimano*.

Nigidius beschrijft in zijn „liber quartus de animalibus” een eigenaardigheid van den visch als volgt, het als een ζήτημα inkleedend: „*cur alii pisces squama secunda, accipenser adversa sit*” en Plinius bedoelt hetzelfde Nat. Hist. 9, 60: *apud antiquos piscium nobilissimus habitus accipenser, unus omnium squamis ad os versis contra quam in nando meant, nullo nunc in honore est, quod quidem miror, cum sit rarus inventu*.

Maar de naam van den visch is onbekend en ook de identificatie met de helops volgens Ovidius (bij Plinius ib. 32, 153: *helopem dicit esse „nostris incognitum undis,” ex quo apparet falli eos, qui eundem acipenserem existimaverunt. helopi palmam saporis inter pisces multi dedere*) is onjuist, tenzij dezelfde Ovidius met zijn woorden halieut. 134 *tuque peregrinis acipenser nobilis undis* reeds Plinius' conclusie bij voorbaat weerlegt. Doch zijn eigenaardigheid schijnt opvallend te zijn geweest: van voren naar achteren

strijkend streek men „de schubben tegen den draad op,” voor het gevoel was het dus een visch „met scherpe schubben.”

Welnu, dat geeft de naam ook nauwkeurig aan en de bijvoeging van Thurneysen in den Thes. ling. lat. „inc. orig.” blijkt onjuist. Vooreerst herinnert de wisseling tusschen *aci*, *acu*, *acci-* aan het *acci-piter* „havik” (z. bov. p. 84); alleen was daar door de lettergreep *-pi-* de overeenkomst met *accipere* zoo groot, zooals ook de afleiding van Isidorus Orig. 12, 7, 55: „*ab accipiendo*” en de bijvorm *acceptor* bewijzen, dat hier *acci-* algemeene schrijfwijze werd en dat nog wel ofschoon de zgn. „mamilla”-wet (*mammilla* > *namilla* ~ *mamma*) juist in het historische Latijn in de richting van *acipiter* moest sturen (vgl. over dit verschijnsel Osthoff Etym. Parerga 40, Vendryès Recherches intens. init. 57, 345 vlg., Schulze ZGLE. Fig. 422, 462, terwijl deze laatste, benevens Niedermann Contribut. à la crit. d. glos. lat. 30 en Mél. Saussure 46 („une consonne double se simplifie devant une syllabe longue non finale”) deze klankbijzonderheid op algemeenere leest schoeien; volkomen terecht, daar in andere talen, bijv. het Keltisch, hetzelfde verschijnsel zich voordoet (Jones, A Welsh Grammar 30).

Een verwant van gr. ὀξύς „scherp” ἀκρίς „stekel”, lat. *acer*: *ācerbus* vormt dus het eerste deel. Het tweede deel sluit verbinding met *penna*, oudere vorm *pesna* (uit **pet(s)na*, vgl. Fest. *pesnis*, -as p. 222, 25; 228, 10 Linds. en K.Z. 41, 202), natuurlijk uit, want de overgang *pesna* > *pensa*, waar Zimmermann Et. Wtb. s.v. geen bezwaar tegen heeft, is niet zulk een innemende vondst, als de schrijver denkt. Het tweede deel is dus lastiger; Walde s.v. combineert het met ohd. *faso* masc., *fasa* fem., d. *Faser*, maar de klankeischen komen zoo niet tot hun recht, zooals Walde zelf inziet, en de beteekenis „vezel, franje, zoom” is niet, wat wij hier zoeken. Doch en beteekenis en klank komen wel tot hun recht, zoodra men de volgende woorden in het oog vat: in het oudere Deensch *fnas*, „vliesjes, die afschilferen”, noorw. (dial.) *fnas* „schub”, zw. *fnas* „dunne schaal”, *fnassel* „lichte uitslag”, *fnask* „kleine afval”, vgl. *fnat* „uitslag, jeuk, schurft” (Falk-Torp-Davidsen p. 246)¹). De Germaansche woorden wijzen op: idg. **pnos*; samen met het Latijn komen wij zoo tot idg. **penes-*, waarvan lat. *-pens-* een bepaalde phase is; **aku+pens-ri-s* was dus zooals boven werd verlangd: „de visch met de scherpe schubben”, dat zich evenals **tris* >

¹) Afs. *fnas* „franje”, mndl. *vnase* hetz. is hiermee identisch (zie ook Falk-Torp Davidsen t.a.p.). Tegen hun opvatting, voor *fn-* van idg. gutturaal + *n* uittegaan, komt ook Persson Btr. z. idg. Wortforschung 810, 2 op.

ter(r), tot *acipenser*, *-eris* ontwikkelde. Men vergelijkte *aku+pet-ri-s* > *acipiter* en *pet-ri+d-* in gr. ὑπο-πετριδίων ὀνείρων bij Alcman 4, 49 (Bergk⁴), waar misschien (in dezelfde verhouding als πῖ(ρ)αῖ: πῖ(ρ)ερός of πῖ(ρ)αρός z. bov. p. 79 vlg., 99 te lezen is: *ὀνείρων daar het metrum ∪ ∪ — eischt: ὑπο-πετρίδ-ιος is dan waarschijnlijk afleiding van ὑπο-πετρίδ- onder invloed van de woorden op -ίδιος¹) of een afleiding als κατα(λ)λοφ-άδια Hom. κ 169.

¹) Op de volgende mogelijkheid wil ik slechts onder de allergrootste reserve wijzen:

A.	B.
W. <i>qed-</i> „water”, oude <i>r/n</i> -stam:	W. <i>pet-</i> (afwisselend <i>pt-</i> met <i>p-</i> vgl. ob. <i>pero</i> „veder” ∼ πτερόν) „vliegen”, oude <i>r/n</i> -stam:
1. met nasaal-infix: oind. <i>unatti</i> , <i>unditi</i> „hij bevochtigt”, lat. <i>unda</i> , lit. <i>vandũ</i> „water”	
2. <i>r</i> -stam: ἑδωρ, umbr. <i>utur</i> , gr. ἑδωρός, ndl. <i>water</i> , gr. ἑδω-ίζ	oind. <i>pāt-ru-</i> „vleugel”, av. <i>fra-ptarajāt</i> ∼ lat. <i>pro(p)tervus</i> gr. πτέρυξ, πτερόν ∼ germ. * <i>fērō</i> „veder”.
3. <i>n</i> -stam: umbr. abl. <i>une</i> < <i>udn-</i> , on. <i>ratn</i> „water, vocht”	lat. <i>penna</i> (< <i>pet(s?)</i> - <i>nā</i> ?), ocymr. <i>etn</i> „vogel”; met <i>r</i> -stam vermengd: oind. <i>parṇu-</i> „veertje, blaadje”
4. <i>s</i> -stam vermengd met de combinatie van <i>r</i> + <i>n</i> -stam:	oind. <i>pārṣni</i> „hiel” (vgl. lat. <i>talaria</i> ∼ „vleugel-schoenen”), gr. πτέρην, lat. <i>per(s)na</i> , got. <i>fairzna</i> , ndl. <i>verzenen</i> ; misschien * <i>pet</i> + <i>s-nā</i> in lat. <i>penna</i> (z. bov. p. 103).

Bij een W. *pes-* ± „afkrabben, schuren, schaven” (vgl. ndl. *schub* ∼ *schaven*) zou 1. geven *pens-* en *pnes-* (vgl. boven *qed-* en (*q*)*ned-* in oind. *nā-d-ī* „rivier”??); vgl. bij B; 2. *pet+r-* ∼ *pte+r-*; 3. *pes-nā* (de oude vorm van lat. *penna*, z. bov.?) De W. *pes-* dan vermoedelijk in lat. *pēnis* uit **pes-ni-*, : gr. πέος (< πέσ-ος), vgl. dan πέσ-ων ∼ πόδα: πόδο (uit **po/ez-dh-*).

V.

ALACER.

Alacer komt voor sinds Ennius en Plautus; de beteekenis wordt door een enkel vers als het volgende duidelijk, Plaut. Amph. 245: *cum clamore involant impetu alacri equites*, Enn. sc. 126 (V.²): *ignotus iuvenum coetus alterna vice / inibat, alacris Bacchico insultans modo*, sat. 16: *alacer celsus, lupino expectans impetu*, waarbij Vahlen (p. 206) verschillende plaatsen aanteekent, waaruit blijkt, hoe vaak *alacer* met *celsus* of met *erectus* verbonden wordt, juist zooals *erectus* met *celsus*. Bij Cicero wordt, zooals reeds Nonius opmerkt (457 M.) in de Tusculanae V 48 *alacritas* gebruikt als een slechte eigenschap: „oppervlakkige blijmoedigheid, lichtvaardig optimisme”.

Wat den vorm betreft, de *a* in het midden is zonderling; men verwacht: *alicer*; en inderdaad komt deze vorm in het vulgair- en laat-latijn voor. Isidorus heeft bijv. Orig. 10, 6: *aliger* met de *g* die reeds aan het ital. *allegro* herinnert, maar waarin een kleine woordspeling — volksetymologie met *āli-ger* „vleugeldragend” — meewerkt, vgl. verder over de Romaansche vormen Meyer-Lübbe Einführung rom. Sprachw.² 132, Grandgent Introduct to Vulgarlatin § 195). Deze *a* nu in het hoog-Latijn in plaats van de verwachte *i/e* is zonder twijfel, niet ontstaan maar, bewaard door de goede „geleiding” voor geluidnuances in de zgn. sonanten, speciaal in de *l*, de beide geschreven lettergrepen vormden om zoo te zeggen één tweetoppige accenteenheid, waarbij de overgang tusschen de beide deelen der *a* niet door *i* of *e* (*e*, *o*, *a*) maar door *l*, *n*, enz. werd gevormd. In een dergelijke beschouwing kan men ook de opmerkingen opnemen van Skutsch Glotta 3, 348; 4, 195 (= Kl. Schriften 498) en van Vendryès, Recherches sur l'intensité initiale 292 en er een algemeener verklaring voor geven.

De gewone verbinding van dit woord met gr. ἐλαύνω en got. *aljan* „ijver”, die men bij Walde s.v. en bij Fick Vgl. Wtb.⁴ III, 20 vindt, geeft van het tweede deel volstrekt geen rekenschap en is daarom onbruikbaar. Iets anders moet voor dat zeer gebruikelijke

woord toch te vinden zijn. Ik meen dat men in een van de beide volgende richtingen zal moeten zoeken, de tweede brengt wel het snelste naar het doel (z. ook boven p. 46).

Mogelijk is hier een grondvorm **alek-ro/i* (of **al_{ph}kr-o/i*: gr. ἄλκαρ < **alk + i*), die in verband kan staan met gr. ἀλέξω „weer af”, ἀλκί dat. „weerbaarheid”, ags. *calgian* „verdedigen”; de tweede lettergreep van dezen wortel ziet men *alacer* het best zelfstandig in oind. *rákṣati* „hij beschermt, bewaakt”. De beteekenisinhoud van *a* komt dan overeen met dien van hom. ἀλκὶ πεποιθώς. Men kan hiervoor een steun vinden in de passage bij Columella, waar staat (8, 2, 11): (*galli*) *sint* . . . *alacres*, wat vanzelf de gedachten weer terugbrengt naar gr. ἀλέκτωρ, ἀλεκτρύων (voor den uitgang vgl. ἀλκυών?) = „gallus”; want de haan heet in het Grieksch begrijpelijk en aardig naar zijn patriarchale bravoure, παρὰ τὸ ἀλέξειν, zie Fränkel Nom. Agent. I 154 vlg., II 28 noot, Riegler Wört. u. Sach. VI, 194 vlg. Het groote bezwaar tegen deze afleiding is niet zoozeer de vorm als wel de beteekenis. Men kan volstrekt niet zeggen, dat een dergelijke martiale beteekeniskern in de plaatsen, waar *alacer* voorkomt, te bespeuren valt; veeleer komt men tot: „flink, opgeruimd”, soms „vurig”.

Daarom ga ik liever uit van de bovengenoemde bijzonderheid, dat *alacer* vaak met woorden voor „hoog, opgeheven” verbonden voorkomt en dat men bij hetzelfde substantivum nu eens *alacer*, dan weer *acer* kan aantreffen. Als voorbeeld haal ik aan Plaut. Amph. 245:

*cum clamore involant, impetu alacri,
foedant et proterunt hostium copias
iure iniustas*

naast Lucret. 6, 128:

post ubi comminuit vis eius et impetus acer.

Dan is *alacer* uit *al + ak-ro/i* eigenlijk een samenstelling met *acer* van het type van het latere *solli-citus*, waar men nog de oorspronkelijke korte *i* van *acer* terugvindt (z. bov. p. 46, 60). Het eerste gedeelte vindt men precies zoo terug in lat. *alers*, *allers*, dat ook weer evenals *in-ers* een samenstelling is van *ars* (vgl. *im-berbis*, *inermis*, *in-somnis*) van den wortel *ar-* „samenvoegen”; in samenstellingen van *o*-stammen komt regelmatig een *i*-stam te voorschijn, waarnaast gewoonlijk zwakke sporen van een *o*-stam nog aanwezig zijn, zoo bijv. van *inermus* naast *inermis*, vgl. Stolz Hist. Gramm. lat. Spr. 412 en bov. p. 13. Om zich deze samenstelling *ak(i)ers* duidelijker te maken moge men het verwante *soll-ers* „schrande”, naast *soll-ennis* zich weer te binnen brengen, waarnaast participia als *solli-citus* voortleven.

Te verbinden is dit eerste gedeelte natuurlijk met de familie van *alo* „voeden”; eigenaardig is, dat ook in het Germaansch naast elkaar voorkomen idg. *alo-* en *allo-* uit *al-no-*, vgl. got. *ala-brunsts* „brandoffer”, *alls* „geheel”; toch schrijf ik in het Latijn *allers* (— —) naast *alacer* (— — —) niet aan twee verschillende grondvormen toe, maar aan het boven (p. 89 vlg.) besproken evenwicht zoeken der woorden. *Alacer* beteekent dan: „ganz lebhaft; zeer opgeruimd”.

VI.

ADMINICULUM.

Adminic(u)lum schrijft Plautus het eerst (Most. 129): *ad legionem quom ita < paratos mittunt >* (sc. *liberos*), *adminiculum is danunt*. Als „hulp, steun” bij de Christelijke schrijvers zeer verbreid, is het toch een woord der literaire taal gebleven: in het Romaansch ontbreekt het, bij dichters komt het niet voor, behalve op de genoemde plaats van Plautus; dit zegt intusschen op zichzelf niets tegen zijn literairen aard, want voor dactylische poëzie was *adminiculum* — *o o o ~* onbruikbaar, terwijl de wisselvorm *adminiculum* het klassiek Latijn niet meer ten dienste stond. Toch is de latere beteekenis, die de glossen met *adminiculante adiuvante* weergeven, een vervaging van de oorspronkelijke, zeer reële beteekenis, die aan het landleven zijn inhoud ontleende: „latje, stokje om de wijnstok te steunen, stut”, vgl. Cic. de Fin. 5, 39: *Scientia . . . agricolarum, quae circumcidat, amputet, erigat, extollat, adminiculet*, de Nat. deor. 2, 120: *vites sic claviculis adminicula tamquam manibus apprehendunt*. Voor de beteekenis der praepositie *ad* is merkwaardig Cic. Lael. 88: *natura . . . semper . . . ad aliquod tamquam adminiculum adnitiitur*. Het *tamquam* van dezen schrijver is reeds een duidelijke aanwijzing van het beeldsprakig karakter zijner woorden.

Men komt hier een oogenblik tot een vaag vermoeden, dat men tenslotte het woord *manus* terug zal vinden, zooals inderdaad Vendryès *Recherches sur l'intensité initiale* 305 aanneemt, vooral wanneer men leest: Cic. de Or. 3, 60: *quem servum ille habuit ad manum*, Nep. Eun. 1, 5: *itaque eum habuit ad manum scribae loco*, gespecialiseerd bij Liv. 7, 2, 10: *ad manum cantari histrionibus* (dat!) *coeptum*, z. Drakenborch ad loc.), maar een dergelijke hypostase uit *ad-manum* ziet er toch al heel zonderling uit en verklaart volstrekt niet de uitgang *-culum*, al legt Zimmermann in zijn *Etym.* Wtb. zich ook neer bij deze onzekerheid.

Neen, wij moeten om dit woord te begrijpen inderdaad komen

tot een **adminēre* of **admināre*, hetzij als samenstelling van *ad* + *min*... of als afleiding van **ad-mino-s*. Dat bereikt men niet door, zooals Georges en Walde doen, uit te gaan van den wortel *men-*, die zij in *eminere*, *prominere* terugvinden: de wortel dezer verba moet de beteekenis „uitsteken, d. ragen” hebben en deze beteekenis geeft nooit, vooral niet met de praepositie *ad-* verbonden, den vereischten inhoud: „stut, steunpaaltje”: men kan toch een dergelijken steun niet omschrijven „als middel (voor den wijnstok) om steun te zoeken tegen of bij... den steun zelf”!

Voortreffelijk daarentegen is deze woordfamilie besproken door Meringer I.F. 18, 270; de wortel *mēi-* (*o*-phase *moi-*), volgens mij zeker een *i*-uitbreiding van den wortel *mē-* (μέ-τρον: *mē-tior*) — beteekent eigenlijk „hout (in bepaalde lengten) bewerken, bouwen”. Men vergelijkte de volgende woorden: oind. *mi-nó-ti* „hij bevestigt”, perf. *mi-máy-a*, part. *mi-tá-* „gebouwd”, *mē-thí-* „deurpost, pijler” (**moi-tí-*) = *mi-t-* „hetz.”, arm. *moit*, Gen. *muti* „pijler, stut” (onzeker, omdat arm. *oi* normaal uit *ou* [$<$ idg. *eu* of *ou*] ontstaan is, zie Meillet Esquisse gramm. arm. 3, 23; het eenige spoor van een wortel *meu-*, niet *mei-*, met dezelfde beteekenis in het Latijn is *mutulus*, — (doch indien dit *ū* heeft, mogelijk ook uit *moi-*) — „uiteinde van een dekbalk, kraagsteen”, oier. *methos* ($<$ **mi-to*+*sto-*) „grenspaal”, on. *meiþr* „paal, galg” (idg. *th?*, zoo Noreen Urg. Lautl. 119, Trautmann Germ. Lautgesetze. 53), lit. *mētas* „paal” (zoo accentueert Leskien, Ablaut d. Wurzelsilben im Lit. 16 (= 278), die de toonqualiteiten niet noteert; Kurschat noteert *mētas*, maar de bijvoeging der [] maakt duidelijk, dat hij voor het woord niet instaat; ook in zijn latere werk Bild. d. Nom. im Lit. 536 geeft Leskien dezelfde schrijfwijze *mētas*; ook dit kan *mētas* ($\tilde{e} <$ idg. *ei*) beteekenen, zie zijn schrijfwijzeprincipes op p. 154 meegedeeld) = lett. *mēts* paal, waarvan het denominativum *mētēt* (= volg.) is, z. Leskien Ablaut im Lit. 439, *mē't* ($\tilde{e} = i$) „met palen afzetten”, (z. Lidén I.F. 18, 494), daarnaast met *ai* ($<$ idg. *oi*) lett. *maide* „stang, paal”, *maidit* „met palen afzetten”, *maiþi* „tuinstokjes”, slav. *město* (uit **měits*to; voor *ěi* zie lat. *mēta*; vgl. Berneker Slav. etymol. Wtb. II 52) „plaats”.

Zonder bezwaar kan hiermee in verbinding gebracht worden het lat. *minae* „bedreigingen”, vooral wordt daarbij gewezen op de bekende plaats bij Verg. Aen. IV, 88: *pendent opera interrupta minaeque murorum ingentes aequataque machina caelo* om duidelijk te maken, dat de oorspronkelijke beteekenis geweest moet zijn: „kanteelen, tinnen”; zoo vatte reeds Servius ad. loc. het op:

minae eminentiae murorum, quas pinnae dicunt, zoo is ook de opvatting van sommigen glossatoren geweest, die schrijven *minas altitudines propugnaculum* IV 258, 23; V 572, 62. Het eigenlijke woord voor „tinnen” is echter *pinnae*, en daar de bovengenoemde plaats van Vergilius de eenige in ouden tijd is, die die beteekenis schijnt te hebben, vertaalt bijv. P. Jahn in zijn laatste uitgave (1912), het als een metonymie opvallend, „die mächtig drohenden Mauern” ¹⁾. Bij Ammianus Marcellinus komt *minae* echter niet minder dan viermaal voor: 20, 6, 2 *per turres discurrerant et minas* (Novák leest *pinnae*!), *saxa tormentaue bellica congerentes*, 24, 2, 19 *ad hanc molem ingentem, superaturam celsarum turrium minus* en ib. *circumfusi per turres ac moenium minas*; 29, 6, 11 *murorumque maximam partem... ad usque celsarum turrium minas expedit, studio aedificandi coalitus*: hier blijkt dus duidelijk een beteekenis „tinne, kanteel” en afhankelijkheid van de enkele plaats bij Vergilius is ongelooflijk. Dat van *minae minari* niet gescheiden kan worden en dat voor den Romein van het eind der republiek *minari* met *-minere* in verband stond, spreekt Vergilius elders duidelijk uit: Aen. II, 240 *illa* (het houten paard) *subit mediaeque minans illabitur urbi*, ib. 628 *illa* (sc. *ornus*) *usque minatur / et tremefacta comam concusso vertice nutat*, waar „dreigend zich verheffen” de bedoeling eenigszins nadert, wat de glossen ook weer terugkaatsen: *minans eminens* IV 117, 33 enz.

Deze plaatsen samen geven een vrij sterk fundament om een beteekenis „tinnen” op te bouwen.

Bovendien is de *i* van dit woord, die anders volstrekt onverklaarbaar is, een fingerwijzing. Het is wel duidelijk, dat het niet aangaat, *minari* met *i* uit composita, — die niet bestaan! — af te leiden en dan daardoor het substantivum te laten influenceeren, zoodat *minae* inplaats van **menae* zou ontstaan zijn. Reeds deze *i* geeft ons het recht de verklaring te gaan zoeken, niet bij de wortel *men-* „uitsteken”, maar elders. Bovendien, dat in het Romaansch (Spaansch, Portugeesch) *minae* nog voortleeft in de beteekenis „tinnen, kanteelen”, Meyer-Lübke Rom. etym. Wtb. 5583, is zeker geen gevolg van de eenzame plaats in Vergilius’ Aeneis en geeft ons terugwerkend

¹⁾ Conington-Nettleship ad loc. geven ook als beteekenis: „the threatening of the walls”, maar de plaats, die dit duidelijk zal moeten maken, is hiervoor niet bruikbaar (Georg. III, 371 vlg.) „... non cassibus ullis, puniceaeve agitant pavidos formidine pinnae”. En Vergilius’ woorden, waarnaar zij verwijzen (Aen. I, 162): *hinc atque hinc vastae rupes geminaeque minantur / in caelum scopuli*, wijzen bij deze zeer gelukkige uitdrukking op een verband (z. boven) tusschen *-mineo* ~ *minue*, *minari*, voor Vergilius’ tijd als volks-etymologie, voor een veel oudere periode op een verwantschap van wortel *me + i-* (*mī-nae*) ~ wortel *me + n-* (*mōns*, *-mīneo*).

het recht het Vergiliaansche woord toch zijn volle gewicht in de schaal te laten werpen.

Van den zooveen besproken wortel *mei-* „van hout bouwen” kan men een *-nó-* participium verwachten van den vorm *mī-nó-*, fem. regelmatig *mī-nṽ*.

In welke verhouding staat nu *mīnae* tot het lat. *moenia*? Het enkelvoud *moene* komt slechts eenmaal voor bij Naevius (Ennius) apud Festum p. 128 Linds. In morphologisch opzicht kan men eenigszins vergelijken gr. *ποινή* van den W. *quei-* en van den wortel *mei-* „ver- gelden, ruilen” Hesychius *μοῖνον ἀντὶ τοῦ μοίτου* en voor *-ni- crinis pānis* en and. Ik vermoed echter, dat om die eigenaardige zelfstandigheid van het „feminiinum ~ collectivum,” waarover boven (p. 13, 53, 97, 99 vlg.) gesproken werd, hier een oud substantivum onder ligt, dat ook werkelijk een van de oudste substantiva van een belaagd en belagend volk moet zijn geweest: masc. *mī-nó-*, fem. *móī-nṽ* (*ī* = idg. *iə*, cf. lat. *avia*, *cervia* met oorspr. *i* uit *ə*?); *moenia* werd als meervoud opgevat er werd metaplastisch geïnterpreteerd¹⁾, in omgekeerde richting als met *iūgera* = *ξέργε(σ)ᾶ*: het geval was; *mī-ná* „eig. bevestiging, versterking, schanskorven”, eig. collectivum, werd als meervoud gevoeld en nam in later tijd meervoud uitgang aan, werd een zgn. plurale tantum zooals lat. *litterae* (bov. p. 53). Of men ten slotte, evenals bij *γαῖα*: gen. **γᾱῖᾱς* (zie de gegevens bij Brugmann I.F. 29, 202 en bov. 99 vlg.) van een accentwisselend paradigma (vgl. gr. *ποινή* met *o*-phase: oxytonon) mag uitgaan: *móī-nṽ*: *moi-nṽās*, blijft natuurlijk uiterst onzeker. In ieder geval zou hier dan deze eenheid ontstaan:

m. **mī-nó-*

f. nom. **móī-nṽ* (of analogisch **moi-nṽ*)

cas., bijv. gen. **moi-nṽs* enz.

waarin het ontstaan van de *o*-phasenwisseling volkomen in overeenstemming met de laatste Ablauttheorie van Güntert (I.F. 37, 48): *o* inplaats van *e* door secundaire accentonttrekking, zoowel vóór als na het hoofdaccent.

¹⁾ Een nieuwe theorie staat volgens algemeene opvatting sterker, naarmate de problemen talrijker zijn, waarvoor zij de oplossing brengt of naarmate die oplossing eenvoudiger is; dit geldt ook hier. Want, zooals ik elders hoop aan te toonen, door dit uitgangspunt vindt ook lat. *mille* zijn verklaring; oorspr. *mīlia* = **mīl + i* fem.-collect. „schare”, „groot getal” ~ gr. *δ-μῖλ-ία* „Schare” ~ „duizenden”, waarnaar een sing. **mīle*, *mille* werd gevormd (in het oud-Latijn nog met den Gen. verbonden, dus substantivum), vgl. voor de Grieksche *o*-prothese oind. *mīl-ānti* „zij komen samen”. Gr. *δμιλᾶδόν* Hom. O 277, lat. *mīl-it-*, „soldaat” eig. „de in den troep gaande, trouplier” staat met *ιλᾶδόν* B 93, Hdt. 1, 172 in verband (dat misschien in een volksetymologie *ἐμ-ιλᾶδόν* [: *ἕμος* „gelijk, dezelfde”] steun vond).

Een dergelijke conclusie zou, indien ook andere feiten haar kwamen bevestigen, van belang zijn, daar uit haar voor de ontwikkeling van het Indogermaansch accent in zijn ruimste beteekenis zou blijken, dat de zgn. kwalitatieve Ablaut later is dan de kwantitatieve. In hoever beide uitingen samenhangen met verschillende geaardheid van het accent, meer intensiteit- tegenover meer hoogteaccent, willen wij hier thans niet bespreken, te meer daar in later tijd toch vermoedelijk beide soorten van Ablaut naast elkaar liepen, in zoover als zij niet meer uitdrukking van een zuiver klankproces waren, maar voor de dragers van het taalbewustzijn leefden als morphologische, historisch vastgelegde waarden en functies. Wij bepalen ons dus tot deze opmerking, dat, indien onze voorstelling juist is, men voor den tijd, dat deze morphologische waarden eerst ontstonden, volkomen zeker aan kan nemen, dat uit een vorm **mei-* door achterplaatsen van *-nó-* slechts één van beide kon ontstaan: of *mi-nó-* of *moi-nó-*. Een mogelijke oplossing van dit probleem heb ik besproken in een artikel, dat in de I. F. zal verschijnen. Zoo zouden wij hier dan een deel accentgeschiedenis meemaken, waarin een melodisch hoogteaccent zich gaandeweg meer en meer vrijmaakt van de intensiteits bijmengsels, waaruit de hoogtenuances eerst ontstonden, om in de historische fasen vroeger of later zelf weer meer of minder een hoofdzakelijk intensiteitsaccent te worden.

Voor de oorspronkelijke beteekenis van **moi-ni-* heeft men dan te denken aan *viam mūnīre*.¹⁾ Wat was dan *minae* oudtijds? Men zou hier van een oudste beteekenis: *struere* uit kunnen gaan, ja, hierbij zich wellicht nog op het laat-lat. *minare* (fr. *mener*) „voortdrijven, (leiden) van het vee” willen beroepen, dat evenals de romaansch-germaansche woorden voor „mijn” een beteekenis „leiding, geleiding”; vgl. *aquae-ductus* veronderstellen; langen tijd heeft men bij het laatste woord met een Keltisch substraat gewerkt naar het voorbeeld van Thurneysen Keltoromanisches 66, maar dit substraat is nog niet gevonden en zoo keert men tegenwoordig weer tot de grondbeteekenis „leiding” terug, z. Meyer-Lübke Rom. etym. Wtb. N°. 5465, en 5585; *mūnīre* zou dan aan zijn beteekenis zijn gekomen als afleiding van een beteekenis „via munita; gepleisterde, gebaande, geregeld gebruikte weg”. Maar zoodra men zich de praktijk van het leven voorstelt, den herder afwijkingen van het rechte pad krachtig corrigeerend, wordt het duidelijk, dat inderdaad *minare* een van die vele laat-latijnsche activa is, identisch

¹⁾ Gezien het latere *poena* (< gr. *ποινή*): *pūnīre*, zou *mūnīre* ook van **moi-nū* (≈ *ποινή* van W. *q^hei-*) afgeleid kunnen zijn.

met *minari*. Deze activa behooren juist tot het dagelijksche of alle-daagsche gesproken Latijn, reeds bij Plautus komt zij voor, z. Langen Beitr. Plaut. 59—68, Lindsay Syntax of Plautus 53, bij Lucilius (*largio* 475, *partio* 834), de Atellana (zie Leo Herm. 49, 178), Laberius (*consectare* 142), Varro juist in de Sat. Menipp. *miro* 128, 129 Büch. en zoo vinden wij ze ook later in de volksliteratuur vaak: zie bijv. Bücheler's Carm. Lat. Epigr. *contemplo* 82, 83, *venero* 406, *complecto* 456, *sequere* 794, en Engström Carm. lat. epigr. 440: *fungo*, *preco*, 235 *amplecto* (vgl. Rh. Mus. 68, 606); in de populaire vakliteratuur zijn vormen als *scrutant* en *labunt* der Mulomedicina Chironis 120, 121 schering en inslag en de Christelijke literatuur volgde grootendeels deze democratische nivelleering, zie Löfstedt Komment. Aetheria 216, F. Pfister Woch. klass. Phil. 1915, 837, Stangl. Philol. 69, 533; zooals steeds, voelen wij hier weer, hoe velerlei Petronius in zich bergt, die ook hier volgt en voorgaat, bijv. *loquere* als inf. 46, 1; vgl. ook Löfstedt Spätlat. Stud. 82.

Tegen de identificatie van *minare* met *minari* bestaat dus inderdaad ook niet het minste bezwaar van morphologischen aard. Bovendien meen ik dat dezelfde beteekenis-overgang, zij het ook in omgekeerde richting, bij een Grieksch woord deze combinatie nog waarschijnlijker maakt. Evenals in het Latijn een band schijnt aanwezig te zijn tusschen: „iemand (dat.) bedreigen” en „iemand voordrijven, leiden (acc.)”, zoo in het Grieksch tusschen „iemand (dat.) bedreigen, dreigen” en „iemand wegdrijven, wegdringen (acc.)”; ik meen het werkwoord ἀπειλέω, sinds Homerus welbekend, maar dat nog steeds, wat zijn afkomst en etymologie aangaat, niet voldoende opgehelderd is.

Hier loont het de moeite de plaatsen wat uitvoeriger weer te geven. Herodotus schrijft in het vermaarde verhaal over Arion (I, 24): κελεύειν τοὺς πορθμέας ἢ αὐτὸν διαχρᾶσθαι μιν, ... ἢ ἐκπηδᾶν ἐς τὴν θάλασσαν τὴν ταχίστην ἀπειληθέντα δὴ τὸν Ἀρίονα ἐς ἀπορίην παραιτήσασθαι... περιδεῖν αὐτὸν... αἰεῖσαι; II, 141: τὸν δ' ἱρέα ἐς ἀπορίην ἀπειλημένον... ἀποδύρεσθαι οἷα κινδυνεύει παθεῖν en VIII 109: ... πολλῶ πλέω ἀκήκοα τοιάδε γενέσθαι, ἄνδρας ἐς ἀναγκαίην ἀπειληθέντας νενικημένους ἀναμάχεσθαι κτλ.; en I, 111 Ἄρπαγος ὡς εἶδε με, ἐκέλευε τὴν ταχίστην ἀναλαβόντα τὸ παιδίον οἴχεσθαι φέροντα..., πολλὰ ἀπειλήσας, εἰ μὴ σφεα ποιήσαιμι en VII 18 ταῦτα τε ἐδόκεε Ἀρτάβανος τὸ ὄνειρον ἀπειλέειν καὶ θερμοῖσι σιδηρίοις ἐκκαίειν αὐτοῦ μέλλειν τοὺς ὀφθαλμούς. Leest men deze vijf

¹⁾ Semasiologisch is de verbinding vruchtbaar bij Demosthenes 21 (Midiana) 135: σὺ δ' ἀπειλεῖς πᾶσιν, ἐλεύσεις πάντας, terwijl hij elders ἐλεύω met ὑβρίζω verbindt.

plaatsen onbevangen over, dan krijgt men den indruk, dat men ook op de beide laatste met een beteekenis „in het nauw drijven¹⁾, bangmaken”, hetzelfde als ἐκπλήσσειν, volkomen uitkomt; de „bedreigde” persoon is niet genoemd, een adverbiale accusativus van den zakelijken inhoud staat er bij; de voorlaatste passage is dan ook eigenlijk niet aldus letterlijk op te vatten: „na mij veel (straf, gevaar) bedreigd te hebben, als ik het (= de opdracht) niet ten uitvoer legde”, maar: \pm „mij voor veel dingen gewaarschuwd hebbende, als ik ze niet deed”, in het object ligt eenheid van schuld/verdienste+straf/loon. Hoe gedraagt zich hier Homerus? De kortste weg is hier zeer zeker, na te gaan, zoo onbevangen mogelijk, of Homerus zich voor de zooeven vermelde verklaring laat winnen. Opvallend is hier de beteekenis: „beloven, een gelofte doen” Ψ 863: οὐδ' ὑπέειλεν ἄνακτι.... ῥέξειν κλειτὴν ἐκατόμβην, ongeveer = 872. Uitgaande van ἀπ-ειλῆ ἀπ-ειλῶ „het iemand in den hoek dringen, van zijn stuk praten, overdonderen” komt men tot „pralen, pochen”, zooals ἀπειλέω elders in het Nederlandsch vertaald moet luiden, en vandaar tot: „beloven, zich verbinden”; zoodra men aan lat. *se obstringere iureiurando* enz. denkt, wordt ook ἀπ-ειλῶ aannemelijk: „den anderen weg voor zich afsluiten, zich verbinden tot”, vgl. Υ 83: τοῦ τοι ἀπειλαί, ἄς Τρώων βασιλεῦσιν ὑπίσχεο. Met een dativus verbonden vinden wij bij Homerus ἀπειλέω slechts met een object als ἀπειλάς er bij, bijv. \mathcal{N} 219: τοῦ τοι ἀπειλαὶ ὄχονται, τὰς Τρωσὶν ἀπείλεον υἷες Ἀχαιῶν. Deze dativus, incommodi of dat. ethicus oorspronkelijk, werd evenals in het Latijn *minari alicui mortem* nauwer juist met het verbum verbonden¹⁾. Een compositum ἐπ-απειλέω komt voor op dezelfde wijze gebruikt (\mathcal{A} 319, \mathcal{N} 582, Ξ 45, ν 127), slechts in het participium absoluut gebruikt \mathcal{N} 582, anders met ἀπειλαί of een dergelijk woord er bij.

De eenige plaats, waar dit werkwoord in de Hymnen voorkomt, is onze opvatting niet ongunstig, Hymn. Herm. 374: πολλὰ δέ μ' ὑπέειλε βαλεῖν ἐς Τάρταρον εὐρὺν.

Daarmee zijn intusschen alle moeilijkheden niet opgeheven. Zoolang nl. een Griek inderdaad wilde zeggen: „gij dringt mij (of tracht mij te dringen) op velerlei wijzen van mijn voorgenomen plan af”,

¹⁾ Iets dergelijks waarschijnlijk ook bij φεσνέω (afl. v. φεσνός), dat, zooals ik (Grieksch Wordenboek s. v.) heb aangegeven, vermoedelijk met φεσνώ τινα verwant is. Men heeft hier dan dezelfde verhouding als in Lat. *minuere* ∞ *minuari alicui minus mortis* of *mortem*, *dōnum* ∞ *dōnare alicui dōnum alicui* of *aliqui*. Het cardinale punt ligt ook hier dus in het vormen van een nieuwe nauwere verbinding tusschen verbum en nomen actionis in den accusativus.

dan ware te verwachten: σὺ ἐμὲ πόλλας ἀπειλὰς ἀπειλεῖς, juist zooals Aristophanes immers zegt (Nub. 29) ἐμὲ μὲν σὺ πολλοὺς τὸν πατέρ' ἐλαύνεις δρόμους. Zoodra echter in een dergelijke verbinding het substantivum als nomen actionis in plaats van verduidelijkende aanvulling te zijn de hoofdaandacht op zich concentreert, moet het persoonlijk object de rol van „belanghebbend” voorwerp gaan spelen; ten slotte staan alle constructies voor deze mogelijkheid open. Ik herinner aan de latijnsche uitdrukkingswijzen: *induere se* of *vestem* naar *inclusivum* bijv., maar als eenheid *induere sibi vestem* en *induere se veste*; ik herinner verder er aan, hoe de zgn. dubbele accusativus bij *docere* begrijpelijk ¹⁾ is, maar daarnaast ook *(e)doctus alqa re* = *instruere alqa re*, en hoe eindelijk in het Vulgair-latijn *docere alicui alqd* zijn intrede doet, zooals ook Löfstedt meedeelt (Komment. Aethëria 152) vgl. *iubeo* c. dat. sinds Cic. ad Att. 9, 13, 2, niet zooals Löfstedt meent, door den invloed van *imperare*, maar ook door de ontwikkeling zelf die de taal doormaakte, in de hand gewerkt: *iubeo* c. dat. is zeer algemeen, zie bijv. ook Bücheler Carm. Lat. Epigr. 387, 16(?), 719 en Landgraf Komment. Sext. Rosc. ² 51, W. Baehrens Eranos 13, 21.

Zoo is het dus mogelijk dat ἀπειλέω „ik dring weg”, juist waar het niet meer zijn volle concrete beteekenis behield, maar in een beteekenis van „dreigen” ongeveer overging, de „overdrachtelijke” dativus-constructie aanvaardde. Wat het semasiologische betreft, is hiertegen niet het minste bezwaar. Zie ik juist, dan geeft immers de familie van nld. *dreigen* een analogon: dit werkwoord staat in verband met „dringen”, zoodat van Wijk (Etym Wdb. 132) zijn beschouwingen samenvat in deze woorden: „dreigen” gaat op „aandringen, dringen, drukken” terug.

Men herleze nu in dit licht nog eens den passus bij Homerus, N 136—148 en speciaal 143: ὥς 'Εκτωρ εἴως μὲν ἀπείλεε μέγχι θαλάσσης/ρέα διελεύσεσθαι κλισίας καὶ νῆας Ἀχαιῶν en vergelijkte daarmee eigenaardige losse constructies als μάστιξεν δ' ἐλάειν Hom. E 366 eld., waarvan dit het eigenaardige is, dat van een eigenlijke overbrenging van kracht door het hoofdwerkwoord op een ander eigenlijk geen sprake is maar het subject van de eerste mededeeling subject en middelpunt blijft, ook van wat verder volgt.

Voelen wij hier nog de oude beteekenis van ἀπειλέω ook bij Homerus doorschemeren, ook Herodotus weerspiegelt, indien ik mij

¹⁾ Vermoedelijk hebben wij echter ook hier niet de mechanische koppeling van persoonlijk en zakelijk object, beide in den acc., maar is deze constructie oud, daar *docere* causativum is van W. *deh-* (z. gr. *δέχομαι*), *docere alicui alqd* dus eig. „ik laat iemand iets in zich opnemen”.

niet vergis, dit taalbewustzijn door bij ἀπειλέω, dat door ἀπειλέω „dreig” bijkans overstemd werd, voor de beteekenis „dringen, wegdringen” de nadrukkelijke bijvoeging ἐς ἀπορίην, ἐς ἀναγκαίην en dgl. te geven.

Daarmee hebben wij dus *mīnāre* „drijven, leiden”, met *mīnāri* „dreigen,” afleiding van *mīnae* „dreigement(en)”, verbonden.

Vatten wij nu samen, dan blijkt, dat *minae* aanvankelijk ten nauwste met *moenia* verwant de beteekenis had van: „van hout of aarde opgetrokken (wal)”, en dat *mināri* van denzelfden wortel *mei-* „bouwen” de beteekenis ongeveer had van het lat. *struere* bijv. *insidias alci*, zoo *minari mortem alci*, en dit werkwoord in gevoelsinhoud eenzijdig, nl. in malam partem, ontwikkeld liet toen ook zijn invloed op het substantivum *minae* gelden, dat zoo tot zijn beteekenis „booze constructies: plannen, dreigementen” kwam. Men vergelijke hier bijv. het nog volkomen neutrale *ostentare praemia, spem*, maar ook Catull. 64, 187 *omnia sunt deserta, ostentant omnia letum*; daarentegen is *intentare manus* of *viris intentant omnia mortem* Verg. Aen. I, 91 reeds beslist vijandig bedoeld en dus zeker niet een navolging van den uitroep bij Catullus, zooals P. Jahn ad loc. beweert.

De gewone opvatting van *minari* c.a. tot nu toe gegeven wordt door Walde geregistreerd. Bekoord door *imminere alci* „dreigend zich boven iemand verheffen, op iemand neerdreigen” ziet men ook in *minari* een daarmee verwant deponens, dat zijn *i-* — men verwacht van een wortel *men-* „uitsteken” **menari* — aan de composita, niet van *minari*, want deze bestaan niet, doch van *-mineo!* — ontleend zou hebben, zooals ik boven reeds kort aanduidde. Walde's verdere gissing: „vielleicht unter rein lautlicher Analogie nach *minor, minus* „kleiner” is al zeer ongelukkig daar men veeleer invloed van een woord, dat „groot, overheerschend” beteekende, zou verwachten en aan den anderen kant „rein lautliche Analogie” iets onbestaanbaars is.

Het zal dus nu noodig zijn eerst dezen wortel *men-* „uitsteken, d. ragen” te bespreken. Men vindt deze in de volgende woorden:

Mentum „kin”, komt sinds Plautus voor, bijv. Mil. 209, vgl. Varro R.R. 2, 9, 3: *mento suppresso* (tegenover „uitsteken”) leeft voort in het Romaansch (*z*).

Verwant is zeker cymr. *mant* „kin” (*an* < idg. *g*, *z*. ook Pedersen K.Gr. I 45), misschien oind. *māsta-ka-* n. „kop, top” (niet uit **myt-tó-*, want dan verwacht men **matta-*, *z*. Wackernagel Aind. Gr. I, 177 vlg., maar waarschijnlijk derivatie van *s*-stam, *mys-tó-*; onmogelijk is de grondvorm *mozg-tó-*, waarvan Charpentier uitgaat, K.Z. 46, 35. 40). Ook got. *munþs* „mond” oorspr. van dieren: = „snuif, bek” (≈ „vooruitsteken”) behoort hierbij.

Zoo komen wij voor het Latijn niet tot een ouderen vorm *mén-to-*, maar *my-tó-*; over dergelijke substantiva zie ook Brugmann Grundriss² II, 1, 409.

De oorspronkelijke beteekenis van *mentum* blijkt echter wel het allerduidelijkst uit het verkleinwoord, als zoodanig fem.: *mentula* „mannelijk lid”; den wortel *men-* in zijn beteekenis vindt ieder, die een gedeelte, zelfs een zeer klein gedeelte der Priapea heeft gelezen!

Mōns „berg”, komt sinds Cato en Ennius voor, ook in het Romaansch leeft het voort, maar met *o*. De *ō* van *mōns*, die Priscianus (Keil II, 53, 2) uitdrukkelijk noemt, is dus slechts de gewone Latijnsche verlenging vóór *us*, *us* enz. Voor zoover ik zie, is er dus niets, dat Johansson's grondvorm (I.F. 14, 332): **mōn-t-s*, zooals *φῶρ:φέρω* motiveert en evenzeer is het denkbeeld van Brugmann (Grundr. ²II 1, 410) om voor *mōns* van een ouderen vorm **mon-to-* uit te gaan, waarschijnlijk alleen geboren uit een verlangen om de volle *o*-phase (*V°*), in plaats van de verwachte kortste phase, die men bij *-ti-* substantiva verwacht — vgl. oind. *matí-* bij den W. *men-* „in den geest bewegen” te motiveeren. Maar in het historische Latijn is *mōns* duidelijk een *i*-stam, geen *o*-stam en even gemakkelijk als een secundaire *i*-stam bij adjectiva (bijv. *gravis*, *suaavis*) te verklaren is, even moeielijk valt dit bij oorspronkelijk substantivische *o*-stammen; zoo heeft waarschijnlijk Ennius ann. 440 (Vahl. ²): *montē = monteī* (zoo Otrfr. Müller) of *monti* en dergelijke oude vormen van een *i*-stam *monti-* vermeldde ook Varro L.L. 8, 66; 9, 112.

Deze vorm *mon-ti-* staat nu in het Latijn volstrekt niet alleen: naast *fero forti-* (*fors*), naast *sero sorti-*, misschien zoo *morti-* van W. *mer-* en naast *pars* met de verwachte kortste phase staat de *o*-phase in *portio*: hier kan desnoods *or* nog als $< r$ beschouwd worden. Wil men dus een bewijs, dat de volle trap van den wortel met *-ti-* kan voorkomen, dan zijn *dōs: dī-lus* (= *δατήνη: δοτός*), *cōs: cātus* „scherp, puntig, gevat” duidelijk genoeg.

Isidorus liet zich dus door een juist inzicht leiden, toen hij over *montes* schreef Orig. 14, 8, 1: *quod sunt eminentes*, vgl. semasiologisch alb. *mal'* „berg”: ob. *iz-molēti* „uitsteken”.

Deze wortel *men* is in de verwante talen aldus aanwezig; av. *fra-manyentē* „zij winnen een voorsprong”, *maītim* acc. sing. ($< *my-ti-$) „voorsprong van het gebergte, promunturium”, in het Grieksch wrsch. in *Μούσα* „Muze”. Wanneer men nl. bij Homerus hoort B 484 *μοῦσαι Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι* en 491 *Ὀλυμπιάδες μῦσαι*, voorts denkt aan de afkomst der Muzen uit Pierië bij den Olympus

en wanneer men zich het Muzenpaard Πήγῃσος (~ Πήδασος) van de Ἰπποκρήνη, op den Helicon herinnert en hiernaast plaatst de ten deele evenwijdige ontwikkeling in Italië bij *Carmentis: Ca(s)mēnae* als bron-nymphen: Muzen (Wissowa Rel. u. kult. d. Römer 219 vlg.), dan komt men weer tot Wackernagels schoone explicatie, allen modernen twijfel ten spijt, terug (K.Z. 33, 572 vlg.): *μοῦσα* uit **mont-ia* in verband met *mons* of **μοντος* en verwant met alb. *maje* „top” als het uit **man'e* ontstaan is, hetgeen onzeker is (vgl. Pedersen K.Z. 33, 542, Spitzer Mitteil. rumän. Instit. Wien I, 1914, 327), cymr. *mynydd* „berg” (uit **moni(i)o-*) vgl. obret. -*monid* in eigennamen bijv. *Win-monid* en *Wen-mened id est montem candidum* in een oorkonde (Loth Chrestomathie bretonne p. 152), on. *mōnir* „nok”, *mōna* „zich hoog verheffen, te voorschijn komen”.

Niet bepaald met *mōns* uitsluitend verwant maar met den geheelen stam is dan **promunturium** „voorgebergte”.

De vorm *promontorium* komt volkomen zeker eigenlijk alleen voor bij Lucilius 125 Marx, de oudste en beste vorm is die met -*mnturium*; de quantiteit van de *u* in -*tur-* is onbekend (z. Herm. 48, 311) en in het Romaansch komt het woord niet voor; evenals bij de werkwoorden op -*turio* is -*turium* zeker denkbaar. De volketymologie is zelfs tot een *promunctorium* gekomen (Keller Volksetym. 24) en deze levendige fantasie („groote neus”) uit zich ook bij Pacuvius trag. 94 (Ribb.³): *Idae promunturium, quouis lingua in altum proicit*. De etymologie met *mungo* en het principe der lectio difficilior pleiten beide voor den vorm met -*mnt-*. Daar een *u* hier slechts of oorspronkelijk kan zijn of uit *o* ontstaan, niet uit *e*, komt men hier vanzelf tot een grondvorm *pro-mon-tu-rium*, welks tweede *u* (*tu-*) velerlei kan wezen (z. *augur*: -*ger-*, *augurium*!). Het geheele woord keert dus ook weer tot een vorm *mont-* van den W. *men-* terug, waarbij *t* misschien bij den W. *men* + *t* behoort. In dat geval is dit woord geheel te vergelijken met lat. *tugurium*¹⁾ „hut”, waar wij misschien een afleiding van een zgn. part. perf. act. op -*us-* voor ons hebben van den stam (vgl. ἀγ-υιά ἀΐθ-υιά), niet van het -*to-* participium afgeleid. Behoort *t-* echter tot het suffix, dan kan men hier woorden vergelijken als *cectoria* „greppel”, *cinctorium* „gordel”, *tectorium* „hut” bijv. Priap. 49, 1: *tu, quicumque vides circa tectoria nostra / non nimium casti carmina plena ioci*.

¹⁾ De jongere vorm in glossen en eenmaal (CIL. 5, 5005) in inscripties: *tegurium* (Arch. lat. Lexic. 9, 436) is vermoedelijk slechts volketymologie. De eerste *u* kan juist de typische kortere phase van het partic. perfecti nog weergeven, vgl. φοῖδα, φοιδός ~ φοδύα en de part. op -ῃς bij het praeteritum in het Litaisch.

Verder zijn nu nog twee woorden verwant: **mellum** indien zoo te lezen is bij Varro R.R. 2, 9, 15: *ne vulnerentur a bestiis, imponuntur his collaria, quae vocantur melium, id est cingulum circum collum ex corio firmo cum claviculis capitatis, quae intra capita insuitur pellis mollis ne noceat collo duritia ferri*; men kan moeielijk aan het Latijnsche karakter van het woord twijfelen, daar men het ook in een redevoering van Scipio Aemilianus aantreft (Paul. 137 Linds.): „*vobis . . . reique publicae praesidio erit is, quasi nullus canis*”, waaraan Paulus precies dezelfde beschrijving toevoegt als boven uit Varro werd aangehaald. De *i* is hier waarschijnlijk dialektisch en zeer zeker niet uit een paradigma **men-lom*: abl. *m_g-lōd* te verklaren, zooals Niedermann doet (E und I im Lateinischen 65 vlg.).

Een woordstam *men-* = „hals”, die hierin verwerkt is, vinden wij weer in **monile**. Fest. 122 Linds. zegt ervan: *m. dictum est ornatus mulieris, qualem habuisse Eriphylam ferunt. Ex eo etiam equis praependens a collo ornamentum m.* De glossen zeggen eveneens IV 366, 4 bijv.: *ornamenta in cervice mulierum vel equorum pectoralia*. In morphologisch opzicht te vergelijken met *hastile*: *hasta*, *librile* „scapus librae”: *libra* brengt het vanzelf tot een substantivum **mono-/ā*, dat „hals” moet beteekenen.

Het woord komt in de literatuur zelf het eerst voor bij Cicero, maar als wij de plaats van Festus (z. bov.) overlezen, krijgen wij sterk den indruk, dat de tooneelstukken, „fabulae”, Verrius dit woord hebben gebracht en dit wordt nog waarschijnlijker, wanneer wij bij Cicero lezen (in Verr. IV, 39): *cum (sc. Eriphyla) vidisset monile ex auro et gemmis*. Nu is deze sage in het algemeen weinig door tragici behandeld, in het Latijn, voorzoover wij weten, slechts door Accius, zooals Bethe herinnert Pauly-Wissowa VI 462 i. f.; over Cicero's bekendheid met Accius vgl. Leo Röm. Literaturgesch. 231, 384. Zoo mogen wij dus aannemen dat *monile* vermoedelijk reeds bij Accius voorkwam.

Dit woord komt in de verwante talen als volgt voor: oind. *manī-* „parel”, *mānyā* „hals” (Wackernagel Aind. Gr. I 194; K; Z. 43, 166), av. *minuš* „halssieraad”, Hesychius *μονιός* . . . ὁ περὶ τράχηλον ὄρμος, oier. *muin* (<*moni-*) „hals”, (z. ook Vendryès Zs. f. celt. Phil. 9, 294), *muince* en *muinde* „halsband”, mier. *mong* „maan” (Rev. celt. 25, 32 *mongaib* „met hun manen”), gallo-gr. *μάννος*, *μόννος* „halsketting”, on. *men* (*idg.* **mon-jo-*) „halssieraad”, ohd. *mana* „maan, manen” (meer bij Falk-Torp-Davidsen I 693), ob. *monisto* „halssieraad”.

Voor het semasiologisch verband van woorden voor „hals” „manen”

met „bergtop” herinner ik slechts aan gr. λόφος „hals (hom. καταλοφάδια φέρων x 169), (manen), helmboos, heuvel”, lat. *collum*: *collis* en on. *hals* „hals, nek, landrug tusschen twee fjorden”, z. ook Falk-Torp-Davidsen I 374.

Hier lasch ik nu een woord in, dat voor de hier besproken maagschap van belang kan zijn:

Manus „hand” komt sedert Ennius en Cato voor en is ook nog in het Romaansch een levend bestanddeel. Ook in de dialecten vond men het woord: osc. *manim* acc. sing., umbr. *mani*, *mani* abl. sing., *manuve* loc. sing., *manf* acc. plur.: waarschijnlijk ontstond de *i*-declinatie in den ablativus, waar -*ūd* regelmatig tot (-*ūd*.) *id* werd, zie Buck Osc. and Umbr. Gr. § 59.

Woorden van gelijke beteekenis met gelijkenis in vorm zijn de volgende: gr. μάρη „hand”: εὐμαρής „handig makkelijk”, vgl. gr. εὐχερής: χεῖρ, got. *manuws* „bereid, bereidwillig,” eig. „handig”, ohd. *munt* „hand”¹⁾ (uit **mytā* of **mydhā*, vgl. ook K.Z. 46, 313), zeer waarschijnlijk corn. *manul* „handvol”. Got. *munþs* „mond” behoort in de eerste plaats bij een wortel *menth*- (naast *ment*-, z. bov. 113, 115 over *mentum*, *promunturium*) ook in Hesychius μάθυναί γνάθοι en lat. *mando*, -*ere* „kauwen”, maar juist deze wortel zal vermoedelijk wel met *men*- „uitsteken ~ uitstekend deel, bek = mond” in verband staan.

Voor het begrip „hand” kan men algemeen gesproken of van „grijpen” of van „ballen” > „hand” (> „hand-vol”, vgl. lat. *mani-pulus*: *pleo*, cf. K.Z. 45, 194 en vergelijk Herodotus 5, 100: χεῖρ „handvol, bende, groep”) uitgaan of ook wel van „uitsteken, uitgestrekt zijn,” waarbij dan de hand als extremititeit aan zijn naam gekomen zou zijn. In het eerste geval zou men het best de familie van gr. ἀμάω „ik verzamel, maai, oogst”, lat. *amplus* (uit **am-lo*-), wortel **mē*- „grijpen” er in kunnen betrekken, waarover Osthoff uitvoerig gesproken heeft Morph. Unt. VI 344 vgl., in het laatste geval de wortel *men*- „uitsteken”, intr. en trans. Op den bodem van deze vergelijkingen ligt vermoedelijk een oude *r/n* stam, (ook bov. p. 79) zooals voor dit woord heeft uitgesproken Johansson Beitr. gr. Sprachenk. 118, 143. Speciaal van *manus* „hand” kan men bezwaarlijk het verbum lit. *minù* „ik kneed”, russ. *mnù* hetz. hiervan scheiden, z. Meillet De radice MEN- 8.

Ik meen, dat de laatste vergelijking met wortel *men*- „uitsteken” het dichtst bij de waarheid komt, omdat een -*nu*- afleiding van

¹⁾ Waarschijnlijk is de beteekenis „bescherming” (zie d. *Vor-mund*, *Mündel*) uit die van „hand” ontstaan, vgl. lat. *in manu militi esse*, *manu mittere*: „hand” als symbool van „macht” en van „bescherming”, vgl. oier. *muin* (< *moni*- „bescherming, verdediging”, z. Vendryès Zs. f. celt. Phil. 9, 295).

ma- = ig. *mə-* zonder parallel¹⁾ is en men ook voor het Gotisch in *manus* „gereed,” *faura-ga-manujan* „van te voren gereed maken” van een *u* stam, niet van een *-nu-* formatie in den trant van de oud-indische V^e klasse, type gr. *δείκ-νῦ-μι* kan uitgaan. Doch dan blijft in den stamvorm een moeilijkheid over. Men moet dan van een grondvorm **m_hn-u* of anders genoteerd **m_en-u-* uitgaan. De meeste stemmen nemen heden voor het Latijn een waarde *en*, niet *an*, aan voor idg. *ṃn* (= *n*), zie Sommer Hdb. lat. Laut. Formnl.² 45, Krit. Erläut. 13. Doch dit lijkt mij onjuist. Sommers verklaring voor *maneo* (: *μένω*) uit *mn-* is al bijzonder ongelukkig, daar noch deze hypothetische *mn-* noch ook de daaruit ontwikkelde *a* elders in het Latijn een steun vinden; bovendien helpt voor *maneo* in open lettergreep de vergelijking met *scando* (en *mando*) eenerzijds en *quattuor* anderzijds (beide, *q-t*, explosivae) toch wel iets (zoo nu ook II. Güntert Indogerm. Ablautprobl. p. 127). Het voorbeeld, dat Sommer bij zijn beschouwing telkens weer in het vuur brengt: *tennis*: *ταναφ-ός*, *τανύ-γλωσσος* enz. zegt daarom zoo weinig, omdat zooals ik boven aantoonde (o. a. p. 97), deze vorm *tennis* van het vrouwelijk uitgegaan en daar mede identisch vermoedelijk den vol-len trap van de wortel had: *ten-éu-*: fem. *ténu-ī*. Maar ook algemeene phonetische overwegingen spreken hiervoor.

ig. *t* *l* *ṃ* *n* geven: lat. *or*, *ol*, *em*, *en*
 (*tr*)*er* (*ll*)*el* (*ṃm*)*em* (*nn*)*en* geven: lat. *ar*, *al*, *?m* *?n*

Vergelijkt men deze beide rijen, dan zal men reeds dadelijk geneigd zijn op de beide laatste plaatsen de *?* door een *a* te vervangen. En een phonetische overweging komt dit vermoeden versterken.

Gaat men de eerste rij na, dan krijgt men door het taalexperiment een eigenaardige conclusie: de nasalen hebben een palatale, de liquidae een velaren vocaal vóór zich ontwikkeld. Door de moderne onderzoekingen, vooral van Osthoff (literatuur bij Sommer Hdb.² 166) kennen wij in de italische dialecten twee soorten *l*: *l'* en *ʔ* palataal en velaar. Voor *r* was dit van elders niet bekend en de historische latijnsche *r* heet zuiver dentaal (Seelmann Aussprache 307, 328); de vorm *or*, *ol* wijst hier echter op een achterwaarts gearticuleerde *r*. Anders staat het met de tweede rij, waar vóór liquida of nasalis een doffe

¹⁾ Mogelijk blijft het intusschen wel, als men ziet, dat dergelijke formaties voorkomen van wortels op nasaal of semi-vocaal voorkomen: bijv. W. *mei-*, korte phase *mi-nu-* in oind. *mi-nó-ti* „hij beschadigt, vermindert” ~ gr. *μινύω* (z. *ἡμινύω*), lat. *minuo*, W. *ten-*, korte phase *tn-nu-* in oind. *ta-nó-ti* „hij spant”, gr. *τανύω* (vgl. ook Brugmann-Thumb Gr. Gram. * 337); voor nomina vinden wij wel is waar dezelfde verhouding, z. Hirt. I.F. 32, 283, Brugmann Grundr. ² II, 1, 290, doch dit zijn meestal secundaire formaties.

klankkern was overgebleven, onverschillig of men nu *yn* of *n* noteert. Dat deze doffe klankkern, ontstaan doordat de oorspronkelijke vocaal door accentverzwakking op die plaats minder sterk en „persoonlijk”, en waarschijnlijk ook korter werd, tenslotte zich in de neutrale mondholte nestelde en de natuurlijke klank der niet vervormde indifferente vocaal, *a*, aannam, spreekt vanzelf, is ook inderdaad historisch zeker voor *al*, *ar* en ook voor de kortste phase der lange vocalen is men immers tot hetzelfde resultaat gekomen: *a* = *ɔ* als kortste vorm van *ē*, *ā*, *ō*. Bezieet men de zaak van dezen kant, dan moest men er zich over verbazen, indien ook voor *yn*, *ym* het resultaat niet *an*, *am* was, maar juist *en*, *em* zooals Sommer en anderen aannemen. Op grond van een groot materiaal en langs anderen weg komt thans ook Güntert, Indog. Ablautprobl. 46—69 tot hetzelfde resultaat.

Laat ons hier den draad weer op vatten.

Wij vonden een wortel **men-** en een wortel **mei-** waarvan de beteekenissen elkaar vaak ontmoetten. Een eigenaardig voorbeeld daarvan is wel dit, dat van beide wortels in de Noordwestelijke talen representanten aanwezig zijn met de betekenis „hals” ~ „paal, lange lat”; vgl. van W. *mei-* oier. *mēde* „hals”, *methos* „grenspaal”, van W. *men-* ohd. *mana* „manen”, ohd. *menni* „halssieraad”, Falk-Torp-Davidsen I 693, 708, Lidén I.F. 18, 494.

Naast den wortel *mei-* vonden wij een enkel spoor van *men-* in *mutulus*, tenzij het *mū-* is en uit *moi-* ontstaan is (z. bov. p. 106) en ook in *mutūnium* „mannelijk lid” = *mentula*; Walde geeft *-ūt-*, maar uit de hendecasyllaben van Priap. 52, 10: *nīlo deterius mutuniatus* schijnt *ū* te volgen.

Daarnaast bracht *manus* ons van W. *men-* op W. *mer-*, eventueel gesymboliseerd in een ouden *r/n*-stam, terwijl aldaar ook sprake was van een basis met prothese *amē-* „omvatten”. De naam van de „hand” is vaak van „grijpen, vatten” afgeleid, vgl. ob. *pesti* „vuist” (z. Fay Am. Journ. Phil. 33, 394), lit. *rankà* „hand”: lit. *renkù* „ik verzamel” (I.F. 32, 329), gr. *χείρ*: oind. *hárati* „hij neemt” cf. arm. *iern* „hand” van denzelfden wortel **ǵhers-(e)n* en men vergelijkte dan ook nog de Homerische *χε-άρρα* „vleesch-grijper” met zijn modernen vorm, die volkomen een „gekromde hand” gelijk, vgl. afbeeldingen bij Fuhse Wört. u. Sach. 3, 82, verg. ook Sperber ib. 76. Eveneens zal got. *handus* „hand” wel door den handvormigen „prikkel” (afbeelding ib. 75) met gr. *κέντρον* (W. *ken* + *t-* naast *ghend-* in gr. *χανδάνω*, lat. *pre-hendo*) vgl. aor. *ἔκενσα*, *κεστος ἰμᾶς* < *κε(ν)τ-τος* „prikkel” in verband staan; daarbij dan got. *-hinþan* „vangen” en lett. *censzīs* „ik span mij in”, vgl. ook Wood Cl. Phil. 5, 303 en Mod. Lang. Notes 25, 213 vlg. De eenvoudigste vorm van dezen wortel *ken-* heeft

men dan in ἔγ-κονέω „ik span mij in”, δίακονος „dienaar”, waarmede Persson Beitr. idg. Wtf. 161 lat. *cōnāri* verbonden heeft (vgl. nog Hom. φ 291 ἔγκονέουσα met Enn. scen. 104 V.² *sed quasi aut ferrum aut lapis durat, rarerer gemitum conatur trahens*), een zeldzaam fossiel in het Latijn van het type van gr. *ωμύω*: W. *nem-*.

Tot woorden van verwante beteekenis hebben dus deze bases: *a-mē*: *mei-*, *mei-*, *men-*, *mer-* geleid en de vraag dringt zich vanzelf aan ons op, of deze bases met elkaar te vereenigen zijn.

Meringer I.F. 18, 270 ging voor *mei-/moi-* van een beteekenis „bouwen” uit: „die Technik welche gemeint ist, wird durch die Bedeutungen „Pfahl, Pfosten, Säule” hierhergehöriger Wörter approximativ bestimmt: es ist kein Flechtwerk und kein Blockhaus gemeint. Also ein primitives Ständerwerk”. Hier is nu het principe van Meringer om de „zaken” te bestudeeren zonder twijfel vruchtbaar gebleken, maar dat men hier slechts een bepaalde phase in de ontwikkeling der „zaken”, der begrippen en hun klanksymbolen, de woorden heeft, is dunkt mij iets, wat ook door Meringer zelf niet betwijfeld zal worden. Tenslotte zal men voor alle reële wortels, hoezeer zij ook later Sachen weergeven in de beteekenis, zooals Meringer die definieert (Wört. u. Sach. 1, 1; 3, 34): „unter Sachen verstehen wir nicht nur die räumlichen Gegenstände, sondern ebensowohl Gedanken, Vorstellungen, Institutionen, die in irgendeinem Worte ihren Ausdruck finden”, in hooger en ouderdom toch moeten komen tot een primaire beteekenis, die rekening houdt met het feit, dat alle taaluitingen tenslotte spiegelingen moeten zijn van handelingen van het sprekend subject, hetzij van actieve handelingen in de hem omgevende buitenwereld door een der vijf zintuigen of het bewegingsgevoel (daarover Lipps Leitfaden der Psychologie ³/₄ vlgg., Ebbinghaus Grundzüge d. Psychologie⁴ I 396) ter kennis van zijn bewustzijn gebracht, hetzij van verwante waarnemingen of gewaarwordingen langs dezelfde toegangswegen door het subject receptief verwerkt. Zoo komen wij dus in laatste instantie voor alle taalwortels tot klanksymbolen voor de functies zelf dier zgn. zintuigen of voor de data der buitenwereld, waarop deze functioneeren. Niet slechts de taal wijst hier dan uit, dat deze beide laatste zaken voor het primitief taalbewustzijn ononderscheiden waren: de W. *leuk-* beteekent „waargenomen schijn” en „waarnemend gezicht”, lat. *lūcet*: oind. *rōcatē* „hij straalt”, *λευκός* „wit”: *λεῦσσω* „zien”; „de zon straalt” en „ik zie de zon” was taalteeken voor een zelfde gebeurtenis door het subject beleefd. En terwijl de gedachteinhoud der taal dus weinig zich juist op het denken en spreken van het *subject* richtte,

was de rol in het subjectieve des te grooter, welke het gevoel speelde bij de koppeling, verandering, schepping en vernieling der taalgegevens. Feitelijk is ook thans de toestand nog dezelfde: „ik zie de zon (schijnen)” en „de zon schijnt” heeft voor ons bijna dezelfde waarde en wie het eerste uitspreekt, heeft in de meeste gevallen noch behoefte noch bewustzijn eigen actie te beschrijven. Bij negatieve waarde is de identiteit nog gemakkelijker te beleven. Men denke aan de beteekenissen van lat. *caecus* „wat niet ziet ~, waarin men niet ziet ~, wat niet gezien kan worden = wat men niet ziet”.

Hoe juist dit is, blijkt bijzonder overtuigend uit het ontstaan van de begrippen en de woorden voor „tijd” en „plaats”. Reeds Aristoteles zette uiteen, dat eindeloosheid voor ons geldt voor de beweging en dus voor ruimte en voor tijd en onvertaalbaar laat hij dan volgen dat de tijd òf identisch is met beweging òf iets is dat „met de beweging gebeurt” (Metaphys. p. 1071 b Becker) *ἡ κίνησις οὕτω συνεχὴς ὥσπερ καὶ ὁ χρόνος· ἢ γὰρ τὸ αὐτὸ ἢ κινῆσεώς τι πάθος.*

Eerst de moderne psychologie heeft echter (vgl. Lipps Leitfaden der Psychologie³ 121) aangetoond, dat de ruimtevoorstelling bij ieder individu weer opnieuw ontstaat door het bewegingsgevoel, maar deze „Bewegungsempfindungen tragen in sich selbst nichts von Räumlichkeit, also nichts von Bewegung. Sie werden zu Zeichen für die Bewegung, werden also zu „Bewegungsempfindungen” auf Grund der Erfahrung” en verder werkt Lipps dan de gedachte uit, dat de tastzin tenslotte hier de oorspronkelijke gids is voor het zieleleven: „sind in solcher Weise einmal Bewegungsempfindungen zu Zeichen einer durchmessenen Raumstrecke geworden, so bleiben sie es auch weiterhin”.

Hoe staat het nu met de woorden voor deze beide abstracties „tijd” en „plaats”? Dat de mensch, ook de primitieve, niet deze psychologische theorie in zijn eigen zieleleven als juist ervaren heeft, spreekt wel vanzelf; het ware anders geen ontdekking der moderne wetenschap geworden. Maar dat de mensch in overoude tijden een woord voor deze begrippen en deze begrippen slechts in dat woord heeft kunnen scheppen uit het eigen ervaringsmateriaal, is een onafwijsbare consequentie. Wij mogen dus verwachten in de woorden voor „tijd” en „plaats” begripskernen van „houden, bewegen, (~ veranderen), zetten, langs iets bewegen en tasten,” enz. terug te vinden. Immers uit de samensmelting van bewegingsgevoelens (zelf weer ontstaan uit den tastzin) met de resultaten van het gezichtszintuig ontstaat eerst het begrip „ruimte” naast „plaats in de ruimte”,

of zooals Lipps dat uitdrukt (t.a.p. 122): beim Sehenden entsteht zweifellos das Bewusstsein, dasz Bewegungsempfindungen einen durchmessenen Raum bedeuten, der Hauptsächlich nach dadurch, dasz mit ihnen die optische Wahrnehmung einer durchmessenen Strecke sich verbindet". Het begrip „tijd" ontwikkelt zich in verband daarmee; niet het zien van vreemde beweging wekt dit begrip van vóór en ná, maar het beleven van eigen beweging en daarna het zien van vreemde beweging door de correlatie van vreemd en eigen bewegingsgevoel, — men vergelijk het opgewekt worden van eigen bewegingsgevoel en bewegingsneiging door het zien en medeleven van vreemde beweging —, het interpreterend zien van beweging wekt de voorstelling van tijd (iets anders Lipps t.a.p. 103 vlg.); Ebbinghaus Abrisz der Psychol.² 107 combineert hiermede ook nog het bewegingsgevoel der oogleden.

Deze beschouwingen zijn van gewicht ook voor de etymologie. Een enkel voorbeeld.

Het lat. **mūtare** „veranderen, (ver)wisselen, verruilen" is hier symptomatisch; Walde, de zuivere linguist, beperkt zich tot den wortel *moi-* in *mūnus* „geschenk als uitwisseling", gr. *μοῖτος* z. Hesychius *μοῖτοι ἀντιμοῖτοι παροιμία Σικελοῖς ἡ γὰρ χάρις μοι / τον οἶνο χάριν* (corrupt, misschien zitten de beide woorden *μοῖτον μοῖνο(ν?)* *χάριν* daarin? ¹⁾ vgl. Varro L.L. 5, 179: *si datum quod reddatur, mutuum, quod Siculi moeton: itaque scribit Sophron 'moeton † antimo et'*. „*Ἀντίμοι* schijnt mij zonder twijfel een haplogologische verkorting van **ἀντίτιμος* juist zooals *ἀντίτος* Hom. Ω 213 eld. uit **ἀντί-τίτος* is ontstaan (zie ook Bechtel Lexilog. Hom. s.v.); Fay stelt voor op de plaats van Varro te lezen (Am. Journ. Phil. 35, 162) *μοῖτον ἀντίτιμοι*; verder zijn verwant got. *maipms* „geschenk" (vgl. lat. *mūnus* hetz.), *maidjan* „veranderen" enz.

Aan den anderen kant Skutsch, de taalhistorisch geschoolde philoloog: hij brengt in de groote Stowasser-Petschenig *mūtare* uit **mov(i)tare* weer in verband met *movere*. En ook hij heeft gelijk; wie het Latijn uit de literatuur kent, kan zich moeielijk aan dit inzicht onttrekken. Ik geef slechts een paar plaatsen, die mij frappeerden. Plautus Amph. 273: *nam neque se septentriones quoquam in caelo commovent / neque se Luna quoquam mutat atque uti exorta est semel* (zie ook Glotta 8, 109: hetzelfde in het laat-Latijn),

¹⁾ Bijv. *ἡ χάρις μοῖτου ἤτοι μοῖνον χάρις* sc. *ἔστιν*? Voor *μοῖνον* in deze beteekenis vgl. lit. *maĩnas* „ruil," *maĩnyti* „ruilen." Andere coniecturen op de plaats van Varro noteeren Goetz en Schoell in hun uitgave.

vgl. daarmee Lucil. fr. 672, 675 met 674 (Marx): *sis, ab amicis mutes aliquo te, cum satias facta sit*, Verg. Aen. XII, 37: *quo referor totiens? quae mentem insania mutat?* Cic. Orat. 55: *est enim actio quasi corporis quaedam eloquentia, cum constet e voce atque motu: vocis mutationes totidem sunt, quot animorum, qui maxime voce commoventur*; ib, 59 waar ook *variabit et mutabit* met *motu* in verband schijnen te staan. Wanneer men van den anderen kant bij Cicero leest (de off. 3, 76): *at qui quodam quasi veneno perficiat ut veros heredes moveat, in eorum locum ipse succedat?*, dan begrijpen wij, hoe ook hier „blijven = gelijk blijven”, „bewegen = veranderen” (eerst van plaats, vervolgens ook van andere eigenschappen) gaat beteekenen. Plinius maakt dat doorzichtig Epist 6, 16, 10: *properat illuc... adeo solutus metu, ut omnis illius mali motus, omnis figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque*; ib. 6, 20, 3: *ut non moveri omnia, sed verti crederentur*.

Het latijnsche *tempus* in dit verband opgenomen heeft dan zeker ook geen verwantschap in de eerste plaats met *-emno*, gr. *τέμνω* als „Zeit-abschnitt” (voor *temno* ~ „snijden” vgl. *carpere algm*, juist vaak *contemno* = „verguizen”, geheel ~ *κατατέμνω* bij Plato Rep. 488c, z.d.!), ook niet met **temp-* spannen (lit. *tempiù* „ik span, rek, rek uit”) in de beteekenis van het ndl. „een spanne tijds”, al kan het misschien later inderdaad met dezen inhoud hebben geleefd, maar *tempus* eig. „het spannen, ingespannen vasthouden” met de correlatie van het met den tijd toenemende spanningsgevoel.

Locus is dus ook zeker met *στέλλω*, ndl. *stellen* te verbinden, de grondvorm is dus: **stlo-ko-* met het zelfde gutturale suffix, dat in gr. *θήκη* enz. wordt aangetroffen: *stlocus* nog bij Fest. 410, Paul. 411 Linds *ea consuetudine, qua stlocum pro locum et stlitem pro litēm dicebant*, vgl. Quint. 1, 4, 16 met de beide zelfde voorbeelden; over dit *k* suffix Bechtel Lexil. Hom. 4, Schr. Mnemos 43, 324. ¹⁾

Voor het Grieksch staan hier de woorden voor plaats en tijd ter beschikking: *τόπος*, *χώρα*, *χρόνος*.

Voor de Grieksche vorm *τόπος* kunnen wij uitgaan van een wortel *teq-* of van *tep-*; beide vinden wij in het Baltisch terug lit. *tèkti* „zich uitstrekken tot, reiken tot aan,” bijv. in een samenstelling voor dit verband bruikbaar *lūpos dantīs n'apteñka* „de lippen bedekken de tanden niet” (Kurschat) of *tàpti* (idg. *top-*), praes. *tampù* „ik word,” *pri-tampù* „ik bereik”. Doch het laatste werkwoord

¹⁾ Zeker vinden wij hier in de *o* de bindvocaal; men vergelijk *-tos* ~ *-etos*, *-nos* ~ *enos*, *-ros* ~ *-eros* als suffix; *stlo-ko-s*: W. *stel-* = *χρόνος*: W. *gher-* „vatten” en *ερόνος*: W. *dher-* „vatten”, slechts met een ander suffix. Over suffix *-ko-ja* bijv. lat. *spī-ca* ~ *spīna* z. Stolz Hist. Gramm. d. lat. Spr. 516.

behoort zeker tot de maagschap van *tempiu* „spannen, rekken,” freq. *tampai*, inf. *tampjti* „voortdurend spannen, rekken” en hoort dus met lat. *tempus* samen. Zoo blijft dan voor *τόπος* alleen **teq^u*-over. Het ware nu zeer zonderling, indien dit zoo veel gebruikte woord in het Grieksch geheel geïsoleerd was. Wat het semasiologische betreft, is „zich uitstrekken tot, reiken tot” in verschillende talen slechts onderdeel van een groote familie. Men vergelijke: intr.: I zich uitstrekken; II gaan; III worden: a. levend, b. levenloos. trans. ~ causat: I iets uitstrekken; II brengen, halen; III maken: a. levend, b. levenloos.

Over het fundamenteele onderscheid van levend en levenloos in de taal van de meeste volken leze men beschouwingen materiaal bij Josselin de Jong, De waardeeringsonderscheiding van „levend” en „levenloos” in het Indogermaansch enz. (Diss. Leiden 1913).

In diezelfde verhouding vinden wij nu hier: ¹⁾

intr.: I lit. *tēkti*, gr. *τόπος*; II lit. *tekē'ti* „loopen III a. *τέκος* b. *τόκος* tr. ~ caus.: I (vgl. got. *þeihs* „tijd”); II on. *þiggja* „krijgen”; III a. *τίκτω, τέκνον*, b. *τέκτων* enz.

Merkwaardig is hier, dat de groote verwantschap der begrippen van „tijd” en „plaats” en hun woordaanduidingen ook hier weer blijkt uit de woorden van één wortel *teq^u*:- *τόπος* < **toq^uo-s*, got. *þeihs* < idg. **te-n-q^uo-s* „tijd”.

Over de kwestie der gutturalen beneden een enkel woord. Voorloopig is het eigenaardig te zien, hoe hetzelfde verschil van leven en levenloos ook voorkomt met dezelfde beteekenissen bij twee weer onderling verwante wortels: *per*- en *bher*- (z. bov. p. 123) Men vergelijke:

<i>πείρω, πόρος,</i>	lat. <i>pārio</i> ~ lit. <i>periū</i> „ik broed”, lat. <i>pāro</i> .
<i>Φέρω, Φέρομαι, fors,</i>	<i>fordus</i> <i>fertilis</i> .

Wat nu de gutturalen van dezen wortel betreft, ook indien wij van W. **teq^u* uitgaan, is het latere *τόκος* en het perf. *τέτοκα* niet zonderling dan het in andere richting genivelleerde *ἔλιπον, ἔλιπες*, van den wortel *leig^u* in plaats van *ἔλιπον, *ἔλιτες*. Voor *τέκτων* gaat men nu met de geheele familie, o.a. het oude praesens met gerekte

¹⁾ Men zou een oogenblik er aan kunnen denken, of niet juist zooals naast idg. *per*- idg. *bher*- staat (vgl. gr. *πείρω* ~ lat. *forāre* < W. *bher*-) z. ook p. 124, zoo naast idg. *tek(s)*- idg. *dhek*- heeft bestaan. Juist dit vinden wij niet terug, wel *dhek*- naast *dhē+k-* en *dhē+l-*, vgl. lat. *facio*, phryg. *αἰδᾶκετ*, lat. *fēlare, fīlius, ἔχλος, fēcundus, fēci*, tenslotte gr. *τί-ση-μι*, enz. Vgl. *ἔκκη* uit **dhēk-a*. Dan zouden in laatste instantie gr. *τόκος* „rente” (vgl. vlaamsch *kroost* in deze beteekenis) en lat. *fēnus* zeer verre achterneven van elkander zijn. Over *kroost* onlangs van Wijk met semasiologische parallelen, Tijdschr. n.d.l. Taal en Lett. 35, 62 vlg.

phase: oind *tāṣṭi* naast later *tākṣati* „hij bewerkt, vervaardigt” uit van W. *teḥṣ-*, juister W. *teḥs-* z. Schr. Gr. Woordenb. s.v. τέκτων, τέχνη, nu ook Cuny Rev. d. phonét. IV (1917) 97—133.

Maar noch in het Arisch, noch in het Baltoslavisch (lit. *taszyti* „hout behakken”, ob. *tesali* „vellen”) blijkt dat men niet van *hṣ* in plaats van *ḥṣ* (juister *ḥs* in plaats van *ḥs*) kan uitgaan en nergens is het bewijs geleverd Brugmann Grundr.² I 568), dat de spirantiseering *hṣ* > lit. *sz* slav. *s* av. *s* niet het gevolg was juist van die spirant *ṣ*, juister *s*; het Oud-indisch heeft inderdaad de verloren gutturaal (nog) behouden en die slechts opgeofferd, waar een opeenhooping van consonanten van zelf dit meebracht: *takṣati*: *tāṣṭi* (< *-kṣeti*: *-kṣti*), juister *-kṣeti*: *-kṣti*. Ook waar Brugmann (ib. 563, 564) een bewijs van de verschillende behandeling van *k* en *q* tot zelfs in deze verbinding meent te zien, blijft hij inderdaad het bewijs schuldig.

Als men de door Brugmann besproken gevallen doorleest en slechts het laatste, uitermate onwaarschijnlijke voorbeeld weglaat, dan is er geen bezwaar tegen op de volgende wijze deze spirant, althans als „oerphoneem” op te ruimen: idg. *k* + *s* bleef maar *q* + *s* werd overal met verdwijning der labialisering *ks*, behalve in de talen, die aan deze labialisering der gutturalen groote gevolgen toegekend zagen, dit zijn immers Grieksch, Oskisch-Umbrisch en Britannisch of Oost-Keltisch: juist hier ontstond daaruit *κτ* en *kt*. Er is geen bezwaar tegen dit hier zoo te verklaren, dat door het nauwe contact van de *κ*-klank met de *s* deze zijn articulatiebasis naar achteren zag verschoven worden; daarom schijnt mij ook de voorstelling, gewekt door de interdental spirant *ṣ* als teeken. weinig gelukkig, daar deze voor de *s* die bij de alveolen wordt gevormd veeleer een verschuiving naar voren zou beteekenen, z. Jespersen Lehrb. d. Phonet.² 34 vlg. Wil men intusschen het teeken *ṣ* toch behouden, dan is hier zeker geen verplaatsing van de articulatiebasis naar voren in het spel, maar een verandering van de zgn. „Enge”. De *ṣ* klanken leenen zich namelijk bijzonder slecht voor palatale uitspraak (z. Jespersen t. a. p. 132) en zijn tegenover de *s*-klanken gekarakteriseerd als Reibelaute met een breede spleet-vormige tegenover deze met een smalle cirkelvormige engte tusschen verhemelte en tong, zooals Jespersen dat (p. 34) uitnuntend uiteenzet. Nu behoeft het wel geen betoog, dat in dit opzicht de *ṣ* klanken juist halfweg tusschen de *s*-klank en de dentale klank met mondsluiting (*t*) inliggen (smalle hooge opening ~, breede lage opening ~, breede sluiting); het kan dan mijns inziens moeielijk toevallig zijn, dat de gewone *κ*-naslag of *κ*-kleuring juist ook wat de lippen betreft

dezelfde spleetvormige opening vertoont (Jespersen 14), die voor *þ* typisch was.

De laatste woorden, die voor de boven geschetste ontwikkeling van uitdrukkingen voor „tijd” en „plaats” van belang zijn, zijn ΧΩΡΑ en ΧΡΟΝΟΣ. Χώρα gewoonlijk „land” komt in de andere beteekenis van „plaats” nog voor bij Herodotus en elders in de uitdrukking κατὰ χώραν ἐστάναι enz. „op dezelfde, op zijn plaats blijven”; ook uit het verbum χωρέω „bevatten, ruimte hebben voor” vinden wij ditzelfde nog duidelijk terug (: χωρέω „ga, wijk” = hom. χανδάνω „bevat”: χάζομαι „wijk”). Beide woorden zijn nu volgens mijn overtuiging van denzelfden wortel *gher-* „houden, grijpen” als χείρ „hand”, oind. *hárati* „hij houdt, neemt, draagt, haalt”; χῶρᾱ is een *ā*-stam met gerekte vocaalphase, zooals bij νέμω *νωμα dat in hom. νωμάω aanwezig is (z. bov. p. 123) zie ook v. Blankenstein Unters. zu den langen Vokalen der *ē*-Reihe 112, 114. Χρόνος staat tot W. *gher-* zooals Θρόνος „zetel” tot W. *dher-* „vasthouden, steunen”, oind. *dhāráyati* „hij houdt vast, steunt”, en κλόνος „verwarring, opstuwing” *kel-* in (ὀ)-κέλλω, *percello*, κέλομαι, zooals thans ook Boisacq, tenminste voor het morphologische gedeelte, juist opmerkt (Dyct. étym. 1071). Deze nieuwe eenheid: **ghren-* is echter reeds zeer oud; dit blijkt uit nieuwe suffigeeringen o.a. met *dh* (Persson Btr. idg. Wtrfrsch. 294 noot) en uit het nieuwe praesens **ghry-jo* met kortste vocaalphase: gr. χραίνω „betasten, (be)strijken, besmeuren, besmeren”. Van belang is juist dit laatste werkwoord, omdat het zoo buitengewoon scherp de oorspronkelijke beteekeniskern heeft vastgehouden en zich zoo voortreffelijk aansluit bij het boven (p. 121) over de rol van de tastzin ontwikkelde gezichtspunt.

Ook wat het morphologische aangaat, openbaart *χρόνος* primitieve tijden; de Saussure heeft in zijn postuum werk Cours de linguist. générale 317 voortreffelijk uiteengezet, hoe juist dit suffix *-no-* eenige van de alleroudste woorden van de Indogermaansche talen vormt: gr. κοίρ-ανος, lat. *dom-inus*, got. *þiud-ans* „koning” enz.; *χρόνος* is dus nog ouder, daar van een idg. *ghro-* geen spoor meer over is.

Zoo keeren wij dan terug naar het punt, waar wij boven (p. 120) trachten uiteen te zetten, hoe ook in deze „sachliche” wortels de taalhistorie toch voor oudere phasen weer door de „Sachen” heen moet komen tot wortels met een beteekenis, die wij abstract zouden noemen, indien men het woord abstract wil nemen in den zin van „algemeen”; hun levensvoorwaarde blijft, dat zij den dienst der zintuigen en van het bewegingsgevoel in hun eerste oorsprong zeer duidelijk tot uiting doen komen. Ook de W. *mei-* dus, door Meringer juist omschreven = „uit hout bouwen, met „Ständerwerk””, heeft

dit niet als oudste beteekenis gehad; deze was veeleer ten naaste bij: „bewegen > doen rijzen”.

Zoo moge dan een oogenblik in alle schuchterheid de mogelijkheid worden geopperd, dat die wortels:

I (a-)mē-, II (a-)mei-, III (a-)men-, IV men-, V mer- alle vergroeiingen zijn van een nog korter klanksymbool mē- en dat al deze vormen lichamelijke (of later: geestelijke) beweging — met de gansche wijdde van dit perspectief in potentia — hebben beteekend.

In het volgende geef ik slechts enkele voorname punten aan, zonder het geheele materiaal te laten voorbijgaan. Men kan dat gemakkelijk in de etymologische woordenboeken bij elkaar vinden:

I. mē-: het begrip „beweging” was door den bewegingszin oorsprong (z. bov. 121 vlg.) van het begrip „ruimte” en zoo natuurlijk ook van het begrip „maat”; van af dit punt openen zich talrijke nieuwe uitkijken: **a.** maat, maat bijbrengen, beheerschen; **b.** maat voorschrijven, genezen; **c.** maat van te voren vaststellen, overdenken, plannen maken.

Men vergelijke: μέτρον „maat” (alle etymologiën, die van μεῖ-uitgaan, hebben tot nog toe schipbreuk geleden, z. Boisacq 631); idg. mē-ti- (z. ook c) in lat. mētior, mētiri, part. mēnsus van den verwante wortel men-, z. ben., ags. mēþ fem. „maat”; mēd- μέδιμνος, lat. modus, modius.

a. *mē-d-: gr. μέδων „heerscher”, μέδομαι „ik zorg voor”; (μῆδος „plan list”, μῆδομαι „ik verzin”, z. bov. en c).

b. lat. mēdeor, mēd-icus.

c. arm. mit (< idg. mēd-) „gedachte”, μῆδομαι, μῆδος (z. b.), mēditor, oier. ro-mīdar (< mēd-) „ik oordeel, denk”.

Uit het begrip „meten” komen zoowel „klein” als „groot” voort, vgl. eenerzijds bijv. nll. „mat-ig”, lat. mēd-icus in het postklassiek-Latijn parvus vervangend bij Tac., Plin. enz., z. ook Löfstedt Komment. Aetheria 71, anderzijds gr. ἐγγεστός, ἰό-μωρος, germ. *mēra- in got. waila-mērs „goed befaamd” ob. -mērñ in namen „groot, beroemd.”

Hierbij voegt zich nu wellicht een vorm van dezen wortel met prothese a-mē-, die ook in het Grieksch later de beteekenis heeft van „éen, samen, bij elkaar”; ik kan hier verwijzen naar Solmsens Beitr. z. griech. Wortforschung (1909) 182 vlg. en Osthoff Morph. Unters. VI, 337 vlg. Voor dezen wortel met praefix komen wij tot

een beteekenis: „samen-brengen, -dragen; omvatten”; hiertoe behooren van Latijnsch standpunt *am(p)lus* „veel omvattend”, *am(p)la* „greep”, gr. ἀμάω „maaien”, ἀμάομαι (medium! „verzamelen”, anders Schulze Quaest. epic. 366 noot, Solmsen Beitr. gr. Wstfrsch. 185), ἄμαλλα in ἀμαλλο-δετήρες „schovenbinders” Hom. Σ 553, vgl. Hesychius ἄμαλλαι δράγματα (:δράσσομαι „ik omvat”) δέσμη τῶν ἀσταχύων, en met de zelfde beteekenis maar niet met versterking van voren, maar aan het worteleinde *met-* in: lat. *meto* „maai”, oier. *methel* „afdeeling maaiers”, ocymr. *metetic* „gemaaid” of *mē* in: ohd. *māen* „maaien”; met lat. *meto* is dan met got. *mita* „ik meet” feitelijk morphologisch identisch.

II. De wortel *me+i-* bleek boven het fundament te leveren voor de woorden *minae*, *admiriculum*, waarvan wij uitgingen. De inhoud, waarin de historische lijnen zich vereenigden was „optrekken”, zooals men later in het Latijn van grootere bouwwerken zegt: „educere”; eigenaardig zegt Vergilius juist (Georg. III, 421) *tollentem minas* van een *vipera*.

De prothetische vokaal, die wij boven in *a-m(ē)-* vonden, keert ook hier terug in de bekende vormen: ἀμείβω, vgl. voor het semasiologische oind. *ni-mayas-* „ruiling”, *máyate* „hij ruilt”, gr. μοῖτος (z. bov. 125 vlg.), lat. *mūtūus* „wederkeering.”

Het eenvoudigste substantivum van *mei-* afgeleid was **mei-ā*: hierin vinden wij met de oude inhoud van bewegen het lat. *meare* terug, zooals (z. bov. p. 10) *béare* op een substantief *duci-ā* wees, dat ongeveer „rijkdom, voorspoed”, eig. „kracht” beteekende.

III. *me+u-*: enkele sporen van een wortel *meu-* vonden wij boven (p. 106, 119), maar vooral meenden wij dezen wortel duidelijk te bespeuren bij de bespreking van *mūtare* (bov. p. 125).

Zonder twijfel behoort hierbij: lat. *moveo* vermoedelijk als werkwoord van het type φορέω, τρομέω uit idg. *mou-eiē-/o-*, niet uit **meu-eiē-/o-*.

Ook hier vinden wij weer de prothetische vokaal terug in gr. ἀμεύσασθαι „voorbij streven” Hesychius ἀ. ἀμείβεσθαι. διελθεῖν. πέραιώσασθαι en ἀμευσι-επής διαλλάσσοις καὶ ἀμειβομένη τοῖς λόγοις.

Slechts zoo valt ook licht op de vormen oind. *mīvati* „hij beweegt, schuift, dringt” en op corinth. ἀμοιφα. Evenals nl. tot in historische tijd een zeer gewoon Latijnsch werkwoord als *mētior*, *mēnsus sum* nog duidelijk vereenigt verschillende „uitloopers” van den grooten wortel *mē-* „bewegen” nl. *mē-ti-* ~ *mēn-(s)-* en dus de sporen van dit eertijds bewust naast elkaar voortloopen dezer wortels aan den lijve meedraagt, zoo is wellicht ook gr. ἀμοιφα **amoī+u-ā* een con-

taminatie dezer beide wortels en wijst evenals oind. *mīvatī* weer op **mēi-μ-*, waarvan de kortste vocaalphase was idg. *māi-μ* = oind. *mīv* - \times *mēi-μ* = *mēi-μ*.

IV. *men-*. In lat. *mēnsus* vonden wij onzen wortel reeds weder terug (p. 131).

Dat de maan voorts als „tijdmeter” te beschouwen is, is welbekend; vgl. Usener Götternamen 288. Zoo komen wij tot gr. *μήν*, ion. *μείς* enz. „maan”, die zich alleen uit **mēn-s* (> *mēns-*) laten verklaren, lat. *mēnsis*, umbr. *menzue* „mense” vgl. „maan-d”, oier. *mī*, gen. *mīs* (*i* < idg. *ē*), got. *mēna* „maan”, *mēnōþs* „maand”, lit. *mėnė*, gen. *mėnesio* „maan, maand”, ook *mėnesis* „hetz.”

Maar deze zelfde wortel heeft ook een geheel andere richting en is in het Indogermaansch de groote stamvader van een talrijk nageslacht geworden met de beteekenis van: „denken, willen”; uit deze overbekende familie haal ik slechts enkelen aan: oind. *mānyate* „hij denkt”, *matī* „gedachte”, *mānas* = *μένος*, gr. *μέ-μον-α* „ik begeer”, *μένος* teg. *Θυμός* als de „door gedachten gesterkte wil” tegenover de onbekookte „opwelling”, lat. *memini* „ik herdenk”, *mēns* „geest, gedachte”, oier. *do-moiniur* „ik denk”, got. *munan* „meenen”, *gaminþi* ~ N. T. *μνεία*, „herinnering”, lit. *menū* „ik meen”, ob. *minjō*, *minėti* „meenen, gelooven”, *po-minėti* „zich herinneren”.¹⁾

V. *mer-*. Deze vorm van den wortel komt voor in de beteekenis: „deel” en in dezelfde beteekenis ongeveer als *men-* „geest, verstand”, met dit verschil slechts, dat hier de inhoud zich ontwikkelt in de richting van „zorg, bezorgdheid”. De prothese bestaat bij deze wortelvorm gewoonlijk in *s-*, niet in *a-*.

μέρος τὸ „deel”, *μοῖρᾱ* (< **mor-īā*) „deel, lot”, lat. *mereo(r)*, *merenda* „avondmaaltijd”; geestelijk: naast lat. *memini* *memor* = av. *mimara-* „gedachtig”, W. *mar-* „merken, in de gedachte vasthouden” Bartholomae Airan. Wtb. 1142 vlg., gr. *μέριμνᾶ* „zorg”, volkomen gevormd zooals *μέδιμνος* „maat” z.b., *μέρμερα* *φέργα* „zorgbarende daden, τὰ τ' ἀνθρώποισι μελήσει”, *μερμηρίζω* „peinzen, tobben”, got. *maírnan* en ohd. *mornēn* „bezorgd zijn voor”. Reeële beteekenis nog: *ἀμέρδω* < *ἀμεργ-ιω* „berooft”: *ἀμέργω* „pluk” (vgl. *ρέζω* < **ῥεργ-ιω*: *ῥέρδω* < **ῥεργ-ιω*, dus voor **ῥερ(σ)δω*), ook hier komt dus de *a-* prothese weer te voorschijn²⁾.

¹⁾ Het voortkomen van deze beteekenis uit „bewegen” kan men bij gr. *ἐρμαίνεω* eig. „in beweging brengen”, lat. *volutare* en Verg. Aen IV, 284 vlg.: *animum celerem nunc dividit illuc... atque... per omnia versat*; voor *dividere* „deelen” vgl. V *mer-* = „deel”.

²⁾ Dat deze ook in later tijd nog niet „vast” was, of juist, dat daarnaast ook nog vormen zonder prothese voortleefden, blijkt uit Hesychius: *μέρδει* *κωλύει*, *βλάπτει* en

Van hier komt men door de gutturale uitbreidingen: ἀμέργω vanzelf tot ὁμόργυνμι, en tot lat. *margo* „rand”, germ. *mark* „teeken; grens, grensland” (zoo ook reeds Fick Vgl. Wtb. ⁴ III 312), juist zooals wij boven tot het begrip „ruimte” en „tijd” kwamen ¹⁾).

Eindelijk is zeker hier niet van te scheiden de wortel **mer-* die „beweging > verplaatsing weg van . . . : scheiding, ontbinding, splitsing; verwelken, dood” beteekent, die ook vaak voorkomt met een gutturale uitbreiding (tenuis en media): oind. *mr-tá-* „gestorven”, gr. *βροτός* „sterfelijk”, lat. *mors*, *morior*, *morbus*, got. *maúrþr* „moord”, lit. *mir̃ti* „sterven”, ob. *mr̃ēti* hetz.; verder gr. *μαραίνομαι* „uitgeput raken, dooven, kwijnen”, ἀμέρω „blind maken” en „berooven” (z. boven), < ἀμεργ-ιω, vgl. met *g* on. *mjorkvi* „duisternis”, lit. *mirgėti* „schemeren”, met *k* oind. *marká-* „verduistering”, lit. *mérkti* „de oogen sluiten”, ob. *mr̃āknqti* „donker worden”; met dezelfde gutternaal oind. *marcáyati* „hij verteert, beschadigt”, av. *marak-* met al zijn praesensformaties „dooden, verwoesten”, vgl. gathisch *maraka-*, jong-av. *mahrka-* „dood, vernietiging”, (ὁμόργυνμι z.b. en vergelijk *abolēre* voor het semasiologische), alb. *mōr* „luis” (Jokl Studien alb. Etymol. 58) vgl. gr. *φτείρ* „luis”: *φτείρω* enz., lat. *marceo* „ben verwelkt” ~ *μαραίνω*), oier. *brēn* „wrak, vermolmd” (< **mrak-no-*) ²⁾).

Het principieele verschil tusschen deze verschillende wortelvormen te willen bepalen, is te gevaarlijk, al krijgt men den indruk dat bijv. de *z* en de *u* waar het hun oorspronkelijke inhoud: „beweging” betreft tegenover elkaar staan als beweging in verticale en horizontale richting en de wortels *men-* en *mer-* eenerzijds later meer de „door gedachte bestuurde wil”, anderzijds de „zorgen van het hart” aanduiden. Of dan wel de glosse bij Hesychius inderdaad bedorven is: ἀμερεῖν ἀμελεῖν (doch na het lemma ἀμείναςις)?

Dan zou als laatste variatie μέλει, μελεδώνη, μέλος „lied” en „lid” hier ook bij moeten komen. Slechts *mem-* blijft dus — door dissimilatorische belemmeringen — buiten de historische fasen.

μερῆεῖσα ὀστερηθεῖσα, ἀμερῆεῖσα (vgl. over deze glossen Sohnsen Beitr. z. gr. Wrtfisch. 11; verder Class. Phil. 3, 76; 8, 83; K.Z. 46, 162, Berl. phil. Woch. 1913, 1201, Bechtel Lexil. Hom. 38) naast μείρεται ὀστέρεται, κληροῦται, μερίζεται.

¹⁾ De μέρορες ἄνθρωποι behooren toch ook waarschijnlijk tot dezen wortel en beteekenen dus ongeveer: „de menschen met hun (van verstand) sprekend gezicht”, zoo ook Bechtel Lexil. Hom. 225.

²⁾ Ook hier zal dan de oorspronkelijke beteekenis zijn geweest „gaan, heengaan, er van doorgaan; verminderen”. Dit proces herhaalt zich telkens: zoo lat. *ire* > „sterven” in het laat-Latijn, vgl. W. Baehrens Glotta 5, 98, Rasi ib. 6, 95,

VII.

ADŪLO(R).

Het oude Latijn kent slechts *adūlo*; dit komt voor sinds Accius: waar van den *Iovis Satelles* wordt gezegd: *caudā nostrum adulat sanguinem*; *adulare alqm* leeft later nog voort of komt weer voor, bijv. Bücheler, C.L.E. 1058, 5: *cumque pater materque deos pro me adulerent*. (ū!) Deze accusativus is volgens Quint. 9, 3, 1 de oorspronkelijke constructie; ik vermoed dat het construeeren met den dativus later evenals de flexie als deponens het gevolg was van het synonieme werkwoord *blandiri*, te meer daar *adulari* vaak met *blandus* verbonden wordt. Wat *adulari* eigenlijk is, zegt Gellius duidelijk, 5, 14, 12: *(leo) caudam more atque ritu adulantium canum clementer et blande morat*".

Om dit woord te begrijpen zal men dus van een beteekenis „kwispelstaarten” moeten uitgaan en Joh. Schmidt heeft dan ook trachten aan te toonen (Pluralbild. d. Ntr. 203 vlg.), dat men hier zonder Ablautsbezwaren mag gebruik maken van uitnemend geschikte woorden als oind. *vāla-* „staart, haren van den staart”, *vāra-* hetzelfde, ohd. *wāla* „waaier”, lit. *valai* (idg. *uol-*) „staarthaar”, lett. *vālites* „zaadkolf in het riet”. Schmidt gaat aldaar uit van lange wortels, in dit geval van **uē-*, de kortere phase **uə-* vindt men in twee gedaanten, in casu *va-* en *ū-*, terwijl de oorzaak van het verschil tusschen deze beide nog onbekend is, ook volgens Schmidt. Het bezwaar tegen deze verklaring is nu hoofdzakelijk dit, dat een dergelijke kortere phase *-ū-* van W. *uē-*, niet van *-ēu-*, in het Latijn verder nergens voorkomt.

Voor Latijnsche klankwetten kan men eigenlijk slechts van twee vormen uitgaan om *adūlari* te bereiken: **ad-aulare* (*au* = idg. *au* of *əu*) of **ad-oulare* (*ou* = idg. *ou* of *eu*). Met deze willen wij het nu beproeven. Het zal dan blijken, dat de beschouwingen boven ontwikkeld naar aanleiding van *adminiculum*, wanneer men ze ook hier toepast op de vormen, waarmee wij ons thans bezig houden, op allerlei mogelijkheden wijzen, die een nieuw taalfundament openbaren. Wellicht meenen sommigen met mij, dat juist de on-

gezochte wijze, waarop zich zoo verschillende vroeger losse feiten tot een nieuw geheel groepeeren, op een volkomen duidelijke manier schijnt aan te toonen, dat in een dergelijke verbinding van vele woorden meer dan een alledaagsch toeval zich openbaart, dat wij hier misschien een causaal verband op het spoor zijn.

Wij vonden ginds (in hoofdstuk VI) een wortel *mě-*, met verschillende „verlengstukken” samengegroeid, en in de meeste gevallen ook daarnaast voorkomende met een zg. prothetische vocaal. Naast elkaar troffen wij daar aan, juist in het Latijn, vormen als *amplus* en *ampla* uit **am-lo-/ā* met als grondbeteekenis: „aanvatten, bevatten” en **mě-* met verschillende uitbreidingen. Dit **amlo-* kan als *am-lo-* en *aml-o-* gesplitst worden, m. a. w. participiale actieve (vgl. slav. *-lŭ* actief participium praeteriti) formatie van den wortel *am-* of *o-*formatie van den verlengden wortel **amel-* zijn. Zooals daar het woord *ἄμαλλα* schoof (uit **am/-ia*), zoo doet hier het idg. woord voor „windstoot” (gr. *ἄελλα* < **amel-ia*, cymr. *awel*) wellicht aan de laatste mogelijkheid de voorkeur geven.

Wanneer nu (z. bov.) woorden van het type **mēlo-*, kortere vocaalphase **melo-* of **molo-* voorkomen, ontbreekt er om de evenredigheid volledig te maken nog slechts één vorm, nl. *aml-o-/ā* naast het boven aangetroffen **amel-*, vgl. *aml-ia* in *ἄμαλλα*; welnu, dit is ook juist de vorm, die wij noodig hadden om tot een zuivere verklaring van *adŭlari* te komen, vgl. *claudo* : *reclūdo* e. dgl. Gebruiken wij dus de formuleering, die ons boven verder bracht, dan luidt de vraag thans in haar meest eenvoudigen vorm: zijn er sporen, die op een wortel **a-mě-* : *mē+l-* enz. wijzen, met de beteekenis van „waaien”? Het antwoord kost niet veel moeite: gr. *ἄ-φη-μι* „waai”, *ἄφελλα* (z. bov.) „stormvlaag”, lat. *ventus* „wind”, got. *winds* „wind” (uit idg. **mē-nt-o-*, reeds idg. > **mēnto-*).

Voor de verdere behandeling dezer vraag is het nu noodig eerst na te gaan: waaruit ontstond het begrip „waaien”? Men behoeft hier de vraag maar te stellen om het antwoord te hooren: uit „bewegen”; reeds het bekende kinderlijke geloof, dat „de boomen wind maken” is hier een betrouwbare gids.

Ik bespreek dan later achtereenvolgens (Hoofdstuk VIII) de verschillende typen: I *mē-*, II *mēl-*, III *mēr-*, IV *mēi-*, V *mēm-*, VI *mēqu-*, VII *mēg-*, VIII *mēgh-*, IX *mēt-*, X *mēd-*, XI *mēdh-*, XII *mēp-*, XIII *mēb-*, XIV *mēbh-*, XV *mēm-*, XVI *mēn-*. In de meeste afdeelingen komen ook prothesen voor: *a* of *s*, terwijl bijv. van *mēi-* uitgaande ook (latere) verbindingen ontstonden als *mī+d* enz. De eenige theoretische mogelijkheid, waaraan de taal haar bekrachtiging in feiten niet

schenkt, is, voorzoover ik kan nagaan, *hek-* (wel *heq^u*: is de *u* hier een soort primitieve assimilatie?) en *heh-* en in verband daarmee *hu-*; het laatste vermoedelijk een feit van dissimilatie van denzelfden rang als het boven besprokene (p. 133) en het zooveel latere verschijnsel, dat uit **e-he-ug^u-om* (= oind. *avocam* „ik sprak”) in het Grieksch *ἔφεπον*, niet **ἔφευπον* naast *ῥέπος* deed ontstaan.

Van te voren geef ik enkele **algemeene opmerkingen**. De meeste semasiologische eigenaardigheden toch worden het best besproken bij de verschillende afdeelingen. Doch het volgende kan als symptomatisch en principieel, beter hier behandeld worden. Doel is de centrale, oorspronkelijke beteekenis „**bewegen**” van verschillende beteekeniswoordgroepen door voorbeelden aan te toonen.

I. Woorden voor spreken (men vergelijke thans het duidelijke overzicht van C. D. Buck Am. Journ. Phil. 36, 1—19 enz. en vroeger Bréal Rev. ét. gr. 14, 113—121, die beide intusschen juist deze vraag niet behandelen) zijn vooral wanneer zij meer den klank dan den inhoud der taal aanduiden, buitengewoon sterk en vaak onomatopoëtisch (*γρῦξεν*, *murmurare*, *kikken* enz.), anders zijn het gewoonlijk werkwoorden, die langs korteren of langeren weg teruggaan op een beteekenis van (lichaams) beweging: *dico*: *δείκνυμι* en *digito monstrari*, zooals bij Persius staat 1, 28: *at pulchrum est digito monstrari et dicier „hic est”*. Duidelijker nog is nld. „*spreken*”.

Meringer Wört. u. Sach. 3, 45 meent verschillende werkwoorden tot deze sfeer behorende te kunnen verklaren door ze hun plaats aan te wijzen in de samengestelde handeling van het runenlezen: I Ritzen, II Hinstreuen, III Aufheben, IV Lesen, V Verkünden.

Meringer betoogt dan, dat de beteekenis dezer werkwoorden eenvoudig langs deze rij verschoven is. Voor de overige is zijn conclusie alleen nieuw in zijn eenzijdige beperking tot het runenlezen en juist deze beperking schijnt mij verkeerd, want steeds en overal is het „lezen¹⁾” een „verzamelen” van klanken op grond van letterteekens geweest, vgl. ook lat. *sermo*, indien verwant met *serere* (z. ben.) en hom. *ἔπτει* „is aaneengeregen”, zooals ook de etymologie van „zien”: got. *sáihvan*: lat. *sequor* „volg”²⁾ aantoont.

¹⁾ Het Grieksche *βουστροφιδόν*-schrift veronderstelt of een sneller en makkelijker lezen dan de moderne mensch tot zijn beschikking heeft of een werkelijk „samenlezen, op-lezen, ἀνα-γινώσκειν.” De keus is hier niet moeilijk. Vgl. ook *ἐπι-λέγομαι* bij Herodotus = ἀνα-γινώσκω „op-lezen”, bijv. 1, 124 eld.

²⁾ Een aardig voorbeeld, dat eerst in dit verband begrijpelijk wordt, is de glosse bij Hesychius *κίνουσαι· κινεῖσαι· ἐγείρεσαι... ἰδεῖν· διανοεῖσαι*; de twee laatste deelen van het interpretament sluiten zich geheel bij got. *sáihvan*: *sequor* aan. Verwant zijn uit-

Maar speciaal voor „spreken” is Meringers betoog — en hij voelt ditzelf blijkens zijn noot — mislukt, daar lat. *spargo* van II eerst weer opduikt in V, terwijl in geen enkele taal iets van dezen wortel met de beteekenis van III of IV valt te bespeuren. Moet men dan deze vergelijking laten vallen, die wat den klank betreft zoo afgerond is (*sparg-*: *spreg-* = *fale*: *flecto*)? Van Wijk doet dit inderdaad en geeft bijv. sv. *sprank* als verwant oind. *sphúrjati* „breekt te voorschijn”, gr. *σπαργή* „spruit”, lit. *sprágiti* „uitbotten”, *sproga* „vonk” (!), maar ook „spleet” en „scherf, splinter” en sv. *spreken* oind. *sphúrjati* „dreunt, knettert”, lit. *spragěti* „knetteren”; toch durft hij beide, in casu „vonk” met „knetteren” niet te verbinden (!), want „wij komen op al te onzeker terrein, als we met dit **sp(h)erǎ**-*g-* (van *sprank*) de bij spreken besproken basis **sp(h)erǎ**-*g-* identificeren; ongetwijfeld echter hebben tusschen beide basis associatieve betrekkingen bestaan”. Neen, deze beide werkwoorden waren in den grond identisch. Ik wil hier de verschillende vormen en beteekenissen niet herhalen, daar ik eenvoudig kan verwijzen naar de opsomming bij Fick Vergl. Wtb.⁴ III 515: gaat men het daar en elders vermelde na, dan vindt men onmiddellijk, dat een beteekeniskern in het midden van al deze woorden huist: „zich uitzetten en wel plotseling, zoodat een zekere ontbolstering plaats heeft”. En bekijkt men nu een werkwoord als lat. *spargere* in dit licht, dan blijkt weer zooals zoo vaak, met hoe verkeerden inhoud veel vormen eener taal tengevolge de vroegere onhistorische philologie blijven vastzitten; ik wijs bijv. slechts op een uitdrukking als *carpere aliquem* „iemand er door halen”, waar eerst een verwant *car(r)ěre* „hekelen, over den hekel halen”, de uitdrukking doet leven, terwijl het expressieve Nederlandsche „plukken, plukharen” meer analogon dan verklaring is. Welnu, zoo gaat het met *spargo*, gewoonlijk vertaald „ik strooi” ook; Plinius schrijft N.H. 11, § 123: *nec alibi maior naturae lascivia lusit animalium armis, sparsit haec in ramos, ut cervorum, aliis simplicia tribuit eqs.*, 12, § 42: *cacumina in aristas se spargunt*, 16, § 141: *mas* (sc. *cupressus*) *spargit extra se ramos deputaturque et accipit vitem*, 24, § 178: *gramen ipsum inter herbas vulgatissimum geniculatis serpit internodiis crebroque*

drukkingen van denken als *επιμαίνειν* bij Homerus „overdenken” en lat. *volutare* „overdenken” = (*in* of *cum*) *animo volvere* (z. boven p. 130) en van den „blik”. Voor het laatste moge men de schoone verzen van Vergilius in al hun plastiek laten leven, dan zal men niet komen tot „rollende oogen” van een verbijsterde Dido: (Aen. 4, 302): *talia dicentem invidudum aversa tuetur huc illuc volvens oculos totumque pererrat luminibus tacitis et sic accensit profatur* vgl. ib. 7, 251: *... defixa Latinus obtutu tenet ora soloque immobilis haeret intentos volvens oculos*; 8, 618: *ille expleri nequit atque oculos per singula volvit miraturque interque manus et brachia versat... guleam*.

ab his et ex cacumine novas radices spargit. Van „strooien” blijft hier niets over, en het Grieksche *σπαργάω* „van sap en kracht gezwollen zijn, openspringen”, dringt zich vanzelf op. Niemand zal den polyhistor Plinius hier van dichterlijk vocabularium willen betichten en zoo wapent dit ons bij voorbaat, wanneer wij bij Vergilius de woorden lezen, zoo merkwaardig voor het verband met spreken (Aen. II 97) waar Sinon spreekt: *hinc mihi prima mali labe; hinc semper Ulixes criminibus terrere novis, hinc spargere voces in volgum ambiguas et quaerere conscius arma.* Ik geloof, dat wij Meringers serie van het runenlezen althans in dit geval beter verplaatsen naar den akker, waar de „bezorging van het zaaiveld: het zaaien (*σπείρω, ἑσπάρην, ἑσπαρται*) omvat, waar als einddoel op volgt: het uitloopen, openbersten, zich ontwikkelen van het jonge gewas, (*σπαργάω*), lit. *spûrgas* „jonge knop aan den boom”, vgl. gr. *ἄσπάραγος* „asperge.” Zoo gaf Vergilius hier eenmaal, wat het West-germaansch als gewone uitdrukking ontwikkelde voor „uitzaaien, doen uitloopen ~ uiten, spreken”. Het is zeker geen toeval, dat juist Vergilius tot viermaal toe de uitdrukking gebruikt: *vocem rumpit pectore* en dgl. (Aen. 2, 129; 3, 246; 4, 553; 11, 377), vgl. Tacitus, — maar hier is zonder twijfel een in aanleg dichterlijk beeld gebezigd — (Ann. 11, 2): *ad quod victo silentio prorupit reus;* 11, 35: *incensumque et ad minas erumpentem castris infert.*

Willen wij thans ook de vraag nog onder de oogen zien, wat dan eigenlijk en oorspronkelijk de inhoud was van dien wortel *sp(h)era^w+g-* „zaaien” of „(doen) uitloopen, openbarsten”, dan moet in het algemeen worden opgemerkt, dat dergelijke beteekenisverschuivingen in een samengestelde, uit verschillende op elkander volgende fasen bestaande handeling gewoonlijk progressief, niet regressief zijn, m. a. w. dat wij hier veeleer een vooruitloopen op den eigenlijken woordinhoud dan een terugdenken daaraan plaats vindt, in casu zal hier de oorspronkelijke, juistere relatief-vroege beteekenis gezocht moeten worden in de beteekenis: „uitwerpen van het zaad, te voorschijn laten springen van wat dan ook”; oind. *sphuráti* „hij stoot weg, trappelt”, gr. *ἄσπαίρω* „spartel”, lat. *sperno* „stoot weg, versmaad,” vgl. *repudiare* eig. „met den voet terugstooten” naast *tripudium* „een heilige driepas” wijzen bovendien in dezelfde richting¹⁾.

¹⁾ De meer gespecificeerde bewegingen, die in menselijke handelingen tot uiting komen, ga ik natuurlijk stilzwijgend voorbij, omdat men daar een beteekenis „bewegen” zonder enig bezwaar kan verwachten. Men vergelijke het materiaal, dat C. D. Buck verzameld heeft uit het Indogermaansch voor „gevecht”, „oorlog”, „leger”, „soldaat” in Cl. Phil. 14, 1—20 en bijv. oind. *yudh-* „vechten” ~ lat. *inbreo, inba* en lit. *judinu* „ik beweeg.”

Een verdere vraag, die ons hier ook moet interesseeren is deze: hoe ontstaan woorden voor begrippen als „koud,” „bitter ~ zoet,” „hard,” „nat”?

II. „Koud”: 1. gr. ψυχρός is een oud passief *po*-participium van ψύχω, en beteekent eigenlijk „aangeblazen, afgekoeld”, zie Plato Symp. 220^d waar de woorden van Alcibiades op den koelen, verkoelenden landwind slaan (vgl. Philippson Das Mittelmeergebiet³ 96) . . . τελευτώντες δέ τινες τῶν νέων, ἐπειδὴ ἐσπέρα ἦν, δειπνήσαντες — καὶ γὰρ Θέρος τότε γε ἦν — χαμεύνια ἐξενεγκάμενοι ἅμα μὲν ἐν τῷ ψύχει καδῆῦδον, ἅμα δ' ἐφύλαττον αὐτὸν (nl. Socrates), εἰ καὶ τὴν νόκτα ἐστήξοι, vgl. ψυχή eig. „adem”.

2. Lat. *frigidus* „koud” < **srīg-* of **sreig-* van een W. *s-rēig-*, korterè phase *srīg-*, kortste (*s*)*rīg-*, de *s-* is prothetisch; het koude is ook hier een verschuiving uit het „starre, stijve” van de in vorst gebonden natuur, vgl. lat. *rigeo* „stijf zijn”, dezelfde ontwikkeling ook weer in het Romaansch Meyer-Lübke Et. Wtb. 7314. Wie buiten veel heeft rondgezworven, weet, hoe dit verstijfde is typisch voor de natuur in den winter. Een andere eigenschap, die hierbij, mij althans, nog sterker opvalt, is de nuchtere afwezigheid van geur, en waren niet in ons noordelijke klimaat de geuren buiten een bijzonderheid van enkele maanden, zich opwerkende tegen den neutralen toestand, zoodat wij dan een bepaald woord met de beteekenis „geurloos” hadden, wij zouden waarschijnlijk de woorden voor „koud” en „geurloos” in elkaar zien overloopen.

Maar hier zou niet zóó sterk overwicht van een van beide — t.w. uitdrukking voor den tast- en voor den reukzin — blijken, omdat wij hier geen indrukken hebben van een ander zintuig tegenover de primaire waarnemingen van den gezichtszin met zijn constateeren van verschillende vormen van beweging tegenover bewegingloosheid, maar tastzin („koud”) tegenover reukzin („geurloos”). Een dergelijke overgang zal dus in het zuiden eerder voorkomen („koud” ~ „geurloos”). Een voorbeeld is „niet geestig”: waar wij spreken van „zoutelooze, ongezouten, flauwe aardigheden” heeft de Romein zijn *iocifrigidi* „koude grappen”; deze uitdrukking laat zich indien ook al langs anderen weg, het best aldus verklaren als boven werd aangegeven.

3. got. *kalds*, d. *kalt*, ndl. *koud*, vgl. ndl. *koel* komt van een W. *gel-* die „steken” beteekent, vgl. lit. *gèlti* „steken”, *gìlti* „pijn gaan doen”, *gélmenis* „heftige koude”, z. ook *gylýs* „angel” (Leskien Ablaut d. Wurz. im Lit. 325), maar ook dit werkwoord van „steken” heeft oorspronkelijk als inhoud niet anders kunnen hebben

dan het zien en het zelf maken van de stekende „beweging”, verbonden met de gewaarwording van stekende pijn, wanneer men zelf object der handeling is. Zooals „steken” en „stok” (vgl. v. Wijk svv. *steken* en *stok*) zonder twijfel in laatste instantie met „stellen” en „staan”, vgl. lit. *stigti* „ergens blijven steken, blijven”) samenhangen, zoo **gel-* met **kel-* „bewegen” (vgl. *κέλομαι*, *κέλης* „renpaard”). Ook deze variatie **kel-* levert woorden voor „koud” (vgl. oind. *śísira-* „koud”: *śi-tá-* „geslepen, gepunt” bij *śísāti* „wet, slijpt”): ndl. *hal* „vorst in den grond”, lit. *szalnà* „rijp”, *száltas* „koud) en ook voor „warm” (over deze eenheid van tegendeelen z. b. 218) en vooral v. Ginneken Princ. ling. psych. 216, Leuv. Bijdr. 1912, 139, vgl. *sald-* = „zout” en „zoet” in got. *salt* „zout”: lit. *saldùs* „zoet” maar zeker niet zooals Walde zegt Et. Wtb.² 671: „ursprgl. „gesalzen”, daher „wohlschmeckend, würzig”, daar het eenvoudig ondenkbaar is dat een woord, dat eenmaal „gezouten” beteekent heeft — een beteekenis die in een taal als het Baltisch zeker onmisbaar is, — ten slotte in diezelfde taal uitsluitend het tegendeel daarvan is gaan beteekenen.

III. Bij „zoet” en „bitter” is deze mogelijkheid (nl. „beweging”) natuurlijk ook gegeven. Bij germ. **bitra-* in os. *bittar*, vgl. on. *bitr* „bijtend, scherp”, met andere vocaalphase got. *baitrs* „bitter”, hebben wij blijkbaar met een zeer sterke uitdrukking voor bitter te doen, die afstamt van idg. *bheid-* splijten: oind. *blinádmi* „ik splijt”, gr. *φείδομαι τινος* eig. „ik scheid mij van, houd mij ver van”, vgl. lat. *parco alci* „ik beperk (mij) ten bate van iemand”, vgl. van den niet verlengden stam *bhei-* gr. *Φι-τρός* „stuk boomstam” naast lat. *findo* enz., niet verlengd ook ob. *biti* „slaan” enz.)

Een uitdrukking voor „zoet” zou alleen dan van dezen wortel te verwachten zijn, wanneer de menschen toen inderdaad een brandend zoete substantie bezeten hadden, zooals de tegenwoordige tijd in de saccharine; maar de zoetheid van den honig kon zich hier nooit bij aansluiten, vgl. Hom. *μείλιχ(ε)ος*: *μέλι*.

Toch meen ik, dat ook zelfs hier wel een schuchter spoor van deze verschuiving aan te wijzen valt. Bij Hesychius staan nl. twee glossen, die met elkaar verbonden moeten worden: *φίδνα·ρίζα ἢ Ἀχίλλειος καλουμένη* en *ιδανόν· εὐειδές. καὶ τὸ ἡδύοσμον. καὶ Ἀχίλλειον ρίζιον*; het spreekt vanzelf, dat de eerste beteekenis op een verbinding met *εἶδος* en *ιδεῖν* wijst, zooals ten overvloede ook uit de naburige glossen blijkt, *ιδάλιμον* en *ιδανή*. De tweede glosse is blijkbaar uit *φιδ-* en *φιδ-*gecontamineerd, zooals dat bij Hesychius zoo vaak voorkomt. Reeds het accent belet, de eerste glosse met de tweede gelijk te stellen

en aan te nemen, dat ϕ hier een onbeholpen schrijfwijze is voor φ . Want volgens het eenstemmig getuigenis van G. Meyer (Gr. Gramm.³ 315) en O. Hoffmann (Die Makedonen 27) komt bij Hesychius wel β , γ , τ , maar nooit ϕ als graphie voor φ voor ¹⁾.

Met 'Αχιλλεῖος ρίζα werd wellicht de γλυκύριζα bedoeld? Over deze *panaces* handelt nl. Plin. N.H. 25 § 30 vlgg. (Mayhoff²⁾); nadat hij in § 29 gezegd heeft: *vetustissima inventu Paeonia* (sc. *herba*) *est. nomenque auctoris retinet quam quidam pentorobon appellant, alii glycyriden* laat hij dan verschillende panacée's volgen naar goden en helden genoemd; § 42 volgt dan: *invenisse et Achilles discipulus Chironis qua vulneribus mederetur...*, *quae ob id Achilleos vocatur... ac sanasse Telephum* ²⁾ *dicitur*; op een dergelijke bron berust ook de glosse *panacis acillea* III 552, 63. De identifieering van den Achilleswortel met een „zoete wortel” schijnt dan te volgen uit een andere glosse *gliritia est paeonia* (z. b.), *quia glirin graece, latine dulce, eo quod dulce sit, quae et aliae flos dicitur*, V 620, 6. Over dezen *flos* is juist uitvoerig sprake bij het *panaces* van Chiron (Plin. N.H. 25, § 32): *... flos aureus, ... flos efficacissimus, eoque amplius quam supra dicta prodest*. Dat voorts Achilles zijn wijsheid van Chiron gekregen had, is welbekend; men leze de fijne beschrijving in Statius' *Achilleis* bk. I. Doch ook in later tijd was deze overdracht nog steeds bij het volk levendig, z. het *Carmen de Speciebus* (achter Marcellus de Medicamentis, ed. Niedermann = Corp. med. lat. V, p. 282: *quod natum Phoebus docuit, quod Chiro Achillem* eqs. Palaeographisch is het onbegrijpelijke *aliae flos* waarschijnlijk als een *acillea* te begrijpen (*ci* = *a* door haplographie uitgevallen, en in plaats van *a(ci)llea* of gen. *a(ci)lleae* las men *aliae*).

Doch een zeker voorbeeld van de eenheid van „zoet” en „bitter” vinden wij in het lat. *amārus*, dat formeel tot *amāre* in dezelfde verhouding staat als *plērus* tot *plēre*. Ook hier echter moet men de zaak natuurlijk weer niet zoo voorstellen, als Zimmermann doet in zijn *Etym. Wtb. lat. Spr. s.v.* alsof *amārus* oorspronkelijk „liefelijk” beteekende; immers wat voor een ander volk of andere generatie liefelijk was geweest πρὸς χάριν βορᾶς, zooals Sophocles in zijn *Antigone* (v. 30) zich uitdrukt, was zeker niet voor het latere geslacht plotseling bitter geworden. Hier komen

¹⁾ Het door Meyer aangehaalde λαῖβα ἄσπῖς τρίβος πέλιη hoort natuurlijk met λαῖφος „grove mantel” samen, vgl. lat. *scutum*: σκῦτος en is dus Macedonisch met *b* = idg. *bh*.

²⁾ Dit was een gemeenplaats geworden na het δ τρώσας ἰάσεται, zooals blijkt uit Quinti Serenus ed. Vollmer (Corp. med. lat. II, 3) 829: *sanat quae sauciat ipsa ut Larissaea curatur Telephus hustu*.

wij dus ook weer tot een beschouwing van *amāre*, die niet zijn kracht in de eerste plaats zoekt in de Lallwörter, in casu *ma*, *ama*, *mama* enz., maar in een oorspronkelijke beteekenis van *amare* = „nemen, omarmen”, wat reeds de naam *Amata* voor de virgo Vestalis maxima, in de bekende formule bij Gellius I, 12, 14 overgeleverd, betoogt: *in libro primo Fabii Pictoris, quae verba pontificem maximum dicere oporteat, cum virginem capiat, scriptum est. Ea verba haec sunt: „Sacerdotem Vestalem, quae sacra faciat. . . , uti quae optima lege fuit, ita te, Amata, capio”*, waarop Gellius dan laat volgen (§ 19): *‘amata’ inter capiendum a pontifice maximo appellatur, quoniam quae prima capta est hoc fuisse nomen traditum est*. Eigenaardig is dan ook, dat Gellius (§ 15) meedeelt, dat volgens zijn meeste bronnen *capi* uitsluitend van de Vestaalsche maagd gebruikt werd; dit is ook werkelijk volkomen in harmonie met de beteekenis van den naam van *Vesta*, die in ieder geval als „bruid ~ huismoeder” moet worden beschouwd, zooals uit het ritueel en uit haar kleed blijkt, z. Drachmann Rhein. Mus. 51, 286 en speciaal 299, hetzij dan dat men haar als „in matrimonium ducta” met den wortel *ued(h-)* „voeren” in oind. *vadhū-* „bruid”, *ῥεδνον*, *ἔρεδνα* α 177 (vgl. Finsler Herm. 47, 414 vlg.), lit. *redū* „ik voer naar huis, huw”, *vedlys* „bruidegom” verbindt (K.Z. 45, 83, vlg., en in het algemeen Arch. slav. phil. 16, 405 vlg.) of met den wortel *ges-* „wonen, zijn, leven” (Schr. Mnemos. 43, 330; vgl. voor den semasiologischen inhoud Usener Götternamen 32 en over dezen wortel Pedersen Kelt. Gr. II 524; Mém. soc. ling. 19, 187; I.F. 35, 177).

IV. Wanneer wij enkele woorden voor „hard” nagaan, bijv. ndl. *hard*, lat. *dūrus*, gr. *σκληρός*, *στερεός*, dan blijkt weldra hetzelfde. Got. *hardus* „hard” behoort bij gr. *κρατός* „krachtig”.

Lat. *dūrus* staat sinds Osthoff's bekende onderzoeking met een grondvorm **drū-ro-*: *δρῦς* genoteerd, vgl. Etym. Parerg. 111: „van (eiken)hout, als eikenhout (zoo hard)”, en een feit is, dat tegen de samenstelling van „eikenhout” met „kracht” niet veel bezwaar bestaat, daar hier *rōbustus* „sterk”: *rōbur* „kracht” < „kern van het eikenhout”, als latere formatie den weg wijst. Maar een bezwaar is, dat *-ro-* afleidingen van nominale *ū*-stammen in het Latijn onbekend zijn; waar zij voorkomen zooals gr. *ισχυρός*: *ισχυς*, staat er een althans zeker een verbale wortel naast: *pū-rus*: *pūtus* (vgl. *ῥᾶρον*: *δοτός*) en oind. *pāvate* „reinigt”, *pūtas* „rein”, *ob-scūrus*, oind. *skauti* „hij bedekt”. Maar bovendien is de grondvorm **drū-ro-* vervallen, sinds Wackernagel heeft aangetoond (Sprachl. Unters. zu

Homer 185, 187), dat bij den naam van den eikenboom slechts *drū-*, in geen enkele taal een oorspronkelijk *drū-* wordt aangetroffen. Ook voor *dūrus* komen wij dus tot een grondbeteekenis „sterk, machtig” (z. bov. p. 25); het is dus volkomen onjuist, wat Osthoff t.a.p. 112 zegt, „diese Vergleichung... können wir als von Seiten der Bedeutungen wenig ansprechend auf sich beruhen lassen”. Bovendien heeft dit voor het Latijn ten gevolge, dat wij twee gelijke woorden als verwant mogen beschouwen: *dūrus* „hard” en *dūrare* „harden” en „duren” (z. bov. p. 25).

Het Grieksch bedient zich van *σκληρός* dat verwant met *σκέλλω*, *ἔσκλην* in de eerste plaats „dor, droog, hard” beteekent, z. ook τὸ σκέλος „het been (bot)”, *σκελετός* „uitgedroogd, ineengeschrompeld”; vgl. Homerus, waar (α 68) *ἀσκελές* met *αἰεί* verbonden juist zooals *dūrare* „duren” met *dūrus* „hard” samenhangt en wij dezelfde beteekenis van de prothetische *ἀ-* vinden als in hom. *ἀτενής* „gespannen ~ onafgebroken”.

Gr. *στερεός* eindelijk heeft de beteekenis van „hard” uit „stijf” gekregen. Hier vinden wij een zeer groote familie, die tenslotte van den wortel *stā-* afstamt of er mede verwant is; „staan” > „stijf staan, zich staande houden” > „sterk”, vgl. oier. *seirt* „kracht” (uit **ster-ti*, cf. oier. *serc* „liefde”; *στέργω* en Thurneysen Hdb. d. Altir. 131, mhd. *starren* „stijf zijn, stijf uitsteken, star kijken”, got. *ga-staúrknan* „verstijven”, ags. *stearc* „stijf, sterk” on. *sterkr* „sterk”, lit. *stregti* (of *ē*) „verstijven”, lett. *stregele* „ijspegel”. Men ziet uit dit laatste woord zoo duidelijk een zekere verwantschap met de voorafgaande: „hard” ontstaat uit of bestaat naast „sterk, stijf”, „koud, droog”. De twee eerste dezer woorden liggen als inhoud reeds onmiddellijk voor den gezichtszin open; over „koud” spraken wij boven; een enkel woord dus thans nog over de tegenstelling:

V. „Droog”: ~ „nat”.

Denken wij van te voren ons in het begrip „droog” in, dan zien wij als uitgangspunten: „brandend, heet”; „dorstig”; „uiteenvallend”; „licht, niet door water bezwaard.”

De woorden voor **droog** in de verschillende talen komen dit inderdaad bevestigen.

Lat. *siccus* < **sit(i)cus* „eig. dorstig” is door de Romeinen zelf, nog zoo gevoeld, zooals Plautus laat doorschemeren Curc. 119: (Ph.) *Salve!* (Le.) *Egon salva sim, quae siti sicca sum?* Persa 822 *iam diu factum est, postquam bibimus; nimirum diu sicci sumus*, vgl. de dorstige „keelen”, waarvan Vergilius spreekt Aen. 2, 358. Het Grieksch heeft geheel zoo *δίψα κόνις* Soph. Ant. 246, 429.

Gr. *ξηρός* (ion. *ξέρος*) is letter voor letter gelijk aan oind. *kṣā-rá-* „brandend”, vgl. *kṣā-yati* „hij brandt”, *kṣā-má-* „verzengd, verdord”, z. *retorridus*: *torreo* in de bekende fabel van Phaedrus 4, 1 en *āreo*, *āridus* „droog, dor”: *ārideo* „in brand staan”. Verdere verwanten zijn onbekend. De vergelijking met oind. *kṣinóti* „vernietigt” (zoo Leumann Etym. Wtb. Skt. 74) is natuurlijk onmogelijk, daar met *kṣinóti* gr. *φθίσις*, dus *φθ-*, niet *ξ-* correspondeert.

Moeielijker is het germ. woord voor „**droog**”. Voor het Germaansch moeten wij hier uitgaan van **drau-*, *drū-* *drū-*, idg. **dhrau+* *q-* of *+gh-* en waarschijnlijk zooals *τρύχω*: *τρώω*, *νήχω*: *νέω* (z. ook Curtius Greek Verb 199) aannemelijk maken, het laatste. De woorden in de Germaansche talen zijn de volgende: on. *draugr* „drooge boomstam”, ndl. *droog* met *ō* uit oorspr. *drauzia-*; *ū* in ags. *drūgian* „droogen”, *ū* in os. *drukno* „droog”. Falk-Torp en van Wijk kennen geen plausiele etymologie. Dat moge de volgende poging verontschuldigen en eventueel aanbevelen.

Dit woord voor „droog” wordt, meen ik, begrijpelijk, wanneer men voor de oudste beteekenis uitgaat van: „uiteengevallen, korrelig, verkrummeld, niet gebonden.” Wood blijkt tendeele reeds in dezelfde richting gezocht te hebben; hij gaat uit van een wortel *dhreu-* „ausein anderfallen” (Mod. Lang. Not. 20, 42) en verbindt later (ib. 29, 69) lett. *drugt* „znsammensinken” met het woord dat ons bezighoudt.

Het Indogermaansch had een wortel **dhrau-* „beschadigen, ~ leed doen; in stukken hakken, slaan, snijden,”: oind. (ved.) *dhṛvati* „hij brengt verradelijk ten val”, *dhṛta-* „bedriegelijk”, (< *dhṛ-*; zie Collitz Schw. Präterit. 72), *ῥαύω* „verbrijzel”, lat. *fraus* „< eig. „leed” >; straf” vgl. XII (tab. III 6; X, 8: *se fraude esto*, „bedrog”) *fraudem fraudus sit* Pl. Asin. 286; *frustum* „brok” met dezelfde *σ* van gr. *ῥαύωσθην*, cymr. *dryll* „brokstuk”, bret. *dral* hetz., (Henry Lex. bret. mod. 106, 273), lett. *druska* „kruinel”.

Met *-gh-*verlenging oind. *drūhyati*, „hij tracht te schaden”, fut. *dhroksyāti*, av. *družaiti* „bedriegt” (z.b.), os. *bi-driogan* „bedriegen”, on. *draugr* „spook, daemon” vgl. Neckel P.B.B. 39, 189—201. Dat de geheele gutturale verlenging hier van het werkwoord voor „liegen” zou zijn overgenomen, is een van de talloze vage beschouwingen van Reichelt in zijn boek Reimwortbild. im Arischen und Altgriech. p. 63 en is op grond van de oudere beteekenis in het Arisch zoo goed als uitgesloten.

Hoe is de band tusschen „verbrijzelen”, „bedriegen” en „droog” te leggen? Wij beginnen met de beide eerste termen. Dat werkwoorden voor „schaden” vaak oorspronkelijk beteekenen ten val

brengen of willen brengen, neersmijten" blijkt uit *fallo*: σφάλλω en uit de ontwikkeling van gr. βλάβω, βλάπτω, vgl. het bekende Homeruswoord van paarden ὅζω ἐνὶ βλαφθέντε μυρικίνω Z 39. Bovendien pleiten reeds de beide lat. woorden *frustum* „brokstuk" eig. „frag-mentum" en *frustra* „zich vergissend, zich misleidend, nutteloos, ongemotiveerd" hiervoor, men vergelijkte het vers van Pomponius bij Nonius 759 Linds.: *miseret me eorum, qui sine frustis ventrem frustrant suum*; voorts verwijs ik naar de beschouwingen van van Ginneken Princ. ling. psych. 175 en Leuv. Bijdr. 1912, 195. Men vergelijkte ook (z. bov. p. 144) lat. *fraud-* „schade, leed, straf" ~ „bedrog". De band, die „stuk slaan; schaden; teleurstellen (*frustrari*); vergeefs, onbruikbaar, onvruchtbaar" verbindt, is een band van het gevoel: het „stuk" slaan van wat in zijn geheel, wat „heel" had moeten blijven, één en ongescheiden, is een ander slaan dan van den held, die πύλας of Φάλαγγας doorbreekt. Het is het werk van den διάβολος, die voor de Christenen later scheiding brengt in dat wat niet gescheiden moest worden, die vroeger menschen bij menschen belastert en die menschen tegen elkaar vijandig maakt, die bedriegt: men vergelijkte deze drie beteekenissen alle voor διαβάλλω en διαβάλλομαι bij Herodotus aanwezig, zie bijv. 5, 96 ~ 5, 35 ~ 3, 2.

Wat was **droogte**? Men behoeft nog geen anthropologie of ethnologie te duchten, wanneer men leest bij Varro R.R. I, 1, 6: *itaque publice Robigo feriae Robigalia, Florae ludī Floralia instituti; . . . nec non etiam precor Lympham ac Bonum Eventum, quoniam sine aqua omnis arida ac misera agri cultura, sine successu ac bono eventu frustratio est, non cultura*". Men vergelijkte nu de volgende passage bij Liv. 3, 24, 1: *clamant fraude fieri, quod foris teneatur exercitus; frustrationem eam legis tollendae esse* en men heeft de eenheid dezer beteekenissen in den boven vermelden zin in de hand. Door het bezit der beide boekjes van den ouden Cato en van Varro over den landbouw zijn wij bovendien in buitengewoon gunstige conditie, wanneer het er op aankomt na te gaan, wat de watervoorziening voor de boeren vooral in meer zuidelijke subtropische streken beteekende voor het leven van mensch en dier, en voor het gewas. Ik verwijs den lezer naar Varro's R.R. I cap. 6! en naar zijn woorden, die ik hier uitschrijf (I, 11, 2): *villa aedificanda potissimum, ut intra saepta villae habeat aquam, si non, quam proxime: primum quae ibi sit nata, secundum quae influat perennis. Si omnino aqua non est viva, cisternae faciendae sub tectis et lacus sub dio, ex altero loco ut homines, ex altero ut pecus uti possit*, vgl. Cato agr. 1, 3. De geheele landbouw

rondom de kusten van de Middellandsche zee evenzeer als de bevolking en het bewonen dezer gebieden is ook thans, evenals in zijn historisch verloop, in hooge mate van het water, watertoevoer en watergebruik afhankelijk geweest, veel meer dan wij in de lage landen aan de zee ons kunnen voorstellen. Voortreffelijk en overtuigend heeft A. Philppson dit alles uiteengezet (das Mittelmeergebiet³, 132—137, 159), vgl. ook Olck Pauly-Wissowa I 278 en z. de aantekening over het ploegen in Italie in: Roman Farm Management bij a Virginia Farmer (New-York 1918) 93 en 127.

Thans gaan wij enkele woorden voor „droog” en „nat” beschouwen, nadat de algemeene opvattingen daaromtrent in Excurs I (z. ald.) behandeld zijn. Wij kunnen hier een passage van Sophocles bijkans als motto nemen, de stalen woorden van Kreon (Ant. 473):

ἀλλ' ἴσθι τοι τὰ σκληρὰ ἄγαν φρονήματα
πίπτειν μάλιστα, καὶ τὸν ἐγκρατέστατον
σίδηρον ὅπτιον ἐκ πυρὸς περισκελῇ
Στραυσθέντα καὶ ραγέντα πλείστ' ἂν εἰσίδοις.

Juist de woorden die ons interesseeren vinden wij hier merkwaardig dicht bij elkaar: *σκληρός*, dat zelf met *σκέλλω* samenhangt, en *Σραύω*, waarvan ik vermoed dat het den stam bevat, dien in ndl. *droog* aanwezig is. *σκελ-* heeft de beteekenis van „droog, dor, hard, mager,” zoo ook *σκελιφρός* „droog schraal.”

Wij hebben boven (p. 144) reeds met een enkel woord op de band gewezen, die deze woorden samenbindt. Ook wanneer men let op de proportie *fraus*: *Σραύω* = *bedriegen*: *α* komt men voor *α* in casu het woord „droog” tot een beteekenis „verbrijzeld, korreilig, stuk gewreven of geslagen.” Dat de „droogte” uit het begrip „verbrijzelen” zich kon ontwikkelen, is dus langs tweeerlei weg denkbaar. Men kan nl., zooals hierboven werd herhaald, van de zintuigelijke eigenschap uitgaan: „droog” voor den tastzin = „ruw, verbrokken”; men kan de droogte, eerst afleiden uit de zelf weer secundaire beteekenis „bedriegen.”

Vgl. „stuk slaan”

„stuk slaan”

|
„droog”

|
„den bodem in slaan”, „fehlschlagen”

|
„droogte”.

Kiest men den laatsten weg, dan kan men zich behalve op bovenstaande beschouwingen beroepen op de parallel van het gr. ἄτη < ἄφατη. Havers heeft nl. (K.Z. 43, 239) aangetoond, dat hier inderdaad van een oudste beteekenis „slag (op het hoofd), bedwelming” moet worden uitgegaan, waarvoor men het d. *Schlag-anfall*:

gr. ἀπό-πληκτος vergelijken moge. Hoever ook hier de beteekenis zich voorts ontwikkeld heeft, blijkt wel uit zijn conclusie (t. a. p.):

Grondbeteekenis: Schlag. Daaruit:

1. Ohnmacht, Betäubung (zie II 805)
2. Wahnsinn.
3. Betörung, Verblendung.
4. Trug (bijv. μ 372).
5. Verschuldung, Frevel, Sünde.
6. Strafe, Unglück, Schaden.

Men voelt wel, dat men hier geheel en al in de gedachtesfeer van het boerenvolk komt, dat zich door een plotselinge droogte den voorspoel ja den *viclus* voor het volgend jaar ziet ontgaan: „Unglück, Sünde, Strafe”.

Toch wijst het feit, dat het Germaansch voor den grondvorm **dlhrau+gh-io-* als zgn. gerundivum de beteekenis uitsluitend van een adjectivum heeft, veeleer op de eerste verklaring als oorspronkelijk en primair uitgangspunt van deze eigenaardige ontwikkeling. Niet-tegenstaande dit alles neem ik toch aan, dat de tweede ontwikkeling langs meer psychischen weg in sommige gedeelten van het Indogermaansch ook aanwezig is geweest en wel om de hierbij behorende woorden in het Avestisch.

Voor de eerste semasiologische gedachtengang zijn behalve het citaat uit Sophocles' Antigone ook deze — ten deele eerst hoogerop verwante glossen van Hesychius interessant: *τρυγεῖ ξηραίνει; τρυγαβόλια· εἰς ἃ καρποὺς ξηροὺς ἀπετίθεντο; τράυσανον· ξηρὸν πᾶν ἢ φρυγάνον; θραῦρον τραγανόν. θραυόμενον* naast *τραγαλέον. διερωγότα* en vooral: *τραγαῖν οὕτω τὸ ἀκαρπεῖν τινες τῶν γεωργικῶν. οἱ δὲ †μενῶν (ἀμπέλων) νόσον. καὶ τῆς φωνῆς τὸ πάθος; θραῦσις· πληγή. σφῦρα ἢ τοὺς βῶλους θραύουσα*, misschien ook *θρόος· σκληρὰ φωνή* (bij *θρέομαι*, W. *dlhreμ-*?).

Wat het Avestisch betreft; daar heeft men, vooral in Yasna 30, de duidelijke ontplooiing van een dualistisch geloof, volgens hetwelk de Goede geest en de Booze geest elkaar in dit leven voortdurend bevechten, zoodat het leven en de menschen in twee kampen zijn verdeeld, die elkaar eeuwig bestrijden, de aanhangers van het *Aša-* „recht en waarheid” en der *Drug* „leugen, bedrog.” *Aša-* is het zelfde woord als oind. *ṛta-* en behoort bij het causatieve *arpatyati* „hij voegt samen, verbindt tot een geheel, steekt in” (zoo ook K.Z. 46, 318), vgl. Hesychius *ἀρταῖοι δίκαιοι παρὰ Πέρσαις*, gr. *ἀρέτη* „kracht, flinkheid; deugd”, vgl. Hom. *θ 329 οὐκ ἄρετᾶ κακὰ ἔργα* en τ 114 *ἀρετῶσι δὲ λαὸς ὑπ' αὐτοῦ* „gedijen”, waarmee men dan gr. *Ἀρέθουσα* naam van bronnen, oind. *ṛdhāti* „hij gedijt,

gelukt, heeft succes" kan vergelijken, ofschoon men hier meestal van idg. *l* uitgaat ter wille van gr. *ἄλθωμαι* „groeï op", lat. *alo* enz.

Reeds de inhoud van deze tegenstelling van *Drug* zou een verband van dit laatste woord en van ndl. *droog* met *ῥαῖω* „verbrijzelen, uiteen- of stuk slaan" zeer aannemelijk maken, maar daar komt nog bij, dat in de hooge en vage taal van Zarathustra's geloof een economische bedoeling schuil schijnt te gaan: „die Reformation Zaratuštras war nicht ausschlieszlich religiöser sondern zugleich auch wirtschaftlicher Art, indem sie das Ziel verfolgt, die nomadisierenden Stämme Ost-Irans an Sesshaftigkeit und in Zusammenhang damit an rationellen Betrieb des Ackerbau und der Viehzucht zu gewöhnen," zegt Bartholomae in zijn Gaša-vertaling p. 133. In dezelfde richting wijst ook de naam van een der goede geesten *Haurvatāt* „Welvaart" eig. „Geheelheid, Ongebroken zijn," die eigenaardig later juist als genius van het water optreedt (Reichelt Avest. Elb. 26), tegenstander dus van de vernietigende droogte. Op dezelfde wijze staat tegenover de latere beteekenis van *Aša-* „genius van het zegenende vuur (vgl. de mythe van Prometheus) en in de Gaša's *Atar* „Vuur" als weldoende warmte en als reinheid, als diens tegenvoeter en tegenstander *Aēšma-* „geest van de woede en de toorn" (niet *azīša*, wegens *z*, niet *s*) en deze is met zijn epitheton *arvī-drav-* „met bloedig houten wapen" de grimmige bestrijder van de Goede macht vgl. Yasna 29, 2: *ahurām . . . yā drəgvō-dəbīš aēšmənəm vādāyōit* „die Ahura met de Bedroggeesten samen terugstoot (optativus)". Wat deze laatste betreft, tasten wij waarschijnlijk niet zoo heel ver mis, als wij dezen geest met den Latijnschen *Rōbīgus*, later *Rōbigo* „korenroest of korenbrand" identificceeren; over deze macht het laatst Pfister Pauly-Wissowa I A 950, Wissowa Rel. u. Kult.² 196. Ook hier vinden wij weer hetzelfde kritieke tijdstip terug: juist in het voorjaar ¹⁾ is dit gevaar voor het koren dreigend, Plin. N.H. 18, § 284 zegt: *tria namque tempora fractibus metuebant, propter quod instituerunt ferias diesque festos, Robigalia, Floralia, Finales* (de Robigalia zijn op 25 April) en brengt dan het afweerfeest in verband met de ondergang van Sirius. Ook Ovidius spreekt het duidelijk uit (Fast. IV 917 vlg.): *nec venti tantum Cereri nocuere nec imbres, nec sic marmoreo pallet adusta gelu, quantum si culmos Titan incalfacit udos. Tunc locus est irae, diva timenda, tuae*: ook hier de toornaanval van den schadenden zonnegod; op zijn fictieve vraag geeft

¹⁾ Ook noordelijker is het het voorjaar, dat door regenloosheid voor de oogst de grootste gevaren meebrengt; typische parallelen bij de Slaven geeft Deubner Arch. rel. Wiss. 9, 450.

dan de priester van Quirinus of Mars ¹⁾ het volgende antwoord, dat zeer duidelijk is:

*Est Canis, Icarium dicunt, quo sidere moto
Tosta silit tellus, praecipiturque seges.
Pro cane sidereo canis hic imponitur arae
Et quare pereat, nil nisi nomen habet.*

Ook Wissowa ziet (t.a.p. 197) in het afweeroffer der roode honden of roode vossen „einèn Repräsentanten des die Saaten verheerenden Sonnenbrandes”; dit kan men ook bij Ovidius nog duidelijk tusschen de verzen doorlezen, waar hij den wedloop der vossen met brandende fakkels aan hun staarten beschrijft (Fast. IV, 709 vlg.) in een aetiologisch verhaal en dan laat volgen:

*Factum abiit monumenta manent. nam deicere captam
Nunc quoque lex volpein, Carseolana vetat,
Utque luat poenas, gens haec Cerealibus ardet;
Quoque modo segetis perdidit, ipsa perit.*

De „roode” vos was evenals *rōbigo*: *rōbur* „het roode, donkere kernhout” de korenbrand zelf, en zoo „brandde men nu reeds te voren den brand uit”, opdat de vernietigende werking al zou zijn uitgewoed, een homoeopathische prophylaxe dus, haast in den trant van onze inenting; de „roode” was, om het zoo uit te drukken, nomen agentis en nomen actionis tegelijkertijd.

Voor deze ziekte van het gewas hadden de Grieken een dergelijk woord *ῥυσί-βη* dat gelijk *ῥυσί-πελας* „roodvonk” gevormd is en met *ῥυσρός* in verband staat, zooals de rhodische vorm *ῥυσί-βη* Strabo 13, 613 — indien oorspronkelijk met *ῥ* volgens den regel van Caland —, nog duidelijker aantoont; Hesychius zegt ook: *ῥυσί-βη νόσος τις ἐξ ἄερος ἐπιγινομένη τοῖς φυτοῖς καὶ καρποῖς*, vgl. ook Nierdermann (Indog.) A(nz.) 19, 35.

Waarschijnlijk heeft de naam voor deze plaag zijn „rood” wel ontleend aan de kleur van het koren, dat inderdaad een zekere roestkleur ging vertoonen, reden waarom dezelfde plantenziekte ook *ferrugo* wordt genoemd en Plato *Politeia* 609 a de *ῥυσίβη* ook samen noemt met de roest *ῥός* van het ijzer en het kopergroen. Maar de kleur rood heeft ook voor vele volkeren de plaats bekleed van het zwart, en is zoo herinnering en symbool van den

¹⁾ De latere inventie, dat Mars oogstgod, niet oorlogsgod zou zijn geweest, wat zich hierbij goed zou aansluiten, wordt door Wissowa *Rel. en Kult.* ² p. 143 doeltreffend bestreden. Maar juist boven is duidelijk geworden, hoe Mars als oorlogsgod toch met oogst en voorspoed in verband kan staan.

dood geworden, vgl. Fr. von Duhn, Arch. rel. Wiss. 9, 1 vlg. Zonder twijfel heeft de kleur van het bloed hier den meesten invloed in gehad en is zoo de roode dood zeker de meer gewelddadige zuster van het „overlijden” en „afsterven”, maar ook komt daarbij de beteekenis van het bloed ook voor het leven hiernamaals in aanmerking, v. Duhn t.a.p. 8, noot.

Nog een andere omstandigheid, die ons het Avestisch duidelijk maakt, versterkt mij in de overtuiging, dat onder de vele abstracte en ethische godsvoorstellungen van Zarathustra's volk oorspronkelijk daemonen voor veeteelt en landbouw schuil gaan. Niet alleen de voorstelling van den Oer-Stier, wiens ziel in Yasna 29 de hoogste machten aanspreekt, maar ook de inhoud van de Drugdaemonen leent zich voor een dergelijke interpretatie. Gaat men namelijk na (Bartholomae Altiran. Wtb. 779 vgl.), welke geesten tot de Drugs behoren, dan vindt men in de eerste plaats de *Ašay Dahāka*, welke laatste naam toch zeker wel met oind. *dāhati*¹⁾ „verbrandt” het gemakkelijkst verbonden zou worden, wanneer niet idg. *gh* of *gʰh* in het Avestisch *š* of *j* zou doen verwachten (Reichelt Avest. Elb. 45). Bartholomae gaat (Zum Altiran. Wtb. 213) van de gewone waarde van av. *h* = idg. *s* uit en ziet in den „Slang Dahāka” een toovenaar; in dat geval zou men het woord moeten verbinden met oind. *das-rá-* „wonderen verrichtend”. Maar als men dan ziet, dat deze slang met drie koppen en drie muilen later als daemonische macht Koning van Iran wordt, nadat hij koning Yima, die duizend jaar lang een gelukkig bewind over het land had gevoerd „zonder hitte en koude, ziekte of dood”, van den troon gestooten heeft, dan vraagt men zich een oogenblik af, of ook hier de geest van groote vernielende hitte en epidemieën — men vergelijke den Aziatischen Apollo doodend met zijn pestbrengende pijlen in de Ilias (Wilamowitz die Ilias und Homer 247, 341) — in den naam *Dahāka* is aangeduid. Vindt men daar eenige waarschijnlijkheid in, dan zal men den naam wegens de *h* als leenwoord uit Oostelijke dialecten, nl. uit Indië moeten beschouwen. Ook daar toch komt *dahan-* voor als naam van het „vuur” maar ook met de beteekenis „hoosgezind”, terwijl *nir-dahati* de beteekenis heeft „hij doet verwelken, versmachten”. Bovendien wordt dé wortel in *dah-* = oind. *das-* in

¹⁾ Over de beteekenis van den regen ook in Indie vergelijke men den dienst der Maruts „Windgoden, goden en van het regenbrengende onweer.” Ook hier is de kritieke tijd het voorjaar, z. Hardy Indische Religionsgesch.² 37. In Indië duurt de regentijd van half Juli tot October, Pischel Leben und Lehre des Buddha² 35. In het algemeen vgl. Achelis Abrisz der vergl. Religionswiss.² 77.

het Avestisch juist niet van „booze kundigheden, tooverkunsten en listen” gebruikt, maar bijv. *dahma-* duidt den burger aan, die op de hoogte is van alle zaken, die een orthodox lid van de kerk behoort te weten. Verder komt *Drug* gesubstantiveerd slechts nog voor van *Nasus* de „Lijkenheks”. Ten slotte vindt men *Drug* als tegenstander van de „Gehoorzaamheid” en in een paar functies, die nog niet geheel begrijpelijk zijn (z. Bartholomae Altiran. Wtb. 780).

Zoo schijnt dan in het Iraansch de beteekenis van *Drug* „geesten van *bedrogen* misleiding” een afleiding uit den ons bezighoudenden wortel *dhreu-*, *dhrau+gh-* „stuk slaan, vernielen, beschadigen” tot op zekere hoogte zelfs aan te bevelen en blijkt dit voor de ontwikkeling der begrippen „droog” en „nat” met hun correlate aanduidingen in de taal van eigenaardig belang.

Eindelijk, enkele woorden voor „nat”. Een punt van uitgang kan hier zijn: „glad, glimmend” „doorzichtig”, doch vaker „vloeibaar, vloeiend”: dan is het weer een uitdrukking van beweging òf in een bepaald geval onmiddellijk òf als herinnering aan de actie van die vloeistof in normalen of vroegeren toestand. Voor het laatste denke men aan de epitheta ornantia in alle talen.

Als voorbeeld nemen wij hier alleen het ndl. *nat*, gr. *νότος*, „vochtige wind”, *νότιος* „vochtig”. Zoodra wij hier vergelijken gr. *νέω*, fut. *νεύσομαι* naast *νήχω*, *νήχομαι* (*ā*), en vervolgens gr. *ννῆς*, lat. *nāvis*, dat in dezelfde verhouding staat tot het werkwoord als gr. *πλοῖον*: *πλώω*, *πλέω*, vinden wij een wortel met en zonder *s*-prothese *ne+u*, *nā+u* of *+gh-*; de vorm *nā+u-* is nl. aanwezig in het verbum *νᾶ(ν)ω* en *νᾶίω* < *ναν-ιω* „stroomen” tegenover *nā+u-* ook in deze beteekenis in den naam der Naiaden: *νύμφαι νηιάδες* (v. 356), vergelijk Bechtel Lexil. Hom. 234. Uit **νᾶν-ερος* ontstond *νᾶρός*, ion. *νηρός*, en de godennaam *Νηρεύς*.

Zoo bleek uit de voorafgaande besprekingen, dat de voorstelling eener **beweging** bij talrijke en zeer verschillende categorien een groote rol speelde. Lommel (Neue Jhrb. 35, 417—427 Etymologie und Wortverwandschaft) betoogt wel is waar, dat men onmogelijk voor alle woorden van verbale wortels kan uitgaan: bijv. voor verwantschapsnamen, praeposities en natuurlijk interjecties enz., maar hij gaat in zijn voorbeelden veel te ver en zeker kan men voor verschillende woorden ten slotte een „verbale” beteekenis opsporen. Dat bijv. het woord voor „voet”: oind. reeds als *o-stam padā-* n. „voetstap”, gr. *πούς*, lat. *pēs*, vgl. oind. *pāt* m. „voet”, acc. *pādam*, met dezelfde verlengde phase van gr. *πηδόν* „blad v. d. roeiriem”,

πηδάλιον „stuurriem”, (over welke klankwisseling men dan vergelijkte Conway Ital. Dial. p. 597) niet zou samenhangen met oind. *pádyate* „hij valt, gaat”, terwijl deze wortel *pěd-* zonder twijfel met *pet-* in gr. *πίπτω, πέτομαι*, lat. *peto* verwantschap vertoont, is niet aan te nemen. Het recht op prioriteit, hetzij voor idg. subst. *ped-* hetzij voor het verwante werkwoord, is in dezen natuurlijk geheel zonder belang.

In Excurs II worden als proef in dit verband de verwantschapsnamen opgenomen.

Vatten wij dus samen, dan lijkt mij de meening van Lommel, door velen gedeeld, dat zeer vele woorden der verschillende talen zich blijvend verzetten tegen een verklaring uit een verbale betekenis en wortel slechts met een groote restrictie juist.

Van de praeposities zijn zeer vele zeker, zoo al niet van een verbale wortel afgeleid, dan toch met dien wortel verwant: ik verwijs hier slechts op de talrijke vormen met *p-r*: *πείρω* enz., *t-r*: *W. ter-* (*τείρω, tero*). Van de verwantschapsnamen zagen wij (Excurs II), dat wellicht ook eenige, herhaaldelijk als getuigen voor bovengenoemde theorie aangehaald, zich met een verbaal wortel of een wortel, die verbaal werd, laten verbinden.

Voor de overige komt men tot natuurklanken, waarover men reeds bij Gellius een paar opmerkingen vindt die te weinig bekend zijn, daar waar hij de beschouwingen van den wonderlijken Nigidius weergeeft (10, 4, 4 vlg.): „*ros*,” *cum dicimus, mota quodam oris conveniente cum ipsius verbi demonstratione utimur et labeas sensim primores emovemus ac spiritum atque animam porro versum et ad eos, quibuscum sermocinamur, intendimus. At contra cum dicimus „nos”, neque profuso intentoque flatu vocis neque proiectis labris pronuntiamus, sed et spiritum et labeas quasi intra nosmet ipsos coercemus. Hoc idem fit et in eo, quod dicimus „tu”, „ego”, „tibi” et „mihi”. Nam sicuti, cum adnuimus et abnuimus, motus quidem ille vel capitis vel oculorum a natura rei, quam significat, non abhorret, ita iam his vocibus quasi gestus quidam oris et spiritus naturalis est. Eadem ratio est in Graecis quoque vocibus, quam esse in nostris animadvertimus.* Nigidius was, zoo heet het, aanhanger van de *Φύσει*-richting. Ook voor ons zijn deze natuurklanken van den jongen mensch en van de menschen dan geïnterpreteerd, vastgehouden en gebruikt naar hun klanksymbolische algemeene waarde of naar hun van buiten aangebrachte toevallige gelegenheidsbetekenis. Een deel er van werd aangewend om de waargenomen beweging, zoo vaak dit mogelijk was in verband met akoustische, visuele enz.

indrukken, aan te duiden en bij voorkeur koos men hiervoor vanzelf die klanken uit, die in algemeene waarde het dichtst bij het aangeduide scheenen te staan, dus een survival of the fittest ook hier. Dat beweging en het zintuig voor deze beweging, het oog, in de taal en haar bestudeering boven andere zintuigen den prijs steeds zal wegdragen, trachtte ik boven aan te toonen; slechts voor de waarnemingen, waar een gezichtsbeeld en een overheerschend gehoorbeeld versmolten, bijv. bij een voorbijdonderenden trein, zal natuurlijk het akoustische opnemen en dus natuurlijk het akoustisch teruggeven boven den gezichtsprikkel en -indruk zijn macht uitspreken en zal men komen tot de onomatopoeie of tot Lallwörter, Schallnachahmungen. Juist en slechts hier is de „beweging” in de woorden niet als plaatselijke maar als geluidsbeweging uitgedrukt, wat in den grond op hetzelfde neerkomt, evenzeer als men deze correlatie bij woorden voor „licht” en „snel bewegen, flikkeren” waarneemt, waarvoor *αἰόλλω*: *αἰόλος*, *coruscare*, *coruscus* getuigen zijn (z. ook. ben. Hoofdstuk VIII) ¹⁾.

¹⁾ Een aardig voorbeeld of bewijs voor het bovenstaande vond ik onlangs bij een tweejarig meisje. Zij gaf hetzelfde woord als vroeger aan een haar welbekenden ivoren ring een paar maanden later aan een paardentoom met rinkelende bellen. Het „woord” bestond uit een in de rondte over elkaar malen van de tanden, waarbij de lippen de beweging volgden en er een „op en neer deinend”, zoemend geneurie ontstond, met zachte wisselingen tusschen hoog en laag. Het hoofd volgde daarbij de bewegingen van den mond — alsof het een paraphrase moest worden van de kostelijke vergelijking bij Aristophanes (Pax 34)... *ἔσθ' ἔει ὥσπερ παλαιστής. παραβαλὼν [Blaydes περιβαλὼν!] τοὺς γομφίους, καὶ ταῦτα τὴν κεφαλὴν τε καὶ τὴν χεῖρ' ὡς ὅδ' ἐπεριέγων....!* Bij het kind waren dus het feitelijke mondbewegingsgevoel en het lichaamsbewegingsgevoel samengevloeid met de ronde „beweging” van den ring en dit was weer identisch met en dus naam voor het „rondom haar lijfje bewegende en geluidmakende” paardentoom of de ronde bellen daarop.

VIII.

DE WORTEL $\underline{u\check{e}}$ -.

De beteekenis van **beweging**, juist in die slechts schijnbare vaagheid, die wij thans — ten onrechte — daarin bespeuren, kan goed inhoud van een korten wortel zijn geweest. Dit was gedachten-gang en strekking van Hoofdstuk VII.

Thans willen wij dit gegeven toetsen aan den wortel, die ons naar aanleiding van *adūlari* bezig hield, nl. $\underline{u\check{e}}$ - naast $^a\underline{u\check{e}}$ -, $s-\underline{u\check{e}}$ -, misschien ook $s-a-\underline{u\check{e}}$ -. De verschillende klankelementen daaraan toegevoegd, sommige wellicht eerst secundair door zgn. Reinworthbildung, hebben aan deze beteekenis van „beweging” telkens een grootere specialiseering gegeven, waarbij het zeer goed mogelijk is, dat bijv. $^*\underline{u\check{e}g\check{h}}$ - niet jonger, neen even oud is als de wortel $\underline{u\check{e}}$ - en dus de naam, in Deutschland daaraan gegeven van *Wurzelerweiterung*, eigenlijk onjuist, slechts is te handhaven als gemakkelijke doch gevaarlijke uitdrukkingsverkorting. Maar even zeker schijnt mij wel te zijn, dat een wortel $\underline{u\check{e}}$ - ook niet een louter fictief bestaan leidt, uitsluitend in onze etymologische woordenboeken, dat zij niet slechts is de grootste gemeene deeler van die gegeven taalwoorden, zonder eigen persoonlijkheid; en speciaal in ons geval is dit tot een zekerheid uitgegroeid, doordat de kortste vorm $^*\underline{u\check{e}}$ - inderdaad nog voortleeft. Terloops herinner ik er aan, dat boven de vraag werd opgeworpen, of wellicht toch $^*\underline{u\check{e}}$ - en $^*\underline{u\check{e}g\check{h}}$ - bijv. gelijkwaardig tegenover elkaar stonden.

In het vervolg bespreken wij dus de lotgevallen van dien wortel $\underline{u\check{e}}$ - als **A**; met *a*-prothese als **B**; met *s*-prothese als **C**.

De wortel $\underline{u\check{e}}$ - „bewegen”.

IA. $\underline{u\check{e}}$ - „waaien”: oind. *vāti* „hij blaast”, got. *waian* „waaien” (Streitberg Got. Elb. § 68: *ai* < idg. *ē*, lit. *vėjās* „wind”, ob. *vėjati* „blazen”; vgl. lit. *vė-tra*, ob. *vė-trū* „storm”. Over lat. *vērūs* z. p. 155, 176.

Idg. $\underline{u\check{e}nt}$ - „waaiend”: oind. *vānt*-, tochar. (A) *wānt* (Indog. Jhrb. 1, 18), lat. *ventus* „wind”, got. *winds* hetz.

uē-: oier. *feth* „lucht”, *do-in-fethim* „ik blaas in”, *tin-feth* „aspiratie” (onzeker, z. Thurneysen Hdb. 132), vgl. on. *veðr* „weder”, ob. *redro* „mooi weer”, die reeds bij **uēd-* behooren. Voor de hier eerstgenoemde woorden ook van *uēt-*, niet van *uē-* uit te gaan, zooals Falk-Torp-Davidsen 1363 doen, is onnoodig.

Eigenaardig is voor de beteekenis van dezen wortel Hom. φ 386 δίχα δέ σφιν ἐνὶ φρεσὶ θυμὸς ἄητο¹⁾, waar de beweging der geestelijke dingen in θυμός (= lat. *fūmus*) en ἄημι uitgedrukt later bij de filosofen ten deele uitbeelding, ten deele uitdrukking, in oudere tijden de dichtste benadering in woorden van de werkelijke voorstelling was. Later leeft dit kunstmatig weer op: bij Apollonius Rhodius en in Aratus komt zoo ἄηται = φέρεται voor en zoo gebruikt Aratus zelfs een afgeleid werkwoord (523): οἱ ἐγγυὸς Ζηνὸς ἀητεῖται ἄγγελος.

Ook het lat. *rēlum* „zeil” behoort in dit verband, zie Excurs III.

IB. a-uē- ook „waaien”: gr. ἄημι uit **ἄημι*, waarvan de digamma blijkt uit aeol. αὔηρ „lucht”, dat verwant is (z. ben.). Vermoedelijk is ook hier te bespreken het Laconische woord, dat Hesychius vermeldt ἄβηρ οἴκημα στόας ἔχον; met ἄηρ „lucht” identisch kan het niet zijn. Is het misschien een oude *r(o)*-vorm *ā-η-ro-* „doorgewaaid”, „een open huis met waranda’s”?

auē- in het participium praesens αἰεῖς en in vormen als Hes. ἀετμόν πνεῦμα, ἄετμα φλόξ (accent ἀέτμα?; kan bij W. *uēt-* behooren) en in ἄελλᾶ (: ἀ-ε-λο-, f. ἀ-ελ-ιᾶ) „stormwind”, bret. *avel* f. „wind”.

au- (vgl. semasiologisch lat. *affluere*, *aspirare* „begunstigen”, waarschijnlijk een beeld aan de zeevaart ontleend): oind. *āvas* n. „gunst”, gr. ἐν-η(ς)ής „lief, eig. in de gunst zijnde” z. Bechtel Lexil. Hom. 125, got. *awi-liuþ* „dank-lied”; lat. *avēre* „wenschen” kan hierbij of bij *auē-* behooren (voor de beteekenis z. *cupere alci* „begunstigen” en *volens alci* hetz.) en *aura* (W. *a-uē-* of *a-uēr-*) „koeltje, gunst.”

Indien lat. *vērus* „waar”, = **uē-ro-* hier bij **(a)uē* behoort, kan men in got. *auk* „maar”, os. *ōk* „ook” denzelfden overgang waarnemen als in het dan verwante *vērūm* „maar, verder”: *vērus*.

IC. s-uē- „bewegen”, wrsch. „druk of in de rondte bewegen” (vgl. oind. *surāti* „drijft aan, brengt in beweging” (Wood Mod. Lang. Not. 25 (1910) 221 vlg.) en *sñ-te* „brengt ter wereld” [*sñ-*, *sñu-* < idg. *sud-*?], ndl. *zwaaien*, oud-russ. *chvětjati sja*, „zich bewegen”, neder-sorb. *chvětjom* „ik waai”, *chvětjaš se* „zich bewegen

¹⁾ Ook Hesychius omschrijft: ἄητο ἐφέρετο, ἔπνει.

in den wind". Als *l*-verlenging (z. II) of als *-lo*-afleiding behoort hierbij cymr. *chwel* en *chwyl* „draai, het draaien" < idg. *syel*.

II A. nēl-: over *vēlum* „zeil enz." zie boven I A en Exc. III De oorzaak, waardoor *μēl*- zoo zelden voorkomt, zal wel zijn, dat deze lange diphthong *ēl* op het einde van woord of lettergreep niet kon voorkomen en voor consonanten reeds idg. tot *el* verkort werd, terwijl *vē-l*- met heterosyllabisch *l* bij *μē-* kan behooren. **Uai-μōl*- (vgl. p. 158) en dgl. komen niet voor. Misschien behoort hierbij oind. *vāla*- „staart", lett. *vālitės* „zaadkolf" z. I.F. 33, 126 en boven p. 134.

μēl-: deze uitbreiding van **μē-* met *l* heeft aan den wortel de beteekenis van beweging gegeven + het ook voor ons nog gemakkelijk na te voelen element van het veranderlijke, nl. het veranderende of afwisselende ten opzichte van de eerste beweging. Zoo ontstaan de beteekenissen: **1a.** „draaien, wentelen"; daaruit: **b.** inwikkelen; **2.** bedriegen, vgl. ndl. *draaien* = onbetrouwbaar zijn en gr. *πολύτροπος* en *πολύπλοκος*; **3.** borrelen, koken; **4.** naar iets toe wenden: **a.** „sich zuwenden", kiezen, aan zich trekken, **b.** iemand ergens heen wenden: bevelen, raden, wenschen, willen; **5.** naar iets toedrijven, samendrijven, samendringen; **6.** zien: vgl. *φελίκ-ωψ*.

1a. draaien, wentelen; daaruit: inwikkelen: tendeele is de wortel met *u*, *μ* verlengd: oind. *vālate* „wendt zich", tochar. *wlāw-oy-mar* 1 S. opt. med. „que je me détourne" (< *wlāw-*), B *waiwalau* „Schwindel", z. Lidén Festschr. E. Kuhn 145, arm. *gelum* „ik draai", gr. Hom. *ἐλυσθεῖς* 433 „in elkaar gedoken, gebogen", vgl. Ω 510 en Lidén Festschr. E. Kuhn 145, alb. *ral'e* „golwing", lat. *volvo* „wentel, wikkel, cf. *involūcrum*", oier. *in-rv-filt* *implicuit*, got. *-walwian-* „wentelen", *walus* „ronde stok", lit. *vėlti* „walken, vollen," lett. *welt* „wentelen", vgl. lit. *ap-ralūs* „rond", ob. *valiti* „wentelen" (over de Balto-slav. woorden z. Leskien Ablaut d. Wurzelsilb. 353 vlg.). Uit het begrip „rond" of „kronkelend, krullend" ontstond de beteekenis „haar": av. *varəsa-* „haar", lit. *vālas* „haar van een paardestaart", ob. *vlasy* (< **μol+s-os*) „haar". Over gr. *οὔλος* „gekruld" vgl. Bechtel Lexil. Hom. 258.

b. inwikkelen: oind. *vrnōti* „omhult, omsluit" (*n*-infigeierend praesens van den wortel *μ(e)l-u*), gr. *εἰλύω* „omhul, omwikkel", Hesychius *γέλουτρον · ἐλῦτρον; εἰλῦμα* „omhulsel, lat. *involūcrum* „foedraal", vgl. Solmsen Unters. gr. Laut.- u. Versl. 232 vlg.

2. draaien, bedriegen: hom. *οὔλος* „bedriegelijk" (< **fol+fos*) naast *ἐλεφαίρομαι* (*μel-e+bh-*) „bedriegen" τ 565 (Bechtel t.a.p. 260, morphologisch Schwyzer I.F. 30, 442), m.ier *fell* (*< *μel-no*)

„valscheid”, lit. *pri-vilti* „bedriegen”, lett. *wilt* hetz., lit. *veltas* „onbruikbaar”, *veltu* „te vergeefs”, waarbij ook oind. *vṛthā* „te vergeefs” zich aansluit. De verklaring, die Dieterich (Arch. rel. Wiss. 9, 147 = Kl. Schr. 410) van den droom, den οὔλος ὄνειρος B 6, 8 als „Bewohner des Lichtlandes” met „krullende lokken” geeft, komt ook weer op dezen wortel **h₂e+l-* neer maar is semasiologisch te zwak.

3. „borrelen, opwellen, koken”: alb. *val'ε* „het koken” z. b., mndl. *welle* „bron”, ohd. *vallan* „koken, opbruisen”, vgl. got. *wulan* „koken”; uitgebreider is deze beteekenis bij de *s*-prothese (z. ben.)¹⁾.

4. „naar iets toe wenden, trekken” a. (mediaal): kiezen, aan zich trekken, oind. *ϕηότι* en *ϕηᾱτι*, meestal *ϕηῖτε* „kiest, verkiest, wenscht”, gr. ἐλεῖν „nemen; buit maken; dooden”, ἐλέσθαι „kiezen” (de aanwezigheid van *ϕ* wordt bestreden, zie Solmsen K.Z. 32, 281 en Unters. gr. Laut.- u. Versl. 251, en *ϕ*- geeft normaal ' , niet ' ; maar men kan de afwezigheid van *ϕ* en de ' aan den invloed van ἀφρέω toeschrijven, of ook uitgaan van *s_h*- dat regelmatig ' geeft, vgl. dan *s-_hel-* II C. Vgl. lat. *vello* „ruk, scheur,” got. *wilwan* „rooven.”

b. bevelen, raden, wenschen, willen”, zie Bezzenberger Γέρας Fick 206 Anm.: oind. *vāraṭi* (z. b.) „kiest, verkiest, wenscht”, (vgl. gr. ἐ(ϕ)έλδωρ „wensch” enz.), Hes. ἐλέσθαι. Θέλειν behoort waarschijnlijk bij a; lat. *volo* „wil”, cymr. *gwell* „beter”, got. *wiljan* „ik wil”, lit. *vėlyti* „wenschen” en *pa-veltī* „toestaan, goedvinden”, ob. *voliti* „willen”, *velēti* „bevelen”, *po-velēti* „bevelen, toelaten.” Hier brengt Kluge P.B.B. 41, 181 ook nd. *willōn* „nauseare” onder, dat gelijk aan *willeōn* „willen” zou zijn nl. als een euphemisme „geneigd zijn, willen” nl. overgeven; waarschijnlijker is, dat het met alb. *vjet*, aor. *voṭa* „geef over” uit **h₂el_ho* samenhangt en de oorspronkelijke beteekenis dus is: „ik keer mijn maag om.” Voor de beteekenis der Keltische woorden: cymr. *gwell* „beter”, vgl. den positivus in het Germaansch, ohd. *wela* „wel, goed” enz.

5. „naar iets toedrijven, samendringen”: gr. ἐίλω Hom. en εἰλέω, εἰλλω att. „samendringen, dwingen”, lit. *i-valyti* „in de schuur brengen”, *isz-valyti* „wegbrengen” vgl. *velti* „walken, door elkaar halen”, russ. *válīka* „klopper”, *valjat'* „wolken” z. alb. *per-vjetem* „ik ontbloot mijn armen”, vgl. lat. *ex-serere brachia*.

¹⁾ Wegens den spiritus asper van ἐλάνη en ἐλένη λαμπᾶς δετή Hesychius (vgl. Hoffmann Makedonen 10) is het beter voor een andere glosse, die men anders wellicht hierbij zou rekenen, nl. Hesychius βέλαι· ἅλιος καὶ αὐγὴ, ὑπὸ Λακόνων (β = ϕ), niet van *h₂el-* maar van *s-_hel-* uit te gaan, zie ook Sommer Gr. Lautstudien 93.

6. „zien”: voor de beteekenisovergang verwijs ik naar gr. *φείξω-ωψ* „met levendige, bewegelijke oogen” en verder naar Wood Color-names 11 N°. 2; m.ier *filis* „zag”, *filē* „ziener, dichter”, cymr. *gweled* „zien”; got. *wulþus* „heerlijkheid”, dat Wood Color-names 63 en Mod. Lang. Not. 25 (1910), 76 hiermee en met oind. **vālati* „wendt” verbindt, is onzeker.

Hiervan vele verlengingen: met *t*, *d*, *k*, *g*, *ɣ* enz. zie Wood *aw* enz. N°. 43—51.

II B. a-uel- in verband met II A 5: *uel-* „samendringen, drukken” in gr. *ἀ-ολλῆς* „dicht opeengedrongen”, ion. *ἄλῆς* < **ἄ-αλλῆς*.

Een versterkte vorm met reduplicatie die het best hier behandeld kon worden, is *αἰόλος*, *αἰόλλω* enz. < *μαι-υολ-ο-*, *-ῖω* (vgl. *δαίδαλος*: *δαιδάλλω*, W. *dēl-*, z. bov. p. 58). Uit een verbinding van II B en IIC ontstond de naam van de zon, in wier naam dus de elementen van „beweging, licht en warmte” lagen opgesloten (z. Excurs IV.

αἰόλος, dat gewoonlijk de beteekenis bij Hom. heeft: *εὐκίνητος*, zooals ook Hesychius het omschrijft, en vandaar eerst evenals het lat. *coruscus* tot de beteekenis „schitterend, bont” is gekomen, wordt gewoonlijk van een wortel *ἄιγ-* „snelheid” afgeleid. Afgezien nog van het feit, dat deze klanken een voor een idg. wortel uiterst zonderling aspect vertoonen, berusten zij alleen op oind. *éva-* „snel”, *āγú-* „bewegelijk”. Het eerste woord behoort zeker bij den wortel *eǵ-*: oind. *éti* „gaat”, en het tweede staat hier geheel buiten en moet met het nomen *ἄγυ-* „leven, levensduur”, lat. *aerum* enz. worden verbonden; grondbeteekenis was hier dus „leven”. Zoo is het dus geoorloofd een andere verlaring voor *αἰόλος* te geven, te meer daar ook de laatste behandeling (Bechtel Lexil. Hom. 21 van **αι-ελός* uitgaat en daar naast stelt, hoezeer ook accent en vokaal daarmee strijden, *σκόπελος* naast *σκοπός* (men verwacht **σκοπόλος*) en daar het naast elkaar plaatsen van oind. *eva-* (< idg. **aiη-o-* of **eiη-o*) en *āγυ-* (< idg. *ēǵu-*) toch zeer zonderling en ongemotiveerd schijnt.

Daarom verbind ik *αἰόλος* uit **αιελός*, — vgl. *αἰέλουρος* „(kat) met bewegelijke zwaaiende staart”, oorspr. „wezel” reeds bij Hdt. en Aristoph.¹⁾ — met den wortel *uel-* „bewegen” en leid het met het werkwoord *αἰόλλω* (< **αι-υολ-ιω*) uit **μαι-uel-* af volkomen met *δαιδάλλω* (z. bov.) te vergelijken. Bij Hom. blijkt bijv. reeds in

¹⁾ De geheele critiek van Ehrlich Unters. z. gr. Beton. 129 beteekent niets, daar het latere *αἰλουρος*, in dit lange woord vooral begrijpelijk, zeker contractie is. Dat *-ουρος* in de namen van dieren als *κίλλουρος*, *μόλουρος*, *σκίουρος* niets met *οὐρά* „staart” te maken zou hebben en „suffixalen Ursprungs” zou zijn, is toch voor „kat” en „eekhoortje” al te onwaarschijnlijk. Juist bij den naam van eekhoortje vinden wij den wortel met dergelijke reduplicatie: *uai-*, *ve-*, *vi-*, z. ben. III: lat. *viverra*, lit. *vairer̃ys*, sl. *vŭver-*.

κορυθ-αίολος, κορυθ-αίξ geen spoor van een digamma; maar bezwaarlijk lijkt mij dat niet, gezien de groote neiging van het Grieksch om opeenvolgende *h*'s te dissimileeren. Zoo verklaar ik αἰόλος uit **(h)ai-mol-os* en in die opinie word ik versterkt doordat ook Solmsen Unters. z. gr. Laut- und Versl. 189 in dergelijke woorden dissimilatie aanneemt.

Met deze formatie kan dan geheel op een lijn gesteld worden een afleiding van den verwanten wortel **her-* in αἴρω optillen < **ager-jo* naast lit. *-veriù* „ik doe open of dicht”, nl. αἰώρα „zweef-machine” (vgl. Philologus 71, 415), waarnaast het adj. staat μετ-ήρος „hoog in de lucht”, (> att. μετ-έωρος) van **a-her-* staat; voor de gelijkstelling vergelijk ook Hesychius αἰωρούμενοι μετεωρι-ζόμενοι en αἰωρήσας ἐκκρεμάσας. Over den naam van de zon z. Excurs IV.

II C. s-*hel-* vinden wij het in den naam der zon in het Arisch en Slavisch (z. Exc. IV) en in den vorm *s \bar{h} l-* in het Albaneesch en Keltisch, als contaminatievorm dan ook in het Grieksch, Latijn en Germaansch. Ook de vormen, die Trautmann Germ. Lautges. 25 vlg. hier bij voegt, oud-zw. *ands \bar{y} lis* „aan de zon blootgesteld” enz., zijn niet uit **s \bar{u} il* (< **s \bar{o} hel*) maar beter uit hetzelfde **s \bar{h} l-* te verklaren, dat wij in Exc. IV behandelen (Alb.+Iersch); niet zoozeer, omdat men bij werkwoorden als got. *bauan* „wonen” gewoonlijk niet eerst voor het Germaansch maar reeds voor het Indogermaansch van *ōu*: *ū* meent te moeten uitgaan, als wel, omdat deze klank in het Oostnoorsch (Zweedsch en Deensch) *ō*, niet *ū* tot resultaat heeft, z. Streitberg Urg. Gramm. p. 74, Noreen Geschichte d. nord. Spr. (= Pauls Grundr.)³ p. 17.

Behalve in den naam der zon treffen wij nu deze basis *s+hel-* nog aan in oind. *sráratī* „licht”: en gr. ἐλάνη en ἐλένη „fakkel”, Hes. βέλα ἥλιος καὶ αὐγὴ ὑπὸ Λακίωνων, en γέλαν αὐγὴν ἡλίου (wrsch. < **hel-* daar *s \bar{h} el-* > *h* = ‘overgaat), vgl. daarover Solmsen Unters. z. gr. Laut. u. Versl. 196.¹⁾, ags en bov. p. 157 noot *swelan* „smeulen”, lit. *svilti* hetz. en met *t*-verlenging, waardoor het de beteekenis „wegkwijnen” krijgt: got. *swiltan* enz. Dit is identisch met *s \bar{h} el-* „zwellen” in on. *svella* „zwellen” — zoo ook Wood Color, names 96; hierop kom ik beneden nog terug. Maar zeker staan woorden met de beteekenis „honger, verlangen” hiermee op één lijn: on. *svelta* „honger hebben, sterven”, mndl. *swelten* „versmachten, moe worden” (Falk-Torp-Davidsen 1204) en arm. *kālē* „honger”, *kālēr* „zoet” (< **s \bar{h} el-* + *d-su-s*, z. Lidén Arm. Stud. 100 en I.F. 23, 135). De beteekenis „zwellen” eindelijk tegenover „versmachten, wegwijnen, smeulen” is

¹⁾ Met dit **s \bar{h} el-* „branden” breng ik ook lat. *sulpur* „zwavel” in verband. De uitgang kan onder den invloed staan van *fulgur*, ev. dus W. **s \bar{h} el* + *p-*.

niet zonder meer duidelijk; de vergelijking met woorden als lat. *obesus* „dik” en „mager”, „afgeteerd” helpt hier niet veel; ook het zich „opheffen, opklaaien” van het vuur kan hier bezwaarlijk de band hebben gevormd. Het best komt men op deze beteekenis door van den ouden inhoud: „draaien, rond maken” uit te gaan: dit vinden wij nog zeer sterk in het Keltisch. Een bespreking der hierop betrekking hebbende woorden vindt men Sitz. Ber. Berl. XXV (1913) 445 vlg., Rev. celt. 34, 485 en uitvoerig bij Thurneysen Zs. celt. Phil. 8, 76 vlg., bijv. cymr. *chwyl* „draaiing, omwenteling”, die men wellicht ook nog in de oudste tijden in den naam der zon (z. Exc. IV) kan herkennen: „draaiende, wentelende schijf”¹⁾.

Van **shel-* vindt men verder weder verschillende verlengingen: bijv. **shel+k-* (ἐλκω), on. *svelga* „opslokken” enz. enz.

III A. uer-: ook hier een verlenging van den wortel *uē-* met *r*. Terwijl de *l* daaraan blijkbaar de bijbeteekenis van „veranderlijk, wiegelend, draaiend” gaf, was de inhoud van *r* veeleer die van „omhoog”; doch ook hier komt vooral met verdere verlengklanken de beteekenis „draaien” weer terug.

Parallel met een verwant verschijnsel bij *uel-* vinden wij ook hier de beteekenis: **1.** „heet, koken” terug en evenals ginds komt ook hier deze inhoud weer te voorschijn: **2.** „zien, toezien, zorgen.” Voorts een beteekenis: **3.** „trekken, weghalen (vgl. κομίζειν: κομίζεσθαι); dichttrekken, sluiten; buitensluiten, afweren”. Met prothesen keert dezelfde beteekenisuanceering terug. Eindelijk is hier — met en zonder *s*-prothese — de beteekenis ook gekomen tot beweging van geluid: **4.** „spreken of geluid geven” (z. ben.)

uer- „koken”, als „beweging, hartstochtelijke beweging” van het water: lit *virti* „koken” trans., ob. *vrēti* (< **verti*) „koken” intr. Het Germaansch bezit slechts een afleiding met het suffix *-mo-*, identisch aan het suffix van idg. *g^uher-mo-* in gr. *θερμός*, lat. *formus* „warm”, nl. in got. *warmjan* „verwarmen. Dit laatste is intusschen nog geen reden om, zooals Feist (Got. etym. Wtb.² sv.) doet, germ. *warma-* met

¹⁾ Hiernit laat zich weer gemakkelijk de beteekenis: „in beroering brengen, plassen, wassen” afleiden: ags. *swifian* „spoelen”, eng. *swill* „drinken, doorspoelen, wassen” (vgl. Verg. Aen. 1, 738: *ille impijger hausit spumantem pteran et pleno se prouit auro*, vgl. Hor. Sat. I 5, 16), meer uit het Germaansch bij Falk-Torp-Davidsen 1213. Hiermede gr. *σάλος* „deining” te verbinden, is door *ῥῥός* < **swadu-* en door lat. *salum* „ornstige zee” voorshands onmogelijk. Ik geloof echter, dat er ook fonetisch veel voor is voor het Latijn *su* > *s* vóór korte, blijft *su-* vóór lange vokalen, aan te nemen; ook Juret is op deze gissing gekomen, Dominance et résistance 69. Voor het Grieksch is het dan aanbevelenswaardig bij *σάλος* niet van *tu,lo-*: W. *tu-* „zwellen” uit te gaan (zoo Wood Color-names 51, Mod. Lang. Not. 25, 223), maar het dicht bij het gelijkwaardige lat. *salum* te houden; is hier invloed van het accent onmogelijk: *su* < > *σ* < > maar *su-* < > , vgl. *ῥῥός*, *ἐκρός* ~ *σάλος*?

lat. *formus* te identificeren. Want de regel van Sievers P.B.B. 5, 149 vlg., die voor den overgang van germ. *ʒw* > *w* als voorwaarde erkent, dat de voorgaande vocaal niet den klemtoon had, helpt niet voor het woordbegin, en ook de formuleering, die Streitberg Urg. Gram. p. 122 vlg. aan het verschijnsel geeft (*ʒw* > *w* alleen voor palatale vokalen), brengt ons hier niet verder, want de vocaal is hier in alle westelijke talen velaar: lat. *formus*, ier. *gor* „warmte”, got. *warm-*, opr. *goro* „gat in den haard, waar het vuur in werd gelegd”, *gorme* „hitte”, lit. *garėti* „branden”, ob. *gorėti*. Slechts het Armeensch in *ferm* „warm” en het Grieksch hebben een palatale vocaal: *e*; Alb. *zjār* „hitte” heeft ook palatale *ʒh* inplaats van *gʰh-* (G. Meyer Alb. Wtb. 485); de vertegenwoordigers van den wortel *gʰhen* „(dood)slaan (gr. *θείνω*: *Φόβος*) vertoonen in het Germaansch alle *g-*, niet *w-*.

Een andere gelijkwaardige beteekenisontwikkeling heeft uit „beweging” die van „water” (vgl. nll. *water* zelf van den verwanten wortel **we-d-*) en „water druppelen, nat maken” ontwikkeld; ten deele komt hier dezelfde *u* weer voor, die wij beneden (Exc. IV) vonden in *sūl-* „zon” naast *syel-*. Men vergelijke hiervoor oind. *vāri* „water”, av. *vār-* „regenen”, *varay-* (*i-stam*) „meer”, tochar. *wār* „water”, arm. *gair* „slijk, poel”, alb. *vrendē* „motregen” (Jokl Stud. alb. Etym. 97) en *hurde* „vijver” (ib. 30), lat. *ūrīna* „water, urine”, *ūrīnari* „duiken”, m-ier. *feraim* „ik giet”, on. *ver* „zee”, *ār* „motregen”, lit. *jūrės*, *jūrios*, lett. *jūr'a* „zee”.

Doch ook de beteekenis „breed” en „ruim” kan zich, ja, wij zagen boven (p. 136, 153) zal zich meestal uit de beteekenis van „beweging” ontwikkelen: *uer-u-* naast (*e*)-*ur-u-* (het laatste daarover Bechtel Lexil. Hom. 118): oind. *urū-* „breed, ruim”, comparativus *car-īyas-*, gr. *εὐρύς* breed, kelt. *reru-* in eigennamen (Fick⁴ II 272, Dottin La langue gauloise 298); naast *uer-e-* ook *urē-*, dat in het Slavisch de oorspronkelijke bewegingsbeteekenis nog duidelijk doet aanvoelen in *ob-rěsti* „vinden” (vgl. lat. *in-venio*), *sū-rěsti* „aantreffen” uit *ob-ur-* enz. zie Bechtel t.a.p. Brugmann I.F. 30, 379.

2. De tweede beteekenis, die wij boven aangaven, was: „zien, toezien; zorgen, bezorgd zijn”, vgl. ook Wört. u. Sach. 5, 143. Hierbij komen de volgende woorden in aanmerking: gr. *ὄρω* „zie”, hom. *ἐπιόρονται* „zij zien (toe), bewaken” (waarschijnlijk uit een oud athematisch praesens met *o*-vokalisme vervormd, zie Meillet Mém. soc. ling. 19, 186), alb. *urte* „verstandig, flink” (Jokl Stud. alban. Etym. 93), lat. *verecor* „vrees”, oud-lat. ook onpersoonlijk bij Accius 76 (Ribb. trag.³): *si tui veretur te progenitoris, cedo*, got. *war-*

in den nom. plur. *warai* „voorzichtig” met *sijaima* als vertaling van „*νήφωμεν*,” *wardja* „wachter, bewaker”, lett. *wert*, meestal reflexief *wertēs* „bekijken, bemerken”, *wērīgs* „oplettend” (I.F. 33, 267), vgl. nog dichter bij de oorspronkelijke bewegingsbeteekenis: ob. *variti* trans. met acc. „iemand voorgaan”, meest met *prēdā-* verbonden. Voor de geheele beteekenisontwikkeling vergelijk *respicere alqd* „op iets letten, acht geven, sich wenden an”, *respectu alcs rei* „met betrekking tot iets, met het oog op...”

3. Als derde beteekenis werd boven aangegeven: „trekken: weghalen, redden; dichttrekken, sluiten; buitensluiten, afweren” ¹⁾.

In de eerste plaats komt hier naar voren de groep: gr. *ἐρύω* (als thematische representant van een oud ** ε ryō-mi*) „trek”; van de ** ε* zijn nog zekere sporen over, z. Bechtel Lexil. Hom. 140, lit. *virvē* „touw, strik” naast *virzīs* „strik”; naast ** μ er-u-*: ** μ ri-* staat (** μ era-*): *μῆν-* in hom. *ἀπ-ήυρᾶ* (< *ἀπ-η-ρᾶ*) part. *ἀπουράς* < *ἀπο-ε-ρᾶς* „ontrukken, ontnemen” en zonder de *u*-verlenging in *ἀπό-(=)ερσα* enz. „weg-, meesleuren” (vgl. hierover Bechtel t.a.p. 50).

Met dit *μῆν-* identisch is *ἐρύμαι* „sleep weg (uit den strijd), help, red, bescherm”, waarnaast *ἐρύ-* en *ἐρυσ-* voorkomen; over de beteekenis ontwikkeling vergelijk men gr. *κομίζειν* en *κομίζεσθαι* en een vers als *A' 22*:

οὐδὲ γὰρ οὐδέ κεν αὐτὸς ὑπέκφυγε κῆρα μέλαιναν, ἀλλ' Ἐφαιστος ἔρυτο

en hierbij sluiten zich dan aan, daar ook hier aan de ** ε* niet te twijfelen valt (z. Bechtel t.a.p. 139 vlg., K.Z. 46, 70), oind. *εἰρηότι* „beschermen, dekken, bedekken”, *várūtha-* n. „bescherming, schild, wagenomheining”, oier. *ferann* „land”, *fern* „schild”, got. *warjan* „afweren”, oer-noor. *waruR* „de omheining van steenen” (Lidén Festschr. E. Kuhn 141).

Dan, waar het geldt een deur of afsluiting „dicht te trekken of te openen”, komt deze beteekenis voort uit „bewegen > trekken” (vgl. gr. *ἐπι-τιθέναι τὴν θύραν, τὴν σανίδα*) en verplaatst zich ook weer verder tot „beschermen, afsluiten” en „afweren”, zoodat deze beteekenis langs twee wegen bereikt wordt. Het Grieksch kent en erkent deze driepersoonsinhoud van sommige verba onmiskenbaar in werkwoorden als *ἀμύνειν τινι* en *ἀμύνεσθαι τινα* of *ἀμύνειν τινά τινι*.

Behalve sommige van de bovengenoemde werkwoorden behooren

¹⁾ Dat de beteekenis „trekken” in die van „ploegen” overging, ziet ieder en blijkt duidelijk uit *ἐλκω* (< ** σ uelhō*): lat. *sulcus* „vore” naast Hom. *ν 31* vlg.: ... *ἀνὴρ ... ὅτε πανῆμαρ νεῖδν ἀν' ἐλκητον βόε οἶνοπε πηκτὸν ἄροτρον*. Zoo kan men met ** μ er-* gemakkelijk verbinden arm. *curem* „ik stoot, drijft, ploeg”, *car* „geploegd land”, lit. *vargti* „veedrijven”, z. Meringer I.F. 18, 252.

hierbij: av. *var-* „de burecht door Yima gebouwd”, tochar. *wārto*, *warto* „tuin” (< **wartó*) z. Lidén Festschr. E. Kuhn 139, tochar. B *ruw* „openen” (ib. 140), gr. *ῥῥμα* „versterking”, osk. *veru* „portan”, cymr. *gwerthyr* „vesting”, mnd. *werde* „ingedijkt land”, lit. *at-veriu* „ik open”, *at-veriu* „ik sluit, maak dicht”, *varlai* „poort”, ob. *vrēti* „sluiten”, *vrētište* „zak, tasch”.

4. Ook de beweging¹⁾ van het spreken is een van de specialisaties, die deze wortel heeft aangenomen; in twee vormen komt zij voor *uer-*, *uerē-*: *urē-* en *uer+dh-* in de volgende woorden:

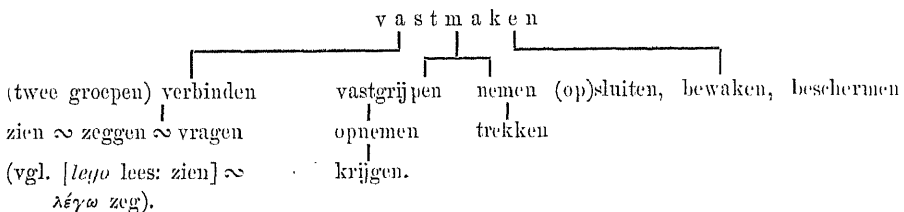
oind. *vratá-* n. „gelofte, gebod, wet, wil, gr. *ἔρω* < *uer-ṛō*, fut. *ἔρέω* < **uerē-ṛō*, perf. *ἔρηκα* (< **ue-uerē-ka*); de *r* in het begin blijkt nog duidelijk uit Hesychius *εὐείρω* *ἔπω* (< **uer-ṛō*), cypr. *εφητασατο* „besloot”, r. *rru*, „ik lieg, zwets”, *cran’o* „leugen”; voorts lat. *verbum* „woord”, umbr. *verfale* „templum” vgl. Varro L.L. 7, 8: *in terris dictum locus augurii aut auspicii causa quibusdam conceptis verbis finitus*, got. *vaúrd* „woord” (< *ue-dh-*), opr. *wirds* hetz., ook *wīrds* (*ir* < *r*, Trautmann Altpreuss. Sprachdenkm. 113), lit. *vaĩdas* „naam”

Talrijk zijn de verlengingen van dezen wortel met de beteekenissen: „weenen, klinken, mopperen; sprenkelen; draaien, ineen-draaien, buigen, breken; dringen, drijven; groeien, wortel schieten; graven”; een overzicht vindt men bij Wood *a^x* enz. No. 32—43.

Ook bij den langen stamvorm treft men dit aan, bij *ue(e)rē-* vindt men bijv. de *k*-verlengingen in: got. *wrōhs* „aanklacht”, vgl. lit. *rėkiù* „schreeuw”, ob. *rěčĩ* „aanklacht”, aor. met Ablaut *rėchũ* „sprak” bij het praesens *rekq*.

Een eigenaardig gebruik van dezen stam ligt ten slotte nog in de volgende woorden: lett. *wērt* „rijgen, naaien”, lit. *vorà* „rij”, ob. *sā-cora* „speld”, russ. *verėńka* „zooveel als men tegelijk mee kan dragen, armvol, *ῥμαλλα*”; ik vermoed, dat men hier in de eerste plaats op de beteekenis „opnemen (steken, plooiën)” zal moeten

¹⁾ Verkort en op enkele punten nog uitgebreid heb ik den wortel *uer-* als voorbeeld besproken in het Grieksch Woordenboek p. 32. Indien men nl. *uer-* en *a-uer-* met prothese ook semasiologisch als éénheid beschouwt, krijgt men deze filiatie:

letten. Dan kan men ook gemakkelijk een verbinding tot stand brengen met gr. *ἄσπεω* „ik (tel op) verbind, voeg samen”.

III B: a-uer. Vooreerst komt hier natuurlijk het Grieksch in aanmerking, dat met zijn bekende neiging tot prothetische vocalen in dergelijke vormen vaak alleen staat; juist daarom schijnt mij de meening van Jokl. Stud. alb. Etym. 4 voorzichtig, die liever in alb. in *aravī* „samen” (nl. lat. *ad*+**uer*-) een hybridisch woord aanneemt, dan ook in het Albaneesch die *a*-prothese terug te willen vinden. In aanmerking komen: gr. hom. *ἄσπεω* (< **uer-iō*) „til op” en identisch „koppel, verbind” (ondanks Solmsen Unters gr. Laut.- u. Versl. 290 vlg., Fränkel Nom. Agent II, 167); beide bevatten onze zelfde wortel **uer*-; gr. *ἄσπρῃ* „bandelier”, waaraan in de Homerische gedichten, het zwaard, bedelaarstasch enz. hangt laat dunk mij ondubbelzinnig zien, hoe de beide beteekenissen: „optillen, zwevende houden” en „koppelen” samenhangen; Schulze die ook de identiteit dezer twee verba niet wil opgeven, herinnert (Quaest. ep. 421) terecht aan het lit. *kinkýti* „paarden inspannen, het tuig aanleggen” (vgl. *per-kinkaũ* „ik omspan”, *su-kinkaũ* „ik span, bind samen”), die zeker met got. *hāhan* (idg. *hōnh-*; *kōnh-*) „hangen, laten zweven”, *ga-hāhjo* „samenhangend” verwant zijn, terwijl oind. *śaṅkate* „weifelt, gant heen en weer, is bezorgd” door lat. *suspēsus*, *être en suspens*, „in der Schwebe gehalten” en derg. uitdrukkingen voor dit verband gewonnen is. Hoe goed deze parallel opgaat, blijkt uit hom. *παρήφος* „het bijpaard”, *συν-ἄσπος* „echtgenoot”, att. *συνωρίς* „tweespan” en de duidelijke passage K 498: *ἵππους σὺν δ' ἤειπεν ἱμᾶσι*. Men heeft hier echter niet, zooals Schulze met zijn woorden: „equi igitur loris quasi suspensi dicuntur”, schijnt aan te geven, een beeld, evenmin is het juist aan vermoeide paarden te denken die in het tuig hangen; wie den ouden wagen, speciaal den strijd-wagen kent, staande, de disselboom in de lucht geheven, vgl. Ennius sc. 215 V.²:

*quid noctis videtur? in altisono
caeli clipeo superat temo
stellas sublime agitans etiam atque
etiam noctis iter,*

kan zich voorstellen, dat deze vraag met de constructie der oude twee-wielige wagens ten nauwste samenhangt. Met dit inspannen staat hier dunk mij de vraag naar de beteekenis van *ἄσπεω* in verband (z. Excurs V).

De vraag boven gesteld of: *ἄσπεω* „til op” en „bind, span in”, identisch geacht mag worden, moet dus (z. ben. Excurs V) zonder

twijfel bevestigend worden beantwoord. De grondbeteekenis kan men dan, indien men aan zulk een vereenigingspunt behoefte heeft, aangeven als „ophangen”. Zooals voorts het Grieksch in *ζωρ* „zwaard” weer juist de *z*-prothese blijkt te verkiezen, heeft het Germaansch den vorm met *s*- in os. *swerd* „zwaard” enz., vgl. ook Falk-Torp-Davidsen 1214.

Deze *a*-prothese bij dit verbum is elders nog niet aangetoond: ook Jokl, die (Stud. alb. Etym. 4) alb. *avarí* „samen” met **uer-* „verbind, bind” verwant acht, neemt een hybridische formatie met lat. *ad-* aan (z. bov.). Over *uer-* „oppakken, samennemen, binden” z. bov. p. 163.

Opmerkelijk is nu, dat juist zooals wij boven van den wortel *uer-* woorden vonden met de beteekenis „water”, zoo ook hier van denzelfden wortel met *a*-prothese dezelfde beteekenis voorkomt. Men vergelijke: gr. *ἄλ-αυρος* „met helder water”, *ἄν-αυρος* „waterloos”, Hesych. *ἐπαύρους* · τοὺς χειμάρρους ποταμούς, on. *aurr* „water”, *aurogr*, *aurigr* „nat”, ags. *ēar* „zee”, lit. *jáuras* „vochtige plaats, veengrond”, waarnaast ook vormen met *ūr-* voorkomen, die eveneens met het onsamengestelde **uer-* in verband kunnen staan (z. b.): on. *ūr* „motregen”, lit. *jūrės* „zee” met voorgeslagen *j-* en opr. *wurs* „vijver”; lat. *urina* „urine” kan idg. *ū* of *ou* hebben en dan bij gr. *οὔρον* „urine, eig. water, vgl. wateren”, *οὔρια* „een watervogel” behooren (gewoonlijk wordt het laatste uit **uors-* verklaard, ofschoon naast hom.¹⁾ *ἐ(=)έρση* een donkere prothese *δ-φορ-(σ-)* zeer aannemelijk zou zijn). Over gr. *αὔρ-* vergelijke men de bespreking van Person I.F. 35, 200, die tot dezelfde conclusie komt. Ook de *κέντ-αυροι* kunnen misschien met dit woord samenhangen: zijn het eigenlijk de stroomdaemonen, die in het voorjaar langs de in den zomer drooge *χαράδραι* omlaag jagen? Fick zelf, die K.Z. 46, 78 zeer juist verwijst naar den naam van twee Oceaniden, bij Hesiodus Theog. 353 genoemd *Γαλαξ-αὔρα* en *Πληξ-αὔρα*, en de Kentauren ook verklaart als daemonen „ungestümer, von den Bergen herabstürsender Bäche” zoekt toch zijn heil bij *αὔρα* „lucht”!

Of men van hier uit een ontwikkeling mag construeren: „aanslibbing, leem, drijfzand, kiezel, ijzererts, oer” om zodoende nog eenige andere woorden binnen dezen cirkel te trekken? Het zijn: on. *aurr*, ags. *ēar* (< germ. **aura-*) „aarde”, noorw. *aur* „ijzer-

¹⁾ Een vorm met andere prothese vindt men in het Cretisch bij Hesychius *ἠερσαν* τὴν δρόσον. Κρήτες.

houdend zand'', oostndl. *oer*, naast noorw. *ǫr* „zandbank, zandig strand'' en on. *eyrr* (< **aurī*) hetz.

Doch zeer zeker behoort bij dezen wortelvorm **uer-* met *a*-prothese het woord voor „lucht, tocht, koelte'' in het Grieksch, waaruit dan het Latijn deze beide uitdrukkingen overnam (*aurā* en *āēr* met *ā* voor vocaal tegen de Latijnsche klankwetten en evenals bij *aether* geregeld den acc. sing. *aera*, waar blijkbaar het taalbewustzijn de ontleening nog duidelijk verradt).

Beschouwt men dit woord *αὔρα* niet in het groote verband van den wortel *uē-*, dan komt men tot het afsnijden van een wortel *au-* (zoo Brugmann I.F. 18, 436), die in de verwante talen volstrekt geen steun vindt. Gaat men echter van *uer-* uit, dan behoeft men ***aurā* en *auēr* niet langer van elkaar te scheiden, wat immers al buitengemeen ongewenscht moet schijnen, zoodra men zich voorstelt, dat „lucht'' eerst als tegenstand, als „luchtbeweging'' zich aan ons en vroegere generaties kan hebben geopenbaard of als „vochtige lucht, nevel, volk (vgl. Hom. *η* 140 *περὶ . . . ἦερ' ἔχχενε*) zich aan het oog kan hebben getoond. Naast *a-uer* dus een kortere vorm *aur-*, maar ook (z. ben. Excurs IV) *āur*¹⁾. Evenals nu bij *āuel-* volgens de indogermaansche klankwet voor de lange diphthongen deze zich slechts vermochten te handhaven door overplanting in verwante vormen met *e*-vocaal, ontwikkelde zich *āuer-*, nom. **ā-uēr*, gr. *ἄηρ*, gen. *ἤερος* in het Ionisch, waarbij *ἄηρ* inplaats van *ἤηρ* een gevolg van dissimilatie of dissimulatief behoud is; Bacchylides vermijdt op volkomen gelijke wijze twee *η*'s en geeft dus bijv. *Φήμα, κυβερνήτας* en heel duidelijk naast elkaar *ἄδμήτα: ἄδματοι* (vgl. Blass in zijn uitgave ³ 1904, p. XXVI). Het is dus ter verklaring van de *ā* van *ἄηρ* volstrekt niet noodig van een vorm uit te gaan, die wij elders bij den wortel *uer-* metterdaad aantreffen: *αἰώρα* < **uai-uōr-ā* „zweeftoestel'', zoo hiervan **uai-uēr-*, wat dan door vergelijking met *ἄισσω* < *uai-uīk-iō* (volgens sommigen < **ai-uīk-iō*, z. Bechtel Lexil. Hom. 20, wat naast *δαιδάλλω, παιφάσσω* en dgl. een zeer vroege haplologische dissimilatie kan zijn geweest uit **uai-u-*, vgl. bov. p. . . . over *αἰόλος*) tot het phonetisch plausibele vermoeden zou leiden, dat *ai* voor *u*+velare vokalen bleef, voor *u*+palatale vokalen *ā* werd.

Nadat zoo de vier elementen („warmte-water-lucht-aarde'') in dezen wortel voor „beweging'' een deel van hun benamingen hebben

¹⁾ Ook hier geeft het Litausch, dunkt mij, weer een bevestiging van *āu*, daar zijn intonatie van *āudra* „weer'' (van den wortel *ued*), niet *au* op een oorspronkelijke lange diphthong *āu* in het Indogermaansch wijst. In aeol. *αὔρη* (= *auuēr*) vindt men in omgekeerde richting de verandering, die lat. *māius* uit *majios* (< *mag-iōs*) in het leven riep.

afgezet, is ten slotte de conclusie des te moeilijker van de hand te wijzen, dat ook de oostelijke naam van den „hemel” hier op een plaats recht heeft.

Gr. *οὐρανός* „hemel” wordt nl. gewoonlijk vereenzelvigd met oind. *Varuṇa-*. Het laatst sprak over deze vormen Wackernagel Sprachl. Unters. zu Hom. 136 noot. Lacon. en boeot. is *ὠρανός*, aeol. zoowel *ὠρανός* als *ὄρανός*; de meesten gaan hier uit van *uorano-* en *uorano-*, sommigen van nog oudere vormen *(o)-uor-ḡ-*. Wackernagel merkt op, dat de vergelijking met oind. *Varuṇa-* onjuist is en tendeele heeft hij gelijk, daar van *Varuṇa* als den Hoofdgod in den Veda deze functie niet blijkt; maar later is zij bijv. in het Mahābhārata toch wel de *apām patih* „de heer der wateren.” Wackernagel verbindt daarom den naam van den hemel met oind. *varṣa-* „regen”, althans dat moet men uit zijn grondvorm **uorsanós* wel opmaken; de betekenis zou dan „Befeuchter, Befruchter” geweest zijn. Maar wil men die betekenis er in leggen, dan komt men voor de betekenis „water” (zie bov. pag. 165 over *οὕρον*) ook met de nog niet weer verlengde wortel **uer-* inplaats van **uer+s-* volkomen klaar.

Een andere, zeer oude verklaring werd onlangs weer door Wood Cl. Phil. 9, 151 in het leven terug geroepen: het verband met *εὐρύς*, wortel **u(e)ru-* „breed, ruim” werd daarin verdedigd, dus *οὐρ.* = „ruimte” onder verwijzing naar oind. *vi-hāyas* „luchtruim”: lat. *hiāre* „open staan” enz., vgl. *χάος*; ten derde is de verbinding voor het Indisch met wortel **uer-* „omhullen, omvatten” reeds zeer oud.

Het eigenaardige nu van deze drie verklaringen is, dat zij alle verschillende wortels tot uitgangspunt meenen te nemen, terwijl boven een poging werd gevraagd om aan te toonen, dat het hier steeds om één en denzelfden wortel **u+r* gaat. De kwestie heeft zich intusschen zoo slechts verschoven. Want een vraag blijft het ook hier, op welk punt van zijn ontwikkeling en in welke richting de wortel **uer-* de stof voor den hemelsnaam aan de bewuste talen verstrekt heeft.

Wat het woord zelf betreft mogen slechts twee korte opmerkingen voorafgaan: vooreerst dat, indien de betekenis oorspronkelijk geweest is „regenbrenger” en de grondvorm **u-or-s-anó-*, daarmede letter voor letter overeen zou komen oind. *varṣana-* „regenend” of „het uitgieten, regenen”; vervolgens dat in uitgang en accent zich geheel met *οὐρανός* laat vergelijken gr. *ὠκεανός*, terwijl de beteekenissen dezer beide woorden volstrekt niet zóó dicht bij elkaar liggen, dat het eene, als „Reimwort” nl. van het ander, geen zelfstandige waarde zou bezitten. De synonieme woorden in andere talen gaan denzelfden

koers, maar zijn niet eenzijdig genoeg om ook hier den doorslag te kunnen geven. Want lat. *caelum* hangt zeker met gr. κοῖλος samen, vgl. Alcaeus 15, 5 κοῖλαι = *κόφιλαι; vgl. lat. *cavus* <: *kóuos: Hes. κόοι τὰ χάσματα τῆς γῆς, καὶ τὰ κοιλώματα; de neiging, die lat. *ov* had > *au* later voor het historisch accent (*avillus*: *ovis lavare*: λοέω) werd hier dissimilatief nog versterkt door het contact of zoo goed als contact der beide slechts door *u* gescheiden o's. Idg. *nebhos* ntr. is in het Keltisch slechts als „volk” evenals in het Grieksch, in het Slavisch *nebo* s-stam als „hemel” vertegenwoordigd. Het woord voor „hemel” in het Keltisch, mir. *nem*, cymr. *nef* enz., staat met den wortel *nem-* „buigen” in verband. Eindelijk het Germaansch met **hemina*, -*la*: got. *himins* enz. wijst door av. *kamarā*, nperz. *kamar* „gordel”, gr. κρέμασθρον „dak, zoldering” op *kem-* „zich welven, of buigen”.

Zoo wijzen dus de verwante talen meestal op het zien van den hemel als „koepel zich welvend over de aarde.”

Juist de oostelijke talen, Indisch en Grieksch, schijnen de betekenis van „regenbrenger” in hun woordaanduiding belichaamd te hebben; of het klimaat deze voorkeur mede bepaald heeft (z. b. p. 145)? Voor het Grieksch althans is de klankovereenkomst tusschen οὐρανός en οὐρέω, οὐρον toch niet geheel waardeloos; bovendien heeft Fick in zijn laatste opstel (K.Z. 46, 78 en 102) aangetoond, dat de Kentauros of Kentauroi als zonen van Ixion en Nephile in vader en moeder doorzichtige namen vertoonden, daar Ixion waarschijnlijk „zever” beteekent, zooals ook Hesychius bevestigt voor het formeel gedeelte Ἰξαι·διηθησαι. „Ixion”, laat hij dan volgen, „ist es also, der die Nephile, die Wolke, durchsiebt, also ein Regengott”. Een voortreffelijke parallel maakt dit nog aannemelijker; Preusz behandelt in zijn overzicht over Noord-Amerika (Arch. rel. Wiss. 9, 131) een feest ten bate van de vruchtbaarheid van het veld. „Am fünften Tage um 2 Uhr nachts führte Múyingwa und Nayángaptümsi, die Göttin aller Arten von Samen, hinter dem Altar hervorkommend, einen Tanz auf. Ersterer hielt einen netzartig überzogenen Ring in der Hand, mit einem Loch in der Mitte. Dieser wird „Wassersieb genannt, weil die Wolkengottheiten durch solche Siebe den Regen herunterfallen lassen. Dazu ist zu bemerken dasz auch bei dieser Feier morgens bei Sonnenaufgang der Morgenröte Mehl entgegengeworfen und die Sonne um Regen angefleht wird, was mit der Auffassung der Morgenröte als Wasser zusammenhängt”. Wie denkt, als hij zoo het vaderschap van den naam οὐρανός in verband met regen en met een zeef aan de orde gesteld hoort, in den kring der classici niet dadelijk aan Socrates’

wijze van inwijding in de meteorologie over het hoofd van den armen Strepsiades en de vraag van dezen laatste (Aristophanes Nub. 368, vooral 373):

Str. ἀλλὰ τίς ὕει; τοῦτ' ἔμοιγε ἀπόφηνον πρῶτον πάντων.

So. αὗται (de wolken) δήπου· μεγάλοις δὲ σ' ἐγὼ σημείοις αὐτὸ διδάξω.

370 Φέρε, ποῦ γὰρ πόποτ' ἄνευ Νεφέλων ὕοντ' ἤδη τεθέασαι;
καίτοι χρεὴν αἰθρίας ὕειν αὐτόν, ταύτας δ' ἀποδημεῖν.

Str. νῆ τὸν Ἀπόλλω, τοῦτο γέ τοι δὴ τῶ νῦν λόγῳ εὖ προσέφυσας.

373 καίτοι πρότερον τὸν Δι' ἄληθῶς ὥμην δια κοσκίνου οὐρεῖν¹⁾.

Het is inderdaad, alsof Aristophanes ons vragen gehoord heeft en het antwoord daarnaar plooid; moeten wij bang zijn door hem naar *Νεφελοκκυγία* te worden meegenomen?

Aristophanes echter zelf aristocraat, kende de voorstellingen die in zijn volk leefden opperbest: wie zich zijn Acharniers weer te binnen brengt of aan zijn landelijke koren in de Pax denkt, weet ook dat woordspelingen als *οὐρανός: οὐρεῖν* om middelpunt van een geheele passage te worden en in te slaan ouder moesten zijn dan de vindingrijke geest van Aristophanes zelf.

Maar er is meer: niet dat Thucydides (2, 77) van ὕδωρ ἐξ οὐρανοῦ spreekt, is van belang, maar meer dat juist met dienzelfden uitgang het Grieksch *οὐρανὴ* kent in de betekenis van „matula”, terwijl toch zeker hier, bij tragici, geen volksetymologie met *οὐρανός* (≈ *οὐρέω*) dezen uitgang in het leven geroepen kan hebben. Men denke dan voorts ook aan de *διυπετέες ποταμοί* (II 174, δ 477): „de rivieren nit den hemel gevoed, eig. gevallen.”

Wij keeren dan thans terug tot *οὐρανός* „hemel”, voor welks verklaring wij (boven p. 167) hulp zochten bij *ἁκεανός*. „Hemel, lucht en water” bleken in hun benaming een verwantschap te vertoonen, ja *ἁκεανός* vinden wij ook als „lucht” en de wortel, die in *ἁκεανός* verbouwd als „water, oceaan” keert in het Latijn juist terug in het woord *caelum, coelum* (vgl. *caerimonia: cūra*, z. paelign. *coisalens*, terwijl de woorden van de zee gebruikt nl. *ἡεροφειδής*, lat. *caeruleus* (< **caelu-lens*) daar een weerklank vormden.

Verbindt men dan met onzen wortel **ger-* „bewegen” ook nog naast *αὔρα*²⁾ hom. *οὔρος*, „gunstige wind”, dan blijft voor *οὐρανός*

¹⁾ In Libye bestond een dergelijke voorstelling ook blijkens de woorden van Herodotus 4, 158: ἀγαρόντες δὲ σφῆας ἐπὶ κρήνην λεγομένην εἶναι Ἀπόλλωνος εἶπαν· ὃ ἄνδρες Ἕλληνες, ἐνθάυτ' αὖ μιν ἐπιτήδεον οἰκέειν· ἐνθάυτι γὰρ ὁ οὐρανός τε τρεῖται, vergl. verder ben. In het idiomatische Hollandsch van de straatjongens is „het pist” = „het regent.”

²⁾ De apodiktische verklaring van Petersson K.Z. 47, 274, dat de woorden *αὔρα* en *οὔρος* niets met elkaar te maken hebben, maakt ons niet verstandiger. Zijn verdiet treft ook Meillet Mém. soc. ling. 9, 154.

naast *οὐρέω* toch als meest aangewezen de verklaring als „beweging”¹⁾, en een afleiding daarnaast „het regenen” van den hemel. In Aristoteles²⁾, *Metaphysica* p. 1072 b 5 sqq. leeft dit nog voort, wanneer *ὁ πρῶτος οὐρανός* met de eerste *Φορά* „emanatie van kracht, d.i. beweging” nog dicht bij de Godheid wordt gebracht.

Maar de voorstelling van den hemel van *steen*, „waaraan de sterren hangen”, die overdag ook gesloten kan zijn en dan geen zon toelaat, die kan worden „open gespleten” door een reus met zijn *steen*en hamer, zoodat dan de hemel van een kwaden daemon bevrijd is, die sagen en mythen, waarover men het rijk gedocumenteerde opstel van Reichelt I.F. 32, 23—57 moge vergelijken, hebben de Grieken ook gekend, zooals de naam van den Hemelgod *Ἀκμων*³⁾ (zie Pauly-Wissowa I, 1173) als vader van Uranos aangeeft (zie ook I.F. 32, 52). Doch juist de genealogie maakt hier duidelijk, dat de hemel als steenen gewelf de oudere phase is en maakt waarschijnlijk, dat met *οὐρανός* voor de Grieken de voorstelling verbonden was van de geopende, „bevrijde”, zegenbrengende hemelen.

De naam *Varuna*- eischt alleen nog een zeer korte bespreking.

Als Wackernagel zegt (*Sprachl. Unters. zu Homer* p. 136 noot) dat *Varuna* geen god van den hemel is, is dit toch op zijn zachtst uitgedrukt eenzijdig. Dat *Varuna*- later voornamelijk handhaver van orde en recht is, is zeker zijn oorspronkelijke functie niet en wie van Rg-Veda V 85 het begin, vooral de derde strophe leest:

*nīcinuvāram varunah kavandham prasasarja rodasī antarikṣam
tena viśvasya bhuvanasya rājā yavam na vṛṣṭirvyunatti bhūmim*

Varuna liet de wolkenzak met het water omlaag uitstroomen over
beide werelden en de lucht;

daarmede bevochtigt de Koning van al het geschapene de aarde,
zooals regen het koren;

heeft toch inderdaad groote moeite niet telkens weer tot deze oude

¹⁾ Elders hoop ik aan te toonen, dat lat. *mundus* oorspronkelijk van den „(zich) bewegenden” (sterren)hemel werd gebruikt en met *moveo* verwant is.

²⁾ Att. komt als aor. voor *εὐρησας*, zie Brugmann-Thumb. (*Gr. Gramm.* 308 daarover. De vraag van Wackernagel (*Sprachl. Unters. Hom.* 136 noot) naar den grondvorm van *οὐρανός* kan nu ook worden beantwoord. Hij zelf gaf als grondvorm **uorsan-no-s* (vgl. oind. *varṣa-* „regen”) doch zijn verzoek aan ons is wat veelvuldig, als hij zegt: „Falls wir annehmen dürfen, dass die gute antike Überlieferung, wie sie Herodian vertritt, den äolischen Dichtern irrthümlich *ωρ* statt *opp* gegeben habe, ist alles in Ordnung.” Tegen **uer+s-* in plaats van **uer-* bestaat natuurlijk geen bezwaar juist om het oind. woord. Maar prothese of juister facultatieve praepositie was er wel en de beide aeolische vormen: *ωρ-* en *ορ-*, de att. *ορ-* dor. *ωρ-* worden nog altijd het gemakkelijkst verklaard door **uor(s)anos* of **u-uorsanos*, ev. zelfs **u-uorsanos*.

³⁾ Vgl. Hesychius *Ἀκμωνίδης ὁ Χάρων καὶ ὁ Οὐρανός*, vgl. Aleman fr. 111.

vergelijking terug te keeren, wanneer hij zich de boven besproken plaatsen slaande op Grieksche opvattingen weer te binnen brengt. Dat voorts in oind. *εργότι* „hij bedekt, beschermt” de beide „Europeesche” wortelvormen van gr. *εἰλύω* (dus **hel-*) en *ἔρυμαι* (dus **her-u-*) zijn samengevloeid wordt ook door Uhlenbeck Altind. Etym. Wtb. sv. niet ontkend, terwijl hij toch *οὐρανός* en *Varuna-* angstvallig gescheiden houdt. Het argument, dat men in het Grieksch dan *λ*, niet *ρ* in *οὐρανός* zou mogen verwachten, houdt dus geen steek. Voor het overige kan ik naar Reichelts beschouwingen verwijzen (I.F. 32, 27 en 37), die ook aan de identiteit van beide namen vasthoudt.

Wanneer men dan ziet, dat *Ἀκμων* soms ook met *Ἀθήρ*, soms zelfs met *Ὠκεανός* gelijk wordt gesteld, dan komt deze laatste vraag het meest prikkelen: als wij bij den wortel **her-* de beteekenissen van „lucht, regen, water” vinden en daarnaast een mythe, waar van den hemel gesproken wordt als van de „aflekkende, sluitende lucht of wolk”, en later van de opening daarvan en het neerdalen van zonnewarmte en regen, zijn deze beide ontwikkelingen dan buiten elkaar omgegaan of is de verwording van de mythe causa movens geweest voor de beteekenisverandering van het dienende woord?

Trouwens, de tijd van de vergelijkende mythologie is weliswaar grootendeels voorbij en wie er zich aan waagt, weet van te voren dat hij zich op drijfzand begeeft of schijnt te begeven, maar hier zal men toch misschien niet zoo heel ver kunnen afdrijven.

III C. s-her-. Vele van de beteekenissen keeren ook hier, uitgegaan van een grondbeteekenis „bewegen”, terug, vaak weer met verdere verlengingen.

1. *s-her-* „geluid geven, maar ongearticuleerd”, ook hier weer met de bekende verwantschap van „licht” en „geluid”: oind. *svárati* „hij klinkt; doet weerklinken; schijnt, straalt”, lat. *susurrus* „fluisteren”, on. *svarra* „bruisen”, d. *schwirren*, vgl. oier *sibra-se* „modulabor”, ob. *svirati* „fluiten”; klankwisselend daarnaast *sur-*: gr. *ὑραξ* „muis”, lat. *sōrea* hetz., d. *surren*, noorw. (dial.) *surla* „neurien, gonzen”, zweed. (dial.) *sorla* „kabbelen”, lit. *surmà* „fluit”. Met een gutturale verlenging blijven in dezelfde beteekenissfeer lit. *szvirkstu* „ik fluit”, lett. *svirkstu* „ik knetter”, vgl. met l. lit. *szvilpiù* „ik fluit” (Leskien Ablaut der Wurzelsilb. im Lit. 349).

2. *s-her-* „gearticuleerd spreken”. Bij deze beteekenis is er maar één moeilijkheid: lat. *sermo* „gesprek”.

De meeste philologisch geschoolde taalgeleerden gaan hier uit van een verbinding met *ser-* „samenbinden, vlechten”, en worden daartoe gebracht door de verbinding *sermonem* (-s) *serere*, die in het Latijn een bepaald succes heeft gehad. Vermoedelijk van Ennius uitgegaan (zie Norden Verg. Aeneis Buch VI² p. 182 en 373) komt het bij Plautus, Varro, Livius, Vergilius e.a. voor, maar toch met een klein onderling verschil. Vergilius (Aen. 6, 160) en Livius 7, 39, 6 geven *aliquid sermone (sermonibus) serere* en het is waarschijnlijk, dat ook Ennius zich zoo heeft uitgedrukt; Plautus echter spreekt (Cure. 193, Mil. 700) van *sermonem* of *sermones serere*, vgl. verder Varro L.L. 6, 64, Serv. in Aen. 4, 277. Het valt niet te ontkennen, dat de eerste opvatting en constructie deze etymologie veel beter aannemelijk vermag te maken dan de laatstgenoemde. Van semasiologische zijde kan men zich dan gaan verdedigen door te wijzen op het bekende lat. *disserere* en vermoedelijk toch ook op *disertus* (*s* < *ss* vóór het accent volgens de zgn. „mamilla”-wet) „goed geordend; duidelijk, nadrukkelijk; welbespraakt”. Ook is het een levende parallel, wanneer Plautus zegt, Trin. 797: *quamvis sermones possunt longi texier* en dat dit geen vondst van het oogenblik was, blijkt wel daaruit, dat bij Ausonius, Mossella 294, dus in een geheel ander genre, dezelfde uitdrukking terugkeert. Zoo wordt het dan begrijpelijk, dat de laatste, die over dit geheele onderwerp geschreven heeft, Buck in zijn opstel over de verba van „spreken en zeggen” betoogd heeft (Am. Journ. of Phil. 36, 135), dat evenals *εἰρηνα*, wortel **her-ē-* met *αἰρώ* „verbind”, samenhangt, zoo ook niets belet *sermo* met *serere* te verbinden. Bechtel voegt hier (Lexil. Hom. 240) ook nog *ῥαρ* „echtgenoot” aan toe, dat hij om *ῥαρίζω* „minnekoos, converseer” niet met *ῥρ-* (*ῥαρίζω*) „samenvoegen” maar met *ser-* in *sermo* verbindt. Maar dit is zonder twijfel zelfbedrog, immers wanneer Bechtel *ῥαρ* met „(quae) colloquia serit” omschrijft daarin Bugge volgend, dan wordt het begrip *colloquia* = *sermones* maar geheel binnengesmokkeld, terwijl men moest uitgaan van *serere* dat helaas nergens iets anders beteekent dan „aanknoopen”, zooals ook wij dit woord in verwante beteekenis gebruiken.

Zoo wordt men weer onzeker, te meer wanneer men zich reenschap geeft, wat te zelden gebeurt, dat de verbinding van *sermo* en *serere* wel eenvoudig een etymologische speelsheid der Romeinen geweest kan zijn, een indruk, die bij herhaalde lectuur der in aanmerking komende plaatsen nog sterker wordt.

Aan den anderen kant is de verbinding met den wortel **sher* „praten”, die door Solmsen Unters. gr. Laut- u. Versl. 206 uit-

voorig verdedigd is, aanbevelenswaardig door de aanwezigheid van osk. *sverrunē* „oratori, eng. speaker”, meestal met „arbitr” vertaald, maar een grondvorm **sγermōn*- heet voor *sermo* onmogelijk, daar dit tot **sormo* geleid zou hebben, vgl. *socer* < *sγekro*-, *soror* < *sγesor*-. Daarom neemt Solmsen t.a.p. aan, dat *sγ*- reeds indogermaansch met *s*- afwisselende en geeft daarvoor vele voorbeelden, die nog vermeerderd en versterkt worden door Persson Btr. idg. Wrtfrsch. 123.

Het dilemma schijnt moeilijk, meer dan het wellicht is. Voor ons *sγer*- „praten”, niet *ser*- „aaneenknoopen” pleit veel: is dan het klankwettig bezwaar zoo onoverkomelijk? Zijn inderdaad *socer*-, *soror*-, *sermo* volkomen gelijk? De vraag is het antwoord. Ook phonetisch toch is het duidelijk, dat de lettergreep *sγe*- zich anders kan ontwikkelen dan *sγer*-, daar in het laatste de palatale invloed van de romeinsche dentale *r* ook in het slotresultaat moet worden meegeteld. Maar ook feiten spreken hiervoor. In zijn Studien zur Lautgeschichte heeft Solmsen (p. 23) de resultaten van zijn onderzoek ook voor *vo-r*- en *vor*- zoo samengevat, dat evenals voor *s*, *t* ook voor *r* *γo*- zelfs in *γe*- overgaat, indien *r*, *s* of *t* maar tautosyllabisch waren, hij is aldus tot volkomen dezelfde resultaten gekomen als wij met onze boven omschreven hypothese. Maar ook de tegenstelling tusschen (*peg^{vo}* >) *quequo* > *coquo* en *quercus* (< *perq^u*u-) dekt zich geheel met deze theorie.

Helt dan thans de schaal niet meer er toe over om ook hier W. *s-γer*- te herkennen? Zonder twijfel, al geeft ook de naam van *Hermes* hier den calculus Minervae niet. Weinig goden toch vertoonen een zoo bonte rij functies als Hermes, vgl. Eitrem in Pauly-Wissowa VIII 773. Een band tusschen al deze werkzaamheden te leggen, zooals Eitrem t.a.p. poogt te doen, schijnt een onbegonnen werk; ook principieel ware dit niet juist, omdat vooral bij Hermes sterke syncretistische invloeden aan het werk moeten zijn geweest. Tot interpretatie van zijn naam is het dus ook bij wijze van proef geoorloofd uit te gaan van zijn functie: als heraut met schoone stem, de ἑρμῆα κήρυξ, vanwaaruit hij als Hermes λόγιος god van de welsprekendheid wordt en zoo zijn welsprekendste vertolking zelf weer gevonden heeft in de Hermes-statue van Phidias-kunst, door de Romeinen tot Germanicus herschapen (zie bijv. Bulle Der schöne Mensch, tweede uitg. taf. 44, text p. 93); zoo heet hij verder ook Hermes ἀγοραῖος en wordt met den Aegyptischen god Thoth, den „god der schrijvers” gelijkgesteld. Zijn naam nu luidt: Hom. Ἑρμείας, Ἑρμείης, Ἑρμῆς, dor. Ἑρμᾶν, Ἑρμᾶς de eerste dorische vorm uit Ἑρμᾶων, dat ook in het epos voorkomt; waarschijnlijk is dit uit Ἑρμᾶων ontstaan, zooals thess. Ἑρμανος schijnt aan te toonen. Dit

-ᾶρων komt ook in Ποσειδάρων voor, zooals Fick-Bechtel Gr. Personennam.² 440 herinneren; vermoedelijk is 'Ερμείας zgn. Koseform bij 'Ερμᾶρων en moeten wij dus van het laatste uitgaan. Reeds dadelijk komt hier ἑρμηνεύς „tolk” in de gedachte, dat blijkens epidaur. ἡρμᾶνευσε een -ευ- verlenging van een woord ἑρμᾶν- was, dat zelf zonder bezwaar uit *ἑρμᾶ(ς)ον- begrepen kan worden. Hesychius' 'Ερμῆνοι· Σειληνοί, die Solmsen I.F. 30, 12 niet wil loslaten noch hier inlasschen, kunnen heel goed eerst aan het einde der ontwikkeling bij den Hermes der vruchtbaarheid met phallische attributen (zie Pauly-Wissowa VIII, 775 vlg.) onder worden gebracht en behoeven dus den ouden naam in zijn verklaring niet uit het spoor te brengen. Zoo bereiken wij dan een fem. *ἑρμᾶ, waarnaast een ev. masc. ἑρμος in 'Ερμῶ-δωρος en ἑρμο-κοπίδαι toch onzeker blijft in dit door analogieformaties doorploegde gebied. In -ρων kan men hetzelfde suffix vinden, dat men ook in Ποσειδάρων, Κανδάρων, Παλαμάρων aantreft, vgl. Fick-Bechtel Gr. Personennamen² 440. ¹⁾

Zoo zijn de beide woorden lat. *sermo* uit **skermōn*- en gr. 'Ερμείας enz. berustende op een *ἑρμος, -ᾶ uit **skermo*-/-ᾶ reeds dicht bij elkaar gekomen. Daarbij blijft het echter opvallend, dat *sermo* als substantief op -*mōn*- in het levende Latijn bijkans alleen staat, zooals bij Cooper Word-form. Rom. Serm. Pleb. 56 uit zijn lijsten duidelijk blijkt. Verder komen slechts voor: *pulmo*, *semo*, *femo*, en bij Ennius *termo* naast *teimen* en vaker *terminus terminare*. Dientengevolge lijdt het geen twijfel, of wij hebben in *sermo* een overblijfsel van een vroeger sterkere groep, die morphologisch met de idg. zgn. participia op -*meno*- en de substantiva op -*mōn* naast -*men*- en -*mg*- ntr. samenhangen: een duidelijk voorbeeld is het gr. τέρμα naast τέρμων (vgl. ook v. Planta II 67, Zimmermann K.Z. 39, 262, Pokrowskij Arch. lat. Lexic. 15, 372). Juist dezelfde secundaire verhouding vinden wij nu tusschen ἑρμᾶ- (en 'Ερμᾶρων) en *sermō* als tusschen gr. ἐπιστήμη en ἐπιστήμων²⁾ (naast *ἐπίστημα).

Toch blijft hier wel een bezwaar over, dat niet zoo gemakkelijk uit den weg geruimd kan worden. Vooral als het zoo juist gewonnen morphologisch inzicht waarheid bevat, dan — maar ook eerst dan —

¹⁾ De vorm met *ϕ* leeft, vermoedelijk als zgn. „Kurzname” voort in boeot. 'Ερμαίος, dat digamma veronderstelt, aangezien dit dialect regelmatig *ai* in *η* ziet overgaan, vgl. Fick-Bechtel Gr. Personennam.² 113. Meer vormen op ἑρμο- wijzend ib. 112.

²⁾ *sermōn*- is natuurlijk niet uit -*aōn*- samenge trokken zooals *sōl* < **sauiol* (z. ben. Exc. IV) terwille van het gr. ἑρμᾶρον-. De glosse bij Hesychius 'Ερμῶνιος χάρις παροιμία is hiervoor natuurlijk onbruikbaar, daar men de beteekenis ook door de verdere woorden niet nader opgehelderd krijgt.

is Zimmermann's bezwaar gemotiveerd, dat men voor **s_{her}mōn*-actieve beteekenis zou verwachten. Maar het bezwaar is gelukkig fictief: *ἐπιστήμων* is oorspronkelijk niet degeen, die vol *ἐπιστήμη* is, want de functie van *-ων* is zuiver en alleen te substantiveeren en namen als *Δόλων*: *δόλος* zijn zeker analoga naar de tallooze gevallen, waarvan *-ων* adjectiva als zelfstandige naamwoorden doet aanvoelen (type *στράβων*). Dat nu het suffix *-men-* als *-mēn*, *-mōn*, ntr. *-my* (gr. *ποίημα*, lat. *carmen*), *-meno-*, naast *-mno-* en *-mo-* oorspronkelijk neutraal is ten opzichte van het genus verbi blijkt naast de passieve ntr. op *-my* zeer duidelijk uit de activa *ποιμῆν* (*~ ποιμν-ιον*): *τλήμων* (accent, z. ook Brugmann Gr.² II, 1, 233); ook a priori is dit reeds waarschijnlijk, daar wij hier met een zeer oud suffix te doen hebben. Men vergelijke in dit verband nog welsprekende Latijnsche woorden als *femina* (act, eig. med.): *alumnus* (pass.), om de strijd over de oude ritucele namen in den dienst der *Fratres Arvales Adolenda, Coinguenda, Commolenda* maar niet weer op te warmen: dat de beschouwingen over passief of actief hier volkomen vruchteloos zijn, heeft men vaak helaas te laat ingezien.

Evenals het gr. *τέρων* zoowel „eindiger” als „einde” kan beteekend hebben, zoo is het ook met **s_{her}-mōn*. Wie zal bijv. bij lat. *Sonus* uitmaken of het „passief” of „actief” is, het „voortgebrachte” of „klinkende” geluid beteekent: dit is onvruchtbaar. Het osc. *suerrunēi*, d.at. „spreker” bewijst volstrekt niet, dat **s_{her}mōn* „dus” passief moet zijn; waarschijnlijk is het eerste uit *s_{her}sōn*- ontstaan met *rr* < *rs* evenals *curro* < **k_{rs}ō*- vgl. lit. *kurszù* „ik loop snel”; dezelfde verlengde wortelvorm *s_{her}-s-* vindt men dan ook met andere vocaalphase in *susurrus* met *rr*; *s_{her}-s-*: *s_{her}-* = *quaeso* uit *quaisso*: *quaero*?

Het beste bewijs eindelijk voor de oudheid van deze *mōn*-stammen ook in het Latijn is het suffix *-mōnium* *-mōnia* (vgl. Pokrowskij Arch. lat. Lexic. 15, 371 voor het materiaal). Mommsen heeft reeds een halve eeuw geleden naast *flamen* (morphologisch een woord als *ποιμήν*) *flamōnium* vastgesteld (morphologisch een woord als *δαίμων* met verstijfde phasenwisseling). Welnu, oude woorden als *caerimōnia*, *matrimōnium* worden eerst, maar dan ook geheel duidelijk door *flamōnium*, vooral wanneer men let op de oude patriarchale band en de paralleliteit van priester en vader.

De wortelvorm C. III *s_{her}-* is nu in het volgende materiaal aanwezig:

a. „zweren”, „spreken” (z.b.): osk. *sverrunēi* „den spreker”, got. *swaran* „zweren”.

b. „zoemen” (z.b.): lat. *susurrus* „gegons”, on. *svarmr* „rumoer, gewemel; „fluiten”: ob. *svirati*; „klinken”: oind. *scáratī*.

c. „opzwellen” of „vochtig zijn”: av. *xwara* „wond”, ohd. *sveran* „zveren”, r. *chwóryj* „ziek”. Daarnaast zonder *s* ohd. *warah* „etter”.

d. „zich oprichten” > subst. „paal”: oind. *sváru-* „lange lat of „paal”, lat. *sārus* „paal”, ags. *sweor* „post” naast *swēora* „hals”, *suer-* „paal”: *uen-* „boom” = *uer-* „ploegen”: *uen-* „ploegen” vgl. I.F. 16, 180.

e. *suer-u-* „bitter” hetzij als „pijnigend” (≈ c) of ≈ f: oir. *serb* „bitter”.

f. *swēro-* „zwaar”: misschien lat. *sērius* en vgl. lat. *vērus* „waar, vol vertrouwen” (z. bon.), uit „opheffen = (cf. *τάλαντον*: *tollo*) wegen”, got. *swērs* „geeed”, ohd. *swār* „zwaar”; lit. *sveriti* „ik hef op, weeg”. Vgl. over **uē-ro-s* „vol vertrouwen, waarachtig, waar” bov. p. 155.

g. *swōr-ā*: uit de beteekenis „zich in verticale richting bewegen, zich verheffen; > zwellen” ontstaat als subst. „zwellung”: *πόδες ἄωποι* μ 89 van de „dunne beenen, zonder knuit” die Skylla heeft (K.Z. 46, 161), ion. *ῥῥη* (teg. *κωλῆ* „schenkelstuk”) „knuit” in Coll. Becht. 5497, vgl. ook Bechtel Lexil. Hom. 80, lat. *sūra* „knuit”, natuurlijk met dezelfde voorstelling, zooals uit Plaut. Pseud. 1176 blijkt: *quam uelis perniæ* (als ≈ *perna*) *homost: ubi suram aspicias, scias posse eum . . . gerere crassas compeles*. Misschien staat hiermede in verband on. *sqvdr* „behaarde huid”, nll. *zwoord* doch z. ben. Kort geleden gaat ook Wood Class. Phil. 9, 158 uit van den wortel *suer-* met beteekenis „zwellen”.

Met verschillende verlengstukken komt deze klankcombinatie als volgt voor:

a. *suer+g-* „in beweging komen, donker worden”: oind. *svarga-* „hemel als bewolking”, nll. *zwerk*.

b. (= a) *suer-d-* „in beweging brengen, vertroebelen” (vgl. Wood Col. nam. 90, Mod. Lang. Not. 25, 213 en z. lit. *svirus* „zwevend”, *sverdi* „ik weifel, wankel”) lat. *sordēs* „rouw”, got. *swarfs* „zwart”, on. *sorti* „duisternis”. Daaruit ontstaat weer on. *sqvdr* „behaarde huid” als „zwarte, donkere plek”; meer gegevens bij Falk-Torp-Davidsen 1222.

c. *suer-to-* „zwaard”: zooals gr. *ῥῥ* „zwaard” komt van *ῥῥω* < **auer-jo* „ophangen ≈ bevestigen” (z. b. p. 163), zoo is *suer-to-* participium bij het verwante *suer-*: on. *sverð* „zwaard”; z. ook Falk-Torp-Davidsen 1214.

d. *suer-bh-* „in de rondte of heen en weer bewegen”: cymr. *chwyrfa* „snel heen en weer draaien”, got. *-swairban* „wischen, vegen”, on. *svarfa* „rondzwerfen”, nll. *zwerfen*, vgl. zonder verlenging *svyrōju* „ik tuimel, wankel” en Wood a^x enz. 117. Voor de beteekenisovergang z. Wood Col. -nam. 30.

IV. *ue-i-*. Als men de verschillende onderstaande beteekenissen nagaat, krijgt men den indruk, dat de *i*-klank de beteekenis versterkt heeft.

a. „Vlechten, binden”; „weven”: oind. *ráyati* „hij weeft”, lat. *vicio* „vlecht”, ob. *viti* „draaien, winden, vlechten”.

b. uit **a** („muur” als „vlechtwerk” Meringer I.F. 17, 139): oier. *imm-a-feitha* „wat omheind werd”, got. *baurgs-waddjus* „stadmuur”.

c. hetzij uit „binden” (vgl. verder verlengd lat. *vincio*), hetzij uit „bewegen > dwingen, kracht op iemand laten werken”: lat. *vīs* „kracht”, *vīs* „jij wilt” (parallel met W. *we-* in *volo*); *invītus* „onwillig” eig. „niet uit eigen wil gedreven” tenzij men hier, wat mij waarschijnlijker voorkomt, dichter de waarheid benadert door *in* = < *en-* te nemen: *invītus* dan = „geforceerd” (vgl. oind. *vīta-* „vervolgd”); *invītare alqm* „iemand nooden, noopen (nl. te komen)”. Bij de substantiva vinden hier een plaats: oind. *ráyus* „kracht”, lat. *vīs* hetz., nier. *fē* „toorn”.

d. beweging, die zich op zijn objekt richt geeft: „streven naar” oind. *vēti* „tracht te bereiken, jaagt na”, gr. *ψέμαι* „streven”, lit. *vejù* „ik jaag”, ob. *voji* „soldaten”. Met participiaal *to*-suffix: on. *veidr* „jacht, vangst”, ohd. *weida* „voeder, weide” (niet *-dh-* suffix, zooals Boisacq 367 aanneemt: wegens ohd. *d*); lat. *vēnāri* „jagen” behoort zeker bij den wortel *we-*; of het speciaal hier thuis is: < **we/enāri-* zooals lat. *trēs* < **trejes* ontstaan is (oind. *tráyah*), is onzeker: in dat geval moet men van een subst. **we/enā* „jacht” (suff. vgl. gr. *ᾰλένη, περόνη*) uitgaan. Gr. *ὁῖμος* „weg, gang, pad” heeft oorspr. ‘(καθ’ ὁῖμον bij Suidas) uit *z*, zie Bechtel Lexil. Hom. 172 over *ψέμαι*.

Ook hier weer verschillende verlengingen, die in beteekenis dicht bij de voorgaande blijven:

a. *we-r-*: leven, krachtig zijn, uitloopen (*vīs* vgl. bijv. *viridis senectus*): lat. *vireo*, *viridis* „groen (zijn)”, ocymr. *guird* „herbida”. Hierbij ook idg. **vīros* „man” vgl. ook K.Z. 43, 54.

b. *we-k-* „sterk zijn > strijden” ~ „overweldigen”: *vinco* „overwin”, cf. *dēvinco*, *prōvincia* (?) oier. *ſchīm* „ik strijd”, got. *wīhan* „strijden”, lit. *veikiù* „maken, doen; het (goed enz.) maken, zich bevinden”, *veikùs* „flink, werkzaam”.

c. vand. „zich bevinden” > „wonen”: de familie van cind. *veśá-* „huis”, = gr. *φῶκος*, lat. *vīcus* enz., waarbij *k-* als wortelverlenging, niet als derivatiesuffix blijkt te liggen in av. *vaēsma-* m. „huis”; voor de beteekenis vgl. av. *vaēs-* „ten dienste staan, dienen” naast gr. *φοικεύς, οἰκέτης* „slaaf”.

d. *uei-k-* met andere verlenging synoniem met *uei-d-*: zien, er uit zien ~ gezien worden; weten enz.'': gr. (φ)εἶκων „beeld'', φέ-φοικ-α „gelijk'', lit. *pa-véikslas* „voorbeeld''. (z. ben.)

e. *uei-k-* „wijken'' < „gaan'', ook „op zijn beurt gaan'': φεῖκω „wijk'', *řices* afwisseling, *řice(m) alicuius* = *loco alicuius* vgl. zoo χῶρα: χωρέω. Met dezelfde beteekenis:

f. *uei-g-*: oind. *vijáte* „wijkt terug'', got. *wiko* „week'', ndl. *wijken*, z. P.B.B. 37, 248; misschien ook oind. *vega-* „aandrang'', lat. *vigeo* naast *vegetus*, z. ook A.J.Ph. 27, 60.

h. *uei-t-*: heftig bewegen > schudden: got. *wipōn* „schudden''.

i. *uei-d-*: heftig bewegen: lit. *vidras* „storm''.

k. *uei-d-* (vgl. *uei-k-*): „zien, schijnen; weten''; over dergelijke beteekenissen z. b. p. 123: oind. *véda* „ik weet'', gr. φῶδα, lat. *vīdeo*, got. *wait* „weet'' naast gr. ἔτιδον „ik zag'' en φεῖδος „uiterlijk, gestalte''.

l. *uei-d-* (evenwijdig met **uei-k-* in gr. φῶκος) oind. *veda-* „bezit < huis''.

m. *ui-dh-* („verjagen'') > scheiden: oind. *vidhyati* „hij doorboort'', gr. ἡΐθεος „ongetrouwde jonge man'', lat. *divido* „verdeel'', *viduus* „weduwnaar; beroofd'', enz., vgl. ohd. *wīsan* „vermijden'' (z. ook Wört. u. Sach. 4, 217), waarnit zich de beteekenis „midden'' kan hebben afgeleid in lit. *vidūs* „het midden'', in welke beteekenis zich dan het opgejaagde aan alle kanten omsingelde wild hierbij zou kunnen voegen: oier *fíad* „wild'', cymr. *gwydd* „wild'' adj., vgl. Rev. celt. 35, 85.

Voor deze semantische overgang: „scheiden'' = „midden tusschen'' is ook **vidhu-* (vgl. oind. *vidhūt-* „eenzaam'') bruikbaar, dat zich eerst als grensscheiding tot zijn historische beteekenis „boom'' heeft ontwikkeld; mier. *fid* „boom'', on. *viðr* „woud, boom'', vgl. meer daarover bij Falk-Torp-Davidsen 1357 en vooral Pedersen K. Gr. I, 41, 111.

n. *uei-p-*: sidderen, trillen, hartstochtelijk bewegen: oind. *repate* „hij siddert'', *repáyati* „laat zaad vloeien'', *vip-* „roede'', on. *víf* „vrouw, ndl. *wijf*, waarin Kluge P.B.B. 41, 182 ook een obscene beteekenis meent te bespeuren; got. *-waihjan* „winden, wikkelen'' enz. wijst ook op de beteekenis: „slingeren, strengelen''.

o. *uei-b-*: dezelfde inhoud als **m**: lat. *vibrare* „doen trillen'', got. *weipan* „bekransen'', lit. *wyburti* en *wyburioti* „kwispelstaarten = *adulari*'', vgl. P.B.B. 37, 248.

p. *uei-n-*: „jagen, najagen''; oind. *vénati* „verlangt'', oud-ier. *fían* „held'', over lat. *vēnāri* „jagen'' z. b. p. 117.

q. *uei-s-*: „vochtig zijn'': ohd. *wisa* „weide''; gewoonlijk peiora-

= tief: oind. *viśá-* n. „gift”, gr. *ῥός* „hetz.”, lat. *vīrus* „stinkend vocht”, cymr. *gwy* „vocht”; ook de naam van de *wezel*, ohd. *wisala* enz. beteekent het „stinkende” of „giftige” dier, Wört. u. Sach. 4, 220.

R. *uei-s-* van het zich ontbindende lichaam, vandaar ook van verwelkende planten, duidelijk uit **Q** vgl. lat. *viētus* „verwelkt”, on. *visinn* „verwelkt”; met *t* lit. *výsti* „verwelken”; ook Falk-Torp-Davidsen 1389 sluiten zich ten slotte hierbij aan.

IV B: a-uei-: a. „vliegen”: arm. *hav* „vogel, kip”, lat. *avis* „vogel”, *auca* spec. „gans”, nier. *aoi* „zwaan”, lit. *avižiai* „libellen”. Zonder de zgn. prothese oind.: *veš-*, *viš* „vogel”, ohd. *wīs wīro* (het laatste onomatopoetisch?) „wouw. Misschien hierbij ook cymr. *hwyað* „eend” < **aujeto-*, vgl. gr. *ἀετός* z. Pedersen Kelt. Gr. I, 55.

b. „streven”: lat. *aveo* „begeer”?? Gewoonlijk wordt het met oind. *ávas-* „gunst” en gr. *ἐν-η(ε)ής* „gunstig gezind” verbonden. Zie een overzicht bij Bechtel Lexil. Hom. 125.

IV C. s-uei- ten deele met verlengingen, geen afleidingsuffixen wellicht:

a. „draaien, zwaaien”, vgl. de *mo*-afleidingen: ags. *swīma* „duizeling, flauwte” enz., vgl. met *r* ndl. *zwieren*. Grondbeteekenis „zich heen en weer bewegen”, z. ook Falk-Torp-Davidsen 1218.

b. „heengaan; afnemen, verdwijnen”, vgl. P.B.B. 37, 255: on. *svina* „wegteren”, ohd. *swinan* „wegteren, flauw vallen”; *n* kan hier praesens-suffix geweest zijn, zie Falk-Torp-Davidsen 1217; daarnaast een *m*-afleiding onder **a**; gewoonlijk neemt men *k*-praefigering aan in oind. *ksināti* (met *n*-infix) „hij vernietigt”, gr. *φθίω* „teer weg, kwijn”, wat zeer onzeker is.

Met verlengingen vindt men ongeveer het volgende beeld:

a. *suei-q-*: „weggaan” > „zwijgen”: os. *swigōn*, ags. *swīgian* en *sweowian* „zwijgen”.

b. *suei-g-*: „weggaan” > „zwijgen”: gr. *σιγή*, got. *swihns* „rein, onschuldig” met *lo*-suffix zelfde beteekenis in nier. *fīal* „kuisch” (< *uei-lo*).

c. *suei-g-*: „het opgeven, ophouden, weggaan” P.B.B. 37, 248: ohd. *swīchōn* „zwerven”, mhd. *swīch* „jaargang; shade, bedrog”, ndl. *bezwijken*.

d. *suei-gh-*: „zich buigen”: on. *sveigr* „buigzaam”, ndl. *zwichten*. Misschien als „gewelf, afdak” hierbij ohd. *sweiga* „veestal” z. P.B.B. 28, 266, Wört. u. Sach. 6, 36. Hierbij behoort ook noorw. *sveig*

„vochtig”, nederd. *swég* „een beetje vochtig” (uit „buigzaam” > „sappig”) Falk-Torp-Davidsen 1212.

e. *swei-gh-* van het geluid, ten deele klanknabootsend: got. *swiglōn* „fluiten”.

f. *swei-t-*: „branden”: on. *svīða* „zengen, branden”.

h. *swei-d-*: „lichten”: ags. *switol* „helder”, lit. *svīdūs* „blinkend”, lett. *svīdu* (praet.) „licht worden”, *swaidīt* „zalven, insmeren”.

i. *swei-d* „zweeten” uit „bewegen” of uit „glimmen” (**h**)?: oind. *h-svīdyati* „hij wordt vochtig”, *ιδρώς* „zweet”, lat. *sūdor*, cymr. *chwys* (< **switso-*) „zweet”.

k. *swei-p-* „draaiend bewegen”: on. *svīfa* „slingeren, draaien. Reeds Wood Mod. Lang. Not. 25, 213 vermoedde ook identiteit met **l**.

l. *swei-p-* „(weg)gaan, het opgeven, ophouden”: got. *sweiban* „ophouden”. Men kan hier ook aan *swei-q^u* denken.

m. *swei-b-*: „draaiend werpen, zwaaien: on. *sveipa* „gooien, omgooien”, ofries. *swēpa* „vegen”.

Met *o*-phase komt dit woord voor als **swoi+d-jo* „ik zend, laat gaan” in oier. *fōidim*, vgl. Pedersen K. Gr. I, 359, II, 525, Z. celt. Ph. 5, 509, vgl. on. *reita* „toestaan; laten gaan, geleiden: W. *heil-* (z. bov. p. 178 **k**), Falk-Torp-Davidsen 1374.

V. ue-ū- komt door de dissimilatorische afkeer niet voor, z. VIA b: *ἐφεῖπον*. Vgl. bov. p. 133 over het ontbreken van een wortel *me-m-*.

VIA. ue-q^u-: a. „buigen”: oind. *vakrá-* „krom”, lat. *vacillare* „wankelen”, cymr. *gwaeth* (< *gak-tó-*) „slechter”, got. *un-wāhs* (< *uq^u-*) „feilloos, ἄμειπτος”, ahd. *wanga* „wang”; verdere combinaties K.Z. 47, 248.

b. („stembuiging?” > spreken”: oind. *vákhti* „hij spreekt”, *avocam* Aor. (< **e-ue-q^u-om*) = *ἐφεῖπον* in plaats van *ἐφευπον*, zie **V**: *vōcare*, *rōā*.

c. = b, het ding als „naam, aangeduid ding”, (vgl. *ding* ~ *geding*: lat. *tongeo* = „noscere”. Fest. p. 356 M. = 448 Linds.: lat. *tango*: ndl. *denken*): got. *waíhts* „zaak, ding” enz. Over de beteekenis van den naam z. b. p. 37.

VIB. a-ueq^u-. Wij schijnen hier den overgang „spreken” ~ „toonem” aan te treffen, vgl. gr. *φράζω: φράζομαι*, *ῥέω: δείκνυμι*:

a. got. *ango* „oog”. Gewoonlijk gaat men van den stam van *ᾠσσε*, *oculus* uit en neemt voor de *au* invloed van het woord voor „oor” aan: got. *auso*. In plaats van *ueq^u-* kan ook *uegh-* hier uitgangspunt vormen.

VIC. s-ueq^u-: **a.** „draaien, buigen > zwenken, wankelen”: oind. *svañc-* en *svañcas-* „bewegelijk, snel draaiend”, got. *af-swaggjan* in *af-swaggwidai weseima* = ἑβερήθημεν met nasaaalinflix = ohd. *swingan* „zwaaien”, on. *sreggja* „een schip wenden”, noorw. (dial.) *svaga* „wankelen, heen en weer gaan, schommelen”, lit. *sukù* „ik draai”, lett. *sukt* „er tusschen uit draaien, er van door gaan”. Vgl. ook Wood Mod. Lang. Not. 16, 24 en 25, 72. Met media komt de wortel voor in oind. *svájate* „hij omarmt” en *svaja-* „slang”.

b. de overgang naar het zintuig van den smaak: „zoet” (: bitter” z. b. p. 140) vgl. *amārus* „bitter”: *amāre* „lief hebben, zoet vinden”: cymr. *chwēg* „zoet”, *chwaiθ* „smaak”, os. *swek* „geur”. Dit wijst volgens velen op idg. media: z. ben. VIIC *s+ueg-*, maar voor het Germaansch kan men van *suek-nó-* uitgaan en het Cymrisch laat ook ig. *k* toe, vgl. bret. *c'houék* „zoet” Henry Lexique bret. 170.

c. „branden” (cf. *suet-* IX C): got. *swibls* „zwavel”, ohd. *swebal*, *swebal*; wrsch. *s-ueq^u* of *s-uep-*; maar niet als „bedwelmend middel”: lat. *sōpor*, *sōpio* zoo v. Wijk sv. *zwavel*. Lat. *sulpur* < **suplur* (z. v. Wijk t.a.p. doch z. bov. p. 159 noot) is ook klankwettig mogelijk, cf. over *vespa* enz. boven p. 65.

VIIA. *ue-gh-: „bewegen”; **a.** in eigenlijken zin: oind. *váhati* „hij voert, rijdt, trekt”, gr. ὀχέομαι „rijd”, pamph. *φεχέτω* „moet aanvoeren” Coll-Becht. 1267, *velo* „vervoer”, got. *ga-wigan* „bewegen”, lit. *režù* „ik rijd”; daaruit de beteekenis „gang, rit > maal keer”: oier. *fecht* „maal”. Voor het Baltisch z. Leskien Ablaut 357.

b. „wegen” uit „bewegen” semasiologisch ontwikkeld, (vgl. *τάλαντον: τλη-* „opheffen: *tollo*): ndl. *wegen* enz. en gr. ἔλκω „omhoog halen > wegen”.

c. misschien hierbij got. *waíhs* „ding, zaak”, oorspr. „een ding van gewicht, dat meetelt” ?? z. b. p. 180, VI A, b. f: „spreken” z. d.

d. *uegh-* „plechtig spreken”, oind. *vāghát-* „priester, die de gelofte uitspreekt”, arm. *gog* „spreek!”, lat. *voveo* „ik beloof”.

VIIIB. a^x-uegh-: „beweging” in het geestelijke overgebracht, vgl. *secum volvere volutare*, ὀρμαίνειν:

a. oind. *óhate* „hij bemerkt, ziet in”, misschien got. *augo* „oog”.

b. *e-uegh-* av. *aog^udā* „hij heeft gesproken”, *εὔχομαι* „ik zeg, verzeker (Hom.!) beroem mij; bid, doe een gelofte”.

VIIIC. s-uegh-: de „beweging” heeft zich hier over het gebied van licht en geluid uitgebreid:

a. got. *sugil* „zon” (kortste vocaalphase), s. *svegel* „hemel”, vgl. Mod. Lang. Not. 16, 306, Falk-Torp-Davidsen 1105.

b. *suēgh-* naast *suāgh-* en *suāgh-ē*: gr. ἡχῆ (< *ῥᾱχᾱ*, de *ῥ* nog in eigennamen) = lat. *rāgire* „kreunen, krijschen van kleine kinderen”, got. *swēgnjan* „jubelen”; lit. *svagėti* „klinken”.

VIII A. uēg-: a. de snelle beweging in technischen zin: „weven”; vgl. oind. *vāgurā* „strik”, oier. *figim* „weef”.

b. de snelle bewegelijkheid van het menselijk organisme: „frisch, krachtig; frisch: waakzaam zijn”, lat. *vegeo* „ben flink, sterk”, got. *wakan* „waken”.

c. gezonde kracht > „voortplanten”: ags. *wacan* „(ontwaken), geboren worden”, got. *wōkrs* „τόκος, woeker”, cf. vlaam. *kroost* = „rente”. Vgl. ndl. *wekken*: *verwekken*.

d. *uag-* „buigen” misschien gr. (ῥ)ᾰγνῦμι „breek”, zoo ook ἀκτή „strand”, niet = ἐγγυῖν „waar de golven breken”, maar „gebogen kust” hetzij in verticale of horizontale lijn; mier. *fán* < *uag-no* „schuin, steil; steilte”, cymr. *gwaen* „veld, weide”, vgl. *campus*: κάμπτω.

e. *uēg-*: „vochtig zijn”: gr. ὑγρός „vochtig”, mier. *fúal* „urine” (vgl. boven οὐρέα sv. III *uer-* B, p. 169) < **uog-lo-*, on. *rokr* „vochtig”.

Verlenging met *-s* blijkbaar reeds in zeer ouden tijd:

a. „bewegen > ontwikkelen, groeien”, vgl. ben. VIII, B: *uēg+s* > *ueks*: oind. *úksati* „hij groeit”, got. *wahsjan* „groeien”, d. *wachsen*.

VIII B. a-uēg-: aug-, ūg-, ūg-: oind. *ug-rá-* „machtig, sterk”, (gr. ὑγής „gezond is onzeker, gewoonlijk met βίος „leven” gecombineerd), lat. *augeo* „vermeerder (tr.)”, got. *aukan* „vermeerderen (intr.)”, lit. *ūgýs* en *ūgis* „gewas van één jaar”, *rud-ugýs*, „September” (vgl. lat. *auctumnus*: *augeo*?) *ūgis* „spruit, scheut”, *āugu* „ik groei”, *āuksztas* „hoog = lat. *augustus* en meer bij Leskien Ablaut der Wurzelsilb. in Lit. 313 vlg. Met *s*-verlenging, zie VIII A: *αὐξάνω*, *ἀέξω*, lat. *auxilium*.

VIII C. s-uēg-: a. „te voorschijn borrelen: ruiken, stinken”, ohd. *swehhan* hetzelfde. (z. b. VI C, b.).

b. „wankel” > „zwak”: mhd. *swach* „slecht, veracht, zwak”, met nasaal-infix *sueng* in mier. *seng* „slank”.

c. „slingert, draait zich om; omgeeft”: oind. *svájate* „hij omarmt”.

IX A. ue-t-: de beteekenis „beweging” dicht bij die van *ue-* afgeleid ook „spreken”.

a. „gaan”, jaargang > jaar, vgl. *jaar*: W. *ȝē-* „gaan” en meer bij de Vries Tijdschr. T. en L. 1916 (34) 219: *ȝet-os*, onzeker want het kan ook *ȝe-tos* bij I *uē-* geweest zijn; over dergelijke *-tes*-substantiva Brugmann Gr.² II, 1, 527; gr. *ῥέτος*, lat. *vetus* „een jaar (oud)” van wijn, hooi enz. vgl. *vetus-tus* „bejaard”; *o*-afleiding in oind. *vatsá-* „éénjarig kalf” enz. „gaan” > „rondzwerven” in ohd. *wadal* „rondzwervend”.

b. „waaïen”: oier. *do-in-felhim* „ik blaas aan”, lit. *vėtyti* „wannen”. De *t* kan hier ook eenvoudig afleidingssuffix zijn (z. b. p. 155).

c. „weder, weer”: ig. *ȝetró-*: on. *veðr* „lucht, weer, wind”, naast vormen met *ē* in lit. *vėtra* „storm, onweer” (naast *widras*) z. b. p. 54, ob. *vėtrū* „lucht, wind”. Ook hier kan *-tro* natuurlijk suffix zijn zooals in gr. *ἄροτρον*: lat. *arātrum*.

d. „zeggen”: oier. *aisndedat* (< *as-ind-felhat*) „zij spreken”, ocymr. *guctid*: onzeker, daar de wortel hier waarschijnlijk als *ȝ(e)id-* moet worden aangenomen, z. Pedersen Kelt. Gr. II, 520, 524. Hiermee verbind ik ondanks de protesten van Vendryès Rev. celt. 29, 204 en Buck Am. Journ. Phil. 36, 150 toch nog het liefst lat. *vetāre* „verbieden”. Het is tenminste denkbaar, dat juist in een zoo met gevoel geladen begrip het negatieve aanvankelijk slechts door houding en stem vertolkt werd. Oudere vorm *votare* vgl. Plaut. bijv. Most. 869, Rev. de phil. 19, 144. Wellicht gaat men echter voor het Keltisch beter, althans ten deele, niet van *ȝet-*, maar van *ȝed(h)-* uit, vgl. de mcymr. Inf. *dy-wedut* „zeggen” en vgl. oind. *vádati* „hij spreekt”, waarover Güntert spreekt, Reimwortbildung in Ar. u. Gr. 32 spreekt: een oude, zelfstandige, niet geïncultueerde vorm. Lat. *votare* kan oorspr. een athematisch werkwoord met *o*-vocaalfase zijn geweest, zooals Meillet er vele heeft aangetoond: **vot-mi* enz.

IX B. a^x-ȝet-: a. „vocht”: oind. *avatá-* „bron”, lett. *avāts* hetz., misschien lat. eigennamen van rivieren als *Avens* en *Aventia*, z. I.F. 35, 200.

b. „wonden”, gr. *οὐτάζω* „wond”. Of hier een oorspr. **oṽtāmi* onder wegschuilt (zoo K.Z. 46, 260), is onzeker, daar *οṽtā*, *οὐτάμεναι* zeer goed onder den invloed van *ἔκτα* (*ā* < *ȝ*): *κτείνω*, *κτάμεναι* kunnen staan. Ook Bechtel gaat in zijn voorzichtigen Lexilogus Hom. 340 voor *οὐτάζω* van een vorm met zgn. „prothese” uit en vergelijkt verder gr. *ᾠτειλή* „wond” < **ō-ateleia*, waarin *ȝā* < *ȝō* kortste vocaalfase kan zijn bij *ȝā-* in lit. *votīs* „wond”, lett. *vāls*. Veel waarschijnlijker is het echter om voor gr. **ō-ateleia* van *ȝū* < *ȝȝ* uit te gaan, daar dan een zeer eenvoudige identificatie oprijst: got.

wunds „wond” < idg. *u₂tó-*. Dit kan een *to*-afleiding bij W. *u₂n-* zijn, bij een parallele wortel dus, maar naast *οὐτάζω* is het voorloopig beter van een wortel *u₂t-* te spreken, die ook met masaal-infix voorkomt. *οὐτάζω* is dan latere afleiding met *-άζω* van een oud **u₂t-o-* „geslagen, gewond”.

IX C. s-net-: a. „langzaam wegteren”, (z. bov. p. 181), „verbranden”: ohd. *swedan* enz., ndl. *zieden*.

b. van geluid, duidelijk klanknabootsend: „neerkletsen, kletsen” van menselijke taal: noorw. (dial.) *sradka* „neerkletteren met zacht geluid, leuteren”, vgl. ndl. *zwetsen* met *s-u₂t-* naast *s-u₂ad-*.

c. „fluiten”: oier. *ind fet* „sibilus, gefluit”, cymr. *chwytth* „het blazen”.

d. subst. „speeksel, gif” (zie *vīrus* bov. p. 178): ndl. *zwadder*; vgl. ook bij van Wijk sv. verschillende woorden, die nog juist door hun ver uiteenliggende beteekenis duidelijk maken, dat het levende onomatopoetisch karakter van deze klanken lang werd gevoeld. Grondbet. was ook volgens van Wijk: „golvend, borrelend bewegen.”

X A. ued-: in vele talen kunnen de vormen ook bij *uedh-* behooren.

a. „voeren”, spec. „naar huis voeren, uxorem ducere, huwen”: gr. *ἔξεδον* „koopprijs”, oier. *a fedme* (relat.) „circumferentes” meer bij Thurneysen Hdb. d. Altir. 397, Pedersen Kelt. Gr. II, 515, ags. *wetma* „koopprijs der vrouw”, lit. *vedù* „ik voer, huw”, *redys* „bruidegom” vgl. meer bij Leskien Ablaut der Wurzelsilben 368.

b. „zeggen”: oind. *vádati* „hij geeft geluid; spreekt”, gr. *ἑδέω* „bezing”, lit. *radinti* roepen”. Over *vádati* Güntert Reinworth. 32.

c. „nat”: maced. *βέδν* = *ἄήρ* (Hoffmann Makedonen 98), gr. *ἕδωρ* „water” (oude *r/n-* stam; cf. eigennaam *Ἀλοσυδνη*), lat. *unda*, got. *wato* „water”, misschien ier. *fand* „traan, oogwater”. Voor lat. *unda* indien < *udnā* = *mundus* „rein” < *mudn-* K.Z. 45, 235.

X B. a-ued- parallel met de voorgaande beteekenissen: **a.** „weven” (vgl. *ueg-*): lit. *údmī* „ik weef”, wrsch. ook on. *auðinn* „toegestaan”, wanneer men daarvoor gr. *ἐπι-κλώθω* „toespinnen, toestaan” mag vergelijken; is dit laatste juist, dan moet men ook hier van *uedh* uitgaan. Ook Falk-Torp-Davidsen denken zich het semasiologische verband aldus (p. 530).

b. „zeggen”: gr. *αὐδή* „stem” en *αὐδάω* „spreek”, gr. *ἄ(ε)ίδω* „zing” is misschien contaminatie van *a-uei* × *a-ued-*, ofschoon Wacker-

nagel het uit **a-ue-ud-ō* door denzelfde dissimilatie als *ἔφεπρον* verklaart: maar dit type *a*+geredupliceerde wortel is van elders onbekend.

c. „natheid”: lit. *andra* „weer”, waar natuurlijk ook een idg. suffix *-dhrā* (lat. *terebra*, *vertebra*) aanwezig kan zijn.

X C. s-ned- „plassen, kletsen, kletteren”: vgl. de opmerkingen bij Fick III 546, v. Wijk sv. zwetsen: ndl. *zwatelen* enz.

XI A. ue-dh-: een dergelijke synthese bij Meringer I.F. 16, 178, en 17, 142. **a.** „stooten, slaan” (z. b. p. 183): oind. *radh-ayati* „slaat, slaat dood”, gr. *ῥέω* „stoot”, hom. *ῥέων* „slaande, treffende, beschadigende” (onjuist Bechtel Lexil Hom. 108) bijv. I 540, vgl. ook K.Z. 45, 234, oier. *ar-coat* „beschadigt” (< *kor-redet* < *kom-uedh-* z. Pokorny Z.celt. Ph. 11, 11).

b. „vlechten, weven”: on. *radhr* „hengelsnoer”, ndl. *gewaad*.

c. „binden”: cymr. *gwedd* „juk”, z. Z.celt. Ph. 11, 9, got. *gawidan* „verbinden”.

d. *uedh-* hetzij als „aanspannen, binden, *ξέγγυλαι*”, hetzij als „voeren, ducere” >

e. „huwen” (z. **f.**): oind. *radhñ-* f. „bruid, jonge vrouw” (vgl. gr. *ῥέφελον* XI B).

f. „voeren” kan, parallel met *uegh-* ook zelfstandig uit „voortbewegen” ontstaan zijn, ondanks Meringer I.F. 17, 143 (de betreffende woorden boven bij X A a).

h. (vgl. lat. *obligatio* en *iūs* (: *iungo*, W. *ieu-*) oind. *yanti* „iungit” >) „verplichting, pand”: lat. *vas*, *radimōnium sistere*, got. *vadi* „pand”, lit. *vadūti* „pand inlossen”.

XI B. a-uedh-: **a.** *ῥέφελος* „strijd”, *ῥέφελον* „het Umstrittene”; men ga uit van de beteekenis van *ῥέων* (boven XI A); suff. *lodan* actief (lat. *bibulis* enz.), als ntr. passief cf. *ῥπλον*.

b. „wefen” lit. *śudmi*, z. b. X B a.

XII A. nep-: **a.** vgl. hom. *ἀσπίδα νωμᾶν* „het schild snel bewegen”, zoo *ῥπλον* oorspr. „werktuig”: *ῥπλα* (*ῥρήια*) „wapenen”: *ῥπω* „hanteeren” dat met oind. *sápati* „is ijverig in de weer” kan samenhangen. Intusschen is het om got. *werpa* (*p* < idg. *b*) „wapenen” misschien beter het hier onder te brengen. Jacobsohn Phil. 67, 501 gaat van **ῥπλον* uit, maar daar dit volkomen onbewijsbaar is, gaat men beter uit van **c** en dus van *seper-*:

XII C. a. snep-: *sn* geeft Grieksch regelmatig (vgl. ἡδύς): ὄπλον z. bov.

b. *snep-* „slapen”: oind. *svápnā-* „slaap”, ὕπνος hetz., lat. *somnus* naast *sōpor* „diepe slaap”, *sōpire* in diepe slaap brengen” (sema-siolog. vgl. Wood Col. nam. 33, a^x 118), on. *svefta* „stillen” (eig. „in slaap wiegen”); kortste vorm in ndl. *suf*, vgl. ook Falk-Torp-Davidsen 1110. Het dichtst bij het oorspronkelijk staat slov. *svepati* „heen en weer gaan”.

c. uit de laatste beteekenis laat zich dan lat. *sōp̄io* „penis” verklaren; waarschijnlijk hoort hier gr. ἄνθρωπος bij, < ἄν(δ)ρ-ώπο-ς ~ got. „*mana-sēþs*” „menschenkind” > „mensch” vgl. Schr. Gr. Woordenboek s.v.

XIII A. ueb-: „stooten, slaan”: got. *wēpana* „wapenen”.

XIII C.: s-ueb- „snel bewegen” **a.** „jagen, opschrikken”: σοβέω „verjaag”, σοβή „paardestaart”.

b. „heen en weer bewegen”: lit. *suboti* (kan ook *s-uebh-* zijn) „heen en weer wiegen”.

c. on. *sópa* „vegen; daarnaast ags. *swápan* hetz. (< idg. *suoib-*). Waarnaast misschien in obscene beteekenis uit *suoibh-*, dus vgl. XIV gr. οἰφέω ὀίφω „futuere”. De gewone opvatting: *o-uebh-* het laatst bij Brugmann I.F. 32, 326.

XIV A. uebh-: a. „zich heen en weer bewegen”: on. *váfa* „zweven” enz., lit. *vebzdėti* „door elkaar bewegen”.

b. „omwikkelen”: noorw. (dial.) *vava*, on. *raf* „windsel”.

c. „verwikkelen, verwarren”: on. *vafi* „verwarring, ordeloosheid”; meer bij Falk-Torp-Davidsen 1405.

d. uit **c** ontstaan; doch overgebracht op taalgeluiden: noorw. (dial.) *vava* „onzin praten, kletsen”, z. ook Mod. Lang. Not. 15, 98.

e. „spinnen, weven”: oind. *ūrna-vābhi-* eig. „wolspinner” of „-wever”, gr. ὑφαίνω, ndl. *weven*; waarschijnlijk ook lat. *vespa* enz. (z. bov. p. 65).

XV. uem-: a. „opwellen, borrelen”: ohd. *wimi* „opborrelende bronnen”, *wemōn* „golven”, naast noorw. (dial.) *vama* „met zijn lichaam zwaaien, onvast op zijn beenen staan”, vgl. ook Falk-Torp-Davidsen 1380.

b. „opborrelen” > „spuwen”: oind. *vāmiti* „hij spuwt”, gr. (φ)έμεω, lat. *vomo*, lit. *wemiū* hetz.

c. uit **b** ontstaan: „vlek”, got. *wamm* „vlek”.

Verlengingen in: got. *wamba* „buik”, o-cymr. *gumbelauc* „baarmoeder”, bret. *gwamm* „vrouw”; dit laatste kan echter germ. leenwoord zijn, zie Henry Lexique bret. 147; *b* waarschijnlijk < idg. *bh*, vgl. *γόμφος* en dgl. woorden, tenslotte verwant met *γέμω*, beide met palatale gutturaal. Vgl. XV C: *stem-bh*. Waarschijnlijk beteekende got. *wamba* dus oorspronkelijk: „rond gezwollen.” Dezelfde beteekenis bij *gen-* in ohd. *wanast* „Wanst, buik”.

XV B. e-nem-: misschien in got. *imjo* „menigte”, vgl. Uhlenbeck P.B.B. 30, 252 en Falk-Torp-Davidsen 1380.

XV C. su-em-: a. „zich (in het water) bewegen”: cymr. *chwyr* „beweging”, ahd. *swimman* „zwemmen”.

b. „drijven op het water” > „poreus”: gr. *σومφός* „sponsig” (onzeker), d. *Schwamm* „spons”, got. *swamm* (nom. onzeker). Daarnaast met germ. *p* noorw. *sopp* „zwam” en *sraup* „spons”. Zie ook Falk-Torp-Davidsen 1108, 1209.

XVI. ue-n-: met *uer-* en *uei-* de verst uitgebreide en vertakte wortelvorm. Ook hier wordt dus waarschijnlijk, dat de liquida- en semivocaalverbindingen phonetisch het gemakkelijkst ontstaan, dus het oudste zijn en dus kans hebben in de historische taalbeelden de grootste uitgestrektheid te beslaan. Zoodra men de leer der sonanten, hoe dan ook graphisch vastgelegd, aanvaardt en daarin phonetisch de naaste klankverwanten der zuivere vokalen erkent, wordt het begrijpelijk voor ieder, die bedenkt hoe moeilijk vocalen ook in hun uitklinken zuiver en éénklinkend blijven, dat steeds vokalen voor zijn gekomen, die in hun begin- of eindklankdeelen bijmengsels vertoonden, die men dan consequent zou kunnen uitdrukken met *u* semi- tegenover *o* heel-vocaal: *i*, *u*, *ɛ*, (*ɛ*), *m*, *n*, dus *ei* enz.

a. „wenden, draaien”: got. *wintrus* „winter”, als Jahreswende”, vgl. *περιπλομένων* gr. *ἐνιαύτων*; het suffix *-trus* (*u*-stam) is identisch met lat. *tonitru-*, *tonitrus* „donder” (: *tonāre*); als contaminatie van de gelijkfungeerende suffixen *l(e)r-* en *tu-* is het gemakkelijk te begrijpen.

b. vgl. lat. *versari* „zich ergens ophouden”: „wenden”, „verkeeren” > „wonen” > „gewoonte” > gaarne-, lief-hebben”, vgl. *verkeering hebben*: oind. *vanate* „hij heeft gaarne, geniet”, lat. *Venus*, *venustus*, on. *vanr* „gewend”.

c. uit **b**: „zich verheugen”: cymr. *gwēn* „gelach”.

d. op het licht overgebracht; os. *wānum* „glanzend”.

e. naast **b** ontwikkelt zich: „arbeiden, voor iets werken”, „naar iets streven”; oind. *vanóti* „hij krijgt. wint”, on. *vinna* „winnen, verwerven; bearbeiten”. Maar arbeiden is zich moe maken, zich aftobben; vgl. *πένομαι, πόνος: πονηρός!* Daarom:

f. „lijden”: of > „zwak”: got. *winnan* „lijden”; oier. *fann*, cymr. *gwann* „zwak”.

h. gespecialiseerd vertoont **e** zich als „de akker bewerken, ploegen (vgl. Meringers opvatting van *plegen: ploegen* [zoo hier **b** ~ **h**] I.F. 16, 182, die ten onrechte een speciale „oerbeteekenis” „ackern” aanneemt. Men kan hier natuurlijk wel „ploegen” bereiken uit „omwenden, de schollen omstulpen” of met de oude breekploeg: „de kluiten onderste boven werpen”, vgl. de akker *τρίπολος* bij Homerus Σ 542 „driemaal geploegd”, beter „drie maal, op verschillende wijzen bewerkt”, zooals uit het verband blijkt.

i. op het gebied der menschelijke vruchtbaarheid, waarover ik beneden gesproken heb naar aanleiding van *ἐπὶ παίδων γνησίῳ ἀρέτῳ* enz. (Exc. II) > „coire”: lat. *Venus*, oier. *fine* „vriendschap”, ohd. *wini* „vriend, geliefde, man”, (een beteekenis verwant met **ser-* boven p. 172, in gr. *ἄζρ* „echtgenoot” enz.).

k. uit „wenden” (zie **a**) ontstaat actief: „weg doen gaan” vgl. naast *φέρων*- van de verwante wortelvorm *wer+g-* „werk”. Herodotus’ *κατ-εργάζομαι* „afmaken, dooden”, zoodat ook **e** het beginpunt kan zijn geweest: „krijgen” > „in zijn macht krijgen” of „nemen” > „dooden”, zooals het lugubere Homerische *αἰρέω* en *εἶλον* illustreert. Als bijloten ontspruiten hier de beteekenissen: „slaan, treffen, wonden” got. *wunds* „wond”, cymr. *gwant* „heeft doorstoken”, vgl. Stokes Bezz. Btr. 23, 54 en Fick II 270 (bov. p. 183).

l. uit „wenden” (zie **a**) ontstaat intransitief: „weggaan”, „in den steek laten” „ἐπιλείπειν of ἐκλείπειν” (vaak met prothese) oind. *ūna-* „gebrek hebbend aan”, *εὔνις* „verstoken, beroofd van”, got. *wans* „gebrekkig, onvolledig”; de lange vorm lat. *vānus* „leeg” is onzeker, daar deze naast *vas-tus* uit **cas-nos* kan ontstaan zijn.

Met verlengingen komt deze wortel als volgt voor:

a. *wen-k-*: oind. *vañcayati* „hij wijkt uit, ontsnapt, bedriegt”; blijkbaar oorspr. „draait”, *vāñcati* „wankelt, loopt krom, sluipt”, arm. *ganjur* (o-stam) „gekruld” (K.Z. 47, 268), got. *un-wāhs* „onberispelijk, feilloos”. Volkomen zeker is deze indeeling niet; want wel wijzen oind. *vañkú-*, *vañka-* „vliegend”, got. *-wāhs* < germ. **ḡanhaz* op W. *ḡenk-* maar lat. *vacillare* „wankelen, waggelen” daarnaast pleit voor *ḡek-* met nasaalinflix. Ook Güntert Reinwortb. im Ar. u. Gr. 202 houdt de *n* voor onoorspronkelijk, doch ziet er natuurlijk den invloed van een „rijmwoord” in, nl. van oind. *āñcati* „hij buigt”.

b. *uen-g-* „draaien, buigen”: alb. *vangu* „velg”, ohd. *winchan* „zich opzij buigen, knikken, wenken”, *wenkan* „overhellen, zich wenden”, on. *valka* „rond dwalen”, lit. *rangùs* („onzeker in plan en daad”), „traag, slap”, *ringis* „hoog, kromming”. Ook hiernaast juist in het Latijn weer (z. bov. **a**) een vorm zonder *n*: *vagari* „rond dwalen”. Ook hier dus *n*-infix?

c. 1. *uen-dh-* „wenden” naast „draaien > krullen”: oind. *vandhurā* „wagenbak” (of bij **3**?) umbr. *aha-uendu* „avertito”, got. *-windan* „winden, wikkelen”.

2. „gekruld haar”, vgl. Lidén I.F. 19, 346: gr. *ῥονθος* (< *ῥι-ῥονθ-ας*) „eerste baardhaar”, oier. *find, finn* „haar”, ohd. *wint-brāwa* „wenkbrauw”, opr. wanso „eerste baardharen”.

3. winden, vlechten, weven”: in de eerste plaats van het uit takken gevlochten huis: *wand* Meringer I.F. 17, 140; ook van de kleeding: d. *Gewand* ib. 141.

XVI B. a-uen-: a. van „stroomend water”: oind. *avāni-* „stroom, rivier”, vgl. boven lat. *Avens, Aventia* sv. *uet* X A; anders I.F. 35, 200 (wortel *au-*?)

b. van „kleur”: mier. *íaine* (< **aun-jo-*) „groen”, ags. *wan* „bleekgroen, *χλωρός*”. Hetzelfde idee ook bij Wood Col. nam. p. 63 maar zonder eenige semasiologische opheldering.

XVI C. s-uén-: a. („draaien, ineendraaien: samendringen, ophoopen): „menigte” ags. *sunor* „kudde”, vgl. boven XV: got. *imjo* „menigte”.

b. „geluid”, evenwijdig met *s-uer* (z. b.): oind. *svanati* „hij klinkt”, lat. *sonus, sonare*, oier. *sennid* „bespeelt een snaarinstrument, *ψάλλει*”.

c. „drijven, voeren” (vgl. *uegh-*, *uedh-*): oier. *do-seinn* „hij drijft”, hier en in het praeteritum *do-sephainn* blijkt de *sy* in het woordbegin, z. Thurneysen Hdb. d. Altir. 80.

Ook hier zijn de verlengde wortelvormen talrijk, sommige kunnen echter eenvoudig suffixen bevatten of voortzetters van wortel+suffix zijn.

a. 1. *swen-k-*: „draaien, zwaaien”: os. *swingan* „zwaaien” vgl. boven *s-ueg^u-*.

2. (vgl. *s-uer-*) „bewegen > wegen > zwaar” spec. „zwaarlijvig, zwanger”: ags. *swangor* „moeielijk zich bewegend, langzaam”, ndl. *zwanger*, lit. *suñksti* (*n* ook in den Infinitivus) „zwaar worden”, *sunkùs* „zwaar”, vgl. lat. *gravidus: gravis*.

- b. *ſuen-ſ-*** 1. „draaien, buigen > zich vermoeien”, vgl. over deze beteekenissen ook Mod. Lang. Not. 16, 24: oind. *svaňj-* in *svájate* „hij omgeeft, omarmt”, ags. *swincan* „zich vermoeien”, *swencan* „plagen” (= nll. *zwenken* in de oorspronkelijke beteekenis) *swenc* „droefenis”
2. uit „draaien” met andere gevoelston: „vroolijkheid, grap”: d. *Schwank*
3. „gedraaid” > „slank” of beter „buigzaam” > „slank” (vgl. lat. *teres*) mhd. *swanc* „heen en weer bewegend, buigzaam, dun, mager”, mnd. *swank* „fijn”, mier. *seng* „slank”.
- c. *ſuen-t(o)-*** „bewegelijk” > „sterk”: oier. *fétaim* „ik kan”, got. *swinþs* „sterk, gezond”.
- d. *ſuen-dh-*** „gaan” > „weggaan, verdwijnen”: ags. *swindan* „wegkwijnen, verdwijnen”, ob. *pri-svenſti* „verdrogen, verwelken”. Zou d. (dial.) *swenden* „door verbranding van hout en planten bewerkbaar, vruchtbaar maken” hierbij hooren en niet < *ſuenþ-* met *n*-infix bij idg. *s-ſwet-* behooren, vgl. ohd. *swedan* „langzaam rookend verbranden”?

XVII *ue-s-* grondbeteekenis ook nog duidelijk: „bewegen, draaien”.

a. „wikkelen” oind. *velá-* „bosje gras” (onzeker; grondvorm **raz-do-*?), on. *vasast* „zich inwikkelen”, noorw. „samenroeren, mengen; door elkaar gooien, beuzelen”, vgl. Falk-Torp-Davidsen 1356.

b. „kleeden”: oind. *vaste* „hij kleedt zich”, arm. *z-genum* „ik kleed mij”, *ῥέννμι*, perf. pass. *ῥέσται*, lat. *vestis* „kleed”, got. *wasjan* „kleeden”.

c. = *versari*, z.b. XVI *uen-*: „zijn, zich ophouden”: oind. *vásati* „hij woont, verblijft, overnacht”, gr. *ῥέστω* „woonplaats”, got. *wisan* „wezen, zijn”.

d. uit **c** ontwikkelt zich: „zich thuis voelen, zich te goed doen > eten”: oind. *únu-rácase* Perf., av. *vastra-* „keel, mond” eig. „waarmee men eet”, (lat. *rēscor* hoort met *ēscā* „lokaas, voeder”: *ēdo*), got. *bi-wisan* „ἐὺφραίνεσθαι”, *fra-wisan* „δᾶπανᾶν”, *wizōn* „zwelgen”, oier. *feis* „het eten, eten feest”; over deze wortelbeteekenis K.Z. 40, 19, Rev. celt. 35, 89, Pedersen Kelt. Gr. II, 524 en Güntert Reinwortb. im Ar. u. Gr. 15; met prothese gr. *ῥία* (z. Bechtel Lexil. Hom. 152: misschien eigenlijk *ῥεία*, zeer onzeker) „teerkost, proviand”: oind. *avasá-* n. „voedsel” zou alleen als *uēs-io-*: „*ues-io-* bij dezen wortel kunnen behooren. Maar deze

zgn. „prothese” is voor het Oind. vreemd, \bar{e} dan zooals in $\acute{\eta}\acute{\upsilon}\varsigma$, z. b. p. 3 vlg.

e. > „goed”: oind. *vasu-* „goed” enz., z. b. p. 3 vlg.: gr. $\acute{\eta}\acute{\upsilon}\varsigma$.

f. „vochtig”, semasiologisch z. b. p. 183, 184: oind. *vása-* „vloeibaar vet”, av. *vanhu-* „bloed” (K.Z. 46, 41), ohd. *waso* „drassige grond”, ndl. *wasem*. Hierbij kan een onderkomen vinden Hesychius' $\acute{\epsilon}\alpha\rho\acute{\omicron}\nu$ (spiritus lenis!) $\cdot\lambda\omicron\upsilon\tau\eta\rho\alpha$, η $\pi\rho\acute{\omicron}\chi\omicron\upsilon\nu$; over deze glosse Sommer Gr. Lautstudien 119, Ehrlich Unters. gr. Betonung 147.

g. „gaan” > „heen gaan, sterven”: vgl. $\phi\acute{\epsilon}\sigma\text{-}\pi\epsilon\rho\omicron\varsigma$ „avondster”, lat. *vesper*, on. *vestr* „westwaarts”, Falk-Torp-Davidsen 1372 vermoeden met anderen een $(a)ue-$: $(a)ues-$ „weg, weg van”, wat natuurlijk op hetzelfde neerkomt.

h. „lichten, glanzen”: oind. *vasar-* „in de vroegte”, *vasantá-* „lente”, gr. $\acute{\epsilon}\alpha\rho$, $\eta\rho$ „lente”, lat. *vēr* „lente” oier. *fáir* „zonsopgang”, lit. *vasarà* „zomer”, ob. *resna* hetz., waarschijnlijk ook ohd. *wasal* „vuur”.

i. uit **d** „verteren” ontwikkelt zich „verteerd, arm, mager” vgl. lat. *obesus* „dik, welgedaan” en „mager”, *vēscor* „eet”: *vēscus* „mager”: hierbij dan ags. *for-woren* „vervallen, ruineus”, mhd. *vesel* „zwak”, on. *vesall* „stakkerig, armoedig”, zoo Wood Mod. Lang. Not. 29, 72, anders Falk-Torp-Davidsen 1337.

Verlengd komt ook deze vorm van den wortel voor, doch slechts met de zgn. prothese.

a. zooals „oog” *a-uegh-* eig. „leiding”, zoo „oor” *a-ues-* lat. *auris* „oor”, got. *auso* hetz., lit. *ausis* hetz.

b. „omhoog bewegen, scheppen, putten”: gr. $\alpha\acute{\upsilon}\omega$ Hom. ϵ 490 „vuur halen (uit de asch)”, lat. *haurio* „put, neem tot mij, drink”, on. *ausa* „scheppen”

c. „lichten”: gr. $\acute{\eta}\acute{\omega}\varsigma$ (< $*\bar{a}u(s)\bar{o}s$) „morgenstond” (kortere vocaalfase oind. *uśās*), lat. *aurōra* „morgenstond”, *aurum* „het stralende goud”, lit. *auszrà* „morgenstond”, *áukšas* „goud” (met ingeschoven *k*, z. b. p. 76 vlg. en I.F. 23, 376; 32, 208; 33, 192).

CONCLUSIE.

Daarmede zijn wij aan het einde van de dezer klanken : $\mu\check{e}$ - gekomen. Wat hebben wij daarmede bedoeld en wat is daaruitgebleken ¹⁾).

1. Zien wij juist, dan is in het thans beschreven geval, ondanks het feit, dat wij telkens slechts de hoofdvertegenwoordigers hebben genoemd en veel materiaal op zij van den hoofdweg hebben laten liggen, vooral frappant de nauwe verwantschap der beteekenissen, die telkens en telkens weer juist zoo of met kleine variaties terug keeren. In de algemeene inleiding heb ik voorts een poging gewaagd uit te doen komen, dat men verschillende woorden met gelijke beteekenis vergelijkende vaak tot de slotsom komt, dat ook voor verder af liggende beteekenissen zich dikwijls een wortel laat opsporen met een zeer verwante beteekenis van *beweging*.

2. Wij stellen ons daarom nog geenszins voor, dat deze wortels: bijv. boven p. 130 $m\check{e}$ -, p. 154 $\mu\check{e}$ - de oudste „woorden” zijn geweest, die in een bepaalden tijd als zelfstandige woorden in het taalbewustzijn van menschen hebben geleefd en uit hun mond hebben geklonken.

Maar *wel* is het a priori waarschijnlijk en door de bovenstaande beschouwingen inductief aannemelijk gemaakt, dat men tot de volgende voorstelling kan komen, zooals wij die boven reeds zeer kort hebben aangeduid (XVI, p. 187).

Bepaalde klanken, zooals die door den mond van een bepaald ras gemakkelijk en dus uitsluitend werden voortgebracht, werden voor bepaalde, aanvankelijk zuiver praktische aanduidingen, gebruikt. Als klanken ontwikkelden zij eenerzijds zich verder: een $\mu\check{e}$ - werd licht tot $\mu\check{e}i$ -, een $\mu\check{o}$ - tot $\mu\check{o}u$ - enz. en bij de keuze, die

¹⁾ In het bovenstaande werden de *i*- en *u*- gekleurde wortels niet telkenmale afzonderlijk besproken, omdat daarvoor Wood's studiemateriaal geeft: Indo-european $a^x : a^{xi} : a^{xu}$: A study in Ablaut and in Wordformation 1905. De daar opgehoopte mogelijkheden lijden aan een zekere woekering, doordat in het semasiologische Wood geen hinderpalen kent en, zonder de minste poging zijn meening aannemelijk te maken, inderdaad alles onder één klankvolume samenbrengt. Toch is zijn stelling juist en wat aan feiten bruikbaar is, kan men zeer zeker, zij het ook niet onvermengd, daar vinden.

natuurlijk onbewust, in een kleineren volkskring voor een te benoemen voorstelling een woord van zelf voelde opkomen uit de beschikbare klanken, speelt zeer zeker een bepaalde klankgevoeligheid der sprekende individuen een groote rol. Men kan daarbij dan aan Reimwortbildung, analogie, contaminatie een belangrijken, een zeer belangrijken invloed toekennen; dat zij het geheel der taalformaties kunnen verklaren, heeft nog nooit iemand beweerd.

Bij den wortel, die ons bezig hield: $\mu\check{e}$ -, bleek nu toevallig ook deze klanken $\mu+\check{e}$ in bepaalde formaties nog voort te leven; noodig is dit niet en het is ook niet altijd het geval. Het is zeer goed mogelijk, dat μer - en μei - als woordfundamenten even oud zijn als $\mu\check{e}$ -; het te ontkennen zou gelijk staan met de stelling, dat de oudste klanken het meest bondig en phonetisch het meest zuiver, het meest onvermengd waren. Het tegendeel is veel eer waar.

3. Dat nu het klankgevoel van de μ - door een vokaal gevolgd, blijkbaar voor een steeds breeder uitgolvende kring een zekere verwantschap met een zich uitende, uitstroomende beweging heeft gehad, kan niet gemakkelijk ondenkbaar worden verklaard. Dat de vocalen door hun verschillende kleur ieder door hun wijziging in het bewegingsgevoel en dus ook in het taalgevoel der sprekende menschen hebben aangebracht, is evenzeer waarschijnlijk en dat tenslotte de bijtonen niet geheel onverschillig zijn geweest voor hen die spraken, dus me^i niet hetzelfde was als me^u of mo^u , spreekt vanzelf. Ik geloof, dat dit alles niet zoo gevaarlijk is als velen aannemen, wanneer men slechts bedenkt, dat deze invloeden niet bij een „schepping der taal” zich voor het eerst en het laatst hebben geopenbaard, maar dat zij voortdurend aan het werk zijn, ook bij ons, en dat zij even ononderbroken¹⁾ zijn tegengewerkt, ook bij ons, door traagheidsverschijnselen van physiologisch-phonetischen en van psychologisch-semantischen aard, door analogie, rijformaties enz. Slechts door een groot materiaal onder deze belichting te plaatsen krijgt men zekere *isopathiën*, als ik het zoo mag formuleeren, doch hoeveel litteekens daarin te vinden zouden zijn, als onze kennis volledig ware, kunnen wij slechts gissen; doch zoo krijgt men ook een betrekkelijke hechtheid, die hier en daar de mogelijkheid in bepaalde zin en daarnaast de mogelijkheid dus in abstracto kan toegeven van een andere verklaring, zonder daarom het gevondene in zijn geheel te moeten prijsgeven.

4. Is een dergelijke beteekenis „bewegen” niet veel te vaag?

¹⁾ Juist in die tijden bij die menschen kon dan een bepaalde klank des te gemakkelijker, maar niet uitsluitend dan, een nieuwe beteekenis in zich schuiven, iets wat het semasiologisch bonte beeld van dergelijke „wortels” voldoende verklaart.

Hier antwoordt Meringer onmiddellijk: inderdaad, men moet van een zeer scherp omliggende reële beteekenis uitgaan bijv. „ploegen”, „vlechten”, „hout verbinden”. En hij heeft gelijk van zijn standpunt, dat hij voor een onbepaalbaren bepaalden tijd — men vergeve mij dit oxymoron — van dezen eisch niet kan afwijken. Maar vooreerst verklaart zij niet, hoe men voor „ackern” de klanken *gen* juist „koos” of „had” of vasthield; van dit ignoramus mogen wij nu weliswaar geen bres in deze stelling maken, een bolwerk is het toch zeer zeker niet.

Maar Meringer heeft ook ongelijk; hij mag niet zeggen: *gen* beteekende „ploegen”, *gendh* beteekende „vlechten”. Juist uitgedrukt zou zijn betoog deze slotsom moeten opstellen: *gen* beteekende voor de primitieve boerenbevolking in hun denken „ bezig zijn” of „werken”, hùn „werken” was òns „ploegen”. *Uendh* was voor hen „bouwen” of „een schuilplaats zoeken” of „zich bedekken” wij zeggen daarvoor: *iets van vlechtwerk bouwen, vlechten*. De beteekenissen der woorden waren dus niet vaag, maar de techniek en het leven was arm; waar wij voor *reële* begrippen vele woorden hebben, hadden zij er weinige. Men denke hierbij aan Homerus *ἔργα ἀνδρῶπων*, aan de *ager, ἀγρός*, waar men zich moe maakt met vragen of het hier de beteekenis is: „vee drijven”, „ bezig zijn” of wel beteekent (: *ἀγρέω*, zooals Brugmann meent) „het in bezit genomen deel”.

Hiermede verwarre men niet, dat nu in den beperkteren inventaris van primitieve voorstellingen ook een grootere frischheid, een grootere angst, een minder ontwikkeld vermogen te abstraheeren en een scherper gespannen vertrouwdheid met de omgeving verschillen deed opmerken of deed waardeeren, die wij niet zien of onbelangrijk achten. Vandaar weer een groote namenrijkdom op een betrekkelijk klein voorstellingsgebied, meestal echter een groote rijkdom woordvariatiën.

Aan deze eischen beantwoordt, dunkt mij, de opvatting, die de boven verzamelde taalmonumenten schenen uit te spreken, in hooge mate. Zoo moge dan wat hier inductief en deductief aangeboord hetzelfde punt bereikte, tot vruchtbare tegenspraak prikkelen.

EXCURS I.

In verband met de boven (p. 143, 145) besproken waardeering van vocht en droogte stond de oude dienst der bronnymphe. Op het Forum van Rome vinden wij het heiligdom van Iuturna, den laeus Iuturnae (Hülsen Forum Rom.² 144 vlg.) De career met het zgn Tullianum was inderdaad een brongebouw (Hülsen ib. 114) met een etruskischen naam (Schr., Mnemos. 47, 118; dat de naam dezer nymphen, niet alleen in Rome maar ook in de dialecten (osc. Dinmpaís in den text vlak bij Anafri misschien = „Imbribus” v. Planta 200, 7. 34. 37) uit het Grieksche *νύμφη* ontleend is heeft Wackernagel, Arch. lat. Lex. 15, 219 reeds waarschijnlijk gemaakt, maar is nog zekerder aan te toonen. Een korte uitweiding zij hiervoor geoorloofd, daar de afkomst van dezen naam voor ons onderwerp van belang is.

Vooreerst brengt de literatuur vele plaatsen, die de plicht opleggen te zoeken naar dit verband tusschen *νύμφη* en *lumpa*, *lympa*. Enkele uitingen die ik noteerde laat ik volgen; men vgl. Eleg. in Maecen. 1, 33: *maluit umbrosam quercum nymphasque cadentes paucaeque pomosi ingera certa soli*, Dirae 48: *undae quae vestris pulsatis litora lymphis* eqs. naast 67 *flectite currentis nymphas, vaga flumina retro*, Lydia 18 *tardabunt rivi labentes (currite lymphae)*, Aetna 112: *seu nympha perenni edit humum limo furtimque obstantia mollit*; dat *nympha* hier eenvoudig = „water” is, kan men ook bij Südhaus in zijn Aetnacommentaar p 114 nalezen.

Doch dit vraagstuk hangt natuurlijk ten nauwste samen met de zonderlinge *l*- tegenover *d*- in andere talen, de zgn. „Sabijnsche *l*-; het laatst heeft daarover Schrijnen geschreven K.Z. 46, 376—380. Deze gaat uit van zgn. „dorsales *d*”, dat zich uit *d*+liquida ontwikkelde. Maar deze opvatting weet hij slechts voor twee gevallen waarschijnlijk te maken; bovendien is de ontwikkeling *dr* > dorsaal *d* > *l*- al zeer ongeloofwaardig en is een woordbegin *dl*- in het

Indogermaansch een volstrekt ongewoon phaenomeen, tenzij men het als verkorte phase door vormen met *da^{xl}-* kan steunen. Het is dus noodzakelijk de voornaamste woorden, die hiermede gemoeid zijn, te bespreken.

a. lingua, *dingua* nog bij Marius Victorinus vermeld = got. *tuggo*; een verbinding met oind. *jihvā* „tong” en het weer afwijkende av. *hizū-*, *hizvā-*, „tong” (deze beide beteekenen wellicht oorspronkelijk „offerlepel”, z. Leumann Et. Wtb. 111) is onmogelijk, zooals Güntert Reimwortbild. in Ar. und Gr. 200 terecht opmerkt; ook door vele contaminaties aan te nemen (z. Wackernagel Altind. Gramm. I, 161), komt men er hier niet uit. Dat nu op *lingua* het verbum *lingo* „lik” invloed heeft gehad, blijkt uit de verbinding van *lambere* met *lingua*¹⁾ (: *lābrum*) bij Minuc. Felix 28, 10; in denzelfden zin gebruikt Martialis *lingere* met *lingua* samen 12, 55, 10. 13 : 3, 80, 2, maar ook lit. *lēzūvis* „tong”: opr. *insurvis* en ob. *jezykū* „tong” inplaats van **īzūvis* door het werkwoord *lēziñ* „lik”. De „afval” van de *l-* heeft Joh. Schmidt reeds verklaard (Krit. d. Sonantenth. 79) door van een paradigma met accentwisseling uit te gaan. Alleen moet zijn verklaring juist worden omgedraaid; in den A.S. **duǵhūcam* viel de *l* in de zwakste, aan den klemtoon voorafgaande lettergreep, het gemakkelijkst weg, in den G. S. *duǵhugās* bleef hij door een secundairen rhythmischen druk (creticus!) bestaan. De etymologie is onbekend; misschien is **duǵh-ū-* een genasaleerde vorm van den wortel *deǵh-* in *δέχομαι* naast *deh-* in *δέχομαι*. Eigenaardig is wel, dat dezelfde accentwisseling ook in *γλώττα: γλῶσσα* (ion.) wordt aangetroffen; hier is de naam feitelijk die van de „punt van de tong”, cf. *γλωχίς* „punt van de lans” enz.

b. lēvir. Paul. 102 Linds. *l. est uxori meae frater meus*, Non. 894 Linds. zegt *laevir dicitur frater manti, quasi laevus vir*; het woord komt verder alleen bij de juristen voor en moet volgens de verwante woorden (oind. *derár-* „schoonbroeder”, arm. *taigr* (*g < u* Meillet Esquisse arm. class. 28), lit. *dēveris* hetz. wel oorspronkelijk *ai* hebben gehad, daar deze uit een idg. *dai-uer-o-*, ags. *tācor* hetz. daarentegen uit **daiuro-* ontstaan is: voor het laatste woord roept men gewoonlijk de hulp van een geïsoleerd lit. *laigoñas* „broeder van de vrouw”, *laigoniñnē* „diens vrouw” te hulp, maar wie weer voor zich voelt opleven, hoe in de Ilias Helena en Andromache in hun gesprekken met Hektor, den *δῆερ* en den *(ε)έκρυρος*, resp. Hector

¹⁾ Vgl. de gewone naam voor „lepel” *ligula*, een voorwerp dat ook bij de Romeinen zeer veel op een tong leek, vgl. Mau Pompei² 397 met afb.

en Priamus als hun hulp en teeverlaat aanhangen, en wie zich dan weer te binnen brengt, hoe in oude tijden de vrouw geheel in de familie van den man trad, zoodat alleen voor deze relaties het Indogermaansch woorden had (Schrader Indogermanen, p. 99 vlg.), die zal de Germaansche woorden voor „schoonbroeder” hun gutturaal element liever laten ontleenen aan het woord voor „schoonvader”, idg. *syē-ku-ro-* (*y*, = germ. *k*, dan $< k \times g$), aldus blijvend (z. Hom. Ω 769 vlg.) binnen den oorspronkelijken kring dezer namen (Schrader t.a.p. 77), wat van lit. *laigoñas* niet gezegd kan worden. Wat dit woord **dai-ger-o-* betekende, daarover is niets bekend. Ik vermoed daarin een *-ero*-afleiding, zooals men die vindt in gr. *πενθερός* „vader der vrouw”: *πενθ-* „binden”, (z. gr. *πείσμαι*). Wat was dit **dai-ger-o-*? Wellicht een vorm in de verte verwant met het werkwoord voor „verdeelen, snijden” of voor „verbinden”. Het eerste wijst door *δατέομαι* (afl. v. *δατό-*) op een wortel *dā-*, maar door *δαίς*, *δαίνυμι*, dat niet uit *δαίομαι* te verklaren en morphologisch ouder is, op een *i*-basis *dā-i-*. Het oind. heeft hier als praesens *dāti*, *dyāti*, part. *dita-* (idg. *di-to-* of *dō-to-*, wegens *δατέομαι* het laatste); met *sam-aca-* samengesteld beteekent het: „in stukjes snijden en weer bijeen brengen”.

Het tweede werkwoord, dat hier in aanmerking komt, „binden” wijst door het Grieksch duidelijk (*δέμνιον*, *κρή-δεμνον*, evenals *ποίμνιον* wijzend op een **de-mi* naast *δήμα*, *ἔδησα*) op een wortel *dē-*, maar ook hier heeft het oind. praes. *dyāti*, part. *diti-*; dat deze praesensvorm oud is en oorspronkelijk, wordt des te waarschijnlijker wanneer men ziet, hoe het synonieme *syāti* van den wortel *sā-* eerst door *dyāti* een verklaring krijgt (Güntert Reimworthbild. im Ar. u. Gr. 30) en blijkt ten overvloede uit av. *ni-dyā-* „boeien, beperken, stuiten”, waarvoor ook Bartholomae Alt. iran. Wb. 761 van een wortel *dē-* binden uitgaat.

Deze beide werkwoorden te verbinden schijnt uiterst gewaagd; wellicht mag het idee geopperd worden, of niet door een verschuiving van beteekenis, zooals Meringer (Wört. u. Sach. 3, 45) de samengestelde handeling van het runen lezen in de taal ontleedde (z. bov. p. 59), maar in levend en verschuivend contact zijner onderdeelen zag, zoo hier de „oogsthandeling van snijden met den sikkel en tot schoven binden” — men leze in dit verband de oogstbeschrijving van het Achillesschild Hom. *Æ* 550 tot 556 nog eens over — de oorspronkelijke eenheid vormde. Daarmee combineere men dan desverkiezend het oogstfeest van den speksteen vaas uit Hagia Triada, waar niemand waarlijk *ἔδεύετο δαίτδς ἐφίσης* (oorspronkelijk bestaande in een tantième der naturaliën?? over deze voorstelling

als kultusprocessie Dieterich Mutter Erde 1106). Grammatikaal moet men dan uitgaan van een wortel **dēi-* die intusschen als uit **deie-* ontstaan te begrijpen is. Gaat men hiervan als beginpunt uit, dan krijgen we uit **deie-* als mogelijkheden A *dēi- ~ dē-*; *dī- ~ dai-*; *dē-*; B *dīē-*, *dīe-*. Wellicht heeft hier dan later, toen beide beteekenissen „snijden” en „binden” duidelijk geïndividualiseerd waren, juist dit verschil *δετός* en *δέ(ι)ω* inplaats van **δατός* en **δά(ι)ω* met *α < idg. a* in de hand gewerkt, maar noodig schijnt mij dit niet.

Wat was dan nu een *δαήρ* eigenlijk (*α < ai* zooals *αἶσσω < μαι-μικ-ιο*)? Bij Homerus komt het woord alleen in de Ilias voor, en wel op de volgende plaatsen *Γ* 180, *Ζ* 344, 355, *Ξ* 156, *Ω* 762, 769. De beide laatste plaatsen vooral zijn teekenend, hoe de vrouw door huwelijk in een vreemden kring binnen getreden zich voelt staan tegenover de broeders van haar man (*δαέρες*), de zusters van haar man (*γάλλοφ*) en de vrouwen van de broeders van haar man (*εἰνάτερες*, lat. *ianitrices*). Hetzelfde is ook de gedachte van Hektor, hoorende dat Andromache niet in huis is (*Ζ* 376), vgl. Verg. Aen. 2, 457. Welnu, zooals een oude glosse *novae colligatae* brengt en *necto* een wortel *negh-* „binden” bevat, is volgens mij nog altijd niet volkomen zeker, of, *necessarii* niet met *nerus* (*< *negh(e)s-u-*) in verband staat (de *c* dan van *necesse* „noodzakelijk”). Maar ook al is het veiliger de lat. *necessarii* buiten het geding te houden, gr. *πεντερός* heeft een dergelijken inhoud, „binden” en maakt het mogelijk ook **daiyēr*, **daiyero-* als den „naast verbonden man, excepto marito” te beschouwen ¹⁾. Voor het Latijn kan men dan eveneens van **dairer-* uitgaan, maar niets verklaart dan noch de *l* noch de *ē*; want dat de laatste eenvoudig een late graphic zou zijn, zooals Lindsay wil (Lat. Lang. 242), is al zeer onwaarschijnlijk, cf. *laevus* enz.; de aanteekening van Nonius over *laevus vir* behoeft even weinig *ae* te bewijzen als Gellius’ *frater* = *fere alter* een Latijnsche vorm **fralter* zou beteekenen. Voor *lēvir* zouden wij dan uit kunnen gaan van *dīēvēr* en deze beginklanken (z. ben.) zouden de verandering *d* in *l* hebben veroorzaakt.

c. lacrima. Ook hier een bonte verscheidenheid van vormen: oind. *āśru-* „traan”, av. *asrū-azau* „*δάκρυα ἄγων*”, arm. *artausr* (*< idg. drākur* of *drākru-*, dus uit een arm. vorm **artasur* of

¹⁾ Nog sterker vindt men dezelfde opvatting, waar naast de *māter* de moederszuster in het Latijn inderdaad haast als „tweede moeder” — Gellius zou zeggen *māter(al)tera* — als *māter-tera* wordt aangeduid. Hebben „moederszuster” en „vadersbroeder”, „mansbroeder” in het oude naturrecht — slechts feitelijk of ook wettelijk — een bepaalde plicht of functie ten opzichte van de weduwe of de verweesde kinderen gehad, in hun naam nitgedrukt?

**artasru*, vgl. Meillet Esquisse arm. class. 32), gr. *δάκρυ*, *δάκρυον*, oud-lat. *dacrūma* en oud-ier. *dēr* < **dakr-*, cymr. *daigr*, got. *tagr*, ohd. *zahar* naast *trahan*, ndl. *traan* < idg. *draḱnu-*, lit. *aszarà*. Leggen wij de oorspronkelijke vormen in plaats van hun latere representanten naast elkaar, dan vinden wij germ. *draḱnu*, arm.-kelt.-germ. *d(r)akru*, oind.+balt. *akru*. Walde en hem volgend Güntert Reimwortbildung im Ar. u. Gr. 200 verzekeren ons, dat de derde vorm begrijpelijk is, omdat men sprekend van „bittere tranen” (dus = lat. *acer*) vermoedelijk later eenvoudig *tranen* weglatend sprak van „bittere”; zoo zou ook „bitter” = „bitter leed” kunnen zijn!. Waren inderdaad de tranen zoo werkelijk „bitter en stekend” in het oog als het holl. *bittertje* op de tong of *zoetje* — men lette echter op het diminutivum! — en bestonden er elders of bij den wortel *ak-* „scherp” adjectiva met het suffix *-ru*, ja dan. Nu wordt deze verklaring slechts nog merkwaardiger door wat Güntert verder laat volgen als verklaring van **dakru*: „oder darf man in der vokalisch anlautenden Form das „Ältere sehen und die *d*-Formen auf eine Beeinflussung seitens des Verbums gr. *δάκνω*, ai. *daśati* „beizen” zurückführen? die Tränen *beizen* die Augen.”

Evenals bij *lēvir* neemt nu ook hier het Latijn een bijzondere plaats in, terwijl de meeste talen in den vorm **draḱru* door dissimilatie de *r* zagen verdwijnen, veranderde het Latijn hem in *l*, geheel overeenkomstig de aldus zich ontwikkelende dissimilatie der liquidae (*pluralis*: *singularis*). Is het niet verdacht, dat alleen de Griek Livius Andronicus *dacrūma* heeft geschreven? Paul. 60 Linds. vermeldt dien vorm met *il*, wat er ook al niet zeer betrouwbaar uitziet en wie weet, of ditmaal de weinig chauvinistische Romeinsche etymologie niet gelijk had, bij monde van Paulus ib.: *nimirum quod Graeci appellant δάκρυα*.

Wat zijn nu die grondvormen, waarvan wij boven uitgingen? Tweeërlei valt dan op: juist de satəm-talen vertoonen geen *d* als eerste letter; in het oud-indisch komt naast *asru-* met palatale gutturaal ook voor *asrá-* met dentale *s*: *asra-māḥha-* „met tranen in het gelaat”, *asrāyate* „hij weent”, *asrin-* „weenend”. Wanneer men dan verder zich de vraag voorlegt, wat voor een traan de gevoelsnuance, juist sterk bij dit begrip, moet zijn geweest, dan komt men zeker niet op „bitter” of „bijtend”, maar ongeveer op „oogwater, stroom der oogen, oogenglaas” of iets van dien aard. Merkwaardig is nu dat, de „dichterlijke” uitdrukkingen voor deze beide begrippen daarmede geheel overeenkomen. Het zijn de volgende, meegedeeld door Dr. A. J. Portengen in haar (Leidsche) dissertatie: De Oudgermaansche dichtertaal in haar ethnologisch ver-

band p. 22 en 42: on.: *harm-dogg* „verdriet-dauw”, *brā-dogg* „oogharen-dauw”, *kinna ēl* „wangenregen”, *augna ēl* „oogenregen”, *brā-regn* „oogharenregen”, *dropar augna* „druppels van de ooggen”; ags.: *hlēor-dropa* „wangendroppe”, *wæg-dropa* „golvendroppe”; oind.: *netra-jala-*, *najana-jala-*, *netra-ambu-* „oogenwater”, *śoka-jam vāri* „uit smart geboren water”.

Over den aard van deze en dergelijke uitdrukkingen moge men de genoemde dissertatie nalezen; zeker is wel, dat het epitheton „dichterlijk” hier niet veel anders beteekent dan een vasthouden en stereotypeeren, desnoods een uitbreiden van uitdrukkingen, die de oorspronkelijke visie van het volk weergaven. Men vervalt zoo licht als stadsmenschen in de fout bepaalde beelden in de natuur en zienswijzen, die zich aan het daarmee vertrouwde oog licht opdringen, te gaan houden voor stoutmoedige verbeeldingen. Wij mogen dus tendeele ook dergelijke oudere „kenningar” gaan zoeken in synonieme woorden, die niet zoo volmaakt doorzichtig meer zijn als de woorden, die ik zooeven opsomde.

Dan had het woord, dat ons bezighoudt, vermoedelijk een inhoud als „oogstroom, oogdruppel”, m.a.w. het waren (behalve de oostelijke benamingen der satemtalén) composita van de wortels *derk-* „zien”, en *s-reu-* in oind. *sráratī* „hij stroomt” (*si-surtī* „snel”) en *snáuti* „hij druppelt”, vgl. *snáti* „baadt” en *náuh, vñs* „schip”. Van den wortel *derk-* komt een woord voor „oog, gezicht” voor, bijv.: oind. *ḍák* „blik”, vgl. gr. *ὑπόδρα* „met van onderen loerende, d.w.z. wantrouwenden of dreigenden, blik” (z. ook Brugmann Rhein. Mus. 53, 633), vgl. *δοράς* „hinde”, *δράκων* „slang”, oier. *dere* „oog”, bret. *dremm* „gezicht. Bij dit zeer oude compositum moet men dus bijv. voor het Grieksch uitgaan van **ḍk-ru-*¹⁾, voor het Germaansch ten deele van **drok-nu-*, voor het Latijn van **drēk-ru* enz. Want in het algemeen is het juist voor dezen wortel eigenaardig, dat de vocaal en *r* in hun onderlinge plaatsverhouding vaak wisselen, bijv. oind. naast perf. *dadárśa* = *δέδορξα*, causat. *darśáyati* ook *draśtā* „ziener; hij, die ziet”, inf. *dráśtum*, fut. *drakṣyáti*, zooals men in het Grieksch bijv. bij *δέρω* „vil” in de kortste vocaalphase naast elkaar vindt *-δαπτός* en *δρατός*, vaak metrisch of rhytmisch geregeld.

Wat de Indische en Baltische woorden betreft, het vermoeden van Joh. Schmidt boven (p. 196) voor opr. *insuwis* „tong” en ob. *iezykū* vermeld, gaat hier natuurlijk niet op, want wanneer eerst door dissimilatie de eerste *r* verdwenen was, was het overblijvende

¹⁾ Dat deze veronderstelling niet uit de lucht gegrepen is, blijkt wel uit plaatsen als τ 204: τῆς δ' ἄρ' ἀκουούσης [ἐε δάκρυα, τήνετο δὲ χράς, en uit de uitdrukkingen der tragici δακρύρροος en δακρυρροέω.

woord **d_hkru-* noch lang, noch consonantisch genoeg om het verdwijnen van den eersten klank *d-* aannemelijk te maken. Ik vermoed, dat juist de satem-talen tegen **d_hs-sru*, lit. **d_hrsz-sru-* als klankcombinatie een natuurlijken tegenzin ondervonden en zoo deze samenstelling of niet lieten ontluiken of niet lang lieten leven maar aan een compositie met idg. *og-* van oind. *āksi* „oog” enz. (om het Avestisch, dat *s* niet *as* heeft, neemt men hier gewoonlijk een palataal *k̂*, niet *q* aan, z. Wackernagel Altind. Gramm. I 134; maar lit. *ak̂is* „oog” wijst duidelijk op *q*! de voorkeur gaven: idg. *og-sru* (vgl. de oind. vormen boven *asra-* tegenover *asru-*); uit deze vormen naast den anderen grondvorm **d_hk̂-sru* ontstonden de historische gegeven vormen: *asru-* naast *asra-*, lit. *aszara*, waarin men misschien de representant van oind. *si-sarti*, niet van *srāvali* „ijlt,” „stroomt” herkennen kan.

Wat de vocaalphase nu betreft, behoeft men niet uit te gaan van verschillende fasen (*d_hk*, *drak*, *d_hrk*), maar kan men de verkorte (= reduktions)phase van een wortel met korte vocaal aannemen (Meillet Introd.² 73, Etudes étym. v.-slave 165 noteert o, Hirt *e, a, o*) hier gemotiveerd doordat de bewuste woordvorm als eerste deel van een compositum fungeert; daarvoor verwijs ik naar Brugmanns Kurze Vergl. Gramm. 143—145.

Vatten wij deze beschouwingen samen, dan blijkt dat in lat. *lingua*, *lēvir*, *lacrima* de *l* op drie manieren is ontstaan: door volks-etymologie, uit *d_h*, waaruit *dl_h-* ontstond (z. ben.), uit *dr-* dat door dissimilatie *dl-* werd en toen behandeld werd als (*d*)/on $\acute{\eta}$ ν ς \sim $\delta\omicron\lambda\iota\chi\acute{o}\varsigma$, $\epsilon\nu\delta\epsilon\lambda\epsilon\chi\acute{\eta}\varsigma$ „ononderbroken”. Thans keeren wij weer tot *lumpa*, *lymp $\acute{\eta}$* terug.

Gegeven was een gr. dor. *nump^hā* (*u* = *oe*, *d. u*). Ik vermoed, dat dit woord het eerst door de bewoners van Italië in Campanie, de Osci aan het Grieksch is ontleend en vandaar, in den Griekschen cultus aanschouwd, eerst naar Latium is gekomen. Immers dien weg — hetzij over Napels hetzij over Tarente — zijn andere woorden ook reeds gegaan; ik herinner aan het bekende $\acute{\alpha}\lambda\lambda\acute{\alpha}\varsigma$ uit een dialect van midden-Italië ontleend (Glotta 1, 324) in omgekeerde richting, aan den naam *Damia* voor *Bona Dea*, haar feest *Damium*, haar priester *Damiatria* (Wissowa Rel. u. Kult.² 216); dat van de Tarentijnen uitgaande zich eerst in Zuid-Italië verbreidde, (z. Hesychius $\Delta\acute{\alpha}\mu\epsilon\iota\alpha$ $\acute{\epsilon}\omicron\rho\tau\eta$ $\pi\alpha\rho\alpha$ $\tau\alpha\rho\alpha\nu\tau\acute{\iota}\nu\omicron\iota\varsigma$), zooals de oscische woorden *dāmsennias* en *damuse* (vgl. Conway N°. 103, 117) waarschijnlijk maken. De constructies van Ehrlich, Unders gr. Bet.

82, die hier evenals voor Δημήτηρ, van den wortel *dem-* van *domus*, δέμω uitgaat, zijn onbetrouwbaar; men verwacht naast δεσποτης¹⁾ niet *δαμματηρ maar *δεμματηρ. Ook maakt Ehrlich daar gebruik van een aeolisch Δωματαηρ: deze vorm komt maar één keer op een inscriptie voor als gen. Δωματαρος (Hoffmann Gr. Dial. II No. 153, 7); het spreekt toch wel vanzelf, dat dit niet kan worden gescheiden van Δωματίτᾱς als bijnaam van Poseïdon (Pausan. 3, 14, 7) en van de δωματίτιν (*ā* in 4de voet v. senarius) ἐστίαν bij Aesch. Ag. 959 (meer dergelijke afleidingen z. Fränkel Nom. Agent II 209), m.a.w. aeol. Δωματαρος — éénmaal — is contaminatie of volksetymologie naar de voorstelling der Aardmoeder als beschermster van de „eigen (h)aard”; trouwens, had Ehrlich Dieterichs Mutter Erde gelezen, hij zou zonder twijfel deze primitieve²⁾ „Huismoeder” thuis hebben gelaten. Wellicht was dus het feest van *Damia* toch een feest van *Damater* en de naam slechts een zgn. Kurzname. Ik meen dat te kunnen steunen door te wijzen op een Moedergodin, die talrijke beeldjes heeft nagelaten in een nekropole bij Capua (juist dus in het Oscische gebied, waaruit ook (S. Maria de Capua) de Oscische inscripties afkomstig zijn met *damsennias*, *damuse*, (z. b.): het is waarschijnlijker, dat we hier met een dienst van de Aardmoeder te doen hebben (Dieterich Mutter Erde¹ 79), dan dat Wissowa gelijk heeft, die Rel. u. Kult.² 216, 7; 260, 1) er een vorm van Fortuna in vermoedt. Ook te Praeneste heeft men sporen eener godin als „Moeder” vereerd aangetroffen (Wissowa ib. 261). Maar het allerduidelijkst blijkt de aard dezer *Damia*, Δᾱμίνη (Fick-Bechtel Gr. Personennamen 450) twijfelen ook tusschen *ā* of *z*) wel uit Herodotus V, 82. Deze plaats, noch door Ehrlich noch door Wissowa vermeld, spreekt duidelijk voor *ā* en toont ook het karakter der godin overtuigend aan, de Moeder Aarde ook hier!: Ἐπιδαυρίοισι ἡ γῆ καρπὸν οἰδένα ἀνεδίδου. περὶ ταύτης ἂν τῆς συμφορῆς οἱ Ἐπιδαυριοὶ ἐχρέαντο ἐν Δελφοῖσι ἡ δὲ Πυθίῃ σφέας ἐκέλευε Δαμίνης τὲ καὶ Αὐξήσις ἀγάλματα ἰδρύσασθαι κτλ., waarnaast immers staat Δημήτηρ Ἀναξιδάρα wat Hesychius althans in betekenissen niet onjuist interpreteert als ἡ ἀνάγουσα καὶ ἀνείσα τοὺς καρπούς, vgl. ook ἀνσι-δάρα ἡ γῆ κτλ. Voeg daarbij, dat zij op een inscriptie

¹⁾ Naast δεσπότης, dat door het Litanssch *dimstipatis* („Larem pagani Dimstipam”, zooals *ēdmō-patis* „Heer der aarde” Usener Götternamen 89, 115) zeker is, is δεσπλήτης nog steeds onzeker ondanks de jongste beschouwingen daarover bij Bechtel Lexil. Hom. 94 („*δασ-* < *dmi-s-*, korte phase bij *dem-s* als Gen. in *δε(μ)σ-πύτης*”), vgl. dan ook Walde Woch. Kloss. Phil. 1914, 1363. Begrijpelijk is de *z* alleen voor vocaal, in *δαμ-αρ* (< *dmi-* of *dem-*). De verhouding van **δασ-πλήτης* tot *τειχεσι-πλήτης* is nog niet opgehelderd; beter over *δασπλήτης* „hardtreffend” Havers K.Z. 43, 243.

²⁾ Deze verklaring is ook reeds eigendom van Bechtel Gr. Personennamen² (1894) 439.

van Thera I.G. ins. III 361) voorkomt als *Δου(h)αία Δαμία* d.w.z. als geboortegodin, wat volkomen past bij de werkkring van *Δημήτηρ* 'Ελευσινία, 'Ενελευσκίς, 'Επιλυσσαμένη (n. Pauly-Wissowa IV 2750, 60), terwijl ook de naam dezer godin in Sparta *Δαμοία* nit een ontwijfelbare Kurzname *Δαμώ* is ontstaan, die tot *Δαμάτηρ* in dezelfde verhouding staat als *Ἀἴξω* tot *Ἀἰξησία* (Pick-Bechtel Gr. Personennamen 448). Ten slotte wijst ook juist de geheime vereering dezer godin door vrouwen zeer duidelijk in de richting van de Grieksche *Δημήτηρ θεσμοφόρος*, wier geheime dienst immers den Aristophanischen-Euripides en Mnesilochus zulk een attractie scheen.

Zooals met *ἄλλᾱς*, *Damia* en anderen ging het nu, geloof ik ook met *lymphā*. Eerst via de dialecten bereikte het Latium en Rome. Ook in een ander opzicht wijk ik van Wackernagels beschouwing af, die hier een sporadische regellooze dissimilatie *n-m > l-m* of *d-m* aanneemt. Wanneer men nl. de oscische woorden *Nijumsis* en, om zijn *r* aan het Latijn ontleend, *Numeriis* „Numerius” vgl. oud-lat. **Numasioi* vergelijkt, blijkt, dat de opeenvolging *n-m* voor de Osci evenmin als voor de Latini ook maar eenigszins bezwaarlijk was, maar de omstandigheden waren hier ook anders: hier waren *n* en *m* heterosyllabisch. Gaat men nu na, wat hier de verandering *n* in *d* beheerscht, dan is dit zonder twijfel de beweging van de huig: in *Numerius* heeft men tweemaal, ook wat de huigbeweging betreft, hetzelfde gegeven: laten zakken en optrekken van de huig en daarbij doorlopend trilling der stembanden; in *numpā* vindt men openen-sluiten-openen van de neusholte in eenzelfde lettergreep: dat hier de drang tot dissimilatie, d.w.z. een begrijpelijke traagheid, zijn invloed deed gelden, is niet te verwonderen. Waar onmiddellijk contact der beide dentalen aanwezig was, heeft dezelfde oorzaak natuurlijk juist de tegenovergestelde uitwerking, zooals men bijv. in het Avestisch kan zien aan het woord voor „huis”, ook van den wortel *dem-* „bouwen”, oudere phase (Gatha) *dāmāna-*, jonger *nmāna-*, nog korter waarschijnlijk in op. *māniya-* „vaste bezittingen (tegenover de mobilia)”.

Zoo ontstond dus uit gr. *νύμφᾱ* oscisch *dumpa*, dat, zooals de dentalen in het Oscisch algemeen in het begin van een lettergreep (Buck Osk. Umbr. Gramm. § 56), zich ontwikkelde tot *d_z*: Osc *Diumpaís*; en dit *d_z* ontwikkelde zich dan in het Latijn zooals bij *lēvir* over *d_z' > l'*; men kan een dergelijke verandering, zooals bekend is, voor de labialen in het oer-Slavisch terugvinden: *zem'la* < **zem-ja* vgl. bijv. Vondrák Vergl. Slav. Gr. I 286, Leskien Handb. altbulg. Spr.⁴ 50.

Hierdoor is dus nu vastgesteld, dat een bepaalde cultus voor de bronnen van het „levende water”, „dat het *perennis*, *iugis* mocht zijn”, in Italië eigenlijk niet autochtoon was, maar van elders was binnengedrongen en toen aan de receptieve, weinig critische religieuze behoeften van dit volk eenigen tijd welkom is geweest. Van den regengod hebben de Romeinen evenmin een bepaalde vereering bezeten, m.a.w. deze bestond niet: een god bewijst zijn bestaan in zijn cultus. *Juppiter Pluvius* of *Pluvialis* is een ephemere, schimachtige verschijning bij latere dichters (Wissowa Rel. u. Kult.² 121 noot).

Wij, bewoners van Noordelijke landen, verbazen ons allicht daarover en vragen ons af: had dan droogte en regenval voor de Romeinen geen belang, zóó dat zij, overal elders met Sondergötter in de weer, hier zich niet om hulp tot hoogere machten richtten? Ja, maar anders dan voor een bepaalden dienst noodig was; alleen in tijden van lange, aanhoudende droogte of regen liet het volk door zijn priesters de regen „omlaag lokken”. Een *supplicatio* had plaats onder leiding der pontifices het zgn. *aquaelicium*: de matronae trokken blootvoets, met loshangende haren door de stad, gevolgd door de magistraten, die als blijk van hun deemoed hun insignia hadden afgelegd. In oudere tijden werd bovendien „de vloeisteen”, *lapis manalis* van de porta Capena de stad binnengesleept (Wissowa Rel. u. Kult.² 121). Wie niet hardnekkig weigert de uitkomsten der anthropologie voor de Grieken en Romeinen, „beschaafde” volken, evengoed als voor de moderne volken nog, toepasselijk te verklaren, begrijpt het verschil.

De Romeinen hadden dus *geen* cultus voor een dergelijke godheid, maar zij hadden slechts uit vroeger tijden overgehouden een bezwering, een „Regenzauber”. De bevruchting van de Aarde door den Hemel, die in zijn gouden zonnestralen of in zijn regen zich met de Aarde vereenigt, haar treft met zijn bliksem, werd niet poetisch vergeleken om daardoor de verhouding tusschen man en vrouw aan te duiden, neen, zooals Dieterich in zijn reeds meer-malen genoemd boekje, Mutter Erde, het overtuigend bewezen heeft, beide bevruchtingen werden als in werkelijk één¹⁾ gevoeld; de

¹⁾ Bij Sophokles leest men bijv. Ant. 568 vgl. (Ism.) ἀλλὰ κτενεῖς νυμφεῖα τοῦ σαυτοῦ τέκνου; (Kr.) ἀρώσιμοι γὰρ χιτῆρων εἶπιν γύαι. Dat het hier niet een poetische beeldspraak is, toont het bekende ouderwetsche huwelijksformulier aan met zijn ἐπὶ παιδὼν γυνυσίαν ἀρώται. De commentaren hebben hiermee de grootste moeite, Bellerman bijv. schrijft: „die Wendung ist hier insofern roh und wegwerfend, als Kreon damit, ohne die Herzens-

Aarde, ontvankelijk voor het zaad en leven wekkend, werd door man en vrouw beschouwd en gezocht als een hogere macht in de voortplanting. Dat bij den Romeinschen Regenzauber juist de gehuwde vrouwen voorgingen, met de bloote voeten de aarde rakend, ook in hun dracht verbrekend en ontbindend wat gebonden was, heeft zeker dus ook zijn bijzondere beteekenis. Wie voor dergelijke gevoelens reconstructief ontvankelijk ¹⁾ meent te zijn, bespeurt hierin tenslotte een soort incidenteele prostitutie in ritueelen zin; de vrouw helpt de kiemkracht der aarde, trekt tegelijk de bevruchtende kracht tot zich en tot de aarde onlaag. De Grieken — is het niet echt Grieksch? — gaven dit als de mythe van Danaë; zop vat ook Escher het op (Pauly-Wissowa IV 2084, 41: „das Motiv des goldenen Regens fusst auf den beiden Momenten (nl. natuurmythe en historische mythe): Wasserarmut des Landes und Reichtum der Perseiden”: zeer zeker is alleen de eerste de oorspronkelijke beteekenis dezer vertelling geweest.

Hoe is dit te verklaren, dit plotseling-hartstochtelijke, deze bezwering, inplaats van een geregelden dienst, dit ingrijpen bij een acute manifestatie inplaats van de prophylaxe voor een chronische kwaal? Het laatste zou ons in ons land veel waarschijnlijker en aannemelijker lijken? Antwoord daarop geeft het land en zijn klimaat.

De lezer zal dit veel uitvoeriger terugvinden in Nissen Ital. Landeskunde, Olcks art. Ackerbau (Pauly-Wissowa), maar vooral in Philipppsons uitnemend boek *das Mittelmeergebiet* (² 1914). Voor het klimaat van Midden-Italië en Midden-Griekenland zijn typisch: 's winters betrekkelijk warm, regen vooral in voor- en najaar, 's zomers geregelde noordenwinden (de gr. *ἐπὶ ἄρι*) en de tijd der altijd terugkeerende, geregelde (van half Mei, begin Juni—half September durende) droogte. De landbouw heeft zich daar geheel naar geregeld en is daar in zoover er beter aan toe dan bij ons, als de schommelingen ginds veel kleiner zijn dan hier, de afwijking van het jaargemiddelde dus geringer is dan in onze streken zoowel in absolute hoeveelheid neerslag als in de ginds aan regelmaat onder-

neigung der Verlobten zu beachten, die Erzeugung van Kindern als den einzigen Zweck ihrer Verbindung bezeichnet”. Ware dit juist, Ismene zou niet antwoorden, wat zij thans antwoordt: *ὁχ' ὥς γ' ἐκεῖνα τῆδε τ' ἦν ἡρμοσμένα*, maar ongeveer zoals de wachter sprak d.w.z. in dezelfde stemming (323): *φεῦ· δεινόν, ὃ δοκεῖ γέ, καὶ ψευδὴ δοκεῖν*. Neen Kreon kiest hier voor zijn streng oordeel juist met opzet, d.w.z. Sophokles geeft juist om het onnodig krenkende te vermijden, de woorden en de gedachten van het oude eerbiedwaardige volkshef terug!

¹⁾ Ik vermoed, dat zelfs kinderliedjes van den Meiregen (eigenaardig het laatste: „'k loop in den regen nooit meer”) tenslotte met derg. praktijken in verband kunnen blijken te staan. Over deze voorstellingen verbonden aan het voorjaar in Mei zie Deubner Arch. rel. Wiss. 9, 450; Kahle ib. 11, 310.

worpen verdeeling over de maanden van het jaar. Zooals Philippson (t.a.p. 159) dat uitdrukt: „im mediterranen Klima wird das Getreide nach Eintritt der Herbstregen gesäet und kommt bei Beginn der Trockenzeit (Gerste ende Mai, Weizen im Juni) zur Ernte, so dasz es die Dürre nicht zu überstehen hat.... Für den Ausfall der Ernte sind die Herbst- und Frühjahrsregen („Fruh-“ und „Spatregen“ der Bibel) entscheidend. Treten diese zu unrechter Zeit oder Kümmerlich ein, beginnt die Trockenzeit zu früh, so ist Missernte die Folge. Sonst ist im Allgemeinen der Ertrag ein weit reicherer als in unserem Klima, bei gleicher Bodenqualität“. Men ziet het, te laat intreden van het regenseizoen maakt het zaaien later en maakt dus de kans op collisie bij de oogst grooter. Maar het eenige oogenblik in het jaar, dat het er om spant, is het begin van den droogen tijd. Vooral was het gevaar dreigend, dat de droogte te vroeg invallend wel gelegenheid tot oogsten zou geven, maar van nog niet rijp of niet meer geheel rijpend graan. Het gevaar voor het verregenen van de gemaaide oogst was minder groot: de regen hield vaker te vroeg op dan te laat, er kwam nog een enkel „los buitje“ als laatste uitlooper over de schoven, de verdamping ginds was in Juni zooveel sneller en radicaler dan hier, dat het nauwelijks hinderde.

Dat verklaart wel veel: de phrenetieke angst, wanneer de droogte te vroeg inzet, de wetenschap dat het graan verdort, niet meer rijpt op het veld,.... honger voor het volgend jaar!

Dat was voor hen, wellicht ook voor onze voorvaderen de **droogte**; het is het beeld van een sub-tropisch klimaat, dat in andere sub-tropische of tropische gewesten zich nog slechts wat sterker herhaalt. Over dit verband nog een enkel woord.

In de vergelijking der beide levenwekkende paren Hemel-Aarde, man-vrouw vonden wij boven de vereeniging Hemel-vrouw uitgedrukt; het omgekeerde is ook vaak het geval, de man de Aarde bevruchtend. Zeer sterke gevallen daarvan bespreekt Dieterich, Mutter Erde 94, 96, waarbij zelfs de vrouwen angstvallig worden geweerd, zoo ook de vereeniging van Iasion (:Ἰάσις??) met Demeter, vgl. Pauly-Wissowa IX, 753. Opvallend is dan, dat terwijl geesten van regen, wind en wolken bij elkaar behooren en vaak samen worden aangeroepen het regenweten zoo zelden uitdrukkelijk wordt genoemd (vgl. bijv. Arch. rel. Wiss. 16, 206; 17, 585): ook hier is de oorzaak natuurlijk, dat juist in sub-tropische gewesten bij de groote warmte de vochtigheid een zeer bijzonder groote levenwekkende kracht bezat en een bijzonder kleinen schadelijken invloed bij overmaat openbaarde.

De gewone wijze om regen te verwekken was òf indirect: door contact te zoeken met den Dondergod (Arch. rel. Wiss. 17, 158) òf wel bestond hierin, dat men trachtte den regen na te doen. Op Java bijv. gaat men een kat baden (Arch. rel. Wiss. 16, 224), op Celebes kunnen priesteressen regen verwekken door buffels in het water te laten stappen zoodat het overloopt (ib. 17, 587); nog duidelijker komt dit uit bij de oude bewoners van Mexico (ib. 17, 672): de priesters van den regengod plassen in het water rond met handen en voeten om zich heen slaande op het water; daarbij bootsen zij met hun stem allerlei watervogels na, blijkbaar omdat, evenals de „boomen wind maken”, de „watervogels regen veroorzaken”. Dit alles is, zooals ook Dieterich begrijpt (Mutter Erde 99), een soort van analogieproces; wat men wil krijgen, stelt men zich voor reeds te hebben, doordat men zelf nabootst, neen doet, heeft, is, wat komen moet. Welnu, precies zoo ging het in Griekenland, wanneer de priesters van den Hemelgod, Zeus Lykaïos, regen wilden verwekken (Arch. rel. Wiss. 17, 30. 34): zij woelden met een stok in het water.¹⁾

Het is dunkt mij niet onmogelijk, dat ook de dienst der Magna Mater hiermede in verband stond: het wegwerpen der *Φαλλοί* van de mannen tegenover haar zich stellend, is juist in dit verband een bekend symbool; laat men elders de latere schoone verhalen van Claudia Quinta weg, dan blijft slechts over, juist zooals wij het boven elders vonden, wat Livius 29, 10, 6 meedeelt: *cum Roman deam devesissent, tum*

¹⁾ Over dergelijke oude overblijfsels van bezwering en van bannen van de pest te Rome met spelen, die oorspronkelijk magische beteekenis hadden en bijv. 364 den Romeinen zelf reeds een soort *superstitio* schenen, terwijl het vastnagelen van de pest volgens Liv. 7, 3, 3 was *repetitum ex seniorum memoria*, vindt men meer bij Weinreich Herm. 51, 390. 394 en Schr. in een nog niet verschenen opstel in den *Philologus*.

Een Syrische tooverformule, christelijk overgewit, deelt Broekmann mede (Arch. rel. Wiss. 9, 519), die aldus begint:

*Laszt uns Trauer anlegen, damit der Himmel
Sich bedecke zum Regen.
Wir wollen dumpfes Geschrei erschallen lassen,
damit der Donner in den Wolken ertöne;*

maar voor de analogie of associatieve tooverdwang is het slot merkwaardig:

*Wir wollen den Leib im Gebet schwitzen lassen,
damit die Wolke Regen ergiesze.
Wir wollen (selbst) ein wenig dürsten,
damit die Saat vom Regen gesättigt werde.
Wir wollen ein wenig fasten,
damit die Sättigung durch die Wolke groß werde.*

Men ziet, homeopathie (eerste 2) en allopathie (laatste 4 verzen) broederlijk naast elkaar!

curarent, ut eam, qui vir optimus Romae esset, hospitio, acciperet. Wanneer deze „beste man” haar namens den staat ontvangen had, dan had later in den cyclus van feesten die Claudius instelde (van 15—27 Maart) de lavatio van het Godenbeeld plaats: langs de porta Capena, denzelfden weg waarlangs de *lapis manalis* in de stad gereden werd, ging men naar het riviértje, de Almo (veelzeggende naam!) en daar werd het godenbeeld gebaad, vgl. Cumont, die orientalischen Religionen im römischen Heidentum ² 69, Wissowa Rel. u. Kult.² 319, Clemen Arch. rel. Wiss. 17, 150. Dat hier met Attis en met den Romeinschen *vir optimus* een vereeniging plaats had, is zeker juist; maar dat dit bad ook oorspronkelijk reeds alleen een ritueel bad na volbrachte vereeniging zou beteekend hebben, is al zeer onwaarschijnlijk. Er is meer in dezen dienst, wat op een ouden phallusdienst wijst, zie Showermann Class. Phil. 2, 29, Cumont t.a.p. 67. Welnu deze *φαλλοφόροι* staan ook juist in intiem contact met Regenzauber, zooals Dieterich Mutter Erde ¹ 96 duidelijk in het licht heeft gesteld: de omgang van den man met zijn Moeder, het bevruchtend beginsel als zaad neerdruppelend is een regen, die vruchten (ver)wekt (vgl. weer de Danaë-mythe). Voor den primitieven mensch in zijn alleroudste bewustzijn zal het *σπέρμα* niet de levenskiem zelf zijn geweest, maar de bevochtigende, begunstigende regen: het zaad lag in de Moeder aarde of in de moeder-vrouw, waarover Dieterich t.a.p. merkwaardige voorstellingen mededeelt (p. 32, en aant.) Wie denkt hier dan niet, aan het bekende profetische woord *antiquam quaerite matrem*, waar de dichter zeker, zooals zoo vaak elders, van oud volksgeloof gebruik maakt.

Zoo konden wij dan boven p. 143, 145 na thans te hebben vastgesteld, dat het klimaat tot een bezweren van den regen aanleiding moest geven, toegerust met het feit, dat zelfs bij de Romeinen en Grieken sporen van een oude Regenzauber nog aanwezig zijn, ons gaan afvragen: Wat vinden wij elders voor dit begrip „droog” en hoe kunnen wij tenslotte van hier tot een begripen van het woord „droog” een weg banen?

EXCURS II.

OVER VERWANTSCHAPSNAMEN.

Streitberg heeft I.F. 35, 196 (oudere lit. Idg. Jahrb. 4, 53) er op gewezen, dat *-tēr(-)* in de verwantschapsnamen zonder twijfel met het komparatieve *-tero-* samenhangt, dat oorspronkelijk alleen relatieve begrippen aanduidde¹⁾. Voor een bepaalde phase is dit zeker juist en wettigt het dus zeker niet de aloude veronderstelling, dat in oind. *pitár-* gr. *πατήρ* een nomen agentis te zien zou zijn bij oind. *pāti* „hij beschermt”, wat trouwens reeds vervalst door de kortste phase van dienzelfden wortel *pī-ti-* „bescherming” met *i*, zoodat de wortel als **pāi-*, niet als **pā-* beschouwd moet worden (vgl. verder Güntert Reimwortbild in Ar. u. Gr. 49). Daarmede zijn echter de moeilijkheden van deze woorden volstrekt nog niet uit den weg geruimd.

Gaan wij de verwantschapsnamen na, zooals men die tot nu toe voor het Indogermaansch reconstrueerde met de beteekenis: vader, moeder, broeder, zuster dan vindt men

ig. *pətēr*, *mā-tēr*, *bhrā-tēr*, *svcsōr*.

Gr. *μήτηρ* heeft zijn accent aan den vocativus te danken, Brugmann-Thumb., Gr. Gramm.⁴ 180 vgl. *Θυγάτηρ* in plaats *Θυγάτήρ*: oind. *duhitā* naar den vocat. *Θύγατερ*. In deze rij woorden is het zekerste rustpunt in **māter-* gelegen, want het eerste element *mā-* voor „Moeder” is als „Lallwort” uitmuntend bekend, vgl. bijv. Kretschmer Einleit. gr. Spr. 338 vlg., Heraeus Arch. lat. Lex. 13, 161, vaak in reduplicatie *amma*, *mam(m)a* enz., vgl. *μαῖα* reeds bij Homerus „moedertje, oud vrouwtje”, later *μαῖα* = vroedvrouw.

Nu hebben in het algemeen dergelijke verwantschapsnamen een zeer grooten invloed op elkaar; instructief zijn hier de namen van deze begrippen in het Tocharisch (Meillet Indog. Jahrb. 1, 13) gegeven naar de beide dialecten A en B: A *pācar*, B *pātār*, *pātr* „vader”, A *mācar*, B *mātār* „moeder”, A *pracar*, B *procer* (Meillet

¹⁾ Vgl. boven p. 198 over lat. *mātertera*.

Mém. soc. ling 18, 25) „broeder”, A *chācar*, B *tkācer* „dochter”; men dient hierbij in het oog te houden, dat 1°. het Tocharisch één teeken (en klank?) heeft voor de 4 verscheidenheden van tenuis, media en hun aspiraten; 2°. de *ā* vaak de idg. schwa of de korte *ä* weergeeft; 3°. *c* (= *tʃ*) de gepalataliseerden van *t* en *k* voorstelt; 4°. de onderstreepte consonanten meest voor verkorte klinkers, in enclisis of in onbeklemden woorddeelen voorkomen. Ook al is de *ā* van „vader” dus onzeker, het heeft er toch allen schijn van alsof zich het woord voor „vader” hier naar dat voor „moeder” gericht heeft; dezelfde *ā* voor idg. schwa vindt men ook in het woord voor „dochter”; tegenover de uitdrukking voor „vader” en „moeder” staat hier in het B-dialect de uitgang van de beide andere verwantschapsnamen als *-cer*, niet *-tar*, dus gepalataliseerd; in het woord voor „broeder” dat overal elders een oorspronkelijk lange *ā* demonstreert, treffen wij hier *ä* of *ö* aan. De veronderstelling zou dan deze moeten zijn, dat „broeder” zich in vocaalquantiteit naar „vader” had gericht en dat „vader” en „dochter” zich weer naar „moeder” hadden verschoven; het bij elkaar behooren van „vader” en „moeder” — een Indogermaansch woord voor „ouders” ontbrak, Schrader Spr. u. Urgesch. ³ II 306 —, „moeder en dochter” zou dit zeer aannemelijk maken.

Voor het eerste verband verwijs ik naar de attische *Φατρίας* die in inhoud hetzelfde waren, wat Hdt 1, 200 bij de Babyloniers met *πατρίας* weergeeft. Verder is in het Middelpersisch zoo *x'āhar* „zuster” onder den invloed gekomen van *mādar* „moeder” en *brātar* „broeder” Horn Neupers. Etym. 111, 213, Güntert Reimwortbild. im Ar. u. Gr. 109; naar arm. *dustr* „dochter” vormde het Armeensch *nstr* „zoon” Schrader t.a.p. 307, Güntert ib. 710. Gaan wij deze woordbewijzen na, dan blijkt een samen koppeling van „vader” en „moeder”, „moeder” en „dochter” en (later) „dochter” en „zoon” aanwezig te zijn geweest. In deze eenheden kon nu ieder der leden zich naar de andere richten; evengoed als wij het boven vonden, dat de „vader” zich voegde naar de „moeder”, vinden wij het omgekeerde: in een nieuw-persisch dialect ontstond *mer* „moeder” naar *per* „vader” < *piṣr-*, zie Zs. d. Morg. Ges. 36, 65; Güntert ib. 110. Vooral speelt, wat Güntert niet opmerkt, blijkbaar de neiging een gelijk aantal lettergrepen in deze groepwoorden te hooren, ook hier dus een evenwicht van de syllaben, een zekere rol.

Deze mogelijkheden zijn van gewicht voor de geschiedenis dezer belangrijke verwantschapsnamen. Wat was *pitar-*, idg. *pāter-*? Een *-ter* afleiding van een werkwoordstam is (z. b.) hier onmogelijk, zoo oordeelt men? Toch blijft men grondvorm met schwa aan-

nemen, ja, men maakt daar een hoeksteen van voor de theorien over de indogermaansche vocaalphasen (Ablaut); zoo ook Güntert in zijn pas verschenen studie *Indogerman. Ablautprobleme* 81. Maar van waar dan deze *a* (of *u*, zooals nu Güntert weer, geheel overbodig, noteert)? Wil men niet van een verbaalstam **pā-* uitgaan, goed; maar de kortste vokaaltrap *pa-* hangt toch volkomen in de lucht zoolang men niet een nomen-verbium heeft aangewezen **pā-*, om zodoende het goed recht van deze **pa-* vorm te demonstreeren. Hier van een zgn. Lallwort *pā-* uit te gaan, heeft drieerlei bezwaren: vooreerst komt juist bij *p* en *t* de lange vokaal uiterst zelden voor; men begrijpt verder ook niet, hoe hier van een dergelijke natuurklank zulk een phasenwisseling mogelijk is; en volslagen duister blijft het zoo, waarom, gegeven eventueel twee natuurklanken voor „moeder” en „vader”, in accent gelijk althans voor zoover wij kunnen nagaan, *mā* en *pā* het Indogermaansch twee woorden vormde **ma-tér* en **pa-tér*. Pedersen gaat in zijn bekende beschouwing over idg. *a* van **pā-ter-* ook voor het oind. uit (K. Z. 36, 85) en neemt aan, dat daarop zijn ingewikkelde klankwet van toepassing is: onbeklemde *a* in open lettergrepen gaat in het Arisch in *i* over onder zeer bepaalde condities, die men daar na moge lezen; maar daar ontbreekt zoozeer iedere poging om ook phonetisch eenig licht in deze zuiver experimenteel gewonnen veelkoppige klankwet te ontsteken, dat men met haar nog evenzeer in het duister tast.

Ik vermoed dus, dat deze aanduiding van de verwantschapsverhouding, waar *-tero-*, *-ter-*, *-tro-* (dit bijv. in oind. *pu-trá-* „zoon”) de coefficient voor was, van een van deze woorden is uitgegaan en dat later de anderen zich daarnaar hebben gericht. Zeker is, dat dit laatste, het suffix *-ter(o)-* het natuurlijk aanvoelen van dit woord als natuurklank („Lallwort”) in den weg heeft gestaan, zoodat het, bijv. het woord voor „vader” in het Germaansch, de regelmatige klankverschuiving geheel heeft meegemaakt en wij thans vader, niet **pader* spreken. Is dit laatste wellicht reeds een aanwijzing, dat deze suffigeering juist bij **pa-tér-* een enting was en niet het prototype, er zijn nog meer zaken, die als oudste woord met relativiteitssuffix *-tero-* het woord voor „moeder” aangeven.

Vooreerst spreekt hiervoor, dat de ontwifelbaar oude toestand der Indogermaansche cultuur den man kende als het middelpunt van het gezin, „zelf”, de „heer en meester”; het suffix der relativiteit paste dus waarschijnlijk slechts voor diegene, die zich een betrekkelijke individualiteit bewust, deze als zoodanig in zijn naam hoort en legt. Dat is immers ook de beteekenis van *ἀγρότερος*

„meer op het land leven dan de norm is”, „op het land levend”, ὀρέστέρος; heel duidelijk komt dat uit in de bekende beschrijving van den grot in den Phorcushaven op Ithaca v 109

δύω δέ τέ οἱ Θύραι εἰσίν,
αἱ μὲν πρὸς Βορέαο καταιβατὰ ἀνθρώποισιν,
αἱ δ' αὖ πρὸς Νότου εἰσὶ θεώτεραι, οὐδέ τι κείνη
ἄνδρες ἐσέρχονται, ἀλλ' ἀθανάτων ὁδὸς ἐστίν.

Men mag dus niet zeggen, dat het met *-tero-* aangeduide minder of beter is dan het andere, neen, alleen dit, dat het niet het punt van uitgang is geweest, dat het relatief was, dus een „relatie” aanduidde.

Bovendien schijnt mij sterk voor **māter-* als uitgangspunt te spreken, dat zich juist hier hetzelfde proces later nog eens heeft afgespeeld; ook hier zien wij dat de geschiedenis zich herhaalt; een dergelijke herhaling nu bevat vaak een vingerwijzing, dat hier iets anders dan het toeval een rol speelt. Het woord, dat ik bedoel, is lat. *matertera* (z. bov. p. 198, 209) „tante van moederszijde”. En bij eenig nadenken begrijpt men spoedig, hoe juist de zuster van de moeder de eerst aangewezen was om bij ziekte en dood in te springen, die wellicht bij een tweede huwelijk tot de kinderen in nog nauwere relatie trad, ook in trekken het meest *matrem re-ferebat*, om de treffende Latijnsche uitdrukking te bezigen.

Zoodra *-ter(o)-* nu bij *māter-* een vast suffix was geworden, sloeg het over op de andere verwantschapsnamen voor „vader”, „broeder”, „dochter” (bij „zoon” waarschijnlijk verborgen in oind. *putrá-*, ¹⁾ paelign. *puclois*, osc. *puklum*) en vormde zoo een bepaalde eenheid. Dit blijkt reeds uit het feit dat een latere suffigering met *-ter* die min of meer gewelddadig zich toegang verschaftte (oind. *napṭr-* „kleinzoon” : *apām napāt* = lat. *nepōt-*) of een woord op *-e/or*, dat in later tijd hierbij hoorde (I.F. 35, 196), idg. *sue-sor-* „zuster”, zich bijv. in den acc. sing. van het oind. reeds bij de

¹⁾ Meillet (Bull. soc. ling. 20, 9) brengt het ontbreken van één woord voor „zoon” en voor „dochter” in vele talen) en het vaak verdwijnen van oude woorden daarvoor in verband met zijn opvatting over de interdictions de vocabulaire, de Taboe-woorden. In het Avestisch wordt *hura-* alleen gebruikt voor daëvische wezens, tegenover *puḍra-*. Dat in het Latijn het „moederwoord” *filius*, in het Avestisch het *tero-*woord voortleeft, zou met het bovenstaande geheel kloppen. Waarom hier juist de Taboe het woord betrof, dat algemeen en oud was, het „vaderwoord” *su-na-* „het verwekte het schep-sel”? Vermoedelijk omdat dit de eigenlijke ding-aanduiding was, tegenover de Lallwörter of Kosenamen: oind. *putra-*, lat. *pāpus* enz. Ook lat. *liberi* „kinderen” is zoo eerst begrijpelijk als een indirecte aanwijzing voor wat men in zijn vollen inhoud schroomt te noemen; want dat het een naam in en uit slavenmond zou zijn, is toch voor den ouden tijd niet aan te nemen.

nomina agentis voegen kon en niet meer *-taram* (< idg. *terom*, later geïnterpreteerd als *ter-* *μη*) maar *-tāram* vertoonen (zooals oind. *dātāram* = *δοτήρα* × *δώτορα*).

In deze natuurklanken is nu zeer zeker in den oudsten tijd heel weinig orde geweest, weinig voorkeur voor mannelijk of vrouwelijk; ik wijs op *mamma* „moeder”, *mamilla* „moederborst”, *pappa*, gr. *πάππα* reeds Hom. *ῥ* 57, maar lat. *papilla* „tepel van de moederborst”, dat wellicht in suffix op *mamilla* kan rijmen, maar dat in zijn stam *pap-* voor deze beteekenis zeker is door lit. *pāpas* „tepel”, (en misschien met *papilla* te vergelijken lit. *papilvė* „het stuk onder de buik, waar de uiers zitten?”). Misschien werd dan door volks-etymologie eerst daaruit lit. *pitras* „buik” uitgehoord en uitgelezen. Ja, van den vadersnaam komt men — doch slechts schijnbaar — nog verder af, wanneer men van Varro leest in een fragment uit zijn Cato „vel de liberis educandis” bij Non. 113 Linds.: „*cum cibum ac potionem buas d.i. boe*”) *ac pappas vocent et matrem mamam, patrem tatam*”, en zoo gebruikt Plautus *pappare* als verwant met ons „*pap*” in de Epid. 727 *novo liberti opus est quod pappet* (vgl. ook Heraeus Arch. lat. Lex. 13, 163).

Zoo is er ook een band die *ἄττα* Hom. *π* 31, *tata* van kinderen verbindt met *τίτθη*, *τιτθός* (accent!) „tepel”, vgl. ook *τιθήνη* „voedster”: *θήσασθαι*, *fēlare* met nld. *tit*, lat. glosse C.G.L. II 198, 43: *litia κρέα μηπίων ὃ λέγουσι ζίζειι*. Dat dergelijke woorden nog meer dan andere, tijden lang en telkens weer uitingen door zuiver gevoel, in beteekenis vaak ondefiniceerbaar en uiterst licht verschuifbaar waren, spreekt vanzelf maar blijkt ook bijv. uit lit. *motė* „vrouw” (niet „moeder”, waarvoor in het Lit. een — liefkoozende — afleiding dient *mótyna*), alb. *motre* „zuster”; *ἑορ* (< **sue-sor* gewoonlijk elders „zuster”) is volgens Hesychius „dochter”. Is dit zonderling? Wie ook thans iederen dag hoort, hoe de ouders het jongere kind met „broer” en „zusje” aanduiden (met een „relatieve naam”!), zich verplaatsend in het eerstgeboren kind, nooit „zoon of dochttertje”, hoe vaak zoo „moeder” en „vader” gebruikt wordt in plaats van „vrouw” of „man” kan zich moeielijk hier over verbazen. De redelooze kreet van een kind *pappa* zal de *pap* „be-teekenen”, maar de moeder of vader, die het brengt of „schafft”, zal zich nog eeuwen in de illusie blijven koesteren, dat deze klanken haar of hem bedoelen. Hier blijkt ook in de meeste gevallen bij het openen van den mond, wanneer ook de neusholte open staat, de eerste klank *ma* te zijn, die dan de moeder van oudsher toekomt. Slechts verkouden kinderen zouden hun moeder *pa* of *ba* noemen en de taal is hier dus als een gezondheidsstatistiek van afgeeloopen eeuwen. Zoo blijkt ten

slotte bij moedernamen een voorkeur voor *ma* of *na* met variaties bij de vadersnaam voor *ta* of *pa* te bestaan (Wundt Völkerpsychol.² I 339). Woorden met *ba* of *da* zijn iets vaker mannelijk dan vrouwelijk (Kretschmer Einl. gr. Sp. 355) maar hier heerscht ook overigens een bonte mengeling: oind. *bababa kar-* „knetteren, knisteren van het vuur”, gr. βαβάζειν τὸ μὴ διηρθρώμενα λέγειν, ἔνιοι δὲ βοᾶν: βαβαί· θαυμαστικὴ Φωνή vgl. lat. *babaecalus* Petron. 37 en Thomas Studien z. lat. Sprachgesch. 93, βάβακα τὸν γάλλον; βαβάκινος· χύτρας εἶδος (vgl. lat. *pappa*); βάβακοι· ἐπὶ Ἠλείων τήττιγες (vgl. boven „knetteren” van het vuur), ἐπὶ Ποντικῶν δὲ βάτραχοι e.a.; ital. *babbo* „vader” (Meyer.-Lübke Etymol. Wtb. 857), cymr. *baban* „klein kind”, daaruit m.eng. *babe* (Kluge-Lutz sv.) mhd. *buobe* „jongen, dienaar”, *bābe*, *bōbe* „oude vrouw”, lit. *boba* „oude vrouw”, terwijl in de verschillende slavische talen (Berneker Etymol. Wtb. 36) de betekenissen „oude vrouw, grootmoeder, vroedvrouw (gr. *μαῖα*!)” voorkomen, en het bulg. *babá* „vader” uit het Turksch komt. Deze aanwijzingen schijnen mij voldoende om duidelijk te maken met wat voor soort taalmonumenten men hier in aanraking is.

Voor de verklaring van het oind. *pítúr-*, av. *pítar-*, gath. ook *pitar-*, *patar-* blijven dan, voor zoover ik zie, slechts twee mogelijkheden open. Vooreerst geve men zich wel rekenschap daarvan, dat het Avestisch een veel losser toestand verraadt dan het Oudindisch; naast de vormen, die ik zoo even noemde, komen korte vormen juist voor in het Gatha-dialect, in de oudere taalphase dus; daar schijnt tusschen *p* en *t* zoo weinig vocaalklank te zijn „overgebleven”, dat Y 47, 3 zelfs de *p* geheel is afgefallen, nom.-sing. *tā*; zie over deze en dergelijke vormen Osthoff Parerga 225, Reichelt Avest. Elem.b. § 172, 1¹). Toch schijnt het mij gewaagd ons hier te gaan beroepen op het Tocharische woord voor „vader” dat ook *a* heeft, niet *i*, daar er reeds andere symptomen zijn die het Tocharisch juist met meer Westelijke talen (waar *a* > *i* is geworden) verbinden; het gaat dus niet aan het oind. met *ī* in *pítúr-* te isoleeren van het Avestisch en in die *ī* een eentalig proces aan het werk te zien te vergelijken met σκίδνημι: σκεδάννυμι enz., in welke men vermoedelijk het kortste vocaaldeel kan zien, dat vanzelf zich indringt ter vermijding van een

¹) Zeer duidelijk spreken dit ook de vormen uit, zooals zij in de composita voorkomen, -*ḥādri*, fem. -*feđri*: de *f* is hier alleen door onmiddellijk contact met de andere spirant *ḥ* te verklaren, doch voor het woord op zich zelf, buiten de compositie zegt dit natuurlijk niets, daar de deelen van een compositum steeds aan een buitengewone verzwakking zijn blootgesteld, z. ook Brugmann K. V. G. 143. Uit deze samenstellingsvormen zijn dan ontstaan de DS. *f'ḥrōi* en de APl. *f'ḥrō*. Van een invloed van het woordaccent, zooals wij dit in het Sanskrit aantreffen, valt niets te bespeuren.

opeenvolging van te veel consonanten: *σκίδνημι* < **skd-nā-mi*, juist zoo, heet het dan, *pitár-* < **ptér-*. Immers met deze vorm **ptér* zouden wij nog veel minder raad weten. Zoo blijft als mogelijkheid over uit te gaan van een tweelettergrepig Lallwort met de klankvarianties van *bin-bam*, oind. *pīparti* „hij vult” enz., waarvoor ik den lezer verwijs naar Paul Principien² 146, v. Ginneken Princ. ling. psychol. 392 vlg. Misschien is dus in het Arisch een woord als **pīpa* aanwezig geweest, dat tegenwoordig in het Nederlandsch schertsend-liefkozend weer optreedt en ook in het Duitsch blijkbaar leeft, zooals Hauptmann's „Und Pipa tanzt” aantoon¹). In de beteekenis „vader” leeft het niet meer, maar in den grond zijn de volgende woorden: oind. *pīppakā* „een bep. vogel”, *pīppīka-* „een bep. dier, vermoedelijk een vogel”, *pīppala-* n. „bes”, vgl. gr. *πίπος*, *πίππος*, *πιπώ*, *πίπα* „vogeltje”, *πι(π)ίζω* „piepen”, lat. *pīpare* *pīpiare* enz. van vogels maar ook Paulus 235 Linds. *pipatio clamor plorantis lingua Oseorum* identisch. Wie dit te vergelijken meer brutaal dan juist acht, moge de inhoud van de gr. interjectie *παπαῖ* naast *βαβαῖ* leggen naast den locus classicus voor *παππάζω* Aristoph. Vesp. 609 naast Hom. *I* 408, maar vooral naast het volle artikel van Hesychius *πάππος* ἄκανθα, ἐπὶ γηράσῃ καὶ ἀποξηρανθῇ καὶ ἐπὶ ἀνέμων ἐκριπίζηται, καὶ τόπον ἐκ τόπου μεταβάλλῃ. σημαίνει δὲ καὶ ὀρνέου εἶδος καὶ πατρὸς ἢ μητρὸς πατέρα. καὶ τὴν ἐπὶ τῷ γενεῖαι τρίχων.

Juist zoo bestaat er onmiskenbaar een zeer innig verband tusschen lat. *pūtus*, *pūsus*, *pisinnus* woorden voor „kleine jongen, peuter”, *pūpa* „speelpop, meisje”, *pūpus* kleine jongen, vgl. *pupilla* „onmondig meisje”, lett. *pups* „moederborst” (Wood Cl. Phil. 9, 157), oind. *pu-trā-* „zoon”, lett. *putus* „vogel”, lit. *paūtas* „ei” (vroeger „vogel” = *ovum* : *avis*) vgl. ook Wört. u. Sach. 5, 220, lit. *putytis* „vogeltje, duifje”. In dezelfde richting hierover ook Solmsen I.F. 31, 474 vlg.; over de Latijnsche woorden veel materiaal bij Heraeus Arch. lat. Lex. 13, 159.

Men voelt wel, het eigenaardige van alle woorden uit deze bron opgeweld is, dat zij klanken teruggeven door het jonge kind uitgesproken, die nu, door de omgeving opgevangen, opgevat worden nu eens als aanduiding van het jonge sprekende wezen zelf, dan weer van wat het jonge kind quasi met dit woord bedoelde. Ik herinner mij, zelf met den „naam” als nabootser *gü-gü* nu eens den levenden inhoud van een mij welbekende wieg, dan weer den levenloozen

¹) Prof. J. H. Kern maakt mij er op attent, dat *pīpa* als naam van een vrouwelijke pad, waarnaast als mnl. *pipil* voorkomt, een woord uit de Surinaamsche neger-taal is.

vogel te hebben aangeduid, wiens eenige verdienste was, dat hij zich liet slaan en dan geslagen de kreetjes *gü-gü* deed hooren, niet zelf maar bij zijn partner. ¹⁾

Met dit *pipa* is bijv. zeer goed te vergelijken de eendagsvlinder, die wij bij Petronius vinden c. 46: *cicaro meus* „mijn jongen”. Het is volstrekt niet ondenkbaar, dat een dergelijk *pipa* door zijn vaste verbinding met de „moedernaam” (dus de „relatieve naam”, op *-(t)er-o-*), nadat deze zich als *mā-ter(ā)*, zooals later dubbel lat. *mātertera*, had gespecialiseerd, ook in de rij der verwantschapsnamen op *-ter*, *-tr* is getreden en zoo daaruit in het Indogermaansch reeds twee nomina ontstonden **pǎ-ter-* en **pā-ter* of — wat mij waarschijnlijker voorkomt — slechts in het Arisch, evenals uit **nepōt-*, oind. *napāt* min of meer gewelddadig door denzelfde invloed **nep-tr*, oind. *naptr-* ontstond, zoo hier een vorm **piptṛ*, die dan juist goed verschillende phaenomenen van Oud-indisch, Avestisch en Oud-perzisch (Meillet Gramm. du vieux-Perse § 175) *pitṛ-*, *pātr*, *pōtr*, *ptr-* zou verklaren.

Daar komt nog iets bij, wat op zich zelf aangewezen, als verklaring van *pitar-* wellicht, niet voldoende draagkracht zou hebben, maar hier zeer zeker kan hebben meegewerkt. De naam die in het Oud-Indisch de kinderen aan hun vader en dus wellicht ook de moeder in het gezinsleven aan den vader gaf, had dus als stam *pitár-*; deze zelfde man droeg echter als *dominus*, wellicht met het *ius vitae ac necis* tegenover zijn geheele omgeving, ook als echtgenoot den naam *pāti-*, nom. *patih*, *pátir* vóór alle stemhebbende klanken: vocalen, sonanten, consonanten. Dat beide begrippen licht in elkaar vloeiden, dat hun namen vanzelf met elkaar moesten afrekenen, spreekt wel vanzelf, maar op vele punten komen ook de namen inderdaad zeer dicht bij elkaar. Ik herinner slechts eraan hoe de Godin ²⁾ der Cretensische kultuur, zoo vaak op zegels en gesneden steenen weergegeven, een boog in de hand, door leeuwen of andere dieren vereerd, de *πέτνια Θηῶν* van Homerus, zonder twijfel als Moederlijke Godin gedacht moet worden,

¹⁾ Hieruit is ook het gebruik van diernamen als liefkoozing te verklaren, zie vooral Plant. Cas. 135:

*Mea vita, mea mellilla, mea festivitas,
Sine ambo ted amari, meus festus dies,
Meus pullus passer, mei columba, mi lepus.*

²⁾ Een overzicht over de beteekenissen van idg. *poti-*, oind. *pati-* enz. in de verschillende talen bij Schrader Sprachvergl. u. Urgesch. II 337: vgl. got. *brāp-faþs* eig. „die over de jonge vrouw macht heeft”, lit. *pàts* „echtgenoot” en „zelf”, fem. *pati* „zij, de huisvrouw, echtgenote” en „zij zelf”. Misschien leefde het oude fem. **potnī* nog teneinde voort in lit. *patinė* „wijfje bij de dieren”, daarnaar (?) *pūtinės* „mannetje bij de dieren”.

zooals vooral de Artemis van Ephesus bewijst, vgl. ook Pauly-Wissowa II 1367 en 1372: „sie ist die grosse Nährmutter für Pflanzen, Tiere und Menschen”, en Hom. Φ 470: τὸν δὲ κασιγνήτη μάλα νείκεσε, πότνια Θηρῶν, „Αρτεμις ἀγροτέρη, καὶ ἐνείδειον Φάτο μῦθον.

Is het dan niet mogelijk, dat de huisheer genoemd zoo vaak als de *pítir* door vrouw en kinderen, door kinderen (en vrouw?) aangesproken met naar voren geschoven accent als *pítar*!, zich juist door dit verschillende vocalisme (tegenover **pa-tar*), als ik het zoo mag uitdrukken, wonderwel bij de omstandigheden scheen aan te sluiten, terwijl een **patar* haast niet te onderscheiden zou zijn geweest van het andere woord **patir* en bovendien de zoo noodige levendigheid en variatie van een vocatief geheel ontbeerde. De groote wisselwerking tusschen nominativus en vocativus juist in dergelijke woorden is vooreerst bewezen door lat. *Iuppiter* uit den voc. *Dieú-pater*, terwijl aan den anderen kant Skutsch ter verklaring van den vocat. *puer* in plaats van *puere* < *poere* ook den nominativus uitspeelt. Arch. lat. Lex. 15, 41; Glotta 2, 158.

Kunnen wij deze ervaringen dan ook nog vruchtbaar maken voor de beide andere woorden op *-ter*, die familieverhoudingen weer-geven? Wij constateerden boven (p. 210) dat de uitgang *-ter* vermoedelijk een relatie en dus de relativiteit uitdrukte en wij pasten toen de gedachte toe, dat daardoor dit eigenaardig zou zijn bij alle personen, die zich om den hoofdpersoon groepeerden. Ik meen, dat nu de moeilijkheden hier kunnen verdwijnen, zoodra men zich de volgende vraag voorlegt: wie gebruikten dan van andere personen woorden met dat suffix *ter*- versterkt? De „man en vader zelf”? Het ware te kort doen aan zijn waardigheid, indien men dat van hem veronderstelde. Neen, juist de anderen. Hij, het hoofd dus, had een vrouw, had een zoon of zonen, had dochters. De namen die hij gaf waren rechtstreeksch, zagen en erkenden geen verhoudingen dan de verhouding tot hem zelf, die als van zelf sprekend niet werd uitgedrukt; de namen die hij uitsprak geven dus het bedoelde in zijn algemeene kenmerken weer, waarbij hij alleen te maken heeft met den zoon, opvolger en werker, in het korte „den verwekte” en met — niet zijn vrouw maar — de vrouw(en) naast zich, genoemd naar haar bezigheid *fēmina*, γυνή (: γύης?? zie de formule ἐπὶ παίδων γυνήσιων ἀρότω en z. b. p. 204), naar haar krachtsverhouding tegenover den man (*mulier* : *mollis*) of als het vrouwelijk van den man nld. *vrouw* (: got. *frauja*) „heerin, mannin”. Waar wij den man genoemd vinden naar de vrouw, bijv. *maritus* < **marītus*:

lit. *mariti* „bruid” (zoo Wackernagel bij Lommel Indog. Femininbild. 19 A nm. ondanks het protest van Vendryès *Rév. ét. gr.* 27, 81), of arm. *kanamb-i* „gehuwd, eig. die een vrouw heeft”, z. Meillet *Altarmen. Elem.b.* 35, daar hebben wij niets anders dan de verhouding van got. *brāþ-faþs* „bruidegom, gehuwde man”, d.w.z. de man wordt hier als „de bezitter van een bezit van waarde, nl. een jonge vrouw” aangeduid. Vandaar dus ook, dat de namen door den man zelf gegeven zoo wisselen: oind. *sūnus*, *putrás*-, *uítas* = tochar. *soyü-filius* : *fēlare* „zoogen” enz.

De andere namen teekenden dus in verhouding tot het gezinshoofd; de kinderen hun moeder tegenover „hem zelf”, de kinderen hun medekinderen, hun broers speciaal tegenover „hem zelf”. Heel eigenaardig was blijkbaar de positie van de dochters: een „vader-naam” — zonder (*der(o)*- dus — hadden zij niet, aan de moeder toegewezen om haar te helpen tot zij als *ἀλφεσιβοία* ook eindelijk haar waarde voor het eerst en voor het laatst toonden aan den vader. Zoo ziet haar de moeder naast haar broeders, de zoons: > *Θυάτηρ*, zoo zien de broeders haar naast de moeder, maar steeds tegenover den vader, dus met (*t*)-*ero* gevormd. Het woord, dat de moeder voor haar zoons had, is er alleen voor de prilste jeugd: *filius* „de zuigeling”, later verdwenen zij evenzeer uit haar kring als de dochters van het begin af aan buiten des vaders blik bleven. Zoo ontbreekt een echt *-ter* woord voor den „zoon” en een woord zonder *-ter* voor de dochters.

Wat was nu tenslotte „zuster” **sye-sor*-¹⁾, Hesychius geeft het reeds (nl. *ἑορ*) als *Θυάτηρ*, wat Schrader *Sprachvergl. u. Urg.*³ II 308 voor een vergissing met *ἀδελφή* houdt: zeker onjuist. *Sye-sor* was de zuster later, als zij in manum aan een anderen man was „afgeleverd”: „die haar eigen verbinding, haar eigen man had”, Meringer heeft I.F. 16, 172) met Kretschmer (*Einl. gr. Spr.* 138) het bestaan van een substantivum *sor*-, *sr*-₁ aangetoond, dat met den wortel van *ἑρῶ* lat. *sero* in verband staande het wezen van vrouwelijk geslacht en den coitus zou weergeven en Brugmann heeft daarna I.F. 32, 323 dezen wortel *ser*- in dit verband meer ruimte gegeven en van elders bevestigd; in het Germaansch komt verder deze wortel met een dentaal suffix voor: mnd. *serden* „schenden”, on. *serða* geslachtelijken omgang hebben”. Wood gaat (*Mod. Phil.* 5, 283) liever uit van oind. *sísarti*, *sárati* „hij vloeit, snelt”, *δρμή* „vaart”; misschien waren echter deze beide wortels ten slotte identisch, zooals lat.

¹⁾ Ik vermoed, dat hier ook de verklaring van lat. *uxor* — met zijn onzekeren ouderen vorm *vocor* — te vinden is: W. *ueŕh*- naast *ueŕh*- „(uxorem) ducere”, korte phase **ugh* + *sor* „ducta in (manum) mariti”. Zie p. 219, noot 3.

continuo „ononderbroken” > „dadelijk” en andere dergelijke gevallen kunnen adstrueeren. Waarschijnlijker is nu echter, dat idg. *sor-* de naam van het mandier was, terwijl de naam voor de vrouw nog voortleeft in gr. ὅαρ „echtgenoot” < **o-sr*¹⁾ = *con-sor-t* vgl. semasiologisch ἀ-κοιτις. Zoo zou dus de eigenaardige overeenkomst in de vrouwelijke numeralia voor 3 en 4²⁾, juist tusschen de Italokeltische groep en de Arische (zie Kretschmer t.a.p.), die beide ook weer vertegenwoordigers zijn van **sye-sor* kunnen wijzen op een oude phase, waarin drie en meer vrouwen denzelfden man hadden, zoodat aanvankelijk van den man gezegd werd **tri-sūr* „een man van drie-vrouwen”, een „drie-vrouwer”, zooals τρίπους, τράπεζα; op de vrouwen zelf toegepast, de vrouwen van den **tri-sūr*, de *tri-s(o)r-es* (bijv. *feminae*) juist zooals idg. *pot-nī*, *pot-ī* eenvoudig de vervrouwelijking is van idg. *poti-* „hij, de meester”, zoo hier **tri-sor-es* eenvoudig de vermeervoudiging, door bijvoeging van een vrouwenwoord vrouwelijk geworden beteekenend de „drie man-(vrouwen)”, vrouwen die „met haar drieën een man” hebben; *ser-*, *-sor*, *-sr-* beteekende waarschijnlijk in alleroudste tijden niet zoo zeer man of vrouw, een der beide partijen bij den coitus maar den coitus zelf (W. *ser-*, z. ἔρω, *scro*) een begrip waarvoor het woord zonder twijfel heel oud moet zijn geweest.

Eenigszins anders ontwikkelde zich dus de beteekenis van het compositum in *sye-sor*-³⁾ van de vrouw gezegd door haar broeder: „die

¹⁾ Hiermede moet ook oind. *stri* „vrouw” verbonden worden; een latere vervrouwelijking door *-ī* van *sr*, *sr*; hoe het met den wortel *es-* „zijn” in verband zou staan, is niet goed te begrijpen. Hoewel *sr* in het algemeen in het Oudindisch geen *t* ontwikkelt — vgl. *srīvati* „stroont”: Στρίμων, *Ramon* oude naam v. d. Tiber, nld. *stroom* enz. — kan hier de elders onmachtige neiging tot dentalontwikkeling gesteund zijn door de talrijke feminina op *-tri* van nomina agentis. Ontwikkeling van *ur* > *udr* in het Oind. is mogelijk maar onzeker, Wackernagel Aind. Gramm. I 181 en ib. 179 over het ontstaan van dentalen uit *s* (*ss* > *ts*?).

²⁾ Oind. *tisrīs* < **tri-sr-*, oier. *leoir* < **tisōres* < **tri-sūr-*, beide fem. van resp. *trīyah*, *trī*.

³⁾ Hier moet dus de beteekenis ook liggen van lat. *uor*, welks oude vorm *uoror* bij Plautus nog voor schijnt te komen, Bezz. Beitr. 14, 95; 27, 215; Koeh Jhrb. f. Phil. 101, 223. Ook in de dialecten komt het voor: osc. *usurs* vermoedelijk = „*uorres*”, paelign. *usur* „uxor”, falisc-lat. *uao* (vgl. oind. *-ā* : idg. *-ē*?). Waarschijnlijk moet men in ieder geval *-sor* er uit analyseeren met de beteekenis „man” en er dus een Bahuvrili-compositum inzien; het eerste deel kan men dan met Warren Am. Journ. Phil. 28, 255 met oind. *ukṣān-* „stier”, got. *uīhsa* „os” (over de ontwikkeling: „mannelijk dier” > „gecastreerd dier” z. Sperber Wört u. Sach. 6, 21), vgl. oind. *ukṣati* „groeit” en *ukṣati* „besprenkelt, bevochtigt” identificeren („die een haar bevruchtend mannelijk wezen heeft”) of met oind. *deyati* „schept behagen, doet gaarne”, got. *bi-uhts* „gewend”, lit. *akis* „boerderij” eig. „woonplaats” (vgl. nld. *wonen* : *gewoonte* : *Wonne* : *Wunsch*;) „die met een man geregeld samenwoont”. Lit. *ū'svis* (Schrader Spr. u. Urg.³ II 313) „vader van de vrouw” kan dan een Vṛddhi-formatie zijn (: lat. *ū-*, die voor *hs* zich zeker niet tot in

haar eigen man heeft", de verwante vrouw van gelijke generatie, die nu in een andere familie was getreden.

De woorden voor „broeder" en „dochter" eischen nog een korte beschouwing. **Bhrā-ter-*, een *-ter-* woord, is alleen te verklaren door, zooals ik boven aannam, grooten invloed van *mā-ter-* te veronderstellen; zonder twijfel vinden wij dan daarin den wortel *bher-*, gebruikt voor vruchtbaarheid van dier en plant (z. lat. *ferti-lis*), vgl. **bhor-no-* in got. *barn* „kind", lit. *bérnas* „dienaar", lett. *bērns* „kind", en *bhr-i* of *bh_h-i* in got. *baúr* „zoon", ags. *byre* „zoon, jonge man". Het moederwoord met *-ter* beteekende dus aanvankelijk: „jongen", in den mond van de zuster gebruikt werd het > „broeder", daar het „vaderwoord" voor „zoon", juist door de geregelde arbeidsverbinding van vader en zoon, het van *bhrā-ter*, ouder **bhor*, of **bh_h-* of **bher-no-* won.

De „dochter" is waarschijnlijk zeker afgeleid van den wortel van *τεύχω*; de latere formatie *dhugh+ter* ontwikkelde tusschen de *gh*, die voor de beteekenis toen nog belangrijk was, en de *t* één vocaaldeel *i*, *a(ə)*, zooals ook Pedersen aanneemt (K.Z. 36, 78). Noch als *ἀλφειβοία*, noch als handwerkster naast de moeder (vgl. Hom. *I* 373 *τρίποδας γὰρ ἑείκοσι πάντας ἔτευχεν*, *A* 624 *τεύχε κυκείω*, *o* 76: *ἔγω δὲ γυναιξὶν δέϊπνον ἐνὶ μεγάροις τετυκέν ἄλλης ἔνδον ἐόντων*), ook niet om haar „deugd" of „bruikbaarheid" (zie Fick.⁴ III 207), maar waarschijnlijk omdat *τεύχω*, *τχύη* een anders gericht, met een ander gevoel genuanceerd werkwoord was voor het „maken" en „krijgen" van kinderen; tegenover *su-*, *pu-* voor de „mannelijke wezens" *dh+gh-* voor de vrouwelijke. Dit is volkomen in overeenstemming met de primitieve opvattingen (vgl. v. Ginneken Princ. de ling. psychol 233, Josselin de Jong De waardeeringsonderscheiding van „levend" en „levenloos" 21, 205).

het Romaansch behoeft te hebben gehandhaafd) maar sz wijst op palataal, die in de beide voorgaande mogelijkheden niet voldoende gemotiveerd is en in het licht treedt Doeh de verbinding met *veho*, waarop het onzekere *voxor* wijzen zou (**uegh-ōr*), is waarschijnlijk, daar het Indo-germaansch niet alleen **uedh-* „uxorem ducere" gebruikte, zie oind. *vidhā-* „bruid", lit. *vedū* „ik leid, huw", vooral *pā zia vesti* uxorem ducere, *vidij-* „bruidsgom", een *dh*-verlenging verlenging van *ue-* (z. bov. p. 185) maar **ue+gh-* zonder twijfel dezelfde beteekenis kan hebben gehad en inderdaad heeft in oind. *vidati* „huwt", *vidhar-* „die een meisje mee naar huis brengt, echtgenoot", en vermoedelijk ook *ēxēōw* „bespring", dat verder met den wortel **uegh-* dan **segh-* (*έχω*) te maken heeft, vgl. het comische *κελῆτιζειν*, *κελῆτιζεν* en misschien Hesychius sv. *ἐχέσομαι*.

EXCURS III.

Hier moge een korte beschouwing worden ingelascht over lat. **vēlum** „zeil”. Dit woord komt sinds Ennius voor, die reeds van schepen spreekt met het epitheton *velicolantibus* en leeft voort in het Romaansch; de beteekenis is „zeil”, en eerst van daaruit komt een andere beteekenis boven: „bedekking, bekleeding, doek”. Als deminutivum vinden we *revillum* „vaandel, vaantje”, dat door de Romeinen als met *vēlum* verwant werd beschouwd, zie Cic. Or. § 153: *quam litterum* (nl. *x*) *etiam e maxillis et taxillis et vexillo et pavillo consuetudo elegans Latini sermonis evellit*. Deze vorm is van oudsher als stam voor een gutturaalstam in dit woord beschouwd. Noodig is dit niet; men vindt deze woorden met *x* in het deminutivum besproken bij Keller Zur lat. Sprachgesch. I 2—6 en bij Stolz Hist. Gramm. 506: welnu, voor *maxilla* (: *mando, māla*) en voor *taxillus*: *tālus* is het reeds zeer waarschijnlijk, dat ze langs den weg der analogie zijn ontstaan. Daar komt voor het Latijn nog een moeielijkheid bij: hoe moest men wel maken, hoe maakte men verkleinwoorden van nomina op *-lo-?* *-lulum* en *-lillum* komen in het Latijn niet voor, dan wanneer het een schertsenden, liefkoozenden klank krijgt, waardoor het juist zijn beteekenis en bekloring kan hebben bijv. wanneer Plautus spreekt van *mellilla* Cas. 135. Verder komt onder de talrijke deminutiva bij Plautus dit *l*-geklapper slechts voor in *pullula*, alleen Truc. 52, 271, 536: vooral de laatste plaats is door zijn schertsende kleur en de nabijheid van *perula* een welkome bevestiging. Het geheele materiaal bij Cooper Word-form. Roman Serm. Pleb. 173 toont deze afkeer nog duidelijker. Eerst veel later, bij Gregorius van Tours, blijkt dit overwonnen: bijv. *ampullula*, *arcellula*, Cooper 168. Van *aula* „pot” luidt volgens Paul. ex Festo het verkleinwoord *anvilla*, maar in de literatuur komt het nergens voor; Varro (en na hem eerst weer

Apuleius) gebruikt R.R. 1, 54, 2 *aulula*.¹⁾ Hieruit blijkt dus wel, hoe gemakkelijk dergelijke woorden op *-xilla* en *-lula* met elkaar in verband werden gevoeld en in elkaar overgingen. Zoo is het begrijpelijk, dat de substantiva op *-lo-/lā* tendeele in zich bergend een oudere vorm *-kslo-/ā* het alleen hierbij hoorende deminutivum *-xilla* ook over de juiste en oorspronkelijke grenzen uitgebreid zagen, m.a.w. de mogelijkheid is hiermee geopend, dat evengoed als elders, ook bij *vexillum* de *x* niets bewijst voor een grondvorm ** η eg(h)s-lo*.

Maar ook zoo is de voorgeschiedenis van dezen vorm of van zijns gelijken historisch belangrijk. Wij stellen daarbij naast elkaar de vorm *vexillum*, waarbij de gutturaal vermoedelijk geen eigen recht van bestaan had en *axilla* (deminutieve?) afleiding van *āla* „vleugel”, zelf met de beteekenis „oksel”. De vraag is, hoe deze vormen zich ontwikkeld hebben. Daarbij geef ik de tusschenvokaal, welks timbre niet geheel zeker te definieeren valt, met *a^w* weer.

Voor *axilla* moeten wij dan zonder twijfel uitgaan van een vorm ** $\acute{a}ksla^a\bar{a}$* ; daaruit ontwikkelde zich, graphisch onvolmaakt voorgesteld, *$\acute{a}ksl\bar{a}$* > *axilla*. In eerste-, hoofd-lettergreep is het resultaat van *l* natuurlijk *ol* (lat. *mollis*: oind. *mṛdú-* „week”); het is zeer waarschijnlijk, dat het in de andere lettergrepen, later ontwikkeld, volstrekt niet daaraan gelijk behoeft te zijn. Het resultaat blijkt, de weg, waarlangs dit resultaat werd bereikt, moet nog gezocht worden. Walde ook heeft hier gedacht aan de eigenaardigheid van de zgn. „dubbele” *l*, die volgens de theorie van Osthoff palatale kleur had, dus vóór in den mond geartikuleerd werd. Wanneer Walde dan laat volgen (Gesch. d. indog. Sprachwissenschaft II, 1, 170) „dasz der Entfaltungsvokal hier die *i*-Farbe annahm, stimmt ausgezeichnet zur bekannten Tatsache, dass Doppel-*l* im Latein helle Klangfarbe hatte”, zegt dit natuurlijk niets, want deze bijzonderheid geldt in de ons bekende feiten alleen van *-ll-* in de eerste lettergreep van het woord. Bovendien wordt hier, zooals zoo vaak, zelfs de allergeringste phonetische rekenschap niet beproefd; noch Sommer noch ook Juret Dominance et résistance etc. 157 doen iets anders dan constateeren, dat „le groupe *-lōlō-* devient *-illo-* après n’importe quelles consonnes”. Wat kan eigenlijk alleen beteekenen, dat *-ll-* steeds palataal is? Slechts Meillet tracht daar Mém. soc. ling. 13, 237 en Bull. soc. ling. 1915, 182) een antwoord op te geven;

¹⁾ Misschien is, gezien de *Aulularia* van Plautus, ook voor *aul(l)a*, *ollu* het deminutivum *aulilla* slechts een analogievorm en moet men uitgaan van ** $\acute{a}ul-el\bar{a}$* , demin. bij fem. *aul-*: gr. *αὐλός*, waaruit lat. *albus*, waarvan het genus fem. dan ook in het demin. *aul(l)a* tot uiting zou komen. Van een ander uitgangspunt komen uit tot dezelfde conclusie Thurneysen I.F. 21, 177, Solmsen ib. 31, 474 noot.

hij beschouwt daar *l* als velaren klank vóór consonant en vóór *a*, *o*, *u* en ook *ē*, palataal slechts vóór *i* en in de verdubbeling en beschouwt dan — terecht — het karakter telkens van *l* in een gegeven woord als zoo vast, dat men het ook daar, waar het phonetisch zich ging veranderen, vasthield, wat dan ook graphisch werd uitgedrukt; zoo zou het veel vaker gebruikte *mīlīa*¹⁾ met *l* vóór *i* en dus zeker palataal, hebben gemaakt, dat men ook in den singularis de *l* palataal hield: vóór volgende *e* was of werd iedere vrije *l* velaar, en daarom sprak men en schreef men *mīlle*, daardoor als het ware een tegenwicht scheppend tegen de invloed van *e*. Zoo Meillet. Maar ook dit brengt allerminst een oplossing; de palatale aard van *ll* wordt ook hier ten slotte eenvoudig als gegeven geaccepteerd en een verklaring ervan wordt evenmin beproefd als een definitie van het karakter van dezen dubbelen sonant. Een oplossing vinden wij hier, dunkt mij, slechts dan, wanneer wij de *ll* werkelijk houden voor wat er staat en ons bovendien niet al te slaafsch aan de Latijnsche Grammatici binden. Het ligt nl. in den phonetischen aard van den *l*-klank, dat hij een buitengewoon goed klankgeleider is: deze laterale sonant voegt zich zoo geheel naar de omringende klankmassa, dat als het ware door hem heen continuïteit van voorafgaande en volgende vocaal zeer gemakkelijk intreedt. Houdt men hiermee rekening, dan rijst het vermoeden op, dat men niet zonder meer het recht heeft de *ll* van *Metellus*, *nollem* en *vellem* als gelijke klanken te beschouwen.

Wanneer men nl. in het oog houdt, dat nog Plautus en Cato waarschijnlijk *aulla* hoorden, zeker het schreven (z. Sommer Handb. lat. Laut. Formenl.² 210), dat de vulgaire taal, waarin *au*, nog in de tijden der Republiek reeds, als *ō* klonk, *ōlla* handhaaft ook in inscripties, terwijl het klassiek-Latijn *aula* schreef, dan volgt daaruit hetzelfde, als uit de tegenstelling *caelum* : *caedo* tegenover *rāllum* : *rādo*²⁾, nl. dat de Latijnsche uitspraak van dien tijd een geluid als *cail-lo-* — dat toch aanvankelijk door het gevoel van verwantschap met *caido* zich telkens weer opdrong — vermeed als zijnde moeilijker.

¹⁾ Dit komt uitmuntend overeen met mijn boven (p. 111) gegeven etymologie van lat. *mīlīa* ≈ *mīlle*.

²⁾ Niedermann meent deze tegenstelling anders te moeten verklaren (Berl. phil. Woch. 1915, 1091) door van **kaid-slo* tegenover *rād-lo-* uit te gaan; dit is een volkomen levenlooze constructie. Vooreerst is een suffix *-slo-* slechts als *-lo-* suffix bij een *s*-stam begrijpelijk, hetzij dan oorspronkelijk of analogisch, en moet dus met spaarzaamheid in het vuur worden gebracht. En het andere paar dat dit aannemelijk moet maken: *scālu-* : *grall-e* is al even onbruikbaar; ook hier in de grondvorm **scand-sla* van Niedermann een echt papieren vorm; bovendien staan *scand-lā* met *n* en *grad-lā* zonder *n* toch niet gelijk! Wat had uit **scandlu* moeten groeien? Natuurlijk **scandlu* heet het dan. Hoe weet men dat? En **scandslu* (> **scāzlu*) *scāu*? Neen, dan komt men met **scand-lā* > **scanlu* > **scāl(l)a* toch veel eenvoudiger tot zijn doel.

Moeielijk, waarom? Omdat *caillo-*, *caello-* als onvolmaakte graphie toch reeds duidelijk maakt, dat dit door het insnijden der lettergreepgrens beteekent een uitspraak *kaɣl-*, waarbij *ae* ook in het begin van den keizertijd zeer zeker nog diphtongisch is geweest, z. Seelmann Ausspr. d. Lat. 224. Ook hier vindt men dus weer voor het Latijn de draagkracht van de moderne opvatting bewaarheid, dat *al*, *ar* evengoed diphtongen zijn als *ai*, *au*; welnu, een zoodanige tautosyllabische triphong *-aɣl-* was voor een Romeinschen mond bezwaarlijk. Evenmin als tegen *rāllum rāl-*, bestond tegen *mīlle mīl-* geen enkele bedenking; wat beteekent het dan dat *mīlle* bleef, *mīlia* haast zonder uitzondering met *-l-* verschijnt, dat men althans niet door den singularis aan de *-ll-* vasthield? Zonder twijfel dit, — afgezien nog van de boven (p. 111 noot) voorgestelde etymologie — dat in het Latijn van I v. C. en I n. C. de neiging bestond om graphisch te volgen, waar de klank een niet meer langer aangehouden intervocale consonant deed hooren: men denke aan den overgang van *ss* > *s* (nl. scherpe stemlooze *s*!). Doch hier bij *s* vertoonde de klank volstrekt niet die eigenaardigheid van klankgeleider, die *l* in hooge mate eigen was; vandaar dat de overgang *ss* > *s* algemeen was, *ll* > *l* geenszins.

Wij moeten dus naar mijn overtuiging de tegenstelling *mīlle*: *mīlia* zóó zien, dat *mīlia* de algemeene tendens volgde, terwijl bij *mīlle* een speciale reden aanwezig was om *-ll-* te handhaven. Deze reden was niet, dat men ook hier op de palatale *l* een bijzonderen nadruk legde (zoo Meillet), want dit gaat ook reeds van de onwaarschijnlijke opvatting uit, dat *ll* in het algemeen per se palataal was, maar eenvoudig, dat in *mīlle* de vereenvoudiging niet zoo goed mogelijk was als in *mīlia*, omdat begin en eind van de langere *l* ginds verschillend waren: *mīlle* was om zoo te schrijven = **mīlle* ¹⁾ en het geoeffende Romeinsche oor bespeurde genoeg verschil in begin- en eindklank van de *l* om dit ook in de spelling te fixeeren, daar dit verschil ook juist de voorstelling van een langere *l* moest wekken. En zoo komen wij tot de juist voor *l* zeer waarschijnlijk gevolgtrekking, dat de bovenvermelde *ll* in *Metellus*, *nollēm*, *vellēm* (nl. oude *-ē*) telkens een andere waarde moet hebben gehad.

Zien wij dit eenmaal in, dan willen wij ons niet al te lang meer plagen met de bijkans eenstemmige opinie der Latijnsche grammatici (sinds Plinius bij Keil II 29), dat *ll* „exilis” (teg. „pinguis”), dat

¹⁾ Dat voor de *i*, *e* de *l* reeds minder palataal en meer velaar was, toonen woorden als *Hercules*, *Herculēs* met *o*, *u*, *indolēs* (z. ook bov. p. 47 vlg.), vgl. Meillet Mém. soc. ling. 13, 238, Niedermann Berl. phil. Woch. 1915, 1090.

kan toch beteekenen palataal, is *ll* in *velle* moet eenvormiger zijn geweest, „dunner” dan in *nolle*, en zeer zeker ook sterker *i*-houdend in *molli*¹⁾, *molliter* enz. dan in de combinatie *-illo-*, *-illu-*. In woorden van het type *Metellus* kwam daar nog iets bij: dat *ē* en *ē* in het Latijn niet alleen in quantiteit verschilden, maar ook kwaliteit, dat *ē* nl. meer open was dan *ē*, staat vast, z. Seelmann Ausspr. d. Lat. 177—180. Bij een woord als *Metēllus* verhinderde nu de aard van de *l* (z. b.), dat het **Metelus* werd, maar bovendien ook het accent: dit toch eischte voor een woord als **Me-tē-lus* hetzij *Metēlus* of *Metēllus*. Al ging dan ook de ontwikkeling van de *ll* tendeele naar het eerstgenoemde resultaat, de verandering in klank van de *e*, die daarvoor noodig was geweest, verzette zich als groot bezwaar. Maar dat men dus de *ll* juist lang genoeg aanhield, om zoo de accentuatie in het totaalverband staande te houden, schijnt uiterst waarschijnlijk; maar ook niets meer dan lang genoeg. De regels van Plinius en anderen zijn dus in hun oorsprong vermoedelijk meer voorschriften dan constateeringen geweest, zooals zoo vaak bij de Romeinen; ook Seelmann gaat (p. 325) hier van de „mustergültige Aussprache”, door Plinius verheerlijkt, uit en de uitdrukking „pinguis” heeft een al te duidelijk waardeeringsaccent.

Maar de voorgaande beschouwingen hebben onze vragen over de woorden op *-illum* des te meer urgent gemaakt. Immers juist de gevoeligheid van *l* maakt het ons onmogelijk, om zooals men tot nu toe deed voor *bacillum* uittegaan van **baklo-lo* > *bakllo-* > *bacillo-*; een resultaat *l-l* in een zoo consonantische velare omgeving kan niet zonder meer een *i*-klank hebben ontwikkeld, te meer daar idg. *ǵ*, *ǵ* zich tot *or* en *ol* ontwikkelden, terwijl verder de secundaire *ǵ* in het Latijn *ager* < *agg(o)s* onder den invloed stond van de zeer sterk dentale *s* (z. ook Solmsen Stud. lat. Lautg. 23) en toch slechts tot *e*, niet tot *i* kwam.

Het kan dus niet anders, of in *bacillum* en dgl. moet een palataal element aanwezig zijn geweest, dat in de combinatie *-c/lo-* de vocaalkiem zich tot *i* deed ontwikkelen; **bacullum* ware anders zeer begrijpelijk geweest. Waar is dit palatale element te vinden, of, anders gesteld, hoe kunnen wij voor *bacillum* als punt van uitgang **bakle-lo-*, niet **baklo-lo-* aannemelijk maken?

In het Litausch vormen de substantiva hun verkleinwoorden: van

¹⁾ Ook de opvatting der Romeinen, dat *l* als consonant „quando finit nomina vel syllabas, ut sol silva,” zooals Plinius het formuleert, steeds *plenus* was, moet onnauwkeurig zijn: de *l* van *mīlus* bleef bestaan in het Romaansch (Meyer-Lübke Et. Wtb. No. 5578), vgl. *silva*, die van *salvare* ging ten deele in *u* over.

idg. *o*-stammen op *-ēlis*, ook het Lettisch gaat daarin mede, maar Litausche invloed schijnt hier aanwezig te zijn, z. Leskien Bildung der Nomina in Litauischen 481. Eigenaardig is hier, zooals Kurschat in zijn Lit. Gramm. § 364 en Leskien t. a. p. vermelden, dat vrouwelijke substantiva mannelijke verkleinwoorden hebben, bijv. *kupetā* „hoop hooi”: *kupetēlis*.

Eén vorm komt nu letterlijk zoo in het Latijn terug: lit. *par-szēlis* „varkentje” = lat. *porculus*. Als waarschijnlijk oorspronkelijken toestand kunnen wij dientengevolge nu reconstrueeren, dat in het Indogermaansch, evenals naast de oorspronkelijke *o*-stammen voor het femininum *ā*-stammen stonden: *porco-/ā*, zoo naast den stam van het deminutivum voor het mannelijk feminina op *ā* stonden: m. a. w. deminutivum **porke-lo-/ā*. Waaraan deze *e*, niet *o*, te danken is, of hij juist onder het accent voorkwam, gezien dat ook het Litausch op die lettergreep den klemtoon legt, is niet meer uit te maken; dat hij met den *e/o*-stam samenhangt en dus met de vocativus *-e* identisch is, valt niet te betwijfelen. Of — in dit verband gewaagd — oudtijds de typen **porko-lo-* en **porka-lā* voorkwamen, bijv. in het Grieksch en Litausch? Wat het Litausch in dit opzicht geeft aan substantiva op *-ala-* en *-ālis/ē*, bijv. naast *draūgas* „makker” *draūgalas* en *draugīlė* (Kurschat Gramm. § 362, Leskien Bildung der Nom. in Lit. 478 en 495), heeft geen bepaalde deminutieve beteekenis, waarbij men ook moge bedenken, dat lit. *ž* meestal idg. *ō* of *ou* vertegenwoordigt, zie Bezz. Beitr. 18, 245, Γέρας für Fick 193, Wiedemann Lit. Präterit. passim.

Deze oude deminutievorm **porke-lo-* is ook voor het Latijn nog zeker te bewijzen door de verkleinwoorden in de tweede macht: *porcello-* < **porke-lo-*. Hier moet de oorspronkelijke *e* nog voortleven; de verklaring van Walde (Gesch. indog. Sprachw. II, 1, 170), dat naast **porcelos* en *porcellos* zou opgetreden zijn naar analogie van *bacillum* is natuurlijk onmogelijk, daar deze redeneering eerst dan zou sluiten, wanneer men over een vorm **bacilom* te beschikken had. Interessant is deze vorm *porcellos* daarom, omdat zij tweeerlei waarschijnlijk maakt: 1. de vorm als type was zóó jong, het ontstaan dezer dubbele deminutiva moet dus zóó laat worden gesteld, dat het historisch accent reeds werkte: een **pórkelolo-* had via **pórklolo-* evenals vroeger *bacillum* vermoedelijk **porcullus* te voorschijn moeten brengen, 2°. de vorm als type was dus zonder twijfel zóó laat, dat men (z. b.) niet opnieuw van **porkele-lo-* (**porkele-* ~ *porke-*, beide met *e*-phase) maar van **porke-lo-* moet uitgaan; de stam-Ablaut was toen zeker reeds dood. *Porcellus* ontstond dus uit **porcélo-los* onder het „historische” accent. Keeren

wij dan thans tot onze substantiva op *-illum* terug, dan komen wij voor *bacillum* zooals ik boven zeide, tot een uitgangspunt **bakle-lo* [*bakle- : baklo- = porke- : porko-*] > *bakʰlo-* > *bacillum*.

Het woord lat. **ancilla** „dienstmaagd” komt deze beschouwing steunen. Dat het, zooals zoo vaak voor het vrouwelijk naast het maculinum bij voorkeur, een verkleinwoord (vgl. *puella* ~ *puer*) is van *anculus* staat vast. *Anculus* is ontstaan uit *ámfi-quolus* met *o*-phase zooals oind. *abhi-cara-*, *pari-cāra-* „dienaar”, ἀμφί-πολος hetz. duidelijk maken, vgl. ook Jacobssohn *Χάρτες* Leo 424 Anm. Voor de chronologie is nu dit woord van gewicht, omdat het ouder moet zijn dan de zgn. dubbele deminutiva *porcellus* enz.; immers indien men uitgaat van **anguolus*, dan had uit **anguó-lo-lā* **anculla*, indien van **an-qué-lola*, **ancella* moeten ontstaan ¹⁾. Wat deze vormen met *ē* betreft, men meent gewoonlijk in *inquilīnus* een dergelijke *e*-vorm te zien: **en-quel-īno-s*. Doch deze *ī*-vormen, ook met suffixen als *-īgo-*, *-īno-*, zijn zeer oud en hechten zich bij voorkeur aan de nominale vormen, zijn dus secundair, zooals Hirt aantoot I.F. 31, 8. Het is dus, naast de zeer oude vormen bovendien *accola*, *incola* (de Saussure Mél. Havet 457 vlg.), alleen geoorloofd van *en-quol-īnus* uit te gaan. Voor het verbum zelf blijft het bij Solmsens opvatting: **quelo* vóór *t* > *colo*, vooral omdat het zich letter voor letter dekt met gr. πέλω, πέλομαι.

Wanneer nu Meillet hier voor het verbum *colo* reeds aan *o*-phase geloofd (Rocznik Slawistyczny 5, 159, vgl. ook Niedermann Berl. phil. Woch. 1915, 1087), dan komt hij tot deze onwaarschijnlijke conclusie vermoedelijk alleen door zijn vaak juiste theorie omtrent athematische werkwoorden met *o*-phase, die afstervend in verschillende indogermaansche talen op verschillende wijze werden vervangen (vgl. zijn verschillende artikelen van Mem. soc. ling. 11, 308 tot 20, 103 toe).

Zoo is dan ook *ancilla* volkomen duidelijk geworden: *am(b)quolos* > *anculos* en eerst dan *ánculelā* > *ánclelā* > *ancílla* = *bákile-lo* > *bacillum* (z. bov.).

Zoo keeren wij tot **vēlum** terug. Wat bij een schip natuurlijk genoemd is naar het „be-wegen” (W. *weġh-*) trans., was de roeiriem en deze heet dan ook inderdaad in het Slavisch met een

¹⁾ Wat Juret *Dominance et résistance* 157 zegt, houdt met de chronologie geen rekening en opereert wel met een in het Latijn onbekende klankwet (*quo* > *que*!): „Si *anculus* continue *amb-quolos*, *ancilla* ne peut en être le diminutif: **anguōlola* donnerait **anquēlōlā* > *ancella*.”

lo- afleiding van den ouden *s*-stam **uegh(e)s-*: *veslo* uit **vezs-lo*¹⁾, vgl. Vondrák Vergl. slav. Gramm. I 360. Doch het Latijnsche *vēlum* is semasiologisch al moeielijk met *veho*, *vehor* in verband te brengen („zeil” = „middel om zich voort te bewegen” of het „voortbewogene” van het onbewegelijke zeil gezegd?) en wie zich de actieve beteekenis van *-nt-*, de passieve van *-lo-* te binnen brengt, zal de oorspronkelijke bedoeling nog voelen in het bekende *vela dare ventis* en in *altum* en *vēlum* uit **ue-lo*²⁾ afleiden, de „aan-geblazen, volgeblazen lap”^{3) 4)}.

Dan laat zich plotseling ook gemakkelijker een brug slaan naar lat. *vēlōx* „snel” en *vēles* „lichtgewapende”; het eerste zal dan een compositum zijn van *vē-lo* + *ōc-* in *ὠκύς*, *ōcius* (vgl. de opmerking van Schulze Z. G. L. E. 331 noot) hetzij in de beteekenis „wind-snel” of „met snelle zeilen”. Een bevestiging van deze gissing ligt, dunkt mij, in *cēlōx* „een snelzeilend jacht” (sinds Enn. ann. 478 V.²), dat van *celer* of van *κέλης* „renpaard, jacht” (z. Hdt. 8, 94), in ieder geval van denzelfden wortel *kel-* afgeleid, slechts kon ontstaan, indien *vēlōx* oudtijds nog duidelijk zijn betrekking op het zeewezen en het varen openbaarde.

¹⁾ Een eigenaardige bevestiging van deze formatie ligt in het woord voor „oksel” opgesloten: ohd. *absala* enz. naast ags. *āensta*, terwijl *-ks-* in ndl. *oksel* ook duidelijk op een vocaal oorspronkelijk tusschen *k* en *s* wijst, z. Franck-v. Wijk sv.

²⁾ De etymologie van *vēlum* als *vē-lo-* ontvangt een zeer krachtigen steun door de opmerking van Paul. p. 68 Linds: *evellatum eventilatum, unde velabra, quibus frumentum ventilantur*. Het is onmogelijk hier niet de wortel **ue-* „waaïen” uit te hooren. Ook heden ten dage heet het instrument, waarmede goede en slechte erwten gesorteerd worden, nog waaier, terwijl de meer volmaakte inventie zich met een Franschen naam tooit: *trieur*. Voor de rol, die daarbij de wind speelde, verwijs ik naar Rich sv. *cannus* en *ventilabrum*. Een woord *velum* = „vlot” uit het Romaansch gereconstrueerd (Arch. lat. Lex. 4, 420) is te onzeker.

³⁾ Ongezoekt luidt het bijv. in een bundeltje van André Jolles, *Ausgelöste Klänge* (1916), 12 als een opzettelijke bevestiging van deze meer aanschouwelijke etymologie van *vēlum*: „Verstehst Du, weshalb in allen Sagen die weisen, geblähten Segel wimmeln und wiegen?”

⁴⁾ Met *Velabrum* „het waterrijke dal tusschen Capitolinus en Palatinus” (z. Hülsen *Forum Rom.*² p. 2 vlg.) is niet veel te beginnen. Men kan het niet met *Velia* verbinden om zijn *ē*, die uit plaatsen bij dichters blijkt. De meening van Varro (L.L. 5, 44 en R.R. I, 2, 14) dat *Velabrum* heette naar de *velatura* („item dicuntur, qui vecturis rivunt, velaturam facere”) „het overzetten over het ondergelopen land,” is zeer onwaarschijnlijk en komt ook niet met de beteekenis van het suffix *-brum* overeen. Trouwens, Varro is daar ook verder slecht ingelicht: zijn meedeeling over *quadrans ratitas* (L.L. 5, 44) en zijn knoeien met *villa *vehu*, *veho* is teekenend. Juister is hier Paul. 506: *veia apud Oscos dicebatur plaustrum; inde veiari stipites in plaustro, et vectura veiatura*. Is het te stout hier, evenals naast lat. *facio* nog dial. *fē-* staat in Umbr. *feia* „faciat”, zoo naast lat. *veho* (> **uegh-*) osc. *vē-ia* met het oorspr. **ue-* „bewegen” aan te nemen? Van een overgang *h_i* > *i* is in het Osk. niets bekend en een suffix *-ia* na *h* is ook zonder analogon. Over *fē-* naast *fēk-* en lat. *fūc-* (< **dh_o+k-*) in de dialecten zu Buck Gramm. Osk. Umbr. § 219.

Vēles werd gevormd of vervormd naar *mīles*, *pedes*, *eques*, waarmee men de aanteekening van Paul. 506 Linds. vergelijke: *velati appellabantur vestiti et inermes, qui exercitum sequebantur, quique in mortuorum militum loco substituebantur. Ipsi sunt et ferentarii, qui fundis ac lapidibus pugnabant.*

Met *vēlum* en *vēles* is dan tenslotte oerverwant de naam der Litauische *vėlės* „geesten van de wind”, waarvoor ik verwijs naar het artikel van R. van der Meulen Arch. rel. Wiss. 17, 125 (vgl. boven p. 154, 156).

EXCURS IV.

Het woord voor „zon” wijst op twee grondvormen: **sāmel-* en **suel/n-* (**sper-*). Eenerijds vindt men: gr. Hom. ἥλιος (de ' in plaats van ' misschien door het in beteekenis verwante ἥως, zie Jacobsohn Philol. 67, 500 of als ionische vorm, doch z. ben.), att. ἥλιος, de *φ* nog in kret. (Hesychius) ἁβέλιον·ἥλιον. Κρητες en ἁβελίην·ήλιακόν. Παμφύλιοι, lat. *sōl* uit **sāmoť*, cymr. *haul* „oog”, mbret. *heaul* hetz., got. *sauil* n. „zon” (< **sōuel*, z. Trautmann German. Lautges. 25, waarbij *ō* als *o*, dus lang open *ō* moet worden opgevat, z. ook K.Z. 47, 91); lit. *sáulė* (*áu* < idg. *āu*) „zon”.

Daarnaast staan verschillende vormen, die dit gemeen hebben dat zij de *ā* missen; naast elkaar komen voor *suel-*: *sūl-*, *syen-*: *sun-*; vergelijk hiervoor de vormen: oind. *súvar*, *srār* „licht, hemel, zon”, daarnaast een *o*-stam *sāra-* hetz. av. *hvarō-*, gen. sing. *hūrō*, gath. *xʷang*, alb. *ūt* „ster”, oier. *sūil* „oog”, (*fur-sundud*, mier. *fur-sunnud* „verlichting” hoort bij *andud* „aansteken, doen ontvlammen”. Vgl. Thurneysen Z.celt. Ph. 8, 81, Pedersen KGr. II 457), got. *sunno* „zon”, ob. *slunice* (< **sūl-*). Een wortel *sāu-* „schijnen”, die men dan gewoonlijk aanneemt om dit alles te verbinden, verklaart de *l* niet, die hier volstrekt niet den indruk maakt van suffixaal te zijn, maar bovendien is deze wortel ook elders geheel onbekend.

Een nieuwe vorm komt voorloopig den indruk van verwardheid nog vermeerderen, al zal zij ons wellicht later helpen. Bij Paulus lezen wij (22 Linds.): *Aureliam familiam ex Sabinis oriundam a sole dictam putant, quod ei publice a populo Romano datus sit locus, in quo sacra faceret Soli, qui ex hoc Auseli dicebantur* (over dergelijke priesters uit bepaalde geslachten z. Wissowa Relig. n. Kult.² p. 404) en Varro voegt daar (L.L. 5, 68) zijn stem aan toe: *sol ausel, quod ita Sabini*; de geschiedenis van de eigennamen bevestigt deze mededeeling, die reeds op zichzelf er zeer vertrouwenwekkend uitzag (zie Schulze Z.G.I.E. 468), terwijl het Etruskisch hetzelfde woord kent — als leenwoord uit een middelitalisch dialect — *usil* „zon”, zie Conway Ital. Dial. p. 352 en Skutsch Pauly-Wissowa VI 778.

Deze naam van de „zon” is natuurlijk onmogelijk te scheiden

van den naam van den dageraad: gr. ἥως, aeol. αἴως¹⁾, att. ἑώς, lat. *aurōra*, idg. **ausōs*, vgl. lit. *ausrà* „dageraad” en van den naam van het goud: lat. *aurum* enz. Niemand twijfelt er aan, of wij hebben een volkomen grijpbare basis *aues-* „glanzen”, die in dit verband boven (p. 191) natuurlijk als *a-ues* is opgenomen. Dit vermoeden wordt bevestigd door Hesychius ἀκήλως ἑώς ἐπὶ Τυρρηγῶν waar de volgorde niet toelaat voor de derde letter iets anders dan *x* te lezen; Mommsen stelde Unterit. Dial 349 voor te lezen: αὐσηλ ἑώς nam dus *-ως* als dittographie voor *ξως*; dit moet in hooge mate waarschijnlijk heeten, niet alleen omdat het verband daartoe dwingt maar ook omdat de teekens in Etruskisch schrift voor *k* (linkslopend > of), zie Herbig Corp. Inscr. Etruscarum N°. 8363, 8370 enz.) en *s* (> of <, > bijv. ib. 8389, 8393) zeer sterk op elkaar gelijken en heel gemakkelijk verward konden worden. Het wordt dan waarschijnlijk, dat de Etruriërs, wier taal de diphtong *ai* en *au* wel bezat, het woord in Midden Italië ontleenden met de *au*-diphtong en juist uit deze zuidelijke dialecten is het meeste afkomstig, wat Hesychius van de Ταραντῖνοι en Τυρρηγοί vermeldt; de etr. vorm *usil* „zon” moet dan uit het Umbrisch ontleend zijn, waar monophthongering had plaats gehad, zoodat men van **usel-* (of voor het latere, historische Umbrisch van *urel*) zou moeten uitgaan. Naast *sāuel-* (+ *sāuel-*?) vinden wij dus een vorm, in Italië althans, *ausel-*, beide = „zon”. Aan ontstaan van den eenen vorm uit den anderen is natuurlijk niet te denken; maar eigenaardig is wel dat de lange *ā* van **sāuel-* even onverklaard is, als de *ā* van den grondvorm voor de „glanzende, gouden opkomende zon” **ausōs*, waar men voor gr. ion. ἥως (< **au(s)ōs*) ook *aus-* aannemen moet: over de onbeantwoorde vragen, die deze vormen stellen nog onlangs Bechtel Lexil Hom. 272, zonder resultaat (doch z. ben. p. 232).

Ik geloof, dat wij hier inderdaad met den wortel uitkomen, die ons hier bezig houdt: **hē* + verlengingen. Wij vinden dan *uel-*, *uen-*, *ues-* met verschillende prothesen. En daar deze beide vormen met *uel-* en *ues-* juist in het Grieksch die zelfde onverklaarde *ā* lieten zien, lijkt het niet te stoutmoedig om daarbij uit te gaan van een paradigma, dat juist door zijn oudheid en dus wisselend accent later als een splijtzwam nieuwe volledige vormenreeksen heeft gewekt; een substantief: A „glanzend llichaam” B „glans”:

¹⁾ Vergelijk in verband met de Litauische vorm ook gr. ἄρχ-αυρος „dicht bij den morgen”, en Hes. (met ου!) ἀρχαῖος ὄρεος Κύπριοι ἢ φασφάρος καὶ οἱ συν αὐτῷ, αὐρίον „morgen, cras” vgl. nld. *morgyn* in zijn beide beteekenissen; voorts ἐν αὐρῷ περι. Κρητες. Niet met αὐρα „frische lucht” hangt dit samen, zooals Passow-Crönert meent, maar uit *aus-r-* is het ontstaan, z. lit. *ausrà* „dageraad”.

	A		B
Nom. <i>ἄ-μελ</i>	$\left \begin{array}{l} > \acute{a}ul \\ > aul-ós \text{ (uit } \bar{a}ulós) \\ > a\acute{e}li \end{array} \right.$	<i>ἄ-μες</i>	$\left \begin{array}{l} \acute{a}us \\ aus-ós \text{ (uit } \bar{ausós}) \\ a\acute{e}si \end{array} \right.$
Gen. <i>ἄ-με(ε)l-ός</i>		<i>ἄ-με(ε)sός</i>	
Loc. <i>ἄ-μεl-i</i>		<i>ἄ-μές-i</i>	

De nominativus moet de lange diphtong reeds in de gemeenschappelijke Indogermaansche periode verkort hebben: $\bar{a}ul > aul$; de lange handhaafde zich òf door contaminatie met een anderen casus, die *ē* bewaarde, vandaar gr. $\acute{\alpha}\tau\epsilon\lambda$ -, ion. $\acute{\eta}(\tau)\epsilon\lambda$ -, att. samengetrokken $\acute{\eta}\lambda$ -, òf door de — blijkbaar vroeger — uitval van intervocalische *s* in het grieksch $^{*}\bar{a}u(s)-\bar{u}s$ (over dergelijke collectivapluralia op *-ūs*, *-ēs* J. Schmidt Pluralbild. 136). Voor het Grieksch is het wellicht verkieslijk van een vorm zonder *s*- uit te gaan; niet $\acute{\eta}\epsilon\lambda\iota\omicron\varsigma$ dankt dan zijni ' aan $\acute{\eta}\omega\varsigma$, zooals Jacobsohn meende Phil. 67, 500, maar beide hadden van nature'; slechts in het Attisch hadden beide woorden spiritus asper, maar daar juist vinden wij bijv. ook in $\acute{\iota}\pi\pi\omicron\varsigma$ (: oind. *aśva*-, *equus*) onregelmatig ' ; waarschijnlijk heeft dus in dit voor dergelijke invloeden ontvankelijke dialect $\acute{\epsilon}\omega\varsigma$ zijn spiritus asper aan $\acute{\epsilon}\sigma\pi\epsilon\rho\varsigma$ te danken, dat in alle dialecten zonder psilosis ' vertoont (vgl. Sommer Gr. Lautstud. 11 en 84) en is tenslotte $\acute{\eta}\lambda\iota\omicron\varsigma$ in hetzelfde Attische dialect op zijn beurt bezweken voor $\acute{\epsilon}\omega\varsigma$ („zon” \sim „morgenzon”). ¹⁾

Intusschen blijft het zeker, dat een grondvorm $^{*}s\acute{a}mel$ voor het Latijn bruikbaar zou zijn, niet voor het Gotisch noch voor het Litausch. Voor het Litausch heeft de Saussure in zijn beide artikelen over de intonatie in die taal (Mém. soc. ling. 8, 425—446, Indog. Anz. 6, 157 vlg.) duidelijk gemaakt, dat de zgn. korte diphtongen $\acute{a}l$, $\acute{a}u$ enz. daar slepend gesproken: $a\acute{l}$, $a\acute{u}$, de zgn. lange $\bar{a}l$, $\bar{a}u$, stootend gesproken werden: $\acute{a}l$ $\acute{a}u$ en phonetisch is dit reeds a priori waarschijnlijk, en uitgedrukt in Kurschats schrijfwijze dezer lange diphthongen: a_i , a_u enz. (z. Gramm. d. lit. Spr. § 200);

¹⁾ De vorm, dien Hesychius voor Creta opgeeft $\acute{\alpha}\beta\epsilon\lambda\iota\omicron\varsigma$ behoeft dus zijn lenis volstrekt niet aan psilosis te danken, wat daarom welkom is, omdat dit proces voor Creta slechts zeer beperkte geldigheid schijnt te hebben gehad, Thumb. Handb. gr. Dial. § 141, 12; Buck Greek Dial. p. 49 vlg. een vorm als $\acute{\alpha}\phi\text{-}\acute{\alpha}\iota\lambda\eta\tau\alpha\iota$ staat voor dit feit vast ($\acute{\alpha}\iota\phi\acute{\epsilon}\omega\times\acute{\epsilon}\iota\lambda\omicron\nu$).

Met den bijvorm van dezen wortel $^{*}s\acute{a}mel$ „glanzen, branden”, die hieronder behandeld wordt, verbindt men vaak de eigennaam $\acute{\epsilon}\lambda\acute{\epsilon}\nu\eta$, die men dan op gezag van Solmsen (Unters. gr. Laut- u. Versl. 196) als „Lichtgöttin” opvat. Dit blijkt intusschen uit inhoud van sagen en ritus geenszins, z. Bethe Pauly-Wissowa VII, 2824, die haar veeleer als „boom- en brongodin” teekenen, terwijl Helena als een vlammenteeken (St. Elmisvuur) voor schippers secundair is en van haar broeders Castor en Pollux afgeleid (z. a.). Men moet dunkt mij juist omgekeerd als Solmsen redeneeren: het Grieksch bezat een woord $\acute{\epsilon}\lambda\acute{\epsilon}\nu\eta$ „fakkel” ($\lambda\alpha\mu\pi\acute{\alpha}\varsigma$, $\delta\acute{\epsilon}\tau\eta$ Hesychius); het feit, dat dit niet vaak en vroeg met $\acute{\epsilon}\lambda\acute{\epsilon}\nu\eta$ aetiologisch verbonden werd, is een aanwijzing, dat men zich bewust was in Helena daarvoor geen aanknooppingspunten te kunnen vinden.

een vorm als lit. *áuga* „hij groeit” sluit zich bij deze beschouwing voortreffelijk aan, want zooals (z. bov. p. 182) lat. *vegeo* en gr. *ἄέξω* naast *αὐξάνω* aantoonen, hebben wij hier inderdaad en met *αἰελ-* en *αἰες-* volkomen congruent geval: *a-αἰεγ-* afwisselend in bepaalde gevallen met *αἰγ-*.

Doch ook voor het Gotisch is *sāmel-* met *ā* niet bruikbaar, daar men dan niet *sawil* maar **sawil* zou verwachten, wat voor het Gotisch alfabet een groot verschil is; en zoo moet het ook hier bij de oude opvatting blijven, dat wij hier van germ. **sōwel* (Streitberg Got. Elem. § 71, Trautmann Germ. Lautges. 25) moeten uitgaan, idg. *sāmel*, ofschoon dit woord toch eenigszins apart staat tegenover de andere woorden met *au* < *ō*, waar wij de *-u-* tusschen vokalen missen: got. *tawi* nom., *tōjis* gen., dus < **tōja*; maar ook hier komt men tenslotte in oudere phase tot germ. *tōu-*, idg. *dōu-* (ook in gr. *δοῦλος*, dor. *δῶλος* en tenslotte in *δίδωμι*, cf. lit. *dūti* en gr. *δύωνοι*, lat. *duim*), verg. ook Trautmann t. a. p. 28.

Ook voor got. *bnauan* „ψῶχειν stuk wrijven” is deze weg open, wanneer men — lat. *nāvis* „schip” enz. al dan niet (z. I.F. 17, 150) latende gelden — denkt aan de lange diphtong in oind. *kṣnānti* „hij slijpt, wrijft”, gr. *χναύω* „krabben, afknagen”, *χνόος* „schuim, dons, schaafsel” lat. *novacula* „scheermes”. Ook wanneer men zooals Meringer I.F. 17, 150 doet oind. *nāu-* „schip” als „uitgeholde boomstam” hiermede verbindt en zodoende lat. *nāvis* „schip” met *nāvus* „bedrijvig” vereenigt, is de verwantschap met *νάω* „stroom”, *νέω*, *νέωσομαι* „zwem” en *νήχω* „zwem” niet uitgesloten, daar men ook van elders van deze werkwoorden tot een primitieve beteekenis: „gaan, strijken, glijden” komt. Al acht ik ook den naam, dien Fay geeft aan zijn „tautological compounds” ongelukkig, daar hier oorspronkelijk slechts sprake kan zijn van de verbinding van twee verwante begrippen, die juist wegens hun verschil beide gebruikt werden en juist in hun vereeniging kwamen tot een grooter nauwkenrigheid of aanschouwelijkheid, hier lijkt het mij gewenscht voor het Sanskrit en voor het Grieksch (vgl. ook Am. Journ. Phil. 25, 377) een proef te nemen met een verbinding van oind. *śāsati* „hij snijdt”, vgl. gr. *ξέω*, *ξύω* „schaaf, polijst”, lat. *castro* „besnijdt” en den wortel *nāu*: *neu-*+prothetische *s*: idg. *k_ss-(s)nāu-* „ik glijd al snijdende langs, ik ‘snijglij’, scheer”¹⁾.

¹⁾ Ik vermoed, dat juist de bijzonderheid, dat men hier niet zonder meer idg. *ō* maar *ōu* had, aan het ontstaan van deze eigenaardige lange open *ō* (Streitberg e.a. noteeren *ā*) schuld is. Wij hebben hier dan met een dissimilatieproces te doen, waardoor evenals *yo* zich vaak tot *ye*, *oy* zich bijv. vóór den klemtoon in het Latijn tot *ay* ontwikkelt (*ōvis*: > *avillus*), zoo hier *ōu* zich differentieert in de richting van de open *ō*; over dergelijke verschijnselen zie Meillet, De la différenciation des phonèmes in Mém. soc. ling. 12, 14—34).

Kortom, van alle kanten worden wij gedrongen in den naam der „zon” een \bar{a} te erkennen; de oudste phase, waartoe wij zoo op konden klimmen, is:

I *sāul-*, *sāuel-* II *syel-* : *sūl-* III *syen-* : *sun-* IV (*ayes-*;) *āus-* (vgl. *ausel* „zon”, met participiaal *l(o-)* suffix. Verbindt men dit met bovenstaande beschouwingen over het ontstaan van de \bar{a} , dan bestond vermoedelijk parallel met *ayes-* : *āus-* naast elkaar *ayel-* : *āul-* en *syel-* : *sūl-*; uit het eerste ontstond *āuel-*, uit het tweede *suuel-* (oind. *sūvar-*; met svarita *svār*; en deze beide, die in beteekenis waarschijnlijk nog weinig verschilden, „oog, oog van den dag, licht, zon” (cf. lat. *lūmen* „oog, licht”) gaven, misschien om aan te duiden het allergrootste licht of vuur, in „contaminatie” een vorm *sāuel*, *sāul-* „zon”.

Misschien is het mogelijk nog een tweede dergelijke combinatievorm te betrappen, wanneer men, evenals wellicht *suuel-* en *āuel-* met elkaar als resultaat *sāuel-* gaven, zoo uit idg. *syes-* „verwarmd, droog” in oind. *sūsyati* (< **sūsyati*) „hij droogt” av. *huš-ka-* „droog” (idg. *sus-* zooals boven *sun-*)+*āus* : *āues-* „zon(nig)” een vorm *sans-* terugwint die in gr. *αῖος* „droog” (= **sānsos*), ohd. *sōren* „verdorren, verwelken”, lit. *saṁsas* (*añ*, niet *áu*!) „droog” voortleeft ob. *suchū* hetz.; de factor van de zonnearmte leeft nog duidelijk voort in lat. *sūdus* (< *suzil-*) „droog, helder, zonnig, v. h. weer”.

EXCURS V.

Hoe was het evenwicht van den wagen: stond hij dus, niet bespannen, achterover met den dissel omhoog of voorover met den dissel omlaag? hetzij dan steunende met den disselboom op een schraag of balk in den stal, zooals de artillerie dat tegenwoordig met zijn tweewielige voorwagens doet, hetzij voorover neergevallen en steunende op den elleboog in den disselboom? Dit antwoord behoeft gelukkig niet twijfelachtig te zijn. Wat wij daaromtrent in de literatuur en de monumenten vinden, stemt geheel overeen met wat men a priori verwachten moest.

Homerus beschrijft het inspannen het uitvoerigst Ω 265 vlg.:

οἱ δ' ἄρα πατρὸς ὑποδείσαντες ὀμοκλήν

ἐκ μὲν ἅμαξαν ἄειραν εὐτροχὸν ἡμιονεῖν

271 *καὶ τὸ μὲν εὖ κατέδηκαν εὐξέστω ἐπὶ ῥύμφῳ* van het juk gezegd, waarna in v. 279 volgt:

ἵππους δὲ Πριάμῳ ὑπαγὼν ζυγὸν κτλ.

Terwijl het laatste vers volstrekt niet bewijst, dat de disselboom omhoogsteekt en de wagen dus met dien boom achterover omhoog leunt, maar even goed kan beschrijven, dat zij de paarden onder het juk voeren, d. w. z. terugduwen, terwijl de eene knecht tusschen de paarden staande het juk even omhoog tilt, en de andere de paarden zelf er onder brengt — er is hierbij steeds sprake van een meervoud — pleiten de beide eerstgenoemde zeer duidelijk er voor, dat men om den wagen uit de stal te halen, deze bij den disselboom optilt en zoo er uit rijdt, en dat men zonder verder daarvoor omslag te moeten maken, het juk op den disselboom kan bevestigen, die dus niet eerst omlaaggehaald behoeft te worden.

Denken wij ons thans er in, wat men hier a priori moet verwachten. De wagen moet zoo geconstrueerd zijn, dat hij aangespannen en zonder bemanning niet naar achteren overhelt, zoodat het juk omhoog gaat en de paarden als het ware, indien zij niet te zwaar waren, daarin zouden worden opgeheschen, noch ook te veel naar voren helt, zoodat hij reeds vanzelf zwaar op de paarden

drukt, neen hij moet zijn zwaartepunt slechts zooveel van de as naar voren verschuiven, dat de dissel door zijn juk rustig en vast en steeds op den nek van de paarden blijft. Zoo toch zal de gang het gemakkelijkst en zal het onaangename stooten in den wagen door den gang der paarden, hoewel onvermijdelijk, tot een minimum worden beperkt. De best gebouwde wagen zal zeer zeker zóó zijn geconstrueerd, dat, wanneer de onderkant van den wagenbak zuiver horizontaal gericht is, de wagen op zich zelf, dus zonder bespanning, in evenwicht is, zoodat wanneer men hem naar voren laat overhellen, hij met den dissel op den grond blijft staan en hij achterovergehaald in denzelfden stand zich handhaaft. Is er sprake van een wagenmenner, dan zal deze zeer zeker zoo rechtstandig mogelijk boven de as zijn plaats intuïtief uitzoeken, zijn er twee, dan is natuurlijk het verkieslijkst, dat beide mannen naast elkaar staan, te meer daar het achter elkaar staan bij verschillend gewicht zeer zeker aanzienlijke bezwaren met zich meebrengt; voor de methode een zeer duidelijk voorbeeld bij Rich s. v. *currus*. Het schijnt nu, dat men gaandeweg dit ideaal meer en meer is genaderd maar het — bewust — nooit heeft bereikt, omdat de eerste eeuwen en nog geruimen tijd later de zgn. *λέπιδνα*, de breede stukken leer van boven van den nek naar voren over de borst der paarden gespaunen het eenigste verband met het juk er dus met den wagen vormde, zoodat een tegenstand alleen in ongeveer horizontale richting bestond, niet in verticale richting en het paardetuig dus niet in staat was een achterwaarts opklimmen van den wagen te keeren; men vergelijke hiervoor een Aegyptische, Assyrische en Grieksche bespanning bij Antenrieth-Kaegi op pl. XIV en XV afgebeeld. Later eerst komt een dubbele snoering in gebruik, eenigszins overeenkomende met ons modern tuig: van boven over de borst, van onderen onder de buik door, op beide plaatsen met riemen (Rich s. v. *iugum*, uit Pompei).

Deze verschuiving van het zwaartepunt nu naar de as toe kan men op de monumenten nog duidelijk volgen.

Bij de Babyloniers zien wij bijv. op het reliëf van Tiglatpileasar III den geheelen wagenbak staan tusschen de as en het gedeelte waar de dissel, die onmiskenbaar aan de oude ploeg doet denken (zie Meringer I.F. 17, 107 en 129 de fig. *e*, *f*, *g*: juist in dien vorm, als een „kastje”, komt ook de wagenbak voor) plotseling met een hoek omhoog buigt; in het koperen reliëf van Salmanassar II e.a. komt dit telkens terug, zoodat de wagen zelfs met zijn voorste punt schijnt door te zakken vooral wanneer de bestuurder voorover leunt om zijn paarden te menen (de beide reliëfs vindt men in

Frank, Kunstgesch. in Bildern² II p. 59, 5 en 60, 6); deze bijzonderheid keert regelmatig terug, ééns zijn zelfs de beide staande personen vóór de as aangebracht, ib. p. 62, 6.

De voortbrengselen der Cretische en Myceensche kunst balancceeren den wagenbak iets meer boven de as maar verleggen toch het zwaartepunt zóó merkbaar naar voren, dat ook daar deze vaak naar voren overhelt; ik herinner aan de bekende grafstele van Mycenae (Winter Kunstgesch. in Bildern² III p. 86, 2) en al moge ook hier eenigszins, zooals elders sterker (ib. p. 87, 6), een te kort aan beschikbare ruimte den wagen in de verdrukking hebben gebracht, het kwam blijkbaar toch met het iederen dag aanschouwde tot op zekere hoogte overeen. Een ivoren doosje op Cyprus gevonden (ib. 102, 6) laat ten overvloede nog een tweede gebogen verbinding zien boven van den wagenbak of naar den disselboom toe, zonder twijfel om het al te sterk doorveeren te voorkomen, dat zou kunnen leiden tot afknappen van den boom; een zilveren schaal uit Praeneste komt dit nader bevestigen: ook daar staan de strijders naast elkaar. Wellicht echter moet men aan dit laatste niet te veel waarde toekennen, daar het in deze oudere kunstproducten de strijders even goed naast elkaar kan bedoelen; dat dit vaak het geval was, toont een onbeholpen terra-cotta groepje aan, waar op een breede doch ondiepe wagen menner en strijder naast elkaar zijn verstijfd, z. Winter, die Typen der figürlich. Terrakotten I 7 en Kunstgesch. i. Bild. IV, p. 112, 6.

Deze indruk wordt nu steviger doch ook nauwkeuriger bevestigd, wanneer wij de voorstellingen op vazen nagaan. Hier komt telkens naast de breede riem voor langs de *λέπαννα*, de eigenlijke trekband, een dunnere verbinding, een smallere riem voor, die onder de buik doorloopt: op de Chigi-kan (z. Buschor Griech. Vasenmalerei² afb. 37), op een amphora uit Melos (ib. 53), waar op een wagen als bootje gedacht Apollo, Arge en Opis voorkomen achter elkaar, zóó geplaatst dat de beide eersten vóór de as komen te staan, op den krater met de uittocht van Amphiaraios (ib. 67). Waarvoor die dunne buikriem was aangebracht, blijkt uit de laatste voorstelling: de zwaar gebouwde Amphiaraios zet den voet op de achterplank van den wagen, waardoor deze zichtbaar achteroverhelt; dat de wagen straks bij het werkelijk opstappen niet omhoog zal slaan, slechts daarvoor is die smalle, sierlijk geknoopte riem bestemd, niet sterk genoeg om ook gedurende den eigenlijken tocht den wagen voortdurend in evenwicht te houden. Toch schijnt bij een kalme rit een evenwichtstoestand van voor- en achter met minder harde schokken bereikt te zijn: op de Françoisvaas staat in de processie

de wagenmenner iets vóór de as, de ἐπιβάτης achter de as maar verder naar achteren. De streep met figuren daarboven geeft een wcdren weer: de paarden niet stappend of dravend, maar in galop; welnu, hier hangt de wagenmenner in de teugels, de zorgvuldige teekening der bijzonderheden (bijv. bij Buschor afb. 90) laat nog duidelijk onderscheiden, dat de verschillende renners achter in hun wagen staan, de voeten geplant achter de wagenas; maar hier is ook met bijzondere zorg telkens de boven aangeduide buikriem met zijn sierlijke lus geteekend: dit nu moet juist zijn, daar het voor het paard in galop — hetzij onder den man gereden hetzij voor den wagen —, van het hoogste belang is, dat de voorhand zooveel mogelijk ontlast zij. Vgl. daarover ook Xenophon's beschouwing, toegelicht door Kapitein C. A. van Woelderen: Paardrijden, naar het Grieksch van Xenophon, plaat V met text.

Zelfs waar op late rood-figurige vazen de wagenbak aanzienlijk ver naar voren is aangebracht, zooals op de amphora in Arezzo met Pelops en Hippodamia in vollen ren (Buschor afb. 151), komt toch tuig en houding van den renner, die daar zijn voetholten in de as zelf afzet, geheel overeen met de boven gemaakte opmerking. Het duidelijkst ten slotte¹⁾ is een — zeer late — zwart figurige voorstelling op een Berlijnsche hydria (ib. 101): hier is een wagen voor één persoon afgebeeld; het vierkante wagenbakje is nauwkeurig in het midden boven de as aangebracht en helt zelfs, ofschoon de bestuurder nog met beide voeten op den grond staat, eenigszins achterover. Welnu, ook hier zijn de λέπαδνα breed en met versiering en het hoofddeel van het tuig; de buikriemen zijn met groote speling onder de buik zichtbaar en lieten dus toe, dat het juk eenigszins opwipte. Hiermede komt volkomen overeen, dat, waar de bewuste buikriemen niet voorkomen, de persoon of de personen steeds het zwaartepunt verleggen naar vóór de wagenas, waarbij zij dan door zelf achter over te hellen, zich steunend aan de ἄντυξ van den wagenbak, trachten de paarden in galop nog zoo veel mogelijk te ontlasten en in de teugels te houden; zoo bij de apotheose van Herakles, waar Athena den wagen ment, Baumeister Denkmäler afb. 734.

De reliefsculptuur brengt in deze opvatting geen wijziging; duidelijke voorstellingen zijn zeldzaam. Oud — nog uit de VIe eeuw — is het relief, waarop een man, vermoedelijk Apollo, den wagen

¹⁾ Ook bij het inhouden van de paarden komt dat achter op den wagen staan voor, zooals de wagenmenner van Herakles doet, terwijl deze de Lernaeische slang doodt, Baumeister Denkmäler afb. 721.

bestijgt: typisch juist voor den stijl van dien tijd is, dat, ofschoon Apollo reeds den linker voet op den wagen gezet heeft en de achterkant dus omlaag moest drukken, de wagen stereotyp is gegeven en dus met het voorgedeelte eenigszins door- en omlaag zakt (vgl. Waldmann, Griech. Originale N°. 30). De IVe eeuw schijnt voor dergelijke voorstellingen minder smaak te hebben gehad, slechts uit het eind van de V^e eeuw komen zij voor. Daaronder behooren in de eerste plaats genoemd te worden de beide groepen in den Parthenon-fries (Michaelis XVII 56 en XVIII 61: op de eerste is ongetwijfeld een ren-strijdwagen afgebeeld, de man rechts ment, links het schild achterom gezwaaid heeft zich aan de voorleuning van den wagenbak vastgegrepen en wordt nu uit de rust-zooeven meegesleurd in den plotseling „startende” wagen, waarbij één voet nog even over den grond gliert en het zware schild den man als doet toeven, ja zoo ver mogelijk naar achteren hem ontplooit. Een relief, onmiskenbaar door de Parthenonsculpturen geïnfluenceerd — men vergelijke het voorste paard met het Parthenonfries VIII 15: het steigerende paard en de oudere man met uitwapperenden mantel en (thans verdwenen) baard — is het relief met den ἀποβάτης uit Oropus (Waldmann Griech. Originale 119): ook hier rechts de wagenmenner, links de voortreffelijke figuur van den hopliet, in de lendenen veerend, de knieën tegen den voorkant van den wagenbak aangedrukt, terwijl de rechterhand het lichaam vastgrijpt aan de leuning voor hem: onmiskenbaar in zijn geheel den wagen achterover trekkend.

EXCURS VI.

Wij willen dan een oogenblik beproeven, of het met onze opvatting van *οὐρανός: οὐρέω* (hov. p. 168 vlg.) mogelijk is, het woord als onderdeel van een grootere groep te begrijpen. Juist zooals *οὐρέω: οὐρανός* vinden wij *κυέω: κυανός*. Het eerste, *κυέω*, kan men het best weergeven met „gezwollen zijn: dik, rond zijn”; het tweede komt als substantivum *κύανος*, proparoxytonon, voor in de beteekenis „lapis lazuli”, maar hier is het accent reeds verschoven en correspondeert met een adjectivisch *κυανός*, zooals dat een vaste accentwisseling aangeeft, vgl. Vendryès *Traité d'accentuation grècque* p. 152 en duidelijk in de literataire traditie (z. ben.) *Κῦανός* is etymologisch niet verklaard, zegt Boisacq; welnu het hangt, zonder twijfel, met *κυέω* samen en is dan volkomen parallel: *κυέω: κυανός = οὐρέω: οὐρανός*. Waar bij Homerus in *κυανός* de *υ* lang is, is het metrische rekking, zooals *κῦᾱνο-πρώρειος* tegenover *κῦᾱνο-χαῖτα* bewijst.

Hoe moeten wij ons dit voorstellen? De wortel is in zijn volledigste vorm als **kēṃā-* bekend: in lat. *cavus*: *κύ(φ)ος* is de eerste lettergreep nog voller aanwezig; de kortere phase *k̑eṃā-* = *k̑ū-* blijft voor consonant doch gaat voor vocaal in *kum* over; daarnaast staat de verkorte phase in **kēṃā-* = gr. *-κεα-*.

Bepalen wij ons echter bij de kortere, dan vinden wij als woorddeelen daarvoor in het Grieksch *κῦ-* en *κῦ(φ)-*. Het is bekend, dat wij dit vinden in *κῦμα* „golf” of zooals bij Homerus duidelijk blijkt, eigenlijk „golving, Wogenschwaller”; **k̑eṃā-* onder andere accentbepaaldheid, > gr. *κυφ-* treffen wij aan in *κυανός*, een zeer oude *-νό-* formatie. Het verdere antwoord geeft Homerus.

N 562

ἀμενήνωσεν δὲ οἱ αἰχμήν

κυανοχαῖτα Ποσειδάων

μ 59 ἔνθεν μὲν γὰρ πέτραι ἐπηρεφέες, πρὸς δ' αὐτὰς

κῦμα μέγα ῥοχθεῖ κυανώπιδος Ἀμφιτρίης

En een dergelijk verband, zij het dan ook ondergestoven onder schijnbaar historische voorstellingen, vindt men Y 223, waar over de merries van Ἐριχθόνιος gesproken wordt:

- 223 τῶν καὶ Βορέης ἡράσσατο βοσκομενάων,
 ἵππῳ δεισάμενος παρελέξατο κυανόχαιτη,
 225 αἱ δ' ὑπὸ κυσάμεναι ἔτεκον δυοκαίδεκα πῶλους.
 228 ἀλλ' ὅτε δὴ σκιρτῶεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης,
 ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνα ἄλδος πολιοῖο θέεσκον.

Vergelijk 1 528, 536 enz., waar het steeds juist van Poseidon gebruikt wordt, zoo ook later Hymn. Hom. 21, 6.

De moeite waard zijn hier de glossen bij Hesychius: κυανός (accent!). θαλάττιον ὕδωρ; κύμα· ὕδατος ἐπιδρομή βίαία καὶ τὸ ἐπὶ ὃν ἐν τῇ κοιλίᾳ. καὶ τὸ γεννώμενον κύημα; eenigszins anders κύματα· ὕδάτων ἐπιδρομαὶ βίαιαι. κύματα. τὰ γεννώμενα. καὶ τὰ ἐν ταῖς κοιλίαις ἔτι ὄντα. καὶ δένδρα. καὶ ὄρη.

Zoo is dus duidelijk, dat κυανός (< **h₂meu-nó-*) eigenlijk beteekend heeft: „gezwollen, nl. van het water, van de golven”; als kleur na het effen stralen, glanzen of blikkeren van de zee, de „donkerblauwe kleur”, in zwart overgaande, die de gezwollen, holle zee aanneemt. Voor lateren is κυανός ook synonym met „blauwzwart, zwart”. (Vgl. lat. *caeruleus*: *caelum* en gr. *ἡερο-φειδής πόντος*).

Het is thans zaak de verschillende fasen van dezen wortel nauwkeuriger te onderzoeken. Wij gaan uit van een vorm **keuā-*, die nergens voorkomt; wat wel voorkomt, is een klankrij, die men graphisch aldus kan weergeven: I *keuō-*, II *kaueō-*, III *kū-*, wat bij *keuō-* kan hooren, maar ook bij *keu-*, als dit voorkomt (z. b.)

Slechts voor II vonden wij tot nog toe voorbeelden en wel:

κύμα < idg. **h₂u* naast κυανός < idg. **kuu-anó-* of
 < idg. **h₂mea-nó-¹⁾*.

Laatste grondvorm voor beide was in ieder geval *h₂meō-*. Maar in beide gevallen moet deze vorm van den wortel reeds een verkorting beteekenen tegenover I: idg. **keuō-*. Hoe dit verschil te verklaren?

Hiermede verbinden wij thans, om ons voor te lichten, de -ro-aflleiding van dienzelfden wortel. Hesychius geeft *Κυάρη· ἡ Ἀθηνᾶ*, waarmee zeker verbonden moet worden oind. *śāvīra-* „machtig, sterk” naast *śīra-* met gelijke beteekenis, mier. *caur* „held”, cymr. *caior* „reus”. De lange *i* van het Indische woord moet, zooals Güntert Reimwortbild im Ar. und Griech. 103 onderstelt, zonder twijfel door den invloed van oind. *vīrā-* „man”, vgl. lit. *výras* „man”, verklaard worden en zoo vinden wij ook hier weer het bekende tweetal tegenover elkaar: *avi* ~ *u*; vgl. daarover (samenvattend Brugmann

¹⁾ Men kan echter *u* ~ *ū*(*r*)*ā* op een lijn stellen met *γυ-ρός*, *γύα-λον*, *βρι-τω* ~ *βρια-ρός* en dan in beide de bekende verschillende ontwikkelingen van *aiō* of *io* resp. *euō* of *uo* zien.

K.V.G. p. 142), en Wackernagel Aind. Gr. I 84, Hirt IF 32, 234 en Güntert, Indog. Ablautprobleme (1916) 7. Voor de vraag, die ons hier bezighoudt, of nl. voor dit oind. *avi* naast *ū* overal gelijke vocaalphase als bij *ū* (dus idg. *eu̯a*) of ongelijke (dus idg. *eu̯o*) moet worden aangenomen, blijkt uit de daaraan gewijde beschouwingen, dat men voor groote groepen van woorden, bijv. voor den Infinitivus, die het accent altijd op den wortel heeft, tegenover het Participium dat het suffix *-tū-* den klemtoon geeft, voor *kravis* ntr. „vleesch” = gr. *κρέας* enz. van *eu̯a*, niet van een verkorting *eu̯o*- moet nitgaan, vgl. ook zoo Brugmann Grundr.² II, 1, 533. Het accent van *kravis*, gen. *kravisah* blijft met dat al onverklaard: vermoedelijk zal men met van Wijk, Der nominale Genetiv Singular p. 19 en passim van een Nom. *kréu̯a-s*, als Gen. met aangesloten proklitikon-accents *kreu̯á-s*, later nog weer „versterkt” met eigen Genetivusuitgang moeten uitgaan, bijv. oud vermoedelijk **gén-os*, gen. **génés*, later **genes-e/os*.

Voor II, idg. *keu̯a*- staan ons dus nu deze vier vormen ten dienste bij dezen wortel: *κυανός* : *κυμα*

Κύαρος, adj. **κυαρός* : **sávīra*- teg. *sīra*-

. Wil men al deze vier vormen samen onder één dak brengen, dan blijven zij alle vier dakloos. Maar nu is door de studie van Güntert, Indogermanische Ablautprobleme § 130 en 177, waarschijnlijk gemaakt, dat idg. *e* vóór idg. heterosyllabisch *i* of *u* in het Oud-indisch en elders in *i*, resp. *u* overging, niet zich als *a* vertoonde. De vorm **sávīra*- valt dus weg en moet waarschijnlijk verklaard worden op de boven aangegeven wijze (vgl. ook Osthoff Morph. Unters. VI 70 vlg., z. bov. p. 81), namelijk door invloed van den comparativus en superlativus, die het accent op den wortellettergreep hadden, *a* is dus < idg. *e*, niet *e*. Rekent men dan ook een oogenblik met de mogelijkheid, dat oind. *sīra*- zijnerzijds, in plaats van **sī-rá*-, zijn accent aan dezelfde juist genoemde vormen dankt, dan komt de volgende conclusie te voorschijn, die ook phonetisch aannemelijk lijkt:

Uit idg. *eu̯a*-, welke combinatie aanvankelijk natuurlijk geen klemtoon had, ontstond in het Grieksch *-ua-* [uit *-uua-*], zooals uit *éua*- ontstond *éa* [uit *-éua-*]; kwam de eerste verbinding, niet natuurlijk in een stadium als waarin bijv. in het Grieksch reeds *-uʔa-* gehoord werd maar eerder, onder een later ontstaan accent terug, dan ontwikkelde zich uit *eu̯a* > *uua*, dus *úua*, verder *úu*-, daaruit *ū*; langs een anderen weg komt ook Güntert t.a.p. § 148, 164, 177 tot ditzelfde resultaat.

De IIIe vorm eindelijk, die wij boven aangaven *lū*- (hetzij dan met *keu*- of van *keu̯a*- te verbinden) komt in het Grieksch voor als de kortste phase en wel in het woord *κύλα* (Hesychius) *τὰ ὑποκάτω τῶν βλεφάρων κοιλώματα* enz. > met hetzelfde *lo*- suffix, dat

men in gr. *κοῖλος*, lat. *caulae* „holten”, mier. *cmile* „kelder”, z. ook Rev. celt. 27, 88, vgl. daarnaast arm. *soil* (zie Z. D. M. G. 59, 707) aantreft. Toch schijnt mij deze vorm al bijzonder onzeker, daar de korthed van de *υ* alleen op de accentuatie bij Hesychius berust en men hier *υα* of *ῡ* zou verwachten, vgl. *γύαλον*: *γῦρός* „rond” naast een adj. **γυαλός* in *ἐγ-γυαλίζω*(?) cf. Hes. sv. *γυαλός*, en naast *γῦρός* de eigennaam *Γύαρος* van een eilandje, ten Z. van Andros. Hesychius geeft daarnaast nog *γύελον* · *κόλπον*, wat zonder twijfel hierbij hoort. Ook bij dezen wortel komt een *lo*- afleiding voor, maar deze vertoont nergens een spoor van *ῡ*, ja in *-υλλ-* is waarschijnlijk een aanwijzing gelegen van *ῡ*. Het zijn de volgende data: Hesychius *γυλλάς* · *εἶδος ποτηρίου παρὰ Μακεδόσι* en haast gelijk-luidend Etym. Magn. 243, 13: *γυάλας* · *κτλ.*; ook bij Athenaeus XI 467c vinden we hetzelfde woord voor als eigen aan de Macedoniërs en de Megariërs; in deze beteekenis is het dus een West-Grieksch woord, zooals Solmsen Beitr. z. griech. Wortforschung 104 dat in een grooter verband heeft opgenomen en ook voor *γυάλας* heeft aangetoond; verder verwijs ik naar Hoffmann, Makedonen 71. Welnu, hiermede moet zeker verbonden het woord voor „ransel, knapzak” of „broodzak” zooals de officieele term thans luidt *γύλιος*, dat bij Aristophanes (Ach., Pax, Ran.) voorkomt welk woord ook Hesychius bedoelt: *γύλιος* · . . . *ἀγγεῖον ὁδοπορικὸν εἰς ἀπόθεσιν τῶν ἀναγκαίων, ᾧ ἐχρῶντο οἱ στρατιῶται*, waarmee dan toch zeker identisch moet zijn *γύλλιον* · *ἀγγεῖον πλεκτόν*, zie ook K.Z. 47, 270¹⁾.

Het resultaat van deze overweging is dus, dat wij voor wortels van den vorm *keḡā-*, *geḡā* (z. *γῦρός*, *γύαλον*) deze resultaten vinden:

I	<i>kéḡa-</i>	gr. - <i>κέ(ε)ᾱ-</i>
II	<i>kéḡā</i>	gr. - <i>κε(ε)ᾱ-</i>
III	<i>ké'ḡa-</i> (sec.)	gr. - <i>κῦ-</i> en - <i>κῦ(ε)+vocal.</i>

De vraag is thans: leeft dit -*κεα-* nog ergens voort, en waar? In drie woorden *κέαθος*, *κεάζω*, *ᾠκεανός*, naar ik vermoed.

Hesychius geeft *κέαθοι* · *βοηθοί*, waarnaast een gecontraheerde vorm voorkomt *κηθοί* · *βοηθοί* (accent!), *κηθεῖν* · *βοηθεῖν*, *συντρέχειν*; *κήθευον* · *συνεπορεύοντο*. Op één plaats nu komt dezelfde verhouding weer terug, iets waar Fick K.Z. 42, 148 op gewezen heeft: op een papyrus nl. vinden we in plaats van Amphions broeder *Ζῆθος* *Ζέαθος* en juist deze vorm past nitnuntend op de beide plaatsen bij Homerus λ 262: *Ἀμφιόνά τε Ζέαθον τε* en τ 523 *κοῦρον Ζέαθοιο*

¹⁾ Nadat het bovenstaande was geschreven, vond ik een begin van deze opvatting ook ontwikkeld door Bechtel Lexil. Hom. 90.

(*Ἰάνακτος*). Tegenover Amphion is Zethus het ruwe, sterke natuurkind en een naam, die hem in verband met een wortel bracht die ook elders „reus” of „kracht” beteekent, zou zeer aannemelijk zijn. In suffix met *κῶθος* te vergelijken, waarvan het in beteekenis al heel ver is afgedwaald, geeft het dan nog slechts met ξ : κ moeilijkheden om *Ζέαθος* met *κῆαθος βοηθός* samen te stellen. Zethus wordt nl. gewoonlijk voorgesteld als de „helper”, de opperman die Amphion bij het optrekken van Thebe's muren ter zijde staat, zie Wernicke, Pauly-Wissowa I 1946.

Er is hier dus eenige reden om na te gaan, of deze naam misschien van buiten gekomen kan zijn, en dan uit het Noorden: wij moeten dan aan een satəm-taal denken, die de indogermaansche palatalen door een spirant weergeeft. Vanzelf komt men dan tot het Thracisch-Phrygisch, waarvoor Kretschmer Einl. gr. Spr. 230 dit heeft bewezen: idg. \hat{k} is daar éénmaal zeker door σ weergegeven, η of ηh vaak door ξ of σ ; het duidelijkste voorbeeld hiervan is wel de naam der aarde: *ξεμελω* = gr. *Σεμέλα*, cf. ob. *zemlja* teg. gr. *χαμ-* „grond”. Is het toeval, dat juist in hetzelfde Thebe de naam *Zethus* voorkomt, waar ongetwijfeld thrac-phryg. *Semelē*, de moeder van Dionysus, haar kind uit het Noorden in Griekenland heeft binnen geleid; het Thracische karakter van den Bacchusdienst nu staat onomstootelijk vast. Bezwaarlijk is, dat ξ als vertegenwoordiger van idg. \hat{k} tot nog toe niet is aangetoond, maar, wie weet, hoe weinig hier over is en bedenkt, hoe veelzijdig en hoe wisselend de inhoud van het Grieksche letterteeken ξ is, zal hier nog geen onoverkomelijke moeilijkheid in willen zien. Voor het vocabularium van deze dialectgroep verwijs ik naar het Corpus Inscriptionum neo-phrygiarum van Calder, Journ. Hell. Stud. 31 (1911) 161—216 met register der woorden, en de nieuwste aanwinsten van het Thracisch Glotta 6, 74 en 7, 81. 86. Eigenaardig voor het Thracisch is juist het herhaalde voorkomen van *εα*, dat in bepaalde gevallen $\epsilon\neq\alpha$ onderstelt, daar ook in het Thracisch intervokale μ is verdwenen, zie Glotta 6, 76; in de nieuw-Phrygische opschriften verder vinden wij ξ uitsluitend nog in *ξεμελως*, verder nergens, terwijl het in de oudere — de onlangs gevonden Thracische inscriptie is waarschijnlijk uit IV v. C. of ouder — veel vaker voorkomt.

En nu de waarde van ξ . De nieuwste studies, aan dit moeilijke punt gewijd, zijn van Jacobsohn Herm. 45, 80, Hoffmann Makedonen 175, Ehrlich Untersuch. z. gr. Betonung 236 vlg., vooral 236. De beide laatsten stellen als punt, waarop de ξ in het Grieksch, voor de Grieken eenvoudig z is gaan beteekenen, aan het eind van IV v. C.; Ehrlich toont verder aan, dat bij Homerus ξ eigenlijk

slechts na tribrachys positie maakte. De laatste, die zich aan dit onderzoek gewaagd heeft, Vasmer (z. Meillet Bull. soc. ling. 20, 1916/7, 52) neemt als punt, waarop de uitspraak *z* bereikt was, iets later: ± 200 . Slechts voor het Ionisch-Attisch neemt hij een bepaalbare uitspraak *zd* aan in ouderen tijd; in dien tijd werd dan vreemd *z* of *ẓ* met *σ* getranscribeerd, wel een bewijs dat in het letterteeken de *z*-klank als iets wezenlijks werd beschouwd en gehoord. Een bijzondere plaats neemt hier het Cretische dialect in, waarvoor ik terwille van meer bijzonderheden verwijs naar Thumb Handb. d. griech. Dial. 129, Meillet Bull. soc. ling. 20, 54: waar het Ionisch μέσσος, het Attisch μέσος heeft (< idg. *medh-jo-) schrijft men in midden-Creta oudtijds μέζατος (superlativus), later μέττον of μέτον, in het algemeene alfabet met ϠϠ of Ϡ; en voor ζ in δικαζειν komt daar in bepaalde streken δ(δ) of τ(τ) te voorschijn. Daar tot nog toe in het Cretisch niets hoegenaamd er op gewezen heeft, dat ook de teekens τ en δ voor oergr. *t* en *d* toen affricatae of spiranten weergaven, hebben wij hier een dergelijk verschijnsel als in het Attisch bij ἐρέττω „roei” naast ἔρετ-μον „riem” (lat. *r ē-mus*; dit ἐρέττω heeft deze ontwikkeling doorgemaakt: *t̥ō > tt̥ō > ttō* juist zooals in het Germaansch vóór *z* consonantrekking wordt aangetroffen, z. bijv. Dieter Laut. u. Formenl. d. altgerm. Dial. 262. Hieruit blijkt onmiskenbaar, dat de *t* in zekere omstandigheden voor mouilleering weinig gevoelig was en er slechts een vermeerdering van eigen gewicht door vond. Maar niet steeds heeft zich *t* voor *ẓ* in het Grieksch aldus gedragen: men denke aan πλούσιος uit πλουτ-ιος: πλούτος, ὅσιος < *sot-jo-: oind. *satyá-* „waar”, av. *haiθya-*, wat Meillet Mém. soc. ling. 15, 220 nu voorgoed heeft vastgesteld. Weer anders zijn de lotgevallen in att. τόσος-δε, ion. τοσσος < *lot-jo-, att. μέσος, ion. μέσσος < *medh-jo-. Het betreft hier zonder twijfel een chronologisch verschil: *i* vóór vocaal na consonant had neiging in de halfvokaal *ẓ* over te gaan: hoe ouder-vorm, hoe verder *i* op dezen weg was voortgegaan; vandaar Φαν-ιω > Φαν-ιω > Φαίνω; dus τός(σ)ος, dus μεσσος. Anders stond het met πλούσιος: dit was eerst een secundaire formatie, waarnaast het substantief πλούτος bleef voortleven. En zoo kwam het dat, terwijl *i* neiging had in *ẓ* over te gaan; andere paren als δικᾶ: δικα-ιος, πατηρ: πατρ-ιος enz. de *i* in stand hielden, zoodat niet *πλούσιος: ion. *πλούσσος meer ontstond en men voor het begripen der historische vormen van een *ploutios moet uitgaan. Dat zoo niet ook att. ἐρέσω, maar ἐρέττω naast ion. ἐρέσσω tot stand kwam, dat de *t* hier zich zoo eigenaardig sterk ontwikkelde, lag zeker aan den sterken ruggesteun der gutturaalverba, att. -ττω, ion. -σσω. Dat wij het ons zóó moeten

voorstellen en niet mogen zeggen, dat de -ττω vormen hier buiten de phonetische ontwikkeling om door vreemde klassen werden opgedrongen, bewijzen juist de Cretische vormen μέττον enz. = μέσον e.a., die dezelfde ontwikkeling, alleen zelfbewuster, toonen. Overal dus waar τ in σ is overgegaan, heeft men met ζ, niet met ι te rekenen en woorden als ποίησις < *ποιῦ-λι- zijn eerst ontstaan in de casus obliqui: ποιητής : ποιησιος > ποιησις : ποιησιος, zoo ook Brugmann-Thumb, Griech. Gramm.⁴ 65 vlg., 118.

De phonetische houding van het Grieksch in deze eeuwen getuigt van een taal, die zijn explosivae nog onaangetast en zuiver uitspreekt en slechts één zuivere, enkelvoudige siffiant kent, s. Daarnaast vinden wij als klankteeken ζ, ouder ɣ: uit welke bronnen ook opgekomen, een affricaat of tweeledigen klank geeft het steeds, nooit de zachte, toonhebbende z: deze toch ontstaat eerst later uit de ζ. De vraag is dus nu: was ζ in ouden tijd zd, dz, ʒd of dʒ? Wie de latere z-klank hoort, denkt wellicht nog aan het Slavisch, waar reeds in het Oud-bulgaarsch het leetterteken voor dz overal voor dat voor z wijkt (vgl. Vondrák, Altkirchenslav. Gramm.² 369), waarbij men eigenlijk dz' d.w.z. zgn. weiches, palataal dz moet spreken. Maar deze parallel is niet imperatief, daar een andere weg openstaat. Is nl. de overgang zd > z phonetisch onmogelijk? In het Litauisch ontstaat uit *līdzas* „nest” *lizas* (vgl. ook Brugmann-Thumb.⁴ 127). Niemand, die zich de phonetische ratio dezer verandering voorstelt, zal de aannemelijkheid daarvan zoowel hier als elders in twijfel kunnen trekken. Bij vluggere, d.w.z. minder nauwkeurige articulatie gaat heterosyllabisch zd zeer gemakkelijk in zɖ (z+interdentale toonhebbende spirant) en vandaar in zz > z over, doordien op de plaats, waar voor d een oogenblik de luchtstroom door volledige afsluiting gestuit moest worden, de afsluiting onvolledig werd en zoo als tweede bestanddeel ʃ ontstond. Dat ook voor de ooren der Romeinen gr. ζ met zijn latere waarde = z niet een korte spirant was maar òf nadrukkelijk gesproken en wat langer werd aangehouden òf nog eenigszins met een zeer korte dentaal verbonden was, blijkt wel uit hun schrijfwijze: *atticisso* < ἀττισίζω¹⁾.

Gaat men dit alles na, denkt men voorts aan het bekende att. Ἀθηνάζε < āz-δε < ānz-δε en aan Cret. τᾶδδῆ < τᾶz-δε, aan den anderen kant aan Ζεύς < di- en Φράζω < -adiō cf. ἀφράδ-ης, verbindt men daarmede, dat ζ bij Homerus na zelfstandige woorden, dus in

¹⁾ Er is geen reden om hier juist aan een ontleening uit den Grieksch en aoristus te denken: ἀττισίσι, zooals men dat wel voor *malacare*: μαλάσσω en *taxare* (vgl. Fest. p. 190 en Postgate I.F. 26, 117 heeft aangenomen. Want dit en dergelijke verba leenen zich voor de aoristus-Aktionsart al bijzonder slecht.

eigenlijk woordbegin slechts in zeer bijzondere gevallen in staat was positie te maken en de uitspraak dus nog niet vol ontwikkeld *zd*, *dz*, *šd* of *dš* kan zijn geweest, voegt men daarbij tenslotte, dat in het Grieksch $\xi < i$ - vermoedelijk slechts na toonhebbende klanken ontstond, dus bijv. bij de verba vaak na het augment ($\xi\epsilon\gamma\nu\mu\iota$, maar ook $\xi\zeta\omicron\mu\alpha\iota$), doch na toonlooze $> h = '$ werd (zoo Meillet Bull. soc. ling. 20, 53), dan kan men zich moeilijk aan de conclusie onttrekken, dat ξ meer dan één waarde heeft gehad, wat ook reeds door de transcriptie van iraansche en indische namen wordt aangetoond, waar $\xi = z$, *zd*, *dš* is (z. Blass Ausspr. d. Gr.² 102). Tenslotte evenwel is de ξ uit het Phoenicische teeken $\text{𐤀} = \text{hebr. } \text{זָיִן} = z$ ontleend (z. ook Joh. Schmidt Pauly-Wissowa I 1612); daar deze klank in het oudere Grieksch alleen niet voorkwam, maar zich slechts ging ontwikkelen met *d* of *ř* samen, gebruikte men het bewuste teeken daarvoor, waarbij ook de vraag *z* of *š*? als van weinig belang ongehoord bleef. Maar de inhoud van dit letterteeken is hiermede, naar ik meen, nog niet volledig omschreven. Want niet alleen Ζυρύνη naast Ζυρύνη wijst op een scherpe uitspraak, vermoedelijk ook met iets explosiefs verbonden, voor ξ . Doch wanneer men dan naast att. ῥσος , ion. ῥσσος op Creta in Vaxos vindt ῥζοι , ῥττα , in Cnossos ῥῥανιν , dan ligt juist voor dit uit *-ot-i-* ontstane woord voor de hand aan een beteekenis *ts* of *tš* door ξ uitgedrukt te gelooven, terwijl $\tau\tau$ en ῥῥ wel niet *tš* zullen beteekenen, zooals Thumb, Handb. gr. Dial. 129 aanneemt, maar *tt'* overgaande in *tt'* (zooals ook *i-* in ' overging).

Vergelijken wij nu dergelijke klankovergangen als in lat. *vespa* $< -ps-$ aangetroffen worden (z. bov. p. 65 vlg.), dan lijkt het niet onmogelijk ook hier tot een voor den Grieksch en mond meer en een minder geschikte combinatie te komen, waarschijnlijk *zd* tegenover *dz*, waaruit dan volgen zou, dat waarschijnlijk voor een verbum als φράζω de overgangen aldus zouden moeten worden beschreven: $\text{phrad-iō} > \text{dšō} > \text{dzō} > \text{zdō}$, na $\text{IV/III} > \text{zō}$.

Mogelijk is dit zeer zeker, noodig zeker niet. Want dat het teeken ξ voor Grieken een samengestelden klank beteekende, die men als „aangeleund *z* of *š*” zou kunnen omschrijven, staat door het bovenstaande wel vast. Welnu, uit het Cretisch¹⁾ voegt zich als nieuwe inhoud voor ξ nog *ts* of *tš* er bij; dit *ts* of *tš* kan dan uit *tš* of *kš* ontstaan zijn.

¹⁾ De beschouwingen van E. Fischer (Anthropos 8, 775), Sprachliche und dingliche Parallelen aus dem alten Thrakergebiet, zijn te fantastisch, om ook maar ergens zonder meer te worden toegepast, zoo ook dus het nauwe verband, dat hij eigenaardig genoeg juist tusschen het Cretisch en het Thracisch bespeurt.

Het schijnt mij nl., dat de literatuur over dit onderwerp — een afzonderlijk opstel werd door Witton aan de verhouding $\xi: \sigma\sigma, \tau\tau$ gewijd, A.J.Ph. 19, 420, andere literatuur Brugmann-Thumb. Griech. Gramm.⁴ p. 120 — op zeer onwaarschijnlijke wijze de moeilijkheid meester tracht te worden: voor $\lambda\acute{\iota}\sigma\sigma\omicron\mu\alpha\iota$ (: $\lambda\iota\tau\alpha\acute{\iota}$), $\acute{\epsilon}\rho\acute{\epsilon}\sigma\sigma\omega$ (: $\acute{\epsilon}\rho\epsilon\tau\mu\acute{\omicron}\nu$), $\kappa\omicron\rho\acute{\upsilon}\sigma\sigma\omega$ (: $\kappa\omicron\rho\upsilon\theta$ -) neemt men aan, dat zij naar gutturaal-verba op $-\sigma\sigma\omega < -k-\acute{\iota}\bar{o}, -kh-\acute{\iota}\bar{o}$ zich hebben gericht, maar volgens welke proportie dan? Lagercrantz, Zur griech. Lautgeschichte 64 vlg. veronderstelt, dat $\pi\lambda\acute{\alpha}\tau\tau\omega, \pi\lambda\acute{\alpha}\sigma\sigma\omega$, zoowel uit $*\pi\lambda\alpha\theta$ - $\acute{\iota}\omega$ als uit $*\pi\lambda\alpha\kappa$ - $\acute{\iota}\omega$, de bemiddelaar zou zijn geweest! Thumb acht (t.a.p.) echter voor de verklaring van $\acute{\epsilon}\rho\acute{\epsilon}\tau\tau\omega, \acute{\epsilon}\rho\acute{\epsilon}\sigma\sigma\omega$ het werkwoord $\pi\acute{\epsilon}\sigma\sigma\omega$ ($< * \pi\epsilon\kappa$ - $\acute{\iota}\omega$, cf. oind. *pacati* „kookt”) bruikbaar! Waarom is nu een ontwikkeling

$$t-\acute{\iota}\bar{o} > t\acute{\iota}\bar{o} > t\acute{\tau}\bar{o} = -\tau\tau\omega \text{ niet even goed mogelijk, als} \\ k-\acute{\iota}\bar{o} > t-\acute{\iota}\bar{o} > t\acute{\tau}\bar{o} > t\acute{\tau}\bar{o} = -\tau\tau\omega?$$

Wat voor k en t geldt, geldt ook voor kh en th , χ en θ . Maar de mediae? Ook hier gaat het parallelisme tusschen dentaal en gutturaalstammen op:

$$\begin{array}{ll} d+\acute{\iota}\bar{o} > d\acute{\acute{\iota}}\bar{o} > d\acute{\acute{\tau}}\bar{o} = \acute{\zeta}\omega, & \Phi\rho\acute{\alpha}\acute{\zeta}\omega : \acute{\alpha}\text{-}\Phi\rho\alpha\theta\text{-}\acute{\eta}\varsigma \\ g+\acute{\iota}\bar{o} > d+\acute{\iota}\bar{o} > d\acute{\acute{\iota}}\bar{o} > d\acute{\acute{\tau}}\bar{o} = \acute{\zeta}\omega & \sigma\tau\epsilon\nu\acute{\alpha}\acute{\zeta}\omega : \sigma\tau\epsilon\nu\alpha\gamma\mu\acute{\omicron}\varsigma \\ & \omicron\acute{\iota}\mu\acute{\omega}\acute{\zeta}\omega : \omicron\acute{\iota}\mu\acute{\omega}\gamma\eta. \end{array}$$

Wel staat daarnaast $\tau\acute{\alpha}\tau\tau\omega, \tau\acute{\alpha}\sigma\sigma\omega: \acute{\epsilon}\tau\acute{\alpha}\gamma\eta\nu, \tau\acute{\alpha}\gamma\omicron\varsigma$, met γ dus, maar $\acute{\alpha}\acute{\zeta}\omicron\mu\alpha\iota < \acute{\alpha}\gamma\text{-}\acute{\iota}\omicron\mu\alpha\iota: \acute{\alpha}\gamma\iota\omicron\varsigma, \acute{\alpha}\gamma\eta\acute{\nu}\omicron\varsigma$ bewijst reeds, dat regelmatig $g+\acute{\iota} > \acute{\zeta}$ werd, terwijl $g+\acute{\iota} > \tau\tau, \sigma\sigma$ duidelijk en begrijpelijk onder den invloed staat van de veel talrijker (dan de op γ uitgaande) gutturale stammen op κ en χ uitgaande. Is dit laatste juist, dan kan men verwachten ook bij d -stammen volgzzaamheid te vinden naar de t of th - stammen. Inderdaad komt dit voor. Naast $\acute{\alpha}\rho\mu\acute{\omicron}\delta\iota\omicron\varsigma$, ook als adj. en $\acute{\alpha}\rho\mu\omicron\sigma\tau\acute{\eta}\varsigma$, een d -stam dus, staat $\acute{\alpha}\rho\mu\acute{\omicron}\acute{\zeta}\omega$ regelmatig; daarnaast echter in het Attisch $\acute{\alpha}\rho\mu\acute{\omicron}\tau\tau\omega$, als dentaalstam bedoeld, maar later als g -stam gevoeld, zooals blijkt uit $\acute{\alpha}\rho\mu\omicron\gamma\acute{\eta}$ bij Polybius 1).

Welnu deze vormen: ion. $-\sigma\sigma\omega < k+\acute{\iota}\bar{o}$ of $t+\acute{\iota}\bar{o}$ veronderstellen volkomen hetzelfde proces als bij de mediae

$$k+\acute{\iota}\bar{o} > t+\acute{\iota}\bar{o} > t\acute{\acute{\iota}}\bar{o} > t\acute{\acute{\tau}}\bar{o} > s\acute{\acute{\tau}}\bar{o} = \sigma\sigma\omega, \\ \text{(z.b.) } g+\acute{\iota}\bar{o} > d+\acute{\iota}\bar{o} > d\acute{\acute{\iota}}\bar{o} > (d\acute{\acute{\tau}}\bar{o}) > d\acute{\acute{\tau}}\bar{o} = \acute{\zeta}\omega$$

¹⁾ Nog weer anders is het geval met $\pi\alpha\acute{\iota}\gamma\eta\nu$ „scherts, gelach”, waar $\pi\alpha\acute{\iota}\acute{\zeta}\omega < * \pi\alpha\acute{\iota}\delta\text{-}\acute{\iota}\omega: \pi\acute{\alpha}\acute{\zeta}\omega$ als gutturaalstam, werd gevoeld, doordat het ook door zijn beteekenis met $\alpha\acute{\iota}\acute{\zeta}\omega$ en dgl. op een lijn werd gesteld. Van een overgang van $-\delta\upsilon$ - in $-\gamma\upsilon$ - zonder meer, zooals Güntert Reimworthild, im Ar. und Altgriech. 114 onderstelt, kan geen sprake zijn; dat in inscripties af en toe iets van dien aard voorkomt, zooals $\acute{\alpha}\phi\eta\gamma\eta\nu\acute{\alpha}\iota\omicron\varsigma$ i. p. v. $\acute{\alpha}\phi\eta\delta\eta\nu\acute{\alpha}\iota\omicron\varsigma$ (Wilhelm Beitr. z. gr. Inschr. 63, vgl. Glotta 4, 310) en $\acute{\alpha}\rho\acute{\iota}\acute{\alpha}\gamma\eta\nu: \acute{\alpha}\rho\acute{\iota}\acute{\alpha}\delta\eta\nu$, is een bijzonderheid, die als zoodanig op zichzelf blijft staan.

Het verschil ligt uitsluitend in de verschillende phonetische levensvatbaarheid van de combinaties $ts\bar{o}$ en $dz\bar{o}$, evenzeer als van $st:zd$ (vgl. voor het Latijn bijv. *noster* : $*n\bar{t}z\bar{d}us > n\bar{t}dus$). Maar het eigenaardige van deze beide ontwikkelingen ($\sigma\sigma\omega \sim \zeta\omega$) tegenover het eerder absorbeeren der mouilleering in att. $\tau\tau\omega < t-i\bar{o}$ en cret. $-\delta\delta\omega$ uit $-d-i\bar{o}$ in $\delta\iota\kappa\alpha\delta\delta\epsilon\nu = \delta\iota\kappa\acute{\alpha}\zeta\epsilon\nu$, is zeker geheel in het sterk ontwikkelen van de spirant ($s, \bar{s}, \bar{\beta} : z, \bar{z}, \bar{d}$) gelegen; juist dit maakte, dat men er het teeken ζ voor koos, niet een δ of graphische variatie daarvan. Op het punt $dz(\bar{o})$ gekomen kon nu tweeerlei gebeuren: dzo was, evenals $*repsa$ den Romeinen, den Grieken lastig, ook omdat de indeeling der lettergrepen de insnijding in de d bracht: $-ad-dz\bar{o}$ en zoo ook weer een versterking van het d -element veroorzaakte; evenals bij lat. *vespa* ontstond hier $-az^d\bar{o}$ en (na IV/III) $-az\bar{o}$. Of wel: de korte d voor z bleef slechts leven als aandrukking van de z , maar juist deze druk deed de z in een toonlooze of in een fortis overgaan: $^dzo > ^dso > ^lso > sso > so$ (vgl. $\acute{\alpha}\tau\tau\iota\acute{\iota}\zeta\omega > \text{lat. } atticisso$); dit geeft dan eerst de volle verklaring van gr. $\tau\acute{\alpha}\sigma\sigma\omega$, gesteund door de analogie en wordt op zijn beurt bevestigd door cret. (Gortyn) $\delta\zeta\omicron\iota$ naast elders $\delta\tau\tau\omicron\iota < ot-i\bar{o}\iota$, ζ dus als ts en niet als dz .

Zoo blijft dan een mogelijkheid open, om $Z\acute{\epsilon}\alpha\theta\omicron\varsigma$ ¹⁾ met $\kappa\acute{\epsilon}\alpha\theta\omicron\varsigma$ te verbinden, wanneer men in Z, ζ de voor het Thraco-phrygisch vaststaande overgang der palatalen in spiranten aan het werk mag zien: $\zeta = t\bar{s}$ of ts , later σ . Een ander substantivum $*\kappa\acute{\epsilon}\nu\alpha-t\bar{u}s$ „de machtige, helper” zou, indien dit juist is, in het Thraco-phrygisch gehoord door Ionische ooren $*Z\acute{\epsilon}\acute{\alpha}\tau\eta\varsigma$ of $Z\acute{\eta}\tau\eta\varsigma$ ²⁾ moeten zijn en juist

¹⁾ Ook $Z\acute{\alpha}\nu\nu\theta\omicron\varsigma$, en volgens de sage daaruit *Saguntum*, kan dan wellicht hierbij hooren. Homerus noemt het steeds $\acute{\alpha}\lambda\acute{\eta}\sigma\sigma\alpha$; het zou dan op een vorm $\bar{k}ak-$ die ongeveer „hout” of „bosch” moest beteekenen, wijzen. Dan zou verband verkregen worden met oind. $\acute{s}\acute{a}kh\bar{a}$ „tak”, lit. $\acute{s}ak\bar{u}$ (dus idg. \bar{u}) naast oind. $\acute{s}\acute{a}kal-$ „stuk hout”, lit. $\acute{s}ak\bar{a}l\bar{i}s$ „splinter.” De vorm van het suffix $-\nu\theta\omicron\varsigma$ wijst duidelijk naar het gebied met verwante suffixen ($-nd-$) nl. Klein-Azie, vgl. Cuny Rev. ét. anc. 12, 154, Kretschmer Einl. gr. Spr. 293, Kannengiesser Klio 11, 26—47, Glotta 6, 12 vlg. Door deze taaleigenaardigheden wordt telkens weer een schakel gelegd tusschen Thracisch, Phrygisch en Cretisch in phonetischen ondergrond, misschien door ζ en $-\nu\theta\omicron\varsigma$ met andere Klein-asiatische talen, terwijl Cretisch en Etruscisch juist door Kannengiessers studie met elkaar in contact worden gezien. Voegt men daarbij, dat door E. Littmann, Sardis = Public. of the Americ. Soc. f. the Excavat. of S., vol. VI, Leiden 1916 de nauwe verwantschap van Etruscisch en Lydisch weer zeer veel waarschijnlijker is geworden en dat door F. Hrozný's, Sprache der Hethiter, 1916 (ondanks E. F. Weidners boek, z. bov. p. 26 vlg.) het Hethitisch een Indogermaansche taal kan blijken, met het Etruscisch verwant, dan ziet men hoe overal om Griekenland nieuwe punten van een oudere of verwante taalafzetting zich naar boven werken.

²⁾ Bij Hesychius staat voorts: $\acute{\alpha}\zeta\eta\tau\alpha\iota$ of $\acute{\epsilon}\gamma\gamma\acute{\upsilon}\tau\alpha\tau\omicron\iota$ τοῦ βασιλέως, waarover tot nog toe gesproken is in de Quaest. epicae van Schulze p. 500 en in den Philol. 67, 359. Schulze verklaart het uit een verbum $*\acute{\alpha}\zeta\acute{\epsilon}\omega$ met $\acute{\alpha}$ uit $\acute{\alpha} + o$, nl. $< \acute{\alpha}\sigma\zeta\acute{\epsilon}\omega : \acute{\alpha}\sigma\zeta\omicron\varsigma = *s\bar{y}l-sud-i\bar{o}-$ „die samen

deze eigennaam is welbekend voor den tweelingbroeder van Kalaïs, die immers in het Thracische Salmydessus thuis hoorde (Soph. Ant. 970 vlg.) en zelf kleinzoon van den Thracischen Boreas was. Nog een naam kan hier misschien een steentje bijdragen. Bij Hesychius staat het volgende *σαῦδαι. σαῦδοι. Ἀμερίας τοὺς Σειλείνους οὕτω καλεῖσθαι φησιν ὑπὸ Μακεδόνων*. Reeds de kortere, samengetrokken vorm *σαῦδοι* pleit er voor, dat de tweede *α* in *σαῦδαι* kort was; ook Kretschmer Einl. griech. Sprache 196 neemt dit blijkbaar aan en Fränkel Nom. Agentis II 182 maakt dit eveneens uiterst waarschijnlijk door den naam in een grooter verband op te nemen. Daar hij van een eigennaam *Σαβος* = *Σαφος* uitgaat, moet hij bekennen: „*Σαφάδιος* hat. . . den patronymikalen Sinn verloren und ist mit seinem Grundworte gleichbedeutend geworden”. Ik geloof echter, dat dit bezwaar volstrekt niet bestaat, dat de maced. *σαῦδαι* uit Thracië ¹⁾ kwamen, waar zij immers juist Dionysus dienden, en identisch waren met phryg. *Σαφαδιος* = Dionysus, den god van de welige plantengroei, dat *σαφα-* een assimilatie is uit *σεφα-* (de naam komt herhaaldelijk met *e* voor, zie Kretschmer t.a.p. 196), dat *-αδιος* geen patronymicum-suffix is, maar dat *Σαφος* een Kurznaam is of ook wel abstractie van de echte namen beteekent, kortom dat wij ook hier weer het oude **keua-dh-* voor ons hebben, waarin de beteekenissen van „kracht, macht, hulp” lagen besloten. Zeker komt deze etymologie dichter bij zijn object, dan de kleurlooze verklaring van Fick KZ. 22, 214, die het verbum *σεύω* er in zoekt, ofschoon er hier van Maenaden toch eigenlijk geen sprake was. Een gave parallel is dan de italische *Ops* : *opes*, *ops* ²⁾.

den weg aflegt.” Maar deze samentrekking is al uiterst onwaarschijnlijk (vgl. *ἀσσοστήρ*) en eenig gewicht legt hier toch wel in de schaal, dat **ζόςος* volkomen voldoende ware geweest. Wie is echter de bedoelde *βασιλεύς*? De Perzische? Dan valt de glosse geheel en al hier buiten. Waarschijnlijker is hier de koning der Macedoniërs bedoeld, wiens lijfwacht (later?) met een zuiver Grieksch woord *εταῖροι* werd genoemd (vgl. Hoffmann, Makedonen 77) maar misschien als eigenlijken naam een Thracischen naam droeg aan de vorsten der Thraciërs ontleend. *ἄ-ζήται* zou dan met *Ζήτης* identisch zijn en zoo „makker, helper” beteekenen, grondvorm **keua-lās*. Wie met de etymologie van *ἐπί-κορος*, bij Hdt. en Thuc. vaak = *δροφάρος*, als „toesneller”: lat. *curro* niet tevreden is, kan *-κορος* ook hier onderbrengen: grondvorm **keu-ro-*. Maar dan heeft hij eerst *Ἐπι-κῶρος* uit Croton, dat onechte *ου* = *ō* bewijst, onschadelijk te maken en moet zich niet laten afschrikken door *βοηδόος* : *Σέω* en Xen. An. 4, 7, 23—24 : *βοή... ἐγίγνετο καὶ... ἔβρεον... παρεβοήθει... βοώντων... ἔβρεον*.

¹⁾ Met dezen wortel *keu+aw-* is wellicht ook gr. *σάτυρος* te verbinden, vgl. Schr. Gr. Woordenboek s.v. en een studie over de geschiedenis der Romeinsche satire, die binnenkort in den *Philologus* verschijnt.

²⁾ Hiermede ion. *σῆω*, att. *δια-ττάω* te verbinden, grondvorm *keu-dh-*, att. *keu-izō*?? Wel is waar gebruikt Hdt. I, 200: *τοὺς* (sc. *ἰχθύεις*) *ἐπέιτε ἂν εὐρεῖσθαι ἀνίστασι πρὸς ἡλιον...* *σῶσι* *διὰ συνδόνος*, het van droge stoffen, maar bij de medici en Dioskurides wordt het van natte stoffen gebruikt, o.a. van de zee. Dat de *e-* halfvocaal (*ε*) op *k* vol-

Het werkwoord $\kappa\acute{\epsilon}\acute{\alpha}\zeta\omega$ wordt gewoonlijk van den stam $\lambda\acute{\epsilon}σ-$ snijden afgeleid; maar de α blijft dan onverklaard, want dat $\kappa\epsilon\alpha\sigma-$ uit $\kappa\epsilon(\nu)\sigma-$ (: $\kappa\epsilon\nu\tau\acute{\epsilon}\omega$) \times $\kappa\alpha\sigma-$ ($< \lambda\acute{\epsilon}σ-$) ontstaan zou zijn, in hiatu dus!, zooals Güntert Reimwortbild. u.s.w. 128 aanneemt, is onmogelijk. De α kan natuurlijk ook niet uit (Hesychius) $\kappa\acute{\epsilon}\alpha\rho\nu\alpha$ · $\sigma\acute{\iota}\delta\eta\rho\alpha$ $\tau\epsilon\kappa\tau\omicron\nu\nu\acute{\iota}\alpha$ $\nu\omicron\omicron$ verklaard worden alsof $^*\kappa\epsilon\sigma-\alpha\rho\nu\alpha$ (over het suffix onlangs Bechtel Lexil. Hom. 299: $-\epsilon\rho\nu\alpha$, lat. *erna*) als $\kappa\epsilon\alpha-\rho\nu\alpha$ zou zijn gehoord, daar vooreerst $-\rho\nu\alpha$ geen suffix en vervolgens $\kappa\acute{\epsilon}\alpha\rho\nu\alpha$ dus blijkbaar naar het verwante $\sigma\kappa\acute{\epsilon}\pi\alpha\rho\nu\omicron\varsigma$ ¹⁾ „bijl” gevormd is. Bechtel beroept zich dan ter verklaring (Lexil. Hom. 144) op het oind. fut. $\acute{s}asi-sy\acute{a}ti$ „hij zal snijden”; doch wanneer men bij Whitney, Wurzeln d. Sanskritspr. 172 de vormen van $\acute{s}as-$ „snijden” nagaat, dan blijkt, dat deze en nog een enkele andere vorm, bijv. het nom. agentis $\acute{s}asita$, alle laat zijn en in den Veda niet voorkomen, terwijl in het praesens, dat wel oud is, waar men toch gewoonlijk het best het karakter van $\acute{s}\acute{e}l$ -stammen kan betrappen, van een i geen spoor over is en men daar de gewone bindvocaal aantreft. Dat in het Oud-indisch juist het Futurum zeer dikwijls een onrechtmatige \acute{i} vertoont is wel bekend.

Maar ook de beteekenis bergt een bezwaar, dat grooter is dan het wel lijkt. $\kappa\acute{\epsilon}\acute{\alpha}\zeta\omega$ beteekent „splijten”; misschien zal dit sommigen ongeveer hetzelfde schijnen als „snijden”, ik geloof echter, dat voor den technicus het verschil tusschen „hakken” en „snijden” zeer groot is. Is het dan niet gewenscht aan een andere mogelijkheid te denken en bijv. $\kappa\acute{\epsilon}\delta\rho\upsilon$ τ' $\epsilon\upsilon\kappa\acute{\epsilon}\alpha\tau\omicron\iota\omicron$ ϵ 60 als $\kappa\epsilon\alpha\tau\acute{o}$ $<$ idg. $^*\kappa\epsilon\gamma\alpha-$ te verklaren, waarbij de beteekenis van splijten uit die van „doen zwellen” zou kunnen ontstaan. Bij dezen wortel immers is bovendien aan vormen met $\alpha =$ idg. α geen gebrek, zooals wij boven zagen.

Ten slotte kwam $\acute{\omega}\kappa\epsilon\alpha\nu\acute{\omicron}\varsigma$ hier voor een bespreking in aanmerking. De oude explicatie die dit woord gelijk stelt met oind. $\bar{a}-\acute{s}\acute{a}y\bar{u}na$ „op iets rustend, liggend” komt semasiologisch niet uit, omdat zoodra men een plaats nu eenmaal gaat bepalen met een naam, de naam

gend in composita hetzelfde effect gaf als de i -halfvocaal \acute{i} , is phonetisch zeer aannemelijk, maar nog niet aangetoond. De versterking met $\acute{\epsilon}$ in $\acute{s}\acute{a}\zeta\omega$ doet aan $\kappa\acute{\epsilon}\alpha\sigma\varsigma$ denken en het semasiologisch verband van lucht, water, regen met zee en bleek boven (p. 168) vlg. bij $\acute{\omicron}\delta\rho\alpha\nu\acute{\omicron}\varsigma$: $\acute{\omicron}\delta\rho\acute{\epsilon}\omega + \kappa\acute{\omicron}\sigma\kappa\iota\nu\omicron$ en $^{\iota}\acute{\iota}\zeta\upsilon\nu\alpha$: $^{\iota}\acute{\iota}\zeta\alpha\iota$; ook bij $\acute{\omega}\kappa\epsilon\alpha\nu\acute{\omicron}\varsigma$, de stam die ons juist bezig houdt, valt dit op te merken bij Hesychius $^{\iota}\Omega\kappa\epsilon\alpha\nu\acute{\omicron}\iota\omicron$ $\pi\acute{\omicron}\rho\omicron\nu$ $\tau\acute{\omicron}\nu$ $\acute{\alpha}\epsilon\rho\alpha$, $\epsilon\iota\varsigma$ $\delta\nu$ $\alpha\acute{\iota}$ $\psi\upsilon\chi\alpha\iota$ $\tau\acute{\omega}\nu$ $\tau\epsilon\lambda\epsilon\upsilon\tau\acute{\alpha}\nu\tau\omega\nu$ $\acute{\alpha}\pi\omicron\chi\omega\rho\acute{\omicron}\upsilon\sigma\iota\nu$ en $^{\iota}\Omega\kappa\epsilon\alpha\nu\acute{\omicron}\varsigma$ $\acute{\alpha}\eta\rho$. $\acute{\epsilon}\acute{\alpha}\lambda\alpha\sigma\sigma\alpha$, $\kappa\alpha\iota$ $\pi\omicron\tau\alpha\mu\acute{\omicron}\varsigma$ $\acute{\upsilon}\pi\epsilon\rho\mu\epsilon\gamma\acute{\epsilon}\varsigma\eta\varsigma$. In de eerste glosse kan echter mystieke speculatie schuilen. In $\acute{s}\acute{a}\zeta\omega$ is η , niet $\acute{\epsilon}$, bevreemdend, maar dat geldt ook voor de gewone etymologie, die van $\tau\epsilon\acute{\alpha}$ uitgaat, zie Boisacq 185. Er is niets tegen de veronderstelling dat de η van het synonieme en haast gelijke $\acute{\eta}\zeta\omega$ (reeds Hippocrats) en $\acute{\eta}\zeta\acute{\epsilon}\omega$ (att., Plato in den Kratulos) komt. Zeker zijn $\acute{\eta}\zeta\omega$ en $\acute{s}\acute{a}\zeta\omega$ niet identisch (ondanks att. inser. $\acute{\eta}\zeta\mu\acute{\omicron}\varsigma$ „zeef” en Curtius Greek. Verb. 503, vgl. Meisterhans³ 87, 102.

¹⁾ Onjuist Güntert, Reimwortbildung enz. 128, die de historische volgorde juist andersom neemt.

die plaats dan ook precies, onvolledig desnoods maar niet onjuist, uitgedrukt moet weergeven: welnu, dat de Oceaan als rivier gezien de *op* iets, niet de *om* iets liggende zou zijn, lijkt onbegrijpelijk. Maar bovendien is het geenszins bewezen of ook slechts waarschijnlijk, dat aan de in het Indisch gewone uitgang van het participium medii *-āna-* in het Grieksch *-āno* zou beantwoorden. Intusschen, ook al zouden deze bezwaren wegvallen, een vergelijking van woorden in slechts twee talen is volgens het juiste principe van de Fransche school wel niet waardeloos maar toch onvolledig en onzeker.

Wie dan nagaat, dat *κῦμα* „golving > golven; golf” beteekent, dat *κυανός* de kleur der golven weergeeft, eerst tot de beteekenis „blauw” overgaande juist doordat dit woord van de wisselende kleur der golving gebruikt in het gelukkige Griekenland het vaakst de tinten van den *ἡεροφειδής πόντος* (vgl. lat. *caelum* : *caeruleus* < **caeluleus*, z. bov. p. 241) mocht weerspiegelen en dat de volle vorm van dienzelfden wortel **κε(φ)ανος* geweest moet zijn, zal nu wellicht met meer vertrouwen in *ᾠ-κεανός* (sc. *ποταμός* zelf van *πίπτω*, cf. *διι-πετής ποταμός* bij Homerus) de grensrivier der aarde zien; als rivier hebben de ouden den oceaan opgevat, wat ook reeds blijkt uit de vele plaatsen waar als van een rivier van zijn *ῥόος* of *ῥοαί* zijn stroomen” (vgl. ook Hdt. 4, 8) gesproken wordt. Uit de Ilias blijkt dat het beste, wanneer men daar leest:

Υ 7: οὔτε τις οὖν ποταμῶν ἀπέην, νόσφ' Ὀκεανοῖο en
 Ξ 244 ἄλλον μὲν κεν ἐγὼ γε θεῶν αἰειγενετῶν
 ῥέα κατευνήσαιμι, καὶ ἂν ποταμοῖο ῥέεθρα
 Ὀκεανοῦ, ὅς περ γένεσις πάντεσσι τέτυκται

eindelijk het uiteinde van het Achillesschild in Σ, het einde van de beschrijving

ἐν δ' ἐτίθει ποταμοῖο μέγα σθένος Ὀκεανοῖο
 ἄντυγα παρ πυμάτην σάκεος πύκα ποιητοῖο.

Dus, vatten we samen: *Ὀκεανός* een rivier, maar een bijzonder sterke machtige rivier, met strooming natuurlijk, die is *γένεσις πάντεσσι*. Wie aan de dubbele beteekenis van *κῦμα* denkt: „golving” en = „τὸ γεννώμενον”, zal waarschijnlijk met mij hierin een eigenaardige bevestiging zien van deze woordverklaring, uit een tijd dus waarin men zich het woordverband ook van *ᾠκεανός* met *κῦμα* en *κυεῖν* nog eenvoudig en duidelijk bewust was.

Maar wat is dan het woord in zijn samenstellende deelen, wat is: *ω-*? Dat invloed van *ᾠκός*, *ᾠκέα* hier bespeurd zou moeten

worden, is wel allerm minst waarschijnlijk, ligt ook nergens in de voorstelling, die van den Oceaan gegeven wordt, ja, is geheel in strijd met zijn beschrijving als ἀκαλα-ρρείτης „rustig stroomend” II 422.

Om dit woord dan te verklaren, heeft men, indien ik mij niet vergis, aan ὀβριμός „zwaar, geweldig, sterk” naast Hesychius βριμός· μέγας· χαλεπός te denken, die met βριθω, βριαρός in verband staan vgl. Hom. Βριάρεως en Ὀβριάρεως en hierin leeft dan vermoedelijk het ὀ-, ᾶ- voort dat uit συμ- ontstaan „samen, dezelfde” of eenvoudig een versterking van het begrip beteekent. Zoo staat ὀγάστωρ naast ἀγάστορες· ἀδελφοί (met hetzelfde ᾶ- = oind. *sa-garbhya-*) δίδυμοι, vgl. Schulze Quaest. ep. 495, 500. Brugmann heeft hier, zooals bekend is, een zeer oude „praepositie” meenen te ontdekken (het laatst I.F. 29, 241 en Grundr.² II, 2, 816), waaraan hij dezen vorm geeft: *ě*, *ǫ*. Hier ligt nu een aanzienlijke moeielijkheid aan de oppervlakte: gr. ἀδέλφος, ἀδελφός (vgl. daarover Wackernagel Sprachl. Unters. Hom. 52) is toch niet ondanks de scepsis van Wackernagel t.a.p. te scheiden van oind. *śa-garbhya-* „co-uterinus”; en is dit juist, dan moet men voor ᾶ-γάστωρ en ὀ-γάστωρ idg. resp. συμ- en so- veronderstellen, zooals Meillet ook inderdaad doet Mém. soc. ling. 13, 218. 220; dat ᾶ- meest voorkomt, niet ᾶ- (in ἀθρός att. is de ‘ niet meer de oorspronkelijke spiritus asper, maar jong), kan, zooals ook Meillet opmerkt, een gevolg van psilosiszijn, bij ἀδέλφος en ἄλοχος bovendien een gevolg van aspiratendisimilatie, terwijl bijv. ἀπλός duidelijk voor συμ- pleit. Dat in deze en dgl. woorden, die Schulze Quaest. ep. 500 opsomt, een bleek *ě/ǫ* „daar” zou te zoeken zijn, zooals Brugmann Grundr.² II, 2, 817 aanneemt, is voor hem onmogelijk die zich voorhoudt, dat „één” en „samen” (dit zelf ook: idg. **sem-* „1”) voortdurend en overal in elkaar overgaan en dat het toch onmogelijk is, bijv. reeds naast ἀπλός: *simplus*, in de glossen bij Hesychius ὀγάστωρ: ἀγάστορες twee verschillende woorden te zien. Neen, wij moeten deze vormen, idg. συμ-/so- en *ě/ǫ* wel zeer principieel uit elkaar houden; de voornaamste steun van een idg. *ě/ǫ* „daar”, waardoor wij inderdaad er van mogen spreken als van een bestaande grootheid, is het verbale augment; daar komt nog bij de beteekenis, die het vaak in het Oudindisch heeft „tot iets naderend > een weinig, lichtelijk”, z. Brugmann t.a.p., Bèchtel Lexil. Hom. 153 bijv. *pīta-*: *ā-pīta* „een beetje geel” „gelig”, *ā-bhugna-* „een beetje gebogen”, zooals gr. βαιός (Hes.): ἡβαιός (te lezen: *ἡβαιος?), maar ook ἦ „waarlijk” is mogelijk hiermee verwant Froehde Bezz. Btr. 7, 328. Zonder twijfel heeft Brugmann met zijn beteekenis „daar” voor het augment een gelukkige gedachte

gehad; daar komt bij, dat in het Oind. *ā* voorkomt met Abl. als „van-af”, met Locat. als „te” met Acc. als „naar toe”. In het Vedisch is het dus zeer duidelijk, om de woorden van Speyer Ved. u. Skt. Syntax § 87 over te nemen, dat „es die Bedeutung des Casus hervor hebt”, maar nog gewichtiger dan de casusrectie en de beteekenis van *ā* is de verwijzing naar den persoon die spreekt, zooals blijkt uit (Speyer ib. § 90, 4: *ā samudrāt tu vai purvād ā samudrāt tu paś-cimāt* eig. van, „zie daar, de oceaan voor mij en van, zie daar ginds, de oceaan achter mij, nl. naar mij toe”, vgl. voor het laatste juist zoo in het Grieksch

K 428 πρὸς μὲν ἄλδος Κᾶρές καὶ Παίονες ἀγκυλότοξοι

„van de zee afgerekend = (tot) aan zee liggen de Cariers enz.”

Φ 346 οὗτοι κραναὴν Ἰθάκην κατὰ κοιρανέουσιν,
οὗτοι νήσοισι πρὸς Ἠλίδος ἱπποβότοιο

„tot aan Elis toe of in de richting van Elis” en tweedeelig zooals in het Oud-indische citaat

ν 109

δύω δέ τέ οἱ θύραι εἰσίν

αἱ μὲν πρὸς Ὀρέαιο καταίβεται ἀνθρώποισι,
αἱ δ' αὖ πρὸς Νότου εἰσὶ θεωτέραι κτλ.

En nu het augment. Bekend is, dat het in het Oind. altijd het accent heeft zonder een enkele uitzondering (Whitney § 585), dat het daar de vorm heeft *ā* of *ā*, dat in het Grieksch naast *ε-* ook *η-* voorkwam: *ἡ(-)εἶδη*, att. *ἑώρων* < **ἡ(-)οραων*, z. Brugmann Grundr.² II, 3, 11, Brugmann-Thumb. Gr. Gram.⁴ 308, vooral vóór vormen met idg. *u*, *i*, *r*. Verder is het de moeite waard op te merken, dat van het part. aor. Hom. *ἐρυγόντα* en *ἐρύγμηλος* „luid brullend”, loeiend, dezelfde *γ* weer voorkomt in *ἄρυγή* „gebrul” naast *ἄρυσμαι* (dit eerst bij Hdt.) en dat Homerus van den wortel **kel-* „aandrijven” slechts vormen van den Aor. heeft, terwijl *ὀκέλλω* eerst in lateren tijd verschijnt.

Combineeren wij dergelijke gegevens, dan is de indruk zeer sterk deze, een indruk, die met de algemeene Ablauttheorien geheel overeenkomt: onder het accent *ě*, *ē*; zonder het accent *o*, *ō*. Niet alleen in het Grieksch en Sanskrit maar ook zelfs in het Avestisch zijn nog sporen aanwezig, dat dit „augment” tegenover het werkwoord zelfstandig heeft gestaan, maar reeds vroeg, vroeger dan de praepositionale praefixen, met het werkwoord tot een eenheid verbonden werd. Juist zooals in het Grieksch de volgorde is *προσ-έ-θεον*, niet **έ-προσ-θεον*, wat denkbaar ware, juist zoo wordt in het Sanskrit en Avestisch de zgn. „praepositie” *ā* steeds onmiddellijk

voor het verbum geplaatst en gaat in zooverre voor boven andere praeposities, z. Delbruck Synt. Forsch. V (= Altind. Synt.) 437, Caland K.Z. 42, 172, Reichelt Aw. Elemb. § 528.

Voor het begrip dezer vormen is het dan goed te herinneren aan het deiktische *i*, *ī* en zijn tegenvoeter *u* in gr. *οὗτος*, dat. *τούτω* dat zeker uit idg. **so+u*, — cas. obl. *t*-vormen — is ontstaan en zoo overeenkomt met oind. *u-sáu*¹⁾, waar dan *a* = idg. *e* in lat. *enos*, gr. *ἐ-μέ* enz. is. Dat gr. *οὗ-τος* oorspronkelijk geen „jij”-aanwijzing als inhoud had, heeft Brugmann Demonstrativ-pronomina 77 helder uiteengezet; hoe het daarin overging kan Homerus *Κ* 341 duidelijk maken, waar Odysseus zegt: *οὗτος τις, Διόμηδες, ἀπὸ στρατοῦ ἔρχεται ἀνὴρ*; Odysseus gaat achter Diomedes en wijst hem de richting, „waarin gij moet luisteren”; dat toch is het psychologisch moment, niet een pedante mededeeling „ik heb het al gehoord”. Het Grieksch kende immers — bij de comici blijkt dit op slag en stoot — *οὗτος* „hola, hei daar; wie ben jij daar”.

De moeilijkheid is nu, zie ik juist, deze deiktische *e*, *o*, *i*, *u* tegenover de gewone prothese-vocalen, bijv. in het Grieksch reeds *ε*, *α*, *ο*, hun eigen plaats aan te wijzen, te meer daar deze zonder twijfel als gekleurde vervroegde inzetten van de stem te beschouwen en dus zuiver phonetisch te verklaren zijn als klankuitwassen. Ik neem voorloopig aan, dat zij niets met elkaar te maken hebben, en vraag slechts, of tusschen *ē*, *ē*, *ō*, *ō* — naast de doorsnede in *ē*, *ē* beklemd, *ō*, *ō* onbeklemd — een andere rechthoekig snijdende loopt *ē*, *ō* „hier” *ē*, *ō* „daar”. Te bewijzen zal dit laatste wel nimmer zijn, maar psychologisch heeft het veel voor. Van den wortel **kel-* „drijven; stuwen” zouden zoo tegenover elkaar staan:

Praes. **ō-kél-mi*: „hier drijf-ik” of *kél-mi* „drijf-ik”

Impf. *ē-kel-ū* : da’ar drijf-’k”.

Bij de verba met *i*, *u*, *ī*, *ū*, *ī*, (*l*), *r*, *l*, *m*, *n*, beginnende is nu het gedrag van Oudindisch en Grieksch verschillend: indien *ē* het augment is geweest, verwacht men: idg. *ei*, *eu*, *er*, *en* enz.; het Grieksch echter heeft hier *ī*, *ū*, *ἐμμαν* (*emm-* of *ē-m-*), enz., het Sanskrit geeft *āi*, *āu*, *ār*: bijv. *ā-urnōt* „hij omgaf. In het Grieksch zijn slechts enkele vormen met *η-* overgebleven, bijv. *ἡ-(ε)ίδη* „wist”; grooter was de groep waar *ἐλλ-* *ἐμμ-* enz. uit *ē-sl*, *ē-sm-* ontstond. Ten slotte is het onmogelijk om zooals ook nog Brugmann doet (Grundr.² II, 3, 12) *ᾤζον* uit **ē-ozd-* te verklaren, evenzeer als Brugmann zelf t.a.p. 18 *i*, *ū* in de geaugmenteerde

¹⁾ Dat oind. *asáu* met lat. *iste* (wortel *es-*) zou samenhangen (v. Ginneken Principe ling. psych. 111) is volmaakt ongeloofelijk.

tijden terecht niet uit $\varepsilon + i$, $\varepsilon + u$ wil verklaren. Wij zullen dus de boven opgestelde formuleering moeten inruilen tegen een eenvoudiger specimen: het zgn. augment was ε of $\bar{\varepsilon}$, had altijd het accent, de lange vocaal handhaafde zich voor liquidae enz. en mediae het langst; δ en \bar{o} hadden nooit den klemtoon. Naar de tegenstelling: praesens $\tilde{\varepsilon}$, impf. $\bar{\eta}$ ($= \tilde{\varepsilon} + \tilde{\varepsilon}$), of praesens $\tilde{\alpha}$, impf. $\bar{\alpha}$ (uit $\tilde{\varepsilon} + \tilde{\alpha}$, een gewone grieksche contractie) ontstond \tilde{i} , \tilde{u} , $\bar{o} : \tilde{i}$, \tilde{u} , \bar{o} . Wat eindelijk de beteekenis aangaat, deze was niet zoozeer: ε , $\bar{\varepsilon}$ „daar = toen”, tegenover δ , \bar{o} „hier = nu”, het eerste mét, het tweede zónder nadruk, als wel het onderstrepen van het gebaar, de stem: tegenover het vanzelfsprekende, onnadrukkelijke, centrale van den 1^{en} persoon ¹⁾ (ook bindvokaal o , \bar{o} !) = het tegenwoordige, het aanwezige \sim het aanduiden van het andere (2e, 3e persoon, bindvokaal $\varepsilon/\bar{\varepsilon}$), het niet tegenwoordige of toekomstige: het verleden; de i -deixis is vermoedelijk sterk centraal geweest. Mogelijkwerwijs dus bijv. van wortel *bhan-* toonen

praes. **bhan- \tilde{i} -(\bar{o})*, $\Phi\alpha\acute{\iota}\nu\omega$, ev. *o-bhan- $\tilde{i}\bar{o}$*
 praeter. *$\acute{\varepsilon}$ -bhan-* ** $\acute{\varepsilon}\Phi\alpha\nu\omega$*
 fut. *bhan-e-²⁾* $\Phi\acute{\alpha}\nu\acute{\epsilon}\omega$

Zoo is dan in het woord, dat ons bezighoudt, $\acute{\alpha}\nu\epsilon\alpha\nu\acute{o}\varsigma$ de sterke wortelvorm $\kappa\acute{\epsilon}\phi\alpha-$ en de onbeklemdheid in de ω geheel met elkaar in overeenstemming en de oorspronkelijke beteekenis kan dan geweest zijn: „deze groote (\bar{o}) fêl-gezwóllen (stroom)”. In moderne woorden uitgedrukt is dit natuurlijk slechts een armoedige benadering.

¹⁾ Een oogenblik komt de vraag van de persoonsuitgangen op, of niet juist zooals het Grieksche drama niet boven de drie tooneelspelers uit is gekomen, zoo ook de taal dit schema nog verraaft: *ik* (bindvokaal o), *jij* (e), *hij* (e), *ik* en *jij* ($=$ „wij”: o), *jij* en *hij* („jullie, gij”: e), *ik* en *hij* („wij” o). Een meervoud van *hij*’s, *zij* dus, werd door dezelfde vorm uitgedrukt, zooals het Baltisch tot op den huidigen dag zich weer voor 3 pl. in het verbum met 3 sing. „vergenoeft”.

²⁾ Misschien ging in zijn latere tijdsaanduiding het Futurum dus samen met het verleden: *bhan- $\acute{\varepsilon}$ - \bar{o}* $>$ $\Phi\alpha\nu\acute{\epsilon}\omega$ naast anders geschikt *$\acute{\varepsilon}$ -bhan-*: *$\acute{\varepsilon}$ - $\Phi\alpha\nu$ -($\eta\nu$ bijv.)*, maar dit blijft zeer onzeker. In het augmentlooze karakter zijn Praesens en Futurum één.

EXCURS VII.

Een van de zonderlingste mythen der Grieken behelst het verhaal van de geboorte van Athena, voor welks bijzonderheden ik verwijs naar Dümmler in Pauly-Wissowa II 1985 vlg., 2007. Het blijkt wel, dat Zeus-Athena onder de oudste goden der Grieken moeten behoord hebben, Athena zal dan oorspronkelijk een natuursymbool zijn geweest aanbeden in verband met den kultus van het stralende hemelgewelf, van Zeus. In haar leeft, dunkt mij, duidelijk het oude verhaal voort van den god van het hemelgewelf, wiens hoofd werd stuk geslagen, waarna de hemel bevrijd was en voor menschen geopend als bron van warmte en vochtigheid.

Wij hebben hier, zie ik juist, op de minst begrijpelijke bijnamen van Athena te letten, vooreerst *Τρίτο-γένεια* een raadselachtig epitheton. Hesychius deelt het volgende mede: *τρίτῳ· ῥεύμα (l. τρήμα?) τρόμος, φόβος*; het laatste slaat vermoedelijk op de opvatting van het volk sv. *Τρίτο-γένεια· ἡ τὸ τρεῖν ἐνγεννώσα τοῖς ἐναντίοις*. Van meer belang is: *τρίτῳ· Νίκανδρος ὁ Κολοφώνιος φησι τὴν κεφαλὴν καλεῖν Ἀθαμᾶνας*, deze glosse is in tweeërlei opzicht te bepaald om of onjuist te zijn of uit *Τρίτο-γένεια* gedistilleerd. Eindelijk voeg ik uit Hesychius hier nog bij: *Τριτοπάτορας· ἀνέμους ἐξ Οὐρανοῦ καὶ Γῆς γενομένους, καὶ γενέσεως ἀρχηγούς. οἱ δὲ τοὺς προπατόρας*. Dat Athene uit de *κεφαλὴ* van Zeus geboren werd, is zeker het oudste van dezen mythe (Pauly-Wissowa II 1990); in het Theogoniefragment van Chrysippus (Bergk Kl. Schrift. II 635, vgl. Pauly-Wissowa II 1985 vlg.) heet het echter *παρ(ὲ) κορυφῇ τῶν Τρίτωνος ἐπ' ὅχθῃσιν ποταμοῖο*. Gr. *κεφαλὴ* is hetzelfde woord als nld. *gevel* „top, nok”; zeer zeker is het dan thans gerechtvaardigd te vragen, of dit *τρίτῳ* met *κεφαλὴ*, *κορυφὴ* een eenheid vormt. De mededeeling van Hesychius over *τρίτῳ* = *κεφαλὴ* niet er te betrouwbaar uit en aan te nemen, dat de *Ἀθαμᾶνες* wegens de overeenkomst van hun naam met *Ἀθᾶνᾶ* tot een abstractie *τρίτῳ* = *κεφαλὴ* zouden zijn gekomen, is wel het toppunt van onwaarschijnlijkheid.

Nu komt het op talrijke plaatsen in Griekenland voor, dat

baetylen, dondersteen en in den reuk van heiligheid stonden en werden vereerd als bewijs; dat Zeus daar uit de wolken in den vorm van een bliksem omlaag was gedaald en de aarde had bezocht; in Acarnanië (Bull. corr. Hell. II 515) is zulk een steen gevonden, die het opschrift draagt *Ἀθανᾶς Διός*. Dit, maar ook de kannibalische stemming, die somnige dezer mythen zouden gaan verraden (Kronos zijn eigen kinderen opetend, Metis in zijn eigen lichaam verbergend enz.), indien men hen niet als natuurmythen wilde verklaren, wijst er zeer welsprekend op, dat wij hier inderdaad een soort overspannen beschrijving van natuurverschijnselen voor ons hebben; van welk verschijnsel is volkomen duidelijk: van het onweer. De stukken steen, de baetylen, zijn het instrument, waarmee de zwangere hemel door den Hemelschen Smid wordt gespleten, stroomen vuur en regengudsen breken op de aarde neer, de hemel is bevrijd, verlost, het looden zwerk schuift weg en geeft de zon en de koperblauwen hemel aan de menschheid terug als in Beethovens Pastorale, die zoo duidelijk bevrijding ademt,

ἡ ἑλῖος δ' ἀνόρουσε < λιπὼν κευθμῶν ἀλεγεινὸν >
οὐρανὸν ἐς πολύχαλκον, ἢ ἀθανάτοισι φασίνοι
καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ ζεῖδρον ἔρουσαν (γ 1 sqq.)

met een kleine afwijking van den ouden dichter, die nog zoo goed den zomerhemel kende, blauwend goud tot strak koper toe door-gloeid.

Denken wij thans weer aan Herodotus' verhaal (4, 158) van de gezegende plek, „waar de hemel doorboord was” (z. b. p. 169), dan komt ons nu de opvatting van de Theogonie uit het brein van Chrysippus ook begrijpelijker voor: Zens bevreesd voor de voor-spellingen, dat *Μῆτις* hem een zoon zou baren sterker dan hij zelf, grijpt haar met zijn handen en bergt haar in zijn eigen lichaam, zooals Hesiodus het uitdrukt (Theog. 892)

ἵνα μὴ βασιλῆϊδα τιμὴν
ἄλλος ἔχοι· ἰδὲ ἀντὶ θεῶν αἰετιγενετᾶν.

Metis echter werd zwanger van Athena (*κύσατο*), doch haar bracht ter wereld (*ἔτικτε*) de Vader van Goden en menschen *παρ κορυφῇν Τρίτωνος ἐπ' ὄχθησιν ποταμοῖο*, zooals wij boven zagen.

Zoo komen dan ook bij Hesiodus Theog. 924 juist aan het eind van het vers, waar gewoonlijk oude woorden, oude vormen, onbegrepen ook wel, worden ondergebracht voor: *γλαυκῶπιδα Τριτογένειαν* en *ἀγέστρατον ἀτρῦτώνην*. Wat zijn deze namen? Het minst begrepen hebben zij veel kans het oudste te zijn en met

de juist besproken allegorische mythe van het onweer en den bliksem in verband te staan. Laat ons in deze richting een oogenblik zoeken.

Naast *τρίτω* = *κεφαλή* of *ῥεύμα* (*τρήμα*?), *τρόμος*, *φόβος* en *Τρίτο-γένεια* is *Τρίτων* natuurlijk niets anders dan de nadrukkelijke substantiveering van adjectiva of minder persoonlijke substantiva is, zooals Solmsen zeker bewezen heeft, Btr. z. griech. Wortforsch. 53 vlg., juist zooals het bekende drietal: *οὐρανός*: *οὐράνιος*: *οὐρανίω*. Nog verder heeft zich dan *ἄτρυτώνη* ontwikkeld, dat zeker weer latere vervrouwelijking is van **ἄτρυτων*. Wat kunnen wij met deze woorden beginnen ¹⁾?

Wij herinneren of overtuigen ons, dat *Τρίτο-γένεια* zekersamenhangt met *Τρίτων* en *Ἀμφι-τρίτη*, bij Hom. nog niet de gemalin van Poseidon maar de personificatie van het bruisen van de zee, vaak met woorden als *ἄγρό-στονος* gesmukt; naast **ἄτρυτων* denken wij dan reeds spoedig parallel met *Ἀμφι-τρίτη* aan den koning van Thyrs *Ἀμφι-τρύων*, ook daar dezelfde personifieering op *-ων*; want het kortweg een participium te noemen is bij dezen *-n*-stam zeker niet mogelijk.

Dan lijdt het al spoedig geen twijfel meer, of wij zijn hier in aanraking met de bekende wortel *ter-*, waaraan Flensburg een monographie heeft gewijd, die eerst met *i* en *u* versterking voorkomt (formule **ter+ēi-*, **ter+ēu-*) en dan daaraan weer verschillende consonantische aanwassen vertoont.

Materiaal voor deze beschouwing vond ik later ook reeds verzameld in Wood's studie: *ax*, *axi*, *axu* N°. 296—311, waar men meer stof, ook van zeer explosieven aard kan vinden. Voor de beteekenis, die ons hier bezig houdt, „boren” (< „rond draaien”) komen voornamelijk de volgende woorden in aanmerking:

A. *ter* + bindvokaal *e/o*: oind. *tṛātti* „doorboort”, gr. *τέρε-τρον* (: *τερ-ε/ο* = *φέρε-τρον* en *φαρέ-τρᾶ* : *φέρω*), lat. *terebrā* „boor”, gr. *τορός* „doorborend” van het geluid; vgl. gr. *τῆρής* (*ῥᾶ* < *i* wijst op een *set-* wortel, *ter-ē-*, vgl. *τετραίνω* „boor” < *-trḗ-n-jo*, waarschijnlijk analogisch naar oude *n*-stammen, zooals *φαίνω*, *περαίνω* enz.; daarnaast *τι-τῶ* < **-trḗ-jo*); voor *τῆρής* „scherp” vgl. *πῆρής*: lat. *prōnus*. Het participium *τρητός* < **trḗ-to-* ook met *ῥᾶ* < *i*. **ter+ē-* nog duidelijk in *τερη-δών* „houtworm”.

B. *ter+i-* element, formule **ter+ēi-*: lat. *trī-vi*, *trī-tus*, *dē-trīmentum* „slijtage, nadeel”, oorspr. ook „boorsel”? Hierbij hoort dan gr. *τρίτο-* naast gr. *τρητο-* „doorboord”. Vgl. gr. *τρίβω* „slijt”, *τρίβων* „versleten pak”.

¹⁾ Aan de oude verklaring van *Τρίτο-γένεια* enz. met *τρίτος* houdt Kretschmer Glotta 10, 38 vlg. vast.

C. *ter+u-* element, formule **ter+ēu-*: gr. *τρῦπάω* „doorboor”, *τρῦ-μη* „gat”, vgl. *άλι-τρῦτος γέρων* „door de zee gesleten, tegen het weer gehard”.

Dat hier in het Grieksch en elders zulke eenzame splinters zijn rondgestoven, is minder zonderling voor hem, die op zoo veel plaatsen in de indogermaansche talen een vroeger grooteren rijkdom of veelzijdigheid door het historisch kleed heen ziet en Meillet komt dit alles nog aannemelijker maken (*Mém. soc. ling.* 19, 185) door er op te wijzen, dat dergelijke bijzonderingen en vooral de tegenstelling in het oind. *tárati*: *tiráti* alle hun gereede verklaring vinden, zoodra men hier uitgaat van een oud athematisch praesens, dat in de verschillende zich (ver)vormende indogermaansche dialecten op verschillende tijd en plaats op verschillende wijze door meer levensvatbaar en levenskrachtig taalmateriaal vervangen werd.

Men kan aldus tot de volgende opvatting geraken. In de oude voorstelling leefde de voorstelling van den dondergod, die zijn kop, den donderkop, zooals ook wij nog zeggen, tegen den wind opstak en de geheele hemel weldra overtoog. Een geweldige slag, vaak gevolgd door het neervallen van een steen, den „steenhamer” en de steenen donderkop was gespleten of doorboord, vuur (*γλαυκ-ᾶπις* „met de groen-flitsende oogen”) en water, de „rivieren des hemels” van den Rg-Veda waren opengezet en na groote angst begon de bevrijding en opleving van de natuur.

Men geve zich daarbij wel rekenschap van het karakter van dit soort onweer, dat van het verschijnsel in ons klimaat aanmerkelijk afwijkt door zijn regelmatig optreden, zijn korten duur en zijn buitengewone heftigheid; wie denkt niet aan den *νεφελη-γέρετα Ζεύς* die door de Grieken geestig geparodieerd werd met hun karakteristiek van Pericles als den *νεφελη-γέρετα Ζεύς* „de wolken, donderkoppen, koppen zamelende” leiders. Philippson zegt dan ook in zijn uitmuntend boek, *das Mittelmeergebiet*³ 115: „fast täglich beobachtet man im Mai, Juni und September in den Nachmittagsstunden dunkle Wolken an den höheren Bergen, während über den Niederungen der Himmel vielfach ungetrübt bleibt. Selten zerstreuen sich diese Wolken gegen Abend wieder, ohne dass es zum Regen gekommen wäre, in der Regel entladen sie sich in oft heftigen Nachmittagsgewittern. Im Hochsommer nimmt die Häufigkeit der Gebirgsgewitter ab aber sie fehlen auch dann nicht und richten zuweilen in den Gebirgstälern furchtbare Verwüstungen an durch Überschwemmungen und Hagelschlag”.

De doorboorde donder„kop” gaf vuur en neerstroomende regen, en siddering beving den mensch bij het knallen van den donder:

is het mogelijk dat zoo de interpretamenten van Hesychius duidelijker woorden — indien men overweegt dat juist van deze wortel *ter-* ook *τρέω* (*tres-*), *τρέμω*: *tremo*, *trepidus* enz. komen —, waar hij geeft: *κεφαλή*, *ρέυμα*, *τρόμος*, *φόβος*.

Wie was dan deze *παλλὰς Ἀθῆνᾶ*? Het historische *Ἀθηνᾶ* is, zooals vaststaat, uit *Ἀθῆνα(ι)α* „de Atheensche” samengetrokken; maar de stad *Ἀθήναι* heette toch weer naar haar, de stad der Athene's. Ik heb hier eerst aan een beteekenis „onsterfelijk” gedacht en deze meening later ook aangetroffen bij Fick-Bechtel Gr. Personennam.² 437, die *Ἀθάνατος* vergelijken. Maar deze inhoud is te vaag en vooral in dezen kring van voorstelling als de oorspronkelijke beteekenis ondenkbaar. Maar wel is van de *γλαυκῶπις*, van de *γόργω* in hooge mate waar, dat haar vuur „niet te blusschen, dooven, stelpen, verduisteren” is; dat was de beteekenis van den oind. wortel *dhvan-*, die zich ook in de richting van „verklinken, wegsterven van het geluid, klinken” ontwikkelde, zooals Whitney Wurzeln-Verbalformen 86 terecht aanneemt, vgl. bijv. in het Griekschen een fijne uitdrukking als II 78

ἀλλ' Ἐκτορος ἀνδροφόνου

Τρῶσιν κελεύοντος περι-άγνυται

of het wel bekende *ἄσβεστος γέλως*. Dat wij ook hier met een *sef*-wortel te doen hebben, blijkt uit vormen als: aor. *ádhranīt*, en part. *dhvanita-* naast *dhvāntá-*. De beteekenis van gr. *θνήσκει*, *θάνατος*, *ἔθανον* „sterven” ontwikkelde zich uit „uitgebluscht worden, uitgaan”, juist zooals de Romeinen in den tijd van Augustus *exstinguere*, *exstingui* gebruikten.

Is de vorm *ἔαν-* dan met oind. *dhvān-* in het participium te vergelijken? Gewoonlijk zien met in het laatste een vorm met ingedrongen *n* in plaats van *dhvā-tá-* met *ā < ṛ-*. Ook het substantivum *dhvāna-* is hier een onbetrouwbare steun¹⁾, het heeft waarschijnlijk het welbekende *ā* = idg. *o*, type *φορᾶ*. Tegen de zgn. Dehnstufe bestaat echter voor een zoo oud woord geen bezwaar: idg. **dhuan-e/o-* ~ *dh(u)ān-* met *ā*-privativum samengesteld beteekende dus: „de godin, de macht die geen blusschen, geen vernietiging kent”, wat zich geheel met het bovenstaande dekt. Morphologisch hebben wij hier dan Streitbergs bekende type: *κλώψ* „dief”: *κλέπτω*, *φάρ* „dief”: *φέρω*, vergelijk v. Wijk, Der nominale Genetiv. p. 7 vlg.²⁾.

¹⁾ De vorm *ádhranīt* 3 S. Aor., die Fick-Bechtel Gr. Personennamen 438 opgeven, bestaat niet, wel *ádhrinīt*.

²⁾ Deze oplossing schijnt mij beter dan uit te gaan van een oud **ā+svāz-vo-* (≈ *svāz-ró-s*), dus van een *uo*-participium, met dissimilatie in *v*—*v*. In beide gevallen is dit femininum van een samengesteld adiectivum opmerkelijk.

REGISTER.

ARISCH.	Blz.		Blz.		Blz.
oind. ákravihasta-.....	99	oind. pđhāti.....	147	oind. đpk.....	200
oind. áksi.....	201	oind. -ena.....	94	av. (gath.) demāna-...	203
oind. ágra-.....	64	oind. eva-.....	158	oind. devár-.....	196
oind. aŋcati.....	188	oind. óhate.....	181	oind. dyāti.....	197
oind. ádhvānit.....	261	av. kamarā-.....	168	oind. draṣṭum.....	200
oind. ánu-vāvase.....	190	oind. kravis-.....	99, 242	av. Drug-...	147, 150, 151
oind. abhi-cara-.....	227	oind. kravy-ād.....	100	oind. drúhyati.....	144
oind. alāta-.....	50	oind. krūra-.....	99, 100	oind. dvesti.....	11, 25
oind. asrāyate.....	199	oind. krūri-kr.....	96	oind. dhūrvati-.....	111
oind. avatā-.....	183	oind. ksāyati.....	141	oind. dhvan-.....	261
oind. avāni-.....	188	oind. ksāra-.....	144	oind. dhvanita-.....	261
oind. ávas-.....	155, 179	oind. kṣipāti.....	179	oind. dhvāna-.....	261
oind. avasa-.....	190	oind. kṣnūti.....	233	oind. dhvāntā-.....	261
oind. avi ~ ū.....	242	oind. kṣvidyati.....	180	oind. nadi.....	104
oind. avocam....	136, 180	oind. gadh-.....	8	oind. napāt.....	212
oind. áśri-.....	60	av. x'ara-.....	175	oind. napṭr-.....	212, 216
oind. úśru-.....	198	mpers. x'āhar.....	210	oind. nauh.....	200, 283
oind. asān.....	255	gath. x'ong.....	230	av. ni-dyā-.....	197
av. asru-.....	198	oind. jihvā.....	196	oind. ni-mayas-.....	131
av. aogṇā.....	181	oind. táksati.....	128	av. nmāna-.....	203
oind. ā praepositio.....	254	oind. tanóti.....	121	oind. paeati.....	248
oind. ā- als augment..	255	oind. tārati.....	260	oind. páti-.....	216
oind. ā-(pīta-)-.....	253	av. tā.....	214	oind. pátra-.....	104
oind. áyu-.....	158	oind. tāṣti.....	128	oind. padā-.....	151
oind. áyú-.....	158	oind. tirāti.....	260	oind. pádyate.....	152
oind. asu-.....	62	oind. tirás.....	95	oind. paprau.....	39
oind. -Iya(ṇ)-.....	85	oind. tuvis-.....	99	oind. parpa-.....	104
oind. úksati.....	182, 219	oind. trpāti.....	259	oind. pávate.....	142
oind. uksāti.....	219	oind. tráyah.....	177	oind. pād-.....	151
oind. ukṣān-.....	219	oind. labhrā-.....	9	oind. pārṣpi-.....	104
oind. ugrā-.....	182	oind. dala-.....	58	oind. pítar.....	210, 214
oind. úcyati.....	219	oind. dálati.....	58	av. pitar-.....	214
oind. ucchāti.....	2	oind. dáviyas-.....	100	oind. piparti.....	215
oind. unāti.....	104	av. Dahāka-.....	150	oind. pippala-.....	215
oind. undāti.....	104	oind. dāti.....	197	oind. pippakā.....	215
oind. úpa-māti-.....	7	oind. dāvane.....	25	oind. pippika-.....	215
oind. urí-.....	83, 161	oind. dítā-.....	197	oind. pīvan.....	99
oind. uṣās-.....	191	oind. dúvas-.....	1, 25	oind. pīvara-.....	80
oind. ūna-.....	187	oind. duvās-.....	25	oind. putrá-72, 210, 215, 218	
oind. ūrna-vābhi-.....	18	oind. dūta-.....	24	oind. pūta-.....	142
		oind. dūra-.....	24	av. peratuš.....	15

Blz.		Blz.		Blz.	
av. ptar.....	211	oind. vāmiti.....	186	av. vaśma.....	177
oind. bababa.....	214	oind. vāyati.....	177	oind. vratā.....	163
oind. bala.....	2	oind. vayas.....	177	oind. śakala.....	249
mpers. beš.....	21	av. var.....	163	oind. śāṅkate.....	164
mpers. brātor.....	200	oind. vāraṭi.....	157	oind. śanaṣ.....	93
oind. bhinādmi.....	140	av. varay.....	161	oind. śavira.....	211
av. fra-ptərojat.....	104	av. varəsa.....	156	oind. śāsati.....	233
av. fra-manyente.....	117	oind. varyas.....	161	oind. śas(i).....	251
av.- fəḍri, -ī.....	214	oind. Varuṇa.....	167, 171	oind. śākha.....	249
oind. magha.....	5	oind. varāṭha.....	162	oind. śitā.....	140
oind. maṇi.....	119	oind. varṣa.....	170	oind. śisāti.....	140
oind. mati.....	132	oind. varṣaṇa.....	167	oind. śisīra.....	140
av. maifi.....	117	oind. vālate.....	156, 158	oind. śā-garbhya.....	253
oind. mānas.....	132	oind. vaśā.....	84	oind. satya.....	95, 215
oind. mānyate.....	132	oind. vasa.....	191	oind. sāpati.....	185
oind. mānya.....	119	oind. yāsati.....	1, 191	oind. sarati.....	218
oind. mayate.....	131	oind. vasanta.....	190	oind. sisarti.....	200, 201, 218
av. (gath.) maraka.....	133	oind. vasar.....	190	oind. su.....	3
oind. marka.....	133	oind. vasavi.....	1	oind. sunu.....	212, 218
oind. marcāyati.....	133	oind. vāsu.....	1, 2, 3, 190	oind. suvāti.....	155
oind. māstaka.....	116	oind. vasu-d(h)ā.....	5	oind. sūvar, svār.....	230, 234
oind. mahā.....	98	oind. vaste.....	190	oind. sūsyati.....	284
oind. mahi.....	5, 98	av. vastra.....	190	oind. sūte.....	155
av. mahrika.....	133	oind. vahati.....	181, 220	oind. sūdayati.....	85
mpers. mādor.....	210	oind. vāgurā.....	182	oind. sūra.....	230, 241, 242
oind. mit.....	109	oind. vāghāt.....	181	oind. skanti.....	142
oind. mitā.....	109	oind. vāti.....	154	oind. stri.....	219
av. minus.....	119	oind. vānt.....	154	oind. snāti.....	200
oind. minoti.....	109, 121	av. vār.....	161	oind. snāvan.....	39
av. mimara.....	132	oind. vāra.....	134	av. snavar ^o	43, 75
oind. mīvati.....	131, 132	oind. vāri.....	161	oind. snāuti.....	200
av. mərək.....	133	oind. vāla.....	131, 156	oind. sphurāti.....	130
oind. mytā.....	133	oind. suff. -vā(n)s.....	86	oind. sphūrjati.....	137
oind. methi.....	109	oind. vijate.....	178	oind. syāti.....	197
oind. en av. -yas.....	85	oind. vidhyati.....	178	oind. srāvati.....	200, 201
av. yar ^o	57	oind. vip.....	178	oind. srotas.....	52
oind. yudh.....	138	oind. viśā.....	178	oind. svājate.....	182, 189
av. raōxsna.....	7	oind. vi-hāyas.....	167	oind. svañe(as).....	180
oind. rōcate.....	123	oind. vīra.....	241	oind. svadati.....	85
oind. kīyate.....	56	oind. vṛnōti omhult.....	156, 162, 171	oind. svanati.....	189
oind. vakti.....	180	oind. vṛnōti, -ati, -ite.....	157	oind. svāpna.....	185
oind. vakrā.....	180	oind. vega.....	178	oind. svarati strada.....	159
oind. vañkū-, a.....	187	oind. véti.....	177	oind. svārati klinkt.....	171, 175
av. varahu.....	190	oind. veda.....	178	oind. svāru.....	176
oind. vācēati.....	187	oind. veda.....	178, 199	oind. svarga.....	176
oind. vācēyati.....	187	oind. vėnati.....	178	oind. hārati.....	122, 129
oind. vatsā.....	182	oind. vėpate.....	178	av. hizū-, hizva.....	190
oind. vālati.....	183, 184	oind. vėpāyati.....	178	av. hunau.....	212
oind. vadhayati.....	185	oind. vėśā.....	177	av. huska.....	234
oind. vadhu.....	142, 185, 219	oind. vėš.....	179	av. hvar ^o	230
oind. vandhura.....	187	oind. volhar.....	220		
oind. vanate.....	187				
oind. vanōti.....	187				

	Blz.		Blz.		Blz.
<i>TOCHARISCH.</i>		<i>THRACO-PHYRGISCH.</i>		<i>ἄρχ-αυρος</i> 231	
ekäcar	209	phryg. ἀδοκεί.....	127	Hes. ἀρχ-αυρος	231
macar.....	209	k in het Thraco-phryg	244	ἀρωγή.....	61, 78
mātar.....	209	ζ in het Thaco-phryg.	244	ἀδελφ(ε)ός.....	253
pācar.....	209	ζεμεγω.....	244	ἄ-φεῖλον, -ος.....	185
pātar.....	209			ἀ(φ)είδω.....	184
pātr.....	209	<i>ILLYRISCH.</i>		ἀείρω	159, 164, 172, 176
pracar.....	209			ἄ(φ)ελλά.....	14, 135, 155
procer.....	209	ves.....	2	ἀέξω.....	182, 233
ruw.....	163			Hes. ἄεσαν.....	165
soyü.....	218	<i>ALBANEESCH.</i>		Hea. ἄετμα.....	155
tkäcer.....	209			Hes. ἀετμόν.....	155
waiwalan.....	156	avari.....	164, 165	cyp. ἄζαῖαι.....	7
wänt.....	154	hurðe.....	161	Hes. ἄζήται.....	249
wär.....	161	l'ea.....	56	ἄζομαι.....	217, 248
warto.....	163	maje.....	118	ἄημι.....	155
wärto.....	163	mal'.....	117	ἄηρ.....	155, 166
wlawoymar.....	156	mbarc.....	7	ἀητέομαι.....	155
<i>ARMEENSCH.</i>		mirc.....	7	ἄητο.....	155
atař.....	43	mör.....	133	Hes. ἄητο.....	155
artaur.....	198	motre.....	213	Ἀῖηνᾶ.....	261
useh.....	60	üf.....	230	Ἰῖηνᾶζε.....	246
bari.....	2	urte.....	161	Ἀῖηναι.....	261
darbin.....	8	val'c.....	156, 157	ἄῖρος.....	253
dustr.....	210	vangu(?).....	187	αι- aan het slot van eerste	
gair.....	161	vjeř.....	157	compositiedeeleu	89
gangur.....	187	per-vjeřem.....	157	αἰέλουρος.....	158
gelum.....	156	vřendc.....	161	Αἰθήρ.....	171
gog.....	181	zjař.....	161	αἰῖνια.....	70
gun.....	15			-αἰνω	80, 99
h.....	3	<i>GRIEKSCH.</i>		αἰόλλω.....	153, 158
hav.....	179			αἰόλος.....	153, 158, 159
jerm.....	161	Hes. ἀβελίην.....	230	suff. -αιος.....	98
jern.....	122	Hes. ἀβέλιον.....	230, 232	αἰρέω.....	157
kalum.....	24	Hes. ἄβηρ.....	155	αἰσσω.....	166
kanamb-i.....	218	ἀγα.....	5	-αἰτερος, -αἰτατος.....	93
kar.....	24	ἀγαθός.....	5, 7, 9	αἰώρα.....	159, 166
kefe-k'.....	25	ἀγαθώτερος.....	9	Hes. αἰωρήσας.....	159
k'ale.....	159	ἀγασιόμαι.....	5, 9	Hes. αἰωρούμενοι.....	159
k'alcr.....	159	ἀγάλλω.....	5	Hes. ἀκαπόν.....	5
lav.....	2	ἀγᾶλο.....	5	ἀκίς.....	103
mit.....	130	ἀγᾶμαι.....	5, 9	ἀκκιπήσιος.....	102
moit'.....	109	ἀγανός.....	5	ἀκμή.....	60
soil.....	243	ἀγαπᾶω.....	5	Hes. Ἀκμονίδης.....	170
sor.....	69	Hes. ἀγᾶσπορες.....	253	Ἀκμων.....	71
taigr.....	166	ἄγιος.....	248	ἄκρις.....	60, 76
tevem.....	25	ἄγλ-αυρος.....	165	ἄκρος.....	46, 60 77, 100
tořem).....	53	ἀγνός.....	248	ἀκτή.....	182
tořam.....	45	(φ)ἄγνυμι.....	183	ἀκωνή.....	61, 78
var.....	162	ἄγρός.....	194	ἄκων.....	99, 100
varem.....	162	ἀγρότερος.....	211	Hes. ἀλάβη.....	50
z-genum.....	190	ἀγυιά.....	70	Hes. ἀλειπτήριον.....	53
				ἄλειφαρ.....	43

	Blz.		Blz.		Blz.
ἤλεκτρυών.....	106	ἄπλως.....	253	βρίξω.....	211
ἤλεκτωρ.....	106	ἄπό-(F)ερσα.....	162	Hes. βριμός.....	253
ἤλέξω.....	106	ἄπο-ολλῦμι.....	41	βροτός.....	133
ἤλευρον.....	43	ἄπό-πληκτος.....	147	γῆ, γαῖα.....	6
ἤλέω.....	43	Ἀρέθουσα.....	147	γῆξέω.....	5
ἤλη(F)αρ.....	43	ἄρετώ.....	147	γαῖα.....	6, 99, 111
ἤλης.....	153	ἄρετή.....	147	Γαλαξ-αύρα.....	165
ἤλομαι.....	148	ἀρμονγή.....	248	γαλῶας.....	198
Hes. ἄλινόν.....	56	Ἀρμόδιος.....	248	γαῦρος.....	5
ἄλινω.....	43	ἀρμόζω, -όττω.....	248	γέγῃα.....	5
ἄλί-τρυτος.....	260	ἀρμωστής.....	248	Hes. γέλουτρον.....	156
Hes. ἀλίφατα.....	43	suffix -αρος.....	80	γέμω.....	186
Ἀλκᾶ-(Σοος) enz.....	79	Hes. ἄρταῖοι.....	147	γενέη.....	65
ἄλκαρ.....	106	ἄτρεστος.....	261	γεραί.....	80, 98
ἄλκι.....	106	ἄσκελές.....	143	γέραιρα.....	80, 98
ἄλλῃς.....	203	ἄσπαιρω.....	138	γεραίρω.....	99
Ἄλσο-ύδνη.....	184	(F)ἄστυ.....	190	γεραρός.....	80, 98
ἄλοχος.....	253	ἄτενής.....	143	γέρων.....	99, 100
Hes. ἄλτος καὶ ἄλτρος.....	46	ἄτη.....	146	Hes. γεῦ.....	3
ἄν-αλιος.....	46	-ατος.....	93, 94	γῆσσα.....	196
ἄμαλλα.....	131, 135	ἄτρυτάνη.....	259, 260	γλαυκῶπις.....	260 vlg.
Hes. ἄμαλλαι.....	131	ἄττα.....	213	γλαῦττα.....	196
ἄμαξα.....	64	αὐδάω.....	184	γλαυχίς.....	196
ἄμάομαι.....	131	αὐδή.....	184	γόμφος.....	186
ἄμάω.....	120, 133	Hes. αὐκήλωας.....	231	γόργω.....	261
ἄμείβω.....	131	αὐλός.....	221	γρύζειν.....	136
ἄμείνων.....	30	αὐξάνω.....	182, 233	gl. γυάλας.....	243
ἄμέργω.....	132, 133	Αὕξω, -ησία.....	203	γύαλον.....	241, 243
ἄμέρδω.....	132, 133	αὔρος.....	234	Hes. γυαλός.....	243
Hes. ἀμερεῖν.....	133	gr. (-)αυρ- „water“.....	165	Γύαρος.....	243
Hes. ἀμεύσασθαι.....	131	αὔρα.....	166, 170	Hes. γύελον.....	243
Hes. ἀμευσι-επής.....	131	αὔω.....	191	γυλῖος (mek Hes.).....	243
Hes. ἀμῖξαι.....	43	aeol. αὔως.....	231	Hes. γυλλάς.....	244
corinth. ἀμοίφα.....	131	cret. ἀφ-αίληται.....	232	Hes. γύλλιον.....	243
ἄμφι-πολος.....	227	ἀφραδής.....	247 vlg.	γυνή.....	217
Ἀμφι-τρίτη.....	259	ἄχην.....	6	γῦρός.....	241, 243
ἀν-α-γινώσκειν.....	136	Ἀχίλλειος ῥίξα.....	141	δαήρ.....	196, 198
Hes. Ἀναξί-δώρα.....	202	Hes. βαβάζειν.....	214	δαί.....	25, 26
ἄν-αυρος.....	165	Hes. βαβαί.....	214	δαῖδαλος, -άλλω.....	158
ἄνδρη.....	14	βαβαί.....	215	Hes. δαῖδύσσεσθαι.....	30
ἄνθρωπος.....	185	Hes. βάβαν.....	214	δάφιος.....	26
ἄντλος.....	72	Hes. βαβάκινος.....	214	δαίνυμι.....	197
ἄντρον.....	72	Hes. βάβακοι.....	214	Hes. δαλή.....	58
ἄξινη.....	63, 64	βαίος.....	253	Hes. δάλλει.....	57
ἄξιων.....	64	maed. βέδω.....	184	δάμαρ.....	202
ἄολλής.....	158	Hes. βέλα.....	157	Hes. Δάμεια.....	201
ἄορ.....	165, 176	βέλτερος.....	2	δάνος.....	25
ἄορτήρ.....	164	βελτίων.....	2	δασπλήτης.....	202
ἄοσητήρ.....	250	Hes. βεσόν.....	2	δατέομαι.....	58, 197
ἄπ-αλείφω.....	33	βλάβω, -πτω.....	145	cret. δδ-ζ.....	249
ἄπειλέω.....	113—116	βοηθός.....	250	δείκνυμι.....	136
ἄπειλή.....	114	Βριάρεως.....	253	δεινός.....	11
ἄπ-ήυρα.....	162	βριαρός.....	241	δέδ(F)οικα.....	11

	Blz.		Blz.		Blz.
δ(Ϝ)έος.....	24	(ε)Ϝνδον.....	184	έρμην-.....	174
δέμνιον.....	197	έ(Ϝ)ειπον.....	180	Hes. "Ερμηνιοι.....	174
-δέμενον.....	197	δέλδωρ.....	150	suffix -ερνα.....	251
δέρω.....	200	έ(Ϝ)έρση.....	165	έρύγμηλος.....	254
δεσπότης.....	202	έερται.....	136	έργόντα.....	254
δέχομαι, δέκομαι.....	196	έερτο.....	58	έρυμαι.....	163
δήιος.....	25, 26	cyp. έρητασατυ.....	163	έρυμαι.....	162, 171
δηλέομαι.....	56, 57, 158	έζωνον.....	261	έρυσίβη.....	149
δηλήμαν.....	57	suffix -εῖα van part.....	70	έρυσι-πελγς.....	149
δηλος.....	14	έ(Ϝ)ῖδον.....	178	(Ϝ)έρύω.....	162
δημα.....	197	(Ϝ)εῖδος.....	178	(Ϝ)έσπερος.....	190
δη-μήτηρ.....	23, 202	(Ϝ)εκω.....	178	(Ϝ)έσται.....	190
διά.....	25	είκων.....	178	Hes. έτά.....	4
διαβάλλω, -ομαι.....	143	είληφα.....	2, 8	εταίρα.....	80
διάκονος.....	123	εί(λ)λω, -έω.....	157	εταρός.....	80
att. δια-ττάω.....	250	είλον.....	187	ετήτυμος.....	4
διάδωκω.....	7	είλυω.....	156, 171	(Ϝ)έτος.....	182
διδωμι.....	25	είναιτερες.....	198	έτυμος.....	4
δ(Ϝ)ίς.....	25	είρηκα.....	183	εύ.....	3
διστάζω.....	24	είρω.....	163	εύδω.....	81
Hes. διψδέρα.....	53	(Ϝ)έων.....	185	Hes. εύείρω.....	163
Hes. διψερ-άλαιφος.....	53	εύρος.....	160, 196, 197	εύμαρης.....	120
δίφιος.....	113	έλάνη.....	157, 159	εύνης.....	187
δο(Ϝ)χν.....	25, 26	έλκύνω.....	46, 105	εύρος.....	83
δολιχός.....	201	έλεῖν, -έσσι.....	157	εύρύς.....	83, 161, 167
ιθλος.....	58	ελεζίρομαι.....	156	suffix -ευς.....	15
δορκός.....	200	έκω.....	97, 160, 162, 181	εύς.....	3
δόφεναι, δοῦναι.....	25	Ελένη.....	232	εύφρόνη.....	97
δοῦλος, δώλος.....	233	Hes. έλένη.. 150, 157, 232		εύχομαι.....	181
δοῦλος.....	24, 26	Hes. έλέσσι.....	157	εχῖνος.....	63, 64
δράκων.....	200	ελί(κ)-ωψ.....	156, 158	έχισ.....	63
Hes. Δύαλος.....	14	έλυσσεις.....	156	-έω futurum.....	256
δυνατοι.....	233	(Ϝ)έμέω.....	186	εκ-λαίνω.....	35
δύερός.....	24	Hes. έν-αύρω.....	231	F-.....	4
δύη.....	24	ένδελεχής.....	201	pamph. Fεχέτω.....	181
δύν αἶμα.....	20, 24	έν-ηγής.....	155, 179	ζ, waarde van — in het	
δύνάτος.....	20	(Ϝ)έννυμι.....	190	Grieksch.....	244 vlg.
δυσ-.....	3, 25	έξ-κλείφω.....	34	ζ- < i-.....	247
gr. δ(υ)ω.....	24	έξ-ομόρρυμι.....	53	ζάκυνθος.....	249
δωματίτις.....	202	(Ϝ)έ(Ϝ)οικα.....	178	cyp. ζῆς, -ζι.....	7
Δωμάτρες gen.....	202	Hes. έρ.....	213, 218	ζάατος.....	243 vlg.
δωτήν.....	117	Hes. έρ-αύρεως.....	165	ζεύς.....	246
δ- als augment.....	256	επίκουρος.....	250	ζήπος.....	243 vlg.
έφάδω.....	85	έπι-λήσμαι.....	136	ζήτης.....	249, 250
έφάδον.....	85	έπι-όρονται.....	161	ζεύρη.....	247
έαρ, ήρ.....	190	έπιστήμων.....	175	-ζω.....	248 vlg.
Hes. έαρν.....	190	(Ϝ)έρζον.....	187	ή waarlijk.....	253
έάνω.....	3, 4	(Ϝ)έρδω.....	132	ή = μάλλον ή.....	28
έγ-γυαλίζω.....	243	έρετμόν.....	245, 248	ή- als augment.....	254
εγ-κονέω.....	123	έρέττω.....	245, 248	ήβαιός.....	253
έθ(Ϝ)εισα.....	11	doeut. Έρμαίος.....	174	ήδισο-.....	84
έθωδή.....	100	dor. Έρμάν.....	173	ήδύς.....	84
(έ)Ϝέδνα.....	142	Έρμαίος.....	173	ήδύς.....	160

	Blz.		Blz.		Blz.
Hes. ἡεα.....	4	ἵππος.....	232	Hes. κυανός.....	241
ἡέλιος.....	230, 232	-ι-στο-ς.....	94	κυανο-χαίτα.....	240
ἡερο-φειδής... 169, 211, 252		ἰχανών.....	6	κυάνωπις.....	240
ἡεῖτος.....	2	-ιω praesens.....	256	κύαρ.....	69
ἡε(ε)ω.....	251	suffix -ίων.....	83, 85	Hes. κυάρη.....	241
ἡεμός.....	251	-ών.....	94, 95	κύαρος.....	242
ἡία.....	190	κα, κεν.....	6	κυδι-χείρα.....	98, 99
ἡίπεος.....	178	elisch κα-δαλημενοι.....	58	Κυδρις.....	99
Hes. ἡκός.....	100	καθαίρω.....	99	κυδρός.....	99
Hes. ἡκή.....	100	καλλι.....	96	κυέω.....	240
ἡνεγκον.....	31	καλλι-τέρως.....	96	Hes. κύλα.....	242
ἡρά-(κλέης).....	80	cert. κάρτων.....	81	κύμα.....	240, 252
ἡός.....	3, 190	καταλοφάδια.....	104, 120	Hes. κύμα.....	241
stammen op- ἡυς.....	70	κατ-εργάζομαι.....	187	Hes. κύματτα.....	241
ἡχά.....	181	κεάζω.....	250	Hes. λαίβη.....	141
ἡχῆνες.....	6	Hes. κέασοι.....	243	λαῖφος.....	111
ἡ(φ)ώς..... 191, 230, 231, 232		Hes. κέαρνα.....	251	λε(ι)αίνω.....	43
ἡάμβος.....	9	κέαρσεν.....	59	λέγω.....	163
ἡάνατος.....	261	κειμήλιον.....	2	λεῖμαξ.....	41
ἡείνω.....	161	κέλης.....	140, 228	Hes. λεις-κόνιτος.....	57
ἡερμός.....	160	κελητίζω, -τάω.....	220	λεῖ(φ)ος.....	38
ἡήκη.....	127	κέλομαι.....	129, 140	λείπω.....	127
ἡήλως.....	127	κένταυρος.....	165	Hes. λείρας.....	38, 57
eret. -ἡε-.....	247	κέντρον.....	122	λευκός.....	123
ἡνητός.....	261	κεστός.....	122	λεύσσω.....	123
-ἡος.....	6	Hes. κηεῖν.....	243	λεώλεθρος.....	57
ἡούρις.....	99	Hes. κηέουσιν.....	243	ληδέω.....	56
Hes. ἡραῦρον.....	147	Hes. κηεοί.....	243	λοιμός.....	56
Hes. ἡραῦσις.....	147	κηλός.....	6	Hes. λοιτός.....	56
ἡραύω..... 144, 146, 148		Hes. κίνουσαι.....	136	suffix -λος, -λα.....	14
ἡρόνος.....	126, 129	κλόνος.....	126, 129	λόφος.....	120
Hes. ἡρόος.....	147	κλώψ.....	261	λύχνος.....	7, 68
ἡυγάτηρ.....	218	κμέλεθρον.....	168	μά.....	6
ἡύελλα.....	14	κοῖλος.....	168, 243	Hes. μάεῦται.....	120
ἡυηλή.....	14	κοίρανος.....	129	μαῖα.....	209, 214
ἡυιάδες.....	14	κοῖτος.....	74	μάκος.....	5
ἡύλημα, ἡύλημα.....	14	κομίζεῖν, -εσσεῖν.....	160	μάκρος.....	5
ἡυμός.....	155	κορύσσω.....	248	μάλα.....	10
ἡυο-σκό(φ)ος.....	68	aeol. κοῦιλαί.....	168	μέν.....	6
ἡύσθηλα.....	14	κραται.....	80, 82, 99	μαραίνομαι.....	133
ι- in den comparativus.....	87	κρατι.....	82	μαραίνω.....	133
Hes. ἰδανόν.....	140	κράτιστος.....	81	μάρη.....	120
ἰδρώς.....	180	κράτος.....	2	Hes. ματίς.....	7
(φ)έμαι.....	177	κρατύς.....	82, 142	μάχομαι.....	5
ἰλαδόν.....	111	κρέ(φ)ας.....	99, 242	μάχος.....	5
suffix -ιμος..... 78, 79, 96		κρείττων.....	2, 81	μέγαθος.....	5, 98
cyp. ἰν-αλλισμενα.....	53	κρέσσων.....	81	μεγαλο.....	5
Hes. ἱξαι.....	168	κρίτος.....	38	μέγας.....	5
ἱξός.....	64, 71	gr. (-)κτ.....	128	μέδιμνος.....	130, 132
ἱονεος.....	187	κύαθος.....	244	μέδομαι.....	130
-ἱος.....	85	κύανο-πέρρειος.....	240	μέδων.....	130
ἱός.....	178	κύανός.....	240, 252	μείλιχος.....	140
suffix -ιος.....	245	κύαονος.....	240	Hes. μείρεται.....	133

	Blz.		Blz.		Blz.
μείς.....	132	-ω verba.....	42	οὐρανὴ.....	169
μέλις.....	2	ναμάω.....	123, 129	οὐρανός.....	167—171, 240
μέλε.....	10	ξερός.....	144	οὐρέω.....	168—170, 240
μελεδώνη.....	133	ξέω.....	233	οὐρία.....	163
μέλει.....	10, 133	ξηρός.....	144	οὔρον.....	165, 168
μέλος.....	133	ξύω.....	233	οὔρος.....	170
μέμονα.....	132	ο ω- in den comparati-		-ουρος.....	158
μένος.....	132	vus 87, 89		οὐτάζω.....	183
μέριμνᾷ.....	132	δάρ.....	172, 187, 219	οὔτος.....	255
μέριμερα.....	132	ὀβριάρεως.....	253	ὕφισ.....	64
μεριμηρίζω.....	132	ὕβριμος.....	253	ὀχέομαι.....	181
Hes. μέρδει.....	132	Hes. δγᾶστωρ.....	253	ὀχεύω.....	220
Hes. μερῖσεια.....	133	ὄγκος.....	31	Hes. ὀχέομαι.....	220
μέροπες.....	133	ὀδμή.....	50	πάθος.....	78
μέρος.....	132	cret. δῶσακιν.....	247	παίγνιον.....	247
μέ(σ)τος.....	245	(F)οἶδα.....	4, 178	παίζω.....	218
μετ-ήρος -έωρος.....	159	(F)οἰκεύς, -έτης.....	177	παπαῖ.....	215
μέτρον.....	109, 130	(F)οἶκος.....	177	παππάζω.....	215
cret. μέττον.....	246	οἶλατ. -όμην.....	41	Hes. πάππος.....	215
μή.....	6	οἶμος.....	177	παρ-ήρος.....	164
μήδομαι.....	130	οἰώγη.....	248	πατήρ.....	209
μῆδος.....	130	οἰώζω.....	248	πατριά.....	210
μῆν.....	6, 132	-οἶτερος, -οιτατος.....	93	πάτρω.....	15
μήτρα.....	23	οἶφ(ε)ω.....	186	παῦρος.....	75
μητρικά.....	15	(ο)κέλλω.....	129	πείρω.....	127
μήτρως.....	15	Hes. ἐκριάζων.....	77	πείσμα.....	197
μία.....	71	Hes. ἐκρίβας.....	77	πελω, -ομαι.....	227
μιαί-.....	99	Hes. ἐκριόεν.....	77	πενθερός.....	197
μιαίνω.....	99	Hes. ἐκριόντο.....	77	πένθος.....	78
μιαρός.....	99	ἔκρις.....	61, 76, 81	πέος.....	104
μινύσω.....	121	ἔλε-ερος.....	44	πεπαί-.....	80
Hes. μοῖνον.....	111	ὀλέκω.....	44	περαίνω.....	259
μοῖρα.....	132	ὀλλᾶμι.....	45, 49	πέσσω.....	248
Hes. μοῖτος.....	125	ὀμιαδόν.....	111	πέτομαι.....	152
μοῖτος.....	131	ὀμιλία.....	51, 111	πηδόν, -άλιον.....	151
Hes. μονιός.....	119	ὀμιχέω.....	43	πιαί-.....	80
μοῦσα.....	117	ὀμιχλη.....	43	πῖ(F)αρ.....	31, 79, 80, 99
-μωρος.....	7, 130	ὀμόργυνμι.....	133	πιέζω.....	41
suffix -ω.....	94	ὀζύα, -η.....	62, 63	πειρα. F.....	80, 81
ναίω.....	151	ὀζίνης.....	63, 69	πι(F)ερός.....	99
νά(ι)ω.....	233	ὀξος.....	63	πίπα.....	215
ναρός.....	151	ὀξύ-πτερος.....	84	πι(π)πίζω.....	215
νεῦρον.....	39, 43, 75	Hes. ὀξύς.....	62	πῖ(π)πος.....	215
νέω.....	151, 233	ὀξύς.....	79	πίπτω.....	152
νήσω.....	43	ὕπλον.....	185	πιπώ.....	215
νηιάδες.....	151	ὄρᾶω.....	161	πῖ(F)ων.....	80, 99
νῦν.....	43	ὀρμαίνω.....	132, 137, 181	πλεῖον-: πλέον- 88, 90, 91, 92	
Νηρέας.....	151	ὀρμή.....	218	πλεσ-.....	86
νηῦς.....	151, 200	ὀρμος.....	58	πλήξ-αύρα.....	165
νήχω.....	151, 233	ὀ(σ)σος.....	247	gr. πλιον- (dial.).....	86
suffix -νός.....	249	cret. ὕττοι.....	249	πλοῖον.....	151
νότος.....	151	οὔσαρ.....	31, 79	πλυνός.....	43
νύμφη.....	195, 203	οὔλος.....	156	πλύνω.....	43

Blz.		Blz.		Blz.	
πο(ι)έω.....	91	στέργω.....	143	Hes. τραύσανον.....	147
ποιμνιον.....	197	στερεός.....	143	τρέμω.....	261
ποινή.....	111	Στρώμων.....	219	τρέω.....	261
πόληος.....	96	idg. su- in het Grieksch	160	τρητός.....	259
πονηρός.....	187	σύμ-φορος.....	8	suffix -τρια.....	98
πόρος.....	127	συν-ἄσπορος.....	164	τρίβω.....	260
Ποσειδάων.....	174	σφάλλω.....	145	τρίβων.....	260
πόσση.....	104	τ > σ.....	245	τρίπολος.....	187
ποταμός.....	252	eret. τᾶδδε.....	246	Τρίτο-γένεια.....	257
πότνια.....	216, 217, 218	τάλαντον.....	14	Hes. Τρίτο-γένεια.....	25
πούς.....	151	τάλασσαι.....	45	Hes. Τρίτο-πάτορες.....	257
πρηνής.....	259	ταλα-ύρινος.....	45	τρίτω.....	257
πρέσβειρα.....	80	τᾶλις.....	49	Τρίτων.....	257, 259
προ-ἔουσι.....	41	τανα(ρ)ός.....	121	suffix -εν τρανυ.....	7
πρός o.gem.....	254	τανυ-.....	121	Hes. τραγ εἶ.....	147
πτ- ~ π.....	72	τανυ-ήκης.....	64	τρύμη.....	260
πτέρνη.....	104	τανύω.....	121	τρῦπάω.....	260
πτερόν.....	104	τάσσω, -ττω.....	248	-ττ-.....	247
πτέρυξ.....	104	-τατος.....	94	-ττω.....	245
πνριακτέω.....	100	ταφών.....	9	τῦραννος.....	24
πυρί-ακτός.....	100	τέγος.....	6	Τυρηνός.....	24, 26, 27
πυριηγής.....	100	τέσηπα.....	9	τυχή.....	220
ῥέζω.....	132	suffix -τειρα.....	98	ύγιής.....	182
suffix -ρος.....	77	τειχεσι-πλήτης.....	202	ύγρός.....	182
σάλος.....	160	τέκμαρ.....	80	ύδζός.....	104
σάτυρος.....	250	τέκμαρ.....	80	ύδέω.....	184
Σαφάδιος.....	250	τέκνον.....	127	ύδρία.....	104
Hes. σαυῶσαι.....	250	τέκος.....	137	ύδωρ.....	104, 184
Hes. σαῦδοι.....	250	τέκτων.....	127	suffix -υια.....	70, 118
Σάφος.....	250	τελα-μών.....	45	υἱός.....	218
σάω, σῆν.....	250	τέμνω.....	126	ύπνος.....	185
Σέμελα.....	244	τέρετρον.....	259	ύπό-δρα.....	200
ιον. σήσω.....	250, 251	τερηδών.....	259	ύπο-πετρίδιος.....	104
σίγή.....	179	τετραίνω.....	259	ύραξ.....	171
-σιος.....	245	τέφυχω.....	220	ύφαινω.....	64, 70, 186
suffix -σις.....	236	τέχνη.....	7, 128	ύψηλός.....	94
σκελετός.....	143	suffix -τηρ.....	98	ύπιστος.....	94
σκελιφρός.....	146	suffix -της.....	98	φαίνω.....	256
σκέλλω.....	143	τίσημι.....	25, 127	φαληριοώντω.....	46
σκέλος.....	143	τισηνή.....	213	φαλλοί.....	207, 208
σκέπαρνον.....	69, 251	τίτω.....	6, 72, 127	Hes. φαλός.....	46
σκληρός.....	143, 146	suffix -τις.....	98	φαρέτρᾱ.....	259
σκόπελος.....	158	τίτση.....	213	φείδομαι.....	140
σκῦτος.....	141	τιττός.....	213	φέρετρον.....	259
Σμύρνη.....	247	τλῆναι.....	45	φέρτερος.....	2
σοβέω.....	186	τόκος.....	127	φέρω.....	127
σοβή.....	186	τόλμᾱ.....	45	φείρ.....	133
σομφός.....	187	τόπος.....	126, 127	φῆίνω.....	179
σπαργή.....	137	τορός.....	259	ζουέω.....	114
-σσω.....	245	τό(σ)σος.....	245	Hes. φῆδνα.....	140
στέλλω.....	126	Hes. τραγαλέον.....	147	φιτρός.....	140
στεναγμός.....	248	Hes. τραγῶν.....	147	φόνος.....	151
στενάζω.....	248	τρῶνής.....	259	φράζομαι.....	180

	Blz.		Blz.		Blz.
ραζα.....	247 vlg.	acnipedius.....	61, 84	atticisso.....	246, 249
φρατρία.....	210	acupenser.....	84, 102	attolat.....	45
άρ.....	117, 261	acus.....	50	umbr. alero.....	36
χαζομαι.....	129	ad.....	65	auea.....	179
Hes. χαίλα-ος.....	5, 6	ad-manum.....	108	au(c)tumnus.....	182
χαμ-.....	244	admic(u)lum... ..	108, 131	Avens, Aventia..	183, 189
χαμδδης.....	94	adoleo.....	50, 51	avēre.....	155, 179
χαμηλός.....	94	adulēscens.....	51	augēre.....	182
χανδάνω.....	122, 129	adolēseo.....	47, 48	augūrium.....	118
Hes. χείρισσ.....	5	adulo(r).....	134	avillus.....	233
χείρ.....	120, 122, 129	adultus.....	48	avis.....	179, 215
Hes. χηίωνος.....	6	āer.....	176	aula.....	221, 222
χημαλός.....	94	aestimāre.....	95	aulula.....	221
χηαύω.....	233	ager.....	194, 225	aura.....	155, 166
χυδός.....	233	agitare.....	66	(Paul.) Aurelia.....	230
χηαίνω.....	129	nimbr. aka-urudu.....	187	auris.....	191
χρόνος.....	126	umbr. aitu.....	74, 75	aurōra.....	191, 231
Verba op -χω.....	144	alacer... ..	46, 60, 105 vlg.	aurum.....	191, 231
χώρα.....	129	alicer.....	105	(Paul.) Auseli.....	230
χωρέω.....	129	alē.....	46, 47 vlg.	auxilium.....	182
ψυχρός.....	139	alebria.....	48	auxilla.....	221
ω- als praefix.....	253	aletudo.....	48	avilla.....	221
ωζον.....	255	alēseo.....	46	axis.....	64, 67
ωπειω.....	185	altus.....	48	babacalus.....	214
Hes. ωκεανός τέρων.....	251	allers.....	60, 106, 106	ital. babbo.....	214
ωκεανός. 167, 169, 251.	253	alo.....	46, 148	bacillum.....	225, 227
Hes. Ωκεανός.....	251	altus.....	45, 47	beāre.....	1, 10, 21
ωκιστος.....	62	alvus.....	75, 221	beātus.....	10, 24
ωκύ-πτερος.....	81	amāre.....	141, 142, 181	bellum.....	11—15, 25
ωκύς.....	62, 76, 228	amārus.....	141, 181	bellus.....	10, 11
ωλένη.....	63	Amata.....	142	bē Tyua.....	15
suffix -ων.....	86	amma.....	209	BELOIAI.....	11, 15
ion. ώρη.....	176	ampla.....	131, 135	belātus.....	15
ώρυγν.....	254	amplus.....	120, 131, 135	bene.....	1, 10
ώρυομαι.....	254	lat. an = idg. an(an).....	121	bestia.....	15
ώτειλή.....	183	osc. Anafriss.....	195	bīni.....	19
		ancilla.....	227	bona dea.....	16
		anculus.....	227	bonus 1, 9, 16, 20, 21,	25
		annōna.....	15	bua.....	213
		suffix -annus.....	27	buaetum.....	74
		suffix -anno.....	27	suffix -bus.....	20
		ansa.....	131	caecus.....	124
		ānus.....	15	caelum 168, 169, 222,	
		apor.....	65	241, 252	
		aquaclitum.....	204	caerimonia.....	169
		aquipenser.....	102	caeruleus... ..	169, 241, 252
		ar.....	66, 65	lat. cal(l)idus.....	6
		umbr. a f.....	66	caligo.....	6
		osc. aragetud.....	66	campus.....	182
		ardeo.....	144	capere.....	142
		āreo.....	144	Carmentis.....	118
		umbr. ar(v)pes.....	66	Ca(s)menae.....	118
		ascia.....	61, 70, 73, 74	cassis.....	69

ITALISCH.

lat. a = idg. a.....	121
ablinio.....	31
aboleo. 32, 42, 41, 49.	133
abolēseo... ..	32, 46, 17, 49
acceptor.....	81, 103
accipetrina.....	81
accipiter... ..	81, 103, 104
ācer 46, 60 vlg. 100, 103,	106
acerbus.....	60, 103
acetāre.....	66
a(c)cipenser.....	102
osc. a k rid.....	60
acero.....	60
acies.....	60
āeu-, acci.....	84

	Blz.		Blz.		Blz.
cassita.....	59	divido.....	178	findo.....	140
castrare.....	233	ose. Diumpais. 195,	203	tingo.....	42
catena.....	69	doceo.....	7, 115	ficina.....	69
catus.....	117	dolere.....	58	flāgrare.....	50
cavere.....	68	dolium.....	58	flamma.....	16
caverna.....	69	dolor.....	58	Fones.....	16
caulae.....	243	dolus.....	129	Fonio.....	16
cavus.....	168, 210	dominus.....	114	umbr. fons, fos.....	127
cēlōx.....	228	dōnare.....	14, 25	forare.....	127
certus.....	38	dōnum.....	117	fordus.....	160, 161
lat. $h^e l > th > ce$	72	dōs.....	19	formus.....	144, 145
cicaro.....	216	ital. du. in de dial. 17	vlg.	fraus.....	141
kl- in de dialekten.....	73	dubāt.....	19, 24	frangus.....	139
coalesco.....	47, 48, 52	dubenus.....	19	frigidus.....	145
paelign. coisatens.....	169	gl. dubius.....	24	frustra.....	145
collis.....	120	dubius.....	30	frustrare.....	144, 145
collum.....	120	duco.....	15	frustum.....	39
com.....	42	Duelona.....	9	fui.....	155
conari.....	123	DUENOS.....	11	fumus.....	5
condre.....	42	Duilius, Duclius.....	25, 233	gaudeo.....	222
consors.....	219	duim.....	74	grallae.....	189
coruscus-, āre.....	153, 158	dumecta.....	24	gravidus.....	43
cos.....	117	duo.....	10	gravis.....	44
crassator.....	66	duonus.....	25, 143	umbr. h.....	16
umbr. <i>Cubror</i>	155	dūrare.....	24, 25, 142, 143	gl. hami.....	191
cupere.....	15	dūrus.....	121	haurio.....	102
sab. cupro-, cipro.....	169	e in het Latijn.....	14	helops.....	167
cūra.....	175, 250	suffix -ela, -ella.....	53	hiare.....	44
curro.....	199	alino.....	226	umbr. holtu.....	15
lacrima.....	201—3	suffix -ellus.....	175	ianna.....	15
Damia, -ium.....	201	suffix -enda.....	24	Ianus.....	119
Damiatrix.....	201	suffix -ennus.....	52	suffix -ile.....	226
ose. damsennias.....	201	suffix -era.....	54	suffix -illus, -um.....	116
ose. damuse.....	201	suffix -erare.....	68 vlg.	imminere.....	84
danant.....	42	suffix -erna.....	68 vlg.	suffix -ina.....	47
osc. dat.....	57	-ēs/-us.....	idg. en lat.	ind-olēs.....	115
datu.....	25, 117	esca.....	190	inducere.....	12, 25
dantia.....	57	suffix -ctum.....	74	indultiae.....	107
de.....	7, 9	(Paul.) ereclatum.....	220	iners.....	90, 92
deceat.....	38	suffix -cus.....	21	infra.....	27
decrevī.....	35 vlg.	exolesco.....	47	suffix -inna.....	47
dēleo.....	41	extinguere.....	261	in-olesco.....	227
deletum.....	41	lat. faber.....	8	inquilinus.....	61
delevi.....	34	fallo.....	145	Inter-oera.....	25
delinio.....	35, 41	falx.....	137	invisus.....	177
dēlino.....	41	favens.....	16	invitare.....	177
dēlitum.....	38	Faunus, -a.....	16	invitus.....	156
desii.....	38	fecundus.....	127	suffix -io-, lat. -ius.....	21
desivāre.....	36, 259	felāre.....	40, 127, 213, 217	compar. op -ios.....	85
detrimentum.....	136, 180	felix.....	23, 40	re „sterven”.....	133
dico.....	196	femina.....	217	iste.....	255
dingua.....	172	fetus.....	23	suffix -istero.....	93
disserere.....	172	filius 31, 40, 127, 212, 218			

	Blz.		Blz.		Blz.
suffix -itare.....	65	mamilla.....	213	-mînere.....	110
iûba.....	138	Mamilla-wet.....	103	minuo.....	121
iûbeo.....	138	ma(m)ma.....	209	suffix -minus.....	175
iûgerum.....	11, 53, 111	mamma.....	213	modicus.....	130
iûturna.....	195	mandere.....	120	modius.....	130
iuxta.....	93	maneo.....	121	modus.....	130
l (palataal).....	225	umbr. <i>manf</i>	120	moenia.....	111, 116
l (velaar).....	223	umbr. <i>manî</i>	120	monile.....	119
l („Sabijusche“).....	195 vlg.	osc. <i>manin</i>	120	suffix -mônio/-â.....	175
l (twee soorten).....	121	manipulus.....	120	mônus.....	117, 118
l (velaar ∞ palataal).....	51	MANIUS.....	10	morbas.....	133
l in het Latijn.....	121	MANOM.....	10	morior.....	133
lacrima.....	198	mânus.....	7	mors.....	133
lanterna.....	69	manus.....	120	moveo.....	125 vlg., 131
lapis manalis.....	204, 208	umbr. <i>manave</i>	120	mulier.....	217
(t)lâtum.....	45	marceo.....	133	multus.....	10
lego.....	163	margo.....	133	mûnîre.....	112
lênis.....	16, 31, 43	maritus.....	217	mânus.....	125
lêtum.....	56, 57	Mars.....	149	mûrmurâre.....	136
lêvi.....	38	mâter.....	23	mûtâre.....	125, 131
lêvir.....	196	mâteries.....	23	mutulus.....	109, 122
lêvis.....	38	mâtertera.....	198, 203, 212	mutinium.....	122
lîberi.....	212	maxilla.....	221 vlg.	mutus.....	125, 131
ligula.....	196	meâre.....	131	η in het Latijn.....	121
osc. <i>linu</i>	56	medeor.....	130	nâvis.....	151, 233
lînea.....	52	medicus.....	130	nâvus.....	233
lînga.....	196	mediocris.....	61	necessârius.....	198
lingua.....	196	medioximum.....	61	necesse.....	198
linio.....	43	melior.....	10	nepôs.....	212
lino.....	38	mellum.....	119	nervus.....	75
li(t)tera.....	52	memini.....	132	nēvî.....	39
li(t)tus.....	54	memor.....	132	nîdus.....	249
lîtâra.....	52	fr. mener.....	112	osc. Numeriis.....	203
livor.....	39	mens.....	132	osc. [Ni]amsis.....	203
-ll- in het Latijn.....	221 vlg.	mênsis.....	132	noster.....	249
suffix -llulus, -a.....	221	mênsus.....	130, 131	gl. noxae.....	198
locus.....	126	umbr. <i>menzne</i>	132	(oud) Numasioi.....	203
longus.....	201	mentula.....	117, 122	-nunt.....	42
praenest. lōsna.....	68	mentum.....	116, 117	nympha.....	195, 201
lucerna.....	68, 69	merenda.....	132	o < a vóór l.....	51
lucet.....	123	mereo(r).....	132	obâsus.....	45, 159, 190
lueri facio.....	96	meta.....	109	oblitâre.....	37
lumpu.....	195, 201	Metellus.....	223, 225	oblitterare.....	54
lûna.....	7, 68	mêtiar.....	109, 130, 131	oblitterus.....	54
lymphu.....	195, 201, 203	meto.....	131	oblîtus.....	37
η in het Latijn.....	121	mîles.....	111	oblîvio.....	54
macer.....	5	mille.....	51, 111	oblîviscor..	37, 39, 40, 51
maete.....	5	mîlia.....	222	oblîvius.....	37
magmentum.....	5	millus.....	119	obscurus.....	142
magnus.....	5	mîlvus.....	225	obsolesco.....	47
mâius.....	166	mînae..	109, 110, 116, 131	occa.....	62, 72, 74, 75
malaxare.....	246	mînâre.....	112, 113	ocillare.....	62
mulus.....	2	-mînâri	110, 112, 113, 114, 116	ocimum.....	78

Blz.	Blz.	Blz.
āciōr..... 61, 76, 84	pōc(u)lūm..... 75	rumperē..... 138
āciōssimū..... 77	pōdex..... 104	sācer..... 77, 100
ācīter..... 77	poēna..... 112	sācri-..... 77, 100
āciūs..... 228	poliō..... 40	Saguntum..... 249
ācrea..... 61	politum..... 41	sal..... 39
marrue. oeres..... 61	polivī..... 40, 41	saliva..... 38
Oericulum..... 61	pōno..... 40	salix..... 39
ocris..... 61	porcellus..... 226	salvare..... 225
odor..... 50	porceo..... 40	salum..... 160
umbr. ukar, ocar..... 61	pōrculus..... 226	scālae..... 222
olē..... 46, 47 vlg.	porta..... 15	scūtum..... 141
oleo..... 50	portio..... 117	secundus..... 93
gl. oleri..... 32	portus..... 15	sequor..... 136
olēscō..... 49, 52	posivī..... 38, 40	seriēs..... 58
ōlla..... 222	pōsui..... 38	serius..... 176
suffix -ōna, -us..... 15	lat. prehendo..... 8	sermo 58, 136, 171, 172, 174
Ops, opēs..... 250	prehendo..... 122	sero..... 58, 172
optimus..... 10	prehūm..... 14	serus..... 38
optio..... 12	primus..... 15, 93	siccus..... 74, 143
ōvum..... 215	prīscus..... 10	simplus..... 253
oxime..... 61	pacl. prismū..... 15	sīvi..... 38
papilla..... 213	prōlas..... 48	socer..... 193
pappa..... 213	proluere..... 160	sōl..... 174, 230
pappare..... 213	promunturium..... 118	solino..... 42
parco..... 140	prōnus..... 259	sollennis..... 106
pārio..... 127	pro(p)tervus..... 104	sollers..... 106
pāro..... 127	prōvincia..... 177	sollīcītus..... 106
pars..... 117	pacl. puclois..... 72, 212	somnus..... 185
parvus..... 75	osc. puklum..... 72, 212	sonāre..... 189
patronus..... 15	puella..... 227	sonus..... 188
paucus..... 75	pūnīre..... 112	sōpio..... 185
pēdo..... 104	pūpa..... 215	sōpire..... 185
pēiero..... 52	pupilla..... 215	sōpor..... 181, 185
pēnis..... 104	pūpus..... 212, 215	sordēs..... 176
penna..... 103, 104	pūrus..... 142	sōrex..... 171
umbr. per-ueri..... 60	pūsus..... 215	soror..... 173
percello..... 129	pūtus..... 142, 215	sors..... 58
per duellis..... 10, 12	quaero..... 175	sortiri..... 58
peregre, -ī..... 13	quae(s)so..... 175	umbr. spantea..... 21
perennis..... 13	quam = magis quam..... 28	spargo..... 187, 188
perfidus..... 13	r in het Latijn..... 121	sperno..... 138
periurus..... 13	rallum..... 222, 224	spīca..... 126
perna..... 104	rebellis, -io, -āre..... 12	spīna..... 126
pēs..... 151	reclūdo..... 135	stlocus..... 126
pesna..... 103, 104	reminīscor..... 39	sq-. Behandeling van —
peto..... 152	rēmus..... 245	in het Latijn..... 173
pinna..... 110	repūdiāre..... 138	suāvis..... 43, 85, 100
osc. pipatio..... 215	respicere..... 162	suboles..... 48
pip(i)are..... 215	retorridus..... 144	sūdor..... 180
pisinnus..... 215	rīgēre..... 139	sūdus..... 234
plēvi..... 39	Rōbigo, -us..... 148	osc. sverrunei. 173, 175
Pluvius..... 204	rōbustus..... 142	sulcus..... 162
po..... 40	Rumon..... 219	sulpur..... 159, 181

Blz.	Blz.	Blz.
superbus..... 60	(Paul.) veia..... 228	unda..... 104, 184
sūra..... 176	velabrum..... 228	umbr. une..... 104
sūrus..... 176	(Paul.) velati..... 228	-uo- > ue- in het Latijn 173
susurrus..... 171, 175	vēles..... 228	vocāre..... 180
talāria..... 104	vello..... 97, 157	volo..... 157
tata..... 213	velōx..... 228	volvere..... 137, 156
taxillus..... 221 vlg.	vēlum..... 155, 156	vōlūtare.... 132, 137, 181
taxāre..... 246	vēnāri..... 177, 183	vomo..... 186
tegurium..... 118	ventilāre..... 228	vōrāre..... 84
con-temno..... 126	ventus..... 135, 154	vorri..... 84
temperi..... 56	Vēnus..... 187, 188	vōtāre..... 183
tempus..... 126, 127	venustus..... 187	veveo..... 181
tenebrae..... 92	vēr..... 190	vōx..... 180
tenuis..... 121	verēri..... 161	pūlio..... 92
ter(r)..... 104	versare..... 132, 137	suffix -ūra..... 52
terebra..... 259	vertere..... 181	ūrīna, -āri..... 161, 165
termentum..... 36	osc. veru..... 163	paelign' usur..... 219
tetuli..... 45	vērūm..... 155	osc. usurs(?)..... 219
texo..... 6	vērū..... 155, 176	umbr. utur..... 104
suffix -tīnus..... 95	vēscor..... 45, 190	falise. uxo..... 219
suffix -tīnus..... 76	vēscus..... 45	uxor..... 218, 219
titia..... 213	vespa 64, 70, 71, 74, 75	valde..... 90
tollo..... 45	186, 247, 249	velatura..... 228
tolūtūm..... 45	vesper..... 190	vēlum..... 221, 227
tongeo..... 180	Vesta..... 142	venari..... 178
tonitru(s)..... 187	vestis..... 190	
suffix -torium..... 118	vētāre..... 183	
trāns..... 95	vētus..... 182	
tremo..... 261	vexillum..... 221 vlg.	
trēs..... 177	-vi Perfecta in het La-	
tripūdiūm..... 138	tijn..... 39	
trīvi, tritum..... 38, 259	via..... 42	
suffix -trix (~ -cirix). 72	osc. via..... 42	
tudites..... 66	vibrāre..... 178	
tugwūm..... 118	vicēs..... 178	
Tullianum..... 195	vīciā..... 71	
suffix -tūrio..... 118	video..... 178	
suffix -tūrium..... 118	viduus..... 178	
Turrani..... 27	vīeo..... 71, 177	
Turanni..... 27	viētus..... 178	
vacca..... 84	vīgeo..... 178	
vacillare..... 185, 187	vincio..... 177	
vagāri..... 187	vinco..... 24, 177	
vagire..... 181	vireo..... 177	
vanus..... 187	vīridis..... 177	
vas (vadis)..... 185	vīrus..... 178	
vāstus..... 187	vis..... 24, 177	
uber..... 23, 31, 79	vīs „je wilt”..... 177	
osc. veai..... 42	vīscum..... 64, 71, 75	
umbr. vea, uia..... 42	vītis..... 71	
vegeo..... 182, 233	vitta..... 52	
vegētus..... 178	viverra..... 153	
veho..... 181, 228	ulna..... 61	

ETRUSCISCH.

ausel..... 230
usil..... 230, 231

KELTISCH.

gall. AXPO-TALUS.. 60
oier. aicher..... 60
oier. aisndedat..... 183
oier. alim..... 46
cymr. allt..... 47
nier. aoi..... 179
br. avel..... 155
cymr. awel..... 14
cymr. baban..... 214
oier. at-bela..... 12
gall. belatu..... 12
gall. Bello-(vesus enz.). 12
oier. brēn..... 133
gall. Kaito-βριξ..... 74
mier. caur..... 241
cymr. cawr..... 241
br. c'houék..... 181
cymr. chwath..... 171
cymr. chwêg..... 181
cymr. chwel, chwyl.. 155

	Blz.		Blz.		Blz.
cymr. ehwerfu.....	176	mier. fid.....	178	pt > kt, k't.....	78
cymr. ehwyf.....	187	oier. figim.....	182	oier. sail.....	39
cymr. ehwyl.....	160	mier. fili.....	158	oier. secht n-....	73, 74
cymr. chwys.....	180	mier. flis.....	158	oier. do-seinn.....	189
cymr. chwyth.....	184	oier. in-ru-fill.....	156	oien. seirt.....	143
oier. ar-coat.....	185	oier. find, funn.....	187	mier. seng.....	182, 189
cymr. coed.....	74	oier. fine.....	187	oier. sennid.....	189
mier. cuile.....	243	oier. fin.....	2, 3	oier. do-sephainn.....	189
oier. dā.....	24	oier. foidim.....	180	oier. serb.....	176
cymr. da.....	7	mier. fñal.....	182	oier. sere.....	143
oier. dag.....	7	oier. fur-sundud.....	230	oier. sibra-se.....	171
cymr. daigr.....	199	oier. gataim.....	8	oier. so.....	3
oier. dau.....	20	oier. gor.....	161	oier. sreth.....	58
oier. dech.....	7	cymr. gwaen.....	182	oier. sūil.....	230
oier. den.....	20	cymr. gwaeth.....	189	mier. ūaine.....	189
oier. dēr.....	199	br. gwamm.....	186	oier. (to)-ucc.....	31
oier. dere.....	200	cymr. gwann.....	187	gall. (Bello)-vesus....	2
obr. diauc.....	62	cymr. gwant.....	187	oier. uile.....	44
br. dick.....	62	cymr. gwedd.....	185	mier. ūr.....	161
corn. dioc.....	62	cymr. gweled.....	157		
oier. do.....	25	cymr. gwell.....	157		
oier. do-moiniur.....	132	cymr. gwēn.....	187		
br. dral.....	144	cymr. gwerthyr.....	163		
br. dremm.....	200	corn. guhien.....	74		
cymr. dryll.....	144	ocymr. guird.....	177		
gall. -dūnum.....	24	ocymr. gumbelauc....	186		
cymr. dŷ-wedut.....	183	obr. guohi.....	74		
oier. ēpeltu.....	12	cymr. gwy.....	178		
oier. -ēpil.....	12	cymr. gwydd.....	178		
oier. ēr.....	60	cymr. haul.....	230		
ocymr. etn.....	104	mbr. heaul.....	230		
oier. fāir (?).....	190	cymr. hwyad.....	179		
mier. fān.....	182	mier. Letha.....	56		
ier. fand.....	184	cymr. lliw.....	39		
oier. fann.....	187	oier. do-formaig....	5		
mier. fē.....	177	oier. maith.....	7		
oier. fecht.....	181	corn. manual.....	120		
oier. fedme.....	184	gall. μένος, μόνος... 119			
oier. imm-a-feithe....	177	cymr. mant.....	116		
mier. fell.....	156	oier. mār, mōr.....	8		
mier. feraim.....	161	oier. mēde.....	122		
oier. ferann.....	162	ocymr. metetic.....	131		
oier. fern.....	162	oier. methel.....	131		
oier. ferr.....	7	oier. methos.....	109, 122		
oier. fet.....	184	oier. mī.....	132		
oier. fetaim.....	189	oier. ro-mīdar.....	130		
oier. feth.....	150	mier. mong.....	119		
oier. do-in. fethim....	159	obr. -monid.....	118		
oier. do-in. fethim....	183	oier. muin.....	119, 120		
oier. fñal.....	178	cymn. mynydd.....	118		
mier. fñal.....	179	mier. nem.....	168		
oier. fñan.....	178	cymr. ocet.....	62		
oier. fichim.....	177	mier. ochar.....	61		

GERMAANSCH.

ohd. acchus...	64, 70, 71
d. Achse.....	68
ags. æx.....	64
got. af-dōbnan.....	9
got. af-swaggjan.....	180
ohd. ahsa. 64, 67, 68,	71
ohd. ahsala.....	227
on. ala.....	46
got. ala-brunsts.....	107
got. alan.....	46
got. aleina.....	63
got. aljan.....	46, 105
got. aliþs.....	46
d. alle.....	44
on. allr.....	44
got. alls.....	107
got. alþeis.....	45, 47
ozw. and-sýlis.....	159
got. aqizi....	64, 67 70
got. au < ō ^u	233
on. audinn.....	184
got. angō.....	180, 181
got. auhsa.....	279
got. ank.....	155
got. aukā.....	182
got. awi-liuþ.....	155
on. aurogr.....	165
on. aurr.....	165
on. ausa.....	191
got. auso.....	180, 191
mhd. bábe, bóbe....	214

Blz.		Blz.		Blz.	
meng. bābe.....	214	got. ga-widan.....	185	ohd. menni.....	122
got. baitrs.....	140	got. ga-wigan.....	181	got. -mērs.....	8
got. barn.....	220	ndl. geding.....	180	on. mjqrkvi.....	133
got. baúr.....	220	ndl. gewaad.....	185	got. mitan.....	131
ndl. bezwijken.....	179	d. Gewand.....	188	on. mēna.....	118
os. bi-driogan.....	144	ndl. gewoonte.....	219	on. mēnir.....	118
ndl. bimbam.....	215	ags. gied.....	8	ohd. mornēn.....	132
on. bitr.....	140	got. gōds.....	5, 8	got. munan.....	132
os. bittar.....	140	got. gōds.....	8	d. Mündel.....	120
got. bi-ūhts.....	219	got. hāhan.....	161	ohd. munt.....	120
got. bnauan.....	233	got. hāipi.....	74	got. munps.....	116, 120
got. briggan.....	31	ndl. hal.....	140	ndl. nat.....	151
mhd. buobe.....	214	on. hals.....	120	ags. ōcusta.....	227
ags. byre.....	220	got. handus.....	122	ndl. oer.....	166
on. dafna.....	9	got. hardus.....	142	os. ōk.....	155
on. dapr.....	8	ndl. heide.....	74	ndl. op zijn.....	45
got. deigan.....	42	got. himins.....	168	ndl. pap.....	213
ndl. denken.....	180	got. -hinþan.....	122	ndl. piþa.....	215, 216
ndl. droog... 144 vlg.	148	germ. -ista.....	93	ndl. pissen.....	169
ndl. ding.....	180	got. iumjo.....	186, 189	ndl. plegen.....	187
got. dius.....	15	got. -iza(n).....	85	ndl. ploegen.....	187
ndl. dragen, „drachtig”		germ. -izan.....	94, 96	mnl. prigen.....	23
22 vlg.		ndl. jaar.....	182	got. saihvan.....	136
on. drangr.....	144	ndl. jaar(gang).....	57	got. salt.....	143
ags. drūgian.....	144	ndl. kikken.....	136	got. sauil.....	230, 230
os. drukno.....	144	got. kalds.....	139	d. Schlaganfall.....	147
ags. ēar.....	165	ndl. koel.....	139	ndl. schoon.....	68
ags. eax.....	64	ndl. koud.....	139	d. Schwamm.....	187
ndl. eerder.....	93	ndl. krijg.....	23	d. schwank.....	189
ndl. eerste.....	93	ndl. kroost.....	182	d. schwirren.....	171
ohd. egida.....	62, 74	os. lēf.....	57	on. serða.....	218
ohd. ell(i)an.....	46	ohd. lid.....	55	md. serden.....	218
on. eyrr.....	166	ohd. lista.....	55	on. sōpa.....	186
got. fairzua.....	104	got. liþus.....	55	ohd. sōren.....	234
ohd. fasa.....	108	ndl. maal(tijd).....	57	on. sərvi.....	58
d. Faser.....	103	ohd. māen.....	131	ndl. sprank.....	137
ohd. faso.....	103	got. magan.....	5	ndl. spreken.....	137
got. brūþ-faþs... 216, 218		ndl. mager.....	5	ndl. stellen.....	126
ags. fnas.....	103	ags. nīwēþ.....	130	on. sterkr.....	143
deen. fnas.....	103	got. maidjan.....	125	ndl. stok.....	140
zw. fnas.....	103	got. mailþms.....	125	ndl. suf.....	185
noorw. fans.....	103	ohd. mana.....	119, 122	got. sugil.....	181
zw. fnask.....	103	got. mana-sēþs.....	186	got. sunno.....	230
zw. fnassel.....	103	got. -ga-mauwjan.....	121	scand. surla, sorla.....	171
zw. fnat.....	103	ndl. maand.....	132	got. sutizo.....	85
ags. for-woren.....	190	got. manwus.....	120, 121	noorw. svadda.....	184
got. frauja.....	217	germ. mark.....	133	noorw. svaga.....	184
got. fra-wisan.....	190	got. maīruan.....	132	noorw. svamp.....	187
got. ga-daban.....	8	got. maīrþr.....	133	mhd. swanc.....	189
ndl. gade.....	8	on. meiþr.....	109	md. swank.....	189
got. ga-dōfs.....	8	on. men.....	119	ags. swāpan.....	186
got. ga-minþi.....	132	got. mena.....	132	ohd. swār.....	176
got. ga-staurknan... 143		got. mēnōþs.....	132	on. swarfa.....	176

Blz.	Blz.	Blz.
on. svarmr..... 175	got. swiglon..... 179	got. wailts..... 180, 181
on. svarra..... 171	os. swigun..... 179	got. waila-mers..... 180
got. swarts..... 176	got. swikns..... 179	got. wait..... 178
ags. swear..... 176	ags. swilian..... 160	got. wakan..... 182
ohd. swēbal..... 181	eng. swill..... 160	ohd. wāla..... 181
ohd. swedan..... 183, 190	got. swiltan..... 159	ohd. wallan..... 157
on. svefia..... 185	ags. swinna..... 179	got. -walwjan..... 156
nd. swēg..... 179	ohd. swimendn..... 187	got. walus..... 156
ags. swegel..... 182	on. svina..... 179	noorw. vama..... 186
on. sveggja..... 180	ohd. swīnan..... 179	got. wamba..... 186
got. swegnjan..... 181	ags. swincan..... 189	got. wamm..... 186
ohd. swehlan..... 182	ags. swindan..... 189	ags. wan(?),..... 189
got. sweiban..... 180	os. swingan..... 189	ohd. wana:t..... 186
noorw. sveig..... 169	ohd. swingan..... 180	on. vanr..... 187
ohd. sweiga..... 179	got. swin[is]..... 189	ndl. wand..... 188
on. sveigr..... 179	ags. switol..... 179	ohd. wanga..... 180
on. sveipa..... 180	on. svqrdr..... 176	got. wans..... 184
os. swēk..... 181	ndl. taal..... 58	os. wānum..... 187
ags. swelan'..... 159	ags. tācor..... 196	ohd. warah..... 176
on. svelga..... 160	got. tagr..... 199	got. warai..... 162
on. svella..... 159	on. täl..... 58	got. wardja..... 162
on. svelta..... 159	on. tala..... 58	got. warjan..... 162
mndl. svelten..... 159	got. tauī..... 233	got. warnjan.... 160, 161
got. skauns..... 68	got. taujan..... 25, 26	oern. waruR..... 162
os. skauwōn..... 68	ndl. tellen..... 58	ohd. wasal..... 190
ndl. slee(doorn)..... 39	got. tewa..... 24, 25, 26	on. vasast..... 190
ohd. slēha..... 39	ndl. tit..... 213	ndl. wasem..... 190
ohd. slēwa..... 39	eng. town..... 24	got. wasjan..... 190
ags. slīw..... 38	ndl. traan..... 199	ohd. waso..... 195
noorw. so p..... 187	ohd. trahan..... 199	got. watō..... 184
on. sorti..... 176	got. tuggo..... 196	ndl. water..... 104, 161
ags. sunor..... 189	got. tweifls..... 24	on. vatn..... 104
d. surren..... 171	germ. twis..... 25	noorw. vava..... 186
got. süts..... 81	ndl. twist..... 25	got. waurd..... 163
mhd. swach..... 182	meng. twist..... 25	on. vedr..... 155, 183
got. swairban..... 176	on. tvistra..... 25	ndl. weg..... 42
got. swamms..... 188	germ. twiþōn..... 25	ndl. wegen..... 181
ags. swangor..... 189	got. þeihs..... 127	ohd. weida..... 177
ags. swenc..... 189	on. þiggja..... 127	on. veidr..... 173
ags. swencan..... 189	got. þiudans..... 129	got. weipan..... 178
d. swendan..... 189	d. Wabe..... 65	on. veita..... 180
ags. sweowian..... 179	ags. wacan..... 182	ndl. (ver)wekken..... 182
ofr. swēpa..... 180	d. wachsen..... 182	ohd. wela..... 157
ohd. sweran..... 176	ohd. wadal..... 182	ndl. welle..... 157
os. sword..... 165	got. wadi..... 185	ohd. wemōn..... 186
on. sverð..... 176	got. -waddjus..... 177	got. wēpna..... 185, 186
got. swērs..... 176	on. vaðr..... 195	mnd. werde..... 163
got. swibls..... 181	ags. wæps, wæfs..... 71	ndl. verzenen..... 104
mhd. swīch..... 179	on. vaf..... 186	on. vesall..... 191
ohd. swīchōn..... 179	on. vafi..... 186	mhd. wesel..... 191
on. sviða..... 170	got. walsjan..... 182	on. vestr..... 190
on. svifa..... 180	got. waian..... 154	ags. wetma..... 181
ags. swīgian..... 179	got. waibjan..... 178	ndl. weven..... 186

	Blz.		Blz.		Blz.
lit. maĩnas.....	125	lett. swaidit.....	180	lett. wërĩgs.....	162
lit. mainýti.....	125	lit. sverdũ.....	176	lit. at-veriũ.....	163
lit. marĩt.....	218	lit. sveriũ.....	176	lett. wert.....	162
lit. mē'nesis.....	132	lett. swida.....	180	lett. wert.....	163
lit. menũ.....	132	lit. svidũs.....	179	lit. vė'tyti.....	183
lit. mē'nũ.....	132	let. svilti.....	159	lit. vė'tra.....	154, 183
lit. mėrkiti.....	133	lett. swirkstu.....	171	lit. vėžė.....	42
lett. mē't.....	109	lit. svyrõju.....	176	lit. vežũ.....	181
lit. mėtas.....	109	lit. svirus.....	176	lit. ugys.....	182
lett. mētēt.....	109	lit. surmā.....	171	lit. ugis.....	182
lett. mēts.....	109	lit. szakā.....	249	lit. wýbar(io)ti.....	178
opr. mĩls.....	7	lit. szakalys.....	249	lit. vidras.....	178
lit. minũ.....	120	lit. szalnā.....	140	lit. vidũs.....	178
lit. mirgėti.....	133	lit. száltas.....	140	lett. wikne.....	71
lit. miŕti.....	133	lit. szerdėksznis.....	77	lit. viĩkas.....	97
lit. mokėti.....	5	lit. szvilpiũ.....	171	lit. vilkė.....	97
lit. motė.....	213	lit. szvirkosztu.....	171	lett. wilt.....	157
lit. mótyna.....	218	lit. talõkas.....	49	lit. vĩngis.....	187
lit. pāpas.....	213	lit. tãpti.....	126	opr. wĩrds.....	163
lit. papilyė.....	213	lit. taszyti.....	128	lit. wirzys.....	162
lit. parszelis.....	226	lit. tėkti.....	126, 127	lit. virti.....	160
lit. patĩ.....	215	lit. suff. tinas.....	76	lit. virvė.....	162
lit. pātinas.....	216	lit. vadinti.....	184	lit. výras.....	241
lit. patinėlė.....	216	lit. vadũti.....	185	lit. výsti.....	178
lit. pāts.....	216	lit. vaiverys.....	158	lit. ýsznė.....	71
lit. pa-velti.....	157	lit. valai.....	134, 156	lit. ýtis.....	52
lit. paũtas.....	215	lett. wālĩtes.....	134, 156	lit. ũkis.....	219
lit. periũ.....	127	lit. -valýti.....	157	lit. vorā.....	163
lit. piĩvas.....	213	lit. vandĩ.....	104	lit. vótis.....	182
lit. pri-vilti.....	157	lit. vangũs.....	187	opr. wurs.....	165
lett. pups.....	215	lit. vaĩdas.....	163	lit. ũszvis.....	219
lett. putns.....	215	lit. varýti.....	162		
lit. putýtis.....	215	lit. varĩtai.....	163		
lit. rankā.....	122	lit. vasarā.....	190		
lit. rėkiũ.....	163	lett. wāts.....	183		
lit. renkũ.....	122	lit. vebždė'ti.....	186		
lit. rud-ugys.....	182	lit. vėdys.....	142, 184		
lit. saldũs.....	140	lit. vedũ... 142, 184,	219		
lit. sālulė.....	230	lit. veikiũ.....	177		
lit. saũsas.....	234	lit. veĩkti.....	24		
lit. seilėju.....	63	lit. pa-vėĩkslas.....	178		
lit. slyvā.....	39	lit. veikũs.....	177		
lit. spragė'ti.....	137	lit. vė'jas.....	154		
lit. sprõgti.....	137	lit. vejũ.....	177		
lit. stigti.....	140	lit. vėkā.....	24		
lett. stregele.....	143	lit. Vėlės.....	229		
lit. stregti.....	143	lit. velkũ.....	97		
lit. suboti.....	186	lett. welt.....	156		
lett. sukt.....	181	lit. veltas.....	157		
lit. sukũ.....	181	lit. vėlyti.....	157		
lit. suĩksti.....	189	lit. vėlti.....	156, 157		
lit. sunkũs.....	189	lit. veltui.....	157		
lit. svagė'ti.....	182	lit. vemih.....	186		

SLAVISCII.

bulg. baba.....	214
ob. biti.....	140
r. chorošũ.....	8
or. chwėjatĩ sja.....	155
n.sorb. chwėjom.....	155
r. chwóryj.....	176
sl. davė.....	25
sl. daviti.....	24, 26
ob. debelũ.....	9
ob. dly.....	58
klr. dóbā.....	8
ob. doblĩ.....	8
ob. dobrũ.....	8
sl. dolāti.....	24
sl. -ě- in de comparatie	93
ob. goditi.....	8
ob. godũ.....	8
ob. gorėti.....	161
ob. gosĩ.....	63

Blz.	Blz.	Blz.
ob. jellēha..... 75	(INDOGERMAANSCH.)	W. me+u-..... 131
ob. językū..... 196, 200	W. ā/ō h/k- scherp 75, 76	suff. -mū..... 174
ob. libivū..... 57	W. a-mē-... 120, 122, 130	suff. -mōn..... 174
r. materój..... 6	W. a-ūē-..... 155	suff. -nd-..... 249
ob. -mērū..... 8, 130	W. a-ūed-..... 184	-n(e)u-stammen..... 120
sl. město..... 109	W. a-ūedh-..... 185	suff. -ni-..... 16, 111
ob. milū..... 7	W. a-ūeg-..... 182	suff. -no-..... 21, 129
ob. minēti..... 132	W. a-ūegh-..... 181	-ōn als personifieerend
r. muu..... 120	W. a-ūei-..... 179	suffix..... 95
ob. iz-molēti..... 117	W. a-ūel-..... 158	suff. -ono-..... 20
ob. monisto..... 119	W. a-ūeq ^u 180	suff. -oto-..... 20
ob. mrēti..... 133	W. a-ūer-..... 164	W. per-..... 152
ob. mrūknoti..... 133	W. a-ūet-..... 183	idg. *pə ter-..... 210
ob. obrēsti..... 161	idg. bhrā-ter-..... 220	idg. poti-..... 219
ob. ostrū..... 61	d- als praeformant. 27, 30	idg. potnī, -ī..... 219
ob. pero..... 104	suff. -dhlo-..... 72	r/n-stammen 78, 79, 120, 122
ob. pestī..... 122	suff. -dho-..... 6	suff. -ro-..... 99, 142
ob. po-velēti..... 157	idg. dhugh ^(e) -ter-..... 220	suff. -ros-..... 77, 79
ob. rēchū..... 163	W. dōu- ∞ dopā ^x 22	suff. -sko-..... 27
ob. rēčī..... 163	idg. e..... 242	idg. su-..... 3
ob. rekū..... 163	suff. -eno-..... 11, 20, 21	W. s-ūe-..... 155
sl. nebo..... 163	suff. -(e)no-..... 126	W. s-ūeb-..... 186
po. serdecznikas..... 77	suff. -(e)ro-..... 126	W. s-ūed-..... 184
r. slimakū..... 41	W. es-..... 3	W. s-ūeg-..... 182
ob. sliva..... 39	-es-verlenging..... 95	W. s-ūegh..... 181
ob. slūnice..... 230	suff. -eto-..... 20	W. s-ūei-..... 179
ob. suchu..... 234	suff. -(e)to-..... 126	W. s-ūel-..... 159
ob. sū-vora..... 163	W. e-ūem-..... 186	W. s-ūeq ^u 180
ob. pri-svenoti..... 189	suff. -ī-..... 98	W. s-ūer-..... 171
slov. svepati..... 185	deikti ch -ī..... 99	idg. sūe-sor-..... 219
ob. svirati..... 171, 175	Y-element in de morpho-	W. s-ūet-..... 183
r. udēti..... 31	logie... 92, 95, 96, 97	W. teg-..... 6
r. vāllka..... 157	ī- in het Femininum. 97	W. tegh-..... 6
ob. valiti..... 156	ī- aan het slot van eerste	W. tek-..... 6
r. vāljať..... 157	compo-itiedeele..... 79	suff. -temo-..... 83, 95
ob. variti..... 162	suff. -ia..... 111	W. ter-..... 152
ob. vējati..... 154	suff. -iōs..... 83	suff. -ter-..... 209
ob. velēti..... 157	suff. -jno-/ā..... 69	suff. -tero-..... 83, 95, 203
r. vereūka..... 163	suff. -i-to-..... 83	suff. -tes-..... 52, 182
sl. veslo..... 227	suff. -k-..... 31, 39	suff. -ti-..... 117
ob. vesna..... 190	„kþ”-..... 128	suff. -tlo-..... 72
ob. větru..... 154, 183	W. lei+u-..... 33, 39	„idg. þ”?..... 128
ob. vēver-..... 158	W. leuk-..... 123	þ-klanken..... 128
ob. visnī, -nja..... 71	suff. -lo-..... 185	suff. -u-..... 39
ob. viti..... 177	suff. -mā-..... 174	u-stammen..... 39
ob. vlasu..... 156	suff. -me/on-..... 175	u-verlenging..... 38, 39
ob. voji..... 177	W. mē-..... 130	W. ūē-..... 154 vlg.
ob. voliti..... 157	W. me+i-..... 131	W. ūeb-..... 186
r. vraño..... 163	W. me+u-..... 132	W. ūebh-..... 186
ob. vrēti..... 160, 163	W. mei-..... 122, 123, 129	W. ūed-..... 184
ob. vrētište..... 163	W. men-..... 122	W. ūedh-..... 185
r. vru..... 163	W. mer-..... 132	W. ūeg-..... 182
ob. zemlja..... 144		

	Blz.
W. uegh.....	181
W. uei.....	177
W. uel.....	156
W. uem.....	186
W. uen.....	187
W. uep.....	185
W. ueq ^u	180
W. uer.....	160
W ^(a) -uer.....	163
W. uer-, uen- „ploegen”	176
W. ue-t.....	182
idg. vīro-s.....	177
idg. *ulq ^u -o-s.....	97
suff. uos-, -us.....	70
suff. -uōs.....	85
zd > z.....	246

ZAAKREGISTER.

a-prothese.....	154 vlg.
Aanspreekformule.....	2
Ablaut idg.....	112, 242
Ablaut in de Declinatie	71
Accent, aard van het Gr.	91
Accent, Grieksch.....	90
Accent, Litauisch..	97, 98
Accent, Indogermaansch	112
Wisselend accent..	97, 98
Accentwisseling bij het nomen.....	196
Accentwisseling	97, 99, 111
Actief ~ passief.....	175
Activa i.p.v. deponentia	113
Aktionsarten.....	42
Akjektiveering.....	79
Aspiraten.....	68
Aspiratendissimilatie..	200
Athematische praesentia	200
Athenamythe....	257 vlg.
Augment.....	254—256
Augment, Oud-indisch	254 vlg.
Augment, Grieksch	254 vlg.
Bacchylides.....	166
Baetylen.....	258
Beeldspraak of visie?..	138, 200
Beteekenis van wortels	192 vlg.
Beteekenisverschuiving	136, 197
Bewegingsgevoel.....	124
Bezwering.....	207

	Blz.
Bindvocaal.....	256
Boustrophēdon-schrift...	136
Brevis brevians... 90,	91
Bronnymphen.....	195
Buikriem van het paard	237
Caland's regel.. 79, 80,	83
Casus. Pepaalde c. in de woordformatie.....	93
Collectivum. Accent van het —.....	90
Comparatie.....	28, 81
Comparativus.....	81 vlg.
Composita. Morphologi- sche aard der.....	41
Contractie.....	52
Danaë-mythe....	205, 208
„Dehnstufe”.....	261
Deminutiva lat... 221	vlg.
Differentiatie-wet.....	89
Dissimilatie. 4, 52, 63,	199
Donder „kop” 257, 260	vlg.
Donder, teenen.....	258
Doodkleur.....	150
„Doorboorde hemel”... 169, 258	vlg.
Droogte.....	206
Dubbele accusativus...	114
Elativus.....	95
Etruscisch.....	26
Evenwicht. Streven naar 90, 92	
Feminina. Nieuwe....	53
Femininum.....	101
Femininum. Formatie van het.....	97
Femininum, tegenover masculinum.....	97—99
Frequentativa.....	65
Gerundiva.....	21
Gerundivum.....	147
Gevoelswaarde der com- paratie.....	20
Glottogonie.....	152
Grammatischer Wechsel	97
Gutturaalrijen.....	63
„hemel”, „Hemel”....	167
Hermes.....	173
Hierarchie der klanken	67
Huwelijksformule....	204
„Iamben kürzung”?....	91
Infgeering.....	95
Instrumentalis als eer- ste deel.....	93

	Blz.
Kenningar.....	200
Klankverschuiving. Ger- maansche —... 68,	69
Kleurnamen.....	31
Korenbrand.....	149
„Kosenamen”.....	216
„Lallwörter” 142, 213,	215
Locativus als eerste deel	93
Magna Mater.....	207
Meiregen.....	205
Moeder Aarde.....	202
Misgewas.....	206
Moedernamen.... 211	vlg.
Mouilleering.....	203
Muta cum liquida. 77,	92
Naam en zijn beteekenis	37
Onomatopoeien... 136,	152
Onweer.....	258, 260
Perfectiviteit.....	42
Perfectum. Invloed v. h.	40
Persoonsuitgang.....	256
Phasenwisseling.....	112
Polariseering.....	101
Praeformanten. 27, 30,	45
Prophylaxe.....	149
Prothetische vocalen	68, 255
Reduplicatie, Inten- sief —.....	72, 166
Regen.....	148, 150
Regenbezwering.. 168	vlg.
Regengod.....	204
Relativiteitsuffix....	211
Relativiteitsnaam. 216,	217
Rhythmische quantiteits- regeling.... 87, 88,	89
s-prothese.....	154 vlg.
„Schallfülle”.....	67
Secundairaccent.....	242
Secundaire comparatie 28, 93noot.	
Semasiologische eenhe- den.....	53
Spirantiseering.....	65
Spiritus asper.....	232
Spleetvormige mond- engte.....	128
„Steenen hemel”.....	170
Subjectieve. Rol van het	124
Substantivum in de com- paratie.....	83, 96
Suffixphases.....	90
Superlativus.....	81 vlg.
Suppletie.....	7, 27

	Blz.		Blz.		Blz.
Symbolische paring ...	201	Wortelvariatie.....	22	„oorlog”.....	23, 25
Sympathetisch ritueel..	207	Wortelverlenging.....		semasiol.: „opheffen”	
Syncope.. 67 vlg., 73,	90		39, 154 vlg.	~ „voordrijven”....	57
Taboe.....	212	Zaken ~ woorden 120,	129	„overwinnend”....	23, 24
Tastzin.....	124, 129			„Plaats”.....	125 vlg.
Tautologische composita				„Ruimte”.....	124
31, 57, 233				„scherp” ~ „snel”....	62
Tegenstelling in de taal	18			„slecht”.....	23, 25
Thematische vocaal 41 vlg.		„angstig”.....	23, 24	„snel”.....	23, 24, 62
Thraco-phrygisch. 214 vlg.		„bedriegen”.....	144	„spreken”.....	136
u-kleuring.....	128	„Bewegen”.....	136	„sterk”.....	23, 24
Vadernamen.....	211 vlg.	„Beweging” 124, 133,		„Tijd”.....	124 vlg.
„Vastnagelen” van een		151, 152, 156,	158	„twee”.....	2, 24
ramp.....	217	„bitter”.....	140	„twee” > „vijandig”	
Vocativus.....	217	„doen”.....	23, 24	18, 23, 24	
Vruchtbaarheid.....	205	„dreigen”.....	115	„twee” > „veel, mach-	
Wagen. Evenwicht van		„droog”.....	143	tig, sterk, goed”, 18	
den.....	235 vlg.	„droogte”.....	145	vlg. 23, 24	
Wagen. Stand van den	161	„gelukkig”.....	23, 24	„twijfelend”.....	23, 24
Wagen. Zwaartepunt		„geven”.....	23, 24	„twist”.....	23, 25
van den.....	235 vlg.	„goed”..... 9, 18, 23,	25	„uitbreidend”.....	23, 24
Wet van Lachmann 65,	87	„haat”.....	23, 25	„ver”.....	23, 25
Wet van Wheeler....	90	„hard”.....	23, 25, 142	„verdeeld”.....	23, 25
Waarde van een Wortel	22	„heerschend”.....	23, 24	„verdeeldend”.....	23, 25
Wortels. Beteekenis der	123	semasiologische: kleur		„verdrietig”.....	23, 24
Wortels. Waarde van		~ kleverigheid.....	39	„verdubbeldend”... 23,	24
192 vlg.		„koud”.....	139	„zien”.....	158
Wortelvariatie met j en		„lang”.....	23, 25	„zoet”.....	140
u.....	192 vlg.	„machtig”.....	23, 24		
		„nat”.....	143, 151		

BETEKENISSEN.

DE VOLKENBOND EEN MIJLPAAL OP DEN WEG DER RECHTSONTWIKKELING

DOOR

J. DE LOUTER.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

- **AFDEELING LETTERKUNDE.**

NIEUWE REEKS.

DEEL XX N°. 4.

AMSTERDAM.

JOHANNES MÜLLER.

1920.

Mijne Heeren!

Wanneer ik het waag heden in deze illustre vergadering een onderwerp als den Volkenbond te bespreken, dan is eene captatio benevolentiae meer dan ooit noodig. Niet alleen op grond van het welbekend en afgezaagd motief van den omvang en de ingewikkeldheid der stof en de al of niet bevoegdheid van den spreker om deze stof te behandelen, maar bovendien en bovenal op grond van den aard van het onderwerp, dat oogenschijnlijk een zuiver politiek vraagstuk betreft en aan wetenschappelijke constructie ontsnapt. Hoe dan in een wetenschappelijken kring met zuiver wetenschappelijke doeleinden een onderwerp ter tafel te brengen, dat de wereld-beheerschende staatslieden onzer dagen meer dan een jaar lang schier onafgebroken bezig hield, nog onlangs aan onze Regeering de zwaarste eischen stelde en in de Tweede Kamer tot een uitvoerige gedachtenwisseling aanleiding gaf en dat ook daarbuiten de scherpste meningsverschillen uitlokte? Toch heb ik den twijfel dienaangaande ten slotte overwonnen. Ik meen namelijk: vooreerst, dat de Koninklijke Academie van Wetenschappen, hoe hoog ook verheven boven de vragen van den dag, niet onaandoenlijk mag blijven voor de wereldproblemen eener eeuw en aldus op haren eerbiedwaardigen leeftijd de schaduw mag werpen eener langzame verstijving; in de tweede plaats, dat in het staatkundig vraagstuk van den Volkenbond een wetenschappelijk element besloten ligt, dat niet alleen reeds op zichzelf van het hoogste belang is, maar ook volkomen los van politieke overwegingen kan worden beschouwd. Van deze slotsom heb ik mij zelfs niet laten afschrikken door de gegronde overweging, dat ik weinig of geen nieuw licht kan ontsteken over een onderwerp, dat door ontelbare leidlieden en woordvoerders in alle landen en van alle zijden is beschouwd en beoordeeld. Met terzijdestelling van al hetgeen voor en tegen Nederlands toetreding tot den Volkenbond onlangs is en wellicht nog kan worden aangevoerd en met een oprecht streven naar beknoptheid, welke volledigheid niet uitsluit, stel ik mij voor, heden den Volkenbond te bespreken als een hoogst belangrijk ontwikkelingsverschijnsel in het internationaal of volkenrecht. Bewust van de wanverhouding tusschen subject en object mijner verhandeling, noodig ik U uit van wetenschappelijk standpunt — dus los van elk vooroordeel — een blik te slaan op het nieuwe evangelie van den Volkenbond en achtereenvolgens stil te staan bij zijn *oorsprong, inrichting, inhoud* en *toekomst*.

I. Oorsprong.

De Volkenbond is eene vrucht van Amerikaanschen bodem. Tot voorkoming van misverstand is intusschen nadere toelichting onmisbaar. Het denkbeeld van eene vereeniging of verbond van een aantal staten tot handhaving van den onderlingen vrede is elementair en overoud. Het vertoont zich in de staatkundige geschiedenis van Hellas, zoowel als van Latium, en bedoelt niet alleen eene gemeenschappelijke verdediging tegen buitenlandsche vijanden, maar niet minder een onderlinge verstandhouding en de gemeenschappelijke behartiging van gemeene, veelal godsdienstige, belangen. De eerste ontwerpen eener nauwere aanecnsluiting van niet meer aan éénzelfde oppergezag onderworpen volken in de Middeleeuwen dragen veeleer een oorlogzuchtig dan een vreedzaam karakter en bedoelen meestal een gemeenschappelijk optreden tegen den Islam, den geduchten aartsvijand van het Christendom, die het sedert eeuwen bestookte en terugdrong en er eerlang in zou slagen zijn schijnbaar stevigst bolwerk, het Byzantijsche keizerrijk, ten val te brengen. Het dreigend gevaar, beurtelings stijgend en dalend, van de algeheele zegepraal van het Moslimsch oosten op het Christelijk westen heeft krachtig bijgedragen tot de plannen eener toenadering der Christelijke staten onder leiding, hetzij van het wereldlijk, hetzij van het geestelijk oppergezag, van Keizer of Paus.

Onze landgenoot Dr. *Jacob ter Meulen* heeft zich bijzonder verdienstelijk gemaakt door in zijn uitvoerig werk: „Der Gedanke der internationalen Gemeinschaft” een zorgvuldig en critisch overzicht te geven van de talrijke en veelsoortige ontwerpen, welke sedert den aanvang der *nieuwe geschiedenis* in verschillende landen zijn ontstaan, om tusschen de thans aan elk oppergezag onttrokken en van elkander onafhankelijke staten eene nieuwe wereldorde te stichten, welke aan de onophoudelijke onderlinge oorlogen een einde zou maken.

Het zou eenzijdig en kortzichtig wezen in deze onderscheiden voorstellen hetzij het reëel hetzij het ideëel element te miskennen. Sommige getuigen van een nuchteren kijk op het welbegrepen belang der betrokken staten, die door onderlingen naijver en wantrouwen slechts zich zelf schaden en hunne duurzame belangen veronachtzamen; andere ademen een ideëelen geest en doen een

beroep op de Christelijke deugden van vredelievendheid en menschenmin; — *alle* streven met min of meer scherpzinnigheid en verbeeldingskracht naar eene wereldorde, die den oorlog uitsluit en eene internationale gemeenschap boven de veelheid en verscheidenheid der staten verheft. Denkers, droomers vaak, bereidden aldus het terrein voor een nieuwen rechtstoestand, waarin orde en recht niet alleen binnen de grenzen van elken beschaafden staat zouden heerschen, maar waardoor ook onderlinge staatsbetrekkingen niet langer het beeld van toomellooze willekeur en redelooze afgunst zouden vertoonen, doch gezamenlijk onderworpen zouden zijn aan eene hoogere orde in staat haren wil te uiten en te doen eerbiedigen. Aldus moest het organisatieproces, eeuwenlang binnen afzonderlijke staten besloten, langs stijgende lijnen opklimmen tot hooger vormen en eerlang de gansche menschheid omvatten. Het valt niet binnen het bestek mijner voordracht langer bij deze wegbereiders te verwijlen. Doch het past ons, hen dankbaar te herdenken en hunne nagedachtenis in eere te houden als die van voorgangers, die — evenals de zoogenaamde voorloopers van Luther of Hugo de Groot — wel eens bij voortgezet onderzoek konden blijken grooter aandeel te hebben in de verdiensten hunner opvolgers, dan een oppervlakkig oordeel hun aanvankelijk, zij het ook eeuwenlang, heeft toegekend.

Dat ik desniettemin niet aarzel te herhalen, dat de Volkenbond eene vrucht is van *Amerikaanschen* bodem, ligt derhalve niet daaraan, dat de verdiensten van Amerikaansche denkers en schrijvers zooveel hooger vlucht nemen dan die hunner Europeesche voorgangers, doch berust alleen hierop, dat wat in Europa was en bleef product van nadenken en verbeelding in Amerika werkelijkheid is geworden. Daàr is het woord vleesch geworden. De Pan-Amerikaansche Unie heeft velen voor den geest gezweefd, die door Amerika's onvoorziene deelneming aan den wereldoorlog in de gelegenheid werden gesteld invloed uitte oefenen op de stichting van den Volkenbond in 1919. Vergunt mij een en ander kort toe te lichten.

Wie geen vreemdeling is in de jongste wereldgeschiedenis weet, dat de gebeurtenissen, welke in Europa op den val der Napoleonische dwingelandij volgden, in Amerika de vrees deden ontstaan voor Europeesche inmenging ten koste van de pas verworven staatkundige vrijheid van het nieuwe werelddeel. Vandaar in het noorden de vermaarde Monroe-leer van 1823, wettige afstammeling van Washingtons staatkundig testament, tegenover de verdachte neigingen der Heilige Alliantie; — vandaar in het zuiden de herhaalde mislukte pogingen tot een bondgenootschap der pas bevrijde Spaansche

koloniën in Midden- en Zuid-Amerika. Uit beide verschijnselen ontwikkelde zich langzamerhand eene wederzijdsche toenadering tusschen Angelsaxisch en Latijnsch Amerika, nadat de verkeerswegen en gemeenschapsmiddelen zich op reusachtige schaal hadden vermenigvuldigd en verbeterd en nadat het wantrouwen der centrale en zuidelijke staten tegen de heerschzucht der machtige republiek in het noorden aanmerkelijk was verzwakt. Lang heeft dit wantrouwen geduurd. Omstreeks het midden der 19de eeuw vond het overvloedig voedsel in den oorlog tusschen de Vereenigde Staten en Mexico, waardoor de laatste republiek, behalve Texas, nog een aanzienlijk deel van haar overig grondgebied aan den noordelijken buurman moest afstaan. Bewijst dit feit, dat ook de democratie geen waarborg biedt tegen verovering, het was toch de laatste open oorlog tusschen de staten van Noord-Amerika. In het midden en zuiden hadden ook later meermalen bloedige botsingen plaats tusschen de naijverige republieken van het centrum en brak zelfs nog in 1879 een hardnekkige krijg uit tusschen Chili aan de eene, Peru en Bolivia aan de andere zijde, welke onder den ironischen naam van oorlog van den Pacific vermaard is geworden en eindigde met de inlijving van twee rijke provinciën bij eerstgenoemd land. Deze latere oorlogen en niet minder de onopliondelijke binnenlandsche twisten, waaronder de burgeroorlog in de Unie 1861—65 eene treurige vermaardheid verwierf, hebben het toenaderingsproces vertraagd en onderbroken. Toch schreed het langzaam voort in omvang en diepte. Het leidde in 1889/90 tot de eerste Pan-Amerikaansche conferentie te Washington, met onregelmatige tussenpoozen gevolgd door die te Mexico 1901/02, te Rio de Janeiro in 1906, te Buenos Aires in 1910. Het voornemen om binnen 5 jaren een vijfde soortgelijke conferentie bijeen te roepen te Santiago in Chili is door den wereldoorlog verijdeld. Het kan natuurlijk mijn voornemen niet zijn eene nadere schets van het opzet, het verloop en de resultaten dezer conferentiën te geven. Wie daarin belang stelt leze bijv. het nauwgezet en gedocumenteerd werk van den onvermoeiden strijder voor het pacifisme met den gelukkigen naam van *Alfred Fried*, waarvan in 1917 een tweede uitgaaf verscheen. Hier zij het gepoeg te vermelden, dat reeds de eerste conferentie in 1890 te Washington een centraal bureau der Amerikaansche republieken oprichtte en onder toezicht stelde van den Staatssecretaris der Vereenigde Staten. Het verkreeg in 1910 den naam van „Panamerikaansche Unie” en mag niet worden vereenzelvigd met de „Unie der Amerikaansche republieken”, den officieelen naam van den statenbond zelf. De in 1906 te Rio de Janeiro ingestelde Panamerikaansche comité’s

in de verschillende staten werden in 1910 met het centraal bureau tot één organisme verbonden en als zoovele voelarmen en wegbe-reiders voor een verderen groei aangewezen. De Unie wordt omringd en versterkt door talrijke andere internationale instellingen tot bevordering van stoffelijke welvaart of geestelijke beschaving, zooals handel en nijverheid, verkeers- en ruilmiddelen, volksgezondheid, wetenschap en volksontwikkeling. Met verwonderlijke voortvarendheid en doelbewustheid is de steeds nauwere band tusschen de 21 Amerikaansche republieken geknoopt en bevestigd, terwijl de toekomst nog rijker vruchten belooft.

Dit alles is tot stand gekomen niet ten koste maar uit kracht van de souvereiniteit der betrokken staten, die alleen door een klaar inzicht in hun welbegrepen belang en eene hooge opvatting van hunne internationale roeping vrijwillig zijn toegetreden tot de verschillende bonden of genootschappen. Geen dwang, overreding alléén, heeft regeeringen en privaatspersonen bewogen tot steeds inniger samenwerking. Ongetwijfeld is hierop sterke invloed uitgeoefend door de fabelachtige economische en intellectuele ontwikkeling van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, welke zoo meesterlijk is ontleed door ons medelid *J. Huizinga* in zijn „Mensch en menigte in Amerika”, een werk, dat niet genoeg kan worden aanbevolen aan ieder, die zich van Amerikaansche verschijnselen en toestanden rekenschap geeft. Het zet de scherpe tegenstellingen helder uiteen, welke zich in de Amerikaansche maatschappij vertoonen en welke, evenals trouwens altijd en overal, juist de wieg vormen, waarin alle cultuurverschijnselen worden gekweekt en gerijpt. Een schier onmetelijk vasteland heeft de ontembare energie der Amerikanen ontgonnen en bedwongen; een buitensporig individualisme wordt opgewogen door eene voorbeeldige concentratie van economische en politieke krachten, welke de organisatie van maatschappij en staat in een reusachtig mechanisme dreigt op te lossen; een onweerstaanbare drang naar doelmatigheid (efficiency), die het stoffelijk en staatkundig leven beheerscht, gaat gepaard met een idealisme, dat voor geen offer terugdeinst. Aldus kon de Unie de baanbrekster worden voor eene samenwerking van gansch Amerika tot voorbereiding eener meer doelmatige en tevens meer humane en Christelijke wereldorde. Nergens vonden de ideeën van gerechtigheid en menschelijkheid een sterkeren en vooral meer algemeenen weerklink dan in de groote Transatlantische republiek; nergens wekten zij meer aandrang om zich te openbaren in woord en daad. Dit verklaart de bonte verscheidenheid en snelle afwisseling der denkbeelden en ontwerpen tot verwezenlijking en toepassing der in

hoofd en hart geboren gedachten en gevoelens. Internationale arbitrage, een wereldgerechtshof, de Bryan-tractaten van 1913, een bond tot waarborg voor den vrede onder den naam van „League to enforce peace” gesticht te Philadelphia op 17 Juni 1915, eene League of free nations association van 1918, de Volkenbond of League of nations, volgen en verdringen elkander in ontstuimige vaart, alle voortgestuwd door de gemeenschappelijke overtuiging, dat er een eind mòèt worden gemaakt aan den waanzin en de misdaad, die den wereldoorlog ontketenden, en dat hunne werktuigen voor altijd in een antiquiteiten-museum mòèten worden opgeborgen.

Toch zou het eenzijdig en onbillijk wezen, den eigenaardigen invloed van Latijnsch Amerika te veronachtzamen. De staatslieden van Argentinië, Brazilië en Chili, die de hooghartige Europeesche diplomaten op de tweede Vredesconferentie verbaasden door hunne kennis, frischheid van geest en niet minder door hunne vurige welsprekendheid, hebben ook op de stichting van den Panamerikaanschen statenbond een heilzamen invloed uitgeoefend, welke zich o. a. openbaart in de krachtige handhaving van de souvereiniteit van de leden der confederatie, in de voorliefde voor arbitrage, den drang naar wetenschappelijk onderzoek met vereende krachten, e. d. m. Vermenging van onderscheiden vaak weêrstrevende bestanddeelen schiep ook hier een hoogere eenheid.

Met meer recht dan het geliefkoosd voorbeeld van de constitutie der Vereenigde Staten kan Pan-Amerika worden beschouwd als voorbeeld voor een Europeeschen of wereld-volkenbond. Immers hier vinden wij niet eene bevolking, gelijk of verwant in afkomst, lotgevallen, taal, godsdienst, zeden en gevoelens, — kortom eene psychologische cultuur-gemeenschap, die men gewoonlijk met den naam van *nationaliteit* aanduidt — zooals die, welke in de tweede helft der 18de eeuw in Noord-Amerika zich tegen het moederland verzette en een onafhankelijken bondsstaat stichtte; maar een over een onmetelijk werelddeel wijd verspreide en dun gezaaide bevolking, van verschillende herkomst, taal, zeden en gezindheid, wel is waar door gemeenschappelijke belangen verbonden, maar niet veel enger dan die, welke de volken van Europa aaneenhechten. Tegenover of liever naast Azië en Amerika vertoont ook Europa eene zelfstandige groep van belangen, berustend op eeuwenouden historischen bodem en bevestigd door economische en cultuurfactoren van overwegend gewicht. Was het in Amerika mogelijk eene Pan-Amerikaansche Unie te stichten en daarvoor een wijden horizon te openen, dan is — zelfs met een open oog voor het verschil in bestanddeelen en lotgevallen — de overtuiging gewettigd,

dat zulk een verband ook tusschen de staten van Europa mogelijk en levensvatbaar is; m. a. w. dat zoowel hier als ginds de grondslagen kunnen worden gelegd voor een nieuwe *rechtsorde*, welke — wars van elk ongezond kosmopolitisme — aan de wanhopige *wanorde* der internationale samenleving een einde maakt, de langzaam gebouwde grondslagen, waarop zij rust, consolideert en tegen vermetele of lichtvaardige aanslagen behoedt.

Met omsluiërd gelaat en wankelen gang kondigt deze nieuwe rechtsorde zich aan in den pas gestichten Volkenbond — phantoom of hemelbode?

II. Inrichting.

Het denkbeeld van den Volkenbond, dat zich langs de getrokken hoofdlijnen in het brein der Amerikaansche denkers en staatslieden had gevormd, is onder hun invloed, die door Amerika's deelneming aan den oorlog in April 1917 honderdvoudig was versterkt, verwerkelijkt in de 26 eerste artikelen van het Vredesverdrag van Versailles van 28 Juni 1919. Deze overgang uit het rijk der ideeën in dat der realiteit geschiedde niet zonder verontreiniging. Het evangelie is verloochend door sommigen zijner meest vertrouwde apostelen. Grootendeels is dit toe te schrijven aan een vitium originis. Immers de Volkenbond is niet, zooals Pres. Wilson het in zijne gelijk-luidende Nota van 18 Dec. 1916 aan de oorlogvoerenden voorstelde, een product van gemeen overleg, zooals de Panamerikaansche Unie, maar het onderdeel van een vredesverdrag na een verbitterden oorlog; een oorlog, die niet, zooals Wilson nog 22 Jan. 1917 verlangde, is geëindigd zonder overwinning maar met de verpletterende nederlaag van den aanvaller. Dientengevolge werd de ontworpen Volkenbond gedictieerd door een voorloopig accoord tusschen wraakzuchtige of overmoedige overwinnaars en werden de overwonnenen niet gemaadpleegd en zelfs nadrukkelijk uitgesloten. Hierdoor is de Volkenbond verminkt en misvormd, mist hij zijn universeel en onpartijdig karakter, veronachtzaamt hij zijne levensvoorwaarden van onderling vertrouwen en welgezindheid en is hij bij voorkeur bedacht op de voorziening in gebeurlijkheden, welke hij juist bestemd is te voorkomen en voor altijd onmogelijk te maken. Deze innerlijke tegenstrijdigheid is een onloochenbaar gevaar. Het komt er op aan — hoe niterst moeilijk het ook zij — den klaren blik op de lichtzijde niet te verduisteren voor de keerzijde,

noch omgekeerd onder den diepen indruk der schaduwen den glans voorbij te zien, die uit de geboortekribbe straalt. Het eindoordeel mag slechts voortvloeien uit een onbevondoordeelde ontleding en vergelijking der bestanddeelen, de verwachting voor de toekomst slechts rusten op beproefde fundamenten.

De stichting van den Volkenbond is te beschouwen als een *mijlpaal* op den langen weg der wereldorganisatie, welke van den oorspronkelijken toestand van volslagen afzondering voert naar eene alomvattende gemeenschap. Begin en einde van dien weg zijn in nevelen gehuld. Men kan zich eene toekomst voorstellen, waarin het liefelijk beeld uit het Evangelie van „ééne kudde onder één herder” verwezenlijkt is door één oppergezag, waaraan alle volken onderworpen zijn: m. a. w. door een wereldstaat, die aller tegenstrijdige belangen in een hoogere eenheid verzoent en oplost en dientengevolge in aller gemeenschappelijke behoeften volledig voorziet. Voorshands is dit een utopie, in vierkanten strijd met de realiteit en hare onafwijsbare eischen. De vraag, in hoever deze voorstelling ook eene schoone illusie mag heeten, laat ik *hier* met opzet rusten. De stichters van den Volkenbond hebben zich aan dergelijke hersenschimmen *niet* schuldig gemaakt. Het helder verstand en de practische zin van het Amerikaansche volk, niet minder dan het overprikkeld nationaliteitsbesef der meest verbitterde vijanden, hebben hen daarvoor behoed. Hun doel was meer beperkt en bepaald. Zij wilden alleen een krachtigen stap vooruitgaan door den oorlog te bestrijden als een uitbarsting van ruw geweld ten bate der sterksten en ten koste der menschheid; m. a. w. de teugellooze willekeur van machtige staten beperken door hen te onderwerpen aan de normen van een nog jong en machteloos recht. De vroeger genoemde denkbeelden en instellingen werden aanbevolen als midelen om dit doel te bereiken; hunne doelmatigheid moest hunne waarde bepalen. De Volkenbond is het nieuwste en meestbelovend middel. In hoever is hij doelmatig? Welke is dus zijne waarde? Laat ons zien!

Omtrent de *geschiedenis* der stichting moge het volgende volstaan. Ten einde den grondslag van den voorgenomen Volkenbond te onderwerpen werd ééne week na de opening der Vredesconferentie te Parijs in hare tweede zitting van 25 Januari 1919 eene commissie onder praesidium van President Wilson benoemd, waarin 10 leden de vijf voornaamste en 9, later 13, de overige oorlogvoerende staten vertegenwoordigden. Deze commissie bood reeds 14 Februari haar ontwerp aan, dat terstond openbaar werd gemaakt, doch groote teleurstelling wekte en levendige critiek uitlokte. Na langdurige

beraadslagingen met gesloten deuren en eene conferentie met afgevaardigden van de daartoe uitgenoodigde onzijdige staten onder leiding van Lord Robert Cecil op 20/21 Maart werd een niet onbelangrijk gewijzigd ontwerp op 28 April met eene korte rede door Wilson aan de volledige vergadering aangeboden en met nog enkele aanvullingen en verbeteringen in het op 28 Juni met Duitschland gesloten vredesverdrag opgenomen. Onder den naam van *Covenant, Pacte* of *Patto*, was aldus het bondsverdrag beklonken.

Art. I, dat in het eerste ontwerp niet voorkwam, noemt als oorspronkelijke leden 27 staten, die aan den oorlog deelnamen, waaronder de 5 „voornaamste geallieerde en geassocieerde”, t. w. Vereenigde Staten, Groot-Britannië, Frankrijk, Italië en Japan; voorts de 5 Britsche onderhoorigheden: Canada, Australië, Nieuw-Zeeland, Zuid-Afrika en Indië — eene wonderlijke anomalie, vermoedelijk afkomstig van den Boerengeneraal Smuts; eindelijk 13 staten, die onzijdig bleven, doch na de inwerkingtreding van het Vredesverdrag tot toetreding zijn uitgenoodigd en deze uitnoodiging zonder voorbehoud binnen twee maanden hebben aangenomen. Hiertoe behooren in Europa de 3 Scandinavische rijken, Spanje, Zwitserland en Nederland; in Amerika 6 republieken, in Azië alleen Perzië. Uitgesloten zijn dus wegens gedeeltelijk onbekende redenen sommige staten in andere werelddeelen, zooals Mexico, Costa-Rica, Santo Domingo in Amerika, Abyssinië in Afrika, Afghanistan in Azië; voorts in Europa, behalve eenige miniatuurstaatjes van twijfelachtige waarde, de cultuurstaten Duitschland, Oostenrijk, Hongarij, Bulgarij en Turkij, benevens de uit den Russischen chaos opdoemende eenheden.

Deze uitsluiting is een gevolg van het geboorteproces en was voor het oogenblik onvermijdelijk, maar doet niettemin eene leemte ontstaan, welke als een verlamrende, zoal niet doodelijke wonde is te beschouwen. Gelukkig niet ongeneeslijk, want elke vooralsnog uitgesloten staat of kolonie met volledig zelfbestuur kan later lid worden, indien twee derden van de Bondsvergadering daarin toestemmen, mits het nieuwe lid afdoende waarborgen biedt voor zijn oprechte bedoeling om zijn internationale verplichtingen te vervullen en de inrichting zijner strijdkrachten overeenkomstig de voorschriften van den Bond te regelen. Hier wordt derhalve de deur geopend, zij het op eene kier, voor de latere aanvulling en afronding tot een waarlijk algemeenen en levenskrachtigen Volkenbond. Zolang deze aanvulling uitblijft, is de Volkenbond een lichaam zonder voltallige ledematen. Intusschen miskenne men zijne beteekenis niet. Reeds omvat de Volkenbond bij toetreding van alle oorlogvoerenden ongeveer vier vijfden van de bevolking der aarde, nam. 1250 M. —

China met 350 M. inbegrepen — waarbij nog 120 M. komen voor de uitgenoodigde onzijdigen. Hiertegenover staat eene bevolking van omstreeks 100 M. voor Centraal Europa en 160 M. voor Rusland, die vooralsnog is uitgesloten, en een getal, rond geschat op 30 M., inz. voor Mexico, Abyssinië, Afghanistan, dat vooralsnog niet in aanmerking komt. ¹⁾

De *samenstelling* van het bestuur is eenvoudig en bestaat uit drie organen: eene *Bondsvergadering* (Assembly), een *Bondsraad* (Council) en een *Secretariaat* (art. II). De Volkenbond is eene *inter- geen supernationale* stichting en eerbiedigt in beginsel de souvereiniteit zijner leden. De bestuursinrichting rust derhalve op den eenigen deugdelijken volkenrechtelijken grondslag, dien van de rechtsgelijkheid der leden. Het bleek evenwel volstrekt onmogelijk dit beginsel bij de inrichting van het bestuur zuiver en zonder uitzondering toe te passen. Ongerept is het gehandhaafd in het hoofdorgaan, de *Vergadering*. Hier hebben alle leden gelijken toegang en gelijke rechten, nam. ééne stem, onafhankelijk van het aantal hunner vertegenwoordigers, dat echter een drietal niet mag te boven gaan (art. III). Zij vergadert op vaste tijden en voorts zoo vaak dit noodig wordt geacht. Wie dit laatste beslist, is echter niet bepaald. Evenmin is de openbaarheid harer vergaderingen voorgeschreven, zooals Noorwegen had verlangd.

Eene veel gewichtiger taak is opgedragen aan den *Raad* van 9 leden, vertegenwoordigers der 5 groote mogendheden en van 4 andere, later door de Vergadering aangewezen, doch voorloopig rechtstreeks genoemd, te weten: van België, Brazilië, Griekenland en Spanje (art. IV). De drie eerstgenoemden waren met de 5 groote mogendheden de voornaamste oorlogvoerenden. Spanje is het eenige neutrale land dat terstond wordt vertegenwoordigd, blijkbaar als belooning voor de ondubbelzinnige overhelling naar de Entente, welke het tijdens den oorlog had getoond. De gelijkheid der leden schijnt hier deerlijk uit het oog te zijn verloren. Men vergete evenwel niet, dat deze bij de samenstelling van een besturend of rechtsprekend college onmogelijk in letterlijken zin kan worden toegepast. Men staat hier voor de keuze tusschen eene transactie met de principieele rechtsgelijkheid der staten en de samenstelling van een onhandelbaar werktuig. Tertium non datur. Wie meer dan oppervlakkig kennis heeft genomen van de langdurige beraadslagingen en gekunstelde oplossingen der Haagsche vredesconferentiën ten opzichte van het internationaal prijzenhof en van het scheidsgerechts-

¹⁾ Message du Conseil fédéral à l'Assemblée fédérale du 4 Août 1919, Berne: p. 54.

hof kan onmogelijk een hard oordeel vellen over de samenstelling van den Raad van den Volkenbond, noch volstaan met een hooghartige afkeuring wegens miskenning van de rechtsgelijkheid der staten.

Ik wil hiermede volstrekt niet beweren, dat de Raad onberispelijk is samengesteld en de keuze der vier kleinere staten boven alle bedenking verheven. Doch de keuze zelve was onvermijdelijk en bovendien is de weg gebaad voor eene latere verbetering, als een der heilzame gevolgen van de raadpleging der neutralen in Maart l. l. Vooreerst kan de Raad, met toestemming van de meerderheid der Vergadering, het aantal leden met duurzame vertegenwoordiging in den Raad uitbreiden, alsmede het aantal van degenen, die daartoe tijdelijk door de Vergadering worden uitgekozen. Voorts zal elk bondslid, dat niet in den Raad is vertegenwoordigd, worden uitgenoodigd, een afgevaardigde te zenden om als raadslid zitting te nemen, zoodra eene zaak wordt behandeld, waarbij zijn eigen belangen betrokken zijn. Overigens heeft elk lid ééne stem en één vertegenwoordiger in den Raad. Ten slotte is bepaald, dat met uitzondering van de gevallen, nadrukkelijk in het bondsverdrag of in het vredesverdrag genoemd, alle besluiten van Vergadering en Raad volstreckte eenstemmigheid vereischen van alle aanwezige leden (art. V), een logisch gevolg en tevens afdoend bewijs voor het volkenrechtelijk karakter van den Volkenbond, doch ook een middel in de hand van elk lid om eene door de meerderheid verlangde uitbreiding of verbetering, of welk ander besluit ook, te beletten. Ik aarzel geen oogenblik het eerstgenoemd beginsel hooger te stellen dan het laatstgenoemd daaraan verbonden nadeel, ook al valt niet te ontkennen dat het de kans op snellen vooruitgang verzwakt en in sommige gevallen tot bedenkelijke conflicten kan leiden. Tot de uitzonderingen, waarbij eene meerderheid volstaat, behooren vragen over den vorm der behandeling, benoemingen van bijzondere onderzoekingscommissiën en enkele bepalingen van het Vredesverdrag, zooals de besluiten over het bestuur van het bekken van de Saar, onderzoekingen omtrent de uitvoering van het verdrag en de vaststelling van sommige termijnen (art. 49*j* Annex. § 40, art. 213, 280).

In de derde plaats wordt op den zetel van den Volkenbond, waartoe, zoolang de Raad geen andere plaats heeft aangewezen, Genève is uitverkoren (art. VII), een vast *Secretariaat* gevestigd onder een secretaris-generaal met een staf van ondergeschikten naar gelang van gebleken behoeften (art. VI). Met uitzondering van den eersten titularis, die door de Conferentie zelve is aangesteld, Sir *James Eric Drummond*, wordt de secretaris-generaal benoemd door den Raad met goedkeuring van de meerderheid der Vergadering,

zijn staf door den secretaris-generaal met goedkeuring van den Raad. De kosten worden over de bondsleden omgeslagen naar evenredigheid van de proefondervindelijk deugdelijk bevonden regeling der Wereldpostvereniging.¹⁾

Alle functiën van den Volkenbond staan gelijkelijk open voor mannen en vrouwen. Al zijn vertegenwoordigers en ambtenaren genieten in functie diplomatieke vrijstellingen en andere voorrechten; zijne bezittingen zijn onschendbaar (art. VII).

De commissiën, die het bondsverdrag onderstelt (art. V), somtijds zelfs vordert (artt. IX, XXII), en die waarschijnlijk vrij talrijk zullen worden, als ook de inrichting van het secretariaat, dat volgens de verklaring van den eersten secretaris-generaal op 31 Mei 1919 een waarlijk internationaal karakter moet dragen en vermoedelijk eerlang een aanzienlijken omvang zal verkrijgen, bieden eene welkome gelegenheid om aan onderdanen van niet in den Raad vertegenwoordigde leden een aandeel in de werkzaamheid van den Bond in te ruimen. In zoover kunnen ook deze secundaire organen beschouwd worden als tegenwichten — zoo men wil, pleisters op de wond — van de onvermijdelijke afwijking van het strenge gelijkheidsbeginsel bij de samenstelling van den Raad.

Eindelijk verdient het de aandacht, dat de *Volkenbond* ondanks zijn naam inderdaad is en niet anders zijn kan dan een *Statenbond*, d. w. z. een bond van georganiseerde volkseenheden. Wel is de benoeming van afgevaardigden naar de Vergadering en den Raad geheel in het midden gelaten en derhalve aan elk statenlid volgens eigen staatsinrichting voorbehouden; wel koesterden velen den wensch, dat ook de volken zelf op de keuze rechtstreeks of zijdelings invloed konden uitoefenen en ontmoet men vaak de voorstelling, alsof de Vergadering meer de volken, de Raad de regeeringen zou vertegenwoordigen; maar deze democratische invloed kan zich toch nooit anders doen gelden dan door tusschenkomst der regeering, die de verantwoordelijkheid jegens den Bond op zich neemt. Uitsluitende verantwoordelijkheid eischt logisch en practisch vrijheid in de keuze harer organen.

Gewichtiger nog dan de samenstelling is de *taak* van den Volkenbond. Deze taak is tweeledig en bestaat: vooreerst in *het voorkomen van oorlogen* door vreedzame oplossing van geschillen; voorts in *het opheffen van oorzaken*, waaruit oorlogen ontstaan: door ontwapening, openbaarheid van staatsverdragen, een nieuwen vorm van koloniaal

¹⁾ Eene reserve van den Amerikaanschen Senaat vordert voor de betaling de medewerking van het Congres.

bestuur en internationale regeling van gemeenschappelijke belangen. Achtereenvolgens verdienen beide doeleinden de aandacht.

Verreweg het belangrijkste deel van het bondsverdrag bestaat in de ernstige poging tot vreedzame oplossing van internationale geschillen (art. X—XVI). Kort en bondig wordt elke oorlog of oorlogsbedreiging, onverschillig of deze al dan niet een der leden betreft, verklaard tot een bondsaangelegenheid, die terstond alle maatregelen eischt, geschikt om den vrede te bewaren. Op verzoek van eenig lid roept de secretaris-generaal onmiddellijk den Raad bijeen. Ook kan ieder lid de aandacht van de Vergadering of van den Raad vestigen op elke omstandigheid, welke den vrede dreigt te verstoren (art. XI). De leden komen overeen om elk geschil, dat tot eene breuk zou kunnen leiden, te onderwerpen, hetzij aan arbitrage, of aan het onderzoek van den Raad, en in geen geval een oorlog aan te vangen, voordat drie maanden zijn verlopen na de uitspraak van het scheidsgerecht of het verslag van den Raad. Natuurlijk moet de uitspraak binnen redelijken tijd vallen, het verslag zelfs binnen zes maanden verschijnen (art. XII). Het eerste middel wordt aangewend bij alle geschillen, die naar het oordeel van beide partijen geschikt zijn voor arbitrage, m.a.w. bij rechtsgeschillen, waaronder nadrukkelijk genoemd zijn: de uitlegging van verdragen, vragen van volkenrecht, feiten welke eene schennis van internationale verplichtingen aanduiden en de daaruit voortvloeiende schadeloosstellingen. Partijen kiezen zelf het scheidsgerecht, hetzij bij vroegere overeenkomst, hetzij voor elk voorkomend geval. De leden beloven de uitspraak, welke ook, te goeder trouw te zullen naleven en geen oorlog te zullen voeren tegen een bondslid, dat zich aan de uitspraak onderwerpt. Indien aan de uitspraak niet volledig wordt voldaan, stelt de Raad de alsdan tot uitvoering noodige maatregelen voor (art. XIII).

Art. XIV gelast den Raad het plan van een vast internationaal gerechtshof aan te bieden, dat niet alleen bestemd is om te vonnissen in geschillen, welke partijen daaraan vrijwillig onderwerpen, maar ook om advies te geven over alle vragen, door de Vergadering of den Raad tot het Hof-gericht; een uitmuntend denkbeeld, waardoor het nut van het Hof niet weinig wordt verhoogd. Overigens zwijgt het bondsverdrag over samenstelling, verkiezing en rechtspleging: eene groote leemte, maar ook een wijd perspectief.

Minder eenvoudig is de procedure bij andere geschillen, d. w. z. bij die, waarin belangen zijn betrokken, welke niet door eenigen rechtsregel zijn beschermd en daarom veelal, minder nauwkeurig, staatkundige of belangen-geschillen worden genoemd. Deze moeten worden onderworpen aan het onderzoek van den Raad, wien partijen

door den secretaris-generaal zoo spoedig mogelijk de noodige stukken en inlichtingen verstrekken, welke de Raad terstond kan doen openbaar maken. De Raad tracht alsdan eene vreedzame oplossing te vinden en maakt in geval van welslagen eene verklaring hiervan openbaar met opgaaf van feiten en motieven. Gelukt dit niet, dan moet de raad toch een verslag van de feiten en de aanbevolen oplossing opmaken. Komt dit verslag tot stand met eenstemmigheid van alle leden behalve de geschilvoerende partijen, dan beloven de bondsleden geen oorlog te zullen voeren tegen de partij, die de aanbevolen oplossing aanvaardt; overigens blijft de uitvoering van het advies aan partijen zelf overgelaten en neemt de Bond geenerlei verplichting op zich. Komt de Raad slechts bij meerderheid van stemmen tot een besluit, dan blijven de bondsleden vrij in het nemen van zulke maatregelen als zij noodig oordeelen tot handhaving van recht en gerechtigheid. Komt de Raad op initiatief van eene der partijen tot de uitkomst, dat het geschil eene vraag betreft, welke tot de uitsluitende bevoegdheid eener partij behoort, dan moet de Raad dit bekend maken en zich van advies onthouden. Hooger Beroep is niet toegelaten; doch de Raad, zoowel als elke partij, kan binnen 14 dagen het geschil voor de Vergadering brengen, die alsdan op gelijke wijze als de Raad te werk gaat en welker beslissing, mits verkregen door al de stemmen van de in den Raad vertegenwoordigde leden en de meerderheid der overigen, gelijk staat met en gelijk gevolg heeft als de eenstemmige uitspraak van den Raad (art. XV).

Mocht eenig lid van den Volkenbond zonder inachtneming der voorafgaande bepalingen tot oorlog overgaan — d. w. z. tot een oorlogsverklaring of oorlogsdaad — dan wordt hij ipso facto geacht een oorlogsdaad te hebben bedreven tegen alle andere leden, die dientengevolge onmiddellijk — d. w. z. zonder eenige nadere verklaring van wien ook — alle economische en financiële betrekkingen met den overtreder afbreken, alle handelsverkeer tusschen hunne onderdanen en die van den weerbarstigen staat verbieden en alle soortgelijke betrekkingen tusschen de laatsten en andere vreemdelingen beletten.¹⁾ Voorts is de Raad verplicht de betrokken regeeringen aan te bevelen evenredige militaire of maritieme bijdragen te leveren voor eene gewapende macht tot dwanguitvoering van de besluiten van den Bond. Inmiddels beloven de leden elkander bij te staan: zoowel in de uitvoering der bedoelde economische en

¹⁾ De 12de reserve van den Amerikaanschen Senaat behoudt zich volledige vrijheid voor ten opzichte van de betrekkingen tusschen Amerikaansche burgers en de onderdanen van den weerspannigen staat buiten hun vaderland gevestigd.

financiële maatregelen, ten einde het daaruit ontstaan verlies en ongerief tot een minimum te beperken; als in het afweren van alle aanslagen door den weerbarstigen staat tegen een hunner gericht; met name vrijen doortocht door hun gebied te verleen en aan de strijdkrachten, bestemd om de bondsverplichtingen te doen uitvoeren. Tot dit laatste is de tusschenkomst van den Raad of eenig nationaal orgaan niet vereischt en alleen bij de regeling der uitvoering aannemelijk. Zulk een ontrouw lid kan door een eenparig votum van den Raad van zijn lidmaatschap worden ontzet.

Ingeval een soortgelijk geschil ontstaat met of tusschen niet-leden van den Volkenbond, zullen deze niettemin worden uitgenoodigd zich aan de voorafgaande regelen te onderwerpen; wordt deze uitnoodiging aangenomen, dan geschiedt alles op denzelfden voet, behoudens de door den Raad noodig geachte wijzigingen; zoo niet, dan zal de oorlog tegen een lid toch evenzeer worden belet of onderdrukt. Zelfs bij weigering van beide partijen zal de Raad daartoe strekkende maatregelen nemen. Het verzet van Chili tegen deze uitbreiding van werkzaamheid buiten de grenzen van den Bond werd beslist afgewezen (art. XVI).

Deze regeling, blijkbaar de vrucht van tallooze overleggingen en beraadslagingen, geeft aanleiding tot vele en ernstige bedenkingen. De onderscheiding tusschen rechts- en belangengeschillen is elementair en, hoe lastig ook in de practijk, in de wetenschap algemeen erkend. Zij ontleent hare practische waarde aan het verschil in de wijze van oplossing, al of niet door een rechtscollege. Dit laatste kan bestaan in een scheidsgerecht of een gerechtshof, naar gelang aan arbitrage of jurisdictie de voorkeur wordt gegeven: een hoogst belangrijk onderscheid, waarop hier echter niet dieper mag worden ingegaan. Het bondsverdrag kent beide, maar trekt geen grenslijn en verplicht noch tot het een noch tot het ander. Wel wordt de verplichting tot arbitrage bij rechtsgeschillen in het algemeen aanvaard, maar de vatbaarheid voor arbitrage van eenig geschil, behoudens een viertal uitzonderingen, welke in het algemeen daarvoor geschikt werden verklaard, zonder eenig verder richtsnoer door partijen zelf beoordeeld. Het Zwitsersche voorstel om dit oordeel aan een conflictenhof op te dragen is afgewezen. Deze verrassende en niet voldoende verklaarde afbreking der historische lijn verraadt eene zwenking in den gedachtengang sedert 1907. Het eenmaal gevierde Hof van Arbitrage wordt niet bestendigd noch opgeheven; het daalt van zijn voetstuk en is voortaan gedoemd tot een kwijnend en ontlusterd bestaan. De oprichting van een vast gerechtshof, lievelingswensch van vele uitnemende Amerikaansche juris-

ten, wordt wel in uitzicht gesteld, maar bekleedt niettemin de tweede plaats. De samenstelling wordt in het midden gelaten, de jurisdictie niet omschreven en mitsdien geheel afhankelijk van latere regeling. De opdracht van alle overige geschillen, waartoe de belangrijkste en gevaarlijkste behooren, aan een voorafgaand onderzoek is voortreffelijk; het voorschrift van een verplichten termijn van afwachting verdient onvoorwaardelijk goedkeuring, de opdracht daarentegen van dit onderzoek aan een politiek lichaam als den Raad onbewimpelde afkeuring.

In nauw verband met het voorafgaande staat art. X, waarbij de leden van den Volkenbond de verplichting aanvaarden om de onschendbaarheid van grondgebied en de bestaande onafhankelijkheid van alle leden te eerbiedigen en tegen buitenlandsche aanvalen te beschermen; in het laatste geval, zelfs bij bedreiging of gevaar daarvoor, moet de Raad de noodige maatregelen voorstellen om deze verplichting te vervullen. Hierdoor wordt inderdaad een wederkeerige waarborg van schijnbaar groot gewicht verstrekt, waardoor zwakkere staten — en wel in de eerste plaats de talrijke kleinere rijken, die uit de ineenslorting en verbroekeling der overwonnen groote staten zijn ontstaan — zich voelen aangetrokken, grootere daarentegen veeleer afgeschrikt; immers de eersten zoeken hierin een schild, dat de laatsten moeten verschaffen en verdedigen. Geen wonder, dat in den Senaat der Vereenigde Staten ernstige bezwaren daartegen zijn gerezen en door de derde reserve met nadruk de verplichting is ontkend om zonder voorafgaande toestemming van het Congres straks Amerikaansche troepen in te schepen ten einde de territoriale grenzen o. a. van de onophoudelijk twistende Balkanstaten of van nauwelijks begrensde Aziatische rijken te beschermen. Intusschen is het artikel, ofschoon algemeen door de Amerikaansche pers het lievelingsdenkbeeld van Wilson genoemd, onschuldiger dan het er uitziet. Het strekt wel is waar de beschermende hand uit over de nieuwe wereldkaart en roept den toekomstigen aanrander als het ware toe: „Gij zult niet stelen”; maar het schrijft geen bepaalde middelen tot uitvoering voor en geeft den Raad geen grooter macht dan van advies. Voorts bepaalt het zich uitdrukkelijk tot buitenlandsche aanslagen, zonder nadere aanduiding van de kenteekenen daarvan, en bemoeit het zich niet, zooals de Heilige Alliantie en de Pentarchie der vorige eeuw, met binnenlandsche onlusten. Daarom is het verwijt van strak conservatisme en miskennis der organische ontwikkeling oppervlakkig en ongegrond. Dit blijkt o. a. uit art. XIX, dat van eene tijdige herziening van bedenkelijke toestanden gewaagt en uit het hooggeroemd maar eenzijdig verloochend beginsel

van het zelfbepalingsrecht der volken, dat, zooals het heet, tot leiddraad heeft gestrekt bij de reconstructie van Europa's vasteland. Ondanks alle waardeering der strekking verdient dit artikel noch hoogen lof noch sterke blaam. Het grondvest geen hoop en wettigt geen vrees; maar getuigt alleen van goede bedoelingen en onmacht om ze te verwezenlijken. Want de onmiddellijk volgende artikelen, die de vreedzame oplossing van geschillen regelen, zijn op zichzelf volstrekt niet stilzwijgend op de hier bedoelde aanrandingen van toepassing.

Onder de *middelen tot voorkoming van den oorlog* gewaagt het Bondsverdrag allereerst van *ontwapening*. Art. VIII, dat hierover handelt, gaat zelfs vooraf aan de regeling van geschillen: zonderlinge volgorde in de oogen van hem, die met de latere pacifisten ontwapening veeleer beschouwt als een gevolg van den vredes-toestand dan als eene voorwaarde voor het ontstaan daarvan. De leden van den Bond erkennen de noodzakelijkheid om de nationale bewapening zoover in te krimpen als vereenigbaar is met de nationale veiligheid en den gemeenschappelijken dwang tot nakoming van internationale verplichtingen. De toepassing dezer onbestemde begrenzing is opgedragen aan den Raad, die met inachtneming van de ligging en omstandigheden van elken staat plannen van ontwapening ontwerpt en om de tien jaren herziet; deze worden aan het oordeel van elken staat aangeboden, die ze, in geval van goedkeuring niet zonder medewerking van den Raad kan wijzigen.¹⁾ Desgelijks moet de Raad advies geven tot voorkoming van de schadelijke gevolgen der private productie van munitie en krijgsbehoeften. Tot bevordering van een en ander beloven de leden elkander volkomen eerlijke en volledige inlichtingen te zullen verschaffen. De goede bedoeling mag niet doen voorbijzien het onbevredigende dezer bepalingen, welke geheel onzeker laten hoever de ontwapening in elk land moet gaan. De schijnbaar gewichtige rol van den Raad bestaat alleen in ontwerpen en raadgeven; de beslissing is voorbehouden aan elk souverain lid (artt. XVIII—XX).

Belangrijker acht ik de bepalingen over *internationale verdragen*. Zulke verdragen of overeenkomsten, mits niet in strijd met het Bondsverdrag, zijn geenszins verboden, maar moeten voortaan door den Secretaris-Generaal worden geregistreerd en openbaar gemaakt; eerst de registratie verleent hun verbindende kracht (art. XVIII). Offensieve alliantien en neutralisatie-verdragen, m. i. ook garantie-

¹⁾ De 11de Amerikaansche reserve handhaaft hieromtrent de volledige vrijheid der Vereenigde Staten.

tractaten, zijn onverenigbaar met het lidmaatschap; niet daarentegen, ook volgens Lord R. Cecil, defensieve alliantien, ofschoon oogenschijnlijk overbodig. Het Bondsverdrag schaft ipso jure alle vroegere daarmede onverenigbare overeenkomsten af (art. XX); terwijl de Vergadering van tijd tot tijd de herziening kan aanbevelen van niet meer toepasselijke verdragen en van internationale toestanden, welke den wereldvrede bedreigen (art. XIX). Een nieuw lid moet zich bij toetreding tot den Bond terstond van alle daarmede strijdige verplichtingen ontdoen.

In de slotredactie van het Bondsverdrag is in een nieuw artikel XXI nadrukkelijk bepaald, dat internationale arbitrage-verdragen en bijzondere overeenkomsten, welke bepaalde streken betreffen en het behoud van den vrede beoogen, zooals de Monroe-leer, verbindende kracht behouden; een artikel van groote waarde, waardoor Zwitserland bij toetreding zijne voortdurende neutraliteit kan behouden. Ook de niet genoemde Panamerikaansche Unie en de conventiën der beide Haagsche Vredesconferentiën worden voor het meerendeel hierdoor gedekt en stilzwijgend bestendigd. De zesde Amerikaansche reserve bevestigt dit met nadruk ten opzichte van letter en geest der Monroeleer.

De *koloniale paragraaf* is het rechtstreeksch gevolg van eene schromelijke onrechtvaardigheid, maar bevat een kern van blijvende waarde. Duitschland wordt door het Vredesverdrag gedwongen ten gunste van zijne voornaamste vijanden afstand te doen van zijn overzeesche bezittingen en derhalve oogenschijnlijk den droom eener koloniale mogendheid voor altijd te laten varen (artt. 119 vg.). Deze koloniën, grootendeels gelegen in Afrika, waarvan de verdeeling onder de overwinnaars zonder twijfel tot wrijving, zoo niet erger, aanleiding zou hebben gegeven, worden krachtens het beginsel, dat het welzijn en de ontwikkeling harer ingezetenen een heilige roeping der beschaving vormen, onder bescherming van het Bondsverdrag gesteld (art. XXII). Daarom worden zij onder voorgdij gebracht van andere volken, die door hunne hulpmiddelen, ervaring of geographische ligging, het best geschikt schijnen en zich tevens bereid verklaren de verantwoordelijkheid voor hunne opvoeding te aanvaarden, als lasthebbers of mandatarissen van den Volkenbond.

Naar gelang van omstandigheden moet de inhoud dezer lastgeving verschillen. Sommige voormalige deelen van het Turksche rijk hebben reeds een ontwikkelingspeil bereikt, waarop hun zelfstandig bestuur onder toezicht van zulk een lasthebber voorloopig kan worden erkend en bij de keuze van dezen mandataris zooveel mogelijk rekening wordt gehouden met de wenschen der ingezetenen. Andere, inz. in

Centraal-Afrika, staan op zulk een laag standpunt, dat alleen de lasthebber verantwoordelijk is voor het bestuur onder de uitdrukkelijke voorwaarde, van eerbiediging van eenige algemeene beginselen, zooals vrijheid van godsdienst, verbod van den handel in slaven, wapenen en sterke dranken; onthouding van militaire uitrusting of van den aanleg van versterkingen, en — wat zeker niet het minst belangrijk is — gelijke handelsvoorwaarden voor alle leden. Eindelijk zijn er nog andere streken, die wegens haar geringen omvang, dunne bevolking of grooten afstand, het doelmatigst bestuurd worden door de wetten van den mandataris als onderdeelen van zijn gebied. De lasthebber blijft altijd verantwoordelijk en is verplicht jaarlijks verslag te geven aan den Raad. Deze bepaalt den aard en de maat van zijn gezag, voorzoover dit niet vooraf is geregeld. Eene vaste commissie ontvangt en onderzoekt de jaarverslagen en staat den Raad ter zijde.

Inmiddels riekt de hoogdravende opzet naar zekere schijnheiligheid en getuigt de toepassing alleen op de veroverde koloniën van den verslagen vijand van een niets goeds voorspellende eigengerechtigheid. Er bestaat geen voldoende reden om juist aan Duitschland een bedorven koloniaal bestuur ten laste te leggen. Ongetwijfeld had het gebreken, maar aan deze gebreken maakten en maken alle koloniale mogendheden zich min of meer schuldig. Uit historisch oogpunt is dit natuurlijk en vergefelijk. Oudere koloniale mogendheden kunnen daarvan getuigen en hebben vaak door schade en schande geleerd vroegere misslagen te vermijden of te temperen. Jongere onervaren koloniale regeeringen hebben vaak misgetast en schromelijke fouten begaan; men denke aan den Belgischen Congo. Onrechtvaardig is het daarom, om Duitschland alleen met verwijten te overladen en het alle koloniaal bezit tot afvoer zijner overbevolking of overproductie te ontnemen, om daarop een nieuw en misschien verdienstelijk stelsel van koloniaal bestuur toe te passen; zelf daarentegen voort te gaan op den ouden weg en eigen onderhoorigheden te besturen naar eigen inzicht. Hierin ligt eene tegenstrijdigheid, die de kiem der vergankelijkheid ternauwernood verbergt.

Daarenboven kan alleen de toekomst leeren of dit splinternieuw stelsel van koloniaal bestuur betere waarborgen biedt dan het tot dusver gevolgde tegen baatzuchtige exploitatie door de bestuurders en tegen bevoorrechtiging van eigen handelsbelangen ten koste van die van anderen. Dat echter toetreding tot den Volkenbond insluit eene medeverantwoordelijkheid voor den overigen inhoud van het vredesverdrag en dus medeplichtig maakt aan het jegens Duitschland begaan onrecht, is eene bewering in strijd met eene juiste opvatting van den Volkenbond.

Zuiverder bedoeld en beter overwogen doch gebrekkiger omljnd, is in de *vierde* plaats de taak, die de Volkenbond aanvaardt op *sociaal gebied*. De grenzen van het oorspronkelijk ontwerp zijn langzamerhand wijder uitgezet en omvatten thans vele en velerlei heterogene bestanddeelen. Krachtens en overeenkomstig internationale verdragen zullen de leden van den Volkenbond (art. XXIII):

a. billijke en menschelijke arbeidsvoorwaarden voor mannen, vrouwen en kinderen, trachten te verzekeren en de daartoe noodige internationale instellingen vestigen en onderhouden;

b. eene rechtvaardige behandeling aan de inheemsche bevolking der onder hun toezicht gelegen landen verzekeren;

c. aan den Volkenbond een algemeen toezicht opdragen op de uitvoering van overeenkomsten omtrent den handel in vrouwen en kinderen, in opium en andere bedwelmende middelen;

d. den Volkenbond een soortgelijk toezicht opdragen ten opzichte van den handel in wapenen en munitie met landen, waar zulk een toezicht in het algemeen belang noodig is;

e. maatregelen treffen om aan alle bondsleden vrijheid van verkeer en doorvoer en billijke handelsvoorwaarden te verschaffen; in dit verband wordt, zonderling genoeg, uitdrukkelijk melding gemaakt van de behoeften der in den wereldoorlog verwoeste streken;

f. maatregelen beramen tot internationale samenwerking bij de voorkoming en bestrijding van epidemieën.

Hier komt blijkbaar alles aan op de uitlegging en toepassing der onbestemde en veelomvattende bewoordingen, die den deskundige herinneren aan veel wat reeds tot stand kwam en tot aanknoopingspunt van verdere ontwikkeling kan dienen. Hoogst belangrijke zaken worden met stilzwijgen voorbijgegaan. Toch zou het onredelijk zijn de verstrooide zaden gering te schatten. Zij bevatten zonder twijfel de kiem eener vruchtbare samenwerking van onderling onafhankelijke staten in hun gemeenschappelijk belang.

In verband hiermede bepaalt art. XXIV, dat met toestemming van contractanten alle bestaande internationale bureaux aan het tegenwoordig toezicht worden onttrokken en onder het bestuur van den Volkenbond gesteld. Zonder voorbehoud geldt dit van alle later in te stellen bureaux en commissiën. Voorzover deze niet bestaan, verzamelt en verstrekt de Secretaris-Genraal alle verlangde inlichtingen en verleent hij aan de betrokken partijen alle noodige of wenschelijke hulp, een en ander met toestemming van den Raad. Vergis ik mij niet, dan ligt hier een veelbelovend aanknoopingspunt tusschen het secretariaat van den Volkenbond en het in 1918

te 's Gravenhage opgericht *Internationaal Intermediair Instituut*. Een nieuw art. XXV eindelijk belooft aan de nationale vereenigingen van het Roode Kruis de aanmoediging en ondersteuning van den Volkenbond.

III. Inhoud.

Berustend op de besproken grondslagen opent de Volkenbond m. i. eene nieuwe aera in het volkenrecht, welke de wetenschap heeft te aanvaarden te verklaren en te ontplooiën: eene nieuwe aera evenwel niet in den zin, alsof daardoor de band met het verleden plotseling werd verbroken, maar veeleer in dien van eene schrede voorwaarts op een steilen bergweg, waarbij men peinzend terugziet. op den doorloopen afstand en dankbaar gebruik maakt van de aldaar verkregen ervaring. Uit dit oogpunt bezien lijdt de Volkenbond in zijn aanvankelijken vorm aan vier hoofdgebreken van algemeenen aard, die onbewimpeld moeten worden erkend en onbevooroordeeld toegelicht.

1°. De voornaamste grief is zijn onvolledigheid, reeds als vitium originis gebrandmerkt. Het is toch luce clarius, dat een ware Volkenbond, die samenwerking onderstelt in de plaats van onderling wantrouwen en vijandschap, alle cultuurvolken zonder onderscheid mòèt omvatten en niet alleen een groep overwinnaars in een wereldkrijg. Daardoor onttaardt de zoogen. Volkenbond in een onderlinge verzekeringmaatschappij van velen tegen de gevreesde aanslagen van enkelen, en schijnt hij niet veel meer dan eene herleving van het oude politiek evenwicht in eene nieuwe gedaante en onder een anderen naam. Dat dit niet wordt ingezien door talloos velen, die den Volkenbond prijzen en aanbevelen, is alleen te verklaren uit den diepen wrok en bitteren haat, die de oorlog kwistig heeft gezaaid. „La haine sacrée” in Frankrijk duizendvoudig bezongen, vond in Engeland weêrklank en heeft zelfs Amerika besmet. Zij kweekte een vervolgingswaanzin tegen den overwonnen en ontwapenden vijand! In deze duisternis schuilt niettemin een vonk van hoop. Naar gelang de tijd de wonden heelt, de uitwendige sporen van den krijg uitwischt, de inwendige verbleekt, zal langzamerhand het besef ontwaken en wortel schieten, dat de Volkenbond suo jure de medewerking der thans uitgesloten *eischt*. Voorshands is wel is waar het Zwitschersch voorstel om hun onder zekere voorwaarden aanspraak op toetreding toe te kennen, beslist van de hand gewezen; maar de weinige stemmen, die zich

reeds in 1919, zelfs in Engelsche kringen, voor eene spoedige opneming der centrale mogenheden verklaarden, namen in de laatste maanden gedurig toe in aantal en invloed. Eerlang verwerven zij de overhand. Reeds in haar antwoord op de Duitsche tegenvoorstellen van 16 Juni 1919 heeft de Opperste Raad der Vredesconferentie te Parijs zelf het uitzicht op toetreding nadrukkelijk geopend en toegelicht. Ieder lid kan bijdragen om deze aansluiting te bespoedigen door mede te werken tot vorming der meerderheid van twee derden in de Vergadering, welke voor de opneming wordt vereischt: een krachtig motief tot toetreding voor elk der thans uitgenoodigde onzijdigen.

Intusschen heeft de samenkoppeling van Volkenbond en Vredesverdrag ook eene lichtzijde: daardoor toch wordt het middel tot wijziging van het Vredesverdrag in dit verdrag zelf opgenomen en aldus den Volkenbond eene schoone gelegenheid geopend tot wijziging der talrijke onuitvoerbare bepalingen. Daarentegen is het aan gegronnen twijfel onderhevig, of de grondslagen van een volkenbond anders dan door een wereldoorlog konden worden gelegd. Wie zich verplaatst in den toestand van Europa vóór 1914 en de opvattingen en gezindheden der toenmalige groote mogendheden opspoort, moet welhaast tot de slotsom komen, dat de meeste regeeringen ontoegankelijk waren voor de beginselen van een „internationalen geest”, welke alleen een Volkenbond scheppen kan, ja dat zij alleen door een geweldigen schok tot betere inzichten konden worden bewogen. Daden van ongehoorde willekeur en overmoed, wederkeerig wantrouwen bij eindelooze en vruchteloze onderhandelingen, razende wedijver in bewapening en krijgstoerusting, e. d. m. sluiten nagenoeg allen twijfel uit. Eerst de mateloze rampen van dezen reuzenkrijg openden oogen en harten. Uit de duisternis van den nacht verrijst het licht van een nieuwen dag; zonder geboorteweëen ontstaat geen nieuw leven. Het Volkenrecht zelf heeft eerst in de derde eeuw van zijn bestaan de grenzen van Europa of Christendom overschreden; is de verwachting dan redelijk, dat eene hervorming zijner grondslagen terstond de uiterste grenzen zal bereiken?

2°. Van geheel anderen aard is mijn tweede hoofdbezwaar tegen den Volkenbond, dat thans meer en meer in Amerika op den voorgrond treedt. Het betreft niet zijne samenstelling, maar zijne bevoegdheid en stelt ons voor de netelige vraag naar de grensscheiding tusschen den werkkring van den Bond en dien zijner leden, souveraine staten of koloniale zelfbesturen. De Volkenbond is namelijk een unicum, dat aan de bekende figuren van het volkenrecht ontsnapt. Hij is geen

unie in technischen zin, geen *bondstaat* of federatie, noch *statenbond* of confederatie, geen nieuw rechtspersoon, doch een duurzaam verband van soevereine staten, ontstaan uit een compromis tusschen twee tegenovergestelde opvattingen, waarvan de eene in den Volkenbond slechts een voorbehoedmiddel tegen den oorlog zocht; de andere hem wilde verheffen tot een boven de staten verheven oppergezag. Wel vermeden de voorstanders der laatste meening liever het woord wereldstaat, dat te zeer herinnerde aan den Duitschen wijsgeer Christian Wolff uit de 18^e eeuw; maar het is duidelijk, dat de voortschrijdende internationalisatie door opdracht van talrijke economische en andere belangen aan een boven de staten verheven oppergezag of *super-nationale* figuur, gereede aanleiding geeft om steeds dieper in te grijpen in het publiek leven van elken bijzonderen staat en steeds minder aan eigen inzicht en voorkeur over te laten. Het bondsverdrag nu huldigt geen enkele theorie en trekt geen scherpe grenzen. Onwillekeurig geeft het aldus aanleiding tot wijd uiteenlopende constructiën.

Bij de omschrijving van den werkring der beide hoofdorganen: Vergadering en Raad, geeft het hun de bevoegdheid kennis te nemen „van elk onderwerp, (matter, question), dat tot den werkring „(sphere of action) van den Bond behoort of den vrede der wereld „raakt” (artt. III en IV). Is dit meer dan een misplaatste tautologie, dan blijkt, dat de Volkenbond de eerste bovengenoemde opvatting verwerpt en hare grenzen ver overschrijdt. Hòèver, bepaalt het bondsverdrag niet. Hieruit volgt eene bedenkelijke onzekerheid. Later blijkt, dat de Volkenbond zijne bemoeiingen uitstrekt tot ontwapening, staatsverdragen, koloniaal bestuur, sociale belangen, kortom tot een aantal aangelegenheden, die tot dusver tot de uitsluitende bevoegdheid van elken afzonderlijken staat behoorden. De vrees, dat langs dien weg de soevereiniteit van elken staat gevaar loopt, is dus allerm minst denkbeeldig.

Toch zou men zich schromelijk vergissen, indien men toegaf aan den waan, dat de staatssovereiniteit door het bondsverdrag wordt opgeheven. De oorlog heeft het nationaliteitsbewustzijn veeleer versterkt dan verzwakt. *Afkenning* der nationaliteiten was een van de oorzaken van den oorlog; *erkenning* daarvan een zijner doeleinden en uitkomsten. Krachtig treedt alom het nationaal besef op den voorgrond: niet alleen bij de oorlogvoerende volken met de Vereenigde Staten aan de spits, doch ook bij de onzijdigen, die jarenlang tegen wil en dank dreigden medegesleept te worden in den krijg en thans ge-gronde vrees koesteren voor een opperheerschappij der groote mogendheden, bemanteld door den fraaien naam van Volkenbond.

Vandaar springt juist hùn invloed in het oog bij die bondsbepalingen, welke de souvereiniteit der leden beschermen. Deze openbaart zich *vooreerst* in de vrijheid van elk lid om zich uit den Bond terug te trekken, mits het twee jaren vooraf daarvan kennis geeft (art. I lid 3) en aan al zijne internationale, incl. verdragsverplichtingen, heeft voldaan. *Wie* dit laatste beoordeelt, is niet bepaald. Redelijk schijnt de uitlegging, dat het uittredend lid dit beweert en desnoods tegen aanmerkingen bewijst. Alleen de Vergadering kan zulk een bewijs onvoldoende verklaren. Daar deze intusschen krachtens art. V gebonden is aan de eenstemmigheid harer leden en natuurlijk ook het uittredend lid, gelijk ieder ander lid, aldaar toegang en stem heeft, behoeft er voor willekeur en misbruik geen vrees te bestaan. Niettemin vordert de tweede reserve van den Amerikaanschen Senaat het uitsluitend oordeel hierover nadrukkelijk voor de Unie zelve op. Laat ons hopen, dat deze reserve eerlang in een authentieke interpretatie voor alle bondsleden overgaat. Voorts bepaalt art. XXVI, dat wijziging van het bondsverdrag alleen kan geschieden door bekrachtiging van al de leden, die den Raad samenstellen en van de meerderheid der overigen, die alleen in de Vergadering vertegenwoordigd zijn, maar dat ieder lid alsdan vrij blijft de wijziging af te wijzen en den Bond te verlaten. Hierdoor wordt het volkenrechtelijk karakter van den Volkenbond volkomen geëerbiedigd en de souvereiniteit der leden ongerept gehandhaafd. Alleen de uitoefening der souvereiniteit wordt, evenals door elk ander staatsverdrag, inzonderheid door collectieve verdragen, vrijwillig beperkt: wel is waar in ruimeren en meer politieken zin dan tot dusver voorkwam, maar dit verschil, hoe belangrijk ook, is gradueel, niet principieel. Eerst door volledige onderwerping en afstand van het recht tot uittreding zou de souvereiniteit te loor gaan.

Benevens de vrijheid van toe- en uittreding ontziet het Bondsverdrag ook binnen eigen werkring zooveel mogelijk de zelfstandigheid zijner leden. Het vereischte van eenstemmigheid, dat met enkele uitzonderingen van betrekkelijk ondergeschikt belang als regel voor beide hoofdorganen is gesteld, behoudt voor de vergadering zijn volle kracht, maar verliest in den zooveel kleineren Raad tengevolge der eigenaardige samenstelling veel van zijne waarde.

Ondanks de ruime bevoegdheid aan dit lichaam toegekend moet het zich intusschen zorgvuldig onthouden van advies in geschillen, waarin eene partij beweert en de Raad erkent, dat een uitsluitend interne aangelegenheid is betrokken (art. XV lid 8). De vijfde reserve van den Amerikaanschen Senaat brengt hieronder talrijke

gewichtige zaken, zooals immigratie, arbeid en tarieven. Voorts is geen lid verplicht de ontwapeningsplannen van den Raad aan te nemen (art. VIII lid 2 en 4), noch zich te onderwerpen aan zijn adviezen bij geschillen, hetzij al dan niet eenstemmig gegeven (art. XV lid 6 en 7), noch de aanbevelingen van den Raad op te volgen omtrent de bijdragen voor de strijdkrachten te land, te water of in de lucht, tot dwangexecutie benoodigd (art. XVI lid 2). Dientengevolge blijft ook de beslissing over vrede of oorlog aan elken staat overeenkomstig zijn eigen staatsrecht voorbehouden. Van een internationale politie, ter beschikking van den Bond om zijne besluiten desnoods door dwang ten uitvoer te leggen — een denkbeeld reeds in 1912 hier te lande geopperd en bij de stichting van den Volkenbond vooral van Fransche zijde aanbevolen — is na rijp beraad met volle bewustzijn afgezien. Alleen doet ieder lid afstand van zijn vermeend recht van plotselinge oorlogsverklaring en neemt hij in geval van verdragsschennis eenige ernstige maar eng begrensde verplichtingen op zich. Voor neutraliteit in den ouden zin is er in dit geval geen plaats meer. Overigens wordt alleen de gelegenheid geopend voor inniger samenwerking, geen dwang daartoe opgelegd. Aansluiting bij den Volkenbond heft dus de souvereiniteit der leden niet op; zij besnoeit alleen tijdelijk en binnen enge grenzen hare uitoefening en opent voor de ontplooiing van dit internationalisme een schier eindeloos verschiep. Niet op den grondslag van een alvermogen oppergezag, maar van vrijwillige samenwerking van soevereine staten. De onzekere grensscheiding moge eensdeels gegronde bedenkingen wekken, anderdeels verdient zij goedkeuring, omdat zij eene toekomstige ontwikkeling belet noch belemmert.

3°. Een derde hoofdbezwaar ligt in de organisatie van den Volkenbond, t. w. de samenstelling der beide hoofdorganen en het gemis eener zuivere grensscheiding tusschen beider bevoegdheid: de *Vergadering*, eene ware vertegenwoordiging der leden, waar hunne rechtsgelijkheid zich openbaart, de *Raad*, een college der voornaamste deelgenooten onder beslist overwicht der vijf groote mogendheden. Noodzakelijk was daarom eene nauwkeurige scheiding tusschen beider werkkring. Hieraan ontbreekt het desniettemin ten eenenmale.

De Vergadering heeft eene bloot organiseerende taak. Zij beslist over toetreding van nieuwe leden en wijziging van het bondsverdrag (art. XXVI). Hare goedkeuring wordt vereischt voor verandering in de samenstelling van den Raad (art. IV) en voor de benoeming van den Secretaris-Generaal (art. VI). Zij kan het initiatief nemen tot herziening van verouderde verdragen en verbetering van

bedenkelijke toestanden (art. XIX). Bij uitzondering vervangt zij somtijds den Raad (art. XV lid 9 en 10). Daarentegen ontbreekt een opdracht van dien regelenden arbeid, welken men vaak minder juist met den naam van *wetgeving* tooit. Toch zou dit laatste, bijv. ten opzichte van de procedure bij arbitrage of jurisdictie, de maatregelen tot ontwapening of dwangexecutie e. d. m., allerm minst overbodig of onredelijk zijn geweest. Hier ligt weder een onontgonnen terrein voor vruchtbare werkzaamheid in de toekomst.

De Raad, wel verre van een bloot uitvoerend lichaam te zijn, heeft eene veelomvattende en schier onbegrensde taak. Niet in rang maar inderdaad neemt *hij* de eerste plaats in. Desniettemin zijn de grenzen zijner bevoegdheid geenszins duidelijk getrokken. Zij bestaat in het nemen van besluiten, die weliswaar een enkel maal verbindende kracht hebben (art. XV lid 6, art. XXII lid 8, art. XXIV lid 3), maar doorgaans worden aangeduid met zwakkere termen, zooals *ontwerpen* (formulate plans) (in art. VIII lid 2, art. XIV), *raadgeven* (advise) (art. VIII lid 5, art. X), *aanbevelen* of *voorsstellen* (recommend, Fransch proposer) (art. XVI lid 2, art. XVII lid 2), zonder dat blijkt, welke rechtsgevolgen hieruit voortvloeien.

Met het oog op het zuiver politiek karakter van den Raad is de onvoldoende regeling zijner bevoegdheid een geducht bezwaar. Vooral zijne taak bij de oplossing van geschillen wekt ongerustheid. In plaats van een ondubbelzinnige opdracht van rechtsgeschillen aan arbitrage of rechtspraak, van zuivere belangengeschillen aan een onpartijdigen verzoeningsraad in den geest der Bryan-tractaten, zooals Nederland en Zwitserland in verschillenden vorm hadden verlangd, of wel van eene splitsing in twee commissiën, waarvan de eene de billijkheid, de andere het beslissend gezag zou vertegenwoordigen, zooals de diep betreunde Prof. Lammasch als lid der Oostenrijksche delegatie had voorgesteld ¹⁾, worden in het bondsverdrag onderzoek en beslissing beide gelegd in handen van een politiek lichaam, waarin de groote mogendheden de meerderheid vormen. Dit overwicht in een lichaam, dat moet uitblinken door onpartijdigheid en onbaatzuchtigheid, doet afdoende waarborgen voor een volledig onderzoek en rechtvaardige uitspraak verloren gaan. Het is contradictoair en op den duur onduelbaar.

Daartegenover levert intusschen de vage bevoegdheid van den Raad en het gemis van verbindende kracht van de meeste en belangrijkste zijner besluiten een veel te weinig opgemerkt en naar waarde geschat tegenwicht. Terwijl arbitrale en rechterlijke uitspraken partijen in

¹⁾ Völkerbund 1920 n°. 1 p. 19.

geschil verplichten, hebben die van den Raad alleen de kracht van adviezen, welke slechts in een zeldzaam geval aan andere leden dan partijen een bijzonderen negatieven plicht opleggen (art. XV lid 6). Hierdoor verliest de in onze Tweede Kamer onlangs opgeworpen vraag naar de voor de bondsleden verbindende kracht der raadsbesluiten veel van hare beteekenis. Voorzoover het bondsverdrag inderdaad aan deze besluiten verbindende kracht toekent, verplichten zij m. i. niet alleen de leden, die rechtstreeks in den Raad tegenwoordigt zijn, maar ook de overigen, die eveneens in den Raad het wettig orgaan van den Bond erkennen en eerbiedigen. De staatsrechtelijk vereischte goedkeuring der Volksvertegenwoordiging verkeert hierbij in volkomen dezelfde verhouding als bij elk staatsverdrag. In den regel blijven de regeeringen blijkens het verdrag rehtens volkomen vrij.

4°. Een vierde en ditmaal populaire grief tegen den jongen Volkenbond is zijn ongenoegzaamheid; m.a.w. het verwijt, dat hij zelfs niet beantwoordt aan den minimum-eisch hem gesteld en niet *elken oorlog als misdrijf tegen de menschheid onvoorwaardelijk* belet. Het denkbeeld eener *verplichte* arbitrage, hetzij van alle of althans van zekere groepen van geschillen, is van meet aan uitgesloten en later nadrukkelijk afgewezen. Dit wekt geen geringe verwondering, wanneer men bedenkt, dat de internationale arbitrage eene lange geschiedenis achter den rug heeft en eene hooge vlucht had genomen, voordat de vraag om haar niet of zonder voorbehoud verplichtend te maken een der voornaamste twistpunten en onoverkomelijkste struikelblokken op de tweede Haagsche Vredesconferentie van 1907 bleek te zijn. Men mocht verwachten, dat de lange lijn der arbitrage thans zou zijn doorgetrokken en door haar algemeen en verplicht, met of zonder voorbehoud, te verklaren nieuw voedsel zou zijn toegevoerd aan het Vaste Hof van Arbitrage in den Haag, dat, eenmaal vergoed en later verguisd, toch meermalen uitnemende diensten in den vorm eener vreedzame beslechting van internationale geschillen had bewezen. Verre van dien, wordt van dit hof in het Bondsverdrag met geen woord gewag gemaakt.

Hetzelfde lot trof het denkbeeld van een vasten verzoeningsraad of wel van bijzondere bilaterale verzoeningsraden tusschen partijen in geschil. Wel wordt arbitrage van rechtsgeschillen aanbevolen en de oprichting van een waar gerechtshof in uitzicht gesteld, maar in belangengeschillen, welke aan arbitrage of jurisdictie ontsnappen, wordt alleen het optreden van den Raad voorgeschreven, zonder dat de uitvoering zijner besluiten allerminst verzekerd is. De al of niet

eenstemmigheid van 's Raads advies heeft wel verschillende rechtsgevolgen voor de leden van den Bond in het algemeen, maar de uitvoering blijft overigens in beide gevallen aan partijen zelf overgelaten. Nadrukkelijk of stilzwijgend wordt derhalve het recht van oorlog bestendigd. Alleen is bij een eenstemmig advies van den raad aan de leden van den Bond het plegen van geweld tegen ééne der partijen in geschil — die welke in de uitspraak berust — verboden; evenwel *niet* tegen de wederpartij. Wat er verder moet geschieden wordt geheel in het midden gelaten. Hetzelfde geldt trouwens bij niet-uitvoering van arbitrale of rechterlijke uitspraak. De ervaring heeft intusschen geleerd, dat dit laatste zelden of nooit voorkomt. Bij de veel talrijker en gevaarlijker zuiver staatkundige geschillen blijft ondanks 's Raads bemoeiingen een oorlog steeds mogelijk en geoorloofd.

Geheel anders staat de zaak, indien een lid zich aan de aangegane verplichtingen onttrekt en zonder deze in acht te nemen tot vijandelijkheden overgaat. Hij staat dan tegenover den Bond zelf en wordt bedreigd met eene dwangexecutie, die wel in karakter van een oorlog verschilt, maar in verschijning en toepassing zich toch als oorlog vertoont. Zoolang niet alle leden vrijwillig aan hunne verplichtingen voldoen, kan men dit laatste onvermijdelijk achten, ja daarin den bestaansgrond en het hoofddoel van den Volkenbond erkennen. Het eerste wekt daarentegen verzet, omdat het den oorlog niet als een onvermijdelijke sanctie als *bellum justum* noodgedrongen aanvaardt, maar hem zelfs wettigt in normale en geenszins zeldzame gevallen, dus als *bellum injustum*. Waartoe een Volkenbond met al zijne bezwaren, die niet eens in staat is zijn hoofddoel te verwezenlijken en den gruwel van den oorlog voor goed uit te roeien? Wordt daardoor niet het oorlogsrecht bestendigd en eene herziening van het neutraliteitsrecht meer dan ooit noodzakelijk?

Zonder twijfel zijn deze ernstige bedenkingen van groot gewicht en wel geschikt om tegen overdreven loftuiting te waarschuwen. Inderdaad is de Volkenbond niet meer dan een *étape* of pleisterplaats, geen rust-, veelmin een toppunt, maar toch een mijlpaal op den zwaren weg van tuchteloosheid naar eene rechtsorde, die den wereldvrede bewaart en tevens den gemeenschappelijken vooruitgang bevordert. Daarom verdient de Volkenbond hooge waardeering en heeft hij aanspraak op den naam van mijlpaal, aanvang eener nieuwe ontwikkelingsperiode.

Tot bevestiging van deze slotsom uit het voorafgaand onderzoek vestig ik eindelijk nog de aandacht op de volgende vier punten.

1°. Vooreerst — en dit is de hoofdzaak — is de Volkenbond de eerste verwezenlijking van den eeuwenouden droom eener duurzame en georganiseerde vereeniging van onafhankelijke staten der Oude Wereld tot behartiging van gemeenschappelijke belangen: allereerst tot handhaving van den onderlingen, ja van den algemeenen wereldvrede. Dit is een novum van overgrootte beteekenis. Hebben ook al eenige Duitsche geleerden, door ongeduld en geestdrift medegesleept, in het werk der Haagsche Vredesconferentiën een statenbond ontdekt en toegejuicht, dit berustte op eene dwaling, eene bijkans naieve illusie, kort daarop door den wereldoorlog wreed verstoord. Die conferentiën, hoe breed ook opgezet, hoe hoog ook opgevijseld, hebben slechts schamele vruchten opgeleverd: het naaste doel, de ontwapening, juist de vermindering of stilstand in de bewapening, werd geheel gemist en openlijk prijsgegeven; het recht van oorlog en neutraliteit wel is waar gedeeltelijk geregeld, maar, zooals eerlang zou blijken, geenszins tegen de grofste overtredingen beveiligd; eene vreedzame beslechting van internationale geschillen wel bevorderd, maar allerm minst verzekerd. Van een bond tot gemeenschappelijke handhaving der met moeite verworven uitkomsten werd zelfs niet ernstig gesproken. Eene lange lijst van aanbevelenswaardige personen, waaruit partijen bij voorkeur een scheidsgerecht konden samenstellen, onder den weidschen naam van „Cour permanente d'Arbitrage", een internationaal prijzenhof, na langen strijd op het papier tot stand gekomen maar nooit in het leven getreden, eindelijk het onvolledig ontwerp van een internationaal scheidsgerechtshof, ziedaar alles! Hiertegenover staat thans een vast verbond van een groot aantal staten, die zich zonder voorbehoud, dus onvoorwaardelijk, onderwerpen aan een wel is waar gebrekkig maar rijp overwogen bondsverdrag met nauwkeurig samengestelde organen en sommige hoogst belangrijke functiën, en — last not least — de noodige en oogenschijnlijk toereikende machtsmiddelen of reële sanctiën om de naleving der aangegane verplichtingen te verzekeren. Voorwaar, het verschil is hemelsbreed. De losse internationale gemeenschap heeft zich inderdaad tot de kern van een *statenbond* geconcentreerd en geconsolideerd.

2°. Doch er is meer. Het licht der openbaarheid zal de duistere nevelen verjagen, waarin tot dusver het internationaal verkeer was gehuld. Alle internationale verdragen, voortaan door de leden van den Volkenbond gesloten, moeten worden openbaar gemaakt en missen tot zoolang verbindende kracht. Vroegere verdragen, met het bondsverdrag onvereinigbaar, verliezen van rechtswege hunne ldigheid; andere, waarvan dit niet terstond in het oog springt,

worden op initiatief der bondsvergadering van tijd tot tijd herzien, gewijzigd of afgeschaft. Aldus wordt het gansche uitgebreide *verdragsrecht* blootgelegd voor de openbare meening in alle landen, elke misleiding door geheime overeenkomsten uitgesloten, elke overrompeling der niets kwaads vermoedende volken onmogelijk gemaakt. Wie in de openbare meening eene moderne grootmacht van den allereersten rang ontdekt en ontziet, kan moeilijk de waarde dezer hervorming overschatten, ook al vergeet hij niet, dat de vereischte goedkeuring van vele verdragen door de vertegenwoordigende lichamen in constitutioneel geregeerde landen al lang aan verdragen met wetgegenden inhoud algemeene bekendheid had geschonken. Immers het gevaar voor rustverstoring en vredebreuk schuilt niet in deze zoogenaamde „law making treaties”, liever „traités générateurs de droit international”, maar in de zuiver politieke overeenkomsten, welke geen gedragsregelen voorschrijven, maar min of meer bepaalde wederzijdsche verplichtingen opleggen in vaak allerm minst nauwkeurig omschreven omstandigheden. Deze speelden eene heillooze rol in de voorgeschiedenis van den wereldoorlog: aan deze duistere machten wordt voorgoed een einde gemaakt.

3°. Nauw hieraan verwant is een derde groot voordeel: te weten: uitsluiting van overrompeling door eener onvoorziene oorlogsverklaring of plotselinge uitbarsting van vijandelijkheden. Het bondsverdrag verbiedt wel is waar niet elken oorlog en vermeet zich dus niet een tot dusver onuitroeibaar gebleken feit af te schaffen, — zooals naieve naturen verlangen — maar behelst een krachtige hinderpaal tegen lichtvaardigheid en overijling: inzonderheid door het doeltreffend beroep op den tijd, den grooten vredestichter, die de openbare meening in staat stelt zich te vormen en te doen hooren. Het is de gezonde zin der Bryan-tractaten, welke hier in nieuwe vormen voor den dag komt. Elk geschil in den ruimsten zin — d. w. z. elke bewering of aanspraak, die op tegenspraak stuit — hetwelk aanleiding kan geven tot een vredebreuk, moet bijtijds aan een zorgvuldig onderzoek worden onderworpen, waardoor een ernstige poging tot vreedzame oplossing wordt aangewend. Aldus zal eene gewelddadige uitbarsting waarschijnlijk, zoo al niet zeker, worden voorkomen.

De ervaring alleen kan de juistheid dezer prognose toetsen. Vooreerst is reeds de verzekering van onderzoek en tijdsverloop eene groote aanwinst. Grooter nog is de vooruitgang hierin gelegen, dat de staat, die zich aan zijne verplichtingen onttrekt en zonder zich aan het bondsverdrag te storen eigenmachtig een oorlog aanvangt, automatisch alle andere leden tegenover zich ziet, bereid om door

economische en militaire middelen den rustverstoorder en contractbreker tot rede te brengen. Zelfs wie van oordeel is, dat de regeling en uitvoering van dit baanbrekend beginsel een en ander te wenschen overlaat, zal de waarde daarvan niet miskennen, zoodra hij inziet, dat eene dergelijke bepaling, had zij in 1914 bestaan, blijkens de talrijke onthullingen van later jaren, zonder eenigen twijfel de oorlogsverklaringen van Juli en Augustus, wellicht zelfs de uitbarsting zelve, zou hebben belet.

4°. Als een vierde hoofdvoordeel noem ik de uitdrukkelijke erkenning van het bestaan eener solidariteit van belangen, welke welke alleen door gemeenschappelijke samenwerking naar eisch kunnen worden behartigd. Behooren daartoe allereerst de oplossing van internationale geschillen, de ontwapening en het bestuur van achterlijke en afgelegen gewesten, ook de bevordering van het verkeer, van de openbare gezondheid, vooral van den handenarbeid, het zoogenaamd sociale vraagstuk bij uitnemendheid, bekleedt hier eene ruime plaats. Hier is de kiem geplant voor een onafzienbare reeks van volks- en staatsbelangen, welke langzamerhand onder internationaal toezicht geraken en internationale voorzorg min of meer behoeven. Deze gedachte troost over het pijnlijk stilzwijgen omtrent sommige brandende vraagstukken, zooals de vrijheid van handel en de zoogenaamde vrijheid der zee. Over den handel wordt slechts gewaagd van eene „billijke behandeling” van alle leden, hetgeen natuurlijk alleen bevredigt, nadat alle cultuurstaten onder de leden zijn opgenomen en derhalve de schijn vervalt, alsof deze bepaling juist als wapen tegen niet-leden is gekeerd. Met vrijheid der verkeersmiddelen en van den doorvoer (transit) wordt hoofdzakelijk bedoeld het verkeer op internationale land- en waterwegen — rivieren, kanalen, spoorwegen — en inzonderheid de toegang tot de opene zee. Van eene principieele erkenning der vrijheid van verkeer, handel, belegging van kapitaal en verplaatsing van arbeid, als den viervoudigen economischen grondslag van een duurzamen vredestand, die gepaard gaat met vooruitgang, is geen sprake. Ook van samenwerking op het gebied des geestes, wetenschap, kunst, moraal, wordt geen gewag gemaakt.

Intusschen vergete men niet, dat in de laatste halve eeuw reeds vele pogingen tot internationale samenwerking uitnemend zijn geslaagd en achtereenvolgens ongeveer dertig internationale vereenigingen zijn gesticht. Dientengevolge waren ook vóór den oorlog in Europa talrijke internationale bureaux werkzaam. Merkwaardig als voorbeeld is de meesterlijke organisatie, welke in het laatste tijdperk van den wereldoorlog tusschen de geallieerden tot

stand kwam tot gemeenschappelijke voorziening en evenredige verdeling van de behoeften aan graan, scheepsruimte en talrijke andere benodigdheden.¹⁾ Het onbevredigende der in het bondsverdrag opgesomde onderwerpen belemmert daarom geenszins latere aanvulling en mag niet weêrhouden om met ingenomenheid te wijzen op de nog sluimerende kiemen van een veelbelovenden internationalen bloei. De moeilijkheid ligt hier niet in de verleidelijke uitzetting der grenzen van internationale belangen en behoeften, maar in de verzoening van de bevoegdheid der gemeenschap met de zelfstandige macht der afzonderlijke staten. De bovengenoemde grensscheiding is vooral hier van ingrijpend belang.

IV. Toekomst.

Welk lot is den Volkenbond beschoren? Profeten, niet vakgeleerden, wagen zich aan het voorspellen der toekomst. Ook vergeten men niet, dat het wordingsproces nog gist en kookt, vooral in Amerika, maar ook in Europa. Het vredesverdrag is nog lang niet volledig uitgevoerd, zelfs niet voorzoover dit reeds had kunnen en moeten geschieden. Zoolang dit het geval is, verkeert ook het bondsverdrag in gevaar. Bovenal is de toetreding der Vereenigde Staten, met of zonder voorbehoud, nog onzeker en toch van overwegend belang. Ex-president Taft en het uitvoerend orgaan van de League to enforce peace, evenals de nationale conferentie der League of of free nations association, verklaarden zich voor onvoorwaardelijke toetreding. Vele republikeinsche senatoren kleunden zich vast aan de door Lodge en anderen geformuleerde reserves, zooals die op 18 Nov. 1919 door den Senaat werden aangenomen. De pogingen tot verzoening der tegenstrijdige meeningen faalden en het gevolg was, dat onlangs bij de eindstemming in den Senaat de tot de goedkeuring van het Vredesverdrag vereischte meerderheid van twee derden der aanwezigen niet werd verkregen. Dit beteekent intuschen geenszins eene definitieve afwijzing van den Volkenbond. Treedt de Unie ten slotte toe, dan bekleedt zij in de leiding van den Bond de allereerste plaats, dank aan haar initiatief, aan haar overwegenden invloed op den uitslag van den oorlog, aan haar physiek en moreel overwicht, eindelijk aan haar financieel alver-

¹⁾ Verg. *Joseph P. Cotton and Dwight W. Morrow: The making of international cooperation during the great war. Chapter III van Stephen Pierce Duggan; „The league of nations, Boston, 1919.*

mogen. In de Unie vertoont zich een factor, die niet door eigen baat- of heerschzucht wordt bewogen, maar de universeele beginselen van gerechtigheid en menselijkheid vertegenwoordigt. Men mag de gegronde hoop koesteren, dat de Unie deze ook in den Volkenbond zal voorstaan en door zijne gebreken te herstellen en zijne leemten aan te vullen daaraan ook een onbetwistbaar overwicht zal weten te verschaffen. Treedt de Unie niet toe, hetgeen Clemenceau met recht heeft genoemd „une singulière ironie de la destinée”, dan mist de Volkenbond zijne ruggegraat en loopt hij gevaar het werktuig te worden van haatdragende en wantrouwende overwinnaars. Dan kunnen de besproken gebreken zich vermenigvuldigen en zou de schoone hoop der menschheid andermaal ondergaan in droeve teleurstelling.

Niemand weet, naar welke zijde de balans overslaat. Wat iemand vermoedt hangt af van zijne kennis en doorzicht, meer wellicht van zijn temperament, aanleg en neiging: van subjectieve factoren derhalve, waarbij het ijdel is langer te toeven. Ik voor mij heb goeden moed, mits de Vereenigde Staten toetreden. Wil de Unie haar duurbetaald aanzien niet prijsgeven en hare hooggestemde idealen niet opofferen voor een verklaarbaar doch zelfzuchtig nationalisme, dan kan hare toetreding op den duur niet uitblijven. Aanvaarding van de door den Senaat aangenomen reserves, zij het ook in den vorm eener officieele toelichting, zoude in hoofdzaak het bondsverdrag ten goede komen en zijne duurzaamheid bevestigen. Het welslagen van den Volkenbond hangt af van den drang der omstandigheden en van de mannen, die het instrument hanteeren. „Les mots ne sont rien, c'est la vie qui compte”, sprak sceptisch Clemenceau op 11 Oct. 1919. Intusschen zal ik mij wel wachten voor mijn geloof den degen te kruisen met andersdenkenden. Hoe het zij, de stichting van den Volkenbond in 1919 blijft eene gebeurtenis, die de Vredesconferentiën te 's Gravenhage in de schaduw stelt. De rechtstreeksche uitwerking daarvan moge aanvankelijk ternauwernood waarneembaar zijn, de indirecte gevolgen zullen zich ver uitstrekken en wellicht eenmaal het gansche internationaal recht bekrachtigen en bekronen.

Mijne Heeren! Reeds te lang misschien heb ik uwe aandacht in beslag genomen. Toch bepaalde ik mij tot hoofdzaken en liet ik menig belangrijk onderdeel noode rusten. Moge overigens de wereld-historische beteekenis van het besproken cultuurverschijnsel mij verontschuldigen. Indien ik er in geslaagd ben, althans sommigen uwer te overtuigen, dat de Volkenbond, ondanks talrijke leemten en

gebreken, eene nog niet nauwkeurig te schatten cultuurwaarde bezit, welke bedenkingen achterwaarts dringt en grootsche verwachtingen wettigt, dan zal ik mij gelukkig achten, daartoe ook nu nog eene bescheiden bijdrage te hebben geleverd.

P.S. Kort na mijne voordracht op 8 Maart 1920 ontving ik van het Carnegie Edowment, Division of Intercourse and Education, uit New-York het platform der Republikeinsche partij van dien staat, d.d. 20 Februari l.l., onder mededeeling dat dit waarschijnlijk zou worden aangenomen door de Nationale Conventie der Republikeinsche partij te Chicago in Juni e.k. Bijna tegelijkertijd zond Dr. *David Jayne Hill*, vice-president van de American Society of International Law en mederedacteur van het American Journal, mij zijn belangrijk boek: „Present problems of foreign policy”, dat een helder licht ontsteekt over de houding van den Amerikaanschen Senaat tegenover het Vredesverdrag met den Volkenbond. Het versterkt mijne hoop op toetreding tot den Volkenbond door de Vereenigde Staten, doch niet zonder nadrukkelijk voorbehoud van de voornaamste in mijne rede vermelde reserves.

26 April 1920.

D. L.

de
N.C.

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.

S. B., 14B. N. DELHI.